

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

**HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN
HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN ADLI MEVLİD ŞERHİ (1^a-83^a)**

Yüksek Lisans Tezi

ŞULE BAYRAKTAR

İstanbul 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

**HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN TUHFETÜ'L-
ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN ADLI MEVLİD ŞERHİ (1^a-83^a)**

Yüksek Lisans Tezi

ŞULE BAYRAKTAR

Danışman: YRD. DOÇ. DR. AHMET KARATAŞ

İstanbul 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı TÜRK-İSLAM EDEBİYATI Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ŞULE BAYRAKTAR'ın HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN ADLI MEVLİD ŞERHİ (1a-83a) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 06.07.2015 tarih ve 2015/25-13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 30.07.2015

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

			İmzası
1.	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. AHMET KARATAŞ	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. HASAN AKSOY	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. M.NEDİM TAN	

İmzası

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Şule BAYRAKTAR
Anabilim Dalı	: İlahiyat
Programı	: Türk İslam Edebiyatı
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karataş
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Temmuz 2015
Anahtar Kelimeler	: Edebiyat, Mevlid, Şerh, Tasavvuf.

ÖZET

HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN TUHFETÜ'L- ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN ADLI MEVLİD ŞERHİ

Tuhfetü'l-âşikîn hediyyetü'l-ma'sûkîn XIX. yüzyılda kaleme alınmış, Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât* adlı mevlidi üzerine yapılmış bir şerhtir. Eser, *Mevlid* beyitlerinin muhtevâsına paralel olarak Hz. Peygamber'in maddî ve manevî varlığını konu edinir. *Tuhfetü'l-âşikîn*, tasavvuf kültürüne ve edebiyata dâir pek çok konunun özetini sunar. Eserin müellifi Hocazâde Muhammed Râsim Hikmet Efendi hakkında eldeki bilgiler sınırlıdır. Osmanlı mahkemelerinde çeşitli görevler yapan müellif tefsir, fıkıh, hadis ve tasavvufa dâir Arapça ve Türkçe eserler te'lif etmiş; *Mecelle*, *Fusûsu'l-hikem*, *Mesnevî*, *Mevlid* gibi metinler üzerine şerhler yazmıştır. Bu çalışmada *Tuhfetü'l-âşikîn* (1^a-83^a) metninin transkripsiyonu yapılmış, Arapça ve Farsça kısımları tercüme edilmiş, eserde yer alan iktibaslar tespit edilmeye çalışılmış, eserin muhtevâsı özetlenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Sule BAYRAKTAR
Field	: Theology
Programme	: Turkish-Islamic Literature
Supervisor	: Assistant Profossor Doctor Ahmet Karatas
Degree Awarded and Date	: Master - July 2015
Keywords	: Commentary, Literature, Mawlid, Sufism

ABSTRACT

THE COMMENTARY OF MAWLID: HOCAZĀDE MUHAMMED RĀSİM HIKMET EFENDI'S TUHFETU'L-ĀSIKĪN HEDIYYETU'L-MA'SŪKĪN

Tuhfetu'l-āsikīn hediyyetu'l-ma'sūkīn is a commentary which was written in 19th century on Sulaiman Chalabi's *Mawlid* called *al-Wasīla al-najat*. The work includes Prophet Mohammad's material and spiritual life in paralel with couplets of *Mawlid*. *Tuhfetu'l-āsikīn* reflects a brief of various subjects related sufizm culture and literature. Information about the author, Muhammed Rāsim Hikmet, is limited. The author who served on different works in Ottoman law court, wrote manuscripts about tafsir, Islamic law, hadith, sufism in Arabic and Turkish and he wrote commentaries on basic artworks such as *Mathnawi*, *Fusūs al-hikam*, *Majallah el-Ahkam-i-Adliya*, *al-Wasīla al-najat*. In this study, the text of "*Tuhfetu'l-āsikīn*" (1^a-83^a) is transcribed; the Arabic and Persian parts of the text are translated; quotations on the text are tried to be discovered and content of text is summarized.

ÖNSÖZ

Tasavvuf derûnî bir hayât tarzı olmasının yanı sıra barındırdığı kültürel birikimle edebiyatımıza kaynak olma niteliği taşımaktadır. Hz. Peygamber'in maddî ve manevî varlığını mesele edinen mevlid metinleri, tasavvuf kültürüne ait pek çok konuyu içermesi bakımından bunun bir örneğidir. Bu çalışmaya konu olan *Tuhfetü'l-âşıkîn*, *Mevlid* beyitlerinin barındırdığı bu mefhumların tasavvufî bakış açısıyla ele alındığı şerhlerden biridir.

Eserlerinde tasavvufî yönünü ön plana çıkaran Hocasâde Râsim Efendi, *Tuhfetü'l-âşıkîn hediyyetü'l-ma'sûkîn* adlı eserinde Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât* adlı mevlidinden seçtiği beyitleri serbest bir üslûbla şerhetmiştir. Eser, *Mevlid*'i *Mevâhibü'l-ledünniyye*, *Hadîkatü's-süedâ*, *Sübülü's-selâm*, *Minhâcü'l-fukarâ*, *Kasîde-i Bürde*, *Mesnevî* gibi İslâmî hafızanın farklı örnekleriyle iç içe sunması bakımından önemlidir. Râsim Efendi'nin kaleme aldığı birkaç manzûmenin de yer aldığı metinde muhtelif şâirlerin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerinin yanında menkıbeler de bulunur. Farklı dönem ve dillere ait metinlerin *Mevlid* metni etrafında bir araya getirilmesiyle ortaya konan *Tuhfetü'l-âşıkîn*, iktibaslara bağlı olarak pek çok ismi, kavramı, dil ve şekil özelliklerini barındıran bir derleme niteliğindedir.

Tuhfetü'l-âşıkîn'in bilinen tek nüshası üzerinden gerçekleştirdiğimiz bu çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Müellif, eserin başında bid'at kavramına yer verip bu konuda mevlide yöneltilen eleştirilere cevap verir. Eserin ana kaynaklarının da meseleyi bu minvalde ele almasından hareketle "Giriş" bölümünde bid'at tartışmalarından bahsettik. Bu bağlamda mevlid mefhumunun bid'at tartışmalarındaki yerinden söz ederek ilk mevlid merâsimlerine dâir târihî kayıtları özetledik. Birinci bölümde Râsim Efendi'nin hayâtı hakkındaki bilgileri aktarıp tespit edebildiğimiz eserlerini tanıttık. İkinci bölümde *Tuhfetü'l-âşıkîn*'in kaynakları, konusu, özeti, dili ve üslûbu gibi husûsîyetleri üzerinde durup eserde şerhedilen beyitleri aktararak müellifin şerh metodunu ele aldık. Bununla birlikte Râsim Efendi'ye âit olduğunu düşündüğümüz manzûmelerin şekil ve muhtevâ değerlendirmesine yer verdik. Üçüncü bölümde ise *Tuhfetü'l-âşıkîn*'in isminden ve te'lif sebebinden söz edip çalışmada takip ettiğimiz esasları zikrettikten sonra metnin transkripsiyonunu sunduk.

Bu çalışma, üzerinde pek çok kişinin emeğini barındırmaktadır. Bu nedenle son olarak çalışmanın bu hâle gelmesinde katkıları olan insanlara şükran borcumu ifâde etmek isterim. Öncelikle bu yola adım atmamıza vesîle olan ve çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karataş'a, yüksek lisans eğitimim boyunca ilmî birikimlerinden istifâde ettiğim hocalarım Prof. Dr. Hasan Aksoy, Prof. Dr. Mustafa İsmet Uzun, Prof. Dr. Necdet Tosun ve Doç. Dr. Meliha Yıldırım Sarıkaya'ya teşekkür ederim. Çalışmanın başından beri bizlere yol gösteren ve metne dâir hemen her konuda emeği olan hocam Yrd. Doç. Dr. M. Nedim Tan'a; Arapça şiirlerin veznini tespit etmemiz konusunda yardımlarını gördüğüm Vaid Şevki hocama; bizlere rahat bir çalışma ortamı sunan İSAM yönetici ve çalışanlarına müteşekkirim. Anne ve babam başta olmak üzere ilgi ve desteklerini üzerimden eksik etmeyen ailemin bütün ferdlerine, gerek tez öncesinde gerekse tez süreci boyunca samimî dostluğunu hissettiğim Tuğba'ya ve her zaman yanımda olan Kübra'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şule Bayraktar
Bağlarbaşı, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VII

GİRİŞ

MEVLİD MERÂSİMLERİ VE BİD'AT TARTIŞMALARINDA MEVLİD

A. Mevlid Merâsimleri.....	2
B. Mevlidin Bid'at Tartışmalarındaki Yeri.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN HAYÂTI VE ESERLERİ

A. Hayâtı	12
B. Eserleri.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN'İN MUHTEVÂ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

A. Eserin Kaynakları	19
1. Âyetler	19
2. Hadîsler.....	22
3. Diğer Kaynaklar	25
B. Müellifin Şerh Metodu ve Eserde Şerhedilen Beyitler.....	31
C. Eserin İhtivâ Ettiği Konular.....	39
D. Eserin Özeti	41
1. Nâzım-ı Merhûmun Ahvâli Hakkında	41
2. Mevlid Okumanın Fazîletleri	43
3. Aşk Manzûmesi	44
4. Allah'ın Adıyla Başlama, Kurb-ı Nevâfil ve Kurb-ı Ferâiz	45

5. Âlem-i Misâl ve Âyân-ı Sâbite.....	46
6. Salât ü Selâm ve Kırtas Hâdisesi.....	48
7. Hz. Âdem'in Yaratılması.....	51
8. Hakikat-i Muhammediyye.....	51
9. Hz. Peygamber'in Doğumu ve Nesebi.....	54
10. Hz. Peygamber'in Ebeveyninin İmanı.....	56
11. Hz. Peygamber'in Fizikî ve Ahlâkî Vasıfları.....	58
12. Muhabbet ve Şefâat.....	62
E. Eserin Dili ve Üslûbu.....	63
F. Müellife Âit Manzûmelerin Değerlendirilmesi.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN

A. Eserin İsmi ve Te'lif Sebebi.....	70
B. Eserin Nüsha Özellikleri.....	71
C. Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen Esaslar.....	71
D. Metnin Transkripsiyonu.....	74
SONUÇ	230
KAYNAKÇA	232
TIPKI BASIM:	242

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	: Adı geçen eser
<i>a.g.m.</i>	: Adı geçen makale
<i>a.g.t.</i>	: Adı geçen tez
<i>a.mlf.</i>	: Adı geçen müellif
<i>b.</i>	: İbni, bin
<i>bk.</i>	: Bakınız
<i>BOA</i>	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
<i>DH.Said.d.</i>	: Dahiliye, Sicill-i Ahvâl İdaresi Defteri
<i>c.</i>	: Cilt
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>DİB</i>	: Diyânet İşleri Başkanlığı
<i>haz.</i>	: Hazırlayan
<i>MÜ</i>	: Marmara Üniversitesi
<i>MEB</i>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<i>İFAV</i>	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
<i>nr.</i>	: Numara
<i>nşr.</i>	: Neşreden
<i>ö.</i>	: Ölümü
<i>s.</i>	: Sayfa
<i>SBE</i>	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>thk.</i>	: Tahkîk eden
<i>trc.</i>	: Tercüme eden
<i>TDV</i>	: Türkiye Diyânet Vakfı
<i>TTK</i>	: Türk Tarih Kurumu
<i>ty.</i>	: Tarih yok
<i>vd.</i>	: Ve diğerleri
<i>vr.</i>	: Varak
<i>yy.</i>	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

MEVLİD MERÂSİMLERİ VE BİD'AT TARTIŞMALARINDA MEVLİD

Müslümanlar Hz. Peygamber'in doğum gününde onu medhetmek üzere asırlardır bir araya gelmiş; tertip ettikleri merâsimlerde Hz. Peygamber'in doğumunu, mûcizelerini, mi'râcını, vefâtını nazmen ifâde eden mevlid metinlerini okumuş ve onun hürmetine iyilik ve ihsânda bulunarak bu günü ihyâ etmişlerdir. İslâm âlimleri bu gün ve gecenin ihyâ edilmesini manevî ve içtimâî açıdan ele alırken fikhî açıdan da ele almayı ihmâl etmemişler ve konuyu bid'at kavramı üzerinden tartışmışlardır. Hayâtının bir döneminde kadılık görevi icrâ eden Râsim Efendi eserinin başında bid'at tartışmalarına ve mevlidin bu tartışmalardaki yerine geniş bir yer vermiştir. Bundan dolayı bu başlık altında mevlid merâsimlerinin târihinden söz edilip mevlidin bid'at tartışmalarındaki yerine değinilmiştir.

Sözlükte doğum yeri ve zamanı anlamına gelen mevlid, edebî bir terim olarak Hz. Peygamber'in doğumu, mûcizeleri, mi'râcı, vefâtı gibi konuları ihtivâ eden eserler için kullanılmaktadır. Halk arasında "mevlüt" olarak da kullanılan bu kelime; çoğu manzûm olan bu metinlerin kendilerine has bestelenmiş formunu ve Hz. Peygamber'in doğumunu kutlamak üzere yapılan merâsimleri de ifâde etmektedir.¹ Bu konuda tartışmalar bulunmakla berâber yaygın kanâate göre İbn Dihye el-Kelbî'nin² 604/1207 yılında te'lif ettiği *et-Tenvîr fî mevlidi's-sirâci'l-münîr* adlı mensûr eseri mevlid türünde kaleme alındığı bilinen ilk eserdir.³ Bununla birlikte zamanla bu türde te'lif edilen

¹ Ahmet Özel, "Mevlid", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX, 475; Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/9 (İstanbul 2007), s. 323; a.mlf., "Mevlid", *DİA*, XXIX, 482; Nuri Özcan, "Mevlid", *DİA*, XXIX, 484.

² İbn Dihye el-Kelbî (ö. 633/1235) Endülüs'te doğmuş, hadis ilmiyle meşgûl olmuş, tarihçiliği ve edipliğiyle ön plana çıkmış bir âlimdir. Endülüs'ün ilim merkezlerini dolaşarak İbn Beşkûvâl, İbn Hayr ve İbn Medâ gibi âlimlerden ders almış, dönemin meşhûr muhaddisleriyle görüşmek üzere Mısır, Şam, Irak ve Horasan'a yolculuklar yapmıştır. Mısır'da Eyyübî Sultânı el-Melikü'l-Âdil'in (1200-1218) oğlu Muhammed'in eğitimi için görevlendirilmiş, Kahire'de inşâ edilen Dârü'l-hadîsi'l-kâmilîyye'yi idâre etmek üzere tâyin edilmiştir. Detaylı bilgi için bk. Mehmet Özdemir, "İbn Dihye el-Kelbî", *DİA*, XIX, s. 413.

³ Eserin yazma nüshalarının Bibliotheque Nationale nr. 1476, 3141'de kayıtlı olduğu ifâde edilmektedir. Karşılaştırmak için bk. Mehmet Özdemir, a.g.m., s. 414. Ancak son dönemlerde mevlidle ilgili yapılmış bir başka çalışmada eserin korunamadığı ve günümüze ulaşan bir nüshasının bulunmadığı zikredilmektedir. bk. Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık* (trc. Sıdar Bayram), İstanbul 2014, s. 16. Bu eser, mevlid rivâyetlerinin doğuşu ve mevlid merâsimleri hakkında muhtelif kütüphanelerde yapılan araştırmalar neticesinde 2007'de Amerika'da İngilizce olarak yayınlanmıştır. Eser, mevlid geleneğini klasik kaynaklar üzerinden tahkik ederek bu geleneğin Arap dünyasındaki yankısını sosyolojik yönden ele alması bakımından önemlidir.

eserlerin sayısı artmış, Hz. Peygamber'e duyulan muhabbet Arapça, Türkçe ve Farsça eserlerle dile getirilmiştir.⁴ Arap edebiyatında müellifler daha çok Hasan b. Sâbit, Ka'b b. Züheyr, Abdullâh b. Revâha gibi şâirlerin Hz. Peygamber'i medheden şiirlerinden ilhâm alarak manzûm ve mensûr pek çok mevlid kaleme alınırken⁵ Hz. Hüseyin için tutulan mâtemle Resûl-i Ekrem'in doğum yıl dönümünde yaşanacak sevinç olgularının çelişmesinden dolayı Fars edebiyatında bu tür eserlere nâdir rastlanılmaktadır.⁶ Edebiyatımızda ise oldukça zengin bir literatüre sâhip olan mevlid türünün bilinen ilk örneğinin Süleyman Çelebi'nin 1409'da te'lif ettiği *Vesîletü'n-necât*⁷ adlı eseri olduğu kabul edilmektedir. Ancak *Vesîletü'n-necât*'tan önce Ahmed Fakih'in (ö. 650/1252) *Çarhnâme*'si ve Erzurumlu Mustafa Darîr'in 790/1388 târihinde te'lif ettiği *Tercüme-i Siyer-i Nebî*'si mevlid benzeri metinler olarak benimsenmiştir.⁸

Edebiyatımız mevlid metinleri bakımından oldukça zengindir ancak *Vesîletü'n-necât* dışındaki mevlidler büyük oranda Süleyman Çelebi'nin motifleriyle benzer özellikler taşımaktadır.⁹ XIX. yüzyıla gelindiğinde edebiyatımızdaki mevlid literatürüne şerhler de dâhil olmuş; Hüseyin Vassâf'ın *Gülzâr-ı Aşk*, Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey'in *İzâhu'l-merâm alâ vilâdeti Seyyidi'l-enâm*, Hâşim Velî'nin *Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî* ve Hocazâde Râsim Efendi'nin *Tuhfetü'l-âşıkîn hediyyetü'l-ma'sûkîn* adlı mevlid şerhleri¹⁰ literatüre farklı bir boyut kazandırmıştır.

A. Mevlid Merâsimleri

Rivâyetlere göre Mekke ve Medine'de kıtlık ve darlık hüküm sürerken Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesiyle bu şehirleri bolluk ve bereket kaplar. Bu bereket ve

⁴ Muhtelif dillerde te'lif edilmiş mevlidler hakkında yapılmış bir çalışma için bk. M. Tayyib Okiç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Tercemeleri", *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* sy. 1 (Erzurum 1975), s. 25, 27.

⁵ Arap edebiyatında mevlid türünün bir örneği için bk. Cafer b. Hasan Berzencî, *el-Berzencî*, Kahire 1433/2012.

⁶ İsmail Durmuş, "Mevlid" (Arap Edebiyatı), *DİA*, XXIX s. 480-481.

⁷ Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât* adlı eseri kültürümüzde *Mevlid* adıyla ün kazanmıştır. Bundan dolayı bu çalışmada bu eser çoğunlukla "*Mevlid*" şeklinde ifade edilmiştir.

⁸ bk. Hasan Aksoy, "Mevlid", *DİA*, XXIX 482. Bilinen Türkçe mevlidler hakkında yapılmış çalışmalar için ayrıca bk. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, Ankara 2011, s. 53-82; Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", s. 326-328; a.mlf., "Şemseddin Sivâsî: Hayatı, Eserleri ve Mevlid'i", *İlim ve Kültür Tarihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri*, Sivas 2011, s. 141-159.

⁹ Süleyman Çelebi, *Mevlid* (haz. Neclâ Pekolcay), İstanbul 2005, s. 33-34. *Vesîletü'n-necât*'ın diğer mevlid metinleri üzerindeki etkisinin bir örneği için bk. Hasan Aksoy, "Şemsî Mevlid'inde Süleyman Çelebi İzleri", *Süleyman Çelebi ve Mevlid* (haz. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), Bursa 2007, s. 274-279.

¹⁰ Bu şerhler için bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, (haz. Mustafa Tatçı vd.), İstanbul 2013 ; Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey, *İzâhu'l-merâm alâ vilâdeti Seyyidi'l-enâm* (haz. Ozan Yılmaz), İstanbul 2011; Hâşim Velî, *Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî*, İstanbul 1326/1908; Orhan Kaplan, "Son Dönem Osmanlı Müelliflerinden Roma Sefâretî İmamı Hâşim Velî'nin Mevlid Şerhi: Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî", *Divân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, IX (İstanbul 2012), s. 11-138.

feyiz ile Peygamberimiz'in dünyaya gelmesi arasında irtibat kuran müslümanlar, Efendimiz'in doğum günü olan Rebülevvel ayının on ikinci gecesini gerek ibâdet ve duâ ederek gerek ziyâfetler tertip edip çevrelerinde olanlara ihsânda bulunarak geçirirler. Ebû Leheb'in Resûlullâh'ın doğumunu müjdeleyen câriyesi Süveybe'yi âzâd etmesinden dolayı cehennemde mevlid gecelerinde azâbının hafiflediğini nakleden rivâyetler¹¹ bu gecelerin ihyâ edilmesiyle Allah katında nice lütuflara mazhar olunabileceğinin bir ifâdesi sayılmıştır.

Günümüzde İslâm coğrafyasında geleneksel unsurlarla karışmış vaziyette ihyâ edilen mevlid merâsimlerinin başlangıcı Hz. Peygamber'e dayandırılır. Peygamber Efendimiz'e Pazartesi günü orucu hakkında sorulduğunda "Pazartesi, hem doğduğum gündür, hem de üzerime nübüvvetin indirildiği gündür."¹² buyurmuştur. Bu hadîse dayanarak Peygamberimiz'in kendi doğum günü olan Pazartesi gününü oruç tutarak kutladığı, kutlamaktan kastedilenin ise merâsim veya törenden ziyâde o günde mevlid vesîlesiyle sâlih amel yapmak olduğu ifâde edilir.¹³

Mevlid kutlamaları kültürel açıdan henüz husûsî şekillerini kazanmadan önce Rebülevvelin on ikinci günü müslümanlar Mekke'de Resûlullâh'ın doğduğu evi, Medine'de de mübârek kabrini ziyâret etmeyi âdet olarak benimsemişlerdir.¹⁴ Nitekim Abbâsîler döneminde, Halîfe Hârûn Reşîd'in annesi Hayzurân (ö. 173/789-90) tarafından Peygamberimiz'in dünyaya teşrîf buyurduğu ev tâmir ettirilerek mescid haline getirilmiş ve bu mescid özellikle Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümünde ziyârete açılmıştır. Bu türlü ziyâretler mevlid merâsimlerinin başlangıcı olarak kabul edilir.¹⁵ Hz. Peygamber'in doğumu anısına oruç tutma ibâdeti ile başlayan bu gelenek, ilerleyen yıllarda Allah'a şükürün ve Hz. Muhammed'e tâzimin bir ifâdesi olarak şekil alır ve o günde Kur'an okumak, sadaka vermek, ziyâfetler tertip etmek, salavât getirip mevlid metinleri okumak âdet hâline gelir. Sûfilerin yemek dağıtıp ziyâfet düzenleme

¹¹ Hocazâde Râsim Hikmet, *Tuhfetu'l-âşıkîn hediyetü'l-ma'sûkîn*, İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi, nr. 621, vr. 6^b; Ayhan Tergip, *Bâki'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)*, (doktora tezi, 2010), İstanbul Üniversitesi SBE, s. 105-106.

¹² Müslim, "Sıyâm", 197; Ebû Dâvud, "Savm", 54.

¹³ Hasan Yenibaş, "Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merâsimleri", *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed II*, Sakarya 2011, s. 352-353; Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 128, 309.

¹⁴ Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 18; Osman Çetin, "Tarihte İlk Resmî Mevlid Merâsimleri", *Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2 (Bursa 1987), s. 74; Hasan Yenibaş, a.g.m., s. 353.

¹⁵ Neclâ Pekolcay, "Mevlid", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1979, VIII, s. 171; Marion Holmes Katz, a.g.e., s. 314.

geleneğinin mevlid kutlamalarındaki uygulamalara da ilhâm kaynağı olduğu ve bu törenlerin ziyâfetler eşliğinde yapılmaya başlandığı rivâyet edilir.¹⁶

Hulefâ-yı Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler döneminde mevlidle ilgili resmî bir kutlama veya törene ise rastlanılmamıştır.¹⁷ Bu kutlamaların devlet eliyle yapılıp, resmî bir tören hâline gelmesinin Fâtımîler (909-1171) döneminde Mısır'da gerçekleştiği; fakat Mısır'da Şîiler arasında düzenlenen mevlid merâsimlerinin tamâmen saray ve çevresinde icrâ edilmiş olup halk arasında yayılmadığı nakledilir.¹⁸ Mevlid üzerine yapılan son çalışmalara göre bilinen ilk Sünnî mevlid merâsimi Suriyeli hükümdar Nûreddîn Zengî'nin¹⁹ (ö. 569/1174) izniyle gerçekleşmiş, Nûreddîn Zengî'nin himâyesinde bulunan Molla Ömer²⁰ (ö. 570/1174), mevlid gecesinde zâviyesini müslümanlara açmış, Hz. Peygamber'in hayâtını ihtivâ eden *Vesîletü'l-müte'abbidîn fi sîreti's-Seyyidi'l-mürselîn* adında bir eser te'lif etmiştir.²¹ XII. yüzyılın sonlarında kuzey Mezopotamya'daki mevlid kutlamalarının yanında 579/1183 yılında Mekke'de Hz. Peygamber'in doğduğu kutsal mekânları yücelten kutlamaların olduğu bildirilir.²² Mevlid merâsimlerinin başlangıcına dâir Şîi ve Sünnî âlimlerden rivâyet edilen muhtelif görüşler vardır. Ancak birçok Sünnî âlimin mevlid kutlamalarının başlangıcını Muzafferüddîn Kökböri'ye (ö. 629/1232) dayandırdığı; fakat Hz. Peygamber'in doğum gününün Fâtımî hânedanlığında kutlanmaya başlandığı rivâyet edilir.²³

¹⁶ Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 197. Mevlid kutlamalarının sosyal açıdan bir değerlendirmesi için bk. *a.g.e.*, s. 127-200.

¹⁷ Ahmed Ateş, *Vesîletü'n-necât: Mevlid*, Ankara 1954, s. 3.

¹⁸ Osman Çetin, "Tarihte İlk Resmî Mevlid Merâsimleri", s. 74; Mehmet Şeker, "Osmanlılar'da Mevlid Alayı", *Diyanet İlmî Dergi*, XXXV/1 (Ankara 1999), s. 28.

¹⁹ Dimeşk ve Halep Atabegi olan Nûreddîn Zengî Haçlılara karşı gösterdiği mücadelelerle tanınır. Kuzey Irak, Güneydoğu Anadolu, Suriye, Mısır, Trablusgarb, Yemen, Hicaz bölgelerini ve Sudan'ın kuzeyini hâkimiyeti altına almış; câmi, medrese, han gibi mimârî eserler inşâ ettirmesinin yanında Hz. Peygamber'in doğum gününü kutlamak üzere ziyâfetler vererek mevlid merâsimleri tertip ettirmiştir. Detaylı bilgi için bk. Bahattin Kök, "Nûreddîn Zengî", *DİA*, XXXIII, 259-262.

²⁰ *Hediyetü'l-ârifîn*'deki bilgiye göre Molla Ömer, Erdebil ve Musul'da yaşamış bir sûfidir. Detaylı bilgi için bk. Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn* (haz. Kılıslı Rifat Bilge-İbnülemin Mahmud Kemal), İstanbul 1955, I, 784. Nûreddîn Zengî döneminde yaşadığı bilinen Molla Ömer'in Musul'un güvenilir ve sâlih zâtlarından kabul edildiği o dönem üzerine yapılan çalışmalarda zikredilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Bahattin Kök, *Nûreddîn Mahmûd b. Zengî ve İslâm Kurumları Tarihindeki Yeri*, İstanbul 1992, s. 166-167.

²¹ Bağdatlı İsmâil Paşa, *a.g.e.*, I, 784; Marion Holmes Katz, *a.g.e.*, s. 13-14. *Vesîletü'l-müte'abbidîn*'in Rebîülevvel ayında halka sunulduğu; bu nedenle mevlid kutlamaları ile arasında bir ilişki olduğu ancak şekil ve muhtevâ bakımından geleneksel mevlid metinlerinden uzak kaldığı ifade edilmektedir. bk. Marion Holmes Katz, *a.g.e.*, s. 15. Mevlid rivâyetlerinin doğuşu ve geleneksel mevlid metinleri için ayrıca bk. *a.g.e.*, s. 23-125.

²² *a.g.e.*, s. 15.

²³ *a.g.e.*, s. 17.

Kaynaklarda İslâm târihinde parlak ve ihtişamlı şenlikler eşliğinde yapılan resmî mevlid törenlerinin ise Erbil Atabeglerinden Muzafferüddîn Kökböri devrinde düzenlendiği zikredilir. Bu kutlamalar esnâsında Erbil'e yakın yerlerden (Bağdat, Musul, Cizre, Nusaybin ve İran'dan) birçok fakih, sûfi, vâiz ve kurrânın (Muharrem ayından başlayarak Rebûlevvel ayının ilk günlerine kadar) Muzafferüddîn'in yanında toplandığı, halkın büyük oranda katıldığı bu törenlerde Kökböri'nin ziyâfetler verip ulemâ ve tasavvuf ehline hediyeler sunduğu rivâyet edilir.²⁴ Kaynaklardaki bilgiye göre Endülüslü muhaddis ve târihçi İbn Dihye el-Kelbî, 604/1207 yılında Erbil'de Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümünün kutlandığı bu törene katılmış, *et-Tenvîr fî mevlidi's-sirâci'l-münîr* adlı eserini yazarak Muzafferüddîn Kökböri'ye takdim etmiş, Kökböri de kendisine 1000 dinar ihsânda bulunmuştur.²⁵

Kökböri'nin düzenlediği merâsimlerle İslâm coğrafyasına yayılan mevlid kutlamaları Osmanlı Devleti'nde Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necâl* ı yazdığı târih olan 812/1409'dan sonra tertip edilmeye başlanmıştır. II. Selim devrinde (1566-1574) kandil günlerinde câmilerin kandillerle süslenmesi ve törenlerin düzenlenmesi âdeti başlamış, III. Murad döneminden (1574-1595) itibâren resmî olarak kutlanmış ve halk arasında rağbet görmüş, I. Ahmed (1603-1617) de bu törenleri düzenli hâle getirerek birtakım ilâveler yapmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde ise bu törenler geçmişte yapılanlara göre daha sâde bir hâl almıştır.²⁶ Mevlid kutlamaları 1910 yılından itibaren resmî bayramlara dâhil edildiyse de Cumhuriyet'in ilânından sonra bu uygulama kaldırılmıştır.²⁷ Cumhuriyet'ten itibaren ise devlet tarafından düzenlenen törenler olmamakla beraber halkın bu gecelerde bir araya gelerek yaptığı kutlamalar devam etmektedir. Her ne kadar bu kutlamalara karşı çıkanlar, bid'at olduğunu düşünenler olsa da halkın çoğu "mevlid" adı altında yapılan tören ve uygulamaları, dinî duygunun yaşanması ve din eğitimi faâliyetlerinin yürütülmesi için bir imkân olarak değerlendirmiş; dinî toplantılarda, kandil gecelerinde, evlenme, sünnet ve cenâze törenlerinde mevlid merâsimleri düzenlemeyi âdet hâline getirmiştir.²⁸

²⁴ Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 19.

²⁵ a.g.e., s. 21; Ahmet Özel, "Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü", *Divân: İlmî Araştırmalar*, VII/12 (İstanbul 2002), s. 238.

²⁶ Mehmet Şeker, "Osmanlılar'da Mevlid Alayı", s. 29; Osmanlı'daki ihtişamlı mevlid alaylarının bir tasviri için bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1983, II, 521-522.

²⁷ Ahmet Özel, a.g.m., s. 242; Neclâ Pekolcay, a.g.e., s. 26.

²⁸ Ülkemizde düzenlenen mevlid merâsimlerinin yaş, cinsiyet; öğrenim, yerleşim ve sosyo-ekonomik durum gibi

B. Mevlidin Bid'at Tartışmalarındaki Yeri

Hız. Peygamber'in doğum gününde mevlid okutmak yaygınlaşırken İslâm âlimleri bu kutlamaların fikhî durumunu uzun uzadıya tartışmışlardır. Kaynaklarda bu tartışmaların başlangıcının Sünnî kutlamalardan uzun bir zaman önce olduğu dile getirilmiştir.²⁹ Hız. Peygamber'in doğduğu günü ihyâ etmek büyük bir kesim tarafından şükür ve şefâat vesîlesi olarak algılanırken; ibâdetler için tâyin edilmiş bir zamanda gerçekleştirilen bir uygulamaya insanlar tarafından özel anlamalar yüklenmesi İslâm âlimlerinden bazılarını endişelendirdiği görülür ve bu tür ibâdet ve uygulamaların insanın îmanına taalluk eder hâle geldiği beyân edilir. Bundan dolayı Hız. Peygamber'in doğum gününü kutlamanın gelenek hâline gelmesine karşı çıkılmış, bazı âlimlerce konu bid'at tartışmalarıyla gündeme getirilmiştir.³⁰

İslâm âlimlerinden Nevevî (ö. 676/1277), İzzeddîn b. Abdüsselâm (ö. 660/1262), Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), İbn Hazm (ö. 456/1064) gibi âlimler bid'atı, geniş kapsamıyla ele alarak "gerek dinî mâhiyette olsun gerek olmasın, Hız. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şey" olarak tanımlamışlardır. İmâm Mâlik (ö. 179/795), Turtûşî (ö. 520/1126), Takıyyüddîn İbn Teymiye (ö. 728/1328), Bedreddîn el-Aynî (ö. 855/1451), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), İbn Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567), Birgivî (ö. 981/1573) gibi âlimler ise bid'atı dar kapsamıyla ele alarak "Hız. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilâve veya eksiltme özelliği taşıyan her şey" şeklinde târif etmişlerdir.³¹ Bid'atı geniş kapsamıyla ele alan âlimler Hız. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinî mâhiyette olmayan şeylere bu tanımda bir yer bulmak için Hız. Peygamber'in "Kim İslâm'da güzel bir âdet ihdâs ederse o âdetin ve onunla amel edenlerin ecrini birlikte aldığı gibi onunla amel edenlerin ecirleri eksiltilmez. Kim de İslâm'da kötü bir âdet ihdâs ederse o âdetin ve onunla amel edenlerin günahları eksiltilmez."³² hadîsine dayanarak bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie ayrımını yapmışlardır.

---

etkenler çerçevesinde ele alındığı bir çalışma için bk. Hayati Hökelekli, "Mevlidle İlgili İnanç ve Tutumlar", *İslâm Psikolojisi Yazıları*, İstanbul 2009, s. 294-322. Bu törenlerde *Mevlid*'in nasıl okunduğu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ali Rızâ Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar*, İstanbul 1951.

²⁹ Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 319.

³⁰ *a.g.e.*, s. 301-302.

³¹ Rahmi Yaran, "Bid'at", *DİA*, VI, 129-130.

³² Müslim, "İlim", 15, "Zekat", 69; Nesâî, "Zekat", 64; İbn Mâce, "Mukaddime", 14.

Râsim Efendi *Tuhfetü'l-âşıkîn*'de bid'at konusunu bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie ayrımı üzerinden ele almış ve Halebî'nin *İnsânu'l-uyûn* adlı eserinden yaptığı iktibasla bid'at tartışmalarının kısa bir özetini sunmuştur.³³ Mevlid okumayı âyetleri mushafta toplamak, terâvih namazını cemâatle kılmak, minâre ve medrese inşâ etmek gibi yapılmasında dînen bir mahzur bulunmayan bid'at-ı hasene sınıfına dâhil eden müellif, savaşta sancak taşımak, hükümdârın tahta oturması, halife için câmide maksûre inşâ edilmesi, hutbede halîfeye duâ ve övgünün yapılması, cumâ ezanının kırâati, bayram namazlarının hutbeden önce kılınması gibi uygulamaların Peygamber Efendimiz'in vefâtından sonra zuhûr ettiğini belirtip bunları bid'at-ı haseneye örnek olarak gösterir.³⁴ Râsim Efendi eserinde bid'atle alakalı kabullerini örneklerle îzâh ettikten sonra mevlidin bid'at tartışmalarındaki yerine işâret eder.

Mevlid gecelerinin ne Hz. Peygamber zamanında ne de sahâbe ve tâbiîn zamanında kutlanılmamasından hareketle âlimlerden bir kısmı mevlid kutlamalarını bid'at kapsamında değerlendirmiştir. İbnü'l-Hâc (ö. 737/1336), Fâkihânî (ö. 731/1331), İbn Teymiye gibi âlimlerce bu merâsimlerde zikir ve ibâdetin yanında müzikli eğlencelerin yer alması, kadın ve erkeklerin bir arada bulunması gibi uygulamalar eleştirilirken bunların insanları harama teşvik ettiği ifâde edilir. Bazı âlimlerce hoş karşılanmayan bu davranışların yer almayıp sadece ibâdet maksadıyla hayır ve duânın yapıldığı kutlamaların dahi dinde bir fazlalık olduğu kabul edilmiş; dolayısıyla mevlid, bid'at-ı seyyie kavramı içerisinde ele alınmıştır. Buna karşılık Ebû Şâme el-Makdisî (ö. 665/1267), İbn Ayyâd en-Nefzî (ö. 792/1390), İbn Nâsirüddîn ed-Dîmeşkî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Sehâvî, Süyûtî (ö. 911/1505), Kastallânî gibi âlimlere göre ise bu kutlamalar Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkmış olsa da bu günlerde Hz. Muhammed'i anmak, ibâdet ve duâ etmek, hayırlar yapıp muhtaçlara yardım etmek gibi güzel amellerin yapılmasından dolayı mevlid kutlamaları bid'at-ı hasene kapsamında yer alır.³⁵ Mevlid merâsimlerinin bid'at olup olmaması tartışmaları eski zamanlardan beri devam ederken XVIII ve XIX. yüzyıllara gelindiğinde konu hareketlenmiş, mevlid okutmanın câiz olmadığına dâir görüşler yayılmaya başlamıştır. Vahhâbîler tüm bid'atlere kesin bir şekilde karşı çıkıp bu gruba mevlid merâsimlerini de

³³ Râsim Efendi, *Tuhfetü'l-âşıkîn*, vr. 8^b-9^a.

³⁴ *a.g.e.*, vr. 7^a-8^a.

³⁵ Ahmet Özel, "Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü", s. 243-245.

eklerken bu kutlamalara Modern zamanlarda reformist düşünürlerden de eleştiriler gelmiştir. Reşid Rızâ (ö. 1935) halkın bu tür ritüellere sıkı sıkıya bağlanmasından kaygılanarak mevlid merâsimlerine eleştiriler yöneltmiş; döneminin popüler mevlid kıssalarına alternatif bir metin sunmuştur.³⁶ Bu eleştiriler Hz. Peygamber'in doğum gününü kutlamayı reddetmekten ziyâde bu törenlerde câiz görülmeyen uygulamaların ortadan kalkmasına yöneliktir. Mevlidin bid'at olmasına ilişkin görüşlerin öne çıkması mevlid törenlerinin dinî önemine dâir birtakım temellendirmelerin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu temellendirmeler bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie ayrımı üzerinden yapıldığı gibi Allah'ın verdiği nîmetlerin anılmasını emrettiği âyetlerden (A'râf 7/69, Âl-i İmrân 3/103) hareketle Hz. Peygamber'i insana verilmiş en büyük nîmet olarak niteleyip bu nîmetin dünyaya gelişini anlatmanın ve kutlamanın insan için yükümlülük olduğu ifade edilir.³⁷

Râsim Efendi'ye göre ise Hz. Peygamber'in doğum gününde iyilik yapmak, sadaka vermek, güzel giyinmek ve mevlid okumaktan maksad "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (el-Enbiyâ 21/107) âyetinde beyân edildiği üzere Efendimiz'i medhetmek ve onun kadrini yüceltmektir. Müellif mevlid okumayı bid'at-ı hasene olarak kabul eden zümreye katılır ve asırlardır bu gecelerde Resûlullâh'ın medhedildiğini, onun hürmetine ihsânlarda bulunulduğunu hatırlatır. Buna binâen Hz. Peygamber'in doğum gününde mevlid okumanın, merâsimler düzenlemenin İslâm'da açılmış güzel bir çığır olduğunu belirtir.³⁸

Buraya kadar değindiğimiz meselelerin bir özeti olması dolayısıyla Mehmet Zeki Pakalın tarafından atıf yapılan Kâmil Miras'ın konuyla ilgili makalesinden ilgili kısmı aktarıyoruz.³⁹

Mevlid-i Nebî ictimâmının şer'an bir fi'l-i memdûh veya mezmûm olması, ictimâda bulunanların müsâb olup olmamaları fukahâ tarafından tahkik edilmiştir. Hâtimetü'l-muhaddisîn Celâleddîn Süyûtî (ö. 911) *Hüsnü'l-*

³⁶ Reşid Rızâ'nın Hz. Peygamber'in hayatındaki birçok mücizevî olayı dâhil etmediği mevlid metni *el-Menâr* adlı eserinde yer almaktadır. Bu metinler arasında Cemâleddîn Kâsimî (ö. 1332/1914), Muhammed Sâlih İbn Ahmed Halebî (ö. 1352/1933) ve Hayreddin Vânilî (ö. 1379/1959) gibi âlimlerin mevlid metinleri de bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 338-343.

³⁷ Mevlid kutlamalarının temellendirilmesi için bk. *a.g.e.*, s. 344-349.

³⁸ Râsim Efendi'nin bid'at tartışmalarını değerlendirmesi için bk. Râsim Efendi, *Tuhfetu'l-âşıkîn*, vr. 6^b-11^a. Mevlid okutmanın bid'at olmadığına dâir rivâyetler için ayrıca bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 94-95.

³⁹ Pakalın'ın atfı için bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, s. 523-524.

maksîd fî ameli'l-mevlid nâmıyla yazdığı bir risâlede bu suâllere cevâben diyor ki: Mevlid-i şerîf ihtifâlinin esâsı Kur'ân-ı Kerîm'den müyesser olan bazı âyât-ı kerîmenin kırâati ve velâdet-i seniyyeleri ânında ne gibi âyât ve şevâhid zâhir olup emr-i nübüvvetin nasıl başladığına dâir vârid olan ahbâr-ı şerîfenin rivâyeti maksadıyla müslümanların ictimâından, bazen de bu vesîleyle ihzâr edilen yemeği yiyip dağılmalarından ibârettir ki bu ictimâ, kadr-i Risâlet-penâhîyi ta'zîm ve mevlid-i seniyyeleriyle izhâr-ı ferah ve istibşâr gibi makâsîd-ı haseneye müstenid bulunduğundan her hâlde orada bulunanların müsâb olacağı bid'at-ı hasene cümlesinden ma'dûddur.

Sonra Süyûtî merhûm, müteahhirîn-i fukahâ-yı Mâlikiyye'den Tâcüddîn Fâkihânî'nin mevlid ictimâmını bid'at-ı mezmûme cümlesinden addettiğini ve bu husûsda *el-Mevrid fî'l-keîâm alâ ameli'l-mevlid* nâmıyla yazdığı bir eserini ibâresiyle zikrederek cevaplarını yazmaktadır ki Fâkihânî'nin bütün itirâzâtı bir noktada toplanıyor. O da mevlid ictimâmının ne Kitâb ve sünnete müstenid ne de dinde muktedâ-bih olan ulemâ-yı ümmetten menkûl olmadığı da'vâsından ibârettir.

Süyûtî merhûm cevâben diyor ki: Evvelâ mevlid âdeti için Kitâb ve sünnetten bir asl-ı şer'î bulunmadığı müselleme değildir. Nasıl ki İmâm el-Hâfız Ebü'l-Fazl b. Hacer'den bu mesele sorulduğunda şu sûretle cevap vermiştir: Vâkiâ kurûn-ı selâse ashâbından bu bâbda bir nakil yoktur. Fakat mevlid ictimâmı, mehâsini müştemil bir âdet olup zıddı mefâsidden ictimân olunmak şartıyla “bid'at-ı hasene” olduğunda şüphe yoktur. Bence mevlidin istinâd ettiği asl-ı şer'î, savm-ı âşûrâdır ki Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde müttefikân tahrîclerine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine-i Münevvere'ye hicret buyurdıklarında kavm-i Yahûdu yevm-i âşûrâda oruç tutar gördüler. Bu savmın sebebini suâl buyurdıklarında “Aşr-ı Muharrem Cenâb-ı Hakk'ın Firavun'u gark ve nebî-yi İsrâîl'e necât bahşettiği mübârek bir gündür. Hz. Mûsâ bu günü şükren lillâh sâim olurlardı.” demeleri üzerine “Biz Mûsâ'ya ittibâ'a sizden ehakkız.” buyurdular ve ashâbına o gün oruç tutmalarını emrettiler ki sonra bu oruç savm-ı Ramazân ile nesh buyurulmuştur.

Yine İbn Hacer diyor ki: Bu savm-ı âşûrâdan müstefâd olan hüküm, esdâ'-ı nimet ve def'-i nîkmet üzerine şükren lillâh Teâlâ işlenilen ef'âlin meşrûiyetidir. Cenâb-ı Hakk'a şükür ise sücûd, sıyâm, sadaka, tilâvet gibi envâ'-ı ibâdet ile hâsıl olur. Acabâ nebî-yi âhiri'z-zamânın şeref-i kudûmünden büyük bir nimet tasavvur olunabilir mi?

İbn Hacer, mevlidin yevm-i âşûrâyâ mutâbakat-nâmesini te'mîn için mevlid-i nebî ihtifâlinin şehir-i Rebûlevvelin on ikinci günü icrâsını tavsiye ediyor.

Senenin eyyâm-ı sâiresine teşmîline gelince bu bâbda “ve fihi mâ fih” diyor. Bir de mevlid ictimâlarında yalnız tilâvet-i Kur’an, it’âm, sadaka, medâyih-ı nebevîyyeye dâir inşâd gibi kendisinden şükr-i İlâhî müstefâd olan şeylere kasredilip kadınların erkeklerle açık saçık, müctemian oturmalarından, âlât-ı mûsikîyye ile gınâ-ı bâtıla gibi esâsen harâm olan veya mekrûh bulunan şeylerden ictinâb edilmesini tavsiye ediyor.

Süyûtî yine *Hüsnü’l-maksûd*’ında diyor ki: Hz. Peygamber’in ba’de’n-nübüvve akîkalarını iâde buyurmaları da bu bahisde benim hatırladığım asl-ı şer’îdir. Şöyle ki: Beyhakî’nin Enes b. Mâlik’ten tahrîcine göre ceddü’n-nebî Abdülmuttalib hazretleri muhterem hafîdinin velâdetinin yedinci günü akîka olarak kurban kesmişlerdi. Akîka iâdesi cârî değilken Risâlet-meâb efendimiz ikinci defa olarak akîkalarını kestiler. Bu iâde Cenâb-ı Hakk’ın Habîb-i edîbini rahmeten li’l-âlemîn olarak ba’s ve irsâline karşı izhâr-ı şükürden başka neye hamlolunabilir? Binâenaleyh Nebî-i eşfa’ ve eşfak efendimizin şeref-i kudûmüne karşı it’âm-ı ta’âm, izhâr-ı meserrât gibi vücûh-ı kurubât ile izhâr-ı şükr etmek ümmet üzerine müstehabtır.

İmâmü’l-kurrâ Şemsüddîn Cezerî *Arfü’t-ta’rif bi’l-mevlidi’s-şerîf* nâmındaki eser-i mergübunda diyor ki: Ebû Leheb, mevtinden sonra rüyâda görülüp hâlimden sorulduğunda cevâben “Hâlim ne olacak, tabîi cehennemdeyim. Yalnız her hafta Pazartesi geceleri şu iki parmağımın ucundan min tarafilâh mukadder olan şeyi emiyorum. Bu sûretle biraz hafifliyorum. Bu da velâdet-i Muhammediyye’yi câriyem Süveybe bana tebşîr ettiğinde onu âzâd etmeğlim, Süveybe’nin de ol hazreti ırzâ’ etmesi bereketidir.” demişti. Zemmi hakkında bir sûre-i müstakil nâzil olan Ebû Leheb’in azâbı mevlid-i Muhammedî ile ferahlanmasından dolayı hafiflerse bir mü’min-i muvahhidin sürûr u şâdmânî izhârî, vesîle-i rahmet olmasında şüphe edilir mi?

Şemsüddîn Dîmeşkî, *Mevridü’s-sâdî fî mevlidi’l-hâdî* nâmındaki mevlid-i şerîf risâlesinde bu bâbda şu beyitleri inşâd etmiştir:

İzâ kâne hâzâ kâfiren câ’e zemmuhû
Ve tebbet yedâhu fi’l-cahîmi muhalledâ

Etâ ennehû fi yevmi’l-isneyni dâimâ
Yuhaffîf anhu li’s-sürûri bi-Ahmedâ

Fe-ma’z-zanne bi’l-abdillezî kâne ömrühû
Bi-Ahmede mesrûran ve mâte muvahhidâ⁴⁰

⁴⁰ Şiirin tercümesi “Şâyet Kur’an’da ‘Elleri kurusun’ diye zemmedilen kâfir Ebû Leheb’in Muhammed’in doğumuna sevincinden Pazartesi günleri azâbı hafifletiliyorsa tevhîd inancı üzere ölen ve ömrü Muhammed’in aşkıyla dolup taşan kişinin nâil olacağı mükâfâtı hiç tahmin edebilir misin?” Tercüme için bk. Dîmeşkî, *Peygamber Külliyâtı* (trc. H. İbrahim Kaçar, Hüseyin Kaya vd.), İstanbul 2011, I, 312.

Mevlid ictimânının istinâd ettiği usûl-i sâbıkayı Süyûtî merhûm zikrettikten sonra şunu da ilâve ediyor ki: Gerçi bu ictimâlar kurûn-ı selâsede cârî değildi. Lâkin onun muhdesi mülûk-i İslâmiyyeden âdil, âlim bir zât olması ve onunla Cenâb-ı Hakk'a tekarrub kassetmesi, sonra bu mecâlis ve mecâmi'de asrının ulemâ ve fukahâsı bilâ-inkâr bulunması husûsuyla İbn Dihye gibi büyük bir hâfız ve muhaddisin rızâ göstermesi hattâ bu bâbda bir kitâb da yazması bunun beyne'l-müslimîn bir fi'l-i müstahsene olduğuna delâlet eder.⁴¹

Mevlid kültürü tüm bu tartışmaların merkezinde ancak bu tartışmalardan uzak, asırlardır nesilden nesile intikal etmektedir. Her ne kadar âlimler arasında bu merâsimlerin bid'at olup olmaması tartışma konusu olsa da mevlid okumak halkın nezdinde Hz. Muhammed'e duyulan saygı ve sevginin mücessem bir ifâdesi olmuştur. Nitekim mevlid törenlerinin bu birleştirici yönünün sosyal açıdan fayda sağladığı benimsenip bu kutlamaların dinî hayâtın yasaklandığı ya da baskılandığı toplumlarda insanların dinî kimliklerinin canlı kalmasını sağladığı, uzak kalınan dinî duyguların ortaya çıkmasına etki ettiği ifâde edilmiştir.⁴²

---

⁴¹ Kâmil Miras, "Mevlid-i Nebevî İhtifâlinin Müstened-i Şer'isi", Mahfel, sy. 5 (İstanbul 1338/1919), s. 83-84.

⁴² Mehmet Yanmış, "Mevlid Dindarlığı-Bursa Örneği", *Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ankara 2010, s. 347.

BİRİNCİ BÖLÜM

HOCAZÂDE MUHAMMED RÂSİM HİKMET EFENDİ'NİN

HAYÂTI VE ESERLERİ

A. Hayâtı

Hocazâde Râsim Hikmet Efendi XIX. yüzyıl Osmanlı âlimlerindedir. Hayâtı hakkındaki mâlûmât sınırlı olduğu için hangi ilmî muhitlerden faydalandığı tespit edilemeyen Râsim Efendi, eserlerinde kendisinin Hanefî olduğunu belirten ve Mevlevîliğini öne çıkaran; tefsîr, hadîs, fıkıh, kelâm ve tasavvuf ilimleriyle iç içe bir kimsedir. *Hedyyetü'l-ârifîn*⁴³ dışındaki başvuru kaynaklarında müellifin adına rastlanılmamakla birlikte hayâtı ve eserlerine dâir mevcut bilgiler arşivde kayıtlı bir sicil dosyasında⁴⁴ yer almaktadır. Râsim Efendi'nin *Kâşifü't-te'vilât* adlı eseri ve *Mesnevî* şerhi üzerine yapılan çalışmalarda⁴⁵ da bu kaynaklarda zikredilenin dışında bir bilgiden söz edilmemektedir. Bunun dışında müellifin *Fetâvâ-yı Abdurrahîm* adlı eserine atıf yapan bir çalışmaya göre bu eserin başında oğlu Tâceddîn tarafından Râsim Efendi'nin hayâtı hakkında bilgi verilmektedir.⁴⁶ Eldeki kaynaklara göre müellifin hayâtına dâir bilgiler şöyledir:

Muhammed Râsim b. Ali b. Rızâ b. Süleyman el-Malatyavî (ö. 1316/1899) ismini taşıyan müellif, müftü Ali Rızâ Efendi'nin oğludur. 1255/1839-40 yılında Malatya'da doğmuştur. Sıbyan mektebindeki eğitiminden sonra Bâyezîd Câmii'nde yüksek ilim tahsîl etmiş; Arapça, Farsça ve Türkçeye eser te'lif edecek derecede hâkim

⁴³ *Hedyyetü'l-ârifîn*'deki bilgi şu şekildedir: “Süleyman b. Ali Rızâ b. es-Seyyid Muhammed el-Malâtî, el-Rûmî, el-Hanefî, el-Mevlevî. Diyarbakır hukuk mahkemesinde görev yaptı. Buradan İstanbul'a döndü Şevvâl 1316'da vefât etti. Eserleri şunlardır: Hz. Peygamber'in mevlidini konu alan manzûme-i *Tuhfetu'l-mü'minîn* üzerine yazdığı *Tuhfetu'l-âşikîn hedyyetü'l-ma'sûkîn*, *Tefsîru'l-âlemgîr* isimli Kur'an tefsîri, *Fusûsu'l-hikem*'i şerhettiği eseri *Kâşifü't-te'vilât*, *Akâidü'l-kibrîti'l-ahmer* tercüme ve şerh, bir cilt *Akâidü'n-Nesefî* tercümesi, *Camîu's-sahîhi'l-Buhârî* şerhi *Kimyâu's-saâde*, *Müntehabât-ı Şerh-i Mesnevî*, fıkıh usûlü alanında *Mirkât* üzerine yazdığı *el-Mincât*, hadîs usûlüne dâir *Nuhbetü'l-fiker*'i şerhettiği eseri *Nuhbetü'l-belâğa*.” Karşılaştırmak için bk. Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hedyyetü'l-ârifîn*, II, 395.

⁴⁴ BOA, DH. Said. d., nr. 4/458. Sicill-i ahvâl kaydının neşri için bk. Züleyha Şeker, *Hocazâde Muhammed Râsim Efendi'nin Kâşifü't-te'vilât İsimli Eserinin Transkripsiyonu ve İncelenmesi* (yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2009, s. 10-12.

⁴⁵ Züleyha Şeker, *a.g.t.*; Ömer Savran, “Mehmed Râsim'in Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytine Şerhi ve Şerh Anlayışı”, *Türkiyat Araştırmaları*, IV/6 (2009), s. 387-406.

⁴⁶ bk. Şükrü Özen, “Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5 (İstanbul 2005), s. 302. Eserin iki cildi İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi nr. 136 ve nr. 137'de kayıtlıdır. Ancak restorasyon çalışmaları nedeniyle Arşiv'deki bu eserden istifâde edemedik.

olmuştur. Başmâbeynci Hamdi Paşa'nın⁴⁷ kütüphâne hizmetinde bulunup 1281/1865'te Konya'ya, 1283/1866-67'de Develi'ye, 1286/1869-70 yılında Dersimbağı'na kadı olarak; 1293/1876-77'de ise Sivas'a temyîz mahkemesi başkanı olarak tâyin olunmuştur. Sivas mahkemesinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 1296/1878-79 yılında ise kibâr-ı müderrisînden olmuştur. Bulunduğu memûriyetlerden görevini tamamlayarak ayrılmakla birlikte memûriyetteki işlerinden ötürü ithâm edilmiş, muhâkeme altına alınmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Râsim Efendi'nin ilimle fazlaca meşgûl olması sebebiyle memûriyetini ihmâl ettiği öne sürülmüştür. Bunun üzerine Sivas vâlisi Halil Rifat Paşa⁴⁸ tarafından Râsim Efendi'nin ilim ve fazîlet sahibi olduğu, te'lif ettiği eserlerin mevcut memûriyetini engellemediği ve görevini îfâ etmede gayret gösterdiği beyân edilmiş; sicill-i ahvâl kaydında aktarıldığına göre Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1312/1895) ise Râsim Efendi hakkında "Efendi-i mûmâ ileyh ulemâ-yı a'lâmdan ve ashâb-ı ma'lûmâtıdır." diyerek hüsn-i şehâdette bulunmuştur. Buna rağmen muhâkeme usûllerine vâkıf olmadığına ve ilimle meşgûl olup eser te'lif ettiğinden dolayı memûriyetini geciktirdiğine hükmedilen müellif, 1300/1882-83 yılında Sivas bidâyet mahkemesi reisliğinden azledilmiş, 1302/1884-85 yılında ise Sivas bidâyet mahkemesi riyâset-i sâniyesine tâyin edilmiştir. Fakat müellif hakkındaki şikâyete binâen orada kalması münâsip görülmemiş, Diyarbakır bidâyet mahkemesi riyâset-i sâniye görevine nakledilmiş, 1306/1888-89'da Diyarbakır mahkemesi hukuk dâiresi riyâsetine getirilmiştir. 1316/1899 yılında ise İstanbul'da vefât etmiştir. Kabrinin nerede olduğu bilinmemektedir.

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere müellifin hayâtı Osmanlı mahkemelerinin çeşitli kademelerine naklolanmakla geçmiştir. Onun hayâtında Sivas'ın önemli bir

---

⁴⁷ *Sicill-i Osmânî*'de yer alan bilgiye göre Gürcü asıllı olan Hamdi Mahmud Paşa dâire-i hümayûnda müstahdemlikten serkurenâliğe kadar yükselmiş, 1258/1842 yılında başmâbeynci olup 1264/1848 yılında bu görevden ayrılmıştır. Bu sırada kaymakamlık, mutasarrıflık, vâililik hizmetlerinde bulunmuş; 1295/1878'de ise ikinci kez başmâbeynci olarak görev almıştır. 1299/1882 yılında vefât etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî* (haz. Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman), İstanbul 1996, II, 593. Serkurenâ: Başmâbeynci anlamında kullanılır, hükümdâra yakınlıklarından dolayı bu adı almışlardır. bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, 187.

⁴⁸ II. Abdülhamid dönemi Osmanlı sadrazamlarından olan Halil Rifat Paşa (1827-1901) devletin çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra 1876'da vezir rütbesiyle Tuna vâililiğine atanmış; Halep, Kosova, Selânik vâililiklerinde bulunuktan sonra 1882'de Sivas vâlisi olmuştur. 1885 yılına kadar kaldığı Sivas'ta îmar, eğitim ve tarım alanında yaptığı faaliyetlerle ön plana çıkmış; daha sonra Bağdat, Manastır, Aydın vâililiklerine tâyin olunmuş; 1891'de Dâhiliye nâzırlığına, 1895'te ise Kâmil Paşa'nın yerine sadrâzamlığa getirilmiştir. Kaynaklarda Halil Rifat Paşa'nın pâdişâha bağlılığıyla tanınan bir devlet adamı olduğu zikredilir. Ayrıntılı bilgi için bk. Atilla Çetin, "Halil Rifat Paşa", *DİA*, XV, 327-328.

yerinin olduğunu *Tuhfetü'l-âşıkîn*'deki şu şiirinden anlamaktayız:

Yâ İlâhî hâzretiñe ref' idüben destimiz
Bir bölük 'âcizleriz hâcâtımız eyle revâ
Oğunan âyât-ı Kır'an haqqıyçün lutfeyleyüp
Sen esirge ver necâtı 'avniñi kıl reh-nümâ
Ol Habîbiñ cebhesinde berç uran nûr hürmeti
Râhımız âsân idüben bizi hıfzet dâ'imâ
Rûzigârıñ şiddetinden şerr-i a'dâdan dañi
Ver bize emn ü emânı kalbimiz bulsun şafâ
Rûz u şeb budur du'âmız kim kılâvuz saña
Hâzret Añmed hürmetiyçün yâ Hudâ
Şehr-i Sivâs içre oldu hân-ı 'uzlet meskenim
İşbu inşâma şurû'um anda oldu ibtidâ' (vr. 26^{a-b})

Osmanlı'nın son zamanlarında yetişmiş âlimlerden olan Râsim Efendi, her ne kadar çeşitli sürgünlerle muztarip bir ömür sürmüş olsa da İslâmî ilimlere vukûfiyetini geride bıraktığı eserlerle taçlandırmıştır. Mevlânâ'ya bağlılığını,

Hâk-i aqđâm-ı pâk-i âl-i 'abâ
Bende-i bendegân-ı Mevlânâ (vr. 6^a)

mısralarıyla ifâde eden müellif ilmî birikimine kattığı tasavvufî neşveyle şerh edebiyatımızı zenginleştirmiş; *Mecelle*, *Buhârî*, *Fusûsu'l-hikem* ve *Mesnevî* şerhlerine *Vesîletü'n-necât* üzerine yazdığı şerhi de ekleyerek edebiyatımızda iz bırakmış,

Kim okuyup yazar ise bu hediye-nâmeyi
Ver hurûf-ı sağışınca cennet içre hûr aña (vr. 163^b)

temennîsiyle şerhini samimî muhâtaplarına hediye etmiştir.

B. Eserleri

Râsim Efendi'nin tespit edebileilen eserlerinin büyük bir kısmı İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi'nde kayıtlıdır. Hakkında bilgi verilen ve bizim ulaşabildiğimiz eserleri şunlardır:

Şerh-i Müntehebât-ı Mesnevî: Râsim Efendi'nin *Mesnevî*'den seçtiği beyitler üzerine yazdığı şerh olup 235 varaktır. Müellif eseri ağırlıklı olarak Türkçe yazmış olmakla birlikte metin boyunca Arapça ve Farsçayı etkin bir şekilde kullanır. Müellifin diğer şerhlerinde görülen üslûbu bu eserde de görürüz. Râsim Efendi önce *Mesnevî*'nin beyitlerini verir, ardından başta âyet ve hadîsler olmak üzere birçok kaynaktan faydalanarak bu beyitleri şerh eder. Özellikle tasavvufî kavramlar üzerinde durarak ele aldığı meseleyi genişletir, kendi düşüncesini ve birikimini ortaya koyar. Ancak bazı beyitleri yalnızca tercüme etmekle yetinir. Ele aldığı konuları işlerken müfessirlerin, filozofların ve sûfilerin görüşlerine yer verir. Eserde Fahreddîn Râzî, İmâm Kurtubî, İmâm Gazâlî, Cüneyd-i Bağdâdî, İbnü'l-Arabî, İbn Fârız, Molla Câmî gibi âlim, sûfî ve şâirlerden alıntılar yer alır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. T1605'de kayıtlıdır.⁴⁹

Kâşifü't-te'vilât: Râsim Efendi'nin İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsu'l-hikem*'i üzerine yazdığı Türkçe bir şerh olup 241 varaktır. 1276/1860 yılında tamamlanan bu eserde müellif Kur'an'ın tefsîri olarak nitelediği *Fusûs*'un zâhirî mânâsının dışında bir bâtinî mânâsının olduğunu söyler. *Fusûs*'u şerh ederken diğer eserlerinde olduğu gibi Beyzâvî, Kâşânî, Cüneyd-i Bağdâdî, Bâyezîd-i Bistâmî, Şiblî, Abdülkâdir Geylânî, Ebü'l-Hasan Harakânî, Mevlânâ, Sadreddîn Konevî, Dâvûd-ı Kayserî, Câmî, Müeyyiddün Cendî ve Bursevî gibi isimlerin eserlerinden, sözlerinden ve menkıbelerinden faydalanır. *Kâşifü't-te'vilât*, İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. T2008'de kayıtlıdır. Eserin ilk 51 varaklık bölümü Züleyha Şeker tarafından çalışılmıştır.⁵⁰

Hâbnâme-i Latîfe: *Hâbnâme-i Râsim Hikmet* adıyla da bilinen eser, sonundaki kayda göre Sivas'ta müellifin görevinden azledildiği sırada Türkçe kaleme alınmıştır. 372 varaklık bu eser, muhtevâ bakımından oldukça zengindir. İlm-i cifr ve ilm-i hurûf konusuyla başlayan eserde çeşitli peygamber kıssalarından yönetici sınıfının özelliklerine; mehdî konusundan devran ve semâya; tahrîm-i hamr, azâb-ı küffâr gibi fikhî konulardan âyân-ı sâbite, vahdet-i vücûd gibi tasavvuf konularına kadar pek çok meseleye yer verilmektedir. Eserin bir bölümü çizimler eşliğinde kıyâfet-nâmeye

⁴⁹ Bu eser üzerine yapılmış bir çalışma için bk. Ömer Savran, "Mehmed Râsim'in Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytine Şerhi ve Şerh Anlayışı", *Türkiyat Araştırmaları*, IV/6 (2009), s. 387-406.

⁵⁰ Züleyha Şeker, *Hocazâde Muhammed Râsim Efendi'nin Kâşifü't-te'vilât İsimli Eserinin Transkripsiyonu ve İncelenmesi* (yüksek lisans tezi, 2009), Marmara Üniversitesi SBE.

ayrılmıştır (vr. 168^a-185^a). Râsim Efendi diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserde de konuları anlatırken birçok kaynağa başvurur. Bunların başında İbnü'l-Arabî ve Mevlânâ gelir. Eserde yer alan bölümler müellifin diğer eserleriyle de paralellik göstermektedir. *Hâbnâme*, İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. T6739'da kayıtlıdır.

Şerh-i Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye: Râsim Efendi'nin *Mecelle* maddelerini şerhettiği 363 varaklık Türkçe eseridir. 1298/1880-81 senesinde tamamlanmıştır. Müellif *Mecelle* maddelerini verdikten sonra kısaca açıklar. *Câmiü'l-fetâvâ*, *Fetâvâ-yı Abdürrahîm*, *Fetâvâ-yı Hindî*, *el-Kâfiye* gibi fikhî eserlerden faydalanır. İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. T1591'de kayıtlı olan eserin fikhî terimlerle örülü olmasına rağmen sâde ve anlaşılır bir dille yazıldığı söylenebilir.

Risâletü Kibrîti'l-ahmer: Râsim Efendi'nin tahâret konusundan başlayarak fikhî konuları Arapça kaleme aldığı eseridir. 172 varaklık bu eserde âyet ve hadîslerden faydalanılır, konuyla ilgili manzûmeler zikredilir, Ebû Hanîfe'nin görüş, fikir ve menkıbelerine yer verilir. Eserde fikhî konuların yanı sıra nûr, zikir, semâ, tevâcüd gibi tasavvufî bazı kavramlar da açıklanmaktadır. 1304/1887'de tamamlanan eser İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A695'te kayıtlıdır.

Tefsîrû Âlemgîr: Râsim Efendi'nin 375 varaklık Kur'an tefsîridir. Arapça olarak kaleme alınmış bu tefsîrin, sicil kaydında 10 cilt olduğu belirtilmişse de kütüphânedeki yalnızca 2 cildi bulunmaktadır. Râsim Efendi eserini kaleme alırken başta tefsîrler olmak üzere birçok kaynaktan faydalanmış, yer yer tasavvufî neşvesini tefsîrine katmıştır. Eserin iki cildi İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A578 ve A579'da kayıtlıdır. Ayrıca Râsim Efendi'nin eserleri arasında *Sûre-i Yûsuf Tefsîri* olduğu kaydedilmektedir; ancak bu esere bugün ulaşamamaktadır.

Kimyâu's-saâde: Râsim Efendi'nin 5 cilt olduğu kaydedilen ancak kütüphânedeki yalnızca bir cildi bulunan 435 varaklık *Sahîh-i Buhârî* şerhidir. Arapça olarak kaleme alınan eser bâb başlıklarına göre sıralanmış muhtasar bir şerh niteliğindedir. İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A539'da kayıtlıdır.

Mincâtü'l-vusûl alâ metni Mirkâti'l-usûl: Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) fikhî usûlü konusundaki *Mirkâti'l-usûl* isimli eserine Râsim Efendi tarafından Arapça

yazılan şerhtir. 395 sayfa olan eserin müellif hatlı nüshası İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A683'te kayıtlıdır.

Nuhbetü'l-belâğa: İbn Hacer el-Askalânî'nin *Nuhbetü'l-fiker* isimli eseri üzerine Arapça yazılmış özet niteliğinde bir şerh çalışmasıdır. Râsim Efendi eserinde bilhassa dil ve belâgat kuralları üzerinde durmuştur. 36 sayfalık bu risâle 1295/1878 yılında tamamlanmıştır. *Mincâtü'l-vusûl* ile aynı ciltte bulunmakta olup İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A683'te kayıtlıdır.

el-Bedriye alâ metni'l-Gurer: Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) fıkha dâir *Gurerü'l-ahkâm* isimli eseri üzerine Arapça kaleme alınmış bir şerhtir. Râsim Efendi'nin fikhî meseleler üzerinde durduğu bu eser 665 sayfa olup İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. A716'da kayıtlıdır.

Fetâvâ-yı Abdürrahîm ma'a'n-nukûl: Abdürrahîm Efendi'nin (ö. 1128/1716) *Fetâvâ* isimli eserinde yer alan fetvâların rivâyetleriyle birlikte nakledildiği Türkçe bir metindir. İki ciltlik bu eser tahâret konusundan başlayarak çeşitli fikhî meseleleri ihtivâ eder. Eserin başında oğlu Tâceddîn Efendi tarafından Râsim Efendi'nin hayâtı hakkında bilgi verilir. Eserin iki cildi İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi nr. 136 ve 137'de kayıtlıdır.⁵¹

Râsim Efendi'nin sicill-i ahvâl kaydında bildirilen eserleri arasında *Kâfiye*, *Kasîde-i Bürde*, *Cevherî*, *Mültekâ*, *Sirâciyye*, *Hidâye* ve Ömer Neseî akâidi üzerine yazdığı şerhlerden⁵² söz edilmekte, ancak bugün kütüphânelerde bu eserlere rastlanılmamaktadır. Ayrıca *Fetâvâ-yı Abdürrahîm ma'a'n-nukûl* un başında Râsim Efendi'nin *Sefîne-i Râsim* isimli dört ciltlik *Mülteka'l-ebhûr* şerhi olduğu bildirilmektedir.⁵³ Bunun yanında Râsim Efendi'nin adına kayıtlı *Zübdetü't-tarîka* isimli bir eser daha bulunmaktadır.⁵⁴

Râsim Efendi, sicill-i ahvâl dosyasında belirtildiği üzere Ahmed Cevdet

⁵¹ Bu eserin bahsedildiği çalışma için bk. Şükrü Özen, "Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü", s. 302.

⁵² Râsim Efendi'nin *Keşfü'l-akâid* isimli *Akâidü'n-Neseî* şerhine atıf yapan bir kaynak için bk. Yusuf Şevki Yavuz, "Akâidü'n-Neseî", *DİA*, II, 219.

⁵³ Şükrü Özen, "Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü", s. 302.

⁵⁴ Bu eser için bk. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphânesi, nr. 19 HK 858; Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphânesi, nr. 21796.

Paşa'nın tâbiriyle “ashâb-ı ma'lûmâtta” olduğu için hemen her metinde eserin konusuna göre belli başlı kaynaklardan çokça istifâde etmiş, uzun iktibaslar yapmış, yer yer kendi üslûbunca muhtevâyı özetlemiş, özellikle Anadolu'da görev yaparken Hamdi Paşa'nın kütüphâne hizmetini görmüş olmasının getirdiği bir birikimle farklı metinlere ilgi duymuş; tasavvufî tavrı her zaman muhâfaza etmiştir. Bununla birlikte pek çok ilme âit kitaplara da ilgisini esirgememiş, yazdığı metinleri bu iktibaslarla yoğurmuştur. Râsim Efendi'nin istifâde ettiği kaynakların sadece matbû nüshalarla sınırlı olmayıp yazma nüshaları da barındırdığı anlaşılmaktadır. Eserlerinin büyük çoğunluğunun Sivâsî Yazıcızâde İsmâil Hakkı tarafından yazılmış olması müellifin özellikle Sivas'taki hayâtının, te'lifleri açısından belirleyici olduğunu göstermektedir. Eseri üzerinde gözüken çeşitli istinsah hatâlarının da bu müstensihden kaynaklandığı düşünülmektedir. Müellif tüm bu ilgi ve birikimin netîcesi olarak farklı alanlarda kaleme alınmış metinler üzerine şerh yazma yoluna gitmiş ve arkasında pek çok eser bırakmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN'İN MUHTEVÂ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

A. Eserin Kaynakları

Râsim Efendi *Vesîletü'n-necât* beyitlerini şerh ederken sıklıkla âyet ve hadîslere başvurur. Ayrıca Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok kaynaktan da istifâde eder. XIX. yüzyılda yaşamış olmasından dolayı İslâmî ilimler sahâsında ortaya koyulmuş eserlerin çoğundan haberdâr olan müellif bu ilimler hakkındaki birikimini eserine aktarmış; *Mevâhibü'l-ledünniyye*, *Sübülü's-selâm*, *Hadikatü's-süedâ* gibi Hz. Peygamber'i konu edinen eserlerden; *Mesnevî*, *Fütûhâtü'l-Mekkiyye* gibi tasavvufî metinlerden ve İbnü'l-Fârız, Ferîdüddîn Attâr, Molla Câmî, Şemseddîn Sivâsî gibi şâirlerin beyitlerinden iktibaslar yapmıştır. Bu iktibasların kaynaklarına metin içinde işâret edilmekle birlikte burada müellifin beslendiği kaynakların genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

1. Âyetler

Tuhfetü'l-âşikîn'in pek çok konuyu ihtivâ etmesi iktibas ve telmîh edilen âyetlerin sayısını da etkilemiştir. Râsim Efendi, her bir *Mevlid* beytini şerh ederken konuyla ilgili âyetleri de zikreder. Eserin bu çalışmaya konu olan ilk yarısında elliden fazla âyete yer verilmiştir. Müellif bu âyetlerin pekçoğunu lafzen iktibas etmiş, yeri geldikçe iktibas ettiği ana kaynaklar yoluyla Mukâtil b. Süleyman, Fahreddîn Râzî, İsmâil Hakkî Bursevî gibi müfessirlerin tefsîrlerinden de istifâde ederek âyetlerin mânâlarını îzâh etmiştir (vr. 18^a, 56^b-57^b).

“**Ve'd-đuhâ ve'l-leyli izâ secâ.**”⁵⁵ Kâle Fahreddîn er-Râzî fî tefsîrihî, “đuhâ”dan murâd Faħr-i kâ'inât'ın mübârek vech-i sa'âdetleridir, ve “leyl”den murâd ol tâhir ve muṭahhar olan gîsûlarıdır.⁵⁶ (vr. 73^b)

Râsim Efendi Duhâ sûresini îzâh ederken Râzî'nin görüşlerine yer verir ve Bursevî'nin tefsîrini de olduğu gibi nakleder:

⁵⁵ “Kuşluk vaktine andolsun. Karanlığı çöktüğü vakit, geceye andolsun.” (ed-Duhâ 93/1-2)

⁵⁶ Fahreddîn Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, Ankara 1995, XXIII, s. 204.

“**Mâ ve’d-de’ake rabbüke.**”⁵⁷ Ya’nî seni terketmedi. Kâle’l-muḥakkikün:
Ey mâ қата’ake қата’al-mûde’i ey mâ vedda’ake bi-қата’i feyzi’n-nübüvveti
ve’r-risâleti ‘an zâhirike ve bi-қата’i feyzi’l-velâyeti ‘an bâṭnike.⁵⁸ (vr. 74^a)

Râsim Efendi ele aldığı konularla ilgili İslâm âlimlerinin ve mutasavvıfların başvurduğu âyetlere yer verip muhtevânın gereğine göre bu âyetleri zikreder. Tevhîd bahrinden beyitlerin şerhinde İhlâs sûresine yer verirken, hakikat-i Muhammediyye gibi tasavvufî konularda sûfîlerin sıkça kullandıkları âyetlere başvurur.

Cenâb-ı Hakk âyet-i kerîmesinde sirâc-ı münîr ile vaşf buyurmuştur. Kemâ kâle Te’âlâ “**Ve sirâcen münîren.**”⁵⁹ Murâd hidâyet edüp çerâğ gibi yolları rûşen buyurmuştur. Tarîk-i Hakk’a hidâyet ve irşâd anıñ nûr-ı şerî’atıyla ḥâşıldır. Nûr-ı şems ol yolları göstermez, illâ nûr-ı Muḥammedî ile gösterir. Şems-i ecsâm ‘âlemde nûr ifâde etdiği gibi Fahr-i kâ’inât’ın zât-ı şerîfi sâ’ir zevât ve enfüs-i beşeriyeye envâr ifâza eyler. Cenâb-ı Hakk, Resûl-i Ekrem’ini vaşf buyurduğu gibi kendi nefsi-i kudsiyyesini daḥî vaşf buyurmuştur. Nitekim “**Allâhu nûru’s-semâvâti ve’l-’arzi meşelü nûrihî ke-mişkâtin fihâ mişbâḥun.**”⁶⁰ buyurmuştur (el-âyetü). Semâvât ve ‘arzda andan ğayrı nûr yokdur ve mecmû’-ı ‘âleme işrâk etmiştir. Ve ‘âlem-i vücûdda nûr-ı Hakk’dan ğayrı nesne yokdur, her şeye andan sirâyet etmiştir. Nûr aşlında bir keyfiyettir ki, bâşıra ya’nî göz evvelen anı idrâk eyler, ba’dehû anıñ vâsıtasıyla görünen nesnelere idrâk eyler. Şems ve kâmerden fâ’iz olan keyfiyetler gibi. (vr. 27^b)

Âyetleri, döneminin te’lif üslûbuna uyarak sûre veya âyet numarası belirtmeksizin iktibas eden müellif çoğunlukla âyetin tamamını zikretse de bazılarının sadece bir kısmını vermekle yetinmiştir. Meselâ Hz. Mûsâ’nın Allah’ın zâtını görmeyi dilemesini Taşlıcalı Yahyâ’nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevîsinden beyitlerle ifâde ederken A’râf sûresinin 143. âyetinin “**len terânî**”⁶¹ kısmına yer verir:

Zâtını görmek istedi Mûsâ
Len terânî deyu erişdi nidâ
Zât-ı Hakk’ı nice bilir insân
Kendi zâtın bilmede kalır ḥayrân

⁵⁷ “Rabbin seni terketmedi.” (ed-Duhâ 93/3)

⁵⁸ Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, Beyrut ty., X, 454. “Rabbin zâhirinde nübüvvet ve risâletin; bâṭnında ise velâyetin feyzini kesmek sûretiyle seni terketmedi. Sen benim ve ümmetin nezdinde risâlette ve velâyette kâimsin.”

⁵⁹ “Ve nûrlar saçan bir şavk yani ışık.” (Ahzâb 33/46) Tercümesi için bk. İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-beyân: Kur’an Meâli ve Tefsîri* (trc. H. Kâmil Yılmaz, Ali Namlı vd.), İstanbul 2013, XV, 501-506.

⁶⁰ “Allah göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir.” (en-Nûr 24/35)

⁶¹ “Beni (dünya gözüyle) asla göremezsin.” (el-A’râf 7/143)

Hâdiş olan kadîmi fehmedemez
Peyk-i 'aql ol vilâyete gidemez (vr. 13^b)

Efendimiz'i medhetmek üzere Râsim Efendi tarafından nazmedilen şiirde ise Bakara sûresinin 115. âyetinden ilgili kısma yer verilmiştir.

Cemâliñ nûrunu uyğuda gördüm yâ Resûlallâh
Uyandım bahtımı âsûde gördüm yâ Resûlallâh
Harîm-i "**semme vechullâh**"⁶²ı görmek idi maflûbum
O vechi kûşe-i ebrûda gördüm yâ Resûlallâh (vr. 24^b)

Müellif, *Vesîletü'n-necât* şairinin durumu hakkında "**elestü**"⁶³ hitâbından söz ederken Hz. Âdem'in yaratılması konusunda ise meleklerin ona secde etmesini "**fe-secedû**"⁶⁴ âyetiyle ifâde eder (vr. 4^a, 26^a). Eserde yer alan âyetlerin pekçoğu lafzen iktibas edilmiş olsa da Hz. Peygamber'in yeme, içme gibi beşerî yönlerinin ve hilminin işlendiği kısımlarda ilgili âyetlere mânâ itibâriyle işâret edilmiştir.

el-'Uhdetu 'ale'r-râvî ve yine rivâyet olunur ki Mekke-i Mükerrreme'de tâ'ife-i şanâdîd-i Kureyş'den bir imra'e-i faşşâle ve zemmâme var idi ki herkes şerrinden ihtirâz edegelmişler idi. Birgün huzûr-ı Sa'âdet'e gelüp görürler ki Şallallâhu 'aleyhi ve sellem ta'âm ekl ederler. Nidâ ederler ki: "Yâ Muhammed, sen zâhiren pâdişâhlık da'vâsı edersin ve lâkin hâkîkatde gedâsıñ ki harekât ü sekenâtıñ ve kıyâm u ku'ûduñ ve ekl ü şürbüñ 'abd-ı memlûke beñzer."⁶⁵ (vr. 63^a)

"Allâhümme'hdî kavmî fe innehum lâ ya'rifûn."⁶⁶ du'âsıyla Cenâb-ı Hâkk'a tazarru' ve niyâz eder oldular. İşbu du'â' maḥzâ ḥilmiyyetden neş'et edüp ümmet-i da'vet hakkında merḥamet buyurmuşlardır. Ammâ Nûḥ 'aleyhi's-selâm kavminden ezâ ve cefâ görüp da'vete icâbet etmediklerinden beddu'â'-i Hazret-i Nûḥ 'aleyhi's-selâm ile tûfân-ı bahre garḳolmuşlardır. Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmıñ daḥi neş'esinde **ğazab-ı rahmânî**⁶⁷ gâlib olmağla

⁶² "Nereye dönerseniz) Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." (el-Bakara 2/115)

⁶³ "Ben sizin Rabbiniz) değil miyim?" (el-A'râf 7/172)

⁶⁴ "Melekler Âdem'e) hemen secde ettiler." (A'râf 7/11)

⁶⁵ Bu rivâyette peygamberlerin yemek, içmek gibi beşerî yönlerine vurgu yapan Furkân sûresinin 20. âyetine işâret vardır. "Resûlüm! Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşıda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir." (el-Furkân 25/20)

⁶⁶ "Allah'ım kavmimi bağışla, çünkü onlar (hakikati) bilmiyorlar." Buhârî, "Ahâdisü'l-enbiyâ", 3477; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 104, nr. 3611.

⁶⁷ Müellif, "Gazab-ı Rahmânî" ifâdesiyle "Ve kâle Nûḥun Rabbi lâ tezer 'ale'l-'arzi mine'l-kâfirîne deyyâran." "Ve Hz. Nûḥ: 'Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden dolaşan hiç kimseyi bırakma.' dedi." (Nûḥ 71/26) âyetine işâret etmiştir.

şânlarında “Fe-kûlâ lehû kavlen leyyinen le’allahü yetezekkerü ev yahşâ.”⁶⁸
âyet-i kerîmesi nâzil oldu ki ahkâm-ı ilâhiyyeyi ‘ibâda teblîgde üslûb-ı
hakîmâne ve şîfat-ı hilmle edâya işâret oldu. (vr. 67^b)

Râsim Efendi gerek lafzen gerek mânen âyetlerin tamamını ya da bir kısmını ilgili yerlerde nakletmiş, pek çok konuyu ihtivâ eden eserini âyetlerle zenginleştirmiştir. Bu âyetler metin içinde tespit edilmiş olmakla berâber burada bu âyetlerden sadece birkaçına örnek teşkil etmesi açısından yer verilmiştir.

2. Hadîsler

Dinî muhtevâlî edebî metinlerde hadîslerin önemli bir yeri vardır. Edebiyatımızda Hz. Peygamber’in medhi, doğumu, mûcizeleri, vefâtı gibi husûsiyetleri ihtivâ eden na’t, mevlid, mi’râciye türü eserlerde hadîslerdeki muhtevâyâ atıf yapılır.⁶⁹ Râsim Efendi tarafından edebiyatımızda sıklıkla kullanılan bu hadîsler *Mevlid* beyitlerinin şerhi esnâsında zikredilir. Eserin bu çalışmayı kapsayan ilk yarısında yetmiş küsur hadîs yer almaktadır. Bu hadîslerin tahrîcleri metin içerisinde yapılmış olmakla birlikte bu bölümde müellifin kullandığı hadîsler hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

Buhârî şârihi olması dolayısıyla *Kütüb-i Sitte*’nin müellifin kaynakları arasında olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Eserde *Kütüb-i Sitte* müellifleri gibi hadîs otoriteleri hâricinde Ahmed b. Hanbel, Taberânî, Hâkim, Bezzâr, Süyûtî, Aclûnî gibi kaynaklarda yer alan rivâyetlerin büyük bir kısmı doğrudan hadîs metinlerinden değil; Râsim Efendi’nin esas aldığı ikincil metinlerden sened zikredilmeksizin Arapça olarak iktibas edilmiştir. Buna karşılık naklettiği hadîslerden bazılarını örneklerde görüldüğü üzere kaynak belirterek zikreder.

Ve *Müsned-i İmâm Ahmed*’de rivâyet olunur ki “**Küllü emrin zî-bâlin lâ yübde’ bi-zikrillâhi fe-hüve ecda’.**”⁷⁰ Ya’nî her emr-i zî-bâl ki aña Allah ismiyle ibtîdâ’ ve iştiğâl olunmaya ol ebterdir. (vr. 17^b)

Tirmizî naklinde Ebû Hureyre’den mervîdir ki, “**Rağime enfü men zükirtü ‘indehü fe-lem yuşalli ‘aleyye.**”⁷¹ buyurulmuşdur. Ya’nî “İsm-i pâk

⁶⁸ “Ona yumuşak söz söyleyin, olur ki nasihat dinler veya korkar.” (Tâhâ 20/44)

⁶⁹ Edebiyatımızda kullanılan hadîsler üzerine yapılmış bir çalışma için bk. Emine Yeniterzi, *Divân Şiirinde Na’t*, Ankara 1993, s. 142-161.

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 329, nr. 8712; İbn Mâce, “Nikâh”, 1894; Nesâî, “Amelü’l-yevm”, 10255.

⁷¹ Tirmizî, “Daavât”, 3545; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, İstanbul 2012, II, 426.

zikrolunup da şalât etmeyen zelif olsun” deyu beddu‘â’ etmektedir.⁷² (vr. 23^b)

Ve ahrece Ahmed ve’l-Bezzâr ve’t-Taberânî ve’l-Hâkim ve’l-Beyhakî ‘ani’l-‘İrbâz İbn Sâriye enne Resûlallâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem kâle **‘İnnî ‘indallâhi le-hâtemü’n-nebiyyîne ve inne Âdeme le-müncedilün fi fînetihî ve se’uhbirüküm ‘an zâlike ene da’vetü Ebî İbrâhîme ve bişâretü ‘İsâ ve rü’yâ ümmî elletî ra’et.’**⁷³ (vr. 40^b)

Râsim Efendi hadîslerin büyük bir kısmının tercümesini zikretmemekle birlikte mensûr kısımlarda yer alan hadîslerin bazılarını metin içerisinde îzâh eder.

“Ekberü’l-kebâ’iri el-ışrâkü billâhi ve ‘uķûķu’l-vâlideyni ve şehâdetü’z-zûri.”⁷⁴ Günâhların büyüğü Allah’a şirk koşmak ve kişi baba ve anasına ‘aşî olmak ve yalan yere şehâdet etmektedir. (vr. 25^a)

“Küntü nûran beyne yedey rabbî ķable halkî Âdeme bi-erba‘ati ‘aşere elfe ‘âmin.”⁷⁵ buyurulmuştur. Ma’nâsı “Âdem ‘aleyhi’s-selâm halkından on dört biñ sene muķaddem huzûr-i Bârî’de bir nûr idim.” demektir. (vr. 26^b)

Ve min havâşşihî terk-i ekl ve şûrbde daħi bir câya resîd olmuştur ki ta‘rîfi hâdden bîrûndur. Şöyle ki şavm-ı vişâle devâm etdiklerinde birinci eyyâm ekl u şûrbü ba‘de’l-ferâmûş şıfat-ı beşeriyet zât-ı şiyemlerinden zâ’il olduķda aşhâb-ı kirâm recâ-mend oldular ki, “İrâde-i seniyyeñiz olursa bizler daħi şavm-ı vişâle devâm edelim?” Kâle ‘Aleyhi’s-selâm “Lâ tûvâşilû.” Kâle “Kunte tevâşülen yâ Resûlallâh.” Ya’nî “Sen muvâşalat edersin.” Kâle ‘Aleyhi’s-selâm **“İnnî ebîtü ‘inde Rabbî yuṭ‘imünî ve yesķinî.”**⁷⁶ Ya’nî Rabbim Te‘alâ ve Tekaddes hâzretleri ‘indinde ḍayf-ı mükerrerrem olduğumdan Cenâb-ı Haķķ baña iṭ‘âm ve isķâ eder. **“Lestü kehey’etiküm.”**⁷⁷ Ya’nî “Ben sizlerin şekl ü şemâ’ili gibi olmadım.” (vr. 68^b)

Râsim Efendi hadîslerin ne anlama geldiğini belirtirken eser boyunca sık sık iktibaslarda bulunduğu Bâkî’nin (ö. 1008/1600) *Mevâhibü’l-Iedünniyye* tercümesi olan *Meâlimü’l-yakîn* adlı eserinden de istifâde eder.

⁷² Bâkî, *Meâlimü’l-yakîn*, İstanbul 1326/1908, II, 142-143.

⁷³ “Âdem balçıktayken ben Allah katında peygamberlerin sonucusuydum. Ben babam İbrahim’in duâsı, İsâ’nın müjdesi ve annemin rüyâsıyım.” Bezzâr, *Müsned*, X, 135, nr. 4199; Taberânî, *Mu‘cemü’l-kebîr*, XVIII, 253, nr. 631; Hâkim, *Müstedrek*, II, 453, nr. 3566; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 379, nr. 17150.

⁷⁴ Buhârî, “İstîtâb” 6919; Müslim, “İman”, 143 (87).

⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü’s-sahâbe*, II, 662; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 303, nr. 827.

⁷⁶ Bezzâr, *Müsned*, XV, 391, nr. 9008, İshâk bin Râhûye, *Müsned*, II, 463, nr. 1035; Kelâbâzî, *Bahrü’l-fevâid*, I, 335.

⁷⁷ Buhârî, “Savm”, 1922; Müslim, “Sıyâm”, 55.

“**Rağime enfü men zükirtü ‘indehû fe-lem yuşalli ‘aleyye.**”⁷⁸ buyurulmuştur. **Ya‘nî** “İsm-i pâk zikrolunup da şalât etmeyen zelil olsun” deyu beddu‘â’ etmektedir.⁷⁹ (vr. 23^b)

İmâm Buhârî, Câbir hazretlerinden naklen rivâyet ederler ki, kâle’n-Nebiyyü şallallâhu ‘aleyhi ve sellem “**U‘tftü hamsen lem yu‘tihinne ahadün kabli kâne küllü nebiyyin yüb‘asü ilâ kavmihî hâşşaten ve bu‘istü ilâ külli aħmere ve esvede ve uħillet ile‘l-ganâyimi ve lem tühalle li-ahadin kabli ve cu‘ilet liye‘l-‘arzu mesciden ve tahûran fe-eyyümâ racûlin min ümmeti edrakethü’ş-şalâtü fe‘l-yuşalli hayşü kâne ve nuşirtü bi‘r-ru‘bi mesîrati şehrin ve u‘tiyeti‘ş-şefâ‘ate.**”⁸⁰ Ya‘nî baña beş hâşlet verildi ki benden evvel gelen resûllere i‘tâ’ olunmadı. Her nebî hâşşaten kendi kavmine meb‘ûş olmuş idi. Ben her aħmer ve esvede meb‘ûş oldum. Esvedden murâd ‘Arab’dır ve aħmerden murâd ‘Arab’ın mâ‘adâsıdır. Ya‘nî cemî‘-i benî Âdeme meb‘ûş oldum demektir. Ve ganîmetler baña helâl kılındı, benden evvel gelen nebîlere helâl kılınmamışdı. Ve arz baña mescid kılındı ve tahûr kılındı, ondan teyemmüm edeñ pâk olur. İmdi benim ümmetimden her kimseye ki şalât vakti yetişse, kânde olursa namâzın kılsın. Ve daħi ben bununla manşûr oldum ki bir aylık maħalden a‘dânın kulûbüne benden korku düşer. Ve kıyâmet gününde şefâ‘at eylemek bana i‘tâ’ kılındı.⁸¹ (vr. 36^a)

Râsim Efendi genellikle hadîs metinlerinin tamamını iktibas etmekle birlikte bazılarının sadece bir bölümünü vermekle yetinir. Edebiyatımızda sıkça kullanılan rivâyetlerin bir kısmına “**Lî ma‘allâh**”⁸², “**Reşşe ‘aleyhim nûrahû**”⁸³, “**Küntü sem‘ahû ve başarahû ilh.**”⁸⁴ ve “**Aşhâbî ke‘n-nücûmi**”⁸⁵ şeklinde değinerek tamamına işâret eder (vr. 15^b, 18^b, 56^a, 57^b). Tasavvuf kültüründe ve edebî metinlerde sıkça rastladığımız bu hadîsler eserde birkaç kez tekrarlanmaktadır. Râsim Efendi merâmını ifâde etmek üzere ilgili konularda bu hadîsleri tekrar kaygısına düşmeden aktarır. Hz. Peygamber’in çok ağlayıp az gülmesi,⁸⁶ önündekileri gördüğü gibi

⁷⁸ Tirmizî, “Daavât”, 3545; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerif Şerhi*, II, 426.

⁷⁹ Bâkî, *Meâlimü‘l-yakîn*, II, 142-143.

⁸⁰ Buhârî, “Teyemmüm”, 335; Müslim, “Mesâcid”, 3 (521).

⁸¹ Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü‘l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 814.

⁸² “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, ne bir mukarreb melek ne de bir mürsel nebî o vakte sığmaz.” Kelâbâzî, *Bahrü‘l-fevâid*, I, 101; Aclûnî, *Keşfü‘l-hafâ*, II, 173, nr. 2159.

⁸³ “(Allah mahlûkâtını zulmette yaratarak) üzerlerine kendi nûrundan serpti.” Tirmizî, “İman”, 2642; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 441, nr. 6854.

⁸⁴ “Onun işiten kulağı, gören gözü olurum.” Buhârî, “Rikâk”, 6502.

⁸⁵ “Benim ashâbım gökteki yıldızlar gibidir.” Beyhakî, *el-Medhal*, I, 163, nr. 153; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, I, 48; Aclûnî, *a.g.e.*, I, 132, nr. 381.

⁸⁶ “Lev tâ lemüne mâ â lemu le-đahiktüm kalîlen ve le-bekeytüm keşîran.” Buhârî, “Rikâk”, 6485; Tirmizî, “Zühd”, 2313; Müslim, “Fezâil”, 134 (2359).

arkasındakileri de görmesi⁸⁷ ve Hz. Ayşe'den nakledilen bazı rivâyetleri ise mânen iktibas eder. Bazı hadîslere ise yeri geldikçe telmîhte bulunur.

Ey güzel yüzlü Resûlullâh şefâ'at kıl baña
Çün buyurduñ kim **güzellerden olur hâcet revâ**
Şem'-i hüsnuñ seyredüp pervâneñ oldu mihr ü mâh
Kim dönerler üstüne her rûz u şeb çün âsiyâ (vr. 28^b)

Bu manzûmede Efendimiz'in hayrı güzel yüzlüden arama tavsiyesine⁸⁸ değinmiş, eserin menkıbelerle süslenmiş kısmında ise Hallâc-ı Mansûr'un istiğrak hâlindeki sözlerinden dolayı mâzur olduğunu ifâde ederken “Dîvâne râ qalem nist.”⁸⁹ sözüyle üç kişiden hükmün kaldırılması rivâyetine⁹⁰ işâret etmiştir (vr. 82^b).

Örneklerde görüldüğü gibi Râsim Efendi *Tuhfetü'l-âşıkîn*'i hadîs rivâyetleriyle zenginleştirmiştir. Mevlidin bid'at tartışmalarındaki yerinden ebeveyn-i Resûl'ün âhiretteki durumuna, Hz. Peygamber'in beşerî ve rûhânî vasıflarından Hallâc-ı Mansûr gibi sûfîlerin menkıbelerine kadar pek çok konuyu hadîslerle destekleyerek sunmuştur. *Mevlid* metninin ihtivâ ettiği hemen her konuda hadîs metinlerini referans almayı ihmâl etmemiş, ilgili rivâyetleri eserinin muhtelif yerlerinde farklı yöntemlerle zikretmiştir.

3. Diğer Kaynaklar

Tuhfetü'l-âşıkîn âyet ve hadîsler dışında pek çok dinî muhtevâlî kaynağın yer aldığı bir şerhtir. Râsim Efendi *Vesiletü'n-necât* beyitlerini şerh ederken hadîs, fıkıh, kelâm, tasavvuf, edebiyat alanlarında te'lif edilen eserlerden faydalanır. Hz. Peygamber'in hayâtı, mucizeleri, vasfı gibi konularda Arapça, Farsça ve Türkçe kaynaklara başvurarak sûfîlerin görüşlerine de sıkça yer verir. Bir mecmua niteliği taşıyabilecek kadar çok şiir ihtivâ eden eserde Arap, Fars ve Türk şâirlerin manzûmelerinden kimi zaman bir iki beyit kimi zamansa on beş yirmi beyit şeklinde iktibaslar yer alır. Bazen birkaç sayfayı bulan bu alıntılar belli bir tertip içinde sunulmaz. Müellif bazen istifâde ettiği eserin farklı bölümlerinden parçaları ard arda

⁸⁷ “İnni erâküm min halfi kemâ erâküm min beyni yedey.” Buhârî, “Salât”, 24; Nesâî, “İmâme”, 27.

⁸⁸ “Utlubü'l-ğayra 'inde hisâni'l-vücûh” Beyhakî, *Şu'abü'l-îman*, V, 176, nr. 3263.

⁸⁹ “Deliye kalem yoktur.” anlamında bir kelâm-ı kibârdır.

⁹⁰ “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, akıl bâliğ oluncaya kadar çocuktan, akli dengesi yerine gelinceye kadar deli kimselerden.” Buhârî, “Talâk”, VII, 45; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 4399; Nesâî, “Talâk”, 3432.

verirken bu bölümler arasında kopukluk oluşur (vr. 43^{a-b}). Eserde iktibas edilen kaynakların isimleri çoğunlukla anılmamıştır. Bunlara tarafımızdan metin içinde işâret edilmekle berâber burada tespit edebildiğimiz kadarıyla Râsim Efendi'nin istifâde ettiği ana kaynaklar hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye: Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'nin (ö. 923/1517) Hz. Peygamber'in hayâtı ve şahsiyetine dâir 1492-1494 yılları arasında kaleme aldığı eseridir. On bölümden oluşan eserde Hz. Peygamber'in doğumundan vefâtına kadar olaylar kronolojik bir sırayla anlatılır. Eser Hz. Peygamber'in isimleri, çocukları, eşyâları, eşleri ve akrabalarından başlayarak yaratılış bakımından yüceliğine, mûcizelerine, mi'râcına, vefâtına, kabrini ve mescidini ziyârete, ona duyulan muhabbete dâir pek çok konuyu ihtivâ eder. Eser İslâm dünyasında kabul görmüş ve Hz. Peygamber'in hayâtına dâir te'lif edilen eserler için başvuru kaynağı olmuştur. Şebrâmellisî (ö. 1086-87/1676) eser üzerine bir hâşiye kaleme alırken Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî (ö. 1121-22/1710) ise esere hacimli bir şerh yazmıştır. Osmanlı'da da benimsenen eser özellikle Bâkî'nin kendine has bir dil ve üslûbla yaptığı tercümeden sonra daha çok kabul görmüştür.⁹¹ Râsim Efendi de şerhini kaleme alırken *Mevâhibü'l-ledünniyye*'den istifâde eder. Şerhin birkaç yerinde bu eserin adı anılmakla birlikte çoğu iktibasta adı zikredilmemiştir. Bununla birlikte eserin bu çalışmaya konu olan ilk yarısında Hz. Peygamber'in doğumu, mûcizeleri, vasıfları gibi pek çok konuda gerek lafzen gerekse tercüme yoluyla manzûm veya mensûr iktibaslarla *Mevâhib*'e sıkça yer verilir.⁹²

Meâlimü'l-yakîn fi sîreti Seyyidi'l-mürselîn: *Mevâhibü'l-ledünniyye*'nin Bâkî (ö. 1008/1600) tarafından yapılmış Türkçe tercümesidir. Hz. Peygamber'in hayâtını ihtivâ eden bu eser Bâkî'nin eklemeler ve çıkarmaları dolayısıyla te'lif-tercüme niteliği kazanmıştır. Bâkî ana metne sâdik kalmak şartıyla Kastallânî'nin Şâfi mezhebine göre yaptığı fikhî îzâhları Osmanlı halkının çoğunluğunun tâbi olduğu Hanefî mezhebine göre yorumlar. *Mevâhib*'ten bazı bölümleri eserine almazken gerekli gördüğü yerlerde ise eklemelerde bulunur. Eseri te'lif ediyormuşçasına birçok hadîs,

⁹¹ Hüseyin Algül, "Mevâhibü'l-ledünniyye", *DİA*, XXIX, 421.

⁹² *Tuhfetu'l-âşıkîn*'de *Mevâhibü'l-ledünniyye*'den yapılan iktibaslar için bk. Râsim Efendi, *Tuhfetu'l-âşıkîn*, vr. 1^b, 25^{a-b}, 35^b, 49^a, 74^b.

fıkıh ve siyer kitabına başvurup *Mevâhib*'te yer alan kimi şiirleri nazmen tercüme eder. İki cild olan eserin birinci cildi Ayhan Tergip tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.⁹³ Râsim Efendi, eserin mukaddimesinden başlayarak pek çok yerde *Meâlimü'l-yakîn*'e başvurur. *Tuhfetü'l-âşıkîn*'in ana kaynaklarının başında *Mevâhibü'l-ledünniyye*'nin ve *Meâlimü'l-yakîn*'in geldiğini söyleyebiliriz.⁹⁴

Sübülü's-selâm fi hükmi âbâi Seyyidi'l-enâm: Muhammed b. Ömer Bâlî'nin (ö. 1285/1868) Hz. Peygamber'in anne ve babasının dinî durumu hakkında te'lif ettiği bir eserdir. Bâlî Efendi, eserinde Hz. Peygamber'in beşerî, nebevî ve rûhânî üstünlüğünü vurgulayıp Peygamberimiz'in anne ve babasının küfür üzere öldüğüne ilişkin kabulleri değerlendirir. *Sübülü's-selâm* mukaddime ve hâtime bölümleri hâricinde altı fasıl olarak tertip edilmiştir. Mukaddimedede Peygamber Efendimiz'in hasâisinden bahsedilirken birinci bölümde Hz. Peygamber'in ataları hakkında olumsuz konuşmanın uygun olmadığından, ikinci bölümde ebeveyn-i Resûl'ün îmanı hakkında öne sürülen olumsuz görüşlere verilen cevaplardan, üç ve dördüncü bölümlerde Hz. Peygamber'in atalarının fetret ehli olup âhirette imtihân edilmek üzere ehl-i necâta dâhil olacaklarından, beşinci bölümde Hz. Muhammed'in atalarının tevhîd ehli olduklarından ve bunlara ilişkin rivâyetlerden, altıncı bölümde ise Hz. Peygamber'in duâ etmesi üzerine ebeveyninin diriltihip îman etmelerinden söz edilir. Hâtimedede ise nûr-ı Muhammedî kavramı üzerinde durulup Hz. Peygamber'in nûr olarak nitelenmesine ilişkin rivâyetler aktarılır. *Sübülü's-selâm* Osmanlı'da ebeveyn-i Resûl'ün îmanı konusunda müstakil olarak te'lif edilmiş son eserdir.⁹⁵ Râsim Efendi Hz. Peygamber'in nesebi konusunu anlatırken “Der Beyân-ı Medh-i Hazret-i Resûlullâh Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem” başlığı altında açtığı bölümde ebeveyn-i Resûl'ün îmanı meselesine değinip serhinde bu konuyu eserin ya da müellifin adını zikretmeksizin *Sübülü's-selâm*'in muhtelif yerlerinden yaptığı uzun iktibaslarla ele alır.⁹⁶

⁹³ Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)* (doktora tezi, 2010), İstanbul Üniversitesi SBE.

⁹⁴ Râsim Efendi, eserin mukaddimesinin büyük bir kısmını (1^b-3^a) *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. *Tuhfetü'l-âşıkîn*'de geçen mevlid okutmanın faziletleri (vr. 6^b), Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmenin hükmü (vr. 23^b), Kırtas hâdisesi (vr. 25^b), Hz. Peygamber'in nûr olarak nitelenmesi (vr. 40^a), Allah'ın adıyla başlamayan işlerin sonunun hayırsız olması (vr. 16^b-17^a) gibi konularda zikredilen rivâyetler ve Hz. Peygamber'in medhedildiği Arapça şiirlerin önemli bir bölümü (vr. 33^b, 49^b, 54^b) *Mevâhib*'ten ve Bâkî'nin tercümesinden iktibas edilmiştir.

⁹⁵ Mustafa Akçay, *Ebeveyn-i Resûl Risâleleri*, İzmir 2005, s. 250-251; Mustafa Kemal Çalıkçı, *Hz. Peygamber'in Ebeveyni Hakkında Yazılan Arapça Risâleler* (yüksek lisans tezi, 2002), Marmara Üniversitesi SBE, s. 66-73.

⁹⁶ Râsim Efendi *Sübülü's-selâm*'dan yaptığı iktibaslarda Hz. Peygamber'in doğumu esnâsında meydana gelen

Rûhu'l-beyân: İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö. 1137-38/1725) tefsîridir. *Rûhu'l-beyân*, tasavvufî yönü ağır basan bir eser olarak meşhûr olsa da kaynakları dolayısıyla hem rivâyet hem de dirâyet tefsîrinin özelliklerini barındırır. Bundan dolayı âyetler Kur'an ve hadîsle, sahâbe ve tâbiînden gelen sözlerle tefsîr edilir, eserde müfessirlerden ve sûfilerden nakledilen rivâyetlere geniş bir yer verilir. Bursevî, zaman zaman bu rivâyetlerde yer alan görüşler arasında tercihte bulunup kendi fikirlerini belirterek bazı müfessirlere tenkitler yöneltir. Eserin büyük bir kısmını tasavvufî eserlerden, özellikle de Necmeddîn Dâye'den yapılan alıntılar oluşturur. Âyetlerin zâhirî anlamlarının yanında bâtinî mânâlarını da barındıran tefsîrde ibretli kıssa ve hikâyelere de büyük bir yer ayrılmıştır.⁹⁷ *Rûhu'l-beyân*'ın Osmanlı'da muhtelif baskıları yapıldığı gibi Türkçeye birden fazla tercümesi yapılmıştır. Râsim Efendi şerhinde özellikle hakikat-i Muhammediye ve nûr konularında Bursevî'nin tefsîriyle aynı doğrultuda açıklamalar yapar, gerek Arapça yaptığı alıntılarla gerekse tercüme yoluyla *Rûhu'l-beyân*'daki îzâhlardan istifâde eder.⁹⁸

Minhâcü'l-fukarâ: İsmâil Rusûhî Ankaravî'nin (ö. 1041/1631) tasavvufa ve tasavvuf terimlerine dâir eseridir. Eser Mevlevî tarîkatının mâhiyeti, tarîkata intisâb eden müridlerin uymaları gereken kurallar ve seyr ü sülûk mertebeleri gibi konuları ihtivâ etmektedir. Kur'an, sünnet ve *Mesnevî* metnin ana kaynakları olmakla birlikte eserde pek çok âlim ve sûfînin görüşleri de yer almaktadır.⁹⁹ Râsim Efendi kendisi de *Mesnevî* şârihi olarak *Mesnevî*'nin Osmanlı'daki en önemli şerhlerinden birinin Ankaravî'ye âit olması dolayısıyla eserinde ona atıflarda bulunur. Müellif "âbidân-ı Hudâ"yı anlattığı kısımda Râbiatü'l-Adeviyye'den nakledilen rivâyeti ve Efendimiz'in ahlâkı konusunu ele aldığı bölümde Hz. Hasan ile Hüseyin'in çocukluklarında

---

mûcizelere ve Allah'ın her şeyden önce nûr-ı Muhammediyi yaratmasına dâir rivâyetlere yer verip ebeveyn-i Resûl'ün diriltip iman ettiklerini, bu konuda öne sürülen rivâyetlerin Bâli Efendi tarafından yapılan değerlendirmesini ve konuyla ilgili kaleme alınmış şiirleri aktarır. *Tuhfetu'l-âşîkîn*'de geçen *Makâmâtü's-Süyûtî*, *Şerhu Zürkânî*, *Sübülü'l-hüdâ* gibi kaynaklardan aktarılan rivâyetlerin bir kısmı; Ali Evfâ'nın *Kasîde-i Dâliyye*'sinden, Ebû Bekir el-Bağdâdî'nin *Kasîde-i Vitriyye*'sinden, Ebû Talib'in *Kasîde-i Şi'biyye*'sinden; Bûsîrî, İbnü'l-Fârız gibi şâirlerin beyitlerinden yapılan alıntılar Bâli Efendi'den yapılan iktibaslar dolayısıyla yer alır. Bâli Efendi'den yapılan iktibaslar için bk. Râsim Efendi, *Tuhfetu'l-âşîkîn*, vr. 40^b-46^a.

⁹⁷ Ali Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî Hazretlerinin Hayatı ve Eserleri", *Rûhu'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsîri*, I, 39-60.

⁹⁸ Râsim Efendi şerhinde yeri geldikçe *Rûhu'l-beyân*'a başvurup kurb-ı nevâfil kavramının îzâhında (vr. 18^a), Hz. Peygamber'in temiz sulblerde intikâl etmesine dâir rivâyetlerin naklinde (vr. 27^a), salât ü selâm konusunda (23^b-24^a, 56^{a-b}), nûr âyetinin tefsîrinde (vr. 56^b-57^b), Hz. Peygamber'in ahlâkına ilişkin beyitlerde (vr. 70^a) ve Duhâ sûresinin tefsîrinde (vr. 74^a) Bursevî'nin eserinden iktibaslara yer verir.

⁹⁹ Erhan Yetik, "Minhâcü'l-fukarâ", *DİA*, XXX, 108-109.

Efendimiz'in onları sırtına alıp "af af" demesi üzerine ehl-i hatânın günahlarının affedilmesi rivâyetini *Minhâcü'l-fukarâ*'dan iktibas etmekle birlikte (vr. 17^{a-b}, 59^b) İbnü'l-Fârız'ın *Kasîde-i Tâiyye*'sinin şerhinde Ankaravî'nin şerhiyle paralel izâhlar yapar (vr. 12^a).

Hadîkatü's-süedâ: Fuzûlî'nin (ö. 973/1556) Kerbelâ hakkında ehl-i beyte duyduğu muhabbetle kaleme aldığı eseridir. Peygamberlerin uğradıkları belâları, Hz. Peygamber'in çektiği sıkıntıları ve Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehâdetlerini ihtivâ eden *Hadîkatü's-süedâ* edebiyatımızda en çok istinsah edilen eserler arasındadır.¹⁰⁰ Râsim Efendi Hz. Hasan ve Hüseyin'den bahsederken Fuzûlî'nin eserinin manzûm ve mensûr kısımlarından iktibaslar yapmış, ayrıca eser boyunca yer yer bu eserden manzûm örnekler vermiştir.¹⁰¹

İnsânu'l-uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn: Ebu'l-Ferec Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî'nin (ö. 1044/1635) Hz. Peygamber'in hayâtını ele aldığı eseridir. Hz. Peygamber'in doğumundan ölümüne kadar hayâtını ihtivâ eden derleme niteliğindeki bu eser *Sîretü'l-Halebiyye* adıyla da bilinmektedir. İslâm dünyasında büyük ilgi görmüş, pek çok kez basılmıştır.¹⁰² Râsim Efendi mevlidin bid'at tartışmalarındaki yerini ele alırken Halebî'nin eserinden istifâde eder (vr. 8^b-9^a).

Şerhu Zûrkânî alâ Mevâhibi'l-ledünniyye: Zûrkânî'nin (ö. 1122/1710) *Mevâhibü'l-ledüniyye* şerhidir. Zûrkânî, şerhinde *Mevâhib*'te geçen kelime, kavram, şahıs ya da mekân isimlerine dâir geniş izâhlara yer vermiştir. Râsim Efendi, eserinin bazı bölümlerinde özellikle Bâlî Efendi'den yaptığı iktibaslar yoluyla Zûrkânî'nin açıklamalarından istifâde ederek Hz. Peygamber'in medhi, Ebû Tâlib'in îmanı konularında bu esere atıf yapar (vr. 40^b, 46^a).

Kasîde-i Bürde Tercümesi: İbrahim b. Muhammed el-Yalvacî'nin manzûm *Kasîde-i Bürde* tercümesidir. Râsim Efendi eser boyunca *Kasîde-i Bürde*'den beyitlere yer verip bunlardan bazılarını Arapça olarak; bazılarını ise tercüme yoluyla nakleder; tercümesini vermek istediği zamanlarda ise Yalvacî'nin eserine başvurur (vr. 14^a, 63^b, 67^a).

¹⁰⁰ Şeyma Güngör, "Hadîkatü's-süedâ", *DİA*, XV, 21.

¹⁰¹ Râsim Efendi'nin *Hadîkatü's-süedâ* dan yaptığı iktibaslar için bk. Râsim Efendi, *Tuhfetü'l-âşîkîn*, vr. 6^a, 60^a, 60^b, 61^a-62^a.

¹⁰² Cevat İzgi, "Nüreddîn Halebî", *DİA*, XV, 233.

Terceme-i Şerh-i Dü Beyit: Molla Câmî (ö. 1492) *Mesnevî*'nin ilk iki beytini *Şerh-i Dü Beyit* adıyla nazmen Farsça şerhetmiş, Hoca Neşet Efendi (ö. 1807) ise bu eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Eser âyet ve hadîsler, tasavvufî terimler, muhtelif beyitler, rivâyetler ve menkıbelerle zenginleştirilmiştir.¹⁰³ Râsim Efendi eserinin başında meddâhların Hz. Peygamber'i medh husûsunda âciz kaldığını ifade ederken yer verdiği Farsça beyitleri ve bunların şerhini Hoca Neşet'ten iktibas eder (vr. 11^b-12^a).

Fütûhâtü'l-Mekkiyye: Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin (ö. 638/1240) tasavvufî fikirlerini en geniş kapsamda ortaya koyduğu eseridir. Eser İbnü'l-Arabî'nin "sifî" adını verdiği otuz yedi kitaptan meydana gelir. Bunlar cüzlere, fasıllara, bablara ve meselelere bölünmüştür. Sûfîlerin metafizik anlayışlarıyla birlikte nübüvvet, risâlet, velâyet, tefsîr, te'vîl gibi konuların zâhirî ve bâtinî yönlerinin ele alındığı *Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, İbnü'l-Arabî'nin bir başka eseri olan *Fusûsu'l-hikem*'in bir şerhi olarak telakkî edilir.¹⁰⁴ Râsim Efendi tasavvufî konularda İbnü'l-Arabî'ye başvurup şerhinin çeşitli bölümlerinde bu eserden iktibaslara yer verir. Kendisinin de *Fusûs* şârihi olduğu göz önünde bulundurulursa müellifin tasavvuf anlayışında İbnü'l-Arabî'nin izlerini görmenin tabîi olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı *Tuhfetü'l-âşîkîn*'de geçen tasavvufî meselelerde İbnü'l-Arabî'ye atıflar yapmakla berâber zaman zaman konunun *Fusûs* üzerine yazdığı şerhte de yer aldığını beyan edip (vr. 71^a); eşyânın hakikatinden söz ederken âlem-i misâl konusunu İbnü'l-Arabî'den yaptığı alıntılarla îzâh ettiği gibi Hz. Peygamber'in güzel ahlâkıyla alakalı beyitleri zikrederken de İbnü'l-Arabî'ye yer verir (vr. 26^a, 70^a).

Râsim Efendi bu ana kaynakların dışında başka metinlerden de istifâde etmiştir. Eserin baş kısmındaki uzun manzûmelerden tevhîd ve münâcât şiirlerini Taşlıcalı Yahya'nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevîsinden ve aşka dâir manzûmenin bir kısmını ise Nutkî'nin *Kânûn-ı Muhabbet* adlı mesnevîsinden iktibas etmiştir (vr. 12^b-16^a). Müellif *Tuhfetü'l-âşîkîn*'de atıf yaptığı diğer kaynaklardan istifâdeyle Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok manzûmeden beyitlere yer verir. Eserde Şemseddîn Sivâsî (vr. 5^b-6^a), Hâkânî Mehmed Bey (vr. 52^a), Fuzûlî (vr. 60^{a-b}), Osman Nevres (69^a) gibi şâirlerin Türkçe beyitlerinden; İbnü'l-Fârız (vr. 12^a, 35^b, 45^a), İbnü'l-Cevzî (28^b), Şiblî

¹⁰³ Bu eser üzerine yapılmış bir çalışma için bk. Üzeyir Aslan, *Terceme-i Şerh-i Dü Beyit* (yüksek lisans tezi, 1999), Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 15-18.

¹⁰⁴ Mahmut Erol Kılıç, "el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye", *DİA*, XIII, 251-253.

(vr. 34^a), Süheylî (vr. 35^a), Bûsîrî (vr. 45^a), Ebû Tâlib (vr. 45^{a-b}), Hasan b. Sâbit (vr. 55^a, 70^a), Ka'b b. Züheyr (vr. 55^{a-b}), Hallâc-ı Mansûr (vr. 82^a) gibi şâirlerin Arapça beyitlerinden ve Nizâmî-i Gencevî (vr. 2^a), Selmân-ı Sâvecî (vr. 2^a), Molla Câmî (36^b-37^a, 50^{a-b}), Hâfız-ı Şîrâzî (vr. 58^a) gibi isimlerin ise Farsça beyitlerinden iktibaslar yer alır. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden de eser boyunca alıntılar yapıp yeri geldikçe bu beyitleri şerheden (vr. 19^a, 21^b, 56^a, 74^a) müellif pek çok kaynağı *Mevâhibü'l-ledünniyye*, *Sübülü's-selâm* gibi atıf yaptığı eserler yoluyla naklederken Mukâtil b. Süleyman ve Fahreddîn Râzî'nin tefsîrlere de yer verir (vr. 28^a, 43^a, 73^b).

B. Müellifin Şerh Metodu ve Eserde Şerhedilen Beyitler

Geleneksel şerh metoduna göre şârihler ele aldıkları manzûm ya da mensûr metinlerde geçen kelime ve terkiplerin sözlük anlamlarını, gramer özelliklerini, metindeki diğer kelimelerle irtibatlarını îzâh ederler.¹⁰⁵ Râsim Efendi bu klasik anlayışın dışına çıkıp şerhinde sistematik bir yöntem kullanmayarak *Vesîletü'n-necâl*'in tevhîd, velâdet, merhabâ ve mu'cizât bahirlerine âit her bir beyti şerhetmek yerine ele almak istediği beyitler üzerinde durur. Bazen bir beyit verip onu uzun uzun şerh ederken bazense beyitleri toplu olarak verip konuyu bütün hâlinde îzâh eder.

Şârih *Mevlid* beyitlerinin barındırdığı mânâlar üzerinde durup bahsi geçen konuyla alakalı âyet ve hadîsler dışında İslâm âlimlerinden ve sûfilerden nakledilen rivâyetleri de zikreder. Şerhte pek çok kaynağa atıf yapılmış; özellikle sûfilerin Hz. Peygamber algısı eserdeki hâkim unsur olmuştur. İktibas edilen metinlerin ya da beyitlerin çoğu kere kaynağını zikretmeyen müellif Arapça ve Farsça alıntılarının ise kimi zaman tercümesini vermiş, bir şiiri ya da metni başka bir metin ya da şiirle desteklemiştir. Râsim Efendi şerhinde şâirlik iddiâsında bulunmaksızın merâmını ifâde etmek üzere kendi manzûmelerine de yer verir.

Müellif beyitler ya da konular arasındaki geçişlerde herhangi bir açıklamada bulunmaz, konuları bir bütünün parçaları şeklinde sunar. Bu durum bazen parçalar arasındaki anlam bütünlüğünün bozulup konular arasındaki bağlantıların zayıflamasına neden olur. Müellifin İslâmî ilimlere vukûfiyeti eserde geçen bu türlü aktarımların hacmini arttırmıştır. Gerek manzûm gerekse mensûr iktibaslar şârihin bütüncül bakış açısıyla *Mevlid* beyitleri etrafında bir araya getirilmiştir. Râsim Efendi'nin şerhinin ilk

¹⁰⁵ Ömür Ceylan, "Şerh", *DİA*, XXXVIII, 566.

yarısında yer alan *Mevlid* beyitleri ise şunlardır:

Allah adın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula

Allah adın her kim ol evvel aña
Her işi âsân eder Allah aña

Allah adı olsa her işiñ öñü
Hergiz ebter olmaya aniñ soñu (vr. 16^b)

Her nefesde Allah adın de müdâm
Allah adıyla olur her iş tamâm

Bir kez Allah dese şevk ile lisân
Dökülür cümle günâh mişl-i hazân

İsm-i pâkin pâk olur zikreyleyen
Her murâda erişir Allah diyen

‘Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile gözyaşını ağıdalım

Ola kim rahmet kıla ol Pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Raḥîm ü ol İlâh (vr. 17^b)

Birdir ol birliğine şek yokdurur
Gerçi yañlış söyleyenler çokdurur (vr. 19^b)

Cümle ‘âlem yogiken ol var idi
Yaradılmışdan ğanî cebbâr idi

Var iken ol yok idi ins ü melek
‘Arş ü ferş ü ay ü gün hem nüh felek

Şun‘ ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi

Bâri ne hâcet kılâvuz sözü çok
Birdir ol andan artuğ Tañrı yoğ (vr. 20^a)

Ger dilersiz bulasız oddan necât
‘Aşğ ile derd ile eydüñ eş-şalât (vr. 23^a)

Ey ‘azizler işte başlarınız söze
Bir vaşiyet kılavuz illâ size

Ol vaşiyet kim derim her kim tuta
Misk gibi kokuşu cânlarda tüte

Hakğ Te‘âlâ rahmet eyleye aña
Kim beni ol bir du‘â’ ile aña

Her ki diler bu du‘âda buluna
Fâtiha ihsân ede ben kıluna

Lillâhi’l-fâtiha ma‘a’ş-şalavât (vr. 24^b)

Hakğ Te‘âlâ çün yaratdı Âdemi
Kıldı Âdemle müzeyyen ‘âlemi

Âdeme kıldı feriştehler sücûd
Hem aña çok kıldı ol luğf ıssı cûd (vr. 26^a)

Muştafâ nûrunu alnında kıldı
Bil Habîbim nûrudur bu nûr dedi

Kıldı ol nûr anıñ alnında karâr
Kaldı anıñ ile nice rûzigâr

Şoñra Havvâ alnına nağletdi bil
Turdu anda daği nice ay u yıl

Şît toğdu aña nağletdi nûr
Anıñ alnında tecellî kıldı nûr

Erdi İbrâhim ü İsmâ‘ile hem
Söz uzanur ger kalanın der isem (vr. 26^b)

İşbu resm ile müselsel muttaşıl
Tâ olunca Muştafâ’ya müntakıl

Geldi çün ol rahmeten li’l-‘âlemîn
Vardı nûr anda qarâr etdi hemîn

Ger dilersiz bulasız oddan necât
‘Aşk ile derd ile eydüñ eş-şalât (vr. 27^b)

Âmine Hâtun Muhammed anesi
Ol şadefden toğdu ol dürdânesi

Çünkü ‘Abdullâh’ dan oldu hâmile
Vaqt erişdi hefte vü eyyâm ile

Hem Muhammed gelmesi oldu yaqîn
Çok ‘alâmetler belirdi gelmedin (vr. 37^a)

Ol rebî‘ülevvel ayıñ nicesi
On ikinci gece işneyn gecesi (vr. 37^b)

Dedi gördüm ol habîbin anesi
Bir ‘aceb nûr kim güneş pervânesi

Berķ urup çıkdı evimden nâgehân
Göklere dek nûr ile toldu cihân

Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek (vr. 39^a)

Üç ‘alem daħi dikildi üç yire
Her birisin aydayım nirden nire

Mağrib ü maşrıķda ikisi anıñ

Biri tamında dikildi Ka'beniñ

Bildim anlardan ki ol halkıñ yegi
Kim yaqın oldu cihâna gelmegi (vr. 39^a)

İndiler gökden melekler şâf şâf
Ka'be gibi kıldılar evim tavâf

Yarılıp dîvâr çıkdı nâgehân
Geldi üç hûri baña oldu 'ayân

Çevre yanıma gelüp oturdular
Muştafâ'yı birbirine muştular

Bu seniñ oğluñ gibi kadri cemîl
Bir anaya vermemişdir ol Celîl

Ulu devlet bulduñ ey dildâr sen
Toğusardır senden ol hulq-ı hasen

Bu gelen 'ilm-i ledün sultânıdır
Bu gelen tevhid-i 'irfân kânıdır

Vaşfını bu resme tertîb etdiler
Ol mübârek nûrı terğîb etdiler

Âmine eydür çü vaqt oldu tamâm
Kim vücûda gele ol Hayrû'l-enâm

Şuşadım gâyet harâretten katı
Şundular bir câm tolusı şerbeti

Kardan aq idi vü hem şovuk idi
Lezzeti dañi şekerde yok idi

İçdim anı oldu vücûdum nûra garq
Edemezdim nûrdan hem kendimi fark

Geldi bir aq kuş kanadıyla revân
Arkamı şıgadı kuvvetle hemân

Toğdu ol sâ'atde ol Sulţân-ı dîn
Nûra garqoldu semâvât u zemîn

Ger dilersiz bulasız oddan necât
'Aşq ile derd ile eydüñ eş-şalât (vr. 39^b)

Yaradılmış cümle oldu şâdimân
Ėam gidüp 'âlem yeñiden buldu cân

Cümle zerrâtı cihân edüp şadâ
Çağrışuben dediler kim merhabâ

Merhabâ ey 'âlî sulţân merhabâ
Merhabâ ey kân-ı 'irfân merhabâ

Merhabâ ey kurretü'l-'ayn-ı Halîl
Merhabâ ey hâş-ı maḥbûb-ı Celîl

Merhabâ ey cümleñ maḥlûbu sen
Merhabâ ey Hâlık'ıñ maḥbûbu sen (vr. 46^b)

Merhabâ ey cân-ı cânân merhabâ
Merhabâ ey derde dermân merhabâ

Merhabâ ey 'aşî ümmet melce'i
Merhabâ ey çâresizler eşfe'i

Merhabâ ey rahmeten li'l-'âlemîn
Merhabâ sensin şefi'ü'l-müznibîn (vr. 47^a)

Ey cemâli gün yüzü bedr-i münîr
Ey kamu düşmüşlere sen dest-gîr

Dest-gîrisin kamu üftâdeniñ

Hem penâhı bende vü âzâdenin

Ey gönüller derdiniñ dermânı sen

Ey yaradılmışlarıñ sulţânı sen

Ger dilersiz bulasız oddan necât

‘Aşk ile derd ile eydüñ eş-şalât (vr. 47^b)

Çünkü ol maĥbûb-ı Raĥmânü’r-raĥîm

Ķıldı dünyâyı cemâlinden na‘îm

Birbirine muştulayu her melek

Rakşa girdi şevĥ u şâdından felek (vr. 48b)

İşbu heybetden Âmine ĥûb-rû

Bir zamân ‘aklı gidüp geldi girü

Gördü gitmiş ĥûriler ĥiçbiri yok

Görmedi oĥlun tazarru‘ Ķıldı çok

Ĥûriler aldı taşavvur Ķıldı ol

Ĥayret içre çok tefekkür Ķıldı ol (vr. 48b)

Çevre yanın isteyu Ķıldı nazâr

Gördi kim bir kûşede Ĥayrû’l-beşer

Şöyle Beytullâĥ’a karşı ol Resûl

Yüz yere urmuş vü Ķılmış secde ol

Secdede başı dili taĥmîd eder

El götürmüş barmaĥın tevĥîd eder

Deprenir dudakları söyler kelâm

Añlayamadım ne derdi ol ĥümâm

Ķulaĥım aĥzına urdum dinledim

Söylediĥi sözü ol dem añladım

Der ki ey Mevlâ yüzüm tutdum saña
Yâ İlâhî ümmetim vergil baña

Hakk'a bağlayup gönülden himmeti
Der idi vâ ümmetî vâ ümmetî

Tıfl iken ol diler idi ümmetin
Sen kocadıñ terkedersin sünnetin

Ümmetim dedi saña çün Muştafâ
Ver şalâvât sen de aña bul şafâ (vr. 49^a)

Ger dilersiz bulasız oddan necât
'Aşk ile derd ile eydün eş-şalât (vr. 49^b)

Mekke kavmi uluları bî-hilâf
Ol gece Ka'be'yi kılarken tavâf

Secde kıldı Ka'be gördü hâşş u 'âm
Düşmedi bir taşu hoş kıldı kıyâm

Rüknü rükne Ka'be'niñ verdi selâm
Dediler kim toğdu ol Hayrü'l-enâm

Ka'be bir şavt etdi ol dem nâgehân
Dedi toğdu bu gece Şems-i cihân

Yalın ayak baş açuben şâf şâf
Eyleyiser ümmeti beni tavâf

Pâk edüp putdan küfürden ol Resûl
Çırtarıser beni müşriklerden ol (vr. 50^b)

Fahr-i 'âlem erdi çün kırk yaşına
Çondu çün tâc-ı nübüvvet başına

İndi Qur'an âyet âyet beyyinât

Zâhir oldu nice türlü mu‘cizât (vr. 51^a)

Evvelâ ol kim mübârek cisminiñ
Gölgesi düşmezdi yere resminiñ

Nûr idi başdan ayağa gövdesi
Bu ‘ayândur nûruñ olmaz gölgesi

Ol mübârek başı üzre her zamân
Bir bölük bulut olurdu sâyebân

Her nere varsa bile varırdı ol
Başı üzre her zamân tururdu ol

Depredicek dudağın ol mâh-veş
Deprenirdi gökde hem ay u güneş (vr. 51^b)

İnci dişleri şu‘â‘ından gece
İğne düşse bulunurdu ey h^vâce

Tokunacak saçına bâd-ı şabâ
Misk-i ‘anberle tolar idi havâ

Terlese güller olurdu terleri
Hûş dererlerdi terinden gülleri

Şadr-ı nûrından qarâñu geceler
Yolda yürürdü yiğitler kocalar (vr. 52^a)

C. Eserin İhtivâ Ettiği Konular

Tuhfetü'l-âşıkîn mevlid okumanın fazîletlerinden başlamak üzere pek çok konuyu ihtivâ eder. Eserin ilk yarısında “Der Beyân-ı Ahvâl-i Nâzım-ı Merhûm”, “Der Beyân-ı Fazîlet-i Kıırâ‘at-i Mevlidü’n-Nebî Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem”, “Der Beyân-ı Na‘t-ı ‘Aşk” ve “Der Beyân-ı Medh-i Hâzret-i Resûlullâh Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem”in dışında bölüm başlıkları yoktur; fakat eserin ihtivâ ettiği konular bunlarla sınırlı değildir. Râsim Efendi hakikat-i Muhammediyye çerçevesinde salât ü selâm, Hz.

Âdem'in yaratılması, nûr âyeti ve tefsîri, nûrun yaratılması ve Efendimiz'e intikâli, Hz. Peygamber'in doğumu ve nesebi, doğumu esnâsındaki mucizeleri, ebeveyn-i Resûl'ün ve Ebû Tâlib'in îmanı konularını ele almış; Peygamberimiz'in şemâilinden, fizikî ve ahlâkî vasıflarından bahsetmiştir. Eserin sonuna doğru ise Hz. Peygamber'e muhabbete vurgu yapılarak hakikat-i Muhammediyyenin vârisleri olmaları sebebiyle velîlerden söz edilmiş, menkıbelere yer verilmiştir. Eserde geçen konuları şöyle sıralayabiliriz:

1. Mukaddime (1^b-3^a)
2. Nâzım-ı Merhûmun Ahvâli Hakkında (3^a-6^b)
3. Mevlid Okumanın Faziletleri (6^b-12^a)
4. Besmele Manzûmesi (12^b-13^a)
5. Tevhîd ve Münâcât (13^b-14^b)
6. Na't-ı Aşk (14^b-16^b)
7. Besmele, Muhabbet, Kurb-ı Nevâfil ve Kurb-ı Ferâiz (16^b-19^b)
8. Hakikat-i Muhammediyye (20^a-23^a, 32^a-34^a, 44^a-45^a)
9. Salât ü Selâm (23^a-25^a)
10. Kırtas Hâdisesi (25^a-25^b)
11. Hz. Âdem'in Yaratılması (26^a-26^b)
12. Nûr Âyeti ve Tefsîri (27^b-28^b, 56^b-57^b)
13. Hz. Peygamber'in Nesebi (29^a-31^b)
14. Hz. Peygamber'in Nûr Vasfına Dâir Rivâyetler ve Şiirler (32^a-34^a, 55^b-56^b)
15. Hz. Peygamber'in Vasıfları (35^b-36^a)
16. Molla Câmî Gazelinin Tahmîsi (36^b-37^a, 50^{a-b})
17. Hz. Peygamber'in Doğumuna İlişkin Rivâyetler (37^a-41^b, 48^b-51^b)
18. Ebeveyn-i Resûl'ün İmanı (41^b-46^a)
19. Efendimiz'in Medhi (46^a-48^b)
20. Hz. Peygamber'in Fizikî ve Ahlâkî Vasıfları (52^a-70^a)
21. Hz. Peygamber'e Muhabbet (70^a-75^a)
22. Vâris-i Hakikat-i Muhammedî ile İlgili Menkıbeler (75^b-83^a)

D. Eserin Özeti

Râsim Efendi klasik te'lif geleneğine uyarak mukaddime bölümüne Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salât ü selâm ifâdeleriyle başlar. Mukaddimenin esere ve müellife âit husûsiyetler dışındaki kısmının tamamı Kastallânî'nin *Mevâhibü'l-Iledünniyye*'sinin Bakî tarafından yapılmış bir tercümesi olan *Meâlimü'l-yakîn*'in mukaddimesinden iktibas edilmiştir. Müellif, hamdele ve salveleden sonra Hz. Peygamber'in hayâtı, güzel ahlâkı ve vasıflarının medhi için yazılan eserlere işâret ederek Süleyman Çelebi'nin *Tuhfetü'l-mü'minîn* ismiyle de anılan mevlidinin asırlardır okunup yazıldığını hattâ mevlid gecelerinde salâtın câmilerde okunmasına dâir pâdişâh fermânı bulunduğunu belirtir. Fakat eserin bu şöhretine karşılık gâyet muhtasar ve inceliklerle yüklü olması ihtivâ ettiği pek çok mânânın gizli kalmasını sonuç vermiş, bu nedenle Râsim Efendi esere bir şerh yazmayı arzu etmiştir. Kendi beyânına göre uzun süredir mevlid dinlemeye imkân bulamayışının da böyle bir eser ortaya koymasında payı vardır. Müellif, hatâlarının ve kusurlarının fazîlet ve mârifet erbâbınca affedilmesini dileyerek mukaddimeyi sonlandırır (vr. 1^b-3^a).

1. Nâzım-ı Merhûmun Ahvâli Hakkında

Bu bölümün başlangıcında II. Selim'in nedîmlerinden olan Bâkî'den söz edilmektedir. Bakî yıldızlara bakarak kendi tâlihini teftiş ederken pâdişâh tarafından katline fermân verildiğini görünce bu fermândan kurtulmak için Allah'a “Yâ İlâhe'l-âlemîn, yâ Gıyâse'l-müstegîsîn, bu 'abd-i günâhkâr bu varṭa-i hevl-nâkden ḥalâş buyurulduḡda yâ Rab rızâ'-i pâkine muvâfık Resûlün ve Maḥbûbuñ Ḥazret-i Muḥammed şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥazretleriniñ mevlid-i şerîfi haḡḡında bir ḡaşîde-i 'aliyye tanzîm edeyim.” diye niyâz etmiş ve duâsının Allah tarafından kabul edilip bedbahtlıktan kurtulması üzerine bir mevlid yazarak şefâate mazhar olmuştur. Müellifin Bâkî ile alakalı zikrettiḡi bu vâkıa Bâkî'nin hayâtının anlatıldığı kaynaklarda şöyle zikredilmektedir:

Sultân Selim döneminin büyük âlim ve şâirlerinden sayılan Bâkî'nin III. Murad'ın cülûsundan sonra da îtibarlı durumu devam etmiştir. 1575'te Süleymaniye müderrisliḡi pâyesine yükseltilen Bâkî'nin, bu makâma gelişinden bir ay sonra tâlihinin burcunda uğursuz bir yıldız göründü. Rivâyete göre Nâmî adlı bir şâirin gazelini, mahlas beytindeki ismi Bâkî'ye

çevirmek sûretiyle ona isnâd ettiler. Gazeldeki,

Gınâ sadrındaki mağrûr u nâ-âsûde serverden
Fenâ bezminde hâb-âlûd olan mestânemiz yeğdir

beytinde şâir, içkiye düşkünlüğü meşhûr olan II. Selim'i oğlu III. Murad'a tercih ettiğini îmâ ediyor, dediler. Pâdişâh hiddete kapılarak şâiri azletti. Ancak onu himâye edenler hükümdâra gazelin İstanbullu Nâmî'ye âit olup eski mecmualarda görüldüğünü söyleyerek şâirin bağışlanmasını sağladılar.¹⁰⁶

Bâkî ile ilgili bu rivâyetten sonra müellif, klasik edebiyatın temel temalarından biri olan zamânenen şikâyet motifi¹⁰⁷ çerçevesinde “Nâzım-ı merhûm der ki: el'ân zamânımız bir zamân idi ki, girîbânın ‘ismet-perde-i hayâ gibi çâk ve âb-rûy-ı şerî’at çeşme-i şafâ gibi hâk olmuş idi.” diyerek içinde bulunduğu devrin ahlâkî açıdan çöküntü içinde olduğunu ifâde etmek için döneminin menfi husûsiyetlerini zikretmeye başlar. Müellif burada “nâzım-ı merhûm” ifâdesiyle başlangıçta Bâkî’yi kastederken bölümün sonunda “Nâzım-ı merhûm medîne-i Bursâ’da vefât edüp kabr-i enverlerinden züvvârın istişfâ’ etdikleri meşhûrdur.” ifâdesiyle Süleyman Çelebi’yi kastetmektedir. Bu nedenle müellifin “nâzım-ı merhûm der ki” diyerek bazı husûsiyetleri zikrettiği kısımda nâzım-ı merhûmun kim olduğu konusunda bir karışıklık bulunmaktadır. Râsim Efendi’nin “nâzım-ı merhûm” diye işâret ettiği kişinin diliyle kendi melâlini dile getirmiş olması da muhtemel görünmektedir, ayrıca Bâkî’nin başına gelenlerin bir benzerini kendinin yaşadığını böylece îmâ etmiş olmaktadır.

Müellifin hayâtında bazı sürgün zamanları vardır. Bundan dolayı çevresiyle uyumsuzluklar yaşamış, çeşitli yaptırımlara mâruz kalmış ve kendi köşesine çekilmiştir. Râsim Efendi kendi biyografisine de paralel bir şekilde dönemden şikâyet motifleriyle kendi hâlini özdeşleştirip uzlet köşesine çekildiğini ifâde etmeden önce kendi devrini şöyle tasvîr eder: Düzen bozulmuş, hayâ perdesi ortadan kalkmış, şerîata îtibar eden kalmamış, her yer fitne ve fesada mesken olmuş, âlimler ve soylu kimseler fakîr ve hakîr düşmüş, takvâ ehli uzlete çekilmiş, erbâb-ı fetvâ ise inzivâyı tercih etmiş, ilim ve

¹⁰⁶ Karşılaştırmak için bk. Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-şuarâ* (haz. Aysun Sungurhan-Eyduhan), Ankara 2009, s. 171-172; Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 29; Faruk K. Timurtaş, *Bâkî Divânı’ndan Seçmeler*, Ankara 1987, s. VII-IX; Mehmet Çavuşoğlu, “Bâkî”, *DİA*, IV, 537-538.

¹⁰⁷ Bu motif için bk. Ağah Sırrı Levend, *Divân Edebiyatı: Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Methumlar*, İstanbul 1984, s. 303-304.

şeref gibi baş tâcı olan değerler ayaklar altına alınmış, altın ve gümüş söz sahibi olmuştur. Daha sonra kendi hâliyle dünyanın hâli arasında bir irtibat kurarak rûhun bu dünyaya gelişini tasvîre başlar: Rûh, “(Ben sizin Rabbiniz) değil miyim?” (el-A’râf 7/172) hitâbını işitmiş ve Allah’ın irâdesi ile mahallinden ayrıлып yüksek yerlerden düşük bir mertebeye seyr-i nüzûle başlamış ve on sekiz bin âlemi dolaşmıştır. Her bir menzilde rûhânî libasından soyunup ona karşılık bir zulmet giymiş, son menzile geldiğinde ise âlem-i ecsâm denilen karanlıklarla dolu bir mağaraya girmiştir. Bu mertebe nefs-i emmârenin hâkim olduğu, ızdırab içinde kaldığı, aklın rûha yardım etmekten âciz olduğu bir mevkîdir ve bu son menzilde rûha ancak ilâhî hikmetlerle dolu kalbin dermân olabileceği beyân edilmiştir. Müellif içine düştüğü sıkıntılarla rûhun bu âleme inişi arasında ilişki kurar. Rûhun âlem-i ecsâmdaki acziyetini ve ızdırabını,

Meskenim gülşen iken külhan-ı pür nâr oldu
Bâb-ı miñnet açılıp râhatım âzâr oldu
Kurretü’l-‘ayn iken aña baña her manzûrum
Şimdi her kânde bakşam gözlerime hâr oldu (vr. 4^b)

mısralarıyla ifâde ettikten sonra sûrete kanâat etmeyip mânevî basamaklara yükselmek için mürşid-i kâmile ulaşmanın yollarını aradığını ve nihâyetinde maksadına nâil olduğunu ve nice lütuflara mazhar olduğunu ifâde eder. Bu nâiliyetini de Fuzûlî’nin,

Şükür kim oldum müşerref devlet-i dîdârına
Dîde-i hûn-bârımı açdım gül-i ruhsârına
Olmadı zâyî ‘adem menzillerin kaç’ etdiğim
Vâşıl oldum pertev-i hürşîd-i ‘âlem-tâbına¹⁰⁸ (vr. 6^a)

beyitleriyle dillendirdikten sonra Süleyman Çelebi’ye atfen “Nâzım-ı merhûm medîne-i Bursâ’da vefât edüp kabır-i enverlerinden züvvârîn istişfâ’ etdikleri meşhûrdur.” diyerek bu bölümü sonlandırmaktadır.

2. Mevlid Okumanın Fazîletleri

Eserin bu bölümü mevlid okumanın fazîletlerini ve dolayısıyla bid’at olmayıp insanlara hayır ve bereket ilettiğini konu alır. Râsim Efendi bid’at konusunu bid’at-ı hasene ve bid’at-ı seyyie kavramları üzerinden tartışıp bu konuyla ilgili görüşleri

¹⁰⁸ Fuzûlî, *Hadîkatü’s-süedâ* (haz. Şeyma Güngör), Ankara 1987, s. 182-183.

Halebî'nin *İnsânu'l-uyûn* adlı eserinden yaptığı iktibasla nakleder.¹⁰⁹ Mevlid okumayı âyetleri mushafta toplamak, terâvih namazını cemâatle kılmak, minâre ve medrese inşâ etmek gibi yapılmasında dînen bir mahzur bulunmayan bid'at-ı hasene sınıfına dâhil ederek Hz. Peygamber'in doğduğu gecenin ihyâ edilmesinde nice lütufların gizlendiğini zikreder.

Müellifin vurguladığı hususlardan biri de asırlardır Efendimiz'e medhin, hürmetin ve muhabbetin göstergesi olarak pek çok eserin yazılmış olmasına rağmen kelimelerin onu târif etmekte kısır oluşudur. Müellif, Hz. Peygamber'in medhini dile getirebilmek için dillerin lâl, akılların hayrân olduğunu söyleyerek Efendimiz karşısındaki acziyetini dile getirir. Hz. Süleyman'ın karıncanın hediyesini hakîr görmeyip kabul ettiği kıssaya¹¹⁰ işâret ederek Hz. Peygamber'den hediyesini kabul etmesini ister. İçinde bulunduğu toplumda hor ve hakîr görüldüğünü, Allah'a sığındığını, izzet ve şerefi ancak O'nun dergâhında bulacağını, Efendimiz'den şefâati umduğunu ifâde ederek Allah'ın adıyla mevlid-i şerîfe başladığını beyân eder.

3. Aşk Manzûmesi

Tevhîd ve münâcât şiirlerinden sonra gelen bu bölümde aşk konusu ele alınır. Müellife göre Allah'ın mahlûkâtı yaratmasındaki sebep Hz. Peygamber'e olan muhabbetidir. Bu bölümde Hz. Âdem'in yaratılmasındaki, ateşin Hz. İbrahim'i yakmamasındaki, Hz. Mûsâ'nın Tur Dağında Allah'ın hitâbına mazhar olmasındaki hikmet aşk kavramı üzerinden îzâh edilirken Hz. Peygamber'in Allah'a “ev ednâ” makâmındaki yakınlığının da aşk ile mümkün olduğu ifâde edilmiştir. Müellif, Allah'a ulaşmanın da ancak muhabbetle olacağını savunan mutasavvıflar zümresine katılarak hakîkate ermek için aşktan nasipdâr olunması gerektiğini vurgular. Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin de aşktan nasipdâr olunabilmesi için vesîle olduğunu ifâde eder:

‘Aşkdan behre-mend olam derseñ
Cânib-i Hakk'a yol bulam derseñ
Diñle ol Süleyman'ın rivâyetini
Oku o Şâh'ın pâk mevlid hikâyetini (vr. 16^a)

¹⁰⁹ Râsim Efendi, *Tuhfetu'l-âşîkîn*, vr. 8^b-9^a.

¹¹⁰ Bu kıssanın edebiyatımızdaki yeri için bk. Agah Sırrı Levend, *Dîvân Edebiyatı: Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Methumlar*, s. 121-122.

Aşka verdiği bu mânâdan dolayı esere *Tuhfetü'l-âşıkîn hediye* te'lif ettiğini beyân eder. Râsim Efendi esere giriş mâhiyetindeki bu bölümlerden sonra *Mevlid* beyitlerini şerh etmeye koyulur.

4. Allah'ın Adıyla Başlama, Kurb-ı Nevâfil ve Kurb-ı Ferâiz

Râsim Efendi şerhine *Mevlid*'in tevhid bahrinde zikredilen

Allah adın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kıla
Allah adın her kim ol evvel aña
Her işi âsân eder Allah aña
Allah adı olsa her işiñ öñü
Hergiz ebter olmaya anıñ soñu

beyitleriyle başlar. Her şeyin Allah'ın dilemesi sonucu varlık sahâsında zuhûr etmesi sebebiyle İslâm geleneğinde bir işe başlarken Allah'ın adı anılmış ve O'nun izni talep edilmiştir. Müellif bu geleneğe uyarak *Mevlid* beyitlerini şerh etmeye Allah'ın adını anarak ve “Allah'ın adı ile başlamayan her iş noksan ve bereketsizdir.”¹¹¹ şeklindeki rivâyetleri sunarak başlar. Allah'ı anma konusu çerçevesinde “Rabbinin ismini an ve her şeyden kesilerek O'na yönel.” (el-Müzemmil 73/8) âyetiyle sâlikin her şeyden yüz çevirip bütün varlığıyla Allah'a yönelme hâlini ifâde eden tebettül¹¹² kavramına değinir. Bu minvalde kulların ibâdetlerinin Allah'a yakınlıklarına göre şekil aldığı; bu yakınlık nispetinde kullar için tâcirân, bendegân, sâdıkân ve âşıkân derecelerinin olduğu ifâde edilir. Ankaravî'nin *Minhâcü'l-fukarâ*'sından hareketle ibâdetle ubûdiyet arasındaki farka işâret eden müellif ibâdetin külfetle, ubûdiyetin ise aşk ve şevkle olduğundan söz ederek konuyu aşka getirir (vr. 16^b-17^b).

Tasavvufta Allah'a göre “kün” (ol) ne ise insana göre besmele de odur. Besmele insana bir şeyi yapma gücü ve irâdesi verir. Allah “kün”le, kul besmeleyle yapar.¹¹³ Bu nedenle sûflere göre besmele lafzındaki her bir harfin ifâde ettiği derin

¹¹¹ İbn Mâce, “Nikâh”, 1894; Nesâî, “Amelü'l-yevm”, 10255.

¹¹² Abdürezzak Tek, “Tebettül”, *DİA*, IV, 216.

¹¹³ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2012, s. 74; İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2008, VII, 51.

mânâlar vardır. Râsim Efendi de besmele lafzındaki bu remizleri rûh ve vücûd-ı mecâzî çerçevesinde îzâh etmiştir. “Elif”in düşürülerek bismelenin “Bismillah” şeklinde okunmasını da rûhun Allah’ın ismine yakınlaşması şeklinde açıklamış; Allah’ın kula ve kulun Allah’a yaklaşmasından **kurb-ı nevâfil** ve **kurb-ı ferâiz** kavramlarına geçmiştir. “Kulum nâfile ibâdetleriyle devamlı bana yaklaşır da ben onu severim. Kulumu sevdiğim vakit; onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.”¹¹⁴ kudsî hadîsinden yola çıkan sûfilerce Allah’ın fâil olup kulun onun âleti olmasını kurb-ı ferâiz; kulun fâil olup Allah’ın onun fiillerini gerçekleştirmesine yardımcı olmasını ise kurb-ı nevâfil kavramları ile açıklanmıştır.¹¹⁵ Müellif de bu kavramlara “Attığın zaman sen atmadın fakat Allah attı.” (el-Enfâl 8/17) âyeti bağlamında değinir. Kudret sıfatının tecellî etmesiyle Resûlullâh’ın eli Allah’ın eli olmuş; bu ise kurb-ı ferâiz kavramıyla tanımlanmıştır. Râsim Efendi bu iki kavram arasındaki farka işâret edip kurb-ı ferâizin Hz. Peygamber’e, kurb-ı nevâfilin ise kâmil kullara mahsûs olduğunu ifâde eder. Bu sırra mazhar olan âriflerin sırlarını âşikâr etmedikleri, eserde Bilâl-i Hâbeşî örneğiyle sunulur. Allah ve Resûlünün aşkından îmanını gizleyemeyen Hz. Bilâl, efendisinden çok cefâ çekmiş bir hâlde iken Hz. Ebû Bekir onu esâretten kurtarır. Peygamber Efendimiz Hz. Bilâl’in kulağına bir şeyler fısıldar ve ona kâfirlere karşı ezanla İslâm’ı îlân etme görevini verir. Müellif, ezan okurken mânâ âlemine yükselen Hz. Bilâl’e dâir bu rivâyetle ilâhî aşka vurgu yapar ve ilâhî sevginin istilâsı altında sevgiliyi temâşa ederken, maddî âlem ve mâsivâ hakkında hiçbir his, idrâk ve şuûra sâhip olmamak şeklinde ifâde edilen istiğrak¹¹⁶ kavramından söz eder (vr. 17^b-19^b).

5. Âlem-i Misâl ve Âyân-ı Sâbite

Eser mevlidin tevhîd bahrinden

Birdir ol birliğine şek yokdurur

Gerçi yañlış söyleyenler çokdurur

beyitlerinin şerhiyle devam eder. Râsim Efendi İhlâs sûresine de değinerek Allah’ın sıfatlarını zikretmeye başlar. Allah’ın ezeli oluşunu sûfî bakış açısıyla îzâh eder.

¹¹⁴ Buhârî, “Rikâk”, 6502.

¹¹⁵ Mustafa Tahralı, “İbnü’l-Arabî’de Bir Hadîs-i Kudsînin Yorumu”, *Nûrlar Hazînesi* (haz. Mehmet Demirci), İstanbul 2011, s. 20, 29-30.

¹¹⁶ İstiğrak kavramı için bk. İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Minhâcü’l-fukarâ* (haz. Safi Arpaguş), İstanbul 2008, s. 438.

Sûfilere göre, mahlûkât “Ben gizli bir hazîne idim, bilinmekliği sevdim ve nûrumdan bir parça aldım, ona ‘Habîbim Muhammed ol’ dedim.”¹¹⁷ rivâyetinde olduğu gibi muhabbetle yaratılmıştır. Bu muhabbetin bir mertebesinde **âlem-i misâl** vücûd bulmuştur. Vücûd mertebelerinden olan âlem-i misâl, rûhlar âlemiyle madde âlemi arasında bulunan ve bütün varlıkların zuhûra gelmeden önceki asıllarının, maddeye bürünmemiş şekillerinin mevcut olduğu âlemdir. Sûfilere göre şehâdet âleminde zuhûra gelebilecek her bir varlığın bu âlemde bir misâli ve sûreti vardır. Rûhlar ve cisimler arasında berzah olan bu âlemin sûretleri insana âşikâr olabilir.¹¹⁸ Müellif bu âlemde var olan bir kimsenin misâl âleminde de sûretinin olduğunu ve bu âlemde vefât eden bir şahsın o âlemde de vefât edeceğini İbn Abbâs rivâyetiyle aktarmakla birlikte **İskender’in** kendi hâlini misâl âleminden müşâhede edebileceği bir fen te’lif ettirmesinden söz ederek misâl âlemini izâh eder. Eserde misâl âleminden sonra eşyânın varlık sahâsına zuhûru konu edinilir. Bu konu *Mevlid*’de aşığıdaki beyitlerle ifâde edilir:

Cümle ‘âlem yoğiken ol var idi
Yaradılmışdan ğanı cebbâr idi
Var iken ol yoğ idi ins ü melek
‘Arş ü ferş ü ay ü gün hem nüh felek
Şun‘ ile bunları ol var eyledi
Birliđiñe cümle ikrâr eyledi

Muhakkik sûfiler eşyânın yoktan yaratıldığına değil zuhûr kavramına vurgu yaparlar. Sûfiler varlığı rahmet, ilim ve nûr; yokluğu ise zulmetle sembolize etmişlerdir. Rahmet, ilim ve nûr kavramlarının ortak noktası ise gizli olanı açığı çıkarmalarıdır. “Rabbimiz rahmet ve ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır.” (Mü’min 40/7) ve “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (en-Nûr 25/35) âyetlerinde belirtildiği gibi Allah eşyâyı ademin karanlığından çıkarıp izhar etmiştir.¹¹⁹ Mevcutların yoklukla nitelendikleri sırada da sâbit bir zâtlarının olduğunu ve varlık türlerinden olan sübût hâlinde var olduklarını kabul ederler. Böylece eşyâ “sübût” denilen bir varlık çeşidinden “vücûd” denilen başka bir varlık çeşidine geçmiştir. Henüz dış dünyada varlık kazanmamış

¹¹⁷ Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 155-156, nr. 2016.

¹¹⁸ Mustafa Tahrall, “Vahdet-i Vücûd ve Gölge Varlık”, *Fusûsu’l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 1990, III, s. 18-19.

¹¹⁹ Sema Özdemir, *Dâvûd Kayseri’de Varlık, Bilgi ve İnsan*, İstanbul 2014, s. 79-81.

hakikatlere ise âyân-ı sâbite denmektedir.¹²⁰ Sûflere göre **varlık ve harf** arasında ilişki vardır. İnsanın nefesi esas itibariyle aynı olduğu halde boğaz, ağız, dil ve dudakların çeşitli hareketleriyle nasıl farklı ses ve sözler haline geliyorsa, aslında bir ve aynı olan vücûd da mazharlara göre o şekilde farklılık gösterir.¹²¹ Râsim Efendi de eşyânın ilâhî tecellîlerle bu ilişki çerçevesinde varlık sahâsında zuhûr ettiğini ifâde etmiş, “Mahlûkât zulmette (yoklukta) iken Allah onların üstüne varlık nûrundan serpti.”¹²² hadîsinden yola çıkarak nûr kavramına vurgu yapmıştır. Mevlidin ana teması olan nûr-ı Muhammedî konusuna Allah’ın her şeyden evvel Hz. Peygamber’in nûrunu, bu nûrdan ise âlemi yarattığını; kime bu nûrdan isâbet etti ise ona hidâyetin ulaştığını, kime isâbetinde hatâ oldu ise onun dalâlete düştüğünü ifâde ederek giriş yapar (vr. 22^a-23^a, 55^b-56^a).

6. Salât ü Selâm ve Kırtas Hâdisesi

Hz. Peygamber’in âlemin yaratılışındaki yerine işâret eden müellif bu makâma hürmeten Hz. Peygamber’e salâtı konu edinir ve *Mevlid*’in

Ger dilersiz bulasız oddan necât
‘Aşk ile derd ile eydûn eş-salât

beyitleriyle konuya giriş yapar. İslâm kültüründe Hz. Peygamber’e salât ü selâm konusu “Allah ve melekleri Peygamber’e salât ederler. Ey îman edenler, siz de ona salât edin ve tam bir teslîmeyetle selâm verin.” (Ahzâb 33/56) âyeti üzerinden ele alınmıştır. Âyette geçen salât kelimesi, Allah’ın Hz. Peygamber’e daha fazla hayır ve bereket vererek onun değerini yüceltmesi ve meleklerin de değerini yüceltmesi için Allah’a duâ ve niyâz etmesi şeklinde yorumlanmıştır.¹²³ Râsim Efendi’nin belirttiği gibi mü’minlerin Hz. Peygamber’e salât etmesindeki maksad ise Allah’a yakınlaşmak, Efendimiz’in üzerimize olan hakkını kazâ etmektir. Hz. Peygamber’e salât etmenin hâlis niyete, muhabbete ve hürmete delâlet olduğunu nakleden müellif salât konusunu fikhî açıdan da ele alır (vr. 23^a).¹²⁴

¹²⁰ Mustafâ Tahralı, “Fusûsu’l-Hikem’de Tezadlı İfadeler ve Vahdet-i Vücûd”, *Fusûsu’l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, II, 29.

¹²¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 273.

¹²² Tirmizî, “İman”, 2642; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 441, nr. 6854.

¹²³ Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerif Şerhi*, II, 409.

¹²⁴ Salât ü selâm hakkında detaylı bilgi için bk. Yaşar Kandemir, *a.g.e.*, II, 409-518; Dimeşkî, *Peygamber Külliyâtı*,

Salât etmenin hükmünde ulemâ ihtilâf etmiştir ve bu konuda birkaç görüş bulunmaktadır. Râsim Efendi bu görüşleri şöyle özetler: İnsanın ömründe en az bir kere olması şartıyla Hz. Peygamber'e salât etmesi vâciptir. Mâlikiye'den Ebû Bekir b. Bukeyr gibi âlimlerin görüşüne göre defâlarca etmek vâciptir. Tahâvî, Hanefilerden Halîmî, Mâlikîlerden İbnü'l-Arabî ve Şâfiîlerden bir grup âlime göre ise ihtiyatlı olan "Yanında adım anıldığı hâlde bana salât ü selâm getirmeyenin burnu sürtülsün."¹²⁵ hadîsi gereği her anıldığında Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmektir.

İslâm âlimlerine göre Hz. Peygamber'in adı anıldığında, her duânın başında ve sonunda, namazda son oturuşta ve ezandan sonra Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirilir.¹²⁶ Râsim Efendi, ezan okunurken Hz. Peygamber'e salât getirip başparmakların tırnaklarını gözlere sürüp "Allah'ım beni gördüklerimden ve duyduklarımından faydalandır." demenin müstehab olduğunu nakleder. Başparmakların tırnaklarının gözlere sürülmesi ise Hz. Âdem'in cennette iken Hz. Peygamber'in cemâlinin aksini tırnaklarında görmesi üzerine onları öpüp gözlerine sürmesi kıssasından hareketle ortaya çıkmıştır. Efendimiz de bu rivâyete binâen ezan okunurken başparmaklarını gözlerine koyarak mesheden kimseye meşakkatin uğramayacağını buyurur.¹²⁷ Müellifin beyânına göre Hz. Peygamber'in cemâlini tırnaklarında gören Hz. Âdem, ona selâm verdi ve Allah da onun selâmına cevap verdi. Bu nedenle selâm vermek Hz. Âdem'den sâdır olduğu için sünnet; selâma mukâbele etmek Allah'tan olduğu için farz kılındı (vr. 24^b, 56^a-56^b). Râsim Efendi Peygamberimiz'e olan muhabbetini aşağıdaki beyitlerle ifâde ettikten sonra salât konusunu sonlandırır.

Cemâliñ nûrunu uyğuda gördüm yâ Resûlallâh
Uyandım bahtımı âsûde gördüm yâ Resûlallâh
Harîm-i şemme vechullâhı görmek idi maṭlûbum
O vechi kûşe-i ebrûda gördüm yâ Resûlallâh
Şalât ü sünnetiñ ihmâl eden nâdân-ı bed-kârı
Heves şahrâsını peymûde gördüm yâ Resûlallâh
'Aceb mi maṭla'-ı nûr-ı sürûr olsa yüzüm zîrâ
Ḳapıñ toprağına fersûde gördüm yâ Resûlallâh

XII, 432-478; Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 222-236.

¹²⁵ Tirmizî, "Daavât", 3545.

¹²⁶ Detaylı bilgi için bk. Bursevî, *Rûhu'l-beyân Tercümesi*, XV, 582-585; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul ty., VI, 3923-24; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, II, 416.

¹²⁷ Sehâvî, *Makâsıdu'l-hasene*, s. 605-606, nr. 1021; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 207, nr. 2296.

Ba'îd olmaz gözüm nûr-ı siyahı görse re'ye'l-'ayn
Sevâd-ı kâkülün gîsûda gördüm yâ Resûlallâh
Girîbân-ı diliñ ser-i ceyb-i ihlâş etmeyen şahıs
Riyâdan dâmenin âlûde gördüm yâ Resûlallâh
Râsimî pür-şafâyım âsitân-ı dil-i destânında
Raķîbiñ vaz'ımı beyhûde gördüm yâ Resûlallâh (vr. 24^b)

Salât konusundan sonra mevlidde geçen vasiyetle alakalı beyitlere binâen vasiyet vurgusu yapan müellif, kaynaklarda “**kırtas hâdisesi**” diye geçen rivâyeti nakleder.¹²⁸ Hz. Peygamber’in vefâtına yakın bir târihte ensârın üzülp mescid-i şerîfi tavaf etmek istemeleri üzerine Efendimiz onları tesellî eden bir konuşma yapar ve onlara muhâcirîne hürmet ve izzet etmeyi vasiyet eder. Buhârî’de geçen rivâyete göre Resûlullâh, hastalığının şiddetlendiği bir sırada kâğıt ve kalem getirilip söyleyeceklerinin kaydedilmesini istemiştir. Hz. Ömer’in de aralarında bulunduğu bazı sahâbîler buna gerek olmadığını, Resûlullâh’ın, rahatsızlığının şiddetlenmesi yüzünden böyle bir talepte bulunduğunu, Allah’ın Kitâb’ı ve Peygamber’in sünnetinin kendilerine yeteceğini söylemiş; bazıları ise aksi kanâat belirtmiş, bunun üzerine Efendimiz yanında tartışmalarını söyleyerek ashâba kendisini yalnız bırakmalarını bildirmiştir.¹²⁹ Ashâbtan bazıları bu olayda Hz. Peygamber’in kendisinden sonra Hz. Ali’nin imâm olmasını vasiyet edeceğini düşünürken Hz. Ömer gibi bazıları ise Resûl-i Ekrem’in tartışma dolayısıyla vazgeçtiği tavsiyenin dinin özülüyle ilgili olamayacağını, aksi hâlde onun hiçbir engel tanımadan bunu ümmetine tebliğ edeceğini belirtmiştir.¹³⁰ Bu olay İslâm âlimlerince farklı yorumlanmış, Şia’nın imâmetle ilgili tartışmalardaki ana kaynaklarından biri olmuştur. Eserde bu tartışmalardan bahsedilmemekle birlikte ashâbın bu olay karşısındaki tutumuna yer verilmiştir (vr. 24^b-25^b). Sayfanın kenarına düşülen notlarda âriflerin nezdinde Hz. Peygamber’in vasiyetiyle kastedilenin “Ameller niyetlere göredir.”¹³¹, “Kişi sevdiği ile berâberdir.”¹³², “Günahların en büyüğü Allah’a şirk koşmak, anneye ve babaya karşı âsî olmak ve yalan yere şehâdet etmektir.”¹³³ gibi hadîslerle amel etmek olduğu belirtilir (vr. 24^b-27^b).

¹²⁸ Kırtas hâdisesi için ayrıca bk. Bâkî, *Meâlimü'l-yakîn*, II, 432-433; Dîmeşkî, *Peygamber Külliyyâtı*, XII, 262-264.

¹²⁹ Buhârî, “Megâzî”, 4432; Müslim, “Hibât”, 22.

¹³⁰ İlyas Üzüm, “Mezhep”, *DİA*, XXIX, 529.

¹³¹ Buhârî, “Bed’ü'l-Vahyi”, 1; Ebû Dâvud, “Zühd”, 4227.

¹³² Buhârî, “Edeb”, 6168; Müslim, “Birr ve’s-Sıla”, 165 (2640).

¹³³ Buhârî, “İstîtâb” 6919; Müslim, “İman”, 143 (87).

7. Hz. Âdem'in Yararılması

Eser Hz. Âdem'in yaratılmasıyla alakalı beyitlerin şerhedilmesiyle devam eder. Allah Muharrem ayının onunda, Cuma günü arzdan alınan balçığa insan aklının idrâk edemeyeceği bir şekilde sûret vermiş ve meleklerle de ona secde etmelerini (el-A'râf 7/11) emretmiştir. Câfer-i Sâdık'ın rivâyetini nakleden müellif ilk olarak Cebrâil'in sonra Mikâil'in sonra İsrâfil'in sonra ise Azrâil'in Hz. Âdem'e secde ettiğini beyân etmiştir (vr. 26^a). Hz. Âdem'in yaratılması konusu *Mevlid*'de

Hakk Te'âlâ çün yaratdı Âdemi
Kıldı Âdemle müzeyyen 'âlemi
Âdeme kıldı ferişteher sücûd
Hem aña çok kıldı ol luğf ıssı cûd

beyitleriyle ifâde edilirken tasavvuf kültüründe Hz. Âdem'in yaratılmasına dâir rivâyetler **nûr-ı Muhammedî** konusuyla ilişkilendirilir. Sûfilere göre Âdem'in ortaya çıkması ve varlık sahâsına gelişi tamam olabilsin diye Hz. Peygamber, Âdem ile Allah arasında bir vâsıta olmuştur.¹³⁴ Hz. Peygamber'in fiziksel doğumunun mevlidin asıl konusu olmasına rağmen mevlid geleneğinin genelinde de nûr-ı Muhammediyeye, Hz. Peygamber'in doğumundan önceki varlığına vurgu yapılmaktadır. Müellif de bu geleneğe uyararak konuyu hakikat-i Muhammediyeye getirir.

8. Hakikat-i Muhammediyeye

Hz. Peygamber'e ne zaman resûl kılındığına dâir sorulduğunda "Âdem rûh ile cesed arasındayken"¹³⁵ buyurmuştur. Hz. Peygamber'in "Ben yaratılıştâ nebîlerin ilki, resûl olarak gönderilmede ise sonuncusuyum."¹³⁶ hadîsi ve Câbir rivâyeti Hz. Peygamber'in her şeyden önce yaratıldığına işâret eder.¹³⁷ Câbir rivâyetine göre Allah her şeyden önce nûr-ı Muhammedîyi yaratmıştır. Nûrun yaratılmasından sonra Allah ona çeşitli kutsal özellikler ve mânevî mertebeler atfeder. Allah onu kısımlara ayırır ve

¹³⁴ Abdülkerim Cîlî, *el-Kemâlâtü'l-İlâhiyye fî Sıfâtî'l-Muhammediyeye -Muhammedî Sıfatlarla İlâhî Kemaller-* (trc. Cevher Caduk), İstanbul 2011. s. 40.

¹³⁵ Tirmizî, "Menâkıb", 3609.

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 379, nr. 17150; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebir*, XVIII, 253, nr. 631; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek*, II, 453, nr. 3566.

¹³⁷ Hz. Peygamber'in Hz. Âdem'in yaratılmasından önce peygamber olmasına dâir rivâyetler için ayrıca bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 79-80; Dîmeşkî, *Peygamber Külliyâtı*, I, 31-37.

her bir kısımdan kâinata var olan bir unsuru yaratır. Her bir yaratılıştan kalan parça diğer başka parçaları yaratmak üzere saklı tutulur. Allah Âdem'i yarattıktan sonra nûru onun alınına yerleştirir.¹³⁸ Sûfiler “Ve secde edenler içinde dolaşmanı (görüyor)” (Şuarâ 2/219) âyetini “Seni resûl kûlundan resûl kûluna naklettim.” şeklinde yorumlamışlar¹³⁹ ve Hz. Peygamber'in nesebinin sahih nikahlarla muhâfaza edilerek bu nûrun Hz. Âmine'ye, oradan da Efendimiz'e geçtiğini zikretmişlerdir. Râsim Efendi konuya ilişkin rivâyetleri nakledip bu nûrun nesilden nesile aktararak Hz. Muhammed'e kadar ulaştığını ve onda karar kıldığını beyân eder (vr. 26^b- 27^a).¹⁴⁰ Annemarie Schimmel nûrun Hz. Peygamber'de karar kılmasını şöyle ifâde eder:

Hakikat-i Muhammediyye, çoğunlukla Muhammed'in özü/arketipi/prototipi olarak tercüme edilir ve ilk olarak Âdem'de sonra bütün peygamberlerde kendini göstermiş ve son olarak da tüm mükemmelliği ile Muhammed'de görünür kılınmıştır. Böylece Muhammed, özün bütün kâinatı kapsayan ve en mükemmel sûreti olan Peygamber, 'peygamberlerin mührü' olarak zuhûr dâiresini sona erdirmiştir.¹⁴¹

Sûfilere göre hakikate ulaşmak, zulmetten aydınlığa çıkmakla mümkündür. Allah'ın “Size Allah'tan bir nûr ve apaçık bir kitap gelmiştir.” (el-Mâide 5/15) ve “Allah'ın izniyle, bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil.” (Ahzâb 33/46) âyetlerinde Hz. Peygamber'i nûr ile vasıflandırması ise nûr-ı Muhammedî kavramının doğmasına kaynaklık etmiştir. Nûr âyetinin (en-Nûr 24/35) de bu minvalde yorumlanması üzerine Hz. Peygamber'in nûranî cismi üzerine düşünölmeye ve konuşölmeye başlanmıştır. Nûr-ı Muhammedî fikri ile ilgili önemli atıflarda bulunulmuş en eski isimlerden biri Sehl b. Abdullâh Tusterî'dir (238/896).¹⁴² Tüsterî tefsîrinde nûr-ı Muhammedîden ve onun ilk mahlûk olduğundan bahsetmiş, daha sonra konuyu ele alan Hallâc-ı Mansûr (ö. 309/922) nûr-ı Muhammedînin kadîm ve ezeli olduğunu söylemiştir.¹⁴³ İbnü'l-Arabî'ye (ö. 638/1240) göre ise hakikat-i Muhammediyye Allah'ın tenezzül ve tecellî ettiği ilk

¹³⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 303, nr. 827; Kastallânî, *Mevâhibü'l-ledünniyye*, Kahire ty., I, 49.

¹³⁹ Bursevî, *Rûhu'l-beyân Tercümesi*, XIV, 170-171.

¹⁴⁰ Nûrun Hz. Peygamber'e intikâli için ayrıca bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 86-102; Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 241-315; Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey, *Mevlid Şerhi: İzzâhu'l-merâm alâ-vilâdeti Seyyidi'l-enâm*, s. 140-165.

¹⁴¹ Annemarie Schimmel, *Ve Hz. Muhammed (s.a.v.) O'nun Peygamberidir*, İstanbul 2007, s. 131-132.

¹⁴² Marion Holmes Katz, *Mevlid*, s. 39; Nuran Döner, *Sûfilere Göre Hz. Peygamber*, İstanbul 2014, s. 36.

¹⁴³ Süleyman Uludağ, “Nûr”, *DİA*, XXXIII, 244. Nûr kavramının tasavvuf tarihindeki yeri için ayrıca bk. Salih Çift, “İlk Dönem Tasavvuf Düşüncesinde Nûr Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/1 (Bursa 2004), s. 139-157.

meretebe olan taayyün-i evvel mertebesidir. Allah'ın her çeşit zuhûr, tecellî ve taayyünden münezzehtir olduğu, idrâk edilmesinin mümkün olmadığı, “kenz-i mahfî” ile de ifâde edilen lâ-taayyünden (ahadiyet) sonraki vücûd mertebesidir. Allah hakikat-i Muhammediyye mertebesinde kendisindeki sıfat ve isimleri toplu olarak bilir. Zât bütün sıfatlarla sıfatlanmış ve isimlerle adlanmışdır. Onun için bu mertebede ism-i câmi ile yani “Allah” ismi ile isimlendirilir.¹⁴⁴ İbnü'l-Arabî'ye göre Allah âlemi yaratmak istediğinde dilediği sûret ve şekilleri yaratabileceği “hebâ” diye isimlendirilen bir hakikat ortaya çıkmış, murâd edilenlerin sûret ve şekilleri hebâda yer almıştır. Âlemde ilk mevcut hebâdır. Allah hebâyâ nûruyla tecellî etmiş, hebâ âlemde bilkuvve bulunan her şeyi kuvvetleri ve istîdatları nispetinde kabul etmiştir. Hebâda Allah'a hakikat-i Muhammediyyeden daha yakın bir şey olmamıştır.¹⁴⁵ Hakikat-i Muhammediyyenin tecellîsinden ise âlemin hakikati meydana gelmiştir.

Nûr-ı Muhammedî konusunda atıf yapılan bir diğer isim ise Abdülkerim Cîlî'dir. Cîlî (ö. 832/1428) Allah ile âlem arasındaki ilişkiyi hakikat-i Muhammedî üzerinden kurar. Âlem Muhammedî hakikat denilen, Zât'ın muhabbetinin zuhûru olan ilk mevcuttan yaratılmıştır. Cîlî'ye göre Hz. Peygamber Allah'ın zâtının mazharı, diğer peygamberler ise Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının; Hz. Muhammed'in ümmetinin velîleri dışında kalan ulvî ve süflî âlem ise fiillerin isimlerinin mazharlarıdır. Nitekim Resûlullâh “Ben Allah'tanım, mü'minler de bendendir.”¹⁴⁶ buyurmuştur.¹⁴⁷ Yaratılışın merkezine hakikat-i Muhammediyyeyi koyan bir diğer isim ise Râsim Efendi'nin şerhi boyunca eserlerinden sık sık alıntılar yaptığı İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1140/1728)'dir. Bursevî, tefsîrinin muhtelif yerlerinde Hz. Peygamber'i nûr olarak nitelemiş ve hakikat-i Muhammediyyeye vurgu yapmıştır. Âlem'in yaratılış sebebinin Hz. Peygamber olduğunu ifâde etmiş, ism-i a'zamın onda tecellî ettiğini zikretmiştir.¹⁴⁸

Hakikat-i Muhammediyye düşüncesinin yayılmasında ve idrâk edilmesinde mevlid metinlerinin ve kutlamalarının da önemli bir yeri vardır. *Mevlid* üzerine yapılan şerhlerde de mevlidin barındırdığı bu mefhûmlar îzâh edilmiştir. Bu geleneğe katılan

¹⁴⁴ Mustafâ Tahralı, “Fusûsu'l-Hikem'de Tezadlı İfâdeler ve Vahdet-i Vücûd”, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, II, 27-28.

¹⁴⁵ M. Erol Kılıç, “Muhyiddin İbnü'l-Arabî”, *DİA*, XX, 502; Nuran Döner, *Süflere Göre Hz. Peygamber*, s. 47.

¹⁴⁶ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 205, nr. 619.

¹⁴⁷ Abdülkerim Cîlî, *Muhammedî Sıfatlarla İlahî Kemaller*, s. 39-41; Nuran Döner, *a.g.e.*, s. 63-66.

¹⁴⁸ Bursevî, *Rûhu'l-beyân Tercümesi*, I, 133; II, 469; II, 483; IV, 496.

Râsim Efendi nûr ve hakikat-i Muhammediyye düşüncesiyle örölmüş olan *Mevlid* beyitlerini şerhederken nûr kavramını târihsel arka planına değinmeksizin sûflerin görüşleri ışığında îzâh eder. Bütün mahlûkâtın Allah'ın nûrundan olduğunu ifâde eden müellif, nûr vasfının Allah için kullanılmasının yanında Mukâtil b. Süleyman gibi ilk müfessirlerden itibâren Hz. Peygamber için de kullanıldığını nakleder. Nûr kavramına ilişkin îzâhların çıkış noktalarından biri de **nûr âyetidir**: “Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsîli, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fânus içindedir; o fânus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispet edilemeyen mübârek bir ağaçtan yâni zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. O'nun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (en-Nûr 24/35) Râsim Efendi de eserinde bu âyetin tefsîrine genişçe yer vermiştir. Buna göre nûr dört kısımda ele alınmaktadır: Eşyâyı gözlere gösteren fakat kendisi göremeyen maddî nûr, eşyâyı gözlere gösteren ve kendisi de eşyâyı gören göz nûru, akıl ile idrâk edilen şeyleri basîretlere gösteren akıl nûru ve yoklukta gizlenmiş olan şeyleri âşikâr eden Hakk'ın nûrudur. Şu halde “Allah, göklerin ve yerlerin nûrudur.” âyetinin hakîkî mânâsı Allah ezeli kudretiyle eşyâyı izhar edendir, demektir.¹⁴⁹ Âyette nûrun temsîli olarak ifâde edilen mişkât, misbâh, zücâce gibi kavramlara müfessirlerce çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Âyetteki misâli Kur'an ve îman üzerinden yorumlayanlar olduğu gibi bu misâl Hz. Muhammed'in nûru olarak da ifâde edilmiştir. Râsim Efendi de bu yorumlara değinerek âlimlerin mişkât için Hz. Abdullâh'ın kalbi, Hz. İbrâhim ve Hz. Peygamber'in derûnu; zücâce için Hz. Muhammed'in cismi, Hz. İsmâil ve Hz. Peygamber'in kalbi; misbâh için ise Hz. Peygamber'in kalbindeki îman, Hz. Muhammed'in bedeni ve Allah'ın Hz. Muhammed'in kalbine ilkâ ettiği nûr teşbihlerini yaptığını söyler (vr. 27^b-28^b, 56^b-57^b).

9. Hz. Peygamber'in Doğumu ve Nesebi

Râsim Efendi şerhine Hz. Peygamber'in pâk nesebini ve doğumunu ele alarak *Mevlid*'in

İşbu resm ile müselsel muttaşıl
Tâ olunca Muştâfâ'ya müntakîl

¹⁴⁹ Gazâlî, *Miškâtü'l-envâr: Nûrlar âlemi* (trc. Şadi Eren), İstanbul 2014, s. 18-36; Bursevî, *Rûhu'l-beyân Tercümesi*, XIII, 403; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 3515-3521.

Geldi çün ol rahmeten li'l-âlemîn
Vardı nûr anda qarâr etdi hemîn

***

Muştafâ nûrunu alnında kodı
Bil Hâbîbim nûrudur bu nûr dedi

Qıldı ol nûr anıñ alnında qarâr
Qaldı anıñ ile nice rûzigâr

Şoñra Havvâ alnına naqletdi bil
Türdu anda dañi nice ay u yıl

Şît toğdu aña naqletdi nûr
Anıñ alnında tecellî qıldı nûr

Erdi İbrâhim ü İsmâ'ile hem
Söz uzanur ger qalanın der isem

beyitleriyle devam eder. Sûfilere göre Allah ilk olarak Hz. Peygamber'in nûrunu yarattı. Sonra o nûrdan ve o nûr için bütün âlemi yarattı.¹⁵⁰ Âdem'i yarattığında bu nûru onun alnına vaz etti (vr. 32^a-34^a, 41^b). Bu nûr Hz. Âdem'den Havvâ'ya ondan Şît'e ve onun evlâdına; böylece Hz. Peygamber'in ataları kanalıyla Hz. Âmine'ye intikâl etti ve Hz. Peygamber'in doğumuyla gerçek sâhibine erişti.

Sûfilere göre Hz. Peygamber Hz. Âdem'den babası Abdullâh'a kadar sahih nikahlı evlilikten intikâl ederek dünyaya gelir. Allah Hz. Peygamber'e pâk ve yüce bir neseb tahsîs etmiştir. Râsim Efendi de *Meâlimü'l-yakîn*'den yaptığı iktibaslarla Hz. Peygamber'in üzerinde ittifak edilen nesebini nakleder. Buna göre Hz. Peygamber'in künyesi şöyledir: Muhammed b. Abdullâh b. Abdülmuttalib (Şeybe) b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Müre b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân.¹⁵¹ Hz. Peygamber'in ataları vâsıtasıyla nesilden nesile aktarılan hakikat nûru Hz. Muhammed'in doğumuyla birlikte asıl sâhibine ulaşmıştır (vr. 28^b-31^b). Hz. Peygamber'in nesebine ilişkin rivâyetleri ve nûr vurgusuyla Hz. Peygamber'i medheden şiirleri (vr. 34^a-37^a) aktaran Râsim Efendi şerhine Mevlid'in **Hz. Muhammed'in**

¹⁵⁰ Süleyman Uludağ, "Nûr", *DİA*, XXXIII, 244.

¹⁵¹ Buhârî, "Menâkıb", V, 44, Bab başlığı. Hz. Peygamber'in nesebi hakkında detaylı bilgi için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 86-92; Dımeşkî, *Peygamber Külliyyâtı*, I, 172-269; Muhammed Hamîdullâh, *İslâm Peygamberi* (trc. Mehmet Yazgan), İstanbul 2011, s. 45-48.

doğumuna ilişkin beyitlerle devam eder:

Âmine Hâtun Muhammed anesi
Ol şadefden toğdu ol dürdânesi
Çünkü ‘Abdullâh’ dan oldu hâmile
Vaqt erişdi hefte vü eyyâm ile
Dedi gördüm ol habîbin anesi
Bir ‘aceb nûr kim güneş pervânesi
Berç urup çıkdı evimden nâgehân
Göklere dek nûr ile toldu cihân

Eserde Hz. Âmine’nin doğum esnâsında zahmet çekmemesi, kendisinden Busrâ’nın saraylarını aydınlatan bir nûrun çıktığını görmesi, Hz. Muhammed’in sünnet olmuş bir şekilde doğması ve doğar doğmaz secdeye kapanması, onun doğumuyla birlikte cinlerin ve şeytanların semâdan men edilmesi, Kâbe’nin duvarlarından “Şüphesiz Hak geldi, bâtıl gitt.” şeklinde ses yükselmesi, Mecûsîlerin taptığı ateşin sönmesi, Sâve Gölü’nün kuruması gibi mûcizeler *Mevlid*’in velâdet bahrine dâir beyitlerin şerhi esnâsında zikredilir (vr. 37^a-41^a).

10. Hz. Peygamber’in Ebeveyninin İmanı

Müellif, Efendimiz’in doğumuna ilişkin rivâyetleri aktardıktan sonra konuyu Hz. Peygamber’in ebeveyninin îmanı meselesine getirir ve İslâm âlimlerince uzun uzadıya tartışılan bu konuyu Bâlî Efendi’nin (ö. 1287/1871) *Sübülü’s-selâm* adlı eserinden yaptığı iktibaslarla îzâh eder.

Hz. Peygamber’in anne ve babasının küfür üzere mi öldüğü yoksa ehl-i necâttan mı olduğu konusunda âlimler arasında görüş ayrılıkları vardır. Âlimlerden bazıları âyet ve hadîslerden delil gösterek bu konuda net fikirler ortaya koymuşlar, risâleler yazmışlarsa da bazıları bu konuda konuşmamak gerektiğini söylemişlerdir. Hz. Peygamber’in sağlığından itibâren merâk konusu olan bu konuya ilişkin bazı rivâyetler aktarılmaktadır. Melîke’nin ensardan olan kızlarının Hz. Peygamber’e gelerek Câhiliye döneminde ölen annelerinin durumunu sorduklarında Hz. Peygamber “Anneniz cehennemdedir.” diye cevap vermiştir. Kızların bu cevap karşısında üzüldüğünü gören

Efendimiz “Şüphesiz benim annem de sizin annenizle berâberdir.”¹⁵² demiştir. Yine buna benzer bir rivâyette babasının durumunu soran bir kimseye Hz. Peygamber’in “Şüphesiz benim babam da senin baban da cehennemdedir.”¹⁵³ demesi ebeveynin îmanı konusundaki merâkın Hz. Peygamber ve ashâb zamanında ortaya çıktığını göstermektedir. Ebeveynin dinî durumu tâbiîn döneminde de Ebû Hanîfe’nin (ö. 150/767) ilgilendiği anlaşılmaktadır. Ebû Hanîfe’nin *Fıkhu’l-ekber*’de geçen, hangi sebeple söylediği kesin olmayan “Hz. Peygamber’in anne ve babası küfür üzere ölmüşlerdir.” sözü ise meseleyi hareketlendirmiştir.¹⁵⁴ “Allah senin secde edenler içinde dolaşmanı da görür.” (Şuarâ 26/219) âyetini Hz. Peygamber’in nûrunun muvahhid sulblerde intikâl etmesi şeklinde yorumlayan âlimlere göre bu sözde “küfür üzere”den kastedilen Hz. Peygamber’in risâletinden önceki vakit olan küfür zamanıdır. Bu ifâde eserin bazı yazmalarından çıkartılıp Ebû Hanife’ye atfı reddedilse de bazı âlimler tarafından desteklenmiş, referans olarak gösterilmiştir.¹⁵⁵ Bu konudaki fikirlerin hareketlenmesi üzerine İslâm âlimleri ebeveynin îmanı ile alakalı eserler te’lif etmeye başlamışlardır. Ebû Hanîfe’den sonra Gazâlî (ö. 505/1111), Ebû Bekir İbnü’l-Arabî (ö. 543/1148), Fahreddîn Râzî (ö. 606/1210), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448), İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429) gibi âlimler bu konuda müstakil eserler te’lif etmişlerse de konuya ilişkin rivâyetleri derleyen ve bu konuda pek çok risâle te’lif eden Süyûtî (ö. 911/1505), ebeveynin îmanı konusunda kendinden sonrakiler üzerinde etkili olan isim olmuştur.¹⁵⁶ Süyûtî’den sonra bu konuda risâle te’lif etme geleneği devam etmiş, Osmanlı’da son dönem âlimlerinden Bâli Efendi’ye kadar gelmiştir.

Ömer en-Nesefî (ö. 537/1142), İbn Teymiye (ö. 728/1328), İbn Kesîr (ö. 774/1373), Aliyyü’l-Kârî (ö. 1014/1605) gibi âlimler cehennem ehli için af dilemeyi yasaklayan (et-Tevbe 9/113), Hz. Peygamber’e cehennem ehlerinden sorumlu olmadığını bildiren (el-Bakara 2/119) âyetlere ve Efendimiz’in annesinin kabrini ziyâret etmesine izin verildiğini fakat istiğfârda bulunmasına izin verilmediğini ifâde eden rivâyete¹⁵⁷

¹⁵² Taberânî, *Mu’cemü’l-ıvsaat*, III, 82, nr: 2559; Hâkim en-Nisâbü’rî, *Müstedrek*, II, 396, nr. 3385.

¹⁵³ Müslim, “İman”, 347; Ebû Dâvud, “Sünne”, 17.

¹⁵⁴ Ebû Hanîfe’ye nispet edilen bu sözün yazma nüshalarındaki istinsah hatâlarından kaynaklı olduğuna dâir görüşler vardır. Detaylı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Ebû Hanîfe’nin Kelâmî Görüşleri ve Sünni Kelâmın Oluşumuna Etkileri”, *İmâm-ı A’zam Ebû Hanîfe ve Düşünce Sistemi Sempozyumu I*, Bursa 2005, s. 150.

¹⁵⁵ Morion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 243.

¹⁵⁶ Mustafa Akçay, *Ebeveyn-i Resûl Risâleleri*, 15-28.

¹⁵⁷ Müslim, “Cenâiz”, 105, 1006, 108; Tirmizî, “Cenâiz”, 60.

dayanarak Hz. Peygamber'in anne ve babasının Câhiliye döneminde yaşadığını ve Câhiliye inancı üzere öldüğünü ifade etmişlerdir.¹⁵⁸ Tâcüddîn Fâkihânî (ö. 731/1331), İbn Hacer el-Heysemî (ö. 974/1567), Kastallânî (ö. 923/1517) gibi âlimlere göre ise Hz. Peygamber'e eziyet ve sıkıntı verebileceği ihtimâlden dolayı ebeveynin küfür veya îmanından bahsetmek uygun değildir.¹⁵⁹

İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu Hz. Peygamber'in ebeveyninin kendilerine tebliğ ulaşmadığı için fetret ehlinde ve ahirette kurtuluşa erecek kimselerden oldukları kanâatindedirler. Mevlid metinlerinde de bu tema işlenmiş, Hz. Peygamber'e yakınlık duymak ve ona sevgi ile bağlanmak kurtuluş vesîlesi olarak görülmüştür.¹⁶⁰ Râsim Efendi de *Mevlid*'in bu ana temasını benimsemiş, "Biz bir peygamber göndermedikçe azap etmeyiz." (el-İsrâ 17/15) âyetine ve Hz. Ayşe'den nakledilen Vedâ Haccı dönüşünde Hz. Peygamber'in "Annemin kabrine gittim ve Rabbimden onu diriltmesini istedim. O da benim için annemi diriltti, annem de bana îman etti. Sonra Allah onu eski hâline çevirdi."¹⁶¹ rivâyetine dayanarak ebeveyn-i Resûl'ün kurtuluşa ereceğini ifade etmiş, konuyla alakalı şiirlere yer vermiştir (vr. 41^b-46^a). Bu şiirler içerisinde müşriklerin Hz. Peygamber'i ve müslümanları boykot ettiği yıllarda Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber'e destek çıkmak üzere yazdığı *Kasîde-i Şi'biyye*'den beyitler de yer almaktadır. Konuyla ilgili zikredilen âyetler ve rivâyetler Ebû Tâlib'in îmanı konusunda da ilişkilendirilmiştir.¹⁶² Müellif Ebû Tâlib'in küfür üzere ölüp ölmediği tartışmalarına detaylı olarak girmese de ebeveyn-i Resûl'ün îmanı konusunda *Kasîde-i Şi'biyye*'ye yer vererek Ebû Tâlib'in Hz. Muhammed'e olan muhabbetini ve yardımını vurgular.

11. Hz. Peygamber'in Fizîkî ve Ahlâkî Vasıfları

Eser Râsim Efendi'nin Efendimiz'i medheden şiirleri ışığında Merhabâ bahrinin şerhiyle devam eder. Burada Hz. Peygamber'in mucizeleri ele alınıp Efendimiz'in dünyaya teşriflerine dâir rivâyetler tekrar edilir (vr. 46^b-51^b). Müellif yüz

¹⁵⁸ Akçay, *Ebeveyn-i Resûl Risâlaları*, 102-116.

¹⁵⁹ a.g.e., 116-117; Marion Holmes Katz, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık*, s. 243.

¹⁶⁰ Marion Holmes Katz, a.g.e., s. 246-247.

¹⁶¹ Süheylî, *Ravzû'l-ünûf*, Beyrut 1421/2000, II, 121; ed-Dîmeşkî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*, Beyrut 1993, II, 122.

¹⁶² Ebû Tâlib'in îmanı konusu için ayrıca bk. Halil İbrahim Bulut, *Şiî-Sünnî Polemiğinde Ebû Tâlib ve Dinî Konumu*, Ankara 2011.

ve ve ahlâk bakımından insanların en güzeli olan¹⁶³ Efendimiz'in fizikî ve ahlâkî özelliklerini zikretmeye başlar.

İslâm kültüründe Hz. Peygamber'e verilen önem ciddi bir literatürün oluşmasını sağlamıştır. "Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için Resûlullah'ta güzel bir örnek vardır" (el-Ahzâb 33/21) âyetinde beyân edildiği üzere Allah, müslümanlar'ın Hz. Peygamber'i örnek alamalarını tavsiye etmiş; onun yüce bir ahlâka sâhip olduğunu, meleklerin ve kendisinin ona salât ettiğini ifâde eden âyetler ise Hz. Peygamber'le kurulan irtibatı güçlendirmiş, inananları onunla ilgili eserler te'lif etmeye yönlendirmiştir. Resûlullâh'ın fizikî ve ahlâkî vasıflarına dâir husûsiyetler başlangıçta hadîs kitaplarının "fezâil, menâkıb, edeb, libâs, et'ime, eşribe" gibi bölümlerinde ele alınırken; ilerleyen yıllarda Peygamberimiz'in beşerî ve nebevî özellikleri, ahlâkî, doğumu, mi'râcı gibi konuları ihtivâ eden eserler kaleme alınmış ve bu husûsiyetlerle ilgilenen müstakil ilim dalları doğmuştur. Bunlardan biri olan **şemâil** ilmi Hz. Peygamber'in beşerî yönünü ele almış, onun vücûd yapısını, hayât tarzını ve yaşama üslûbunu konu edinmiştir.¹⁶⁴ Bu türe âit metinler özellikle Tirmizî'nin (ö. 279/892) *Şemâil*'inden sonra artmış; siyer, hadîs, edebiyat, tasavvuf sahâlarında te'lif edilen eserlerin pek çoğunda Hz. Peygamber'in şahsiyetine dâir husûsiyetler zikredilmiştir.¹⁶⁵ Bu türün ana kaynağı kabul edilen Tirmizî'nin *Şemâil*'i yanında İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *Siyer*'i, Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) *Şifâ*'sı, Râsim Efendi'nin sık sık başvurduğu Kastallânî'nin *Mevâhibü'l-Iledünniyye*'si Hz. Peygamber'in beşerî ve nebevî özelliklerine yer veren eserlerin başlıcalarıdır.¹⁶⁶

Şemâil türü eserlerde Hz. Peygamber'in fizikî özellikleri **hilye** adı altında ele alınmıştır. Hz. Peygamber'e uymak müslümanların karakteristik vasfı olduğu için müslümanlar kendilerine model olarak Hz. Muhammed'i almış ve ona benzemeye gayret etmişler, dolayısıyla Hz. Peygamber'in hayâtının en ince detaylarının dahi merâk edilmesi onsuz geçen yıllarla doğru orantılı olarak artmıştır.¹⁶⁷ Hz. Peygamber'i rüyâda

¹⁶³ Buhârî, "Menâkıb", 3549; Müslim, "Fezâil", 93 (2337); Tirmizî, "Menâkıb", 3648.

¹⁶⁴ Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, İstanbul 2011, s. 42; Yaşar Kandemir, "Şemâil", *DİA*, XXXVIII, 497.

¹⁶⁵ Ali Yardım, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁶⁶ Hz. Peygamber'in şemâili hakkında detaylı bilgi için bk. a.g.mlf., *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, I, 335-345; Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, II, 11-98.

¹⁶⁷ Annemarie Schimmel, *Ve Hz. Muhammed (s.a.v.) O'nun Peygamberidir*, s. 37.

gören bir müslümanın onu gerçekten görmüş sayılacağına dâir hadîsin¹⁶⁸ de vârid olması Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerine karşı duyulan merâkı canlandırmıştır. İçinde hilye bulunan evin felâkete uğramayacağına ve üzerinde hilye taşıyan kişinin her türlü musîbetten korunacağına inanılması da müstakil bir tür olarak hilyenin gelişmesinde teşvik edici bir rol oynarken hilye türüne dâir eserler gün geçtikçe artmıştır. Edebiyatımızda Hâkânî Mehmed Bey (ö. 1015/1606), Aziz Mahmut Hüdâyî (ö. 1038/1628), Nahifî (ö. 1151/1738) gibi isimler hilye türünde eser te'lif etmişlerdir. Çeşitli rivâyetlere dayandığı için bazı farklılıklar gösteren hilye metinleri Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1895) tarafından *Kıyas-ı Enbiyâ* adlı eserde tek bir metin hâlinde toplanarak tercüme edilmiştir.¹⁶⁹ Edebiyatımızda asırlardır nakledilen bu rivâyetlere Râsim Efendi de yer vermiştir. Efendimiz'in fizikî özelliklerini vasfederken onun yaratılmışların en güzeli olduğuna vurgu yapmış, Hasan b. Sâbit (ö. 104/722-23), Ka'b b. Zühayr (ö. 24/645 [?]) gibi şâirlerin Efendimiz için söyledikleri şiirleri sunmuştur (vr. 51^b-55^b). Güneşin ışığının onun yüzünde aktığını, yüzünün aydan parlak olduğunu Hz. Ayşe'den nakledilen rivâyetle şöyle ifâde eder:

Şallallâhu 'aleyhi ve sellem leylan mine'l-leyâlî hâneme teşriflerinde hâl bu ki yedimde hırka-i sa'âdetleri bulunup diker iken kıyâm etdiğimde çerâğ sönüp destimden iğne sukût etdikde ol mübârek vech-i sa'âdetiñ ziyâsı cüdrân-ı erba'aya 'aksedüp beyt-i muzlime leme'ân-ı nûr olduğda iğne-i mezkûru maḥall-i sukûtdan aḥzedüp şakbeye ḥayt idhâl ve ihrâc eyledim.

Peygamberimiz'in baştan ayağa nûr olduğunu ifâde eden Râsim Efendi daha önce bahsettiği nûr âyetinin tefsîrine tekrar değinir ve “Benim ashâbım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidâyete erersiniz.”¹⁷⁰ rivâyeti gereğince nûr-ı Muhammedînin hulefâ-yı râşidîne intikâl ettiğinden söz eder. Hulefâ-yı râşidînin fazîletine vurgu yapmak üzere istiğrak kavramından bahseder ve bir savaşta vücûduna ok saplanan Hz. Ali'nin istiğrak halinde namaza durması üzerine acıyı hissetmeksizin vücûdundan okun çıkarılması rivâyetini aktarır. Konuyu hulefâ-yı râşidînden torunlarına getirir. Hz. Peygamber'in çocuklara olan şefkat ve merhametini Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin üzerinden işler. Cebrâil tarafından onların şehâdetleri hakkında Efendimiz'in

¹⁶⁸ Müslim, “er-Rüyâ”, 2266.

¹⁶⁹ Mustafâ Uzun, “Hilye”, *DİA*, XVIII, 45-46. Burada sözü edilen hilye metni için bk. Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ* (haz. Mahir İz), Ankara 1985, II, 5-9.

¹⁷⁰ Beyhakî, *el-Medhal*, I, 163, nr. 153; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, I, 48; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 132, nr. 381.

bilgilendirildiğini ifâde eder ve “Muhabbette müşâreket münâsib olmaz.” diyerek Hz. Hasan ve Hüseyin’in şehâdetlerini gayretullâh kavramıyla îzâh eder. Buna göre Hz. Muhammed’in, torunlarına olan muhabbetinin gayretullâha dokunmasıyla onlara şehâdet yazılmıştır. Allah’ın muhabbeti Habîbullâh’tan Halîlullâh’a naklolunmuştur. Hz. İbrâhim’in oğlu İsmâil’e olan muhabbetine değinerek Hz. İsmâil’in kıssasından da gayretullâh çerçevesinde bahseder (vr. 55^b-62^a).

Hâzret-i Maḥbûb-ı Hüdâ, Muhammed şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hâzretlerine daḥi mevrûş-ı ecdâd-ı kirâmı olup muḥabbet-i Hüdâ cûşa gelüp yâ Muhammed, bir kalbde iki muḥabbet olmaz. Çünkü Hasan leblerinden takbîl etdiñ, Hüseyin gerdanından bûse. Leb-i Hasan’a zehîr verilüp zehr ile rûy-ı rengi mânend-i engûr olup, Hüseyin daḥi levn-i vechi verd-i aḥmer mânend-i tüffâh olup ser-â-pây dem-i gülgûna müstağrak olup ḥükm-i Rabbânî yerini bulsa gerekdir. (vr. 62^a)

Fizîken ideal güzelliğin sembolü olan Peygamberimiz’in **ahlâkı** için Kur’an’da “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” (el-Kalem 68/4) buyrulmuş, mü’minler ise Hz. Peygamber’in güzel ahlâkını örnek alıp onu rehber edinmişlerdir. İslâm âlimlerinin bu konuda te’lif ettiği eserlerle Hz. Peygamber’in güzel ahlâkına dâir rivâyetler nesilden nesile aktarılmış; onun beşerî yönünüyle alakalı olarak samîmiyet, cömertlik, adâlet, belâgat ve fesâhat, hoşgörü, insanlarla iletişim, sabır, istikrâr, şefkat ve merhamete dâir husûsiyetleri çeşitli rivâyetlerle nakledilmiştir.¹⁷¹ Zamanla Peygamberimiz’in ahlâkına dâir menkıbelerin de ortaya çıkmasıyla bu konudaki rivâyetler zenginleşmiştir. Râsim Efendi de Peygamberimiz’in güzel yüzünün güzel ahlâkının delili olduğunu Hz. Ayşe’nin “Hz. Yusuf’u görünce parmaklarını kesen kadınlar, Resûlullâh’ı görmüş olsalardı onun güzelliğinden elleri yerine kalplerini parçalayacaklardı.” sözleriyle ifâde eder. Onu gören bir kimsenin İslâm’la müşerref olacağını Hasan Harakânî ile Mahmud Gaznevî arasında geçen konuşmayla; onun tevâzûsunu ve alçakgönüllüğünü ise bir menkıbeyle îzâh eder. *Mesnevî*’de yer alan bir hikâyede bir kâfir Peygamberimiz’in evine misâfir olmuştur. Oburca karnını doyurduktan sonra yattığı yatağı kirlenmiş, odayı o hâlde bırakıp kaçmıştır. Muskasını unutup geri döndüğünde Hz. Peygamber’in kirlenen yeri kendi elleriyle temizlediğine şâhid olmuş, onun bu alçakgönüllüğü

¹⁷¹ Hz. Peygamber’in fizikî ve ahlâkî özelliklerine dâir rivâyetler için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 521-626; Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, II, 11-98; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, I, 161-345; İsfahânî, *Hz. Peygamber’in Edeb ve Ahlâkı* (trc. Naim Tandoğan), İstanbul 2009.

karşısında utanmış ve İslâm'ı kabul etmiştir.¹⁷² Hz. Peygamber'in hoşgörülü, bağışlayıcı olması onun hilmiyle izâh edilmiştir. Ebû Tâlib'in vefâtından sonra Resûlullâh'a zulmeden Ebû Cehîl ve arkadaşlarına dahi bedduâ etmeyip "Allah'ım kavmimi bağışla, çünkü onlar hakîkati bilmiyorlar."¹⁷³ diye duâ etmesi, İslâm'a dâvet sırasında yumuşak huylu ve sabırlı olması, ümmetine merhamet edip gazap etmemesi Efendimiz'in hilminin aktarıldığı rivâyetlerdir (vr. 62^a-68^a).

Peygamberimiz'in beşerî yönünü ahlâkî çerçevede ele alan müellif buradan onun **rûhânî varlığına** geçiş yapar. Hz. Muhammed'in, bütün erdemleri kendinde toplamış bir beşer olarak müslümanlara örnek bir hayât sunmasının yanında mahlûkâtın yaratılış sebebi olması da sûflerce hakîkattir. Buna göre hakîkat gözüyle bakmayanlar onu sadece bir beşer olarak görürler. Râsim Efendi, onun beşer gibi yiyip içse de vücûdunun muhabbet-i ilahî ile müşerref olduğu bahsine Efendimiz'in "Ben sizlerin şekli ü şemâilî gibi değilim."¹⁷⁴ hadîsinden hareketle döner. Âlimlerden bazısına göre Peygamberimiz'in taâmı cennet taâmı iken sûflere göre bu, ilâhî aşk olan rûhânî taâmıdır. Onun cisminin kesîf değil latîf olduğunu ifâde eden sûflere göre Peygamberimiz'in konuşması, bakışı dahi dertlere devâ, gönüllere şifâdır. Müellif Allah isminin tecellîsi olan Hz. Peygamber'in baştan ayağa nûr olduğunu bu minvalde konu edinir. Allah'ın muhabbetinin onda tecellî ettiğini ifâde ederek kulun Allah'a ve Allah'ın kula muhabbetini eserin başında değindiği kurb-ı ferâiz ve kurb-ı nevâfil kavramlarıyla ifâde eder (vr. 68^a-70^a).

12. Muhabbet ve Şefâat

Kudsî bir hadîste zikredildiğine göre Allah'ın habîbine olan muhabbetinden ötürü rahmeti gazâbını geçmiştir.¹⁷⁵ Kıyâmet gününde mü'minlerin korunmak amacıyla sığınacağı bir sancaktar (livâü'l-hamd) olarak tasvîr edilen Peygamberimiz, ümmetinden bir kimsenin cehenneme gitmesine râzî değildir.¹⁷⁶ Nitekim o "Şefâatim ümmetimden büyük günahları olanlar içindir."¹⁷⁷ buyurmuştur. Râsim Efendi muhabbet

¹⁷² A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi* (haz. Selçuk Eraydın-Mustafa Tahralı), İstanbul 2008, IX, 38-67.

¹⁷³ Buhârî, "Ahâdîsü'l-enbiyâ", 3477; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 104, nr. 3611.

¹⁷⁴ Buhârî, "Savm", 1922; Müslim, "Sıyâm", 55.

¹⁷⁵ Buhârî, "Tevhîd" 7553, Müslim, "Tevbe", 15 (2751).

¹⁷⁶ Salih Sabri Yavuz, "Livâü'l-hamd", *DİA*, XXVII, 200; Annemarie Schimmel, *Ve Hz. Muhammed (s.a.v.) O'nun Peygamberidir*, s. 74.

¹⁷⁷ Ebû Dâvud, "Sünnet", 4739; Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâmet", 2435.

ve şefâat konusuna değinerek Şiblî'nin (ö. 334/946) rivâyetini nakleder. Rivâyete göre Şiblî, Hallâc-ı Mansûr'un (ö. 309/922) Efendimiz'in şefâatine nâil olduğu mecliste Hz. Mûsâ ile Gazâlî arasında geçen tartışmayı müşâhede eder. Râsim Efendi bu rivâyetle "Ümmetimin âlimleri Beni İsrâil'in peygamberleri gibidir."¹⁷⁸ hadîsinin üstünde durarak velîlerin vâris-i hakîkat-i Muhammediyye olmalarına atıf yapar. Rivâyet, bir mürşidin biri fakih diğeri halîfe olan iki mürîdinin eşyânın hakîkatine dâir imtihânlarıyla devam eder. Hakîkat sırrına mazhar olan âşıkların sırlarını ve kelâmalarının mânâlarını avâmın anlayamayacağını Hallâc-ı Mansûr'un "Ene'l-Hak" sözünden dolayı katline ferman verilmesiyle anlatır. Sûfilere göre bir kulun kalbine Allah'ın tecellisi vâki olunca onun lisânından sudûr eden kelâm kelâmullâhtır. Tûr dağından Hz. Mûsâ'ya "İnnî enellâhü"¹⁷⁹ zuhûr ettiği gibi Hallâc'dan "Ene'l-Hak", Bâyezîd'den (ö. 234/848 [?]) de "Subhânî mâ a'zame şânî" zuhûr etmiştir. Râsim Efendi bu kelâmaların istiğrak hâline mahmûl olduğunu ve evliyânın bu husûsta mâzur olduğunu fakat şerîatin bâtına göre değil zâhire göre hükmettiğini ifâde ederek eserin tezde konu edinilen kısmını sonlandırır (vr. 70^a-83^a).

E. Eserin Dili ve Üslûbu

XIX. yüzyıl Osmanlı coğrafyasının ürünü olan *Tuhfetü'l-âşıkîn*, ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî nitelikli eserlerin dil ve üslûb özelliklerine uyularak estetik bir kaygı güdülmeksizin kaleme alınmıştır.¹⁸⁰ Ele alınan konular bazen nasîhat havasında sunulup soru-cevap tarzındaki ifâdelerle vurgu yapılırken menkıbeler ve kıssalardan istifâdelerle konu anlaşılır hâle getirilmiş, yer yer ise secîli bir üslûb kullanılmıştır. Râsim Efendi'nin önceki yüzyıllara âit metinleri okuyan ve onların istinsahına emek veren bir kimse olmasından dolayı farklı yüzyıllara âit nazım ve nesir örnekleri ile dil özellikleri metin boyunca iç içe geçmiştir. Eserin iktibaslarla örülü olması, üslûbunun da değışken olması sonucunu doğurmuştur. Bu iktibaslarla bağılı olarak *Tuhfetü'l-âşıkîn*'de geçmiş yüzyıllara âit eserlerin arkaik dilini görmek mümkün olduğu kadar XIX. yüzyılın dil husûsiyetlerine rastlamak da mümkündür.

Kütüb-i semâvîden menkûldür ki: 'Men ahabbe şubbe 'aleyhi'l-belâ'u.'

¹⁷⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 74, nr. 1744.

¹⁷⁹ "Muhakkak ben Allah'ım." (el-Kasas 28/30)

¹⁸⁰ Dinî-tasavvufî eserlerin dil ve üslûb özellikleri için bk. Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Ankara 2006, s. 818-852.

Ya'nî bir bende-i muḫbil ki muḫibb olmağla liyâkat buldu, lâ-cerem kendisin hedef-i sihâm-ı belâ' ve menzil-i nüzûl-i 'anâ kıldı. Hemîşe sebze-i şadâkat gülzâr-ı tıynde bârân-ı belâdan neşv ü nemâ buldu ve çerâğ-ı muḫabbet ḫalvet-i ḫilkatde âteş-i muḫabbetden rûşen olur ki el-belâ'u li'l-velâ'i ke'l-lehebi li'z-zehebi.¹⁸¹

Râsim Efendi Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetinden ötürü âyet ve hadîslerin yanında diğere bazı iktibasları da orjinal diliyle aktarıp istifâde ettiğie kaynaklara bağılı olarak Arapça ibâreleri yine Arapça olarak tanımlar.

“Meşelü nûrihî” ey meşelü nûrillâhi “ke-mişkâtin” ve hiye kaḫtaratün fi'l-ḫâ'itî ve lâ-yekûnü nüfûzehû fi'l-ḫârici “fiḫâ” ey el-mişkâtü “mişbâhun” ey eş-şu'letü ve 'z-ziyâ'u “el-mişbâhu fi zücâcetın” ey el-kandîlü “ez-zücâcetü” ve hiye “ke-ennehâ” ey ez-zücâcetü “kevkübün dürrıyyün” mişlü nücümi'l-zehreti'l-muzî'i “yûḫadu min şeceretin mübâreketin zeytûnetin” ey şifatu'ş-şecereti “lâ-şarkıyyetin ve lâ-ğarbiyyetin” ey vasatü'l-âlemi ve hiye'ş-Şâmü'ş-şerîfi “yekâdü zeytühâ” ey eş-şeceretü “yuzî'u” ey min kemâli şafvetihî “ve lev lem temseshü nârün” ey zeytü'ş-şecereti “nûrun” ey nûru ziyâ'i'l-mişbâhi “alâ nûrin” ey yezîdü 'alâ nûri'l-ḫandîli fe'n-nûru 'alâ erba'ati akşâmin.¹⁸²

Yeri geldikçe bid'at, nûr, istiğrâk, kurb-ı ferâiz ve kurb-ı nevâfil gibi fikhî ve tasavvufî kavramları uzun alıntılarla îzâh etme yoluna gider. Râsim Efendi bazen aynı iktibasını birkaç yerde tekrarlarlarken bazense asıl konudan uzaklaşıp birkaç konuya değindikten sonra “Gelelim maḫşad-ı akşâya” gibi ifâdelerle asıl konuya döner.

Eserin manzûm kısmının büyük bir çoğunluğu Arap, Fars, Türk şâir ve mutasavvıflara âittir. Bu nedenle eserde bir dil bütünlüğünden söz etmek zordur. Yapılan iktibaslarla bağılantılı olarak müellifin bazen basit ve anlaşılır bir üslûba yaklaştığı bazense ağır ve sanatlı bir dil kullandığı söylenebilir. Nesirde ahnek unsuru gözetilmiş, kelimeler arasındaki ses uyumuna ve anlam bütünlüğüne özen gösterilmişse de müellife âit manzûmelerde bu ahenk, vezin ve kâfiye hatâları sebebiyle yakalanamamıştır.

Ey Bilâlim, cism-i helâlim derûn-ı pür melâlim “Eriḫnâ yâ Bilâl.” ber-ḫîz ber-ḫîz, kalk. (vr. 19^b)

¹⁸¹ Râsim Efendi'nin Fuzûlî'den iktibas ettiğie bu ibâreler için bk. Râsim Efendi, *Tuḫfetü'l-âşıkîn*, vr. 61^a; Fuzûlî, *Hadîkatü's-süedâ*, s. 11.

¹⁸² Karşılaştırmak için bk. Râsim Efendi, *a.g.e.*, vr. 56^a; Bursevî, *Rûhu'l-beyân Tercümesi*, XIII, 401-413.

Rivâyet olunur ki İmâmeynü'l-hümâmeyn, maḥdûmeyn-i mükerrameyn, mazlûmeyn-i şehîdeyn a'ni bihimâ Ḥasaneynü'l-Aḥseneyn raḍiyallâhu 'anhümâ ve 'an ebevehimâ Şallallâhu Te'âlâ 'alâ ceddehimâ ḥîn-i şabâvetlerinde... (vr. 58^b)

Vaḳt-i ḳarîbde Ḥazret-i Ḥasan'ın reng-i rûyu zehr ile mânend-i engûr olup şerbet-i şehâdeti nûş etse gerekdir. Hüseyin-i mazlûmuñ daḥi levn-i rûyu verd-i aḥmer mânend-i tüffâḥ olup ser-a-pây dem-i gülgûn ile 'an ḳarîb şerbet-i şehâdeti nûş etse gerekdir. (vr. 59^a)

Ve henüz ma'lûm-ı mürşidânları olmadı ki Bâyezîd, Ḥazret-i 'aleyhi's-selâmın ḥarmen-i ma'ârifinden bir ednâ dâne-çîn ve bâb-ı matbaḥ-ı semâhatından cüyende-i nân bir miskîndir, sebab nedir kim Ḥazret-i Risâlet, evc u 'azametde seyyidü'l-enbiyâ' ve sened-i aşfiyâ iken Ebû Cehil vech-i Ḥazret-i Risâletpenâhî görmüş iken îmân etmeyüp, Bâyezîd ise ḥazîz-i denâ'etde iken ne sebebdendir ki bir kâfir vech-i Bâyezîdi görmekle îmân eyler, deyu cevelân eylersin? (vr. 64^b-65^a)

Eser muhtelif şâirlere âit yüzden fazla şiir ihtivâ etmesi sebebiyle vezin, kâfiye ve redif bakımından oldukça zengindir. Bu vezinler metin içinde tespit edilip köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Arapça şiirlerde aruzun özellikle bahr-ı tavîl, bahr-ı kâmil, bahr-ı basît gibi farklı kalıpları sık kullanılmakla birlikte Farsça ve Türkçe şiirlerde ise “Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün”, “Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün”, “Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün”, “Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mefâ'ilü Fâ'ilün”, “Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün” gibi kalıplar sık kullanılmıştır. Eserde yer alan manzûmelerin nazım şekilleri daha çok kasîde ve mesnevîdir. Ancak manzûmelerin muhtelif şiirlerden iktibas olmasından dolayı nazım şekilleri de çeşitlilik göstermektedir.

Eserde şekil olarak estetik bir tertip göze çarpmaktadır. Müstensih *Mevlid* beyitlerini, mensûr ve manzûm îzâhları belli bir düzen içinde yazmıştır. Eserde vurgulanmak istenen kısımlar ve şiirlerin çoğu kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Çoğunluğu harekesiz olan metinde nesih hattı kullanılmıştır. Ancak bazı bölümlerde sayfa kenarlarında müellif tarafından düşüldüğünü tahmin ettiğimiz tâlik hattıyla notlar yer almaktadır.

F. Müellife Âit Manzûmelerin Değerlendirilmesi

Eserde Râsim Efendi'ye âit olduğu anlaşılan manzûmeler de yer almaktadır. “Râsim” veya “Râsimî” mahlasıyla tertip ettiği manzûmelerin ona âidiyeti konusunda bir şüphe yoktur fakat eserde kaynağına ulaşamadığımız ancak müellife âit olduğu konusunda da kesin bir iz bulunmayan bazı şiirler vardır. Râsim Efendi kendisine âit manzûmeleri genellikle “li-Mürettibihî”, “li-Muharririhî” ve “li-Mü’ellifihî” başlıkları altında zikreder. Fakat iktibas ettiği şiirlerden bazılarını bu başlıklar altında verdiği gibi “Râsim” veya “Râsimî” mahlaslı şiirleri farklı başlıklar altında aktardığı da olur. Bu karışıklık nedeniyle yaptığımız araştırmalara rağmen kaynağına ulaşamadığımız şiirlerin müellife âit olup olmadığı husûsunda kesin bir şey söyleyemiyoruz.¹⁸³ Bu nedenle burada müellife âidiyeti kesin olan şiirler üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

Bu îzâhtan sonra Râsim Efendi'nin eserde ikisi tahmîs olmak üzere on adet şiirinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu şiirler en az altı beyit olmak üzere Nutkî'nin *Kânûn-ı Muhabbet* adlı mesnevîsine ilâve edilen beyitlerden, münâcât ve Hz. Peygamber'in medhedildiği na'tlardan ve Molla Câmî'nin kasîdelerinin tahmîslerinden oluşmaktadır. Müellif, Nutkî'nin mesnevîsine

Noktası bir kitâbdır ‘aşkıñ
Zerresi âfitâbdır ‘aşkıñ
Garkolur kaçresinde kevn ü mekân
Gizlenir zerresinde dü cihân
Âdemi mihr eder erenlere baş
Âfitâb ile la'l olur kara taş
Dilde ‘aşkıñ zamîri muzmerdir
Zât-ı insân ‘aşka mazhardır (vr. 16^a)

şeklinde devam eden beyitleri ekleyip hakikat arayışındaki mürîdlere aşkı hatırlatır. Şiirlerinde didaktik bir üslûb kullanan müellif bazı beyitlerde Allah'ın isim ve sıfatlarını zikrederek O'nun adıyla başlamayan işin hayır getirmeyeceğini söyler:

İbtidâ zikreyle ey dil nâm-ı Yezdân-ı Hudâ
Bâb-ı Ka'be'yi dilersen fethola tâ kim saña

¹⁸³ Bu şiirler için bk. Râsim Efendi, *Tuhfetu'l-âşıkîn*, 6^b, 13^{a-b}, 55^b, 60^b.

Ĥamd-i Mevlâ etmek oldu her kelâmın zübdesi
Ĥamd ile bed' olmayan işlerde olur çok Ĥatâ
Ĥamd-i Ĥaffâr'ı dilinden koma hem lebbeyk ile
Lâ-şerîke lâ-nazîr olan Ĥamîd'e dâ'imâ (vr. 22^b)

Kimi beyitlerinde ise içinde bulunduğu müşkil durumdan kurtulmak ümidiyle acziyetini ifâde edip Allah'tan yardım talep eder:

Yâ İlâhî Ĥazretiñe ref' idüben destimiz
Bir bölük 'âcizleriz Ĥacâtımız eyle revâ
Oğunan âyât-ı Ĥur'an ĤaĤkıyçün luĤfeyleyüp
Sen esirge ver necâtı 'avniñi kıl reh-nümâ
Ol Ĥabîbiñ cebhesinde berĤ uran nûr Ĥürmeti
Râhımız âsân idüben bizi Ĥıfzet dâ'imâ
Rûzigârın şiddetinden şerr-i a'dâdan dağı
Ver bize emn ü emânı Ĥalbimiz bulsun şafâ
Rûz u şeb budur du'âmız kim kılâvuz saña
Ĥazret AĤmed Ĥürmetiyçün yâ Ĥudâ
Şehr-i Sivas içre oldu Ĥân-ı 'uzlet meskenim
İşbu inşâma şurû'um anda oldu ibtidâ' (vr. 25^b-26^a)

Râsim Efendi beyitlerinin büyük bir kısmını ise Hz. Peygamber'i medhete ayırır. Bu şiirlerde nûr-ı Muhammedî vurgusu yapıp şefâat arzusunu dile getirir:

Şad hezârân ü hezâr olsun şalât ile selâm
RûĤ-ı pâkiñe seniñ her dem eyâ nûrü'l-verâ
Ben kim olam kim seni medĤeyleyem bu dil ile
Saña demişken Ĥabîbim hem Resûlüm ol Ĥudâ
Lîki bir miskîn faĤîr ü hem zelîl
Eşgiñe yüz sürüp görmeğe muĤtâcım saña
LuĤfedüp kıl merĤamet ben müznib ü bî-çâreye
Sâ'ilim billâh yâ AĤmed şefâ'at kıl baña
Eş-şefâ'at yâ Resûlullâh işfa' innenâ
Hem dağı âbâ vü ecdâdımıza yâ Muştafâ
Budur vird-i zebânı bu günahkâr bendenin
Edesin yarın şefâ'at ey keremkânı aña

Ḥamd ü şükr koma dilden seni yokdan var eden
Ḥâlîk-ı Perverdigâr'a ey Râsimî kıl du'â' (vr. 48^{a-b})

Müellifin bu manzûmeler dışında Mollâ Câmî'nin kasîdelerini tahmîs ettiği iki manzûmesi daha vardır. Bu şiirlerde de Efendimiz'e duyulan sevgi nazmen ifâde edilmiştir:

Gözümüñ ḥasret ile nola revân olsa yaşı
'Âşıkam ol şehe kim yok iki 'âlemde eşi
Zâtıdır ḥüsn ü cemâliyle sa'âdet güneşi
Lî Ḥabîbün 'Arabîyyün Medeniyyün Kureşî
Ki buved derd-i gameş mâye-i şâdî vü ḥûşî
Mazhar-ı nûr-ı Hudâ zât-ı cemîlü'ş-şiyemi
Necbe-i sırr-ı belâgat süḥan-ı muḥteremi
Genc-i esrâr-ı İlâhî dil-i i'câz demi
Fehm-i râzeş çi kunem û 'Arabî men 'Acemî
Lâf-ı mihreş çi zenem û Kureşî men Ḥabeşî (vr. 36^b)

***

Rûy-mâl-i dergehiñle ey melâz-ı ümmetân
Eylesem râh-ı 'ubûdiyyetde bezl-i naqd-i cân
Ġâyet-i me'mûl odur ben ki ḥâk-rû zân şeybân
Ḥ'âhem ez sevdâ-yı pâ-büset nehem her dü cihân
Yâ bepâyet ser nehem bâ-ser derîn sevdâ kunem
Zât-ı pâkiñ rahmet-i Mevlâ ile mevşûf iken
Kimde vardır midḥatiñde yârî-i baş-i süḥan
Bu Râsim'in kabûl et 'özüñü iḥsân eyle sen
Merd ez şevk-i tû ma'zurem eger her laḥza men
Câmî âsâ nâme-i şevk-i tû râ ez inşâ kunem (vr. 50^b)

Müellif şiirlerinde gazel, kıt'a ve mesnevî nazım şekillerine yer verip aruzun "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün", "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün", "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün" kalıplarını kullanmıştır. Şiirlerde imâle, zihaf gibi vezin hatâlarının dışında eksik veya fazla heceden kaynaklı vezin aksaklıkları da vardır. Müellif şiirlerinde genellikle yarım kâfiye kullanmakla birlikte tam ve zengin kâfiyelere de yer verir. "-sem yâ Resûlallâh" ve "gördüm yâ Resûlallâh" redifli gazeller hâricindeki manzûmelerde redif kullanılmamıştır. Örneklerinde de görüldüğü gibi Râsim Efendi'nin manzûmeleri kaleme alırken şekil özellikleri üzerinde fazla durmayıp

vezin veya kâfiye kurallarına dikkat etmediği söylenebilir. Şâirlik yönü zayıf olan müellif şekli kaygılardan uzak durarak şiiri merâmını ifâde etmek üzere didaktik bir üslûbla kullanmıştır. Ancak bazı vezin hatâlarının istinsahtan kaynaklandığı da düşünülmesi gereken bir ihtimâldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ÂŞİKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN

A. Eserin İsmi ve Te'lif Sebebi

Sûfilere göre Allah'ın mahlûkâtı yaratmasındaki hikmet “Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk”¹⁸⁴ kudsî hadîsinde gizlidir. Edebiyatımızda pek çok eserin yazılmasına ilhâm olan bu inanç mevlid metinlerinin de ana teması olmuştur. Bu metinlerin hakikat yolundaki rehberliğine işaret eden Râsim Efendi için bu yolda olanlar âşık ve ma'şûk gibidirler, Efendimiz'in beşerî ve rûhânî hayâtını ihtivâ eden *Mevlid* metni ise aşktan nasipdâr olunabilmesi için bir vesîledir. Müellife göre Süleyman Çelebi'nin asırlardır bu niyetle yazılan ve okunan *Mevlid*'i mücez ve muhtasar olması sebebiyle tahkik ve tafsîle ihtiyaç duyar. Râsim Efendi eserin te'lif sebebini şöyle beyân eder:

Ve lâkin mücez ve muhtasar olmağın tahkik ve tafsîli mestûr kalup nûr-bahş-i bâşıra-i enâm ve eyyâm ve behcet-efzâ-yı havâtır-ı hâş u 'âm olmadan fi'l-cümle dûr düşmeğın bu fakîr-i haķîr-i şikeste-zamîr ve zelîl-i üftâde-i bî-destgîr mecrûh-ı mehâlib-âzâr ve âzurde-i azfâr-ı mekâ'id-i eşrâr H'âcezâde es-Seyyid Muhammed Râsim Hikmet cezâhullâhu yevme'l-kıyâme kaşd u himmet ve taşmîm-i 'azîmet eyledi ki ol dürer-i ğurerin ruhsâre-i mihr-i iltimâ' ma'ânîsinden kûşe-i kınâ'ı ref' edüp dîde-i erbâb-ı iştiyâk ve nazâr-ı nüzzâr-kiyân-ı merâşid-ı eşvâķı rûşen kıla. (vr. 2b)

Buna göre *Vesîletü'n-necâf*'taki muhtevânın mânâ bakımından büyüklüğünün yanısıra kendisinin yaşadığı sıkıntılar da böyle bir şerh te'lifinin sebepleri arasındadır. Müellif, yazdığı şerh vesîlesiyle hem muhâtaplarına bir fayda ulaştırmayı hem de kendi hâli için bir bereket bulmayı amaçlar ve eserini âşık ile ma'şûklara hediye olarak takdim eder:

Aşğdan behre-mend olam derseñ
Cânib-i Haķķ'a yol bulam derseñ
Diñle ol Süleyman'ın rivâyetini
Oku o Şâh'ın pâk mevlid hikâyetini (vr. 16^a)

Râsim Efendi bu niyetinden dolayı eserinin ismini *Tuhfetü'l-âşıkîn hediyyetü'l-ma'şûkîn* koymuş, böylelikle hakikat yolunda bir vesîle olmayı arzulamıştır.

¹⁸⁴ “Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Hâkim, *Müstedrek*, II, 671, nr. 4227, Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 192, nr. 2123

B. Eserin Nüsha Özellikleri

Tuhfetü'l-âşıkîn'in bilinen yegâne nüshası daha önce de belirttiğimiz üzere İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi nr. 621'de kayıtlıdır ve eserin başında Rızâ Paşa Kütüphânesi mührü yer alır.¹⁸⁵ Manzûm parçalar da içeren şerhin büyük bir kısmı mensûrdur.

Eserin Başı: [1^b] Hamd-i lâ-yuḥşâ Ḥazret-i Ḥudâ-yı bî-hemtâ celle şenâ'uhû 'ani'l-'addi ve'l-iḥşâ cenâbına elyaḳ ve evlâdır ki...

Sonu: [163^b] Ve 'alâ âlihi ve aṣḫâbihî ecma'în ve selâmun 'ale'l-mürselîn ve'l-ḥamdulillâhi Rabbi'l-'âlemîn.

Ebâdı: 234x163 mm.

Varak Sayısı: 164.

Satır Sayısı: 19. (Manzûm kısımlar iki sûtûn hâindedir.)

Te'lif Târihi: 1303/1886.

İstinsah Târihi: 1303/1886.

Müstensih: Yazıcızâde İsmâil Hakkı Sivâsî.¹⁸⁶

Hattı: Nesih. (Varak kenarlarındaki notlar tâlik hattıyla yazılmıştır.)

C. Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen Esaslar

Tuhfetü'l-âşıkîn tek nüsha olduğu için bu çalışmada nüsha karşılaştırması yapmaksızın metnin transkripsiyonunu gerçekleştirdik. Ancak eserde yer alan manzûm ve mensûr iktibasların kaynaklarını mümkün olduğunca tespit edip bu kaynaklarla metin arasındaki farklılıklara işaret ettik. Özellikle eserin temel kaynağı olan *Meâlimü'l-yakîn*'den yapılan alıntılarını metnin aslıyla ve *Mevlid* beyitlerini Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metniyle karşılaştırıp farklılıkları belirttik.

¹⁸⁵ Rızâ Paşa'nın (ö. 1322/1904) Rumeli Hisarı'ndaki kütüphânesinden İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi'ne aktarılan kitaplarda bulunan bu mühür, Râsim Efendi'nin İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi'ndeki diğer eserlerinin başında da yer alır. Rızâ Paşa Kütüphânesi hakkında detaylı bilgi için bk. Eyyüp Tanrıverdi, "Hüseyn Rızâ Paşa ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, II/11 (İstanbul 2007), s. 81.

¹⁸⁶ Râsim Efendi'nin diğer eserleri de bu hattat tarafından yazılmıştır.

Böylece kısmen de olsa metni tahkik etme imkânı bulup istinsah kaynaklı yanlışları ve diğer hatâlı okuma ihtimâllerini azaltmaya gayret ettik.

Tuhfetü'l-âşîkîn'de yer alan âyet ve hadîsleri tespit edip sûre ve âyet numaralarını dipnotta gösterdik. Âyetlerin meâllerini verirken Türkiye Diyânet Vakfı tarafından hazırlanan meâli esas almakla birlikte farklı kaynaklardan da istifâde ettik.¹⁸⁷ Hadîslerin tahrîclerini yapıp tercümelerini dipnotta gösterdik. Metinde geçen hadîs metinleri hadîs kaynaklarıyla farklılık arz ediyorsa bunları ilgili yerlerde belirtip meâlen iktibas edilen âyet ve hadîslerin Arapçalarına yer verdik. Ayrıca metindeki diğer Arapça ve Farsça bölümlerin tercümelerini vermeye çalıştık. Şerhte anılan isimler ve eserler hakkında dipnotlara tanıtıcı özet bilgiler ekledik ve bu konuda ana kaynak olarak *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ni kullanmakla birlikte adı geçen kişi yâhut eserle ilgili çalışmalar varsa onlara da başvurduk.

XIX. yüzyıla âit olmasından dolayı eserin dilini ve imlâsını günümüz imlâsı çerçevesinde sunarak “oldığı”, “bulunduğı”, “virülür”, “itdi”, “dimeli”, “nûrı” gibi kelimeleri “olduğu”, “bulunduğu”, “verilir”, “etdi”, “demeli”, “nûru” şeklinde yazdık. Eserde yer alan “dahi”, “akşam”, “kara”, “ay”, “bulut”, “dudak” gibi Türkçe kelimeleri bugünkü imlâyâ uygun şekilde uzatma kullanmadan; ile, için, idi gibi edatları metinde bitişik de olsalar ayrı olarak yazmayı tercih ettik. Arapça ve Farsça kelimelerde bulunan uzun seslileri kaf ve ğayn harflerinden sonra geldiklerinde Ā ā, Ī ī, Ū ū şeklinde vermekle birlikte metne tarafımızdan yapılan müdâhaleleri köşeli parantez içinde [ ] gösterdik. Eserde kırmızı mürekkeple yazılmış kısımları, âyet ve hadîsleri koyu karakterle belirtip varak kenarlarına düşülen ve doğrudan metinle ilgili olmayan notları dipnotlarda verdik.¹⁸⁸

¹⁸⁷ *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (haz. Ali Özek, Hayreddin Karaman, İbrahim Kafi Dönmez vd.), Ankara 1999; Hasan Basri Çantay, *Tefsîrlî Kur'an Meâli: Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* (haz. Yektâ Saraç), İstanbul 2014; Hasan Tahsin Feyizli, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, İstanbul 2008.

¹⁸⁸ Çalışmamız esnâsında en çok istifâde ettiğimiz sözlükler şunlardır: Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2011; Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2004; İlhan Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2005; *Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995; Mehmet Kanar, *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 2010; Dihhudâ, *Lugatnâme*, Tahran 1377/1999.

Metin teŝisinde genel transkripsiyon alfâbesini kullandık. Osmanlı alfâbesinde mevcut olup da bugün kullanılmayan harfler için metinde kullandığımız harfler ise şunlardır:

ء : ’

ث : Ŝ ŝ

ح : Ĥ ĥ

خ : Ħ ħ

ذ : Ź ź

ص : Ŝ ŝ

ض : Đ đ Ź ź

ط : Ţ ŧ

ظ : Ź ź

ع : ‘

غ : Ğ ğ

ق : Ķ ķ

ك : Ń ń

D. Metnin Transkripsiyonu

[1^a] Hâzâ şerhu Mevlidi'n-Nebî şallallâhu 'aleyhi ve sellem el-müsemmâ Tuḥfetü'l-Âşîkîn Hediyetü'l-Ma'sûkîn müellifihî H'âcezâde es-Seyyid Muḥammed Râsim Hikmet ğufira lehümâ.

[1^b] HÂZÂ ŞERHU MEVLİDİ'N-NEBÎ ŞALLALLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEM EL-MÜSEMMÂ TUHFETÜ'L-ÂŞİKİN

Bismillâhirrahmânirrahîm¹⁸⁹

Ḥamd-i lâ-yuḥşâ, Ḥazret-i Ḥudâ-yı bî-hemtâ celle şenâ'uhû 'ani'l-'addi ve'l-iḥşâ cenâbına elyak ve evlâdır ki, dest-i kudreti nefḥa-i sîret-i Muḥammediyye ve tıyb-i ahlâk-ı Aḥmediyye birle micmere-i müşebbek-gerdûnu meyân-ı meclis-i mele'-i a'lâ ve encümen-i sâkinân-ı hıttâ-i ğabrâda gerdân etmişdir. Ve dürûd-ı dâimü'l-vürûd-ı bî-intihâ ol âfitâb-ı maṭla'-ı şıdk u şafâ ve neyyir-i âsumân-ı ıştıfâ Muḥammed Muştafâ şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥazretlerine sezâ-vâr ve ahrâdır ki, nûr-ı ḥaḳîḳati “**Ḳad câ'eküm minallâhi nûrun ve kitâbün mübîn.**”¹⁹⁰ manṭûḳunca çerağ-efrûz-ı kârḥâne-i vücûd olup; şu'le-i şerî'atı “**Fe-âminû billâhi ve Resûlihî ve'n-nûrillezî enzelnâ.**”¹⁹¹ manṭûḳ-ı münîfince çerağ-ı şu'le-sûz-ı mecâmî'-i şuhûd kılınmağla 'arşa-i kevn ü mekân ve zevâyâ-yı zemîn u zemânı, mazhar-ı levâmî'-i sırr-ı îmân ve maṭraḥ-ı eşi'a-i bîrr ü iḥsân eylemişdir. **Beyt:**

[Bahr-ı Kâmil: Mütefâ'ilün Müstef'ilün Mütefâ'ilün]

Sübḥâne men enşe'e min sübühâtiḥi

Beşeren bi-esrâri'l-ğuyûbi yübeşşiru

Faḥire'l-milâḥu bi-ḥüsnihim ve cemâlihîm

Ve bi-ḥüsniḥi külli'l-mehâsini yefḥaru

Fe-cemâlühû meclen li-küllî cemîletin

¹⁸⁹ Müellif, mukaddimenin esere ve müellife âit husûsiyetler dışındaki kısmının tamamını *Mevâhibü'l-Iedünniyye'nin* Bâkî tarafından yapılmış bir tercümesi olan *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 59-65.

¹⁹⁰ “İşte Size Allah'tan bir nûr ve apaçık bir kitap gelmiştir.” (el-Mâide 5/15)

¹⁹¹ “Artık siz Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz nûra iman edin.” (et-Tegâbün 64/8)

Ve lehû menâru küllü hüsün neyyiru¹⁹²

Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ve ‘alâ âlihî ve aşhâbihi’l-muktebisîne min nûri cemâlihî. Sulţân-ı dârü’l-mülk [2^a] risâletiñe âvâze-i penc nevbet-i da‘veti sevâmi‘-i sükkân-ı heft iklîme resânîde kırup merâsim-i vâcibât-ı teblîgi câmi‘-i nüh kıbâb-ı hađ râda ikâmet etdi. **Beyt:**

[Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl]

İmâm-ı ümem muğtedâ-yı rusül

Hümâm-ı hümâ-ı kadr hâdiyü’s-sübül¹⁹³

Firistâde-i hâşş-ı Perverdigâr resânende-i hücjet-i üstüvâr ve şâhsüvâr-i mızâmâr-ı kurb u mahremiyyet ki, pâye-i şahreden pây-i ‘izzetle rikâb-ı muraşsa‘-i gerdûna kadem başup rahş-ı rehvâr ve burâk-ı berķ-reftârı ile mâverâ‘-i şahrâ‘-i lâ-mekâna ‘azîmet eyledi. **Beyt:**

[Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün]

Ey zirve-i lâ-mekân mekânet

Mi‘râc-ı melâ‘ik âsitânet¹⁹⁴

***

[Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün]

Revfet zi-verâ‘-i ‘arş u âlâ

Heftâd hezâr pâye-i bâlâ¹⁹⁵

¹⁹² Ali b. Ebî Vefâ el-İskenderî’nin (ö. 807/1404) bu şiiri için bk. Kastallânî, *Mevâhibü’l-Iedünniyye*, II, 12; Dimeşkî, *Sübülü’l-hüdâ*, II, 8-9. “Tesbîh ve tenzîh ederim o Allah’ı ki kendi zâtının sübühâtından gaybların sırlarını müjdeleyen bir beşer olarak onu var etti. Onun hüsnüyle her türlü güzellik ve iyilik iftihâr eder; bunun için güzeller hüsn ü cemâleri ile iftihâr ettiler. Onun cemâli her güzelliğin meclâsıdır; o her aydınlık yüze ışık veren bir nûr menbâdır.”

¹⁹³ “Ey ümmetlerin imâmı, resûllerin kendisine uyduğu, kadri yüce olanların en himmetlisi, yolların en doğrusunu gösteren Efendimiz!”

¹⁹⁴ Selmân-ı Sâvecî, *Dîvân* (nşr. Mansur Müşfik), Tahran 1336/1917-18, s. 317. “Ey mekânı mekânsızlığın en zirvesi olan, dergâhı meleklerin mi‘râcı (varacağı en üst makâm) olan!”

¹⁹⁵ Nizâmî-i Gencevî, *Leylâ vü Mecnûn* (nşr. Ejder Alioğlu Asgarzâde ve F. Babayev), Moskova 1965, s. 13. Neşirde “revfet” kelimesi “refte” şeklindedir. “Ey yüksek Arş mülkünden yetmiş bin perde yukarıya yükselen!” Tercüme için bk. Nizâmî, *Leylâ ile Mecnûn* (trc. Ali Nihat Tarlan), İstanbul 1965, s. 11.

Lâ-cerem tettebbu‘-ı âşâr-ı nebeviyye ve tesemmu‘-ı aḥbâr-ı Ḥazret-i Muştafaviyye sebeb-i şalâḥ-ı ümmet ve mûcib-i felâḥ-ı ehl-i millet olan ‘ulemâ‘-i siyer ve ‘uzemâ‘-i nakale-i ḥaber ve eşer raḥimehumullâhu Tebârek ve Te‘âlâ ol ḥazretiñ sîret-i sedîde ve eṭvâr-ı güzîde ve aḥlâḳ-ı ḥâmîde ve evşâf-ı pesendîde ve mevlid-i mevzûne-i şerîfesi bâbında bi-ḳadri‘l-ımkân levḥ-i beyâna raḳam çekip nice şemâ‘il-i şerîfe ve mevlid-i mevzûne-i sa‘âdetinde cilve-ger etmişlerdir. Ḥuşûsan “Mevlânâ Süleymân Efendi ḥazarâtına mensûb faşîḥ ve belâğat-kerde *Tuḥfetü‘l-mü‘minîn* ismiyle müsemmâ olan mevlid-i şerîfî ki”¹⁹⁶ beyne‘l-enâm mezîd-i fazl u meziyyet-i kemâl ile kıra‘atde iştiḥâr, nâm u i‘tibâr mâ-lâ-kelem bulmuşdur, ve ḥüsn-i edâ‘ ve ‘uzûbet-i lafz u ma‘nâ ile maḳbûl-i ‘ulemâ‘-i ‘aşr “ve pesendîde-i ḥazret-i tâc-dârî ve şehr-yârî olup cevâmi‘-i selâṭinde [2^b] ol yevm-i şerîfde kıra‘at olunmasına irâde-i seniyye ta‘alluḳ etmişdir. Ve ma‘ânî-i letâfet-şi‘ârı ḥande-i gül‘izârı küşâde-rûy gibi rûḥ-baḥş u revân-âsâdır. Ve lâkin mücez ve muḥtaşar olmağın taḥḳîḳ ve tafşîli mestûr ḳalup”¹⁹⁷ nûr-baḥş-i bâsıra-i enâm ve eyyâm ve behcet-efzâ-yı ḥavâtır-ı ḥâş u ‘âm olmadan fi‘l-cümle dūr düşmeğın bu fakîr-i ḥaḳîr-i şikeste-zamîr ve zefîl-i üftâde-i bî-destgîr mecrûḥ-ı meḥâlib-âzâr ve âzurde-i azfâr-ı mekâ‘id-i eşrâr “Ḥâcezâde es-Seyyid Muhammed Râsim Ḥikmet cezâhullâhu yevme‘l-ḳıyâme ḳaşd u himmet ve taşmîm-i ‘azîmet eyledi ki ol dürer-i gurerin”¹⁹⁸ ruḥsâre-i mihr-iltimâ‘-ı ma‘ânîsinden kûşe-i ḳınâ‘ı ref‘ edüp dîde-i erbâb-ı iştiyâḳ ve nazar-ı nüzzâr-kiyân-ı merâşid-ı eşvâḳı rûşen ḳıla. İşbu fakîr-i kem-bidâ‘anın ḥavza-i istiṭâ‘atından bîrûn ve endâze-i iḳtidârından efzûn idi ki zâhir u mütebâdir idi. Ve lâkin hidâyet-i Rabbânîyle nihâl-i mevzûn-ı ḥarekât-ı ḳalem riyâz-ı raḳamda ḥırâme gelüp şâḥ-sâr-ı endîşe ve efkâr-ı şaḥâyif-i beyâna gül-rîz ve nesâyim-i ḥâtır-ı bî-ḳarâr şafahât-ı kâfûra ‘anber-bîz olmağâ başladı. Ve îradı mûcib-i melâl olan fuzûl-i aḳvâl ve tefâşîl-i bî-me‘âlden tecdîd ḳılınup kelimât-ı ehl-i taḥḳîḳden ba‘zı muḳaddemât-ı nâfi‘a ve ecvibe-i dâfi‘a ilḥâḳ ve izâfet olundu. **Bejt:**

[Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün]

Zevâ‘idden ḳılup tenḳîḥ u tezhîb

Fevâ‘id birle ḳıldum naḳş u tezhîb

¹⁹⁶ Bâkî‘nin mukaddimesinde tırnak içinde gösterilen yerde Kastallânî‘nin ve *Mevâhibü‘l-ledünniyye*‘nin adı geçmektedir.

¹⁹⁷ Mevlidle alakalı husûsiyetlerin zikredildiği bu ifâdeler de *Meâlimü‘l-yakîn*‘in mukaddimesinde yer almamaktadır.

¹⁹⁸ *Meâlimü‘l-yakîn*‘in mukaddimesinde tırnak içinde gösterilen ifâdenin yerinde Bâkî‘nin adı geçmektedir.

İdüp müşkillerin altun gibi h ll
Bey n evr kımı kıldım m cedvel

Tahayy l  bına zer gibi  okd m [3^a]
Zer-ef  n yerine g z n ru d kd m

Fev zıl-ı a  b-ı faz let ve mek rim-i erb b-ı fazl u ma'rifetden iltim s-kerde-i  aciz nemdir ki ma hall-i iltif tda z hir olan hefev ta kalem-i igm z  ek p v kif oldukları h bt u h t yı saf ha-i saf h u igr za nakil buyurular.

Der Bey n-ı Ahv l-i N zım-ı Mer  m

N zım-ı mer  m h l-i bid yetinde Sult n Sel m  srında h  ceg ndan olup ned m-i h zret-i t cid r  idi. Ve hem de a rı fuzal sına f ik ve zam nı  u'ar sına g lib idi. Ve  ilm-i n c mda da i mah ret-i k milesi oldu undan bir vaqt-i mes' dda kendi t li'ini tefti  etdikde g rd  ki ne g rse gerek  ems-i devletine k s f ve ikb l-i kamerine hus f t r  olup  c g ne kadar kıbel-i sult n den katline ferm n  ud r edece in muh kkak bildi inden nefsinin katilden h l   ve gir b nını pen e-i   h neden tahliye hu  sunda nah  olan eyy m-ı mezk rede kendisini ver -i perdede mest r kılip derg h-ı  izzete m n c t eyley p tazarru' ve niy z eyledi ki: "Y  İl he'l-  lem n, y  G y  e'l-m ste i  n, bu  abd-i g n hk r bu var a-i hevl-n kden h l   buyuruldu da y  Rab rız '-i p kine muv fik Res l n ve Ma b bu  H zret-i Mu ammed  allall hu  aleyhi ve sellem h zretlerinin mevlid-i  er fi ha kında bir  a ide-i  aliyye tanz m edeyim." deyu niy z etdikde, der- ak b du' sı derg h-ı  azametde kab le kar n buyurulup ba'de'l-h l   bir vaqt-i e refde i bu mevlid-i  er fi tanz m, emv l ve e y sını fu ar ya ta addu  birle k  e-i [3^b] vahdeti ihtiy r,  ib d t ve t  t ile evk t-g z r, ol vech ile mazhar-ı  ef 'at olmuşlardır. N zım-ı mer  m der ki: el' n zam nımız bir zam n idi ki, gir b nın  ismet-perde-i hay  gibi   k ve  b-r y-ı  er 'at  e me-i  af  gibi h k olmuş idi. Ve erb bı da i bir k  eye  ek l p g zden pinh n olup mekr u hud'  ve telb s u gur r  lemi t tup kul b-i  demiy nda rahmet ve m r vvet ve n f s-ı  lemiy ndan  ef at ve f t vvet g t r lm   idi. Her bir me'm r birbirin  oymada, cev mi' ve sav mi' a  b-ı riyy  ile meml , me afil ve men zil erb b-ı zin  ile  olu, k  eler fes da me'v  ve k  eler f c ra me v ,  lu'l-ens b fa ir u zelil ve zevi'l-erb b ha ir u  alil, ne keb re keb rinden  olay 

hürmet ve ne şağīre şağīrinden için merhamet, **“Zahera’l-fesâdü fi’l-berri ve’l-bahri.”**¹⁹⁹ ‘ulemâ’ ümerâ’ ile emr-i ma’rûf ve nehy-i münkerde müsâmağa eder oldular. Aşhâb-ı takvâ “Men kâne lehû’l-‘uzletü fe’l-‘izzü lehû.”²⁰⁰ deyüp ‘uzlet ve ihtifâya karar etdiler. Erbâb-ı fetvâ **“Men şamete necâ.”**²⁰¹ deyüp sükût ve inzivâyı ihtiyâr etdiler. Kemâl ve hüner ve güherleri tâc-ı ser iken hâk-i mezellete düşürdüler. Sebeb-i kâdr u ‘izzet ‘âlemde hemîn sîm ü zer oldu, ne haseb ve ne de neseb ve şeref-i ‘ilm. Bunlar ki furûmânde oldu, furûmâyeler fermân-ber oldu. İşte bu ahvâl-i ‘âlemi mûlahaza edüp ol vech ile nâsdan ‘uzlet edüp kûşe-i vahdete [4^a] çekülüp vahdetde keşreti müşâhede ederken deryâ-yı tefekküre taldım. Ve nefsi emmâreye bir çâre deyu tahayyürde iken **“Elestü”**²⁰² hitâbı gûş-ı hûşuma i’lâm ve ‘avâtıf-ı hikmetden zihnime ilkâ’ olundu. Ve bu hûşûsda nefse muhâlefet ve mu’âraza görünüp fe-lâbüd taraf-ı haşımdan mukâbele bi’l-münâkaza mübâderet olundu. Şöyle ki hikmet-i bâliğa iktizâsınca rûh mağallinden cüdâ olduğda, her biri ecsâmına vâsıl kılmğa irâde-i Rabbânî ta’alluk etdikde, h^vâh u nâ-h^vâh evc-i bâlâdan hazîz-i ednâya seyr-i nüzûlî ile sefere âgâz edüp, on sekiz biñ ‘avâlimi bisyâr merâhilinde konup göçmeye rûh-ı mecrûh şurû’ etdikde gördü ki, her menzilde bir rûhânî hil’atin şoyup aniñ bedeli bir zulumât-ı bi’sel-bedel ilbâs-ı palâs ile melbûs olurlar. **Pes** rûh-ı pür-kurûh civâr-ı Hakk’dan henüz müfârahat gamın def’ etmeden her menzilde bir günâ nehb u gârâta ve bir türlü zillet ve hasârata mübtelâ olduğundan müşâhede kıldıkda, rûh-ı belâkeş bu mazmûnu vird-i zebân eder idi. **Beyt:**

[Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün]

Menzil-i evvelde çün geldi belâdan böyle fâl

Bilmek olur âhiri bi’sel-belâ bi’sel-melâl

İşbu üslûb üzere on sekiz biñ ‘âlemden on yedi biñ tokuz yüz toksan tokuz menâzili kaç’ edüp âhir menzil ki ‘âlem-i ecsâmdır, aña vâsıl olduğda bi’l-âhire işbu kafes-i müseddes-tîreye [4^b] duhûl ile teklîf olduğda rûh-ı mahzûn, zebûn-ı âvâre ve mübtelâ-yı dâm ve bî-çâre işbu kâlib-ı zulumâtınıñ zâhir u bâtınına nazar şaldı. Gördü

¹⁹⁹ “Karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır.” (er-Rûm 30/41)

²⁰⁰ “Kim uzletseyse onun için izzet vardır” mânâsına gelen bir kelâm-ı kibârdır.

²⁰¹ “Susan kurtulmuştur.” Tirmizî, “Kıyâmet”, 2501.

²⁰² “(Ben sizin Rabbiniz) değil miyim?” (el-A’râf 7/172)

ki bir gârdır ammâ ne gârdır, belki dûzeḥ-i târîkdir, vahşet-i şânı heleket-nişândır. Pes duḥûlundan nefret etdikde “Udhulî kerhen v’ahrucî kerhen”²⁰³ denildi. Çâr u nâçâr işbu gâr maḥall-i feyhâd ve künc-i vahşet-âbâda duḥûl etdi. Gördü bir kaşırdr ki tavâ’if-i muhtelifle ile tolu ve esbâb-ı şerr u şûrdan memlû. Lisânından idrâk eden yok ki dilleşe ve hâlinden bilüp âgâh olan yok ki dertleşe. Bi’z-zârûrî hâmûş olup gördü ki, bir kûşeden dîger kûşesine vahşet gelmede ve her taraftan âşâr-ı mazarrat görünmede ve bir tâ’ifeye nefsi emmâre serdâr olup emr-i Ḥaḳḳ’a ser-fürû etmez ve beşeriyet gürûhuna hevâ-dâr olmuş nuş u pend diñlemez. Burada ‘aḳl-ı mezbûb daḥi gerçi hevâlarına tâbi’ deḡil, aralarında zebûn olup her kim gâlib olursa aña ḥidmet etmek semtinde esîr-vâr gezer. Pes bu ebyâtın me’âli ḥasb-i mâ-fi’l-hâl olup, **beyt:**

[Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün]

Meskenim gülşen iken külḥan-ı pür nâr oldu

Bâb-ı miḥnet açılıp râḥatım âzâr oldu

Ḳurretü’l-‘ayn iken aña baña her manzûrum

Şimdi her ḳande baḳsam gözlerime ḥâr oldu

deyu ġarîbâne maḥzûn-güzâr iken ‘aḳl-ı miskîni fi’l-cümle kendüye hemdem, derdine emsem edüp dediği **rubâ’î:**

[Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün]

Gel ey ‘aḳl-ı ḥazîn derd ile hemrâz olalım

Ġâr-ı ġam içre belâ’ sehmine enbâz olalım

Zâġ-veş olmayalım deyr-i televvüşde muḳîm [5^a]

Perr-i himmetle uçup sa’y ile şehbâz olalım

Çünkü ‘aḳl-ı esîr de bu ḥitâb-ı müsteḫâbdan nişâb-ı şavâb alup rûḥ-ı belâkeşe ḥidmet etmeyi câna minnet bilüp, tûl-i zamân ḥâdim-i ḥaş ve mûnise-i beyne’l-iḥtişâş olduğundan ġayrı her emrinde maḥrem-i râz ve çâker-i dil-nüvâz olduğda işbu mışr-ı mevrûşu’l-ışrdâ sergerdân seyrederken, nâġâh yolu maḥalle-i dile rast gelüp görür.

²⁰³ “İstemeyerek de olsa girin ve istemeyerek de olsa çıkın.” anlamına gelen bir kelâm-ı kibârdır.

Añda bir kaşr-ı şâhî var ki, cüdrân-ı erba‘ası serâsim-i tılsım-ı hikmet-i İlâhî ve mahzen-i nuķūd-ı nâ-mütenâhîdir. İşbu haşâreti bir derece binâ’ olunmuş ki sîmden zencîr ile aşılmış esrâr-nümûndur. Ve her kûşesinde cevâmî‘ ve mesâcid ve hânķâh maħallü’l-hivârdır. Ve sûy-ı üstüvârından bûy-ı âşinâyı tıyup ve her tâķ-ı revâķından ebyât-ı rûşenâyı okuyup terennüm etmekle ve ğurbeti sükûnet bulduķda hâtifden ğuş-ı hûşuna hidâyet-i Rabbânî-i Bârî olup ķalbine ilhâm nâzil oldu ki, ol Hâķîm-i mutlaķ ve bi’z-zât meħâmide elyaķ a’nî bihî Hâzret-i Hâbîr-i dânâ ve Kâdir-i tûvânâ işbu câhı, esfel-i sâfilîne inzâlden elbette bir hikmeti ve bu ğâr-ı miħnetden lâ-cerem bir ķavî irâdeti vardır deyu esb-i muķaddemât-ı fikre sûvâr olup, beher kûşesine im‘ân-ı nazâr şaldıķda ķıyâs-ı celîsi bunu müntic oldu ki, bu deyr-i ibtilâda cânsız şûrete ķanâ‘at etmeyip belki süllem-i şu‘aba ‘urûc edüp tâ Cenâb-ı Hâzret-i Bahşî‘den rûĥ-ı ķuds taleb etmek lâzım ve mûhim ola. **Beyt:**

[Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün]

Kârĥâne-i Hudâ’da âvâre gezmek olmaz [5^b]

Dermân tolu tırurken bî-ķâre gezmek olmaz

deyu müeddâ-yı nazâr bu oldu ki, seyr-i nüzûlde emr-i tenezzülde olup her menzilde ĥasâret çekdümse şimdi lâzım bu oldu ki ķâ‘idînden olmayup, şu‘ûbda **“Fa’d-dalallâhü’l-mücâhidîne ‘ale’l-ķâ‘idîne dereceten.”**²⁰⁴ ĥükmünce mücâhede üzere olam. Şâyed dökdüğüm libâslarımı geri giyüp **“Ĥubbü’l-vaţan mine’l-îmân.”**²⁰⁵ hevâsıyla âşiyân-ı ezeliyyeme vâşıl olam ve âşiyân-ı ķadîmimle ğörüşem ve buluşam deyu rûĥ-ı mecrûĥuñ işbu sefer-i sa‘âdet-encâmına şâdıkâne ‘azîmetine ve ‘âşıkâne himmet buyurup ol rûĥ-ı pür-fütûĥ nefsi emmâreyi kendisine tâbi‘ ķılıp irşâd etdiĝi mişillü ben daĥi pây-ı taleb ķarâr kılmayup mürşid-i kâmil arzusunda cüst u cû eyleyüp işbu ğazel-i mergûbu ĥâlîme ķesbân vird-i zebân eyledim. **Beyt:**

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün]

Düşelden mekteb-i ‘aşķa unuttum ders ü fetvâyı

Girüp meyĥâne-i deyrde yañıldım zühd ü taķvâyı

²⁰⁴ “Allah mallarıyla ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı.” (en-Nisâ 4/95)

²⁰⁵ “Vatan sevgisi îmandandır.” Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 345-346, nr. 1102.

Gönül levhinde yazaldan muhabbet nâmesi şeyhim
Görünmez çeşmime evrâk seçemez âğ u qarayı

Olup fermânına maḥkûm esîr oldu dil-i ‘aşkın
Muhabbet kâtibi aında yazaldan ḥûn-ı tuğrâyı

Gözüm yaşı gibi gönlüm revândan bî-karâr oldu
Erer maḥşûdunu bulmaz gezer bî-çâre her câyı

Gehî yanmaḥdayım gâhî garîk-i baḥr-ı hicrânım [6^a]
Duḥânım göklere çıkdı başım yerlerde arâyı²⁰⁶

Hele her ne hâl ise ‘âkıbet merâm u maḥşûduma nâ’il oldum ve ḥuzûr-ı
mürşidde işbu beyti ḥazîn u giryân gûyân oldum. **Bejt:**

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Şükür kim oldum müşerref devlet-i didârına
Dîde-i ḥûn-bârımı açdım gül-i ruḥsârına

Olmadı zâyı‘ ‘adem menzillerin kaç‘ etdiğim
Vâşıl oldum pertev-i ḥurşîd-i ‘âlem-tâbına²⁰⁷

Ol mürşid-i ‘âlî kâdr daḥi ḥüsn-i ihtîşâşım ve âyîn-i irâdetde şıdk u ḥulûşum
safḥa-i ruḥsârımdan okuyup ben daḥi cebhe-i pür-envârından iktibâs etdiğimde, der-
‘açab nüḥâs-ı ḳalbim kimyâgere teslîm etdim. Ol daḥi ḥazâyin-i himmetlerin fetḥe âğâz
ve bâb-ı iksîri bâz edüp ‘atıyye-i mâ-lâ-yuḥşâlarına mazḥar ḳıldılar ki, nâgâḥ gedâ iken
şâḥ ve şâḥ iken pür-intibâḥ olup; gâhî iftiḥâr ve gâhî terennüm edüp işbu ebyâtı gûyân
olur oldum. **Bejt:**

[Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün]

Şûfi çî fiğânest mine’l-eyni ile’l-eyn
În nükte ‘iyânest mine’l-‘ilmi ile’l-‘ilm

²⁰⁶ Şemseddîn Sivâsî, *Dîvân* (haz. Recep Toparlı), Sivas 1984, s. 133. Son beyitteki “garîk-i baḥr-i hicrânım” ibâresi *Dîvân*’da “garîk-i çeşm-i giryânem” şeklindedir.

²⁰⁷ Fuzûlî, *Hadîkatü’s-süedâ*, s. 182-183. “Âlem-tâbına” ibâresi *a.g.e.*’de “pür-envârına” şeklindedir.

Me'l-hâşılı fî'l-beyni çi h'âhî seferî kun
Zi Hızır be-cû in güher ez mecma'-ı bahreyn²⁰⁸

Fârisî Beyt:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Men men neyem

Men nedânem men menem yâ men veyem

Der 'acâ'ib hâletem men men neyem

'Âşıkam ma'sûkam u 'aşk[em] çi[y]em

Mest-i câm-ı vahdetem men men neyem

Men çiyem 'Ankâ-i bî-nâm u nişân

Men be-Ķâf-ı kurbetem men men neyem

Men zi cân fânî be-cânân bâkîyem

Men be-evc-i rif'atem men men neyem²⁰⁹

Nâzım-ı merhûm medîne-i Bursâ'da vefât edüp kabır-i enverlerinden züvvârın
istişfâ' etdikleri meşhûrdur.²¹⁰ [6^b]

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

İlâhî dîde-i cân u dilim hayrânın olmuşdur

Şaçup dürdâne-i eşki seniñ giryânın olmuşdur

²⁰⁸ "Süfi, nedir bu feryâd? Nereden nereye! Bu nükte âşikârdır, ilimden ilime. Neticede bu iki ilim arasında ne istiyorsan sefere çık! Bu cevheri iki denizin birleştiği yerden, Hızır'dan ara."

²⁰⁹ "Ben ben değilim, bilmiyorum ben ben miyim o muyum; acâyip bir hâldeyim, ben ben değilim. Âşık mı ma'sûk mu aşk mıyım, neyim; vahdet kadehinin sarhoşuyum, ben ben değilim. Ben neyim, nâmsız nişânsız Ankâ mı; Ben kurbet (yakınlık) Kâf'ıyım, ben ben değilim. Ben canımdan fânî, cânân ile bâkîyim; ben evc-i rifattem, ben ben değilim."

²¹⁰ Varak 6^a kenarındaki not: Kutbu'l-aqtâb-ı cihân Emîr Sultân hazretlerinin berekât-ı hüsn-i nazar-ı terbiye ve irşâdıyla perverde ve müteşerrif olarak mürid-i müşârün ileyhin emirleriyle ve manzûme-i şerîfeye sevk ve hikmetle te'lîfe muvaffak olmuşlardır. Belde-i mezkûrede Sultân Murâd Hân-ı evvel hazretlerinin kabır-i şeriflerinden cânib-i şehre on dakikalık mahalde ve ovaya nezâretli sed üzerinde olup ihtirâmât-ı lâyıka ile ziyâret ve tebrîk olunmaktadır. Temmeti't-taşıhât bi-yedi ez'âfi'l-mahlûkât. Nazm:

Hâk-i aqdâm-ı pâk-i âl-i 'abâ
Bende-i bendegân-ı Mevlânâ

Yakılmışdır vücûdum kaçrı şol denlü esâsından
Açılmışdır çü şahrâ şeş cihet meydanıñ olmuşdur

Harîm-i gülşeni kırbunda bu dil ‘andelîb-âsâ
Delüp bağırın çü ney şubh u mesâ nâlânıñ olmuşdur

Kemâl-i ihtiyâcımdan seher dîvâna çıkdıkça
Nîm ‘arzuhâlim üzre şad ihsânıñ olmuşdur

Der Beyân-ı Fazîlet-i Kıırâ’at-i Mevlidü’n-Nebî Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

İbn Cezerî²¹¹ hazretlerinden rivâyet olundu ki: Ebû Leheb Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin toğduğu gece, câriyesi Süveybe velâdet-i hümâyûnu tebşîr etdikde Ebû Leheb müşârun ileyhâyı âzâd, fuķarâya dağı ihsân etmekle nâr-ı ceħennemde fâ’idesini ol gecede müşâhede etmişdir. Kıyâs eyle ki bir kimse mü’min ve muvaħħid ola, ol gecelere ta’zîm edüp Resûlullâh hürmetine in’âm ve ihsânlar eyleye, Cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı muṭlak kıbelinden nice nice luṭf u keremlere müsteħak olur. Lâyık budur ki dâ’imâ ehl-i İslâm, Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi Te’âlâ ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin mevlidi ayında cem’iyyet edüp ziyâfet eyleyeler, fuķarâya envâ’-ı ĥayrât ve şadaķâtla nüvâzişler edeler ve mevlid-i şerîf okudalar. Ve mücerrebdir ki bir kimse vech-i meşrûh üzere şehri mevlidde Ĥazret-i Risâlet hürmetine cem’iyyet ve ziyâfet eylese ve mevlid-i şerîf okutsa ol senede cemî’-i belâdan emîn olup her ne murâdı var ise ĥâsıl ola. Kezâ fi’l-Mevâhibi’l-Iedünniyye.²¹² **Eger** su’âl olunursa ki bu maķûle şeyler bid’atdır [7^a] ve bid’at ile ‘amel câ’iz değildir. **el-Cevâb**: Bid’at iki kısım üzeredir. Kısm-ı evvel bid’at-ı ĥasene, kısım-ı şânî bid’at-ı seyyi’edir. Bu maķâmda murâd, bid’at-ı ĥasenedir. Bid’atin ma’nâ-yı lügavîsi, îcâd ve ihdâş ma’nâsınadır. **İstılâh-ı** şer’îsi “Mâ yehdüsü ba’de ‘aşri’n-Nebiyi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem.” **Ya’nî** zamân-ı sa’âdetden soñra ihdâş olunan şey’den ‘ibâretdir. Gerek zamân-ı aşĥâbdan soñra ve gerek tâbi’în ve tebe’-i tâbi’inden soñra olsun. **Ma’lûm** ola ki mülk ü devletde naşb-ı ‘alem ve ‘aķd-i livâ ‘ahd-i ķadîmden berû şe’â’ir-i ĥarb ve ģazâ olup, zamân-ı

²¹¹ İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429). Kıırâat ve hadîs âlimi.

²¹² İbn Cezerî rivâyeti için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlîmü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 105-106. Mevlid okutmanın bid’at olmadığına dâir rivâyetler için ayrıca bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 94-95.

bi'şet ve 'ahd-i nübüvvetde ve ba'dehû eyyâm-ı hilâfetde tavâ'if-i İslâm, mevâtın-ı harb ve kıtâle elviye ve i'lâm ittihâzdan hâlî olmadılar. **Ammâ tabl** ve kûs ve sâ'ir âlât-ı ğinâ isti'mâli, evâ'il-i zuhûr-i İslâm'da cârî olmayup aşhâb u tâbi'în rıdvânullâhi Te'âlâ 'aleyhim ecma'în hâzerâtının dâ'imâ hemm u fikirleri emr-i dîne maşşûr ve ittibâ'-ı sünen-i seniyye-i Seyyidü'l-mürselîn Efendimiz'e maşşûrunda olmağla tekellüfât-ı merâsim-i 'izz u şevkete i'tibâr etmediler. **Ba'de-zâlik** eyyâm-ı hulefâ' mûnderis ve munkazî ve tavr-ı hilâfet mülk ü saltanata münkalib olmağla icrâ'-ı merâsim etdiler. Nitekim 'ahd-i hilâfet-i benî 'Abbâs'da hulefâyâ maşşûş olan livânın levni siyah olup devlet-i Emeviyye'de daği dîger renkde idi. Ve yine âyîn-i mülk ü devlet ve şî'âr-ı saltanat olan umûrun biri daği serîr u tahtdır. Ve devlet-i İslâmiyye'de [7^b] ibtidâ' taht ve serîr üzere cülûs, Hâzret-i Mu'âviye'nin hilâfeti vaktinde hâdiş oldu ki, bu bâbda müslimîn ile istişâre ve aňlar daği re'y ve istihsân etmeleriyle taht u serîr ittihâz edüp, ba'dehû sâ'ir mülûk-ı İslâm daği Hâzret-i Mu'âviye'ye ittibâ'en erîke-nişîn-i 'izz ü temkîn oldular. Dîgeri daği **maşşûre-i şalâtdır**. Ma'lûm ola ki hulefâ-yı İslâm cevâmî'-i şerîfede edâ'-ı şalât ve huzûr-ı cum'a ve 'ıydeyn için mihrâba qarîb bir maşfil u maşşûre ittihâz edüp etbâ' ve levâhık ile 'akd-i tahrîme-i şalât ederler. Ve bu huşûş hulefâ-yı devlet-i İslâm'a maşşûş âyîn u şî'ârdan olup mülk-i İslâm'dan ğayrı düvel-i kadîme ve cedîdede ma'hûd ve ma'rûf değıldir. Ve hulefâ-yı İslâmiyye'den ibtidâ mihrâb-nişîn-i maşşûre-i şalât olan Hâzret-i Mu'âviye bin Ebî Süfyân'dır ki, fettân-ı 'Arab'dan bir hâricî Mu'âviye'nin câmi'e hurûcu vaktini taraşşud edüp 'ale'l-ğafle cerh etdikde sû-i kaşd-ı a'dâdan teħaffuz için harem-i câmi'de maşfil u maşşûre-i şalât binâsına emreyledi. **Ba'dehû** sâ'ir hulefâ-yı İslâm daği aña iktidâ edüp mekân-ı şalâtda nâsdan imtiyâzları için maşşûre ittihâzı sünnet-i meslûke oldu. Biri daği **du'â' fi'l-ħuṭbe** ve yine şî'âr-ı mülk-i İslâm olan me'âsir-i celîle ki, qarâr-ı minber üzere ešnâ'-ı ħuṭbede ħalîfe-i İslâm'a du'â' ve şenâdır. **Ma'lûm** ola ki şadr-ı İslâm'da ikâmet-i şalât-ı cum'a ve 'ıdde mülûk ve hulefâ' bi'z-zât [8^a] kendileri imâmet ve ħiṭâbet edüp taşliye-i Resûl ve tarziye-i aşhâbdan şonra kendilere ve sâ'ir ehl-i İslâm'a du'â'-ı ħayr ederler idi. Ve ibtidâ' rûz-ı cum'a ve 'ıdde kırâ't-ı ħuṭbe için minber ittihâz eden 'Amr bin el-'Âş idi. 'Ahd-i hilâfet-i Fârûk'da Mışır'da binâ' etdiğı câmi'de minber bünyâd eyledi. Ma'a-hâzâ Sultân-ı kevneyn 'aleyhi efđalü't-teħâyâ ile Şeyħayn-ı Mûkerremeyn rağiyallâhu 'anhümâ hâzerâtları kürsî gibi bir maħall-i refî' üzere kıyâm edüp yevm-i cum'a ve 'ıdde ħuṭbeh'ân olurlar idi. Ve ibtidâ'-ı ħuṭbede ħalîfe-i İslâm'a du'â' eden 'Abdullâh

bin ‘Abbâs rağiyallâhu ‘anhümâ hazretleridir ki, ‘ahd-i hilâfet-i ‘Aliyy-i Murtażâ’da Başra’da hâkim iken “Yâ Rab vâriş-i taht-ı hilâfet ve imâm-ı haq olan Hazret-i ‘Ali’ye nuşret eyle.” deyu du‘â’ etdiler. Ba‘dehû bu sünnet-i seniyye düstûru’l-‘amel olup her ‘aşırda hutabâ, hulefâ-yı İslâm’a du‘â’ edegeldiler. Biri dađi **cum‘a ezânıdır ki**, tâ bu aña değin kırâ‘at olunagelmişdir. E‘imme-i Hanefiyye ve Mâlikîyye ve Şâfi‘iyye ve Aĥmediyye taşrih etmişlerdir ki Resûlullâh sallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin zamân-ı sa‘âdetlerinde hem minârede hem Faĥr-i kâ‘inât²¹³ öñünde ezân okunmaz idi. Ancak Bilâl-i Habeşî rağiyallâhu ‘anhu yalnız Resûl-i Ekrem muĥâbelesinde ezân okur idi. Hazret-i ‘Osmân rağiyallâhu ‘anhu hilâfetinde halk çoğaldı. Emretti, hutbe ezânından muĥaddem maĥfil fevĥinde ezân okudular. Ba‘dehû Hazret-i ‘Osmân’a ittibâ‘en bu aña kadar kırâ‘at edegeldiler. Biri dađi **hutbe-i ‘id[8^b]**dir ki, zamân-ı sa‘âdetde hutbe şalât-ı ‘idden muĥaddem idi. Hazret-i ‘Ömer el-Fârûĥ hilâfetinde şalât hutbe üzerine taĥdîm kılındı. Cânib-i aşĥâbdan Hazret-i ‘Ömer’e bir i‘tirâz vârid olmadı. **Ve ammâ** ĥavluĥu ‘aleyhi’s-selâm şerrü’l-umûri muĥdeşâtühâ ey mâlem yekün ma‘rûfen fî kitâbillâhi ve lâ sünnetin ve lâ icmâ‘in ve küllü muĥdeşetin bid‘atün ey ĥadeset ba‘de şadri’l-evveli ve küllü bid‘atin dâlâletün. el-Cevâb el-murâdü bi’l-bid‘ati bid‘atün muĥarremetün ve mekrûhetün lâ vâcibetün ve mendûbetün ve mübâĥatün kezâ *Şerĥu Câmi‘i’s-şagîr* **ĥâle**’l-İmâm es-Süyûtî²¹⁴ yusteĥabbü lenâ ezĥârü’s-şükri li-mevlidihî ‘aleyhi’s-selâm ve ĥad ictema‘a ‘inde’l-İmâm Taĥiyüddîn es-Sübkî²¹⁵ cema‘a keşîrün min ‘ulemâ‘i ‘aşrihî fe-enşede münşidün ĥavle’s-Şarşari²¹⁶ fî medĥihî Şallallâhu Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem **beyt:**

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘îlün]

Ĥâlîlün li-medĥi’l-Muştafâ el-ĥaţtu bi’z-zeheb

‘Alâ varaĥin men ĥaţta aĥsene min küteb

Ve in tenheza’l-eşrafu ‘inde simâ‘ihi

Ĥıyâmen şufûfen ev cişiyen ‘ale’r-rükeb

²¹³ Metinde kâinât kelimesi “kât” şeklinde yazılmıştır.

²¹⁴ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn es-Süyûtî eş-Şâfi‘î (ö. 911/1505). Tefsîr, hadîs, fıkıĥ, Arap dili ve edebiyatı âlimi.

²¹⁵ Ebü’l-Hasen Taĥıyyüddîn Alî b. Abdilkâfi b. Alî b. Temmâm es-Sübkî (ö. 756/1355). Şâfi‘î âlimi, müctehid.

²¹⁶ Yahya b. Yusuf es-Sarsari (ö. 656/1258). Hanbelî fakihî ve Arap edebiyatında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) için yazdığı kasîdeleriyle tanınan meşĥûr şâir.

Fe-‘inde zâlike kâme’l-İmâm es-Sübki ve cem’u men bi’l-meclisi fe-ḥaṣale ünsün ‘azîmün bi-zâlike’l-meclisi ve kıyâmen müteveccihen ile’l-kıbleti ve yekfi zâlike fi’l-iktidâ’i ve kad kâle İbn Hacer el-Heytemî²¹⁷ inne’l-bid‘ate’l-ḥasenete müttfeḳun ‘alâ nedbihâ ve ‘amelü’l-mevlidi ve ictimâ‘u’n-nâsi lehû kezâlik ey bid‘atün ḥasenetün **kâle**’s-Seḥâvî²¹⁸ lem yef‘alhü aḥadün mine’l-ḳurûni’ş-şelâşeti ve innemâ ḥadesē ba‘dehâ şümme lâ-zâle ehlü’l-İslâmi min sâ’iri’l-aḳtâri ve’l-müdüni’l-kibâri ya‘melûne’l-mevlüde ve yeteşaddeḳüne fi leyâlihî bi-envâ‘i’ş-şadaḳâti ve yeḡtenimûne bi-ḳırâ‘ati mevlidi’l-kerîm ve yezheru min berekâti ‘aleyhim külle fazlin ‘azîmin **kâle** Ebü’l-Cevzî²¹⁹ min ḥavâşşihî innehû emânun fi zâlike’l-‘âm ve evvelü men aḥdeşehû mine’l-mülûki şâhibu Erbil [9^a] hüve Melikü Mışr ve şannefe lehü İbn Diḫye²²⁰ kitâben fi’l-mevlidi semmâhü *et-Tenvîr bi-Mevlidi’l-beşîri’n-nezîr* fe-ecâzehû bi elfi dînârin ve kad istaḥrace lehu’l-Hâfîzû’bnü Hacer²²¹ aşlen mine’s-sünneti ve kezâ el-Hâfîz es-Süyûtî ve reddâ ḳavle ‘ale’l-Fâkihânî el-Mâlikî²²² fi ḳavlihî inne ‘amele’l-mevlidi bid‘atün mezmûmetün” intehâ kelâmü’l-‘Uyûn.²²³ **Kâle** ba‘zuhüm murâdu’l-Fâkihânî fi

²¹⁷ Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa’dî (ö. 974/1567). Şâfiî fakihî, muhaddis ve edip.

²¹⁸ Ebü’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrrahmân b. Muhammed es-Seḥâvî (ö. 902/1497). Hadîs âlimi ve tarihçi.

²¹⁹ Sibt İbnü’l-Cevzî, Ebü’l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türki el-Avni el-Baḡdâdî (ö. 654/1256). Tarihçi, âlim ve vâiz.

²²⁰ Ebü’l-Hattâb (Ebü’l-Fazl) Mecdüddîn Ömer b. el-Hasen b. Alî b. Muhammed b. Ferh el-Kelbî el-Belensî ed-Dânî (ö. 633/1235). Endülüsli muhaddis, tarihçi ve edip.

²²¹ Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449). Ünlü hadîs âlimi ve hâfîzı. Burada sözü edilen İbn Hacer’in Askalânî de Heytemî de olması muhtemeldir. Çünkü ikisi de dinî mâhiyeti bulunmayan şeylerin bid‘at sayılmadığı görüşündedir.

²²² Ebü’l-Hafs Tâceddîn Ömer bin Ali el-Lahmî el-Fâkihânî (ö. 731/1331). Mâlikî âlimlerinden.

²²³ Müellif bid‘atle alakalı görüşleri zikrettiği bu bölümü, Halebî’nin *İnsânu’l-uyûn* adlı eserinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ebu’l-Ferec Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *İnsânu’l-uyûn fi sîreti’l-emîni’l-me’mûn*, Beyrut 1422/2001, I, 123-124. “İmâm Tâkıyyüddîn es-Sübki, Hz. Peygamber’in adı anıldığında ayağa kalkardı. Asrındaki İslâm âlimleri de bu husûsta ona uymuşlardır. Âlimlerden birinin anlattığına göre bir keresinde İmâm Sübki’nin yanında devrinin âlimlerinden oluşan büyük bir kalabalık bulunuyordu. O sırada içlerinden birisi Sarsarî’nin Hz. Peygamber (s.a.v.)’in medhine dâir yazdığı şu beyitleri okudu:

Az gelir Mustafâ’nın medhi için altınla yazmak
Gümüş üzerine, en güzel yazan kişinin hattıyla
Ve onun adını duydukları zaman eşrâfin hemen
Saf saf ayağa kalkması veya dizleri üzerine çökmeleri

Bu sözleri işiten İmâm Sübki ve o mecliste bulunanların hepsi hemen ayağa kalktılar. Bunun üzerine mecliste bulunanlar arasında büyük bir ünsiyet hâsıl oldu. İbn Hacer el-Heytemî bu husûsta şunları söylemiştir: Özetle söylemek gerekirse bid‘at-i hasenenin mendup olduğu konusunda görüş birliği vardır. Mevlid merâsimi yapmak ve insanların bunun için bir araya gelmeleri aynı şekilde bid‘at-ı hasenedir. Seḥâvî bu konuda şöyle söylüyor: İlk üç asırda seleften hiçbiri mevlid merâsimi yapmamış, bu iş daha sonraları ortaya çıkmıştır. O günden bu zamana kadar bütün İslâm dünyasında mevlid merâsimi düzenlenmekte, çeşitli sadakalar verilmekte, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in mevlidini okumaya özen gösterilmekte ve böylece insanların onun bereketlerinden her çeşit engin ihsâna kavuşmaktadırlar. İbnü’l-Cevzî de mevlid hakkında şunları söylemiştir: Mevlidin özelliklerinden biri de o yıl için bir emân olmasıdır. Mevlidi ilk ihdâs eden hükümdâr Erbil Hükümdârı, Mısır meliki Muzafferüddîn Kökbörü’dir (ö.

ħakķı'n-nisâ'i fe'cteme'ati'n-nisâ'u fi maħallin vâhidin ve takra'ûne'l-mevlide's-şerîf ve yestemi'ûne'z-zükûre minhâ hüve mezmûmün bel ennehû ħarâmün li-enne şavte'n-nisâ'i ħarâmün sivâ'un kânet beynehüm sütreten evvelen kemâ kâlehu'l-Hâdimî²²⁴ fi *Şerhi't-tarîkatı*.²²⁵ **Ma'lûm** ola ki, cehr ile zikrullâh etmek ve şalât-ı reğâ'ib ve berât ve kadir kılmak nâfiledir.²²⁶ Ammâ ferâ'iz ve vâcibâtdan soñra her ne deñlü namâz kılsa cümlesi şer'de dâhıldir. Ve zikirde ba'zı evşâf-ı zâ'ide bulunmaķla meşrû'iyetini ibtâl etmez, eger âdâbına muķârin ise. Ve illâ mel'abe gibi olur ve sâ'ir umûr-ı muħdeşe daħi aña kıyâs oluna. **Pes** her muħdeş mezmûm olmaz, nitekim zuħrufe-i mesâcid etmek eşrât-ı sâ'atdendir ve lâkin maķbûldur. Zîrâ aña ħalkı câmi'e ve cemâ'ate terğtb vardır, ve kenâ'is-i kefereden tenfir vardır. Ve Ĥazret-i 'Osmân rağiyallâhu 'anhu zamânında miħrâb-ı Nebevî'yi altun ile tezyîn etdikleri kütüb-i mu'teberede meşûrdur. Bin'âen 'alâ-hâzâ soñra gelenler daħi ana mutâba'at etdiler ve kezâlik ikşâr-ı ħanâdil ve îkâd-ı şümû' etdiler. Ve leyle-i berâtta keşret-i şümû'a mezmûmdur diyen mezmûmdur, meger kim riyâ ve süm'a tarîkiyle ola. Ĥazret-i Süleymân 'aleyhisselâm Mescid-i Akşâ derûnunda mevcûd yedi biñ ħanâdili zeheb ile müzeyyen kıldılar. Ve **daħi [9^b]** taşliye ve tarđiyedir ki Revâfiz ve Ĥavârici red içündür. Bu cihetden bu maķûle ma'ânîler şe'â'ir-i dînden olmuşdur ve bid'at-ı ħaseneye ittibâ' etmek daħi sünnetdendir. Nitekim ħadîs-i şerîfde vârid olmuşdur ki **"Men senne sünneten ħaseneten fe-lehû ecruhâ ve ecru men 'amile bihâ ilâ yevmi'l-ķiyâmeti."**²²⁷ **Ya'nî** bid'at-i ħaseneden sünnet ile ta'bîr olunduğundan zâhir olur ki bid'at-i ħasene sünnet bâbındandır. Ve her kim bu ma'nâya kâ'il olmasa ħadîs-i şerîfi rafz u inkâr etmiş olur ve bu maķâmın tafşîli budur ki Cenâb-ı Ĥakķ'ın emrettiği nesne farz ve Resûlullâh'ın ħavli ve fî'li sünnetdir. Ve aşĥâb daħi Kitâb ve sünnetde muķtedâ-yı dîn olduklarından ħakķlarında **"Aşĥâbî ke'n-nücûmi bi-eyyihim iktedeytüm ihtedeytüm."**²²⁸ vârid oldu. **Pes** aşĥâb-ı kirâmın ħavli

630/1233). İbn Dihye et-*Tenvîr bi mevlidi'l-beşîri'n-nezîr* diye isimlendirilen mevlidinde bunu yazdı ve bin dînârla ödüllendirildi. Onun sünnetten bir aslı olduğunu Ĥâfiz İbn Hacer ve Süyûtî tahrîc etti. Her ikisi de Fâkihânî'nin 'Mevlid bid'at-ı seyyiedir.' görüşünü reddettiler." Tercüme için bk. Viltürî, *İbtigâü'l-vusûl li hubbillâh bi-medhi'r-Resûl-Mevlid-i Nebî'nin Faziletleri*- (haz. Mustafa Utku), Bursa 2014, s. 43-45.

²²⁴ Ebû Saîd el-Hâdimî (ö. 1176/1762). Osmanlı âlimi, fâkih ve mutasavvıf.

²²⁵ "Bazıları dediler ki: Fâkihânî'nin bundan murâdı, kadınların bir yerde toplanıp mevlid okuması ve erkeklerin bunu işitmesi hakkındadır. Bu mezmûmdur, hattâ haramdır. Daha önce Hâdimî'nin *Şerhi't-tarîka'* da dediği gibi, aralarında perde olmaksızın kadının sesinin duyulması haramdır." Tercüme için bk. Mustafa Utku, *a.g.e.*, s. 43-45.

²²⁶ Metinde bu cümleden sonra üzeri çizilmiş bir şekilde "Zîrâ şalât ħayr mevzû dur." ibâresi yer almaktadır.

²²⁷ "İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevâbı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevâbından da kıyâmete kadar kendisine verilir." Müslim, "İlim", 1017; Tirmizî, "İlim", 2675; İbn Mâce, "İftitâh", 203.

²²⁸ "Benim aşĥâbım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarırsanız hidâyete erersiniz." Beyhakî, *el-Medhal*, s. 163, nr. 153; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Ĥifâye*, s. 48; Aclûnî, *Keşfü'l-ħatâ*, I, 132, nr. 381.

ve fi'line ittibâ' etmek daği sünnetden oldu. Ve tabi'în ve tebe'-i tâbi'îniñ rütbelerine daği işâret şâdır olup **“Mâ re'âhü'l-mü'minûne ḥasenen fe-hüve 'indallâhi ḥasenün.”**²²⁹ vârid oldu. Ya'nî ekâmîl-i ümmet daği ilâ yevmi'l-kıyâme vâriş-i Resûl-i mükerrerrem oldukları cihetden muḳtedâ-yı nâs olup ictihâd etdikleri nesnelere daği umûr-ı müstahsene ve a'mâl-i müsteḥabbedendir. Ve bunda İmâm A'zam ve hümâm-ı akdem ḥazretlerinin ictihâdıyla 'ameli dürüst olduğuna işâret vardır. Zîrâ İmâm-ı müşârun-ileyh buyurmuşdur ki “Her kim bizim ḳavlimiz ile fetvâ verirse evvelâ delîlimize nazâr eylesün.” Ya'nî bizim re'y ve ictihâdımız edille-i şer'iyeye üzerine mebnîdir, yoḥsa re'y-i mücerred değıldir. Ve bundan fehmolunur ki İmâm-ı müşârun-ileyh **[10^a]** ḥalkı kendi mezhebiyle 'amel etmeye da'vet etmemişdir. Belki hemân ictihâdını izhâr etmişdir. Zîrâ da'vet enbiyânındır, sâ'irler için faḳat irşâd ve izhâr vardır. Şoñra gelenler bir mezheb-i maḥşûş ile 'ameli ihtiyâr edüp ḥalt-ı mezheb etmek câ'iz değıldir deyu umûr-ı ictihâdiyyeyi biri birinden temyîz etdiler ve herkes âḥirin mezhebine ḳarışmağı revâ görmedi. Ma'a-hâzâ şadr-ı evvelde mezheb bir idi ve Ḥazret-i Mehdî zamânında yine bir olup aşlına ircâ' olursa gerekdir. Bu şûretde ihtilâfât-ı müctehidîn ve fuḳahâ' bi'l-külliyeye mürtefi' olur. Ve bu maḳâmda emr-i müşkil budur ki, iltizâm-ı mezheb edenin iltizâmına ne demelidir? **Eger** “Vâcibdir, zîrâ 'ulemâ' ulû'l-emrdir.” dinülürse itâ'at emir üzerine mebnîdir; erbâb-ı ictihâddan ise iltizâm-ı mezheb ile emir yoḳdur. Bu şûretde itâ'at vâcib olmaz. **Ve eger** “Vâcib değıl.” dinülürse ḥalt-ı mezâhib câ'iz olup herkes kendine âsân olan mes'ele ile 'amel etmek lâzım gelir. Ve ehlullâhdan ḥalt-ı mezâhib işidilmemiş ve görülmemişdir. Ma'a-hâzâ kendi mezheplerinin ba'zı ictihâdiyyâtı ḥaḳâyıḳa muḥâlifdir. İmâm Mâlik mezhebinde şalâtda irsâl-i yed etmek gibi ki İmâm A'zam'ın mezhebi olan zamm-ı yedeyn andan aḳvâdır. Zîrâ **“İyyâke na'budu ve iyyâke neste'în.”**²³⁰ âyet-i kerîmesinde zammetmeye işâret vardır ma'a-hâzâ İmâm-ı Mâlik mezhebi üzerine yoḳdur, nice evliyâ' gelmiş ve zamm-ı yed etmemişlerdir ki, ez-cümle Şeyḫ Muḫyiddînü'l-'Arabî²³¹ ḳuddise sırruhu'l-'azîz ḥazretleridir. Zîrâ mezhebine muḥâlefet etse beyne'n-nâs **[10^b]** ihtilâl ḥâşıl olur. Nitekim İslâmbul'da Şeyḫ Vefâ²³² Ḥanefiyyü'l-mezheb iken şalavât-ı cehriyyede Şâfi'î gibi

²²⁹ “Mü'minlerin hoş ve güzel gördükleri şey, Allah katında da hoş ve güzeldir.” Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, I, 199, nr. 243; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebir*, IX, 112, nr. 8583.

²³⁰ “(Allah'ım) Yalnız sana ibâdet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.” (el-Fâtihâ 1/5)

²³¹ Muḫyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâi el-Hâtimî (ö. 638/1240). Tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sûfi müellif.

²³² Muslihiddîn Mustafa (ö. 896/1491). Zeyniyye tarikatının Vefâiyye kolunun kurucusu, âlim ve şâir.

besmeleyi cehren bed' eder idi. Bu cihetden halk arasında halı-ı mezheb câ'iz değildir deyu kıl u kâl keşret buldu ve icthâdiyyât-ı müctehidîn ile 'amel etmek hak olduğundan her mezheb-i hakda bî-ḥesâb ehlullâh zuhûr etdi. Ebû Yezîd-i Bestâmî²³³ ve Hasan Hârakânî²³⁴ ve Şâh-ı Nakşibendî²³⁵ ve Mollâ Câmî²³⁶ ve Hâzret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ki Hanefiyyü'l-mezheb idiler, **eger** hak olmasa dâire-i velâyete duḥûle mâni' olur idi. Hûşûsan ki bu a'sârda 'ukûl ziyâde za'ife ve i'tikâdât mütelevvinedir. Bu sebebden bürhân nedir bilmezler ve bürhânla müdde'âyı işbât edüp maṭlûba intikâl eylemezler. Ve belki bürhaniñ hilâfına bürhân zannedüp ba'zı mevâdda ḥaḳka muḥâlefet iş tutarlar. Ve bî-başîret oldukları cihetden **"Ulâike ke'l-en'âm."**²³⁷ nişanıyla mu'allem ve ḥamâkat ve ḡavâyetde 'alem olmuşlardır. Gerçi kendi zu'mları üzere müceddid-i dîn ü devlet ve mürşid-i erbâb-ı şerî'at ve ḥaḳîkatız derler. Ne deccâller geldi daḡi neler gelse gerekdir, ne Fir'avnlar vücûd buldu ve neler vücûd bulsa gerekdir. "Ve lâkin li-küllü Fir'avnin Mûsâ ve li-küllü Deccâlin Mehdiyyün"²³⁸ mülâḡaza oluna. Zîrâ icthâd ilâ yevmi'l-kıyâm mâzîdir. Kemâ kâlehu'l-Haḳkı fî *Şerḡ-i Âmentü* mâ-revâhu'l-Müslimü 'an Ebi's-Sa'îd el-Hudrî²³⁹ raḡiyallâhu 'anhu enne'n-Nebîyye şallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem kâle **"Lâ tektübû 'annî şey'en ille'l-Ḳur'âne ve men ketebe 'annî şey'en ḡayra'l-Ḳur'âni fe'l-yemḡuhû."**²⁴⁰ Ve esnede ed-Deylemî 'an 'Âli raḡiyallâhu 'anhu merfû'an **"İzâ ketebtümü'l-ḡadîse fe'ktübühü bi-senedihî."**²⁴¹ [11^a] Ve ḡad iḡtelefe fi'l-cem'î beynehümâ fe-ḡîle el-iznü li-men ḡife nisyânühü ve'n-nehyü li-men emine'n-nisyâne ve veşıka bi-ḡıfzılıḡ ve ḡife ittikâluhü 'ale'l-ḡaṡṡi izâ ketebe fe-yekûnühü'n-neyhü maḡşûşan. **İ'lem** enne'l-âşâr kânet fî 'aşri's-ş-şahâbeti ve kibârî't-tâbi'in ḡayra müdevvenetin ve lâ-mürettebetin li-seyelâni ezhânihim ve si'ati ḡıfzılıḡ ve li-ennehüm kânü 'anhâ kemâ teḡaddeme ve li-enne ekşerahüm lâ yuḡsinü'l-kitâbete fe-lemmâ kâne zemenü 'Ömer bin 'Abdül'azîz 'alâ re'si'l-mi'eti emera bi-tedvîni'l-ḡadîş fe-evvelü men

²³³ Ebû Yezîd Tayfûr b. İsâ b. Sürüşân (ö. 234/848 [?]). İlk büyük mutasavvıflardan.

²³⁴ Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed (Ca'fer) el-Harakânî (ö. 425/1033). Şathiyeleriyle tanınan mutasavvıf.

²³⁵ Bahâeddîn Nakşibend, Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî (ö. 791/1389). Nakşibendiyye tarikatının kurucusu.

²³⁶ Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî (ö. 898/1492). Nakşibendî tarikatına mensup âlim ve şâir.

²³⁷ "İşte bunlar, hayvanlar gibidirler." (el-A'râf 7/179)

²³⁸ "Fakat her Firavun için Mûsâ, her deccal için Mehdi vardır." meâlinde bir kelâm-ı kibârdır.

²³⁹ Ebû Saîd Sa'd b. Mâlik b. Sinân el-Hudrî (ö. 74/693-94). Çok hadîs rivâyet eden yedi sahâbîden biri.

²⁴⁰ "Benden Kur'an dışında bir şey yazmayın, kim benden Kur'an dışında bir şey yazdıysa onu imhâ etsin." Müslim, "Zühd ve'r-rekâik", 72 (3004); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 443, nr. 11344.

²⁴¹ "Siz bir hadîs yazdığınızda onu senediyle birlikte yazın." Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, yy. 1401/1981, X, 222, nr. 29174; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, Kahire 1356/1637-38, I, 433, nr. 1690.

devvenethu bi-emri ‘Ömer bin ‘Abdul‘azîz İbn Şihâb ez-Zührî ve emme‘l-cem‘u mürettiben ‘ale‘l-ebvâbi fe-vaqa‘a fî nişfi‘l-karni‘ş-şânî fe-evvelü men ceme‘a zâlîke İbn Cüreyc bi-Mekketi ve Mâlik ve İbn İshâk bi‘l-Medîneti ve Hişâm bi-Vâsıtın ve Ma‘mer bi‘l-Yemeni ve İbnü‘l-Mübârek bi-Horâsâni ve‘r-Rebî‘ bi‘l-Başrati ve Süfyân eş-Şevrî bi‘l-Kûfeti ve‘l-Evzâ‘î bi‘ş-Şâmi ve Cerîr bin ‘Abdü‘l-Humeyd bi‘r-Re‘yi ve küllün hâ‘ulâ‘i kânû fî aşrin vâhidin fe-lâ-yedrî eyyühüm esbak kâle in künte cesûran ve hâ‘ulâ‘i bid‘atün eyne‘ş-şerâ eyne‘ş-şüreyyâ f‘efhem kemâ kâlehû İbn Hacer kâle racülün li-recülün ‘âhare küllü muhdesün bid‘atün **kâle** emâ tekülü li-minâreti‘l-müte‘addideti kâle tühdem küllühâ illâ vâhidetün kâle le-hû mâ tekülü fî haqqi‘l-kâşuk kâle bid‘atün kâle keyfe yüşrabü‘l-merîk kâle yüşrabü bi‘l-keffi kâle şâni‘u‘l-kâşuk fakîrün ve muhtâcün ileyhi kâle fe‘l-yeşnu‘u‘t-tesbîha ve‘l-misvâke kâle le-hû in kâne‘l-emrû kezâlik fe-keyfe yekûnü hâlû ehle‘l-Mekketi‘l-mükerremeti li-ennehüm ye‘îşûne bihimâ fe-bühite.²⁴² **Kâle** Hazret-i Sultânü‘l-ma‘şûkîn kıble-gâh-ı ‘âşîkîn sipehsalâr-ı şiddîkîn Hazret-i Süleyman nâzım-ı *Mevlidü‘n-Nebî* kudde sırrıhu‘l-envâr:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ân ki kereded medheş endîšem maqâl [11^b]

Nâtıka hayrân be-mâned ‘aql lâl²⁴³

Ya‘nî memdûh ve mevşûfumuz bir zât-ı eşref-i Seyyidü‘l-beşerdir ki eger anıñ midhatini kâle getirmek ve evşâfını beyân etmek fikreyleşem, ‘aql hayrân ve nâtıkamız

²⁴² “Müslim, Saîd el-Hudrî’den rivâyet etmiştir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ‘Benden Kur‘ân dışında bir şey yazmayın. Kim benden Kur‘ân dışında bir şey yazarsa onu imhâ etsin.’ Deylemî bu sözü merfû olarak Hz. Ali (r.a.)’ye isnâd etmiştir. ‘Siz bir hadîs yazdığınızda onu senediyle birlikte yazın.’ Bu iki hadîsin arasını birleştirme konusunda ihtilâf edildi ve denildi ki: İzin, unutmaktan korkanlar içindir; bundan men ise unutmaktan emîn olanlar içindir. Onun ezberlenmesiyle sağlaştıdırıldı ve hadîslerin yazıya dayandırılmasından (yazıda kalmasından) korktu. Bil ki, hadîsler sahâbe ve tâbiîn döneminde, onların hafızalarının genişlemesi ve zihinlerinin akışkanlığı için toplanmamış ve tertip edilmemişti. Çünkü onların çoğu yazmaktan hoşlanmıyordu. Ömer b. Abdülazîz zamanında yüzüncü yılın başında hadîslerin tedvîni emredildi. Bu tedvîn faaliyetini ilk yapan Ömer b. Abdülazîz’in emriyle Şihâb ez-Zührî’dir. Kur‘ân’ın konularına göre düzenlenerek toplanması, ikinci asrın yarısında oldu. Onu ilk toplayanların başında Mekke’de İbn Cüreyh, Medine’de İbn İshâk ve Mâlik, Vâsıt’ta Hişâm, Yemen’de Ma‘mer, Horasan’da İbn Mübârek, Basra’da er-Rebî‘, Kûfe’de Süfyân es-Sevrî, Şam’da Evzâ‘î, Rey’de Cerîr İbnü Abdülhumeyd’dir. Bunların hepsi aynı asırdıydı. Onlar daha öncekileri bilmiyorlar. Sen eğer cesursan onların bid‘at olduğunu söyle, anla. İbn Hacer’in bir adamın diğeri için ‘Sonradan ortaya çıkan her şey bid‘attir.’ dediği gibi. Dedi ki, minârelerin çok olmasına da bid‘at diyorsan, biri hâriç diğerlerinin hepsini yıkıyorsun (yıkman gerek) de. Ona ‘Kaşığa da bid‘at diyorsan, çorbayı nasıl içeceksin?’ de. Dedi ki: ‘Avucuyla içer.’ Dedi ki: ‘Kaşığı yapan fakirdir ve ona muhtaçtır. Tesbîh ve misvak yapımı da onlar gibidir.’ dedi. Bunun içinse Mekke ehlinin hâli ne oluyor? Çünkü onlar onunla yaşıyorlar.”

²⁴³ Müellif buradaki Farsça beyitleri ve şerhlerini Molla Câmî’nin *Mesnevî*’nin ilk iki beytini nazmen Farsçaya tercüme ettiği *Şerh-i Dü Beyit* adlı eserinin Hoca Neşet tarafından *Neynâme* adıyla yapılan tercümesinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Hoca Neşet, *Tercüme-i Şerh-i Dü Beyit-i Mollâ Câmî*, İstanbul 1263/1846-47, s. 6-8. *Neynâme* üzerine yapılmış bir çalışma için bk. Üzeyir Aslan, *Terceme-i Şerh-i Dü Beyit*, s. 61-66.

lâl ü ebkem ve ser-gerdân olur. Vaşfolunmaz kâle gelmez medh-i cânâ[nı]mız. **Beit:**

Key müyesser kerd îñ sırr-ı şigerf

Cilve dâdân der libâs-ı şavt u harf

Ya'nî nice müyesser olur bu sırr-ı 'azîm ki medh-i memdûhadan 'ibâretidir. Harf ve şavt libâsında cilve vermek ve kıl u kâl ile evşâfe-i şerîfe-i hazret-i memdûhu beyân eylemek nice mümkün ve müyesser olur. **Ya'nî** vaşf-ı memdûh zurûf-ı hurûfa güncîde olmak 'adîmü'l-ihtimâldir.

Medh-i hürşîdâr ne-kerded hoşmend

Feyz-i nûr-ı û buved medheş pesend

Ya'nî âfitâb-ı 'âlem-tâbı eger 'ukalâ medhetmez ise hürşîdîñ feyz-i nûru tamâm-ı medh-i pesendîdedir. **Ya'nî** âfitâbîñ nûru tamâm kendiniñ vaşşâfi ve mu'arrifidir. Âhîriñ medhine ihtiyâcı yoktur ve hakîkat de böyledir. Âfitâb münevvidir, gâyet ziyâsı mıdır 'acaba deyu 'ukalâdan bir ferd zikretmemişdir.

Nemletün câ'et bi-riclin min cerâd

Tû Süleymânî kün ey 'âlî nejâd

Bir mûr-ı za'îfü'l-ı-kâdr bir çekirge pâyı ihdâsıyla geldi. Hazret-i Nübüvvet-penâh Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâmîñ huzûr-ı sa'âdetlerine hayyiz-i kabûl arzusuyla geldiği ser-i fahri resîde-i bâlâ-yı nüh tîk-ı semâ' olduğu kışşa-i meşhûredir. **Ya'nî** Hazret-i Süleymân 'aleyhi's-selâm hediye-i mûrçeyi hakîr görmeyüp ne gûnâ kabûl etdi ise bu fakîr u muhtâc olan za'îfîñ tuhfesini sen kabûl [12^a] eyle demekdir. **Beit**²⁴⁴:

²⁴⁴ Bu beyitler İbnü'l-Fârîz'ın *Kasîde-i Tâiyye*'sindendir. Karşılaştırmak için bk. İbnü'l-Fârîz, *Dîvân* (haz. Heysem Hilâl), Beyrut 1429/2008, s. 33. Buradaki neşirle *Dîvân*'daki neşir arasında bazı ibâre farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar dipnotta turnak içinde gösterilmiştir. Beyitlerin müellif tarafından yapılan şerhi, İsmâil Rusûhî Ankaravî tarafından yapılan şerh ile paralellik göstermektedir. Beyitlerin Ankaravî tarafından yapılan şerhi şöyledir: "1. Sanki ben ferahlıkta olsun sıkıntıda olsun, şeriat ve tarikat erbâbı arasında kadri büyük olmadım ve bunlar katında hakîr ve fakîr olmaktan zâil olmadım. 2. Sülûkün ve seyr ilallâhın başlangıcında kalb ve kâlib amelleriyle; zâhir ve bâtın ilimleriyle, iyi ahlâk ve râzı olunan işlerle muttasıf olup; bunları maksadın husûlüne yarayan sebepler, vuslat ve şuhûd-ı hakîkiye ulaşma vesileleri zannedip nefsim büyük bir gurur ve kibir gelmişti. Böylece kendimi başkalarından üstün ve değerli sayardım. 'Hükümdârlar bir beldeye girdikleri vakit orayı yıkarlar ve halkın ulularını zelil hâle getirirler.' (Neml 27/43) fehvâsınca muhabbet sultânı kalp mülküne girip vücûd memleketime ulaşıp, varlık ülkemi harâb etti. Değerli ilimler, lezzetli bilgiler ve bunların benzeri her ne var ise yerle bir ederek hepsini târumâr kıldı. 'Kendisine ancak kendisiyle ulaşılabileni tesbîh ederim.' sırrını ve hikmetini bana bildirmiş oldu. 'Kabul eden sebepsiz olarak kabul etti, reddeden sebepsiz olarak reddetti.' hâlini bana anlattı. Böylece bütün sebepler benden kesilip, cümle vesileler ve vâsıtalar kalkmış oldu ve şüphesiz bir şekilde ilmî, amelî, ahlâkî ve hâlî derecelerden gurur

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘îlün]

“Ke-ennî”²⁴⁵ lem ekün fihim haṭîren ve lem ezel

“Haḳîran ledeyhîm”²⁴⁶ fî “recâ’î”²⁴⁷ ve şiddeṭî

Ve min derecâti’l-‘izzî emseytü “nâzilen”²⁴⁸

Îlâ derekâti’z-zülli min ba’dî naḥvetî

Fe-lâ bâbe “yuġnî”²⁴⁹ ve lâ “bâbe”²⁵⁰ yurtecâ

Ve lâ “câhe”²⁵¹ yuḥmâ li-faḳdî ḥamiyyetî

Ya‘nî esbâb-ı ‘addile ebvâbına mürâca‘at etdiğim ve yanlarına gidüp gerek şiddet ve gerek ricâ ile yüzüm şuyunu dökdüğüm kimselerden haḳkımda bir mu‘âmele-i bâride ve ġayr-ı lâyıḳa müşâhede etdim ki, ġûyâ ben anların arasında aṣlâ haṭîr ve şân ve şeref şâhibi olmamışım ve öyle bir haḳâret içre yaşamışım. Ol hâlet benden hîç zâ’il olmayup müddet-i ‘ömrümü müstev‘ib olup ol ġünüñ şabâhında naḥvet ve ‘azamet ve şân ve şerefde bulunduğumdan şoñra derecât-ı ‘izz ü devlet ve ni‘metden derekât-ı zülli ü meskenet tenezzül eder olduğum ḥalde aḥşamladım. Ben ol ḥâlde bildim ki ebvâb-ı ḥaḳda beni muġnî kılacak bir ḳapı yoḳdur. Bu bâbda meşhûdum olan ḥacâlet ve haḳâretim ve derecât-ı ‘izz ü rif‘at ü ni‘metden zülli-i meskenete tenezzülüm ber-hevâ olmaġla ḥamiyyetiñ fiḳdânından münba‘iş olmuşdur. **Ya‘nî** Haḳḳ’ı ḳoyup ḥaḳa i‘timâd gösterdiğimden neş‘et etmişdir. Bâb ancak bâb u câh u ‘izz u şeref ol dergâha intisâb ile olduğundan dergâh-ı ‘azamete teveccüh ve tazarru‘ u niyâz ile Cenâb-ı Perverdigâr’ın ism-i şerîfini ḳalben ve ḳaliben lisâna alup ol ism-i pâk ile ol Seyyidü’l-beşer ve Şefî‘-i rûzu’l-maḥşer şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’ın mevlid-i şerîfine bed’ eyledim.

[12^b]

ve kibre götüren ne varsa hepsinden zâil olup; âcizlik, kusûr, noksanlık, fakr ve zayıflığa yönelip izzet ve şereften sonra aṣaġı indim. Âcizlik, zillet, fakr ve meskenette karar kıldım. 3. Benim ahvâlim tevâzu ve alçalmada bu şekilde olunca, benim kemâlâtan, dinî ve dünyevî faziletlerden ne ḳapım var ki ona bir kimse gelmiş olsun ve dayansın. Benim dünyevî ve uhrevî ne makâm ve mevkîm var ki ricâ olunsun. Benim ne komşum var ki benim için muhâfaza edilsin ve saklansın. Onun içindir ki benim ḥamiyyetim, ar ve ġayretim tamamen yok oldu ve muḥabbet eliyle cümlesi fenâ buldu.” Ankaravî’nin şerhi için bk. İsmâil Rusûhî Ankaravî, *-Makâsıd-ı aliyye fî şerhi’t-Tâiyye-Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi* (haz. Mehmet Demirci), İstanbul 2007, s. 137-138.

²⁴⁵ “Ke-en”

²⁴⁶ “Ledeyhim haḳîran”

²⁴⁷ “reḥâ’in”

²⁴⁸ “müḥliden”

²⁴⁹ “î yuġşâ”

²⁵⁰ “câhe”

²⁵¹ “câre”

Hâzâ Bed' -i Şerîf²⁵²

[Fe'îlâtün/Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün/Fa'îlün]

Satır-1 **bismillâh** ey ülü'l-elbâb

Oldu miftâh-ı kufî-1 bâb-1 kitâb

Dilde yazılsa ger ol naqş-ı “nücûm”²⁵³

Keşfolâ ‘aynı ile şems-i ‘ulûm

Evvelîñ evveline hamd edelim

Râh-ı nazma o seyf ile gidelim

Besmele evvelinde noqta-i **bâ**

‘Aynı ‘ilmîñ sevâdıdır maḥzâ

Ḥarf-i **bâ**dır sırr-ı bedî‘ u beyân

Bilindir anıñla ‘ilm-i nihân

Sâlike **sî**nidir cenâh-ı necâh

Ma‘nâda **mî**mi erba‘în-i şabâh

İnce yoldur çü medd-i bismillâh

‘Aynı a‘mâ eder mi aña nigâh

Yürüme gâflet ile şubḥ u mesâ

İnceden incedir tarîk-i Ḥudâ

Lafzatullâh ism-i a‘zamdır

Cümle esmâdan ol mükerremdir

‘Ayn-ı ‘aşk ile aña bak bi’z-zât

Oldu müstecmi‘-i cemî‘-i şifât

²⁵² Müellif bu şiirin büyük bir kısmını Taşlıcalı Yahyâ'nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevîsinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Kazım Yoldaş, *Taşlıcalı Yahyâ Bey: Şâh u Gedâ* (yüksek lisans tezi, 1993), İnönü Üniversitesi SBE, s. 74-78. Esas aldığımız tezdeki neşir ile burada yer alan metin arasındaki lafız farklılıkları dipnotta turnak içinde gösterilmiştir.

²⁵³ “rukûm” (s. 74)

Elifi birliğine şâhiddir

Ahad u hem Vahîd ü Vâhid' dir

Elifi pîşvâdır îmâna

“Toğrulugu rahmetdir Cenâb-ı Raḥmân'a”²⁵⁴

Elifñ ma'nâsı vü resmi 'ayân

Biñ bir adına Ḥaḳḳ'ın oldu nişân

Oldu **lâm**-ı laṭîfi eyle nigâh

“Gör ki akar lâ ilâhe illallâh”²⁵⁵

“Midḥatinde lisânlar nâtık-ı lâl”²⁵⁶

Lâmlar oldu pâ-yı 'âkla 'ikâl

Lafzatullâhda **hâ**ya eyle nazâr

Hâtem-i dest-i kudrete beñzer

Şıdk ile zikreden ol Allah'ı

'Âlem-i bâtınıñ olur şâhı

Uçamaz anda tâ'ir-i efkâr

Râlarıdır nihâyet-i esrâr [13^a]

Dâldır **râ**sı ism-i Raḥmân'a

Hâsı Ḥannân'a **mî**mi Mennân'a

Ġarḳolur baḥr-i fikre 'aql-i güzîn

Ki aniñ **nû**nudur esâs-ı zemîn

Yâsıdır ma'rifet oḳuna kemân

“Çekilmiştir”²⁵⁷ her kaçan oḳuna revân

Cümle ḥarfine aniñ eyle nazâr

²⁵⁴ “Toğru yoldur Cenâb-ı Raḥmân'a” (s. 76)

²⁵⁵ “Eser-i lâ ilâhe illallâh” (s. 76)

²⁵⁶ “Midḥatinde lisân-ı nâtıka lâl” (s. 77)

²⁵⁷ “çekilir” (s. 77)

Hâlık'a her biri eder başar²⁵⁸

***

Bâ ile lafzatullâh arasına girdi **sîn**

‘Âşık-ı ‘atşâna olmaya şeyn

Ger dese bir ‘âşık ol dem Allâh

Yanar vücûdu der-‘aķab billâh

Lafzen sâķıt olubdur **elif**

Ma‘nâda mûndericdir ol laķif

İşte **sîn**dir ma‘nâda insân-ı fâzıl

İfnâ eder vücûdun vücûd-ı Hâķķ’da mürşid-i kâmil

Ne mu‘ammâ durur bu kim dâ’im

Elif ola kıyâmda ķâ’im

Secdeye varasın bismillâh

Râ-i Raķmân rukû‘u ede penâh

Kûh-ı Kâf’tan efzûn olsa cürm-i ‘abd ey Celîl

Râsıdır raķmetine nisbet “innehû şey’un ķalîl”²⁵⁹

Sözü ve’l-hâşılı ehl-i hâl añlar

Bu rumûzu gürûh-ı ricâl añlar

Olamazdır pes ‘ilm-i sırrı ‘alîm

Hâtem-i harf-i raşad ile ta’lîm

Gel berû ey **mîm** meded eyle beyân

Söyle bülbül gibi bir nûr-ı dâsitân

Çün ‘amâ iķlîmini seyretdik yaķîn

²⁵⁸ “Hâlık’a her biri ibâdet eder” Adı geķen tezde şiiir bu beyitle sona ermektedir.

²⁵⁹ “O ķok az bir şeydir” mânâsında bir ibâredir.

“Fe’tünâ minhâ bi sulţânin mübîn”²⁶⁰

Mantıķıñ pür hikmet-i zât u şıfât

Sendedir şerh-i hurûf-ı ‘âliyât

Geldiñ cân ‘âleminden tâ nüzûl

Bize rahmet için olduñ resûl

İdelim **mîm** ile kelâmı tamâm

Zâhirâ **mîm**dir çü hatm ü kelâm [13^b]

***

Tevhîd-i zü’l-celâl ve’l-cemâldür vaşında lisân-ı nâtıķa lâl

“Heft âsumân”²⁶¹ kemâl-i kudretine dâlldür celle celâluhû²⁶²

[Fe‘ilâtün/Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün/Fa‘lün]

Minnet Allah’a kim odur Mevlâ

Birdür anıñ yanında şâh u gedâ

Nice dervîşi şâh-ı “iķlîm”²⁶³ eder

Nice şâhı ki gedâ-yı ‘âlem eder

Pâdişâhlığa oldur erzânî

Yoķdur anıñ zevâl ü noķsânı

Kimini ‘azîz eyler kimini zelîl

Hikmetinden yokdur su’âl böyledir emr-i Celîl²⁶⁴

“Tûlicü’l-leyle fi’n-nehâri”²⁶⁵ saña

Yeter izhâr-ı Kudret ü Mevlâ

²⁶⁰ “Öyleyse bize apaçık bir delil getirin (dediler).” (İbrâhim 14/10)

²⁶¹ “Heft âsumân” ibâresi tezde “u hey’et-i sipîhr-i dûtah” şeklindedir. (s. 78)

²⁶² Müellif bu şiirin büyük bir kısmını Taşlıcalı Yahyâ’nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevisinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Kazım Yoldaş, *Taşlıcalı Yahyâ Bey: Şâh u Gedâ*, s. 78-83. Esas aldığımız tezdeki neşir ile burada yer alan metin arasındaki lafız farklılıkları dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir.

²⁶³ “a’zam” (s. 78)

²⁶⁴ Bu beyit tezde yer almamaktadır.

²⁶⁵ “Gece (saatlerin)den gündüze katar (gündüzleri uzatır)sın.” (Âl-i İmrân 3/27)

Kaatre-i baħr-i luftu kevn ü mekân
Zerre-i nûr-i pâki şems-i cihân

Gizlidir cümle şeyde “envârı”²⁶⁶
Mâsivâdür niķâb-ı dîdârı

Zâtını görmek istedi Mûsâ
“**Len terâni**”²⁶⁷ deyu erişdi nidâ

Zât-ı Haķķ’ı nice bilir insân
Kendi zâtın bilmede alır ayrân

Hâdiş olan adîmi fehmedemez
Peyk-i ‘aql ol vilâyete gidemez

Bu yeter birliğine istidlâl
Bulamaz kimse aña hiç mişâl

Şâhid-i vaħdeti kevn ü mekân
Zikreder birliğini iki cihân

Birdür ol yoğdur aña hem-tâ
Dâlldur vaħdetine arħ-ı dû-tâ²⁶⁸

***

“**Lem yelid [ve] lem yûled**”²⁶⁹ û râ lâyıķest
Vâlid ü mevlûd-râ ü Hâlîķest

Evvelin evvelidir âħiri yoğ
Muştafâ ümmetine raħmeti oğ

Raħmeti cânına yoğdur sed
Eşîğine varanı etmez red

---

²⁶⁶ “esrânı” (s. 79)

²⁶⁷ “Beni (dünya gözüyle) asla göremezsin.” (el-A’râf 7/143)

²⁶⁸ Tezde şiir bu beyitle sona ermektedir.

²⁶⁹ “O doğurmadı ve doğmadı da.” (el-İhlâs 112/3)

Münâcât Der Kâziyü'l-hâcât²⁷⁰ [14^a]

[Fe'îlâtün/Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün/Fa'lün]

Yâ İlâhî zebûn-ı 'aşk oldum

Mübtelâ-yı cünûn-ı 'aşk oldum

Bir perî 'aqlımı alup gitdi

Cümle halka beni gülünc etdi

Âh kim bu hicâb-ı zulumânî

Çodu zulmetde şâhid-i cânı

Vâ'ize varmağa hicâb ederin

Mey-fürûşa çağırmadın giderin

Varıram mescide edüp 'acele

Ol şanem her kaçan "kalbe"²⁷¹ gele

Bâtil eyler namâzımı her bâr

Mâlihulyâ-yı miñnet-i ağıâr

Ey Semî' u Başîr olan Mevlâ

Ey du'âlar kabûl edici Hudâ

Çılma 'isyân için 'azâb-ı keşîr

Beni ihsânın ile kıl ta'zîr

Şuçlarımın nihâyeti yokdur

Saňa lâyıq 'ibâdeti yokdur

Vay eger "özrüm"²⁷² olmasa kabûl

Vay eger şefkat etmezse Resûl

²⁷⁰ Müellif bu şiirin büyük bir kısmını Taşlıcalı Yahyâ'nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevîsinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Kazım Yoldaş, *Taşlıcalı Yahyâ Bey: Şâh u Gedâ*, s. 86-90. Esas aldığımız tezdeki neşir ile burada yer alan metin arasındaki farklılıklar dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir.

²⁷¹ "namaza" (s. 87)

²⁷² "özrü" (s. 90)

Fazlıñla tüt destimi vaqt-i zelelde benim
Luţfeyle bâri baña yâ zellele'l-kadem²⁷³

Dilimi 'andelîb-i şeydâ kıl
Muştafâ na'tı ile gûyâ kıl²⁷⁴

***

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün]

İlâhî 'ayn-ı 'aqlım rûşenâ kıl
Cenâb-ı hazretiñle âşinâ kıl²⁷⁵

Şarâb-ı 'aşk ile ref' et hicâbı
Küdûret vermesin nâbın şarâbı

Müyesser kıl baña bir câmı pür-şûr
Kim içem anı olmayam hiç maḥmûr

Dem-â-dem câm-ı 'aşkı eyleyüp nûş
Ola ki 'âlemi edem ferâmûş

Beni bu kayd-ı miḥnetden ḥalâş it
Ḥarîm-i 'izzetiñde 'abd-i ḥâş it

Çıkar dilden ḥayâlât-ı devâyı
Derûna koyma fikr-i mâsivâyı

Baña genc-i ma'ânî kapısın aç
Sirâc-ı luţfuñla eyle dilde vehhâc [14^b]

Benim ḥalleylegil 'aḳd-i lisânım

²⁷³ İsmâil Hakkı Sezer, *Kasîde-i Bürde'nin Nesir ve Sadeleştirilmiş Şiir Hâlinde Tercümesi*, Konya 1986, s. 19; Yalvacî, *Mecmuatü'l-kübrâ*, İstanbul 1265/1848-49, s. 24; Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, İstanbul 1324/1906-07, s. 155.

²⁷⁴ Tezde şiir bu beyitle son bulmaktadır.

²⁷⁵ Müellif şiirin bu beyitten “Gerçi kim bir bendeyim zâr u nahîf / Müstağrak kıl rahmetine ey Laţîf’e kadarki kısmını XVI. asır şâirlerinden olan Nutkî'nin *Kânûn-ı Muḥabbet* adlı mesnevîsinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Murat A. Karavelioğlu-Fatih Tıǧlı, “Nutkî'nin Aşka Dâir Bir Mesnevîsi: Kânûn-ı Muḥabbet”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XL (İstanbul 2009), s. 165-167.

Beyân etsin ma‘ânî-i zebânım

Îlâhî hüsn ü zâtıñ ‘izzetiyçün

Saňa ‘aşık olanlar hürmetiyçün

Ayırma ‘aşkıñdan bir lahza cânım

Olunca tende tâ rûh-ı revânım

Gerçi kim bir bendeyim zâr u nahîf

Müstağrak kıl rahmetiñe ey Latîf

Der Beyân-ı Na‘t-ı ‘Aşk²⁷⁶

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün]

Gel ey mest-i mey-i gamhâne-i ‘aşk

Belâ şehrindeki dîvâne-i ‘aşk

Hadîs-i ‘aşkdur bu dürr-i meknûn

Değil efsâne-i Leylâ vü Mecnûn

Budur âdâb-ı ‘aşk-ı iffet-âmîz

Değildir sûr-ı Şîrîn ile Pervîz

Âteşinden sîneler büryân olur

Dîdeler giryân ciğerler kân olur²⁷⁷

Ola çüñkim nâmesinden ‘ünvân-ı hû

Bize keşfeyley kamû esrâr-ı hû

Şûret-i ma‘nâda fâ’ik kim imiş

Hil‘at-i tekrîme lâyıķ kim imiş

²⁷⁶ Müellif bu şiirin “Noğtası bir kitâbdır aşkın / Zerresi âfitâbdır aşkın” beytine kadarki kısmını Nutkî’nin *Kânûn-ı Muhabbet* adlı mesnevîsinden iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Murat A. Karavelioğlu-Fatih Tığlı, “Nutkî’nin Aşka Dâir Bir Mesnevîsi: Kânûn-ı Muhabbet”, s. 167-174. Esas aldığımız makaledeki neşir ile bu metin arasındaki farklılıklar dipnotta gösterilmiştir.

²⁷⁷ Bu beyitten “İşit bir hoş kelâm-ı hikmet-âmîz / Simâ‘-ı zevk-i baħş u hâlet-engîz’e kadarki beyitler *Kânûn-ı Muhabbet*’te yer almamaktadır.

Gün gibi rûşen olup tâ dürr-i şadef
Urmasın her tîre-dil lâf u güzâf

İşit bir hoş kelâm-ı hikmet-âmîz
Simâ'-ı zevk-i bahş u hâlet-engîz

Bunu gûş eylerse gûş-ı cânîñ
Şafâlar kesbede rûh-ı revânîñ

Ederdim kendi kendime şikâyet
Kıldım gamlarım bir bir hikâyet

Der idim ey nây-ı dem-nefes kıl figân
Kim demiñden diller olsun bûy-ı cân²⁷⁸

Yan ciğerden 'ûd şeklin dem gibi
Diñle dilden bülbül-i pür-gam gibi

Bu hâlet içre eylerken tefekkür
Beni almış fikr-i gavl ü teħassur

Getirmiş vâdî-i hayrette hayrân
Kõmuş olmuş hemân kendisi pinhân [15^a]

Gözüm açdım ne gördüm bir beyâbân
Görünmez ins ü cândan hiçbir cân

Biraz dîvâne-veş yildim yüpürdüm
Yüzüm cârûb edüp yerler süpürdüm

Ne ol şahrâya bulundu nihâyet
Ne bir kes kim baña ede delâlet

Gezerken ol "pâyân"²⁷⁹ içre hayrân
Yilerken her taraf üftân ü hîzân

²⁷⁸ Bu ve bundan sonraki beyit *Kânûn-ı Muhabbe'* te yer almamaktadır.

²⁷⁹ "beyâbân" (s. 168)

Göründü nâgehân bir pîr-i ‘ârif
Yüzünde berķ urur nûr-ı ma‘ârif

Hemân kim gördü anı çeşm-i giryân
Göñül kurtuldu ğamdan oldu ħandân

Varup pâyına düşdüm ol ‘azîziñ
Elini öpdüm ol “şâhib-i temîziñ”²⁸⁰

‘Ayn-ı nûrdur cism-i laţîfiñ
Nedir i‘lâm eyle nâm-ı şerîfiñ²⁸¹

Dedi nâmım benim “pür-ħüsrevdir”²⁸²
Tarîķim dâ’imâ “râh-ı pür-ħûndur”²⁸³

Felekde mihr-veş rûşen-zamîrim
Civân-râyem eger şûretde pîrim

Baňa pey-rev olan bulur hidâyet
Baňa tâbi‘ olan görmez dâlâlet

Sebeb “oldum”²⁸⁴ vücûd-ı mümkinâta
Şeref “oldu”²⁸⁵ cemî‘-i kâ’inâta

Cihân “tennûr”²⁸⁶ cihânıñ cânıdır ‘aşķ
Ĥaķîķat mülkiniñ sultânıdır ‘aşķ

Çü Âdem ‘aşķ ile olmuşdu mevcûd
Melâ’ik zümresine oldu mescûd

Ĥalîl’e ‘aşķ ile gülşen olup nâr
Ser-â-ser âteş oldu cümle gülnâr

---

²⁸⁰ “şâhib-i temîziñ” (s. 169)

²⁸¹ Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbet*’de yer almamaktadır.

²⁸² “pîr-i hıreddir” (s. 169)

²⁸³ “rây-ı reşiddir” (s. 169)

²⁸⁴ “oldur” (s. 172)

²⁸⁵ “oldur” (s. 172)

²⁸⁶ “tendir” (s. 172)

Kelîm’i şâhib-i Tûr eyledi ‘aşk
Şecerden nâzır-ı nûr eyledi ‘aşk

Tecellî kıldı ol cibâl-i şa‘dâ²⁸⁷

Tûr mest “**Hârre Mûsâ şa‘ikâ**”²⁸⁸

Devâ’-i ‘aşk içündür derd-i Eyyûb
Şafâ-yı ‘aşk içündür hüzn-i Ya‘kûb

Dergâh-ı ‘aşkı sildi süpürdü mişl-i çârûb
Bu cihetden şemmetdi rîhi ol Ya‘kûb²⁸⁹ [15^b]

Bulubdur ‘aşk ile Fahr-i risâlet
Makâm-ı kurb-ı “**ev ednâ**”²⁹⁰ya vuşlat

Bulmadı işbu zevki bir melek-i muqarreb
“**Lî ma‘allâh**”²⁹¹ dedi ol serdâr-ı ‘Arab²⁹²

Muhaşşal ‘aşkıdır ‘âlemde maqşûd
Velîkin ‘aşk-ı pâk-i zât-ı Ma‘bûd

Hudâ’dan gayrınıñ ‘aşkı hevâdır
Hevâ-yı nefse bey‘at haţâdır

Velîkin ihtilâfât-ı meşârib
Tekâzâ eyler envâ‘-ı metâlib

Kimi dîvâne-i ‘aşk-ı Hudâ’dır
Kimi âşufte-i hüsn ü bahâdır

Kimi meftûnu hüsn-i lâ-yezâliñ

²⁸⁷ Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbet*’te yer almamaktadır.

²⁸⁸ “Ve Mûsâ baygın olarak yere düştü.” (el-A’râf 7/143) *Mesnevî*’nin bu mısrası için bk. Mevlânâ, *Mesnevî-i Mânevî* (nşr. Tevfik Süphânî), Tahran 1378/1958-59, I, 6, nr. 26; A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, I, 94.

²⁸⁹ Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbet*’te yer almamaktadır.

²⁹⁰ “(Peygambere olan mesâfesi üst üste getirilen iki yay kadar) hattâ daha yakın oldu.” (en-Necm 53/9)

²⁹¹ Hadîsin tamamı şöyledir: “**Lî ma‘allâhi ‘azze ve celle vaqtün lâ-yese‘unî fihi melekün muqarrebun ve lâ nebiyyün mürselün.**” “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, ne bir mukarreb melek ne de bir mürsel nebî o vakte sığmaz.” Kelâbâzî, *Bahrü’l-fevâid*, I, 101; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 173, nr. 2159.

²⁹² Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbet*’te yer almamaktadır.

Kimi mecnûnu erbâb-ı cemâliñ
Kimi câm-ı haķıķatden olur mest
Kimi şeyh-i mecâzîden alur dest
Olur dîvâne-i zencîr-i mûyân
Görür rü'yâ hayâl-i hâb-ı rü'yân²⁹³
Eder tesbîh-i zülf-i müşk-bârı
Dem-â-dem zikreder ism-i nigârı
Kimi firķatde olur zâr-ı pür-ğam
Kimi vuşlatda olur şâd u hürrem
'Aşķ ile kimini pûthâneden şiddîķ eder
Tehî 'aşķı 'arşından sürür zındîķ eder²⁹⁴
Sülûk u himmeti vüs' ile âhîr
Olur gûy-ı haķıķatde mücâvir
Haķıķat râhıdır 'aşķ-ı mecâzî
Odur ehl-i şafânıñ kâr-sâzı
Odur ebkâr-ı fikriñ cilve-gâhı
Haķıķat Ka'besiniñ şâh-râhı
"Ger"²⁹⁵ haķîkî ger mecâzî 'aşķ-ı muṭlaķ
Kerâmetdür benî âdeme el-ḥaķ
Eger meftûn-ı 'aşķ olmazsa insân
Haķıķatde çi insân ü çi ḥayvân
Ne ḥayvân belki "eşek ḥâredir"²⁹⁶ ol
İki 'âlemde yüzü ḳaradır ol

²⁹³ Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbe'* te yer almamaktadır.

²⁹⁴ Bu beyit *Kânûn-ı Muhabbe'* de yer almamaktadır.

²⁹⁵ "Ger" kelimesi makaledeki neşirde yer almamaktadır. (s. 173)

²⁹⁶ "seng-i ḥâradır" (s. 173)

Gerekdir âdemiñ ‘aşk ile râzı
Hakîkî yog ise bâri mecâzî [16^a]

Buña rûşen delîl olur nazâr kııl
Ki her hayvân olur çiftine mâ’il

Nice âdâbı vardır râh-ı ‘aşkıñ
Nice kânûnu vardır şâh-ı ‘aşkıñ²⁹⁷

***

Noktası bir kitâbdır ‘aşkıñ
Zerresi âfitâbdır ‘aşkıñ

Ġarqolur qatresinde kevn ü mekân
Gizlenir zerresinde dü cihân

Âdemi mihr eder erenlere baş
Âfitâb ile la’l olur qara taş

Dilde ‘aşkıñ zamîri muzmerdir
Zât-ı insân ‘aşqa mazhardır

Bu yola şübhesi olan gitmez
Ġavf eden ħâceye fâ’ide etmez

Bu yol bir yoldur ki dökülür çoqca kân
Bu meydânda şehîd olur nice cân

Ġul olan ‘aşqa şâh-ı ‘âlem olur
Ġam-ı ‘aşk ile şâd ü ħürrem olur

Fetholur aña cümle eşyâ’
Açılır perde-i Cenâb-ı Ġudâ

---

²⁹⁷ *Kânûn-ı Muhabbe’* te bu beyitten sonrası yer almamaktadır.

Oldu bu sırda ‘aql-ı küll hayrân
Dercolur noktada ‘ûlûm-ı cihân

Ey başîret gözün güşâd eden
Ey cihân içre râh-ı ‘aşka giden

Mürşidi ‘aşk olunca insânîñ
Açılır ‘ayn-ı ‘ibreti anîñ

Zerre-i nûr-ı basîte revzen olur
Kaatre-i baħr-ı muħîte revzen olur

‘Âlem-i rûhu seyreder tenden
Nûr-ı Haħk’ı görür bu revzeneden

‘Aşkdan behre-mend olam dersêñ
Cânib-i Haħk’a yol bulam dersêñ

Diñle ol Süleyman’ıñ rivâyetini
Oku o Şâh’ıñ pâk mevlid hikâyetini

Gelmeden ‘âleme o Şâh-ı cemîl
Kulu kurbânı idi İsmâ‘îl

Rif‘atini gördü Haħret-i ‘İsâ
Ümmeti olmak için etdi du‘â’ [16^b]

Devlet anîñ ki ola aña mu‘î‘
Bize anîñ gibi şâhı eder şefî‘

Nice medħeylesin anı **Râsim**-i ednâ
Çünkü meddâhıdır anîñ Mevlâ

Kâle’l-Mâdiħ A‘nî biħî Sultânü’l-‘Âşıkîn Haħret-i Süleymân Kudise

Sırruhû

Allah adın zikredelim evvelâ

Vâcib oldur cümle işde her kıula

Allah adın her kim ol evvel aña

Her işi âsân eder Allah aña

Allah adı olsa her işüñ öñü

Hergiz ebter olmaya anıñ soñu

Nâzım-ı merhûm bu maqâmda **“Küllü emrin zî-bâlin lem yübde’ bi’l-besmeleti fe-hüve ebter.”**²⁹⁸ hadîs-i şerîfine işâret eder ki, her bir emr-i zî-bâl ki ya’nî her işe şurû‘ eden kimesne ki zât-ı celle ve ‘alâ hazretleriniñ ism-i şerîfiyle şurû‘ etmeye bed’ etdiği şey’ ‘indallâhda ebter olur, ya’nî ol iş huşûl-pezîr olmaz. *Şahîh-i Buḥârî*’de Berâ’ İbn Âzib²⁹⁹ raḍiyallâhu ‘anhu hazretlerinden rivâyet olunmuşdur ki, Aḥzâb Ğazâsı’nda Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerin gördüm toprak taşır idi, mübârek şadrında olan kılların toprak setretmiş idi ve bu beyitleri daḥi kırâ’at eder idi.

[Bahr-i Recez: Müstef’ilün Müstef’ilün Mef’ûlün]

Allâhümme levlâ ente mâ’htedeynâ

Ve lâ-taşaddaknâ ve lâ-şalleynâ

Fe-enzelte sekîneten ‘aleynâ

Ve şebbiti’l-aqdâme in lâḳaynâ

İnne’l-a’dâ’e ḳad begav ‘aleynâ

İzâ erâdû fitneten beynenâ³⁰⁰

Ya’nî yâ Rab eger sen olmayaydıñ biz hidâyet bulmazdıḳ ve şadaḳa verüp ve namâz kılmazdıḳ. İmdi bizim üzerimize sen şebât ve vaḳâr inzâl eyle ve düşmâna mülâḳatda [17^a] ḳademlerimize şebât veriñ. Tahḳıḳan düşmânlarımız bizim üzerimize

²⁹⁸ İbn Mâce, “Nikâh”, 1894; Nesâî, “Amelü’l-yevm”, 10255. Hadîsin kaynaklarda geçen şekli: “Küllü emrin zî bâlin lâ yubde’ fihî bi-ḥamdillâhi fe-hüve eḳṭa’u”dur.

²⁹⁹ Ebû Umâre el-Berâ’ b. Âzib b. el-Hâris el-Ensârî (ö. 71/690 [?]). Hadîs rivâyetiyle meşhûr sahâbî.

³⁰⁰ Abdullâh ibn Revâha’nın (ö. 8/629) Hendek Savaşı’nda Resûlullâh’ı (s.a.v.) toprak taşırken görüp söylediği bu beyitler için bk. Buhârî, “Cihâd”, 3034; “Megâzî”, 4106. Buhârî’nin naklinde şiirde geçen “fe-enzelte” ibâresi yerinde “fe-enzilne”, “beynenâ” ibâresi yerinde ise “ebeynâ” ibâresi yer almaktadır. Şiirin geçtiği diğer kaynaklar için bk. Kastallânî, *Mevâhibü’l-ledünniyye*, I, 337; Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 273-274; Dimeşkî, *Sübülü’l-hüdâ*, IV, 366; a.mlf., *Peygamber Külliyâtı*, IV, 372-373.

tuğyân etdiler, hağdan ‘udûl edüp zülme başladılar. Anlar fitne murâd etseler biz imtinâ‘ ederiz. Ba‘dehû bunları daħi kırâ‘at eder idi:

[Bahr-i hecez: Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün]

Bismillâhi ve bihî bedeynâ

Velev ‘abednâ ğayrahû şekaynâ

Ĥabbezâ Rabben ve ĥabbezâ dînâ³⁰¹

Ya‘nî Hağğ Te‘âlâ ĥazretlerinin ism-i şerîfiyle başladık eger andan ğayrı ma‘bûda ‘ibâdet edeydik şakî olurduk. Hağğ celle ve ‘alâ ĥazretleri ne güzel rabdir ve dîndir demek olur.³⁰² **Ve daħi “Ve’zkrisme rabbike ve tebetel ileyhi tebtîlen.”**³⁰³ âyet-i kerîmesine işâretidir. Ma‘nâ-yı şerîfi: “**Ey düm ‘alâ zıkrillâhi leylan ve nehâran, inkaṭı‘ bi’l-‘ibâdeti ‘an mâsivallâh ve cerrid nefseke ‘ammâ ‘adallâhi.**”³⁰⁴ Tebettül cemî‘-i mâsivâdan bi’l-külliyeye munkaṭı‘ olup Cenâb-ı Hağğ’a müteveccihe derler, ĥattâ ‘inde ehli’t-taħkîk cennet ve devlet-i âhiretten daħi mütebettil olan nefsi mücerred kılmak gerek. Ĥattâ Cenâb-ı Feyyâz-ı Muṭlak’a munkaṭı‘ olmuş ola. Çünki ‘âbidân-ı Ĥudâ **dört kısımdır.** Kısm-ı evvel şahîh Ĥudâ-perestdir, ğayrısı nev‘an hevâ-perestlikden ĥâlî değildir. Nev‘-i evvel ‘abidlerdir ki ‘ibâdeti cennet ve mâfihâ için ederler. Bunlar tâcirân-ı cinândır. Kısm-ı şânî ‘ibâdeti cehennem ‘uķûbetinden ĥavfları olduğu için ederler bunlar çâkerân ve bendegândır. Kısm-ı şâliş istiĥyâ‘en minallâh ‘ibâdet ederler. Bunlar şâdıķân ve mürîdândır. Kısm-ı râbi‘ muĥabbeten li-vechillâh ve taleben li-merzâtillâh ibâdet ederler. Bunlar ĥâşşaten ‘âşıkândır. “Kemâ kâlet er-Rabi‘atü’l-‘Adeviyye raḍiyallâhu ‘anhâ bi-ķurbike ve celâlike yâ Rabb mâ ‘abedtuke ĥavfen min nârike velâ rağibtü fî cennetike illâ li-vechike’l[17^b]kerîm.”³⁰⁵ İşte bu mertebeye ‘ubûdiyyet tesmiye ederler. ‘İbâdetle ‘ubûdiyyetiñ bir farkı daħi budur ki, ‘ibâdet külfet ve meşakķatle ma‘a’l-ĥavf ve’r-recâ olan bendelikdir. Ve ‘ubûdiyyet bilâ-

³⁰¹ Hendeک Savaşı’nda Efendimiz’in hendeğe kazmayı vururken söylediği bu sözler için bk. Kastallânî, *Mevâhibü’l-Iledünniyye*, I, 85, Dimeşki, *Sübülü’l-ĥudâ*, IV, 367, İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, Beyrut 1379/1959-60, VII, 397; Süheylî, *Ravzü’l-ünûf*, VI, 202; Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, IV, 373.

³⁰² Müellif, Hendeک Savaşı’nda geçen bu rivâyeti *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 274-275.

³⁰³ “Rabbinin ismini an ve her şeyden (mâsivâdan/dünya sevgisinden) kesilerek O’na yönel. (el-Müzemmil 73/8)

³⁰⁴ “Gece ve gündüz Allah’ı zikretmeye devâm et, ibâdete devâmla Allah’ın ğayrından uzak dur, nefsinin Allah’ın düşmanlarından tecrid et.”

³⁰⁵ “Râbiattü’l-Adeviyye’nin buyurduğu üzere ‘Yâ Rab! Senin kurbun ve celâlin hakkı için, ben senin cehenneminin korkusu ya da cennetinin beklentisi ile sana ibâdet etmiyorum. İbâdetim ancak senin vech-i kerîmin içindir.”

külfet ve lâ-meşakkât ve lâ-havf ve lâ-recâ olan efgendelikdir, zevkân ve şevkân ve cân u dil ile hâşıl olur.”³⁰⁶

**Her nefesde Allah adın de müdâm
Allah adıyla olur her iş tamâm**

**Bir kez Allah dese şevk ile lisân
Dökülür cümle günâh mişl-i hâzân**

**İsm-i pâkin pâk olur zikreleyen
Her murâda erişir Allah diyen**

**‘Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile gözyaşımı akıdalım**³⁰⁷

**Ola kim rahmet kıla ol Pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Raḥîm ü ol İlâh**

Ve *Müsned-i İmâm Ahmed*’de rivâyet olunur ki **“Küllü emrin zî-bâlin lâ yübde’ bi-zikrillâhi fe-hüve ecda’.”**³⁰⁸ Ya’nî her emr-i zî-bâl ki aña Allah ismiyle ibtidâ’ ve iştiğâl olunmaya ol ebterdir. Ve ol kâr ü ḥâl mürğ-i bî-perr ü bâl gibi dâ’imâ der-zarar ve ber-ḥaṭardır. Kâlellâhü Te’âlâ fi’l-ḥadîsi’l-ḳudsî **“Üktüb yâ kâlemu kâne ve mâ yekûnu fe-ḳâle ketebtü. Şümme kâlellâhü Te’âlâ üktüb ismî ve’smi ḥabîbî fe-lemmâ ketebe’l-ḳalemü ismallâhi şümme ketebe isme Muhammedin ‘aleyhi’s-selâmi fe-şakka’l-ḳalemu’l-a’lâ bi-sebebi’l-muḥabbeti.”**³⁰⁹ “Ve hünâ nûkteteyni el-evvelü el-elifü ve’l-bâ’u min ḥurûfi’l-hecâ’ ve lâkinne’l-elifü iftiḥara ‘ale’l-bâ’i bi’l-istikâmeti ve ‘ademi’n-nuḳḳati ve’s-sükûni fe-baḳıye’l-bâ’u me’yûsen fe-emerallâhu bi-Cibrîle bi-taḳdîmi’l-bâ’i ‘ale’l-elifi ve’s-şânî tevassuṭü’l-ismi beynehümâ velev lem yekunü’t-tevassuṭ beynehümâ le-aḥṭeraḳatı’l-‘âşîki bi-tekellümi lafzati’l-celâleti.”³¹⁰

³⁰⁶ Müellif, âbidânı anlattığı bu bölümü *Minhâcü’l-fukarâ*’dan iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Minhâcü’l-fukarâ* (haz. Safî Arpaguş), İstanbul 2008, s.302-303.

³⁰⁷ Bu mısra *Mevlîd* metninde “Derd ile göz yaşıyla âh edelüm” şeklindedir. Karşılaştırmak için bk. Süleyman Çelebi, *Mevlîd*. 47.

³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 329, nr. 8712; İbn Mâce, “Nikâh”, 1894; Nesâî, “Amelü’l-yevm”, 10255.

³⁰⁹ “Allah bir hadîs-i ḳudsîde buyurdu: ‘Ey kalem, olanı ve olacak olan her şeyi yaz.’ Kalem ‘Yazdım.’ dedi. Sonra Allah kaleme ‘İsmimi ve habibimin ismini yaz.’ dedi. Kalem Allah’ın ismini yazdıktan sonra Hz. Muhammed (s.a.v.)’in ismini yazarken yüce kalem Hz. Muhammed (s.a.v.)’in muhabbetinden ikiye yarıldı.”

³¹⁰ “Burada iki nûkte vardır. Birincisi: elif ve bâ hece harflerindedir fakat elif istikâmetindeki doğruluktan ve

Ma'lûm ola ki besmele-i şerîfde [18^a] olan bâ' rûha işâretidir, mahzûf olan elif daği vücûd-ı mecâzîye işâretidir. Lafz-ı isim esmâ'ullâhdan bir isimdir, hiffet için elif hâzfolunur. Bismillâh denildi ki vücûd-ı mecâzî olan elif hâzfolunmadıkça rûh, ismullâha tağarrüb etmez. **“Ve mâ rameyte iz rameyte ve lâkinnallâhe ramâ.”**³¹¹ âyet-i kerîmesine işâretidir ki, atmakta iki hâl vardır. Birisi ibtidâdır ki, atılan nesneyi elden boşandırmaktır. Diğeri daği intihâdır ki, ol nesneyi yerine işâl etmektir. Ol tarh olan taşları elden çıkarmak Hâzret-i Resûl-i Ekrem'dendir. Ammâ cemî'-i küffârîñ gözlerine vaz' etmek yalnız Cenâb-ı Hâkk'dandır. Zîrâ bu, insân fi'iliyle olur nesne değildir ki, bir avuc kum atılıp biñ nefer kimseniñ gözlerine gire, aşlâ birisi kalmaya. Ve'l-hâşıl âyet-i kerîmeniñ işâreti budur ki, ol gün Cenâb-ı Hâkk gerçi zâhiren yed-i Muhammedîden ba'zı sebep zuhûra getirdi. Ammâ hezîmet fi'l-hâkîka kendiniñ idi. **“Ve lihâzâ kâle ba'zû'l-ulemâ'i er-remyü erbe'atü eşyâ'in el-ğabzu ve'l-irsâlü ve hümâ muzâfun ile'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm ve't-teblîgu ve'l-işâbetü hümâ muzâfun ilallâhi Te'âlâ 'Vemâ rameyte' ey ve mâ bellağte ve mâ eşabte ilâ 'ayni'l-küffâri 'İz rameyte' ey kabağte ve erselte fi hâleti'l-beşeriyeti 'Ve lâkinnallâhe ramâ' ey lâkinnallâhu belleğat-türâbe ilel-küffâri ve eşâbe 'ayne'l-küffâri fi imhâ'i vücûdike'l-mecâzî.”**³¹²

Ma'lûm ola ki bir fi'li 'abde izâfet kesb yüzünden ve Hâkk'a nisbet halk yüzündendir. Ve lâkin aşhâb-ı kirâma göre bi'l-külliyeye katli-i nefis olundu. **Ya'nî [18^b]** **“Fe-lem tağtülühüm iz kateltümühüm.”**³¹³ buyurulmadı. Fahr-i 'âlem Efendimiz'e göre bi'l-külliyeye remy nefyolunmadı. Zîrâ **“İz rameyte”** buyurdu. Farğ budur ki fi'il gâh olur sebebe nisbet olunur **“Yektübü hâzâ'l-ğalemü melîhan.”**³¹⁴ gibi. Pes Cenâb-ı Hâkk aşhâbı sebep-i katli edüp fi'l-i katli sebep olduğu cihetden kendüye bi'z-zât nisbet eyledi, **ammâ** Fahr-i 'âlem Efendimiz'i sebep-i remy edüp fi'li hem Zât-ı risâlete ve hem de Zât-ı kerîmine izâfet kıldı. Zîrâ Fahr-i 'âlem cümleden fânî ve Hâkk ile bâkî idi. Binâ'en

---

notasız olmasından dolayı bâ'ya karşı övündü. Bâ bundan dolayı meyûs oldu. Bunun üzerine Allah Cebrâil'e (besmele lafzında) bâ'yı elifin önüne koymasını emretti. İkinci nükte: 'İsim' lafzattullâhla bâ arasında vâsıttır (onları birbirine bağlar), eğer 'isim' arada vâsıta olmasaydı lafzattullâhın tekellümü aşık yakardı.”

³¹¹ “Attığın zaman, sen atmadın fakat Allah attı.” (el-Enfâl 8/17) Müellif bu âyetin tefsirini *Rûhu'l-beyân*'dan tercüme etmiş olabilir. Nitekim âyetle alakalı burada zikredilen izâhlar a.g.e. ile paralellik göstermektedir. Tercümesiyle karşılaştırmak için bk. İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, VII, 51-53.

³¹² “Âlimlerden bazıları şöyle der: Atmak dört türdür. Kabz (tutmak) ve irsâl (göndermek); bu ikisi Resûlullâh (s.a.v.)'in fiiline işâret eder. Teblîğ (ulaştırmak) ve isâbet; bu ikisi ise Allah'ın fiiline işâret eder. 'Ve mâ rameyte (atmadı)' yani kâfirlerin gözüne ulaştırmadı ve isâbet ettirmedi. 'İz rameyte (attığın zaman)' yani beşeriyet hâliyle tuttuğun ve gönderdiğin zaman 'Ve lâkinnallâhe ramâ (fakat Allah attı)' yani kâfirlere toprağı Allah ulaştırdı ve senin mecâzî vücûdunu ortadan kaldırarak onların gözüne isâbet ettirdi.”

³¹³ “Onları öldürdüğünüzde, siz öldürmediniz.” meâlinde bir cümledir.

³¹⁴ “Bu kalem güzel yazıyor.” meâlinde bir cümledir.

‘alâ-hâzâ be-kâyâ nisbetle fi‘l-i mezkûr Fahr-i ‘âleme ve fenâyâ nisbetle Cenâb-ı Hakk’a mensûb oldu. “Ke’ennehû fe-kâne’r-râmî Muhammeden şallallâhu ‘aleyhi ve sellem lâkin billâhi lâ bi-nefsihî.”³¹⁵ Ve bu mertebeye tecellî-i şıfat-ı kudret derler. Ya‘nî Fahr-i ‘âleme bu tecellî vâki‘ olduğda anıñ yedi yedullâh oldu. Kemâ kâlellâhu Te‘âlâ **“İnnellezîne yubâyi‘ûneke innemâ yubâyi‘ûnellâhe yedullâhi fevka eydihim.”**³¹⁶ Bu ma‘nâyâ binâ‘en vâki‘ olan remy fi‘li Hakk’la oldu. İşte buna kurb-ı ferâ‘iz³¹⁷ tesmiye olunur ki, bu mertebe Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerine maşşûşdur. Ammâ kurb-ı nevâfil³¹⁸ ki **“Küntü sem‘ahû ve başarahû ilh.”**³¹⁹ Bu hadîş-i kudusîniñ sırrına mazhar olan ‘abd-i kâmilidir. Bu sırrı ümenâ‘-i ümmet bilir ve kimseye keşfetmezler. Kemâ kâle ‘aleyhi’s-selâm **“el-‘Ulemâ‘u ümenâ‘u ümmetî.”**³²⁰ **Ba‘de-zâ** ma‘lûm ola ki ‘aşk ile Allah deyüp kibâr-ı aşhâbdan olan Bilâl-i Habeşî rağiyallâhu ‘anhu hazretleridir ki, Ümeyye bin Halef nâm cühûduñ kölesi idi. Ol cühûd küllü yevm güneşe karşı Bilâl’i darb edüp niçün Hazret-i Muhammed’e îmân edüp “ahad ahad” dersin deyu [19^a] rakabe-i ‘âlîlerine resen takup şehriñ şıbyânlarına teslim edüp teşhîr etdikde, ol dañi bu beyti hasb-i hâl eder idi:

Meyil verdim bir Leylî şıfat-veşe

Beni Mecnûn deyu eţfâl-i şehri tutdu taşa

Hazret-i Şiddîk-ı Ekber rağiyallâhu ‘anhu hazretleri ol Bilâl’i bu hâlde görüp der idi. “Ey Bilâl i‘tikâdını cühûdlardan gizle, ya‘nî îmânını ketmeyle, Cenâb-ı Hakk ‘âlimü’s-sırr ve’l-hafıyyâtdır, murâdını gizli tut.” deyu nuş u pend buyurdu. Yine gördü ol Şiddîk ki tâziyâne tahtında güneş muqâbelesinde ol Bilâl “ahad ahad” ve “Ağmed” der. Şiddîk-ı Ekber eyitdi: “Yâ Bilâl ben sana tenbîh etdim, niçün nuş u pend kabûl etmezsin?” **Güft Bilâl-i Habeşî** rağiyallâhu Te‘âlâ ‘anhu:

³¹⁵ “Atan sanki Hz. Muhammed (s.a.v.) idi fakat Allah ile, kendi nefsiyle değil.” meâlinde bir cümledir.

³¹⁶ “(Resûlüm!) Sana biat edenler ancak Allah’a biat etmiş olurlar. Allah’ın (kudret) eli onların ellerinin üstündedir.” (el-Fetih 48/10)

³¹⁷ “Kurb-ı ferâiz: Farz ibâdetleri işlemenin kula sağladığı Allah’a yakın olma hâli. Kulun, kendisi de dâhil her şeyden fânî olması, Hakk’tan başkasının şuurunda olmaması hâlidir. Bu hâlde fâil Hakk’tır.” Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2012, s. 222.

³¹⁸ “Kurb-ı Nevâfil: Kuldun beşerî şıfatların gidip yerine ilâhî vasıfların gelmesi. Bu hâlde fâil kul, Hakk onun âletidir. Allah kendisine yakın olan kulunun gören gözü, işiten kulağı, duyan kalbi, tutan eli olur.” *a.g.e.*, s. 222.

³¹⁹ “Onun işiten kulağı, gören gözü olurum.” Buhârî, “Rikâk”, 6502.

³²⁰ “Âlimler ümmetimin emînleridir.” Ebû Sa‘id İbnü’l-A‘râbî, *Mu‘cem*, Suudi Arabistan 1418/1997, I, 307, nr. 575; Kudâî, *Müsnedü’s-Şihâb*, Beyrut 1407/1986, I, 100, nr. 115. Hadîsin kaynaklarda geçtiği şekli “el-‘Ulemâu ümenâullâhi ‘alâ halkihî”dir.

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

'Aşk qahhârest ü men maqhûr-ı 'aşk
Çün şeker-şîrîn şodem ez şûr-ı 'aşk³²¹

Ya'nî 'aşk qahhârdır ve ben 'aşkıñ maqhûruyum. Çün şeker gibi şîrîn oldum 'aşkıñ şûrundan. **Ya'nî** telh iken şîrîn-zebân oldum, bu huşûşda ma'zûrum, beni 'afv buyur. Çünki Şiddîk gördü 'aşk-ı Bilâl perdeyi öte geçmiş naşîhat kabûl etmez. Çün Bilâl dergâh-ı 'azamete teveccüh edüp tazarru' eyledikde du'â'-ı Bilâl hedef-i Rabbânîye te'şîr edüp kabûle qarîn oldu. Tâ kim şehâb ağlamaya çemen gülmez ve tâ kim tıfl ağlamaya süd cûşa gelmez. **Ya'nî** sehâbın ağlaması çemeniñ gülmesine sebep oldu, kezâlik şabîniñ ağlaması dâyenin süd vermesine sebep oldu. Nitekim Bilâl ağlamadıkça nûr-ı İslâm'ı bulmadı. Birkaç günlük tıfl kendi tarîkini bilir ki, ağlayam tâ kim bana dâyem ya'nî vâlide-i [19^b] müşfikim şefkat edüp meme vere. Sen bilmez misiñ ki dâyeler dâyesi giryânsız i'tâ eder mi şîr-i rahmeti? **el-Kışşa:** Hâzret-i Şiddîk ol Bilâl'i cühûddan şatun alup ba'de'l-azâd Hâzret-i Sa'âdet'e getirdi. Çünki ol hasta olan Bilâl cemâl-i Resûlullâh'ı müşâhede etdikde der-'ağab bî-hûş olup kendisine mâlik olmadı. Hâzret-i Resûl-i Ekrem anı der-âgûş edüp uyardı, hufyeten kulağına söyledi, kim bilir neler söyledi. **Meşnevî:**

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Zîr-i leb mî-güftü ez bîm-i 'adüvv
Kûrî-i û ber minâre rev be-gû³²²

Ya'nî dudak altından düşmân havfından "Ahad u Ahmed" der idiñ, anlarıñ körlüğüne minâre üzere su'ûd eyle. **Ya'nî** "Allâhü ekber" söyle âvâz-bülend ile temcîd eyle, tâ seniñ latîf âvâzından râhat olalım. Ey Bilâlim, cism-i helâlîm derûn-ı pür melâlîm "Erihnâ yâ Bilâl."³²³ ber-hîz ber-hîz, kalk. "Kâme Bilâlü imtişâlen li-emri'n-Nebiyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem 'Allâhu ekber' istigraçe'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm

³²¹ Mevlânâ, *Mesnevî*, VI, 847, nr. 902; A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf, Şerhi*, XI, 311, nr. 918.

³²² Mevlânâ, *a.g.e.*, VI, 854, nr. 1099; A. Avni Konuk, *a.g.e.*, XI, 369, nr. 1115.

³²³ "Ey Bilâl bizi ferahlandır." Ebû Dâvûd, "Edeb", 4985; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVIII, 178, nr. 23088. Hz. Peygamber (s.a.v.) mânâ âlemine yükselmek istediği zaman Hz. Bilâl'e "Ezan oku ve bizi ferahlandır.", mânâ âleminden bu âleme gelmek istediğinde de Hz. Ayşe'ye "Yâ Hümeyrâ benimle konuş." derdi. Karşılaştırmak için bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 176.

fe-lemmâ kâle ‘Eşhedü enne Muhammeden’ kâne’l-Bilâlü sekaṭa ‘an dereceti’l-vücûd ve muğayyeben ‘aleyhi ve sekaṭa’l-gulğuletü minhâ fi ‘âlemi’l-melekût ve sekaṭa’l-velveletü fi ‘âlemi’l-ceberûti. Yusemmâ ‘inde’l-meşâyihî hâzihî leyletü’l-‘arâ’is.”³²⁴

Birdir ol birliğine şek yokdurur

Gerçi yanlış söyleyenler çokdurur

Ya’nî kimseden toğmak kimseyi toğurmak aña lââyık değildir. Vâlid ü mevlüdün kâffesini hâlîkdir. Bu beyit sûre-i İhlâş’a işâretdür ki, **“Kul hüvallâhu aḥad.”**³²⁵ birdir, mütevaḥḥid bi’z-zât ve münferid bi’s-sıfâtdır. **“Allâhu’s-şamed.”**³²⁶ [20^a] Ey es-Seyyidü’l-maşmûdü ileyhi fi’l-havâyici el-müstagnî bi’z-zâtihi ve küllü mâ‘adâhü muhtâcün ileyhi. **“Lem yelid.”**³²⁷ kimseyi toğurmadı. “Hâzâ reddü’n-naşârâ ve’l-yehûde kâlâ Üzeyrün ibnüllâhi ve Mesîhun ibnüllâhi ve’l-melâ’iketü benâtullâhi.”³²⁸ **“Ve lem yûled.”**³²⁹ kimseden toğmadı, zîrâ mevlid muḥdeşdir. Cenâb-ı Hakk ezeldir, ebedîdir ve sermedîdir. **“Ve lem yekün lehû küfüven aḥad.”**³³⁰ Hiçbir aḥad ana mümâsil ve müşâkil değildir. “Fe-yekülü tâ’ifetü’l-mu‘atṭilati velâ şâni’ü li’l-‘âlemi ve hâzâ merdûdün li-enne’l-‘âleme mâ yu‘limü bihi eş-şâni’ü Te‘âlâ ve yekülü’l-felâsifetü ve li’l-‘âlemi eş-şâni’ü ve lâkin lâ şifâtü li’s-şâni’i ve hüve münezzehün minhü ve yekülü’s-seneviyyâtü ve kâne şerîken lehû ve yekülü tâ’ifetü’l-müşebbiheti yutlaküne lehü’l-a‘dâ’u ve’l-cevârihi.”³³¹ **Beyt-i mevlid-i şerîf:**

Cümle ‘âlem yoğiken ol var idi

Yaradılmışdan ganî cebbâr idi

Var iken ol yok idi ins ü melek

‘Arş ü fers ü ay ü gün hem nüh felek

³²⁴ “Bilâl Hz. Peygamber (s.a.v.)’in emrine uyarak kalktı ‘Allahu ekber’ dedi, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e istiğrâk hâline girdi. ‘Eşhedü enne Muhammeden’ dediğinde Hz. Bilâl vücûd derecesinden düştü ve orada kayboldu. Ondan sonra melekût âlemine gulgule ve ceberût âlemine velvele düştü. Süfîler nezdinde bu, düğün gecesi olarak adlandırılır.”

³²⁵ “De ki: O Allah birdir.” (el-İhlâs 112/1)

³²⁶ “Allah Sameddir. (Her şey O’na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir.)” (el-İhlâs 112/2)

³²⁷ “O doğurmadı (baba olmadı).” (el-İhlâs 112/3)

³²⁸ “Bu, Hıristiyanların ve Yahudilerin reddettiğidir. Onlar ‘Üzeyr ve Mesîh Allah’ın oğludur, melekler ise Allah’ın kızlarıdır.’ dediler.” meâlinde cümledir.

³²⁹ “O doğmadı da.” (el-İhlâs 112/3)

³³⁰ “Hiçbir şey O’na denk ve benzer değildir.” (el-İhlâs 112/4)

³³¹ “Muattıla (Dehriyye) tâifesi âlem için bir yaratıcının, düzenleyicinin olmadığını söyler. Bu görüş reddedilmiştir. Çünkü âlem yüce bir yaratıcı olmadan bilinemez. Filozoflar, âlem için bir yaratıcının olduğunu fakat yaratıcının sıfatının olmadığını ve yaratıcının sıfattan münezzeh olduğunu söyler. Seneviyye (Düalizm) tâifesi ise âlemin ortağı olduğunu söyler. Müşebbihe (Antropomorfizm) tâifesi ise ona insan organlarının niteliklerini hamleder.”

Şun‘ ile bunları ol var eyledi

Birliğine cümle ikrâr eyledi

Bâri ne hâcet kılâvuz sözü çok

Birdir ol andan artuk Tañrı yok³³²

Ya‘nî ne güzel idi ol vakit ki ne gün var idi ne gece ve ne ferhunde-dem ve ne zamân-ı hürrem idi ki, ne zamân var idi ve ne dem ve ne sen var idi ve ne ben ne mekân ne zamân ne hemîn ü ne hemân ve ne îñ ü ne an, fâriğu‘l-bâl ve hoş-hâl gam u miñnet ve endûh-i mâ vü men ve derd-i miñnet ve belâ‘-i talebden fâriğ ve âzâde. **Ya‘nî** a‘yân-ı şâbite-i cihân çîn ü çûnsüz idi. ‘Aynî ve ‘ilmî i‘tibârından maşûn idi. Cihân ki sivâdır, ya‘nî mâsivallâhdır. [20^b] Hâkâyık-ı eşyânîñ a‘yânı henüz mertebe-i a‘yân-ı şâbiteye gelmemiş idi, nâgehân deryâ-yı ‘inâyet ve ihsân-ı İlâhî cûş u harekete gelüp ya‘nî nâgâh kûlzüm-i kenz-i mahfi bâr-ı muhâbbet ile temevvüc ve cûş u hurûş edüp cümle hâkâyık-ı eşyâ‘ vüçûda geldi. Ve bañr-i vüçûd-ı deryâ-yı kıdem bir gayrı mevc dañi urdu, cism ü cân beyninde berzah-ı câmi‘ zâhir oldu. Bu berzah-ı ‘âleme ‘âlem-i mişâl³³³ itlâk olunur ve ıstılâh-ı hükemâda müşül-i Eflâtuniyye ta‘bîr olunur. Bu ‘âlem rûhâniyyet ve cismâniyyet beyninde bir ‘âlemdir, letâfeti cihetiyle ‘âlem-i ervâha münâsebeti olup, basîf olmayup mürekkebe olmak cihetiyle ‘âlem-i ecsâma münâsebeti vardır. ‘Âlem-i menâm ve merâyâda zâhir olan ‘ukûs ve cin bu ‘âlemdendir. Ve insân ba‘de‘l-mevt haşre dek bu ‘âlem-i berzahdadır. Şultânü‘l-müfessirîn İbn ‘Abbâs³³⁴ bâb-ı belâgatde gavvâs rağiyallâhu ‘anhümâ Rabbü‘n-nâs bu ‘âlemi işbât edüp buyururlar ki, ‘âlem-i mişâlde iki şehir vardır birine Câbülkâ³³⁵ ve diğeri Câbülsâ³³⁶ derler. Hâlâ ol şehirlerde bir İbn ‘Abbâs vardır, tefsîr-i Qur‘an ile meşğuldürler. Bu ‘âlemde her ne ki mevcûd ise bir mişli ol ‘âlemde kemâl-i tafşîl üzere mevcûddur ve ol ‘âlemde elvân ü tu‘üm ve lezâi‘z müşahhâşdır. Meşelâ bir şahıs ki bu ‘âlemde vardır, ol ‘âlemde dañi anıñ mişli vardır. Ve bir şahıs bu ‘âlemde vefât edecek olursa iki mâh muqaddem ol

³³² Varak kenarına düşülen not: “Nüşa-i şâhîh: Birdir Allah andan artuk Tanrı yok. ‘Bâri’ burada hulâşa-i kelâm ma‘nâsnadır.”

³³³ ‘Âlem-i misâl: Rûhlar âlemiyle madde âlemi arasında bulunan ve bütün varlıkların zuhûra gelmeden önceki asıllarının, maddeye bürünmemiş şekillerinin mevcut olduğu âlemdir.

³³⁴ Ebü‘l-Abbâs Abdullâh b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88). Hz. Peygamber (s.a.v.)‘in amcasının oğlu, tefsîr ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen sahâbe.

³³⁵ Sâlikin hakîkate ulaşmak için harekete geçtiği ilk menzil, ulûhiyet mertebesidir. Misâl âleminde. Bu kavram için bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 82.

³³⁶ Sâlikin hakîkate ulaşmak için harekete geçtiği son menzil, insâniyet mertebesidir. Misâl âleminde. Bu kavram için bk. *a.g.e.*, s. 82.

‘âlemde vefât eder ve cümle ahâlî mâtem eder. Hattâ Hâzret-i İbn ‘Abbâs ol ‘âlemi temâşâ ederken kerîmeleri ol ‘âlemde vefât etmiş görürler, [21^a] ol ‘âlem ahâlîsi gelüp kendüye ta‘ziyet ederler, iki mâh mürûrunda bu ‘âlem-i şehâdetde duhter-i pâkizeleri merhûme olur. Binâberîn Hâzret-i Şeyhu’l-ekber kudîse sırruhu’l-ahtar *Fütûhât-ı Mekkiyye*’de bu hadîş-i şerîfi naklederler ki “İnellâhe halaka mi’ete elfe âdeme.”³³⁷ “Ve bir hikâye ile ‘âlem-i mişâliñ ba‘zı müşâhedâtını beyân buyurur ki, Ka‘be-i Şerîf’de tavâf vaktinde şöyle zâhir oldu ki, benim ile bir cemâ‘at tavâf hem-râh oldular ki, ben anları bilmez idim. Ve eşnâ’-i tavâfda bu beyti inşâ eylediler. **Bejt:**

[Bahr-i Hecez: Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün]

Lekad tıfnâ kemâ tafeltüm sinînâ

Bi-hâze’l-beyti tırran ecma‘înâ³³⁸

Çünkü bu kelâm mesmû‘um olduğda bildim ki bunlar ‘âlem-i mişâl âdemindendir. Biri benim cânibime nigâh edüp ‘Ben seniñ cümle-i ecdâdıñdanım.’ didükde, ben dañi ‘Seniñ fevtiñden kaç sene mürûr eyledi?’ dedim. Ol dañi ‘Benim fevtimden bu ana kadar kırk biñ seneden ziyâde oldu.’ didükde, ben ta‘accub edüp dedim: ‘Ebü’l-beşeriñ hilqati yedi biñ seneyi mütecâviz olmadı.’ Ol dedi: ‘Sen kangı âdemi dersiñ? Bu âdem ol âdemdendir ki, yedi biñ seneden evvel olan devirde halk olunmuşdur.’ Ol vâkitde hâtıra geldi ki, sâbıkan tañrîr olunan hadîş-i Nebevî bu sühâmı mü‘eyyiddir.”³³⁹ İntehâ. Naklederler ki, Hâzret-i İskender-i Zü’l-karneyn³⁴⁰ bir gün ‘ulemâ’ ve hükemâsını cem‘ edüp bu gûnâ baş-ı kelâm u ‘arż-ı merâm eyledi ki “Bu ‘âlemiñ hâli, insân beher-hâl bu kârbân sarâyından göçmek ve bu dâr-ı fenâdan irtiñâl etmek emr-i zarûrî olup, bu derde çâre [21^b] ve dermân yokdur. Seyr ü sefer ve tayy-i zemîn-i zulûmât olundu. Âb-ı hayâtdan bir eşer bulunup bu derd-i bî-dermân merge çâre edemedik. Çünkü mevte çâre bulmadım, bâri vaqt ü zamân merg hulûlünden muqaddem

³³⁷ “Şüphesiz ki Allah yüz binlerce âdem yarattı.”

³³⁸ İbnü’l-Arabî, *Fütûhâtü’l-Mekkiyye*, Kahire ty., III, 549. Burada ilk mısırda geçen “tafeltüm” kelimesi *Fütûhât*’ın tahkikli neşrinde “tıftüm” şeklinde geçmektedir. “Biz de sizin gibi senelerce tavâf ettik, Kâbe’yi hep birlikte tavâf ediyoruz.” Tercüme için bk. İbnü’l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2011, XIV, 285.

³³⁹ Bu rivâyeti *Fütûhâtü’l-Mekkiyye*’den karşılaştırmak için bk. İbnü’l-Arabî, *a.g.e.*, III, 549; *a.g.e.* (trc. Ekrem Demirli), XIV, 285-286.

³⁴⁰ Müellif, Zülkarneyn ve İskender arasında özdeşleştirme yapmıştır. Edebiyatta, İskendernâme türünün ilk örneklerini veren Firdevsî ve Nizâmî’den itibâren Aristo’nun talebesi olan İskender’le Kur’an’da kendisine büyük bir gücün verildiği bildirilen Zülkarneyn birbirine karışmıştır. İskender’in Türk edebiyatındaki yeri için bk. Ahmedî, *İskendernâme* (haz. İsmail Ünver), Ankara 1983; Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzâhi* (haz. Cemal Kurnaz), İstanbul 2009, s. 252-253.

ma'lûmumuz olsa da aña göre hareket ve emr-i âhirete tedârik üzere olunsa.” didükde cümle hükemâ ve aşhâb-ı tencîm Hazret-i İskender'e irâ'e-i râh-ı nücûm kıldıklarında İskender hazretleri buyurdu ki: “Hükkâm-ı nücûm zannı ifâde eder, yakîni ifâde etmez. Bu bâbda maflûbum vaqt-i rihletimi yakînen ifâdedir.” Hükemâ murâd-ı Hazret-i İskender'i fehmedüp bu müşkülün halline birkaç gün ruşsat taleb edüp cümleniñ ittifâkı ârâsıyla bir fen te'lîf edüp kendüye ta'lîm etdiler ki, ol 'ilm sebebiyle müsül-i Eflâtûniyye 'âlem-i mişâlden 'ibâretidir, aña duhûl ve ol 'âlemde kendiniñ tab'-nâmesini ya'nî şûret-i mişâliyyesini görüp ne hâlde olduğuna itillâ'-nâme hâşıl kıla. Hazret-i İskender dâ'imâ bunun ile 'amel ve kendiniñ hayr u şerrini ve hayât u memâtını bilir idi. Râvî Mîr 'Âşûr eydür ki “Bu fen meşâyih-ı Hindistân'ın ma'lûmları olduğundan bir günde tahşîl olunur bir fendir ve gâyet âsândır, lâkin herkes kendi hâline itillâ' mümkün değildir. Meger bir şahşın hâlini bilmek murâd olunduğda bu fen ta'lîm olunup kendi şûret-i hâliyyesini görüp itillâ' hâşıl eder.” İmdi bâlâda mestûr olan 'âlem ve gerek sâ'ir 'âlemi Cenâb-ı Cebbâr hazretleri halk buyurmuşdur. Rabbü'l-'âlemîn'in âyet-i kerîmesi buña bürhân-ı kâtı'dır:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Çünkü haq 'reşşe [‘aleyhim] nûrahû³⁴¹

Müfterik hergiz ne-kerded nûr-ı û³⁴²

[22^a] Ya'nî Cenâb-ı Haqq nûrunu saçdı, ol nûr-ı şerîf aslâ müfterik olmadı. Ya'nî cemî'-i 'avâlim zulûmât-âbâd ve mestûr ve mahfî iken Cenâb-ı Feyyâz-ı muṭlak anlarıñ üzerine nûr-ı vücûdu rûşen edüp şahrâ'-i şühûda getirdi ve bu sebep ile cemâl-i esmâdan perdeyi götürdü. Pes haqâyık-ı eşyâ' libâs-ı zuhûr ile melbûs olup tecellî hâşıl oldu ve her haqîkat dîk-ı hafâdan teneffüs buldu. Harf iken kelime ve kelime iken âyet ve âyet iken sûre şûretinde tecellî kıldı. Ve herkes kendi haqîkatini ve ismini bilüp 'âlem-i tafşîl ve tedbîrde kârına meşgûl oldu. Kemâ kâle 'aleyhi's-selâm **“İnnellâhe halaka'l-halka fi zulmetin şümme reşşe 'aleyhim min nûrihî fe-men eşâbehû min zâlike'n-nûri ihtedâ ve men ahta'ehû fe-kad zalle.”**³⁴³ “Kemâ kâlellâhü Te'âlâ fi

³⁴¹ Müellif bu mısırâdaki “Reşşe nûrahû” ibâresiyle bir sonraki dipnotta tercümesi verilen hadîse işâret etmiştir.

³⁴² Mevlânâ, *Mesnevî*, II, 170, nr. 189; A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerif Şerhi*, III, 72, nr. 187.

³⁴³ “Allah mahlûkâtını zulmette yaratarak üzerlerine kendi nûrundan serpti. Bu nûrdan kime isâbet etti ise o kimse hidâyete ulaştı, bu nûrun isâbetinde kimde hatâ oldu ise o kimse dalâlette kaldı.” Tirmizî, “İman”, 2642; Ahmed b.

hadîsi'l-kudsî fe-ķabaztü ķabzaten min nûrî fe-ķultü lehâ kûnî ĥabîbî Muĥammed şümme sebbeĥa zâlîke'n-nûri seb'îne elfe senetin şümme ĥalaķa minhü'l-enbiyâ'e ve'l-evliyâ'e şümme nazarallâhu ĥâzihi'n-nûra ve şavvera şûrete Muĥammedin 'aleyhi's-selâm fe-ķâme ke-ķıyâmihî fi's-şalâti şümme emera ervâĥa'l-enbiyâ'i en yetufû ĥâzihi şümme emerallâhu li'l-ervâĥi en yenzura ileyhi fe-minhüm men re'â re'sehû fe-şâre ĥalfeten ve sultânen fi'd-dünyâ ve men re'â cebhetehû fe-şâre emîren 'âdilen ve men re'â ĥâcibeyhi fe-şâre nakķâşen ve men re'â 'ayneyhü fe-şâre ĥâfîzen ve men re'â üzüneyhi fe-şâre müstemî'an ve men re'â ĥaddeyhi fe-şâre muĥsinen ve men re'â nefesehû kâne tayyiben ve 'atţâran ve men re'â şefeteyhi kâne vezîren ve men re'â sinnehû fe-şâre aĥsenü femî'r-ricâli ve'n-nisâ'i ve men re'â femehû kâne şâ'imen ve men re'â lisânehû kâne resûlen [22^b] beyne'l-ĥalâ'ik ve men re'â ĥalfehû kâne vâ'izen ve nâşihan ve mü'ezzinen ve men re'â lihyetehû kâne mücâhiden fi's-sebilillâhi ve men re'â 'unuķahû fe-şâre tâciren ve men re'â ĥaddehu'l-eymeni kâne ĥaccâmen ve'l-eyserü câhilen ve men re'â keffehü'l-eymeni kâne şarrâfen ve men re'â zâhra keffihî'l-eymeni kâne mübtedî'en ve men re'â şadrahû kâne 'âlimen ve müctehiden ve men re'â zârahû kâne mütevâzi'en ve men re'â keffehü'l-eyseri kâne baĥîlen ve men re'â eşâbi'ehü'l-eymeni kâne ĥaddâden ve'l-eyseri kâne ĥayyâten ve men re'â enâmilehû kâne kâtiben ve rûkbetehû kâne sâciden ve râki'en ve men re'â baţnahû kâne ķâni'en ve men re'â sâķahû kâne şayyâden ve men re'â zıllahû kâne şâĥibü tûnbûri ve men nazara ve lem yerahû kâne naşrâniyyen ve yehûdiyyen ve mecûsiyyen ve men re'â ve lem yenzur ileyhi kâne müdde'iyen bi'r-rubûbiyyeti mişle Fir'avne ve Nemrûde ve Şeddâde ve ĥayrihim.³⁴⁴

Hanbel, *Müsned*, XI, 441, nr. 6854.

³⁴⁴ "Allah bir kudsî hadîste şöyle buyuruyor. Nûrdan bir parça aldım ve ona 'Habîbim Muhammed ol.' dedim. Allah yetmiş bin sene bu nûru yüceltti. Sonra bu nûrdan peygamberleri ve velileri yarattı. Allah bu nûra nazar etti ve ona Muhammed aleyhi's-selâm sûretinde şekil verdi. Efendimiz namazda kıyamdaymış gibi ayağa kalktı ve peygamberlerin rûhlarına onu (kendisini) tavâf etmesini emretti. Allah rûhlara Efendimiz (s.a.v.)'e bakmalarını emretti. Onun başını gören kimse dünyada halîfe ve sultân oldu, alnını gören kimse âdil bir emîr oldu, kaşlarını gören kimse nakķâş oldu, gözlerini gören kimse ĥâfîz oldu, kulaklarını gören kimse dinleyici oldu, yanaklarını gören kimse muhsin (iyi ve güzel işler yapan) oldu, nefesini duyan kimse güzel oldu ve aktar oldu, dudaklarını gören kimse vezîr oldu. Onun dişlerini gören kadınların ve erkeklerin ağızları çok güzel oldu, ağızını gören kimse ise oruçlu oldu, dilini gören kimse insanlar arasında elçi oldu. Onun arkasını gören kimse vâiz, nâsih ve müezzin oldu, sakalını gören kimse Allah yolunda mücâhid oldu, boynunu gören kimse tâcir oldu, sağ yanağını gören kimse hacamatçı oldu ve sol yanağını gören kimse câhil oldu. Onun sağ avucunu gören kimse sarrâf oldu, sağ avucunun arkasını gören kimse bid'atçı, göğsünü gören kimse âlim ve müctehid oldu, sırtını gören kimse mütevâzi oldu, sol avucunu gören kimse cimri oldu. Sağ elinin parmaklarını gören kimse demirci oldu ve sol elinin parmaklarını gören kimse terzi oldu, parmak uçlarını gören kimse kâtip oldu ve dizini gören kimse secde eden ve rûkû eden oldu, karnını gören kimse kanaat eden oldu, baldırını gören kimse avcı oldu, gölgesini gören kimse tambur sâhibi oldu. Ona görmeksizin bakan kimse Hıristiyan, Yahûdi ve Mecûsî oldu. Ona bakan ama onu görmeyen kimse ise Firavun, Nemrûd, Şeddâd ve

Münâcât-ı Mütercim

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

İbtidâ zikreyle ey dil nâm-ı Yezdân-ı Hudâ
Bâb-ı Ka‘be’yi dilerseñ fethola tâ kim saña

Hamd-i Mevlâ etmek oldu her kelâmın zübdesi
Hamd ile bed’ olmayan işlerde olur çok hatâ

Hamd-i Ğaffâr’ı dilinden koma hem lebbeyk ile
Lâ-şerîke lâ-nazîr olan Hamîd’e dâ’imâ

Beyt-i Ma‘mûr’ın yerine Ka‘be’yi îcâd edüp
Hoş sebep kıldı gönül yapmağa anı zâhirâ

Aña ta‘zîm idüben beytim dedi Rabbü’l-Celîl
Pes münezzehdür mekân ile zamândan ol Hudâ

Yâ meger ola haķîkatden mecâz beyt-i Hicâz
Yohsa anın zât-ı pâki bî-mekândur bî-riyâ

Beyte muhtâc olan anın kullarıdır rûz u şeb
Mülk ü mâl ü hâneyi andan umar bay u gedâ

Ref‘-i dest et **Râsimâ** ol Cenâb-ı ‘İzzet’e
‘Arz-ı hâcât eyleyüben kullarına kııl du‘â’ [23^a]

Ger dilersiz bulasız oddan necât
‘Aşk ile derd ile eydüñ eş-şalât

Cenâb-ı Faḫr-i ‘âleme bu üslûb üzere şalât ü selâm oluna ki: **“Allahümme şalli ‘alâ Muḫammedin ve ‘alâ âli Muḫammedin kemâ şalleyte ‘alâ İbrâhîme ve ‘alâ âli İbrâhîme inneke ḫamîdün mecîdün ilh.”**³⁴⁵ “Allâhümme şalli ‘alâ Muḫammedin”

diğerleri gibi ilahlık iddiâ eden oldu.” Bu rivâyet için bk. Kara Dâvûd, *Delâilü’l-Hayrât Şerhi* (haz. Abdulkâdir Akçipek), İstanbul 1999, s. 123-124.

³⁴⁵ “Allah’ım İbrahim (a.s.)’e ve âline rahmet ettiğin gibi Hz. Muhammed (s.a.v.)’e ve âline de merhamet et. Şüphesiz

demek, a'zim Muhammeden demektir. Murâd, dünyâda ta'zîm zikrini a'lâ ve dînini gâlib ve şer'atini ibkâ etmekle ve ahirette ta'zîm meşûbâtını keşîr ve şefâ'atini kabûl ve ma'kâm-ı Ma'hmûd ile fazîletini zâhir kılmagla hândân eyle demektir. Bu ta'kdîrce "Şallû 'aleyhi" demek "Ud'û rabbeküm bi's-şalâti 'aleyhi" demektir. Mü'minler, şalât eylemek anıñçün Cenâb-ı Hâkk'dan şalât taleb etmek olur. Âl u aşhâbını ve ezvâc u zürriyâtını kendine 'a'fetmek bu ma'nâyâ zarar etmez, zîrâ anlar için ta'zîm dilemek mümteni' değıldir. Zîrâ "Her kimseniñ lâyıq olduğuna göre ta'zîmi vardır." deyu buyurmuşdur. İmâm Hâlimî³⁴⁶ buyurlar ki: "Fa'hr-i 'âleme şalât etmekden ma'şûd, Cenâb-ı Hâkk'ın emrine imtişâl edüp aña ta'karrüb etmektir. Çünkü Cenâb-ı Fa'hr-i 'âlemiñ üzerimize olan ha'kk-ı 'âlîlerini ka'zâ' etmektir." İbn 'Âbdüsselâm³⁴⁷ dağı aña tâbi' olup *Şeceretü'l-ma'ârif* nâm kitâbında eydür ki: "Bizleriñ Fa'hr-i 'âleme şalât etdiğimiz bu değıldir ki, aña şefâ'at etmek ola. Zîrâ bizim mislimizden anıñ mişline şefâ'at olmaz ve lâkin Cenâb-ı Hâkk bize ihsân edene mükâfât etmeyi bize emretmişdir, kâdir olmayacak du'â' ile mükâfât ederiz. Cenâb-ı Hâkk Te'âlâ, Fa'hr-i kâ'inât hazretlerine mükâfâtdan 'acimizi bildi, dağı bizi salâta irşâd eyledi." Şeyhu'l-ekber kudîse sırruhu'l-a'thar hazretleri buyurmuşdur ki: [23^b] "Şalâtın fâ'idesi yine bize rucû' eyley zîrâ Fa'hr-i kâ'inât Efendimiz hazretlerine şalât etmek şafâ-yı i'tikâd ve hulûş-ı niyyet ve ızhâr-ı muhabbete delâlet eder ve ol beynenâ ve beynallâh vâsıta olan Resûl-i Kerîm'e ihtirâma delâlet eyley." Ve aña şalât ü selâm eylemek hükmünde 'ulemâ' ihtilâf edüp birkaç kavî buyurmuşlardır. Biri budur ki, Fa'hr-i 'âlem hazretlerine şalât eylemek vâcib ve lâkin iktifâ mertebesiniñ e'kali bir kerre etmektir. Bu bir def'ada şalât eylemek kâfidir. Kavî-i şânî budur ki, defa'ât ile etmek vâcibdir ve lâkin 'adedle ta'kyîd etmediler. Bu kavî, e'imme-i Mâlikiyyeden Kâdî Ebû Bekr bin Bükeyr'inidir³⁴⁸ ammâ Kâdî 'İyâz³⁴⁹ nakleylemişdir. Kavî-i şâliş budur ki her bâr ki zikroluna şalât etmek vâcibdir ve bu kavî Tahâvî'niñdir³⁵⁰ ve 'ulemâ'-i Hânefiyye'den bir cemâ'atıñ ve Hâlimî'niñ ve 'ulemâ'-i Şâfi'iyye'den bir cemâ'atıñdır. Ve Mâlikiyye'den İbn 'Arabî

sen övülmeye lâıksın ve yücesin." Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat*, IV, 378, nr. 4481. Benzer rivâyetler için bk. Buhârî, "Ahâdisü'l-enbiyâ", 3369; "Tefsîr", 4797; Müslim, "Salât", 66 (406); Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, II, 434-441.

³⁴⁶ Ebû Abdullâh Hâlimî (ö. 403/1012). Mütakaddimîn devri Eş'ariyye kelâmcısı ve Şâfiî fakihî.

³⁴⁷ Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm b. Ebi'l-Kâsım es-Sülemî ed-Dımeşkî (ö. 660/1262). Şâfiî fakihî.

³⁴⁸ İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî (ö. 543/1148). Endülüslü Mâlikî fakihlerinin önde gelen âlimlerinden.

³⁴⁹ Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî (ö. 544/1149). Mâlikî kadısı, hadîs, fıkıh ve dil âlimi.

³⁵⁰ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacri el-Mısri et-Tahâvî (ö. 321/933). Hânefi fakihî ve muhaddis.

her bâr zikrolundukça şalât eylemek aḥvaṭdır, buyurdu. Zemahşeri³⁵¹ daḥi bu kavli te'ÿîd etmişdir. Tirmizî naklinde Ebû Hureyre'den mervîdir ki, **“Raḡime enfü men zükirtü 'indehü fe-lem yuşalli 'aleyye.”**³⁵² buyurulmuşdur. **Ya'nî** “İsm-i pâk zikrolunup da şalât etmeyen zelîl olsun” deyu beddu'â' etmektedir.³⁵³ Kezâ fi'l-*Mevâhibi'l-ledünniyye*. Kuhistânî³⁵⁴ 'Bâbü'l-ezân'da Şâhib-i *Kenz*'den nakledüp bu 'ibâretle buyurur ki: “Va'lem ennehü yüsteḥabbü en yükâle 'inde semâ'i'l-ülâ mine's-şehâdeti's-şâniyeti şallallâhu 'aleyke yâ Resûlallâh ve 'inde semâ'i's-şâniyeti kıurretü 'aynî bike yâ Resûlallâh şümme kâle **Allâhümme** metti'nî bi's-sem'i ve'l-başari ba'de vaz'i zufra'l-ibhâmeyni 'ale'l-'ayneyni [24^a] fe-innehü 'aleyhi's-selâm yekûnü kâ'idan lehü ile'l-cenneti.”³⁵⁵ İntehâ. Ve kışaş-ı enbiyâ'da mezkûrdur ki, Âdem 'aleyhi's-selâm behişt-âşiyân iken Faḥr-i 'âlemiñ cemâline müştâk oldu. Cenâb-ı Hakk daḥi ol şûret-i zîbâyı Hâzret-i Âdem'in baş parmaklarındaki tırnakları üzerinde âyine-i mişâli idi. Cenâb-ı Hakk daḥi taşvîr eyledi. Âdem 'aleyhi's-selâm aña nazar-endâz olduğda, bî-ihtiyâr bûs edüp gözlerine sürdü. Hâzret-i Cibrîl bu każiyyeden Faḥr-i 'âlemi âgâh eyledikde Faḥr-i 'âlem Efendimiz buyurdu ki: **“Men semî'a ismî fi'l-ezânî fe-ḡabbele zufray ibhâmeyhi ve meseḡa 'alâ 'ayneyni lem yeḡum ebeden.”**³⁵⁶ Ve 'alâ rivâyetin, Âdem 'alehi's-selâm Faḥr-i 'âlemiñ cemâline müştâk olduğda nûr-ı Muştafâ şallallâhu 'aleyhi ve sellem şehâdet parmağında zâhir olup Hâzret-i Âdem 'aleyhi's-selâm aña selâm verdi. Cenâb-ı Hakk, Faḥr-i 'âlem tarafından Hâzret-i Âdem'in selâmını aldı. Pes selâm Hâzret-i Âdem'den şâdir olmağla sünnet ve reddi Cenâb-ı Hakk'dan olmağla farz olundu. Kemâ kâle'n-Nevevî.³⁵⁷ İbn Hacer daḥi *Uşûl-i Hadîş*'de³⁵⁸ bu każiyyeyi tecvîz

³⁵¹ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşeri (ö. 538/1144). *el-Keşşâf* adlı tefsiri yanında Arap dili ve edebiyatına dâir çalışmaları ile tanınan Mu'tezilî âlim.

³⁵² Tirmizî, “Daavât”, 3545; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, II, 426.

³⁵³ Müellif, salât ü selâm konusunu *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Bâkî, *Meâlimü'l-yakîn*, II, 142-143. Salât ü selâm konusu *Peygamber Külliyyâtı*'nda da buradakine benzer bir üslûbla zikredilmektedir. Karşılaştırmak için bk. Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, XII, 434-436.

³⁵⁴ Şemsüddîn Muhammed b. Hüsâmiddîn el-Horasânî el-Kuhistânî (ö. 962/1555). Hanefî fakihî.

³⁵⁵ Müellif, Kuhistânî'nin *Şerh-i Kebîr*'inde *Kenzü'l-ubbâd*'dan naklettiğini söylediği bu rivâyeti *Rûhu'l-beyân*'dan (Ahzâb sûresinin 56. âyetinin tefsîrinden) iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, XXII, 335-337. “Sen bil ki: Ezanda ikinci şehâdetin birinci söylenişini duyunca ‘Allah sana salât etsin Yâ Resûlallâh’, ikinci defa söylenişini duyunca ‘Gözümün aydınlığı senindedir Yâ Resûlallâh’ denilmesi, ardından başparmakların tırnakları gözlerin üzerine konulduktan sonra ‘Allah’ım, beni işittiklerimden ve gördüklerimden faydalandır.’ denilmesi müstehabtır. Çünkü Hz. Resûlullâh o kimseye rehber olup onu cennete götürecektir.” Tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XV, 582.

³⁵⁶ “Kim ezan okunurken ismimi duyar ve başparmaklarının tırnaklarını gözlerinin üzerine koyarak meshederse ona ebediyyen sıkıntı yoktur.” Sehâvî, *Makâsıdu'l-hasene*, Beyrut 1405/1985, s. 605-606, nr. 1021; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 207, nr. 2296. Kısas-ı enbiyâdan nakledilen bu rivâyet için bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 268. Hüseyin Vassâf bu rivâyetin *Firdevsü'l-ahbâr*'dan nakledildiğini yazmıştır. Bu hadîs ayrıca *Rûhu'l-beyân*'da, Ahzâb 33/56'nın tefsîrinde de zikredilmektedir. Tercümesi için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XV, 583-584.

³⁵⁷ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî (ö. 676/1277). Hadîs âlimi ve fakih.

etmiştir.

li-Mürettibihî

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Yüzüm hâk-i der-i ihsana sürsem yâ Resûlallâh
Bu yüzden sen meh-i tâbânı görsem yâ Resûlallâh

Şaçalum köhne çârûb eylesem bâb-ı şefâ'atde
Ġubâr-ı dergehiñ silsem süpürsem yâ Resûlallâh

Yüzüm sürsem yer öpsem her seher dîvân-ı 'aşkıñda
Saña el kavuşdurup karşıñda tursam yâ Resûlallâh

Nigehbân-ı der-i devlet-me'âb-ı iştîyâk olsam
Eşiğñ taşına tursam o tursam yâ Resûlallâh

Hevâ-yı bî-karâr-ı rûzigâr-ı 'aşk u şevkiñle
Gehî deryâ gibi tâşsam köpürsem yâ Resûlallâh

Müyesser olmadı feyz-i seherden neşve-yâb olmak
Uyandır h'âb-ı ġafletden uyursam yâ Resûlallâh [24^b]

Düşüp şahrâ'-i sevdâya talebkâr-ı rızâ' olsam
Eser yeller gibi yilsem yüpürsem yâ Resûlallâh

***

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Cemâliñ nûrunu uyhuda gördüm yâ Resûlallâh
Uyandım bahtımı âsûde gördüm yâ Resûlallâh

Harîm-i “şemme vechullâh”³⁵⁹ı görmek idi ma'îlûbum

³⁵⁸ *Nuhbetü'l-fiker* [İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî'nin hadîs usûlüne dâir *Mukaddime* adlı kitabına İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) yazdığı muhtasar.]

³⁵⁹ “(Nereye dönerseniz) Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır.” (el-Bakara 2/115)

O vechi kûşe-i ebrûda gördüm yâ Resûlallâh

Şalât ü sünnetiñ ihmâl eden nâdân-ı bed-kârı
Heves şahrâsını peymûde gördüm yâ Resûlallâh

‘Aceb mi maṭla‘-ı nûr-ı sūrûr olsa yüzüm zîrâ
Karıñ toprağına fersûde gördüm yâ Resûlallâh

Ba‘îd olmaz gözüm nûr-ı siyahı görse re‘ye‘l-‘ayn
Sevâd-ı kâkülün ğîsûda gördüm yâ Resûlallâh

Girîbân-ı diliñ ser-i ceyb-i ihlâş etmeyen şahıs
Riyâdan dâmenin âlûde gördüm yâ Resûlallâh

Râsimî pür-şafâyım âsitân-ı dil-i destânında
Raķîbiñ vaz‘ını beyhûde gördüm yâ Resûlallâh

**Ey ‘azîzler işte başlarınız söze
Bir vaşiyet kılavuz³⁶⁰ illâ size**

**Ol vaşiyet kim derim her kim tuta
Misk gibi hoşusu cânlarda tüte**

**Haķķ Te‘âlâ rahmet eyleye aña
Kim beni ol bir du‘â’ ile aña**

**Her ki diler bu du‘âda buluna
Fâtiha ihşân ede ben kûluna**

Lillâhi‘l-fâtiha ma‘a‘ş-şalavât

Bu vaşiyetden murâd³⁶¹ zâhir-i hâlde âtîde beyân olunacak evşâf-ı Nebî

³⁶⁰ “kılarız” Neclâ Pekolcay, *Mevlîd*, s. 51.

³⁶¹ Varak kenarlarındaki notlar: [24⁹] Ve ‘inde‘l-‘ârifin vaşiyetden murâd, zıkr-i âtî hadîş-i şerifler ile ‘amel etmekden ‘ibâretidir ki bu mecelleye derc ü taḥrîr ve her birerlerinin ma‘naları daḥî icmâlen sırasıyla yanı başlarına taştîr olundu. “**İnneme‘l-a‘mâlü bi‘n-niyât.** (Ameller niyetlere göredir.)” (Buhârî, “Bed‘ü‘l-Vahyi”, 1; Ebû Dâvûd, “Zühd”, 4227.), “**Eḥabbü‘l-a‘mâli ilallâhi ba‘de‘l-ferâ‘izi men eṭ‘ame miskînen min cû‘in ev defe‘a ‘anhu muğramen ev keşefe ‘anhu kerben.**” (Taberânî, *Mu‘cemü‘l-keḥûr*, III, 218, nr. 3187; Müttakî el-Hindî, *Kenzü‘l-ummâl*, VI, 342, nr. 15958.) A‘mâl-i mefrûzadan şoñra Cenâb-ı Haķķ’ıñ rızâsına ziyâde muvâfiķ olan a‘mâl-i şâliha:

oluñ ki, ben Cenâb-ı Hakk'a lâhık oluram ve taḥkîkan siz daḥi aña lâhık olursunuz. Dünyâda kimse bâkî kalmaz.” buyurdu. Andan muhâcirîne hürmet ve ‘izzet etmeyi vaşiyet eyledi. Andan aşhâba naşihat edüp “Olmaya ki bir murâdın ḥuşûliyyün siziñ ‘aceleñize bâ‘iş ola. Zîrâ Cenâb-ı Hakk kimseniñ ‘acele etmesiyle ‘acele eylemez. Ve bir kimse ki aña gâlib olmaḥ dilese, anıñ şun‘ına râzı olmayup ‘Elbette ben filân murâdı ele getiririm ve filân düşmanı ḳahrederim’ diye şabretmeyip kendi re‘yi üzere sa‘y ede, ol maḡlûb olur. Ve bir kimse ki aña ḥud‘a etmek isteye, ḥud‘a anıñ kendisine olur.” buyurdu. Buhârî naklinde İbn ‘Abbâs raḍiyallâhu ‘anhümâ ḥazretlerinden mervîdir ki, Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ḥazretlerinin dâr-ı bekâya teşrîfi taḳarrüb edecek, aşhâbına emretti: **“Helümmû ektübü leküm kitâben [25^b] lâ-teḡillû ba‘dehû.”**³⁶² Ya‘nî geliñ size bir nâme yazayım ki andan soñra ḍalâlete düşmeyesiz buyurdu. Aşhâbıñ ba‘zıları eytdiler: “Vaşiyete ḥâcet yokdur, Ḳur‘ân-ı ‘Azîm bizlere kâfidir.” **“Ḥasbünâ kitâbullâhi.”**³⁶³ dediler. Ve ba‘zılar daḥi nâme yazılmasına rızâ‘-dâde oldular. Bu ḥuşûşda ḥuzûr-ı sa‘âdetde ḡüft u ḡû keşret buldu. **Kâle “Ḳümû ‘annî.”**³⁶⁴ deyu ḥuzûrdan iḥrâc eyledi. İbn ‘Abbâs raḍiyallâhu ‘anhümâ **“İnne‘r-reziyyete mâ ḥâle beyne Resûlillâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ve beyne en yektübe lehüm zâlike‘l-kitâbe li-iḥtilâfihim ve lafzihim.”**³⁶⁵ deyu söyler idi. Ve‘l-hâsıl ol nâmeniñ yazılmasına mâni‘ olan nesne ne ‘azîm muşibetdir deyu te‘essüf eder idi. Ḥazret-i Ömer raḍiyallâhu ‘anhu ol nâmeniñ yazılmasına râzı olmadı ki, ḳuvvet-i fehm ve dikkat-i nazarından ḥavf etdi ki, Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem nâmede ba‘zı ‘umûr kitâbet etdire daḥi ümmet işlemeden ‘âciz olalar, andan ‘uḳûbete müsteḥaḳ olalar. Zîrâ her ne buyursa mansûş olur idi. ‘Adem-i imtişâle ‘uḳûbet lâzım gelir idi ve yâḥud ‘ulemâya ictiḥâd bâbı mesdûd olmaḳ lâzım gelir idi. Bunun tafşîli *Mevâhibü‘l-Iedünniyye*‘de mezkûrdur.³⁶⁶

li-Mürettibihî

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Yâ İlâhî ḥazretiñe ref‘ idüben destimiz

³⁶² Buhârî, “Megâzî”, 4432; Müslim, “Hibât”, 22.

³⁶³ Buhârî, “Megâzî”, 4432; Müslim, “Hibât”, 22.

³⁶⁴ “Haydi kalkınız!” Buhârî, “Megâzî”, 4432; Müslim, “Hibât”, 22.

³⁶⁵ “Ne büyük muşibettir o muşibet ki, Resûlullâh (s.a.v.)‘ın ashâba yazmak istediği kitaba mâni oldu. Bunun sebebi ashâbın ihtilâf etmesi ve konuşmasıdır (seslerini yükseltmesidir).” Buhârî, “Megâzî”, 4432; Müslim, “Hibât”, 22.

³⁶⁶ Buhârî naklinde yer alan kırtas ḥâdisesini iktibas edildiği kaynakla karşılaştırmak için bk. Bâkî, *Meâlimü‘l-yakîn*, II, 432-433.

Bir bölük ‘âcizleriz hâcâtımız eyle revâ

Oğunan âyât-ı Kır’an hakkıyçün luğfeyleyüp

Sen esirge ver necâtı ‘avniñi kıl reh-nümâ

Ol Hâbîbiñ cebhesinde berķ uran nûr hürmeti

Râhımız âsân idüben bizi hıfzet dâ’imâ

Rûzigârıñ şiddetinden şerr-i a‘dâdan dağı

Ver bize emn ü emânı ħalbimiz bulsun şafâ [26^a]

Rûz u şeb budur du‘âmız kim kılâvuz saña

Ĥazret Aĥmed hürmetiyçün yâ Ĥudâ

Şehr-i Sivas içre oldu ĥân-ı ‘uzlet meskenim

İşbu inşâma şurû‘um anda oldu ibtidâ’

***

Ĥaĥķ Te‘âlâ çün yaratdı Âdemi

Ĥıldı Âdemle müzeyyen ‘âlemi

Âdeme ĥıldı feriştehler sücûd

Hem aña çok ĥıldı ol luğf ıssı cûd

Cenâb-ı Ĥâlîķ-ı ĥadîm cümle insânıñ peder-i ekremi olan Ĥazret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâm vücûd-ı şerîfîni ĥudret-i bâliğası ve melâ’ike-i kirâm vâsıtasıyla arzdan alınan ve tersîm ve teşķil olunan balçığa ‘ukûl-ı beşeriñ idrâķ edemeyeceği şûretde şehr-i Muĥarrem’iñ onuncu Cum‘a günü ifâza-i rûĥ ederek yaradup, ism-i şerîflerini Âdem tesmiye buyurmuşdur. Vech-i tesmiye dağı luğatde her nesneniñ zahrına ya’nî üstüne edîm denilmesinden iĥtizâ edüp ve kendileri uzun boylu ve çok kıvrırcıķ saçlı. Cum‘a günü beyne’z-zuhr ve’l-‘asr cennete dâĥil olarak bu şûretle büyük bir ni‘met-i ilâhiyyeye nâ’iliyyetinden tolayı Ĥazret-i Kerîm-i Mûte‘âl’e envâ‘-ı ĥamd ü şenâ ile meşğûl ve mesrûr oldu. Ba‘dehû ĥikmet-i Rabbânî arz üzerine nüzûl edüp “Fe-

secedû³⁶⁷ âyet-i kerîmesine mazhar olup ‘âlemi müzeyyen kılip ma‘mûr u âbâdân eyledi. Ca‘fer-i Şâdık³⁶⁸ hazretlerinden rivâyeten, evvel secde kılan Cebrâ‘il ba‘dehû Mîkâ‘îl ba‘dehû İsrâfil ba‘dehû ‘Azrâ‘il ‘aleyhimü’s-selâmdir. Ve ba‘zılar daği “İbtidâ’ secde eden İsrâfil ‘aleyhi’s-selâmdir.” dediler.³⁶⁹ [26^b]

Muştafâ nûrunu alında kodu

Bil Habîbim nûrudur bu nûr dedi

Kıldı ol nûr anıñ alında qarâr

Qaldı anıñ ile nice rûzigâr

Şoñra Havvâ alına naqletdi bil

Turdu anda daği nice ay u yıl

Şît toğdu aña naqletdi nûr

Anıñ alında tecellî kıldı nûr

Erdi İbrâhîm ü İsmâ‘îl’e hem

Söz uzanur ger qalanın der isem

İbn Merzûk³⁷⁰ naqlinde Hazret-i Hüseyin rağiyallâhu ‘anhu Fahr-i ‘âlem şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinden rivâyet ederler ki: **“Küntü nûran beyne yedey rabbî qable halkı Âdeme bi-erba‘ati aşere elfe ‘âmin.”**³⁷¹ buyurulmuşdur. Ma‘nâsı “Âdem ‘aleyhi’s-selâm halkından on dört biñ sene muqaddem hużûr-i Bârî’de bir nûr idim.” demekdir. Ve yine haberde vârid olmuşdur ki Cenâb-ı Haqq, Hazret-i Âdem’i halk etdiği zamânda ol nûru Hazret-i Âdem’iñ zahrında mevcûd kıldı. Şöyle ki alında ziyâsı zâhir olup geri qalanıñ nûruna gâlib oldu. Cenâb-ı Haqq, Hazret-i Âdem’i serîr üzerine çıkarup meleklerin zahrlarına tahmîl eyledi, emreyledi ki ‘arş-ı a‘lâyı tavâf etdireler.³⁷² Mervîdir ki Hazret-i Âdem’den kırk evlâd hâşıl oldu. Havvâ’dan her bir

³⁶⁷ “(Melekler Âdem’e) Hemen secde ettiler.” (A’râf 7/11)

³⁶⁸ Ebû Abdillâh Ca‘fer b. Muhammed el-Bâkir b. Alî Zeynil‘âbidîn (ö. 148/765). İsnâaşeriyye’nin altıncı, İsmâiliyye’nin beşinci imâmı, Ca‘ferî fikhının kurucusu.

³⁶⁹ Müellif, Cafer-i Sâdık’ın rivâyetini *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 80.

³⁷⁰ İbn Merzûk el-Hatîb el-Acîsî et-Tilimsânî (ö. 781/1379). Mâlikî fakihî, muhaddis, hatip ve devlet adamı.

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü’s-sahâbe*, II, 662; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 303, nr. 827.

³⁷² İbn Merzuk rivâyetini iktibas edildiği kaynakla karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *a.g.t.*, s. 79-80.

toğurduka ikişer toğurur idi. Ammâ Şît ‘aleyhi’s-selâmı toğurduka yalnız toğurdu. Anıñ için nübüvvet verildi. Hazret-i Şît evlâdına vaşiyet eyledi ki nûr-ı Muḥammed şallallâhu ‘aleyhi ve sellemi vaz’ etmeyeler, illâ pâkize ḥâtunlara vaz’ edeler. Ya’nî nâ-pâk ḥâtunlara mu‘âmele-i ezvâc etmeyeler. [27^a] Devr-i Âdem ‘aleyhi’s-selâmdan tâ ‘Abdullâh bin ‘Abdulmuṭṭalib zamânına gelince ḥâl böyle idi. Cenâb-ı Hakk, Faḥr-i kâ’inât’ın neseb-i şerîfin seffâh-ı câhiliyyetden ḥıfzeyledi. Rivâyet olunur ki İbn ‘Abbâs raḍiyallâhu ‘anhümâ “**Ve teḳallübeke fi’s-sâcidîn.**”³⁷³ âyet-i kerîmesinde buyurmuşdur ki ma’nâsı “Seni resûl kûlundan resûl kûluna naḳletdim, tâ dünyâyâ getirince” demekdir. Bundan murâd seniñ nesebinde seni resûller silsilesine rabṭeyledim demekdir. **Rivâyet** olunmuşdur ki nûr-ı Muḥammed şallallâhu ‘aleyhi ve sellem vaḳtâ ki ‘Abdulmuṭṭalib’e intikâl eyledi, ‘Abdulmuṭṭalib birgün Ka’be ḥaremindedir yatup uyumuş idi. Uyandığı zamân da kendisini bir ḥâlde buldu ki gözleri sürmelenmiş ve ḥulle-i ḥüsn ü cemâl giydirilmiş, müteḥayyir ḳaldı, bunu kim eylediğın bilemedi. Babası eline yapuşup Ḳureyş kâhinlerine getirdi, eyitdiler ki Cenâb-ı Hakk bu zâtı te’ehhüle ruḥşat vermişdir. Ba’dehû ol nûr-ı Muḥammedî Hazret-i ‘Abdullâh’a intikâl eyledi.³⁷⁴ Ol nûru Ḳuteyle nâmında bir ḥâtun gördükde Hazret-i ‘Abdullâh’a meyleyledi. Hazret-i ‘Abdullâh andan i’râz eyledi. Ba’dehû Vehb bin ‘Abdimenâf’ın kerîmesi Hazret-i Âmine Ḥâtun’ı ‘Abdullâh’a nikâḥ etdiler. Hazret-i Âmine Ḳureyş tâ’ifesiniñ ḥaseb ve neseb cihetinden efdâli idi. Hazret-i ‘Abdullâh’dan ḥâmile olucaḳ nûr-ı Muḥammedî Hazret-i ‘Abdullâh’dan Hazret-i Âmine’ye intikâl eyledikde ol gece semâ’ ve arzda nidâ olundu ki, ol nûr ki Faḥr-i kâ’inât andañ ḥalk olsa gerekdir. Bu gece Hazret-i Âmine’niñ raḥminde ḳarâr eyledi, “Fe-yâ tûbâ şümme tûbâ”³⁷⁵ denildi. Nice nice ‘acâ’ib ve ğarâ’ib zuhûra geldi.³⁷⁶ [27^b]

İşbu resm ile müselsel muttaşıl

Tâ olunca Muştafâ’ya müntaḳil

³⁷³ “Ve secde edenler içinde dolaşmanı (görüyor)” (Şu’arâ 26/219) İbn Abbâs’ın rivâyetini tercümeden karşılaştırmak için bk. Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, XIV, 170-171.

³⁷⁴ Nûr-ı Muhammedînin Hz. Abdullâh’a intikâline dâir rivâyeti iktibas edildiği kaynakla karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 92.

³⁷⁵ “Ne mübârek, ne mukaddes, ne güzel oldu” mânâsında bir ibâredir.

³⁷⁶ Müellifin nûr-ı Muhammedînin Hz. Âmine’ye intikâline dâir rivâyetini iktibas ettiği kaynakla karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *a.g.t.*, s. 98-99. Tezde “Fe-yâ tûbâ lehâ şümme yâ tûbâ” şeklinde geçiyor.

Geldi çün ol “rahmeten li'l-‘âlemîn”³⁷⁷

Vardı nûr anda qarâr etdi hemîn

Ger dilersiz bulasız oddan necât

‘Aşk ile derd ile eydüñ eş-şalât

Cenâb-ı Hakk âyet-i kerîmesinde sirâc-ı münîr ile vaşf buyurmuşdur. Kemâ kâle Te‘âlâ **“Ve sirâcen münîren.”**³⁷⁸ Murâd hidâyet edüp çerâğ gibi yolları rûşen buyurmuşdur. Tarîk-i Hakk’a hidâyet ve irşâd anıñ nûr-ı şerî‘atıyla hâşıldır. Nûr-ı şems ol yolları göstermez, illâ nûr-ı Muhammedî ile gösterir. Şems-i ecsâm ‘âlemde nûr ifâde etdiği gibi Fahr-i kâ’inât’ın zât-ı şerîfi sâ’ir zevât ve enfüs-i beşeriyeye envâr ifâza eyler. Cenâb-ı Hakk, Resûl-i Ekrem’ini vaşf buyurduğu gibi kendi nefsi-i qudsiyesini dañi vaşf buyurmuşdur. Nitekim **“Allâhu nûru’s-semâvâti ve’l-‘arzi meşelü nûrihî ke-miškâtin fihâ mişbâhun.”**³⁷⁹ buyurmuşdur (el-âyetü). Semâvât ve ‘arzda andan gayrı nûr yokdur ve mecmû‘-ı ‘âleme işrâk etmişdir. Ve ‘âlem-i vücûdda nûr-ı Hakk’dan gayrı nesne yokdur, her şeye andan sirâyet etmişdir. Nûr aşlında bir keyfiyettir ki, bâşıra ya’nî göz evvelen anı idrâk eyler, ba‘dehû anıñ vâsıtasıyla görünen nesnelere idrâk eyler. Şems ve kamerden fâ’iz olan keyfiyetler gibi. Meşelâ anlarıñ nûrları evvelâ muqâbil olan ecsâm-ı keyfiyeye tokunur ve göz ol nûru görür ba‘dehû ol ecsâmı görür. Eger nûr olmayaydı, hergiz bir nesne göremez idi. [28^a] Nitekim leyle-i muzlîmede ve ziyâ’ girmez ve zîr-i zemînde gözün ‘ameli qalmaz. Hâşılı nûrdan bu ma’nâ murâd olucağ Cenâb-ı Hakk’a itlâkı şahîh değıldir. Bir muzâf taqdiri lâzımdır. Nitekim **“Zeydün kerîmün”**³⁸⁰ didüklerinde zû-keremin demektir. Bunda dañi zû-nûrin demek murâd olunur. Yâhûd **“münevvirü’s-semâvâti”**³⁸¹ demektir. Bu ma’nâyı Hazret-i ‘Ali ve Zeyd bin ‘Ali rağiyallâhu ‘anhümâ kırâ’atleri müeyyid olunur. Zîrâ

³⁷⁷ “(Ey Muhammed! Biz seni ancak) Âlemlere rahmet olarak (gönderdik).” (el-Enbiyâ 21/107)

³⁷⁸ “Ve nûrlar saçan bir şavk yani ışık...” (Ahzâb 33/46) Allah’ın Efendimiz (s.a.v.)’i nûrlar saçan kandil olarak nitelemesine dâir farklı yorumlar vardır. Kandilin, karanlığı aydınlatması; gizli kalan hakikatleri açığa çıkarması; ışık saçması sebebiyle ferahlık vesîlesi olması; başka ışıkları tutuştururken kendi ışığından bir şey kaybetmemesi; bütün yönleri aydınlatması gibi yönlerden kandille Efendimiz (s.a.v.) arasında benzerlik kurulmuştur. Tercümesinden karşılaştırmak için bk. Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, XV, 501-506.

³⁷⁹ “Allah göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsîli, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir.” (en-Nûr 24/35) Nûr âyetinin devâmının meâli: “O lamba kristal bir fânus içindedir; o fânus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan yâni zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. O’nun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.”

³⁸⁰ “Zeyd kerîmdir.”

³⁸¹ “Gökleri aydınlatandır.”

“Allâhu nevvâra’s-semâvâti.”³⁸² kırâ’at etmişlerdir. Şîga-i fi’l üzere ve da’hi naşb ile “ve’l-‘arza” kırâ’at etmişlerdir. “Meşelü nûrihî”³⁸³ buyurduğu “mişlü hüdâhu”³⁸⁴ demektir. Ve nûru semâvât u ‘arza izâfet ettiği budur ki, işrâkının vüs‘atine delâlet içündür. Semâvât ve ‘arzi rûşen eyler demektir. Muqâtil’den³⁸⁵ mervîdir ki “Meşelü’l-îmâni fi kalbi Muhammedin ke-mişkâtin fi hâ mişbâh.”³⁸⁶ buyurmuşdur. Ve mişkât şadri 1 Hazret-i ‘Abdullâh nazîridir, zücâce Muhammed ‘aleyhi’s-selâmın cism-i şerîfi nazîridir ve mişbâh kalb-i şerîfide îmân ve nübüvvet nazîridir. Ve ba’zılar mişkât Hazret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm nazîridir, zücâce İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâm nazîridir ve mişbâh cesed-i Muhammed Muştafâ şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin nazîridir. Ve Ebî Sa‘îd el-Harrâzî’den³⁸⁷ mervîdir ki: “Mişkât Fahr-i ‘âlemin derûnudur ve zücâce kalb-i şerîfidir ve mişbâh ol nûrdur ki Cenâb-ı Hakk anın kalb-i şerîfine ilkâ buyurmuşdur.” **“Velev lem temseshû nârün.”**³⁸⁸ Ey lem yemes muhabbetü İbrâhîme nârün ve yectemi‘ü’l-muhabbetâni ve hümâ muhabbetü İbrâhîm ve Muhammed ‘aleyhi’s-selâm fe-lâ hâcete ilâ messi’n-nâri bel yûkadu bi-nefsihî. **‘Nûrûn ‘alâ nûrin.’**³⁸⁹ **Ya‘nî** yectemi‘u şabâhatu nûri İbrâhîme bi-melâhati nûri [28^b] Muhammedin ve yekûnü’l-melâhatü münşabigan bi’s-şabâhati.³⁹⁰ ‘Ulemâ’-i ‘izâm ve müfessirîn-i kirâm böyle tefsîr buyurmuşlardır.

[Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün]

Peder nûr [u] püser nûrist meşhûr

Ez-încâ fehm kun “nûrun ‘alâ nûr”³⁹¹

³⁸² “Allah gökleri aydınlattı.”

³⁸³ “Nûrunun temsili”

³⁸⁴ “Hidâyetinin temsili”

³⁸⁵ Ebû’l-Hasen Mukâtil b. Süleyman el-Belhî (ö. 150/767). Kur’an’ı baştan sona kadar tefsîr eden ilk müfessir.

³⁸⁶ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr*, Beyrut 1423/2002-03, III, 200. “Kandil yuvasındaki kandilden maksad Hz. Muhammed’in bedenindeki imandır.” Tercüme için bk. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr* (trc. Beşir Eryarsoy), İstanbul 2006, III, 157-158.

³⁸⁷ Ebû Saîd Ahmed b. İsmâ‘îl el-Harrâzî (ö. 277/890 [?]). Fenâ ve bekâ nazariyesinin kurucusu olarak bilinen mutasavvıf.

³⁸⁸ “(Onun, zeytinin parlak yağı) kendisine bir ateş değmese bile (nerdeyse ışık verir.)” (en-Nûr 24/35)

³⁸⁹ “(Bu) nûr üstüne nûrdur.” (en-Nûr 24/35)

³⁹⁰ “Hz. İbrahim (a.s.)’in muhabbetine ateş asla dokunmaz. (Bu sevgi, öyle bir sevgidir ki) Muhammed aleyhi’s-selâm ve İbrahim (a.s.)’in sevgisini kendisinde toplar ve ateşin ona dokunmasına ihtiyaç yoktur, o kendi kendine alevlenir. ‘Nûr üstüne nûrdur’ yani Hz. İbrahim (a.s.)’in nûrunun güzelliğini ve Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)’in nûrunun güzelliğini bir arada bulundurur ve Efendimiz (s.a.v.)’in melâhati (güzelliği) Hz. İbrahim (a.s.)’in sabâhatiyle (güzelliğiyle) boyanmış olur.”

³⁹¹ Beytin zikredildiği bir diğer kaynak için bk. Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, VI, 157; “Efendimiz (s.a.v.)’in pederi İbrahim (a.s.) nûrdur, kendisi de nûrdur ma‘lûm; buradan ‘nûr üstüne nûr’ sırrını idrâk eyle.” Tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XIII, 410.

li-Mürettibihî Medh-i Seyyidinâ ‘Aleyhi’s-selâm

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ey güzel yüzlü Resûlullâh şefâ‘at kıl baña
Çün buyurduñ kim “güzellerden olur hâcet revâ”³⁹²

Şem‘-i hüsnîñ seyredüp pervâneñ oldu mihr ü mâh
Kim dönerler üstüne her rûz u şeb çün âsiyâ

Çü ene emlah deyüp verdiñ melâhatden nemek
Bu nemekden Yûsuf’u hasret-nigâh etdiñ saña

Yâ Resûlullâh yâ Hayre’l-verâ keşfet yüzüñ
Tâ ki dîdârınla ola dîde-i dil rûşenâ

Âh kim müstağrak-ı deryâ-yı hayretdür bugün
Bu Râsimî olalı ‘aşkıñ yüzüyle âşinâ

Kaşîdetü’s-Şerîfe ‘-i Arabî

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘îlün]

Lehü’n-nesebü’l-‘âlî fe-leyse ke-mişlihî

Hasîbün nesîbün muhsinün mütekerrimün

Celîlün bi-tâci’l-mükerrâmât muhaşşaşun

Cemîlün bi-âlâ’i’l-behâ’i mu‘ammemün³⁹³

Fahr-i kâ’inât şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’iñ nesebi ‘âlidir ki hasebde ve nesebde hiçbir ferd nâ’il olup iftihâr edegelmemiştir. Ve ahlâk-ı mekârimi câmi’dir ki, mümâşelet ve muķârenet iddi‘âsını ibrâza taķat getirememişlerdir. Tâc u mükerremât kendilerine muhtaşş olup, “Levlâke levlâk lemâ hulaķtû’l-eflâk.”³⁹⁴

³⁹² Müellif bu beyitte “Uğlubü’l-hayra ‘inde hisâni’l-vücûh” (Beyhakî, *Şu‘abü’l-îman*, Riyad 1423/2003, V, 176, nr. 3263.) hadîsine telmihte bulunmuştur.

³⁹³ Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, *Mevlidü’l-Cevzî*, Kahire ty., s. 18.

³⁹⁴ “Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Hâkim en-Nisâbûrî, *Müstedrek*, II, 671, nr. 4227, Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 192, nr. 2123.

şânında nâzil olup, cemîl-i ta‘dâd-ı behiyyet ü behcet mu‘ammem olup, ser-i eflâke sed çekmiştir. **Ma‘lûm** ola ki Şallallâhu Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hazretleriniñ velâdetinde [29^a] hiçbir kimse şerîk olmadı. Ya‘nî ne er qarındaşı var idi ne hod kız qarındaşı var idi. Zîrâ Hazret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâmdan beru tâ ‘Abdullâh’a gelince vâkı‘ olan silsile-i nesebi hemân Efendimiz’iñ gelmesi için idi. Gele gele hanedân-ı nübüvve müntehî olucağ ol Şeref-i mevcûdât ve Seyyid-i kâ’inât efđalu’ş-şalavât, ‘âlem-i vücûda vahîd ü yegâne ve ferîd ü ferzâne kadem başdı. **Pes** kendi peder-i ‘âlîleriniñ ismi ‘Abdullâh’dır. Ve ‘Abdullâh daği ‘Abdulmuţtalib oğludur ve ‘Abdulmuţtalib’iñ aşıl ismi, kavlı-i eşah üzere Şeybetü’l-ğam’dır. Çünkü toğduğı zamânda ak saçlı idi. Ve künyesi daği Ebu’l-Hâriş idi. Vech-i tesmiye budur ki kendiniñ Muţtalib adlu bir ‘ammîsi var idi. Bir gün devesi ardına bindirüp Mekke-i Mükerreme’ye gelirken “Bu kimdir?” deyu su‘âl edenlere, “Kulumdur” deyu cevâb eder idi. Zîrâ ‘Abdulmuţtalib şağır idi ve libâsı köhne ve şekli daği müteğayyir olmuş idi. “Qarındaşım oğlu” demekden ‘âr edüp “Kulumdur” dedi. Ba‘dehû tecdîd-i libâs etdikde “Birâder-zâdem” deyu i‘lân eyledi. Bu cihetden ismi ‘Abdulmuţtalib qaldı. Tâ’ife-i ‘Arab içinde ibtidâ şakal boyamak ‘Abdulmuţtalib’den yâdigâr oldu. Sinni daği yüz kırka bâliğ olmuşdu. Ol daği Hâşim oğludur ve Hâşim’iñ ismi Amr idi. Qahtlık zamânında kendi kavmine nân-ı ‘azîzi ile şerîd edüp it‘âm-ı ta‘âm etdirdiği için ismi Hâşim qalmışdır. Ol daği ‘Abdümenâf oğludur, ismi Muğire idi. Ol daği Kuşay oğludur. Kuşay, “ıracak” ma’nâsınadır. Qavm-i kabîlesinden ba‘îd olduğundan Kuşay [29^b] tesmiye olundu. Bu daği Kilâb oğludur. Ma’nâsı “Yâ mükâlebe” ma’nâsına maşdardır. Düşmânla cenk ve muhârebe etmek ma’nâsına yâhûd kelb lafzınıñ cem‘idir. Tâ’ife-i ‘Arab’da ‘âdetdir ki kendi evlâdlarına yırtıcı canâvar ismini vaz‘ ederler idi. Bir A‘râbî’den su‘âl olunup “Niçün evlâdlarınıza böyle nâ-ma‘kûl isimler vaz‘ edüp hizmetkârlarınıza güzel isimler tesmiye edersiz?” didüklerinde, “Hizmetkârlarımızı kendimiz için besleriz, evlâdlarımızı düşmânlarımız için besleriz.” deyu cevâb-ı nâ-şevâbı verdi. Bu daği Mürre oğludur. Mürre daği Ka‘b oğludur ve Ka‘b ol kimsedir ki, cum‘a gününde cem‘iyyet eylemek andan qalmışdır. Qureyş tâ’ifesini cem‘ edüp hutbe okur idi. Bu daği Lü‘ey oğludur. Ol daği Gâlib oğludur. Ol daği Fihri oğludur. Fihri’iñ ma’nâsı “avucu toldurur taş” demektir. Bunun aşıl ismi Qureyş idi. Bunun evlâdlarına Qureyş denildi. Bu daği Mâlik oğludur. Mâlik daği Nađr oğludur. Nađr’iñ ma’nâsı “zeheb” demektir. Aşıl ismi Qays idi. Bu daği Kinâne oğludur. Kinâne daği Huzeyme oğludur. Ol daği

Müdrîke oğludur ve Müdrîke İlyâs oğludur. Ka‘betullâh’a kurbân etmek bundan kalmışdır. Bu daği Muđar oğludur. Bu daği Nađr oğludur. Ma‘nâsı “kalîl” demektir. **Rivâyet** olunur ki, toğduğu zamânda babası nazar edüp cebhesinde nûr-ı Muđammedî görücek be-gâyet mesrûr oldu. Halkı cem‘ edüp ‘âlî ziyâfetler eyledi. Bu daği Ma‘ad oğludur. Ma‘ad daği ‘Adnân oğludur. [30^a] Cem‘-i ‘ulemâ’ ittifâk edüp dediler ki: “Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretleriniñ neseb-i şerîfi ‘Adnân’a varınca ma‘lûmdur, mâ-fevki ma‘lûm değildir. Hazret-i İsmâ‘îl [aleyhi]’s-selâma iltikâsı muğarrerdur.” Nitekim İbn ‘Abbâs hazretlerinden mervîdir ki, ‘Adnân ile Hazret-i İsmâ‘îl’in miyânesinde otuz eb daği vardır ve lâkin kimler oldukları ma‘lûm değildir.³⁹⁵ Âhar rivâyetde gelmişdir ki: “Aşluhû nûrun ve nesluhû Âdemün.”³⁹⁶ Cedâvil-i Hazret-i Şallallâhu ‘aleyhi ve sellemiñ neseb-i şerîfini bilmek farz-kerden-i diyânet, ‘Adnân’a kadar cedâvil-ârâ-yı bâğ-ı beyân olan mâh-ı kevşer-sây-ı esmâ’-i ecdâd-ı güzîni bilmesi kemâl-i ‘ubûdiyyet olduğundan nice fevâ’idi müstelzim olmağla neseb-i şerîf-i bergüzîde-i kâ’inât ‘aleyhi’ş-şalât ve’t-tahîyyât-ı tayyibûnuñ zikri lâzımdır. Şöyle ki şıfat-ı kâşife-i şânı olan hatm-i nesilnâme-i nübüvvet ve hâtîme-i risâlet şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz’in ol nûr-ı sâtı‘ü’z-zuhûru cebîn-i Hazret-i Âdem-i şafîden vâsıta-i Havvâ ile Şît ‘aleyhi’-s-selâma intikâl eyledi. Ya‘nî âbâ-i tahîrînden ümmehât-ı tahîrâta naklederek tâ Hazret-i Nûh ‘aleyhi’-s-selâma vâşıl oldu. Ve anlardan daği ‘alâ vecih-ı l-beyân çend meţâlî‘ ile âfitâb-ı âlemtâb, maţla‘-ı cebîn-i mübîn Hazret-i İbrâhîm ‘aleyhi’t-teslîimde tulû‘ buyurup ve andan cebhe-i hümâyûn-ı Hazret-i İsmâ‘îl ‘aleyhi’-s-selâma tahvîl eyledi. Ve andan daği aşlâb-ı tâhire-i âbâ bütûn-i tayyibe-i ümmehâta tarîka-i nikâh-ı şer‘î üzere ol ‘aşıyye-i ‘ızamı intikâl ederek tâ nübüvvet, nesl-i Hazret-i [30^b] İsmâ‘îl’den ‘Adnân’a sernâme-i sa‘âdet oldu. Ba‘dehû Ma‘ad bin ‘Adnân’a intikâl eyledi, ba‘dehû Nizâr bin Ma‘ad hâmil-i nûr-ı seyyidü’l-ebrâr oldu, ba‘dehû püser-i Muđar hâmil oldu, ba‘dehû mağdûm-i necm-mes‘ûdu İlyâs hâmil oldu, **ba‘dehû** mağdûm-i sâmi Müdrîk ol nûr ile şeref buldu, **ba‘dehû** mağdûmu Kinâne şeref-yâb-ı nûr oldu, ba‘dehû oğlu Nađr mazhar-ı nûr oldu ve ba‘de’n-Nađr oğlu Mâlik şeref-haml-i nûr oldu, ba‘dehû oğlu Fîhr hamele-i nûra dâhil oldu, buna Kureyş daği tesmiye ederler, ba‘dehû Fîhr’in oğlu Gâlib anıñ oğlu Fevr [Lü‘ey] ba‘dehû oğlu Ka‘b müşerref-i nûr-ı

³⁹⁵ Müellif, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in neseb bağı, atalarının isimleri ve Abdulmuttalib ile alakalı bu bölümü *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 89-92.

³⁹⁶ “Aslı nûrdur, nesli Âdem’dir.” meâlinde bir ibâredir.

nebevî oldular. Ömerü'l-Fârûk bu nesildendir. Ba'dehû nûr-ı nebevî Ka'bi'n oğlu Mürre'ye vâsıl oldu, Şiddîk-i Ekber ve Hâlid bin Velîd bu nesildendir. Pes ol nûra püser-i Mürre Kilâb hâmil oldu, 'Abdürrahman bin 'Avf ve Sa'd bin Vakķaş bu nesilde dâhildirler. Ba'dehû ol nûr-ı münîre Kuşay hâmil oldu Kuşay'ın üç oğlu ki 'Abdümenâf ve 'Abdüddâr ve 'Abdül'izzî lâkin ol nûr-ı nübüvvet'e 'Abdümenâf matla' oldu. Ba'dehû ol nûr oğlu Hâşim'de karar buldu. Pes ol nûr-ı Muhammedî ba'de vefât-ı Hâşim, oğlu cebîn-i 'Abdulmuţtalib'de inâre-bağş-ı zuhûr oldu.³⁹⁷ Sinn-i sâl-i Hazret-i Risâlet sekizinde iken 'Abdulmuţtalib 'âzim-i dâr-ı beķa oldu. Şeybetü'l-Ħamd lakabıyla mullaķķab olmuş idi. Ħîn-i velâdetinde başında beyâz şa'r bulunduğu için hattâ Ħuzâfe hânedân-ı 'Abdulmuţtalib'i şenâda nazm etdiği kaşîdesinde mezkûrdur:

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'îlün]

Benî Şeybetü'l-Ħamd ellezî kâne vechuhû

Yudû'u fi zâlâmi'l-leyli ke'l-kameri'l-bedri³⁹⁸

[31^a] Ya'nî ol hânedân gece vaktinde bedr olmuş kameri'n ziyâsı gibi vechi ziyâ' veren Şeybetü'l-Ħamd'ın evlâdlarıdır demektir. 'Abdulmuţtalib'ın on iki oğlu ve altı kerîmeleri oldu. Ekber-i evlâdı Ħâriş'dir, aşğar-ı ebnâsı Cenâb-ı Hazret-i 'Abdullâh ki ebu'n-Nebî 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâmdır. Ve vâlîde-i 'Abdullâh, Fâtıma binti 'Amr'dır. Hazret-i 'Abdullâh yirmi beş ve 'alâ rivâyetin otuz yaşında dâr-ı beķa oldu. Ümm-i Hazret-i Risâlet ki Âmine binti İbn 'Abdimenâf bin Zühre bin Kilâb bin Mürre'dir ve dağı ecdâd-ı Hazret-i Risâlet-penâha "tayyibûn" dağı tesmiye olunur. Şöyle ki el-muţayyibûn Benû 'Abdimenâf ve Benû Esed bin 'Abdül'izzî ve Zühre bin Kilâb ve Teym bin Mürre ve Ħâriş bin Fihri ki, ġamesû fi hulûķin şümme teĥâlefû **ya'nî** Ķureys kabîlesinden 'Abdimenâf ve Teym bin Mürre ve Ħâriş bin Fihri kabâ'il-i hulûķa ya'nî cüz'-i a'zâmı za'ferân olup 'Arab'a maĥşûş bir nev'-i tayyibe ellerini taldırup 'ahd u peymân etdikleri için tayyibûn ile mullaķķab oldular demektir. Bunun tafşîli budur ki sâlifü'l-beyân ecdâd-ı Hazret-i Resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellemden Kuşay'ın ta'yîn-

³⁹⁷ Hz. İbrahim (a.s.)'den Efendimiz (s.a.v.)'e kadar olan silsile için ayrıca bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 288-289.

³⁹⁸ Cüzam kabîlesinden bir kervanın, hac dönüşünde Huzâfe b. Gânim'i (ö. 40/661) esir almış bir şekilde Abdülmuttalib'le karşılaşması ve Abdülmuttalib'in Ebû Leheb'le birlikte Huzâfe'yi kabîlenin elinden kurtarması üzerine Huzâfe b. Gânim'in Abdülmuttalib için söylediği bu beyit için bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire 1375/1955, I, 175; Kastallânî, *Mevâhibü'l-ledünniyye*, I, 266; Halebî, *İnsanu'l-uyûn*, I, 15; Dîmeşki, *Sübülü'l-hüdâ*, I, 266; *Peygamber Külliyyâtı*, I, 206.

kerdesi olan dört umûr ki: Hicâbet ya'nî Ka'be-i Mükerrreme bevvâblığı ve zehâret ki Kureyş ahâlisi meyânelerinde ve vâfir mal ifrâz edüp anıñla hüccâc için zahîre âmâde etmek ve livâ ya'nî Ka'be'niñ sancağını tertîb etmek ve sıkâyet ya'nî hüccâca şü vermek meşâlihinden 'ibâretdir. Bu hizmetler şerefli olup Benî 'Abduddâr'ın zabt u nevvâblarında olduğundan Benû 'Abdimenâf yedlerinden almak murâd etdiklerinde anlar imtinâ' etmeleriyle [31^b] min ba'd edâ'-i haqq-ı 'aşabiyyet ile lede'l-iqtizâ birbirlerine mu'âvenet eylemek ve muhâliflerine pây-mâl etdirmemek üzere her kavm 'ahd u yemîn etdiler. Benû 'Abdumenâf zikrolunan ecnâs-ı tayyibe ile tolu bir kâseyi nezd-i Ka'be-i Mükerrreme'ye getirip vaz' ve zikrolunan tarafdârlarıyla cem'an beş kabîle ahâlisidir ki yedlerini ol kâseye gams ile ba'de'l-yemîn li-ecli't-te'kîd yedlerini Ka'be-i Mükerrreme'ye sürdüler. Binâberîn anlara "muṭayyibîn" tesmiye etdiler. Seyyidinâ Resûl-i Ekrem şallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri muṭayyibîn tarafında bulunmuşlardır. Ve kezâlik Benû 'Abduddâr daḥi tarafdârlarıyla bir âḥar gûnâ yemîn-i mü'ekkele ile 'ahdetmeleriyle bunlara daḥi "aḥlâf" tesmiye olundu. Ve Ömer-i Fârûk raḍiyallâhu 'anhu 'Adevî olmağla aḥlâfi itlâk olunur. Pes aḥlâf, enşâr lafzı gibi isim itibâr olunmuşdur. İşte bu vech ile cedâvil-i Hazret-i Şallallâhu 'aleyhi ve sellemiñ neseb-i şerîfini bilmek farz-kerden-i diyânet oldu. Ol vech ile bu maḳâma müctemi'an ve mücmelen ḳalem-i nâçîz-i Râsim-i faḳîr ile yâdigâr-ı ihvân-ı mü'minîn olmak ve bu haḳîri zıkr-i bi'l-hayr ile yâd buyurulmaḳ niyyet u niyâziyle zammolundu. Ve minhû't-tevfîḳ ve'l-i'âne.

li-Muḥarririhî

[Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl]

Zi nûreş cihân râ ilbâs-ı vücûd

Zi cûdeş müşeyyed esâs-ı vücûd³⁹⁹

Ve rüviye enne Dâvûde 'aleyhi's-selâme se'ele min Rabbi'l-'izzeti fe-ḳâle yâ Rabbi lime ḥalaḳte'l-ḥalḳa fe-ḳâlellâhu Te'âlâ "Küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü en u'rafe fe-ḳabaḳtütü ḳabḳeten min nûrî fe-ḳultü lehâ kûnî ḥabîbî

³⁹⁹ "Onun nûrundan cihâna vücûd giydirildi, onun kereminden varlığın aslı muhkem oldu (yaratıldı)."

Muhammeden.⁴⁰⁰ Şümme sebbehallâhe zalike'n-nûru [32^a] seb'îne elfe seneten. Fe-
 ḥalaqa min nûri tesbîhihî ervâhe'l-enbiyâ'i. Ve fi rivâyetin şümme ḥalaqa mir'âte'l-
 hayâ'i. Fe-nazara'n-nûru ileyhâ fe'stehyî min Rabbi'l-'izzeti. Fe-'araqa fe-ḥalaqa min
 'araqi re'sihî el-melâ'ikete ve 'araqi vechihî el-'arşa ve'l-kürsiyye ve'l-levḥa ve'l-
 kaleme ve'l-cennete ve'n-nâra ve's-şemse ve'l-ḳamere ve'l-kevâkibe ve min 'araqi
 zahrihî el-Ka'bete ve'l-Beyte'l-ma'mûra ve'l-Beyte'l-muḳaddese ve mevâzi'e'd-dünyâ
 ve min 'araqi ḥâcibeyhi ümmete Muhammedin mine'l-mü'minîne ve'l-mü'minâti ve
 min 'araqi üzüneyhi ervâḥa'l-yehûde ve'n-naşârâ ve'l-mecûse ve eşbehe zâlike ve min
 'araqi batnihî el-'arza mine'l-meşriḳi ve'l-mağribi ve mâ fihâ. **Şümme** ḳâlellâhu Te'âlâ
 unzur emâmeke yâ nûra Muhammed fe-nazara fe-ra'â emâmehû nûran ve min verâ'ihî
 nûran ve 'an yemînihî nûran ve 'an yesârihî nûran ve hüve Ebû Bekir ve 'Ömer ve
 'Oşmân ve 'Ali raḳiyallâhu 'anhüm. **Şümme** ḥalaqa ḳandîlen nûrâniyyen mu'allakan
 yurâ zâhiruhû min bâṭnihî **şümme** şavvera şûrete Muhammedin veza'ahû fihi fe-ḳâme
 ke-ḳiyâmihî fi's-şalâti ve kebbera Rabbhû **şümme** emera ervâhe'l-enbiyâ'i en yetûfû
 havâliye'l-ḳanâdîli fe-tâfû fe-secedû ve şallû mi'ete elfe senetin şümme emerallâhu
 Te'âlâ li'l-ervâhi en yenzurû ileyhi fe-minhüm men re'â re'sehû fe-şâra ḥalîfeten ve
 sulṭânen beyne'l-ḥalâ'iki fi'd-dünyâ ve men re'â cebheteḥû fe-şâre emîren 'âdilen ve
 men re'â ḥâcibeyhi fe-şâre naḳḳâşen ve men re'â 'ayneyhi fe-şâre ḥâfizen li-keḻâmillâhi
 Te'alâ ve men re'â üzüneyhi fe-şâre müstemi'an ve muḳabbelen ve minhüm men re'â
 ḥaddeyhi fe-şâre muḥsinen 'âḳilen ve men re'â enfehû fe-şâre ḥekîmen ve ṭabîben ve
 'atṭâran ve men re'â şefeteyhi kâne vezîren ve men re'â sinnehû fe-şâre aḥsene vechi
 mine'r-ricâli ve'n-nisâ'i ve men re'â femehû fe-şâre [32^b] şâ'imen ve men re'â lisânehû
 fe-şâre resûlen beyne'l-ḥalâ'iki ve men re'â ḥulḳahû fe-şâre vâ'izen ve mü'ezzinen ve
 men re'â liḫyetehû fe-şâre mücâhiden fi's-sebilillâhi ve men re'â 'unuḳahû fe-şâre
 tâciren ve men re'â 'azzahû fe-şâre rammâhen ve seyyâfen ve men re'â 'azzahu'l-
 eymeni fe-şâre ḥaccâmen ve men re'â 'azzahu'l-eyseri fe-şâre câhilen ve men re'â
 keffehu'l-eymeni fe-şâre şarrâfen ve bezzâzen ve men re'â ketfeyhi fe-şâre seḫiyyen ve
 men re'â zahra keffihî'l-eymeni fe-şâre mübtedi'en ve men re'â keffihî'l-eyseri fe-şâre
 baḥîlen ve men re'â zahra eşâbi'a'l-eymeni fe-şâre ḥaddâden ve men re'â eşâbi'i'l-eyseri
 fe-şâre ḥayyâṭen ve men re'â enâmilehû fe-şâre kâtiben ve men re'â şadrahû fe-şâre

⁴⁰⁰ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 155-156, nr. 2016.

‘âlimen ve müctehiden ve men re’â zahrahû fe-şâre mütevâzi‘en ve men re’â cenbeyhi fe-şâre gâziyen ve men re’â rukbeteyhi fe-şâre sâciden ve râki‘en ve men re’â batnahû fe-şâre kâni‘en ve zâhiden ve men re’â sâkayhi fe-şâre şayyâden ve men re’â zillehû fe-şâre şâhibe tanbûrin ve minhüm men nazara ileyhi dâ‘imen ve lem yenzuru ileyhi fe-şâre müdde‘iyen bi-rubûbiyyetihî ke-Fir‘avne ve Nemrûde ve gayrahümâ mine’l-küffâri.⁴⁰¹ Ve ba‘zu’l-kütübi enne Dâvûd ‘aleyhi’s-selâm kâle yâ Rabb innî le-ecidu fi’z-Zebûri nûran sâti‘an lemmâ kare’tuhû fi mihrâbî feraha kalbî ve ezâ’e mescidî fe-eyyü nûrin hüve kâlellâhu Te‘âlâ yâ Dâvûd ve hüve nûru Muḥammedin ‘aleyhi’s-selâm li-eclihî ḥalekna’d-dünyâ ve’l-âhirete ve’l-cennete ve’n-nâre ve Âdeme ve Ḥavvâ. **Rüviye** enne Cibrîl ‘aleyhi’s-selâm kâle ḥulıktu kable ḥalka’s-semâvâti ve’l-‘arzi bi-sitteti âlafî senetin fe-ḳultü yâ Rabbi hel ḥalakte ḥalkan min kablı fe-ḳalellâhu Te‘âlâ unzur ile’l-‘arşı fe-ra’eytü necmen lâ yenzur ileyhi’n-nâzirün [33^a] ve ḥavlehû envârin fe-se’eltü ‘an Rabbi’l-‘izzeti ‘anhu fe-ḳâle hazâ’n-nûri min nûri ḥabîbî Muḥammed bin ‘Abdillah bin ‘Abdilmuṭṭalib ve’l-envârü fi ḥavâlihî envâru aşḥâbihî min milâki’s-şefâ‘ati ve lemmâ vülide Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem yevme’l-işneyni ve zaharat lehû seb‘atü mu‘cizâtin fi vilâdetihî **el-evvelü** küllü ḥâmilin yelḥaḳuha’l-‘anâ‘i ve li’l-meşakkâti min ḥamlihâ ve vâlidetü Resûlillâhi şallallâhu ‘aleyhi ve selleme lem

⁴⁰¹ “Rivâyet edilir ki, Dâvûd aleyhi’s-selâm Rabbinden sordu, ‘Yâ Rab, mahlûkâtı niçin yarattın?’ dedi. Allah Teâlâ buyurdu: ‘**Ben gizli bir hazneydim, bilinmekliḡi sevdim ve nûrumdan bir parça aldım, ona ‘Habîbim Muhammed ol’ dedim.**’ Sonra bu nûr yetmiş bin sene Allah’ı tesbîh etti. Allah onun tesbîhinin nûrudan peygamberlerin rûhlarını yarattı. Bir rivâyette ise sonra Allah hayâ aynasını yarattı. Nûr o aynaya nazar etti ve Rabbinden hayâ etti. Hayâsından ötürü terledi. Allah onun başının terinden melekleri yarattı. Yüzünün terinden arşı, kürsîyi, levhi, kalemi, cenneti, cehennemi, şemsi, kameri ve yıldızları yarattı. Sırtının terinden Kâbe’yi, Beytül-mâmur’u, Beytül-mukaddes’i ve dünyanın çeşitli yerlerini yarattı. Kaşlarından kadın ve erkek bütün ümmet-i Muhammed’i yarattı. Kulaklarının terinden Yahûdi, Hıristiyan, Mecûsî ve benzerlerinin rûhlarını yarattı. Karnının terinden doğudan batıya bütün yeryüzü ve içindekileri yarattı. Sonra Allah ‘Önüme bak ey nûr-ı Muhammed!’ dedi. Nûr-ı Muhammed önüne baktıḡında önünde nûr, arkasında nûr, sağında nûr, solunda nûr gördü ve onlar Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (Allah onlardan râzi olsun) idi. Sonra Allah havada asılı olan ve bâtından zâhiri görülen nûrlu (ışık saçan) bir kandil yarattı. Sonra Allah Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sûretini tasvîr etti ve onu (kandilin içine) koydu. Hz. Muhammed (s.a.v.) namazda kıyamdaymış gibi orada durdu ve Rabhini yüceltti. Allah peygamberlerin rûhlarına bu kandilleri tavâf etmelerini emretti. Onlar tavâf ettiler, ardından secde ettiler ve yüz bin yıl salât ettiler. Sonra Allah rûhlara rûh-ı Muhammedîye bakmalarını emretti. Onun başını gören, yaratılmışların arasında halîfe ve pâdişâh oldu. Onun alnını gören, âdil emîr oldu. Kaşlarını gören, nakkâş oldu. Gözlerini gören, hâfiz-ı Kur’an oldu. Kulaklarını gören, dinleyici ve kabul eden kimse (vaaz u nasîhat kabul eden kimse) oldu. Yanaklarını gören, akıl sâhibi ve iyi amel işleyen kimse oldu. Burnunu gören, hekim ve aktar oldu. Dudaklarını gören, vezîr oldu. Dişlerini gören kadın ve erkekler güzel sûretli oldular. Ağzını gören, oruç tutan oldu. Dilini gören, insanlar arasında elçi oldu. Boğazını gören, vâiz ve müezzin oldu. Sakalını gören, Allah yolunda mücâhid oldu. Boyununu gören, tâcir oldu. Pazusunu gören, mızrakçı ve cellâd oldu. Sağ pazusunu gören, hacamatçı oldu; sol pazusunu gören, câhil oldu. Sağ omuzunu gören, sarrâf ve bez satan tüccâr oldu; sol omuzunu gören, cömert oldu. Sağ elinin içinin arkasını gören, bid’atçı oldu; sol avucunun içini gören, cimri oldu. Sol parmaklarının üstünü gören, demirci oldu; sol parmaklarını gören, terzi oldu. Parmak uçlarını gören, kâtip oldu. Göğsünü gören, âlim ve müctehid oldu. Sırtını gören, mütevâzi oldu. Yanlarını gören, gâzi oldu. Dizlerini gören, secde ve rûkû ehli oldu. Karnını gören, kanâatkâr ve zâhid oldu. Baldırlarını gören, avcı oldu. Gölgesini gören, tanbûr sâhibi (sâzende) oldu. Onlardan bakıp da hiç görmeyen ise Nemrûd, Firavun ve kâfirlerlerden bunların emsalleri gibi rubûbiyet dâvâsı güder oldu.”

yelhaḳuḥa'l-'anâ'u **ve's-şâniyetü** yekûnü li'l-hâmili teḥâzu ḥâle vaẓ'i'l-ḥamli ve lem yekün li-ümmihî zâle **ve's-şâlişu** lemmâ infeşale min ümmihî ḥarra sâciden 'alâ vecihî lillâhi Te'alâ ve ḳâle fi's-sücûdi ümmetî ümmetî **ve'r-râbi'u** ennehû vülide maḥtûmen **ve'l-hâmisu** mûni'ati'l-cinnü ve's-şeyâṭînü mine's-semâ'i ḥîne vülide Resûlullâh 'aleyhi's-selâm ve zâlike ennehû kâneti'l-cinnü yeş'adûne ile's-semâ'i ve tesma'ü ḥadişe'l-melâ'iketi fe-lemmâ vülide Resûlü 'aleyhi's-selâm erâdû en yeş'adû ile's-semâ'i fe-mûni'û min zâlike fe'ctemi'û ilâ İblîse ve ḳâlû künnâ nes'adu ile's-semâ'i ilâ hazihî'l-yevmi fe'l-âne mûni'nâ 'an zâlike feḳâle ṭûfû fi meşâriḳi'l-'arzi ve meġâribihâ li-neṭlûbû eyyü ḥadişetin ḥadeşet 'alâ vechi'l-'arzi fe-ṭâfû ḥattâ etev Mekkete fe-ra'ev fihâ beyten ḥafazathü'l-melâ'iketu ve yeş'a'u minhü nûran ile's-semâ'i tehenniye'l-melâ'iketu ba'zuhüm ba'zen fe-race'û ve aḥberû İblîse feşâḥa şayḥaten ve ḳâle âvvah ḥarace âyetü'l-'âlemi ve raḥmetü benî Âdeme fe-li-zâlike münḳimün mine's-şu'ûdi ile's-semâ'i li-enne's-semâ'e mevzi'u nazarihim ve nazari ümmetihî ḳâlellâhu Te'âlâ **“Ve zeyyennâhâ li'n-nâzirîn”**⁴⁰² **ve's-sâdisü** enne Ḥalîmete zi'rü Resûlullâhi kânet lâ-yedürrü'l-lebene min vâḥidi şuddeyhâ fe-lemmâ vaẓa'athâ fi femi Resûlullâhi şallallâhu 'aleyhi ve selleme derra'l-lebene minhü **ve's-sâbi'atü** lemmâ vülide Resûlullâh **[33^b]** ḥarace şavtün min zevâya'l-Ka'beti yeḳülü ḳad câ'e'l-ḥaḳḳu ve mâ yübdi'ü'l-bâṭilu. **Ve rüviye** enne 'Abdulmuṭṭalib ḳâlehû küntü fi'l-Ka'beti ve fihâ eşnâmün seḳaṭat el-eşnâmü min emâkinihâ ve ḥarret sücceden ve semi'tü şavten min cidâri'l-Ka'beti yeḳülü vülide'n-nebiyyü'l-muḥtâri ellezî yehlikü bi-yedihi'l-küffâri ve yeṭharu 'ani'l-eşnâmi ve minhâ efdalü't-türâbi fi'l-'arzi türâbü ravzati'l-muṭaḥharati ve hüve efdalü mine'l-'arşi ve'l-kürsiyyi ve hüve eṭyabu 'indallâhi Te'alâ min cemî'i't-ṭayyibâti. 'An 'Ali raḍiyallâhu 'anhu enne Fâtimate raḍiyallâhu 'anhâ ḳabâzat ḳabzeten min türbeti'n-nebiyyi 'aleyhi's-selâm fe-vaẓa'athâ 'alâ enfihâ fe-beket.⁴⁰³ **Beyt:**

⁴⁰² “Ve bakanlar için onu süsledik.” (el-Hicr 15/16)

⁴⁰³ “Bazı kitaplarda Dâvûd aleyhi's-selâmın şöyle dediği mevcuttur: ‘Yâ Rabbi, Zebur’da parlak bir nûr buldum, onu mihrâbımda okuduğum zaman kalbim ferahladı ve mescidim aydınlandı. O nûr hangi nûrdur? (Ne çeşit, nasıl bir nûrdur?)’ Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ‘Ey Dâvûd o, Muhammed (a.s.)’in nûrudur. Biz dünyayı, âhireti, cenneti, cehennemî, Âdem’i ve Havvâ’yı onun için yarattık.’ Cebrâil (a.s.)’in şöyle dediği rivâyet edilir: ‘Göğü ve yeri yaratmadan altı bin yıl önce yaratıldım. Ben ‘Yâ Rabbi benden önce bir mahlûk yarattın mı?’ dediğimde Allah şöyle buyurdu: ‘Arşa bak.’ Bakanların görmediği ve etrâfi nûrlarla çevrili bir yıldız gördüm. Rabbimden o nûru sordum. Bu nûr, Habîbim Muhammed b. Abdullâh b. Abdulmuttalib (s.a.v.)’in nûrundandır ve onun etrafındaki nûrlar ise şefâatin sâhiblerinden (mazarlarından) olan ashâbıdır.’ Resûlullâh (s.a.v.) pazartesi günü doğdu ve doğumunda yedi mucize zuhûr etti. **Birincisi**, her hâmile olana ızdırab ilişir ve hâmilelikten ötürü meşakkat vardır. Resûlullâh’ın vâlidesine ızdırab ilişmedi. **İkincisi**, her hâmile bu hâlin âlâmeti olarak âdet görür. Resûlullâh’ın vâlidesi için böyle bir şey yoktur. **Üçüncüsü**, Efendimiz (s.a.v.) annesinden doğar doğmaz Allah’a yönelip secdeye kapandı ve secdedeyken ‘ümmetim ümmetim’ dedi. **Dördüncüsü**, Hz. Peygamber (s.a.v.) maḥtûm (sünnet olmuş) olarak doğdu. **Beşincisi**,

[Bahr-i Kâmil: Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün]

Mâzâ ‘alâ men şemme türbetü Aḥmede
En lâ yeşümme mede’z-zamâni ğavâliyâ
Şubbet ‘aleyye meşâ’ibün lev ennehâ
Şubbet ‘ale’l-eyyâmi şırne leyâliyâ⁴⁰⁴

Ve minhâ ḥalaḳallâhu nûra Muḥammedin şallallâhu ‘aleyhi ve sellem min nûri cemâlihî kemâ ḳâlellâhu Te‘alâ “**Ḥalaḳtü nûra Muḥammedin min nûri vechî.**” Kemâ ḳâle ‘aleyhi’s-selâm “**Evvelü mâ ḥalaḳallâhü nûrî ve evvelü mâ ḥalaḳallâhü’l-ḳaleme ve evvelü mâ ḥalaḳallâhü’l-‘aḳle.**”⁴⁰⁵ Ve’l-murâdu minhâ şey’ün vâhidün ve hüve’l-ḥaḳîḳatü’l-Muḥammediyyetü lâkinnehü yüsemmâ nûran li-kevnihî şâfiyen ḥâliyen ‘ani’z-zulumâtî’l-celâliyyeti ve ‘aḳlen li-kevnihî müdriken li’l-külliyâti ve ḳalemen li-kevnihî sebeben li-naḳli’l-‘ilmi kemâ enne’l-ḳaleme sebeben fi ‘âlemi’ş-şehâdeti ‘ale’l-ḳırtâsi fe’r-rûḥu’l-Muḥammedi ḥulâşati’l-ekvâni ve evvelü’l-kâ’inâti ve aşluhâ kemâ ḳâle ‘aleyhi’s-selâm “**Ene minallâhi ve’l-mü’minûne minnî.**”⁴⁰⁶ fe-ḥalaḳa minhü’l-ervâḥe fi ‘âlemi’l-lâhûti fi aḥseni taḳvîmin ḥaḳîḳiyyin ve hüve maḥallühü’l-ünsi fi zâlike’l-‘âlemi ve hüve’l-vaṭanü’l-aşliyyi fe-lemmâ mazâ ‘aleyhim erbe‘ate âlafî seneten ḥalaḳa’l-‘arşa min nûri ‘ayni Muḥammedin ve bevâḳıye’l-kâ’inâtü minhü fe-reddeti’l-ervâḥu ilâ zâlike [34^a] esfeli’l-kâ’inâti a’nıye’l-ecsâdü kemâ

Peygamberimiz’in doğumuyla birlikte cinler ve şeytanlar semâdan men edildiler. Cinler semâya çıkarlar ve meleklerin konuşmalarını dinlerlerdi. Efendimiz (s.a.v.) doğduğunda cinler göğe çıkmak istediler fakat bundan men edildiler. Toplanıp İblis’e vardılar ve ona dediler ki ‘Biz bugüne dek göğe çıkardık fakat şu anda bundan men edildik.’ Şeytan şöyle dedi: ‘Yeryüzünde hangi hâdisenin vukû bulunduğunu öğrenmek için yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşın.’ Mekke’ye gelinceye kadar dolaştılar, orada melekler tarafından korunan bir ev ve o evden göğe yükselen, meleklerin birbirine sunduğu bir nûr gördüler. Cinler (Şeytanın yanına) döndüler ve ona bunu haber verdiler. İblis feryâd etti ve dedi ki: ‘Eyvâh, âlemin âlameti ve âdemoğlunun rahmeti çıktı. Bundan dolayı göğe yükselmeden yana engel vardır. Çünkü semâ artık meleklerin ve Efendimiz (s.a.v.)’in ümmetinin nazargâhı olmuştur. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **‘Ve bakanlar için onu süsledik.’ Altıncısı**, Peygamberimiz’in sütanesi Halîme’nin göğsünün birinden süt akmazdı. Göğsünü Resûlullâh (s.a.v.)’in ağzına koyduğu anda ondan süt aktı. **Yedincisi**, Resûlullâh doğduğunda Kâbe’nin duvarlarından ‘Şüphesiz Hak geldi, bâtil gitti.’ diye bir ses yükseldi. Abdulttalib’in şöyle dediği rivâyet edilir ki: Ben Kâbe’deydim ve orada putlar vardı. Putlar yerlerinden devrildiler ve secdeye kapandılar. Ben Kâbe’nin duvarından bir ses işittim. ‘Onun elinde kâfirlerin helâk olacağı ve putların yok edileceği seçilmiş nebî doğdu’ diyordu. Bundan dolayı yeryüzündeki en faziletli toprak, Ravzatü’l-mutahhara toprağıdır. O, arştan ve kürsîden ve Allah katında iyi ve güzel olanlardan daha güzel ve daha faziletlidir. Hz. Ali (r.a.)’den rivâyet edilir: Hz. Fâtımâ (r.a.) Resûlullâh (s.a.v.)’in kabrinin toprağından bir avuç aldı, onu burnunun üzerine koyup ağladı.”

⁴⁰⁴ Kastallânî, *Mevâhibü’l-Iedünniyye*, III, 582; Dimeşki, *Sübülü’l-hüdâ*, XII, 337. “Ahmed’in kabrini koklayanın hâli ne mi olur? Ömür boyunca güzel koku koklamamak! Üzerime öyle müsibetler döküldü ki, eğer bunlar gündüzlerin üzerine dökülseydi, gece olurlardı!” Tercüme için bk. Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, XII, 357.

⁴⁰⁵ Allah tarafından ilk yaratılanlar hakkında bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 77-79; Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, I, 32-37.

⁴⁰⁶ Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 205, nr. 619.

ķālellāhu Te‘alā “**Şümme radednāhū esfele sâfilîn.**”⁴⁰⁷ Ya‘nî evvelen min ‘âlemi’l-lâhûtî ilâ ‘âlemi’l-ceberûtî fe-lebisehüm min nûri külli ‘âlemin şümme ħalaķa’l-ecsâde minhü.⁴⁰⁸ **Beyt:**

[Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

Ey mürġ-i rûĥ-ı ber-per ezîn dâm-ı pür-belâ

Pervâz kun be-zirve-i eyvân-ı kibriyâ⁴⁰⁹

Fe’r-rûĥu lâ-yemûtü velâ yenâmü kemâ ķāle ‘aleyhi’s-selâm “**el-Muşallî yunâcî rabbehü**”⁴¹⁰ lâ-yenâmü’l-ķalbü’l-ĥayyü fe-lizâlike lâ-yemûtü velizâ ķāle ‘aleyhi’s-selâm “**el-Enbiyâ’u ve’l-evliyâ’u yuşallüne fi ķubûrihim kemâ yuşallüne fi buyûtihim.**”⁴¹¹ Ey yunâcüne rabbehüm ebeden ve leyse ma’nâhu zâhirü’ş-şalâti mine’l-ķiyâmi ve’r-rukû’i ve’s-sücûdi ve’l-ķu’ûdi bel bi-mücerredi’l-münâcâti kemâ ķāle ‘aleyhi’s-selâm “**Men mâte fi talebi’l-‘ilmi be’aşellâhu fi ķabrihî melekeyni yu’allimâni bi-‘ilmi’l-ma’rifeti fi ķabrihî ve ķāme yevme’l-ķiyâmeti min ķabrihî ‘âlimen ‘ârifen.**” Ve’l-murâdu mine’l-melekeyni rûĥâniyyete’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selâm li-enne’l-meleke lâ-tedĥulü fi ‘âlemi’l-ma’rifeti ve lâ-yu’allimânihî ve **ķāle** ‘aleyhi’s-selâm “**Kem min racülin mâte câhilen ve ķāme yevme’l-ķiyâmeti ‘âlimen ve kem min racülin mâte ‘âlimen ve ķāme yevme’l-ķiyâmeti câhilen.**”⁴¹²

⁴⁰⁷ “Sonra onu aşıġıların aşıġısına indirdik.” (et-Tîn 95/5)

⁴⁰⁸ “Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in nûrunu kendi cemâlinin nûrundan yarattı. Allah’ın ‘Muhammed’in nûrunu kendi cemâlimin nûrundan yarattım’ buyurduġu gibi. Peygamberimiz ‘**Allah’ın ilk yarattıġı benim nûrumdur. Allah’ın ilk yarattıġı kalemdir. Allah’ın ilk yarattıġı akıldır.**’ buyurmuştur. Bundan murâd, tek bir şeydir ki o hakikat-i Muhammediyye’dir. Fakat ‘nûr’ diye isimlendirilir; çünkü yaratılış bakımından nûr hâlistir, karanlık ve cehâletten hâlidir. O ‘akıl’ diye adlandırılır; çünkü yaratılış bakımından akıl küllileri idrâk edendir. O ‘kalem’ diye adlandırılır; çünkü yaratılış bakımından kalem, ilmin intikâl etmesine aracıdır. Kalemin şehâdet âleminde kaġıda aracı olması gibi Muhammedî rûĥ da varlıkların hülâsasıdır (özüdür). Yaratılmışların ilki ve aslıdır. Efendimiz (s.a.v.)’in ‘**Ben Allah’tanım ve mü’minler de bendendir.**’ buyurduġu gibi. Allah ondan lâhût âlemindeki rûĥları güzel biçimde yarattı. O bu âlemdeki üns mahâllidir ve asıl vatandır. Onların üzerinden dört bin sene geçtiġinde Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in hakikat nûrundan arşı yarattı. Yaratılmışların geri kalanını arştan yarattı ve sonra rûĥları yaratılmışların en aşıġısına yani bedenlere döndürdü. **Allah’ın ‘Sonra onu aşıġıların aşıġısına indirdik.**’ buyurduġu gibi. Yani ilk olarak Lâhût âleminin Ceberût âlemine gönderildiler ve bütün âleme nûrdan giydirildi. Sonra Melekût âlemine gönderildiler. Sonra o nûrdan bedenleri yarattı.”

⁴⁰⁹ Ferîdüddîn Attar, *Dîvân-ı Attâr*, Tahran 1376/1956-1957, s. 65. “Ey yüce rûĥlu kuş! Buradan belâlarla dolu tuzaktan, ululuk sarayının zirvesine doğru uç!”

⁴¹⁰ Buhârî, “Salât”, 405; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 251, nr. 5349; Enes b. Mâlik, *Muvattâ*, II, 109, nr. 264.

⁴¹¹ Bezzâr, *Müsned*, Medine 1988-2009, XIII, 62, nr. 6391; XIII, 299, nr. 6888; Ebû Ya’lâ el-Mavsilî, *Müsned*, Şam 1404/1984, VI, 147, nr. 3425. Hadîsin kaynaklarda geçtiġi şekli: “el-Enbiyâ’u aĥyâ’u yuşallüne fi ķubûrihim”dir.

⁴¹² “Ruh ölmez ve uyumaz. Resûlullâh (s.a.v.)’in ‘**Namaz kılan rabbine münâcât eder.**’ buyurduġu gibi. Diri olan kalp uyumaz, bu nedenle ölmez. Efendimiz (s.a.v.) buyurmuştur ki: ‘**Peygamberler ve evliyâlar evlerinde ibâdet ettikleri gibi kabirlerinde de ibâdet ederler.**’ Yani rablerine dâimâ münâcât ederler. Bunun mânâsı kıyâmdan, rükûdan, secdeden ve kuûddan ibâret olan zâhirî namaz değildir; bilakis mücerred münâcâttır. Hz. Peygamber

Şi‘rû li-Mü‘ellifihî

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘îlün]

Ve innî le-ed‘üllâhe es’elü ‘afvehû

Ve a‘lemü ennellâhe ya‘fû ve yağfiru

Le-’in a‘zame’n-nâsü’z-zünûbe fe-innehâ

Ve in ‘azumet fî rahmetillâhi taşguru⁴¹³

Eyd an

[Bahr-i Hecez: Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün]

Îzâ mâ künte lî ‘îden

Fe-mâ eşna‘u bi’l-‘îdi

Cerâ hubbûke fî kalbî

Ke-ceryi’l-mâ’i fî’l-‘ûdi⁴¹⁴

***

[Bahr-i Basît: Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün]

‘Îdî muķîmun ve ‘îdu’n-nâsi munşarifü

Ve’l-ķalbü minnî ‘ani’l-lezzâti münħarifü [34^b]

Ve lî ķarînâni mâ lî minhümâ ħalefun

Tûlu’l-ħanîni ve ‘aynün dem‘uhâ yekifü⁴¹⁵

(s.a.v.)’in ‘**Kim ilim talebi üzere iken ölürse Allah onun kabrine ma‘rifet ilmini öğreten iki melek gönderir ve o kişi kıyâmet günü kabrinden âlim ve ârif olarak kalkar.**’ buyurduğu gibi. İki melekten murâd, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in rûhâniyetidir. Çünkü melekler ma‘rifet âlemine giremezler ve onu öğretemezler. Ve Resûlullâh (s.a.v.) ‘**Nice kimseler vardır ki câhil olarak ölmüş, kıyâmet günü âlim olarak kabrinden kalkmıştır; nice kimseler vardır ki âlim olarak ölmüş kıyâmet günü câhil olarak kabrinden kalkmıştır.**’ diye buyurmuştur.”

⁴¹³ Ahmed b. Uklîşî’ye (ö. 550/1155) âit olan beyitler için bk. Ebü’l-Ferec Zeynüddîn İbn Receb, *Letâifü’l-maârif*, yy. 1424/2004, s. 287. “Ben Allah’a duâ eder ve O’ndan affını isterim. Bilirim ki Allah af ve mağfîret eder. İnsanların günâhı ve kusûru ne kadar büyük olsa da Allah’ın rahmetinin büyüklüğü yanında küçük kalır.”

⁴¹⁴ Ebû Bekir Şiblî, *Divân* (thk. Kâmil Mustafa Şeybî), Bağdat 1967, s. 96; Zeynüddîn İbn Receb, *a.g.e.*, s. 295. “Benim için bayram sen olduğunda, işte o zaman bayram ne güzel olur. Muhabbetin kalbimde sirâyet etti, suyun öd ağacına sirâyeti gibi.”

Eyḏ an

[Bahr-i Basît: Müstef'îlün Fâ'îlün Fe'ûlün]

Şeyḩun kebîrün lehû zünûbün

Ya'cizü 'an ḩamliha'l-meṩâyâ

Ḷad beyyâzat şa'rahu'l-leyâlî

Ve sevvedet ḩalbehu'l-ḩaṩâyâ⁴¹⁶

Eyḏ an

[Bahr-ı Medîd: Fâ'îlâtün Fa'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün]

İnneme'd-dünyâ nehârun “ḩav'uhû”⁴¹⁷ ḩav'in “yu'âru”⁴¹⁸

Beynemâ 'ayşuke “ḩaḩnun”⁴¹⁹ nâ'imün fihi “iḩḩırar lehû”⁴²⁰

İzâ ramâhu zemenâhu fe-izâ fihi “ıḩvârun”⁴²¹

Ve kezâlike'l-leylü ye'tî “şümme”⁴²² yemḩûhu'n-nehâru⁴²³

Eyḏ an

[Bahr-i Hafîf: Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fâ'îlâtün]

Eyyü şey'in turîdü minnî'z-zünûbu

Şeḩafet bî fe-leyse 'annî teḩîbu

Mâ yezurru'z-zünûbu lev a'taḩatnî

⁴¹⁵ Şiblî, *Dîvân*, s. 111; Zeynüddîn İbn Receb, *Letâifü'l-maârif*, s. 295. “Benim bayramım kalıcıdır, insanların bayramı ise geçicidir; benim kalbim lezzetlerden ayrılmıştır. Ve benim için iki dost vardır ve o ikisinden ayrılık yoktur; iştîyâk iniltisinin uzaması ve gözlerin dinmeyen yaşı.”

⁴¹⁶ Zeynüddîn İbn Receb, *a.g.e.*, s. 304. “Günâhkâr bir ihtiyardır ve günâhlarını taşımaya binek hayvanlarının gücü yetmez. Geceler onun saçını ağartmış, hatâlar kalbini karartmıştır.”

⁴¹⁷ “ḩav'u”

⁴¹⁸ “me'ârun”

⁴¹⁹ “ḩaḩ”

⁴²⁰ “iḩḩırar”

⁴²¹ “iḩfirâr”

⁴²² “Şümme” ibâresi esas aldığımız neşirde yer almamaktadır.

⁴²³ Zeynüddîn İbn Receb, *a.g.e.*, s. 310. Esas aldığımız neşir ile buradaki metin arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. “Şüphesiz dünya, ısıḩı ödünç alınmış bir gündür. Orada iken senin hayatın yeşilliklerle dolu, taptaze ve pek güzeldir. Bir müddeti geçirince tıpkı gecenin gelip gündüzü yok etmesi gibi tüm güzelliḩi kaybolur gider. Ve böylece gündüz onu yok ettikten sonra gece gelir.”

Raḥmeten lî feḳad ‘alânî’l-meşîbu⁴²⁴

Münâcât-ı Türkî

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Yâ İlâhî bi-ḥaḳḳ-i nûr-i Resûl

‘Âlem içre du‘âmı eyle ḳabûl

Hâmeyi ‘aşḳa ḳıl miftâḥ

Nâmeyi eyle râḥatu’l-ervâḥ

Ekremü’l-ekremînsin yâ Kirdigâr

Erḥamu’r-râḥimînsin yâ Perverdigâr

Bizi ğarḳeyle baḥr-i raḥmetine

Lâyıḳ olan budur çün ḥazretine

Fikriñi maḥrem eyle ‘âlemde

Zikriñi hemdem eyle şoñ demde

‘Ayn-ı ‘afv gelse ol bize nâzır

Sözümüz bu durur evvel u âḥır

Kûh-ı Ḳâfdan daḥi efzûn olsa cürmüm ey Celîl

Raḥmetiñ baḥrine nisbet “inneḥû şey’un ḳalîl”⁴²⁵

Münâcâtü ‘Arabî⁴²⁶ [35^a]

⁴²⁴ Zeynüddîn İbn Receb, *Letâifü’l-maârif*, s. 346. “Benden günâhları talep eden şey beni çepeçevre kuşatmıştır ve benden gâib değildir. Eğer beni âzâd etseydi, günâhlar bana zarar vermezdi; ihtiyarlık benim üzerime rahmet olurdu.”

⁴²⁵ “O çok az bir şeydir.” mânâsında bir ibâredir.

⁴²⁶ Bu beyitler Süheylî’nin (ö. 581/1185) *Kasîde-i Ayniyye*’sindendir. Müstakimzâde (ö. 1202/1788) tarafından nazmen Türkçeye tercüme edilen bu kasîde üzerine Ahmet Yılmaz tarafından bir çalışma yapılmıştır. Burada aktaracağımız tercüme bu çalışmadan alınmıştır. Bk. Ahmet Yılmaz, “Müstakimzâde’nin Kasîde-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Konya 2000) sy. 9, s. 255-263. “1. Gönümün ne istediğini en iyi bilen ve gören sensin; gönül erbâbı insanlar sana kavuşmak dilerler, kolaylaştırıver. 2. Ey hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, zengin Allah! Sıkıntıya uğrayan insanlar ancak sana sızlanırlar, derdlerinden şikâyetlenirler; çünkü dilek kapısı sadece sensin. 3. Kullarının rızıklarının hazînenden tahsîsi senin ‘ol’ demene bağlıdır; bütün iyilikler sendedir, hem de sen kerem sâhibisin. 4. Yâ Rab! Sana ihtiyacımın varlığı ile yoksulluktan kurtulmak için ihtiyaçlarımı dergâhında zikrediyorum. 5. Senin ihsânına kapıda nâil olmak benim için en iyi çâredir; eğer geri döndürülürsem nerelerde ağlayayım, sızlanayım! Benim gidebileceğim başka bir makâm yok. 6. Senin lütuf ve ihsân

[Bahr-ı Kâmil]⁴²⁷

Yâ men yerâ mâ fi'z-zamîri ve yesme'u
Ente'l-mu'iddü li-küllü mâ yetevekka'u

Yâ men yurcâ li's-şedâ'idi küllihâ
Yâ men ileyhi'l-müştekâ ve'l-mefze'u

Yâ men hazâ'inü rızıklhî fi kavli kün
Ümnün fe-inne'l-hayra 'indeke ecma'u

Mâ lî sivâ fakrî ileyke vesîletün
Fe-bi'l-iftikâri ileyke fakrî erfe'u

Mâ lî sivâ qar'î li-bâbîke hîletün
Fe-leşnâ taradet fi eyyi bâbin akra'u

Ve menillezî ed'û ve ehtufe bismihî
În kâne fazluke 'an fakrîke yemna'u

Bi'z-züllü kad vâfeytü bâbeke 'âlimen
Înne't-tezellüli 'inde bâbîke yenfe'u

Hâşâ li-mecdike en tekannuğa 'âşiyen
El-fazlu aḫzelü ve'l-mevâhibü evsa'u

Ve ce'altü mu'temedî 'aleyke tevekkülen
Fe-besaṫtü keffî sâ'ilen etezarra'u

Fe-bicâhi men aḫbebtelhü ve be'aṫtehü

---

saçan kapından eli boş dönersem, ihtiyaçlarımı isteyebileceğim, ismini dilimden düşürmeyeceğim başka birisi yok, ben ne yapayım. 7. İhtiyacı olanların, senin kapında yapacakları şey kendilerini alçaltmadır; çünkü bu iş onların hem dünyada hem de âhirette yücelmelerine vâsıttır. 8. Ey şâhim! Senin iyiliklerin bir kitap oldu, verdiğin nîmetlerin, bağışların eksik değil; hâl böyle iken bir âsî bile senin bağışlamandan ümidini kesmiş olamaz. 9. Ey Kerîm ve Mennân olan Allah'ım, sana güvendiğim için yalvararak bunları senden istiyorum. 10. Ey Deyyân olan Allah! Peygamber olarak gönderdiğin, kendisine şefâat etme yetkisi verdiğin sevgili kulun hürmetine! 11. Ey şâim yüce Rabbim! Bizi o peygamberin ümmeti kıldığın için lütuflarına nâil eyle ve sıkıntılarımızdan kurtar. 12. O, Hâşimoğullarındandır, tertemiz ismi Muhammed'dir, mahlûkâtın en iyisidir ve şefâat hakkına sâhibtir."

⁴²⁷ *Kasîde-i Ayniyye* üzerine hazırlanan adı geçen çalışmaya göre kasîdenin vezni bahr-ı kâmindir ancak kasîdede vezin hatâları bulunmaktadır. Karşılaştırmak için bk. Ahmet Yılmaz, "Müstakimzâde'nin Kasîde-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi", s. 243.

Ve aḥbebtü da‘vete men bihî yeteşeffe‘u

İc‘al lenâ min külli ḍaykın maḥrecen

Ve‘l-ṭuf binâ‘ yâ men ileyhi‘l-merci‘u

Şümme‘ş-şalâtü ‘alâ nebiyyinâ ve âlihî

Ḥayru‘l-ḥalâ‘iki şâfi‘ün ve müşeffe‘u

***

[Bahr-ı Kâmil: Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün]

Beleğa‘l-‘ulâ bi-kemâlihî

Keşefe‘d-dücâ bi-cemâlihî

Şallû ‘aleyhi ve âlihî⁴²⁸

***

[Bahr-ı Tavîl]

Fema‘l-kevnü illâ ḥulletün ve Muḥammedün

Ṭırrâzun bi-envâri‘n-nübüvveti mu‘allemün

Hüve‘l-evvelü‘l-maḥşûşu bi‘l-fazli ve‘l-hüdâ

Hüve‘l-âḥıru‘l-meb‘ûşu bi‘n-neşri ve‘n-naşri

Bu kâ‘inât Ḥazret-i Risâlet’iñ ḥullet ü muḥabbetiyle olup envâr-ı nübüvveti mu‘allem [35^b] ve i‘lân oldu. Evvelde fazîlete ve hüdâya maḥşûş kılındı. Ve vaḳt-i ahîrde daḥi neşr u naşr ile meb‘ûş oldu. Egerçi Şallallâhu Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem ḥazretleriniñ Ḥazret-i Âdem‘den beru âbâ‘en ve cedden kendüye intikâl eden nûr gibi ve bunlara müşâbih her ne ki vârid ve rivâyet olunmuşdur eger tafşîline şurû‘ olursa ‘ömrler âhir olup nihâyetine vuşûl müyesser olmaz. Nitekim bu ma‘nâda buyurmuşlardır ki, **beyt:**

Ve ‘alâ tefennüni vâşıfîhi bi-ḥüsnihi

⁴²⁸ “O kemâliyle en yüceye ulaştı, zulmet onun cemâliyle aydınlandı. Ona ve ailesine salât edin.”

Yefne'z-zamânü ve fihi mâlem yûsafî⁴²⁹

Ya'nî hüsnüyle anı vaşfedeneriñ türlü türlü vaşfetmeleri üzere zamân fânî ola şol hâlde ki onda vaşfolunmadık dañi ba'zı nesne kıala demektir. Muhaşşalı inkıraz-ı zamâna değın vâşıflar vaşfetseler henüz tamâm edemedikleri der-kâr u bedîhîdir. Ve **kıale** ba'zuhüm **beyt**:

Mâ şî'te kıul fihi fe-ente muşaddıķu
Fe'l-ħubbu yakzî ve'l-meħâsinu teşhedü⁴³⁰

Ya'nî anıñ vaşfında her ne murâd ederseñ söyle seni kimse tekzîb etmez, sen taşdıķ olunmuşsuñ. 'Âşıkın muħabbeti kıazâ' eyler ve anıñ meħâsini şehâdet eder demektir. Ĥaşılı anıñ Ĥaķķında ne da'vî ederseñ şâbit ederseñ, zîrâ anıñ Ĥüsnü şâhiddir ve 'âşıkıñ muħabbeti Ĥâkimdir demektir.

[**Bahr-ı Tavîl**]

Hüve'l-mürselü'l-hâdî ilâ külli ümmetin
Hüve'ş-şâdıķu'l-me' mûlü bi'l-ħaşri ve'n-neşri
Hüve'l-müctebâ ve'l-murtażâ min vücûdin
Hüve'l-muştafa'ş-şâdıķu muşaffan mine'd-dürri

Cenâb-ı Faħr-i 'âlem her ümmete mürsel ve hâdîdir, kezâlik şâdıķu'l-ķavldır. Ĥaşr [36^a] u neşirde vücûd-ı Ĥümâyûnlarından tolayı murtażâ ve müctebâdır, kezâlik şâfi-i muşaffâdır ve dürrden muşaffâdır. İmâm Buħârî, Câbir Ĥazretlerinden naķlen rivâyet ederler ki, kıale'n-Nebiyyü şallallâhu 'aleyhi ve sellem **“U'Ĥitü Ĥamsen lem yu'Ĥihinne aħadün Ĥablî kâne küllü nebiyyin yüb'aşü ilâ ķavmihî Ĥaşşaten ve bu'İştü ilâ külli aħmere ve esvede ve uħillet ile'l-Ĥanâyimi ve lem tühalle li-aħadin Ĥablî ve cu'ilet liye'l-'arzu mesciden ve Ĥahûran fe-eyyümâ racülin min ümmetî edrakethü'ş-şalâtü fe'l-yuşalli Ĥayşü kâne ve nuşirtü bi'r-ru'bi mesîrati şehrin ve u'Ĥiyeti'ş-şefâ'ate.”**⁴³¹ **Ya'nî** baña beş Ĥaşlet verildi ki benden evvel gelen resûllere i'Ĥâ'

⁴²⁹ İbnü'l-Fârız'a âit olan bu beyit için bk. Kastallânî, *Mevâhibü'l-Iedünniyye*, II, 250; Dımeşķî, *Sübülü'l-ħudâ*, I, 424.

⁴³⁰ Kastallânî, *a.g.e.*, II, 251.

⁴³¹ Buħârî, “Teyemmüm”, 335; Müslim, “Mesâcid”, 3 (521).

olunmadı. Her nebî hâşşaten kendi kavmine meb'ûş olmuş idi. Ben her aḥmer ve esvede meb'ûş oldum. Esvedden murâd 'Arab'dır ve aḥmerden murâd 'Arab'ın mâ'adâsıdır. Ya'nî cemî'-i benî Âdeme meb'ûş oldum demektir. Ve ğanîmetler baña ḥelâl kılındı, benden evvel gelen nebîlere ḥelâl kılınmamışdı. Ve arz baña mescid kılındı ve tahûr kılındı, andan teyemmüm eden pâk olur. İmdi benim ümmetimden her kimseye ki şalât vakti yetişse, kânde olursa namâzın kılsun. **Ve daḥî** ben bunuñla mansûr oldum ki bir aylık maḥalden a'dânın kulûbüne benden korku düşer. Ve kıyâmet gününde şefâ'at eylemek bana i'tâ' kılındı.⁴³² **Kaşîde:**

[Bahr-ı Basît: Müstef'îlün Fâ'ilün Müstef'îlün Fe'ilün]

Hüve'l-ḥabîbüllezî turcâ şefâ'atühû

Li külli havlin mine'l-ehvâli muḳteḥimi⁴³³

Muḥammedun seyyidü'l-kevneyni ve's-şakaleyni

Ve'l-ferîḳayni min 'urbin ve min 'acemi⁴³⁴

Kaşîde-i Mevlânâ Câmî Ḳuddise Sırrıhû li'n-Nebıyyi 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm⁴³⁵

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün] [36^b]

Gözümün ḥasret ile nola revân olsa yaşı

'Âşıkam ol şehe kim yok iki 'âlemde eşi

Zâtıdır ḥüsn ü cemâliyle sa'âdet güneşi

⁴³² Müellif, Buhârî'nin naklinden itibâren bu bölümü *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 814.

⁴³³ Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s. 49. "Fahr-i âlem ol nebî-i zîşân ve habîb-i Yezdân'dır ki şefâati sedîd korkularla recâ ve temennâ olunur. Öyle ki şiddetle iktihâm ve hücum eder."

⁴³⁴ Âbidin Paşa, *a.g.e.*, s. 42. "Sebkât eden ebyâtta tavsîf eylediğim ol âfitâb-ı mânevî, Habîb-i Kibriyâ Muhammed-i Arabî Efendimiz (s.a.v.) hazretleridir. Öyle bir mufahhar-ı âlem ki iki cihânın ve ins u cinnin ve Arab u Acemden olan iki firkanın ve bi'l-cümle mahlûkâtın seyyid u fahr u sürûrudur."

⁴³⁵ Müellif tarafından tahmîs edilen Câmî'nin bu gazeli için bk. Molla Câmî, *Dîvân*, İstanbul 1284/1867-68, s. 161. Burada nakledilen şiir ile *Dîvân*'daki neşir arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir. "1. Benim Arap olan, Medine'ye mensup ve Kureyş kabîlesinden bir sevgilim var. Onun gamının derdi her türlü güzellik ve mutluluğun menbaıdır. 2. Sırrını nasıl idrâk edeyim? O Araptır, ben ise Acem. 3. Muhabbetini nasıl dile dökeyim? O Kureyşli, ben ise Habeşliyim. 4. Şöhreti güneş misâli âlemi tutmuş olan. Onun aşkıyla raks eden bir zerre gibiyim. 5. Her ne kadar yüz derece bakışından ve görme yeteneğimden uzak ise de onun yüzü hep gece gündüz nazarımdadır. 6. Onun aşkının şarabı hakkında ben sarhoştan bir şey sorma. Bu şarabın zevkini Hak sana bahşetmedikçe bilemezsin. 7. Bu âb-ı hayat pınarından kanmada benim için bir maslahat yoktur. Allah benim ona susuzluğumu dâimâ ziyâdeleştirsin. 8. Ey Câmî, vefâ ehli onun aşkından başka bir yola aslâ getmez. Eğer bu yoldan ayağım çekersen başın helâk olsun!"

“Lî”⁴³⁶ Hâbîbün ‘Arabîyyün Medeniyyün Kureşî
Ki buved derd-i gameş mâye-i şâdî vü hûşî

Mazhar-ı nûr-ı Hudâ zât-ı cemîlü’ş-şiyemi
Necbe-i sırr-ı belâgat sühan-ı muhteremi
Genc-i esrâr-ı İlâhî dil-i i‘câz demi
Fehm-i râzeş çi kunem û ‘Arabî men ‘Acemî
Lâf-ı mihreş çi zenem û Kureşî men Habeşî

Nola biñ şevk ile ser-geşte olsa bu cihân
Oldu tâ rûz-ı ezel ‘aşk derûnumda ‘ayân
O mehiñ yâd kı lup pertev-i hüsün her ân
Zerre-vârem be-hevâdârî-i û raqş-künân
Tâ şod û şöhre-i âfâk be-hurşîd-veşî

Baňa gülzâr-ı behîşt oldu o ferhunde harem
Ki anıñ vâlih ü ser-geştesidir bâg-ı irem
Ne harem ravza-i şehinşâh-ı iqlîm u kerem
Ger çi şad merhale “düreş”⁴³⁷ zi-bîneş nazarem
Vechuhû fi nazârî külle gadâtin ve ‘aşî

Bezm-i ma‘nîde olup ‘aşk ile peymâne bedest
Sâgar u ‘aql-ı hod-ârâ-yı şikest ile şikest
Sa‘y kı l tâ olasin mülhak-ı merdâne elest
“Şifatî bâde-i ‘aşk tû mepurs ez men-i mest”⁴³⁸
Zevk-i îñ mey ne şinâsî be-Hudâ tâ bahaşî

Hâsret-i Fahr-i cihân ile ‘aleyhi’ş-şalavât
Versin Allah bu sûz-ı dil-i nâlana şebât
Tâbiş-i ‘aşk füzûnter ola tâ rûz-ı memât
Maşlahat nîst me-râ sîrî ez îñ âb-ı hayât

⁴³⁶ *Dîvân*’da şiirin ilk kelimesi olan “lî” burada zikredilmemiştir.

⁴³⁷ “دورست”

⁴³⁸ “Şifat-ı bâde-i ‘aşkeş zi men mest mepors”

Da‘afallâhu bihî külle zamânin ‘ataşî

Himmetiñ râh-ı muhabbetde bülend eyle bülend
Kudsıyân eyleye tâ kim saña tahsîn u pesend [37^a]
Ey **Râsimî** yeter ehl-i dile şıdk ile bu pend
Câmî erbâb-ı vefâ cuz reh-i ‘aşkeş ne-revend
Ser mebâdet ger z’în râh kadem bâz keşî

Âmine Hâtun Muhammed anesi
Ol şadefden “toğdu”⁴³⁹ ol dürdânesi

Çünkü ‘Abdullâh’ dan oldu hâmile
Vakit erişdi hefte vü eyyâm ile

Rivâyet olunur ki Hâzret-i Âmine’niñ hamli iki aylık olucağ Hâzret-i ‘Abdullâh vefât eyledi. Kureyş tâ‘ifesiyle ticârete gitmiş idi, gelirken Medîne’de dâyıları ‘indeinde nâ-mizâc kaldı, refîkleri Mekke-i Mükerrreme’ye geldiklerinde ‘Abdulmuṭṭalib “Nice oldu ‘Abdullâh” deyu su’âl eyledi. Anlar bu halden haber vericek büyük oğlu olan Hâriş’i Medîne-i Münevvere’ye gönderdi. Hâriş Medîne’ye geldiği zamânda Hâzret-i ‘Abdullâh vefât edüp Dâr-ı Nâbiķâ’da defnolunmuş idi. Ca‘fer-i Şâdik hâzretlerinden su’âl olunduğda hikmet ne idi ki Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem eb u ümden yetîm kaldı? Eytidi: “Üzerinde maḥlûğdan kimseniñ ḥaḫḫı olmasun.” deyu cevâb verdi. İbn ‘Abbâs’dan mervîdir ki ebeveyn-i Mükerrremeyn rihlet-i dâr-ı beķâ etdiklerinde melâ‘ikeler “Yâ Rabb Resûlün yetîm kaldı.” dediler. Cenâb-ı Ḥaḫḫ “Anıñ ḥâfız u nâzırı benim” deyu buyurdu.⁴⁴⁰

Hem Muhammed gelmesi oldu yaķın
Çok ‘alâmetler belirdi gelmedin

[37^b] Rivâyet olunur ki Kısra pâdişâhlarınıñ ârâm-gâh u maķarrı olup Bağdâd’a yedi sâ‘atden ziyâde mesâfede olan ve el-ḥâletü hazihî ebniye-i ‘azîmesi âşârından ba‘zısı mevcûd ve tâḫ-ı Kısra ‘üvânıyla meşhûd ve meşhûr-ı âfâḫ bulunan

⁴³⁹ “oldu” Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 67.

⁴⁴⁰ Müellif, Hz. Abdullâh’ın vefâtına dâir rivâyeti *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 100.

tâk-ı Kısra'nın def'aten on dört küngüresi yıkılıp yere düşmesi ve bu kaşrın şâhibi olan pâdişâhın şu hâlde ziyâdesiyle havf edüp bu keyfiyyetiniñ vukû'unu, zevâl-i devletine 'alâmet 'addetmesi ve biñ seneden beru nâr-ı cehennem gibi yanmakta olan ve hâşâ Mecûsî tâ'ifesine ma'bûd ittihâz olunan nâr-ı 'azîm-i Mecûsuñ def'aten üzerine şu dökülmüş bir âteş gibi intifâ-pezîr olması ve memâlik-i Îrân'da olup tûlu ve 'arzı altı fersahdan ziyâde bulunan bahîre-i Sâve'niñ ya'nî Sâve gölünüñ yere bitüp mahvolması ve biñ seneden beru şuyu kat' olmuş olan ve semâ'da ismiyle mevsûm bulunan bir büyük nehriñ kudret-i Hâzret-i Hâlîk-ı Kâdir ile şuyu gelüp cereyân etmesi ve nice nice şeyleriñ zuhûru meşhûr ve müte'ârefdir.

Ol rebî'ülevvel "ayn" ⁴⁴¹ nicesi

On ikinci gece işneyn gecesi

'Ulemâ'-i târih rahimehumullâh Resûl-i Ekrem Efendimiz hâzretleriniñ kanķı senede tûlû'a geldiğinde ihtilâf etmişlerdir. Ekşeri bunuñ üzerinedir ki sene-i filde vücûda geldi ve filden elli gün sonra vücûda gelmiştir. [38^a] Bundan ğayrı daħi ihtilâfât zikrolunmuşdur ammâ meşhûru budur ki beyân olundu. Ve yine kanķı ayda toĝduĝu daħi ihtilâf üzeredir ve meşhûr olan rebî'ülevvelde vâķt' olmaķdır. Cumhûr-ı 'ulemaniñ kavli budur. Ammâ ba'zılar daħi şaferde ve ba'zılar rebî'ü'l-âhîrde toĝdu deyu rivâyet etmişlerdir. Ve kanķı günde toĝtĝı daħi ihtilâfidir. Ammâ ehl-i Mekke 'inde rebî'ülevveliñ on ikinci işneyn gecesi tûlû' etdi derler. İbn 'Abbâs rağiyallâhu 'anhümâ hâzretlerinden mervîdir ki "Düşenbih günü toĝdu ve düşenbih günü nübüvvet verildi ve düşenbih günü Mekke'den Medine'ye hicret buyurdu ve düşenbih günü Medine'ye duħûl eyledi. ⁴⁴² Vücûda geldiĝi zamânda vaķt-i şubħ idi ve zamân-ı velâdeti ğafr-ı tûlû' vaķti idi." Ğafr didükleri menâzil-i kâmeriyyedendir. Üç dâne kevkebdir ve şuhûr-ı

⁴⁴¹ Pekolcay neşrinde bu kelime "ayn" şeklindedir. Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 74.

⁴⁴² Varak kenarındaki not: Ve kad şahha enne'n-nebiyye şallallâhu 'aleyhi ve selleme vülide yevme'l-işneyni fi şehri rebî'ülevveli fi'l-ısrîne min nîsâni 'âmî'l-fili fi 'ahdi Kısra Anüşirevân fe-lemmâ etet le-hû erba'üne seneten ve yevmen be'aşellâhu Te'âlâ ve zâlike fi yevmi'l-işneyni fe-lemmâ etet lehû şülüşe ve hamsûne senetin hacere ile'l-Medîneti kâle İbn 'Abbâs rağiyallâhu 'anhümâ harece Resûlullâhi şallallâhu 'aleyhi ve sellem min Mekkete yevme'l-işneyni li-hilâli şehri rebî'ül-evveli fe-vüzi'a't-târîhu mine'l-hicreti bi'ttifâķi's-şahâbeti kâle el-İmâm 'Oşmân rağiyallâhu 'anhu eraħû mine'l-muħarremi. (Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Rebî'ül-evvel ayının Pazartesi gününde, 20 Nisan'da, Fil yılında, İnan hükümdârlarından Nüşirevân zamanında doĝduĝu sâbit olmuştur. Kırk yaşına geldiğinde, bir gün Allah onu risâletle gönderdi ki, o gün Pazartesidir. Elli üç yaşına geldiğinde Medine'ye hicret etti. İbn Abbâs (r.a.), Resûlullâh (s.a.v.)'in Kamerî aylardan Rebî'ül-evvel ayında, Pazartesi günü Mekke'den hicret ettiĝini rivâyet etti. Sahâbenin ittifâķıyla hicretin tarihi koyuldu. Hz. Osman (r.a.), Muharrem ayı olarak tarihlendirildiĝini söyledi.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hicretinin tarihi ile alakalı benzer rivâyetler için bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 590; Süheylî, *Ravzü'l-ünüf*, V, 51.

şemsiyeden nîsân ayında toğar ki orta bahâr ayıdır, ol daği yirmi senede bir vâkı̄t olur ve müddet-i hamli tokuz ay ve ba'zılar on ay idi dediler. Ve Mekke-i Mükerreme'de Haccâc'ın karındaşı Muhammed bin Yûsuf hânesinde vücûda geldi.⁴⁴³ Ve vâlide-i mükerrereleriniñ eşnâ'-i hamilde kaç'an gebelik sıklet u zahmeti tuymamağ ve beyne'n-nevm ve'l-yakaza bilmediği ve görmediği bir münevver ve mübârek zât-ı şerîf gelüp, "Yâ Âmine sana müjde ki sen Seyyidü'l-enâm'a hâmile oldun." demesi ve eşnâ'-i vaz'-ı hamilde birtakım yıldızlarıñ semâ'dan aşağı şarkup beyne'l-'arz ve's-semâ' bir müddet öyle mu'allak durmuş olması ve bir de sa'âdetle dünyâya teşrîf buyurmuş [38^b] oldukları ol gece 'Abdulmuṭṭalib Ka'be-i Mükerreme'de bulunup nisfû'l-leyl olduğda Ka'be-i Mükerreme'niñ dört dîvârı maḳâm-ı Halîl-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm tarafına toğru meyl ü teveccüh edüp ve mecmû'-ı putlar yüzü üzerine yıkılıp taraf-ı gaybdan ya'nî lisân-ı Ka'be'den 'Arabiyyü'l-'ibâre "Allâhu ekber", "Bu sâ'at Hâzret-i Muhammed şallallâhu 'aleyhi ve sellem şahn-ı 'âleme teşrîf etdi, Cenâb-ı Haḳḳ beni levş-i vücûd-ı eşnâmdan taḥhîr etse gerekdir." me'âlinde bu kaẓiyyeden 'Abdulmuṭṭalib hâzretleri fevka'l-'âde havf edüp müsâra'at ile Hâzret-i Âmine'nin hâne-i şerîfine gelüp mülâkât eyledikde müşârun ileyhâ hâzretleriniñ cebîn-i şerîfinde leme'ân eden nûr-ı meşhûr ve ziyâ'-i ma'lûmuñ zâ'il olduğunu görünce ve sırr u sebebini su'âl idince, ol nûr-ı mübârekiñ kendilerinden mehd-i cihâna teşrîf eden ferzend-i mükerrimine nakletmiş olduğunu beyân eyledikde, "Ol ferzend-i mes'ûdu getir göreyim" demiş ise de Hâzret-i Âmine "Şimdi ol nûr-ı 'aynım 'indinde görülmemiş bir takım zevât-ı şerîfeler vardır." deyu beyân eylediler ise hemân 'Abdulmuṭṭalib bu ne sözdür deyu kılcıncı çeküp yürüdükde, ol maḥall-i şerîfde birtakım mehîbü's-şekl zevât-ı kirâm görüp ve üç güne kadar ol mevlid-i mükerremini melâ'ike-i fiḥâm ziyâretle meşgûl bulduklarında nev'-i beşerden bir kimseniñ görmesi mümkün olamayacağı cevâbını alup 'avdet eylemişdi. Ve muâhḥaran ya'nî müddet-i mezkûre qarîn-i hitâm olduğunu müte'âkıb Hâzret-i 'Abdulmuṭṭalib ol şadru'l-enbiyâyı bağrına başup Ka'be-i Mükerreme'ye getirip [39^a] ol gevher-i yegâneyi Cenâb-ı Hâfız-ı Haḳḳ'ıniñ hıfz-ı şamedâniyyesinde niyyet-i hayriyyesiyle teberrûken Ka'be-i Şerîf derûnunda tavâf etdirdikden sonra tekrar getirip vâlide-i mükerremesine teslîm ve "Bu oğluñu hoş tut ve

⁴⁴³ Müellif, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğum yeri ve zamanıyla alakalı olan bu rivâyeti *Meâlimü'l-yakîn* den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 104-105.

güzelce muhâfaza eyle.” diyerek tenbîh ve te’kîd eylemiştir. Nitekim nâzım-ı merhûm buyurmuştur:

**Dedi gördüm ol habîbin anesi
Bir ‘aceb nûr kim güneş pervânesi⁴⁴⁴**

**Berķ urup çıkdı evimden nâgehân
Göklere dek nûr ile tıldu cihân⁴⁴⁵**

**Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek**

“Ra’et ümmî ey Âmine binti Vehb hîne vaẓa‘atnî saẓaħa minhâ nûrun ezâ’et lehû kuşûru Buşrâ.”⁴⁴⁶ Ey Medinetü’ş-Şâm li ennehâ evvelü mâ yüftaħu min bilâdi’ş-Şâmi” kemâ rüviye İbn Sa’d ‘an Ebi’l-‘Acfâ kâle el-‘Alkâmî hadîşün şahîhun ricâluhû şikâtün “Ra’et ümmî fi’l-menâmi ke-ennehû ħarace minhâ nûrun ezâ’et minhü kuşûru’ş-Şâmi.” Ve hüve işâretün ilâ evveli mâ fütîħa mine’l-bilâdi kemâ rüviye ‘an Ka’bü’l-Aħbâr ve vülide fi’l-Mekketi ve hecere ile’l-Medîneti ve maķarruhû ebi’l-mülûk fi’ş-Şâmi kezâ ve kezâ naķalehû min kütübi’l-ķadîmeti mine’t-Tevrati ve’l-İncîli ve’ş-Şahâyifi intehâ kelâmuhû kemâ zükira fi *Câmi’u’ş-şagîr*.⁴⁴⁷

**Üç ‘alem daħi dikildi üç yere
Her birisin aydayım nirden nire⁴⁴⁸**

**Mağrib ü maşrıķda ikisi anıñ
Biri tıamında dikildi Ka’beniñ**

⁴⁴⁴ Bu beyit, Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metninde yer almamaktadır.

⁴⁴⁵ “Dedi nûr çıkdı evden nâgehân / Âşikâra oldu cümle ins ü cân” Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 74.

⁴⁴⁶ Efendimiz (s.a.v.)’in doğumu sırasında Hz. Âmine’nin kendisinden Şam’ı aydınlatan bir nûr çıktığını görmesine dâir rivâyetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 382, nr. 17151; s. 395, nr. 17163; Taberânî, *Mu’cemü’l-ķebîr*, XXIV, 212, nr. 545; Kâdi İyâz, *Şifâ bi’t-ta’rîf*, Umman 1407/1986-87, I, 336.

⁴⁴⁷ “Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurmuştur ki: ‘Annem Âmine binti Vehb beni doğururken kendisinden, Şam’ın ilk fethedilen şehri Busrâ’nın saraylarını aydınlatan bir nûr çıktığını gördü.’ İbn Sa’d’ın Ebi’l-‘Acfâ’dan rivâyet ettiğine göre Alkâmî ‘Bu hadîs sahihtir, râvisi güvenilirdir.’ demiştir. *Kâbü’l-ahbâr*’dan rivâyet edildiği gibi ‘Annem rüyâsında, kendisinden ilk fethedilen şehir olan Şam’ın saraylarını aydınlatan bir nûr çıktığını gördü.’ Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke’de doğdu, Medine’ye hicret etti. Bu ve bunun gibi şeyler Tevrat, İncil ve peygamberlere gönderilen sayfalar gibi kadîm kitaplardan nakledilmiştir. Söz burada bitti. *Câmiu’s-sagîr*’de de zikredildiği gibi.” Bu bölüm Zürkânî’nin *Şerhu’l-Mevâhibi’l-ledünniyye*’sinde de zikredilmektedir. Karşılaştırmak için bk. Zürkânî, *Şerhu Zürkânî alâ Mevâhibi’l-ledünniyye*, yy. 1996, I, 222.

⁴⁴⁸ “Her birisi aydayım nire nire” Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 74.

Bildim anlardan ki ol halkıñ yegi
Kim yakın oldu cihâna gelmegi [39^b]

İndiler gökden melekler şâf şâf
Ka‘be gibi kıldılar evim tavâf⁴⁴⁹

Yarılp dîvâr çıkdı nâgehân
Geldi üç hûri baña oldu ‘ayân⁴⁵⁰

Çevre yanıma gelüp oturdular
Muştafâ’yı birbirine muştular

Bu seniñ oğluñ gibi kadri cemîl
Bir anaya vermemişdür ol Celîl

Ulu devlet bulduñ ey dildâr sen
Toğusardır senden ol hulk-ı hasen

Bu gelen ‘ilm-i ledün sultânıdır
Bu gelen tevhîd-i ‘irfân kânıdır

Vaşfını bu resme tertîb etdiler
Ol mübârek nûru terğîb etdiler⁴⁵¹

Âmine eydür çü vaqt oldu tamâm
Kim vücûda gele ol “Hıyrü’l-enâm”⁴⁵²

Şuşadım gâyet harâretten kıtı
Şundular bir câm şolusu şerbeti⁴⁵³

Kardan ak idi vü hem şovuk idi
Lezzeti dañi şekerde yok idi⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ Bu beyit, Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metninde yer almamaktadır.

⁴⁵⁰ “Üç bile hûrî bana oldu ayân” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 75.

⁴⁵¹ “Bu seniñ oğlun gibi kadri cemîl / Bir anâya vermemişdür ol Celîl” beytinden itibâren bu beyitler Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metninde yer almamaktadır.

⁴⁵² “Hak vehbeti” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 76.

⁴⁵³ “Susadım su diledim içmekliğe / Verdiler bir şişe dolu şerbeti” Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 75.

**İçdim anı oldu vücûdum nûra ğarķ
İdemezdım nûrdan hem kendimi fark⁴⁵⁵**

**Geldi bir aķ ķuķ ķanadıyla “revân”⁴⁵⁶
Arķamı Őığadı kuvvetle “hemân”⁴⁵⁷**

**Ŧoğdu ol sâ‘atde ol Sultân-ı dîn
Nûra ğarķoldu semâvât u zemîn⁴⁵⁸**

Şallû ‘aleyhi ve sellimû teslîmâ
Hattâ tenâlû cenneten ve na‘îmâ

**Ger dilersiz bulasız oddan necât
‘Aşķ ile derd ile eydün eş-şalât**

İbn ‘Abbâs ğazretleri ‘ammetesi Meymûne’den, ol daĥi Ħazret-i Âmine’den rivâyet eder ki, Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ğazretleriniñ ĥamlinden altı ay mürûrunda bir gece vâķı‘ada gördüm ki bir kimse gelüp ‘Yâ Âmine taĥķîķan bilmiş ol ki sen ĥayrû’l-‘âlemîne [40^a] ĥâmile olduñ. Ħîn-i vilâdetinde ol nûr-ı pâķiñ ism-i Şerîfîni Muĥammed tesmiye edesin ve ĥâliñi kimseye açmayup Őaķlayasın.’ dedi. Ba‘dehû velâdet vaķti geldikde birğün ‘Abdulmuţtalib tavâf-ı Ka‘be’de idi, ben ĥânemde yalnız kalmışdım. Sem‘ime bir ‘azîm Şavt erişüp ğâyette ĥavf itdüm, gördüm hemân bir aķ ķuķ gelüp ķanâdıyla arķamı Őığadı ve benden ĥavf ve ıztırâb zâ‘il oldu. Eţrâfıma nazâr etdim bir aķ kâse ile Şerbet Şundular, alup nûş etdiğim gibi beni nûr-ı ‘azîm ihâta edüp ol sâ‘at Resûlallâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem vücûda geldi. Andan gördüm ‘Abdimenâf kıızlarına beñzer ba‘zı ĥâtunlar beni tavâf ederler. Her biriniñ ķâmeti ĥurma ağacına beñzer, bunları görüp ta‘accüb etdim, ‘Yâ Rab bunlar kimler ola’ dedim. Ve nûr-ı dîdemi gördüm, secdeye varmış ol tazarru‘ eden kimse gibi barmağın semâyaya kâldırılmış. Ba‘dehû gördüm bir aķ buluţ inüp Ħazret-i maĥdûm-ı necm-mes‘ûdumu ihâta kıldı. Bir zamân gözümden ğâib oldu. Ve bir âvâz işitdim ki ‘maşriķ u mağribi tavâf etdirin ve deryâları gezdirin tâ maĥlûķâtı bileler.’ Ba‘dehû yine buluţ ref‘ oldu. Ve yine İbn

⁴⁵⁴ “Dahi Őîrîndi Őekerden lezzeti” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 75.

⁴⁵⁵ Bu beyit, Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metninde yer almamaktadır.

⁴⁵⁶ “benüm” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 77.

⁴⁵⁷ “katı” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 77.

⁴⁵⁸ “Doğdu ol saatde ol Őâĥ-ı rüsûl / Kim anımla buldu âlem izzeti” Neclâ Pekolcay, *a.g.e.*, s. 77.

‘Abbâs radîyallâhu ‘anhümâdan mervîdir ki Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem vücûda geldikte hâzin-i cennet Rızvân ezân-ı ‘âlilerine ‘Ebşir yâ Muhammed fe-mâ baqiye li-nebiyyin ‘ilmün illâ ve kad a‘taytehû fe ente ekşeruhüm ‘ilmen ve eşce‘ahüm kalben.’ Ya‘nî yâ Muhammed şâd ol ki bir nebînin ‘ilmi kalmadı ki saña verilmeye cemî‘-i enbiyânın ‘ulûmu saña i‘tâ’ oldu imdi sen enbiyânın ‘ilm cihetinden ekşeri ve kalb cihetinden eşca‘ısın [40^b] ya‘ni ‘ilmiñ anlardan ziyâde ve kalbin anlardan bahâdır kılındı demektir.⁴⁵⁹ “Hâzret-i Âişe radîyallâhu ‘anhâ’dan mervîdir ki, bir yahûdî var idi, Mekke-i mükerrerede sâkin olur idi. Velâdet-i hümâyûn gecesî Kureyş kavmine ‘Bu gece meyanınızda bir veled-i kâmil vücûda geldi mi ve geldiği şûretde zâhr-ı sa‘âdetlerinde mühr-i nübüvvet ‘alâmeti vardır deyu haber verdi.’ dediler. Bu gece ol pâk dünyâyâ kadem başdı, yahûdî ol ‘alâmetleri gördüğünde ‘aklı başından gidüp düşdü. Hây meded, nübüvvet benî İsrâil’den ref‘ oldu.”⁴⁶⁰ Tevrat ve İncîl nesholdu, Kır’an zühûra geldi ve dîn-i Muhammedî şems gibi ‘âleme ziyâ’ verdi deyu feryâd ü figânlar eder idi. Elhamdülillâhillezî hedânâ ‘alâ dîni’l-İslâmi vece‘alenâ min ümmeti Muhammedin ‘aleyhi’s-şalâtü ve’s-selâm.

Der Beyân-ı Medh-i Hâzret-i Resûlullâh Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem⁴⁶¹

Ve aħrece Aħmed ve’l-Bezzâr⁴⁶² ve’t-Taberânî ve’l-Hâkim ve’l-Beyhâkî ‘ani’l-‘İrbâz İbn Sâriye enne Resûlallâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem kâle ‘İnnî ‘indallâhi le-hâtemü’n-nebiyyîne ve inne Âdeme le-müncedilün fî fınetihî ve se’uħbirüküm ‘an zâlike ene da‘vetü Ebî İbrâhîme ve bişâretü ‘İsâ ve rü’yâ ümmî elletî ra’et.’⁴⁶³ Kâle’s-Süyûtî ve kezâlike ümmühâtü’l-enbiyâ’i yerayne⁴⁶⁴ ve

⁴⁵⁹ Müellif, İbn Abbâs’tan yapılan Hz. Peygamber (s.a.v.)’in doğumuna ilişkin bu rivâyeti *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 100-101.

⁴⁶⁰ Müellif, Hz. Ayşe (r.a.)’dan rivâyet edilen bu bölümü *Meâlimü’l-yakîn*’den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *a.g.t.*, s. 103; bu rivâyet için ayrıca bk. Dimeşkî, *Peygamber Külliyyâtı*, I, 284-285.

⁴⁶¹ Müellif bu başlık altında yer alan Arapça bölümü Bâli Efendi’nin (ö. 1285/1868) *Sübülü’s-selâm* adlı eserinin muhtelif bölümlerinden iktibas etmiştir, Karşılaştırmak için bk. Muhammed b. Ömer Bâli, *Sübülü’s-selâm fî hükmi âbâi Seyyidi’l-enâm*, İstanbul 1871.

⁴⁶² Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî (ö. 292/905). *Müsned* sâhibi muhaddis.

⁴⁶³ “Âdem balçıktayken ben Allah katında peygamberlerin sonucusuydum. Ben babam İbrahim’in duâsı, İsâ’nın müjdesi ve annemin rüyâsıyım.” Bezzâr, *Müsned*, X, 135, nr. 4199; Taberânî, *Mu‘cemü’l-kebir*, XVIII, 253, nr. 631; Hâkim, *Müstedrek*, II, 453, nr. 3566; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 379, nr. 17150; Kastallânî, *Mevâhibü’l-ledünniyye*, I, 78; Zürkânî, *Şerhu’l-Mevâhibi’l-ledünniyye*, I, 218-219.

⁴⁶⁴ “Süyûtî de ‘Peygamber anneleri görürler.’ demiştir. Fakat Resûlullâh’ın annesinin gördüğü gerek ona hâmilelik hâlinde gerek doğum anında diğer peygamber annelerinin gördüklerinden çok daha fazladır.” Süyûtî, *Câmiu’s-sagîr ve ziyâdetuhû*, yy. ty., I, 4901, nr. 4901. Süyûtî’nin eserinde hadîste “Ve kezâlik ümmühâtü’n-nebiyyîne yerayne” ibâresi de vardır.

lâkinnellezî ra'ethü ümme Resûlillâh şallallâhu 'aleyhi ve selleme fî hâli hamlihâ bihî ve vilâdetihâ lehü ekşerü ve a'zamü mimmâ ra'ehü sâ'iru ümmühâti'l-enbiyâ 'aleyhimü's-selâm fî-haqqi zâlike mâ ahreçehü fi'l-*Mevâhib* ve şerhihâ. “ ‘An İbn ‘Abbâs naklen ‘an ‘ammetihî inne Âminete kânet tekûlü etânî âtin hîne merra bî min hamlî sittetü eşhürin fi'l-menâmi ve kâle lî yâ Âmine inneke hamelti bi-hayri'l-âlemîn fe-izâ veledtîhi fe-semmihi Muhammeden ve'ktümî şâneki [41^a] kâlet şümme eħazenî mâ ye'ħuzü'n-nisâ'e ve innî le-vaħîdetün fi'l-menzili ve 'Abdulmuṭṭalibi fî ṭavâfihî fe-semi'tü vecbeten 'azîmeten ve emren 'azîmen hâlenî şümme ra'eytü ke-enne cenâhe ṭâ'iri ebyaze kad meseħa 'alâ fu'âdî fe-zehebe 'annî er-ru'bu ve küllü vecce'in ecidü şümme iltefettü fe-izâ ene bi-şerbetin beyzâ'e fe-tenâveltühâ fe-eşâbenî nûran 'âlin şümme ra'eytü nisveten ke'n-naħli ṭivâlen ke-ennehünne min benâti 'Abdi Menâf yuhaddiķne bî febeynâ ene ete'accebü ve fî rivâyetin fe-ķulne lî naħnü Âsiyeti imra'ete Fir'avne ve Meryem ibnetü 'İmrane ve hâ'ulâ'i mine'l-hûri'l-îni. Fe-ra'eytü şelâsete a'lâmin mazrûbâtin 'alemen bi'l-maşriķi ve 'alemen bi'l-mağribi ve 'alemen 'alâ zahri'l-Ka'beti fe-eħazenî el-meħâzü fe-veledtü Muhammeden şallallâhu 'aleyhi ve sellem fe-nażartü ileyhi fe-izâ hüve sâcidün ve kad refe'a işbe'ayhi ile's-semâ'i ke'l-mutażarri'i'l-mübtehili şümme rae'ytü şehâbeten beyzâ'e kad aķbeltü mine's-semâ'i hattâ ğaşıyethu ve ğuyyibethu 'annî şümme semi'tü '**Münâdiyen yunâdî**'⁴⁶⁵ ṭufû bihî meşâriķe'l-'arzi ve meġâribehâ ve edħilûhu'l-biħâre li-ya'rifûhu bi-ismihî ve na'tihî ve şûretihî ve ya'lemû ennehü şümmiye'l-mâhî li-ennehü lâ-yebķâ şey'ün mine's-şirki fî zemenihî şümme tecellet 'anhu fî esra'i vaķtin.”⁴⁶⁶ Zekerahû Mevlânâ el-'allâmetü Muhammed 'İlîş⁴⁶⁷ fî *Hâşiyeti 'ale'l-Mevlidi's-şerîf*. “Kâle kezâlik inne ümme Resûlillâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem

⁴⁶⁵ “(‘Rabbimize inanın’ diye insanları îmana) çağırın bir davetçiyi (işittik, hemen îman ettik)” (Âl-i İmran 3/193)

⁴⁶⁶ Müellif, İbn Abbâs (r.a.)'ın naklinden itibâren bu bölümü *Mevâhib*'ten iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Kastallânî, *a.g.e.*, I, 76-77. “İbn Abbâs (r.a.) halasından Hz. Âmine'nin şöyle dediğini nakleder: Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hâmileliğimin altıncı ayında bir gece rüyâmda bir kimsenin gelip bana ‘Ey Âmine, şüphesiz ki sen hayrî'l-âlemîne hâmile oldun. Doğum vakti gelip de onu doğurduğunda onun ismini Muhammed koy ve hâlini kimseye söyleme, gizli tut.’ dedi. Sonra doğum zamanı geldiğinde ben evde yalnızdım ve Abdulmuttalib Kâbe'yi tavâfta idi. Büyük bir ses işittim ve korktum. O sırada bir ak kuşun hemen yanıma gelip kanadıyla belimi sığadığını gördüm. Bunun üzerine benden korku ve acı zâil oldu. Sonra ak bir kâse ile bana şerbet sundu. Onu alıp içtiğimde her tarafımı büyük bir nûr kapladı. O anda Abdi Menâf kızlarına benzeyen kadınlar gördüm. Boyları hurma ağaçları kadar uzundu. Onlar benim etrafımı kuşattılar. Onları görünce şaşırđım. Bir rivâyete göre, bana ‘Biz Firavun’un karısı Âsiye ve İmrân’ın kızı Meryem’iz.’ dediler. Onlar cennet hürilerindedir. Sonra (Hz. Âmine diyor ki) doğuda, batıda ve Kâbe'nin damında dikilmiş üç sancak gördüm. Doğumun başlamasıyla Muhammed'in (s.a.v) secde ettiğini ve yalvaran bir kimse gibi parmaklarını göğ'e doğru kaldırdığını gördüm. Az sonra bir ak bulut inip Hz. Muhammed (s.a.v.)'i sardı ve bir müddet gözümden kayboldu. O anda bir davetçinin sesini işittim: ‘Doğuyu ve batıyı gezdirin, denizleri dolaştırın, tâ ki bütün varlıklar Hz. Muhammed (s.a.v.)'i ismiyle, sıfatlarıyla, nûrlu yüzü ile bilsinler.’ Zîra o ‘mâhî (mahveden)’ diye isimlendirildi. Onun zamanında şirkin hiçbir izi kalmadı, en kısa vakitte ondan zâil oldu.”

⁴⁶⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İlîş el-Mısri (ö. 1299/1882). Mâlikî âlimi.

ķālet lemmâ veledtühû ĥarace min fercî nûrun ezâ'et lehû ķuşûre's-Şâmi fe-veledtühû nazîfen mâ bihî ķazere. Revâhü İbn Sa'd ve ilâ hâzâ eşâre 'ammuhu'l-'Abbâs rağiyallâhu 'anhu fî Şi'rihî ĥaysü ķāle:

[Bahr-ı Basît: Müstef'ilün Fâ'ilün]

Ve ente lemmâ vülide eşraķati'l

Arzu ve zâ'et bi-nûrike'l-ufuķu

Fe-naĥnü fî zâlike'z-ziyâ'i ve fi'n

Nûri ve sübli'r-reşâdi teĥaķķaķu"⁴⁶⁸

[41^b] Ve ente'l-ufķu 'alâ te'vîlihî bi'n-nâĥiyeti. Ve fîhi min ĥadîŐi 'Ömer rağiyallâhu 'anhu yâ 'Ömer İbnü'l-Ĥaţţâb etedrî men ene. Enellezî ĥalaķallâhu 'azze ve celle evvelü külli Şey'in nûrî fe-secede lillâhe fe-baķiye fî sücûdihî seb'a-mi'eti 'âmin. Fe-evvelü külli Şey'in secede lillâhi nûrî ve lâ-faĥre. Yâ 'Ömer etedrî men ene. Enellezî ĥalaķallâhu'l-'arşa min nûrî ve'l-kürsî min nûrî ve'l-levĥa ve'l-ķaleme min nûrî ve's-Şemse ve'l-ķamere min nûrî ve nûra'l-ebşâri min nûrî. Ve'l-'aķlullezî fî re'si'l-ĥalkî min nûrî ve nûra'l-ma'rifeti fî ķulûbi'l-mü'minîne min nûrî ve lâ-faĥra lî.⁴⁶⁹ Ķāle'l-'Allâmetü'l-Emîr el-ĥaķîķatü'l-Muĥammediyyetu cevherün mine'l-cevâhiri lâ ya'lemuhâ ĥayra ĥâlîķihâ ve yedüllü 'aleyhi ķavluĥü fe-ce'ale zâlike'n-nûra yedûrû fe-hüve Őarîĥun fî cevheriyyetiĥi ve lâ ya'lemu keyfiyyete teŐekkühî ilâ Allâhü Te'âlâ 'ale's-Őaĥîĥi. Ve ķîle ennehü müteŐekkilün 'alâ Şûretihî Şallallâhu 'aleyhi ve selleme ve'l-edebi't-tevaķķufî.⁴⁷⁰ Ve minhâ 'an 'A'işete rağiyallâhu 'anhâ inne Resûlallâh

⁴⁶⁸ Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 91-92; Kastallânî, *a.g.e.*, I, 79; Dimeşkî, *Sübülü'l-hüdâ*, I, 342; Kâdî İyâz, *Şifâ*, I, 329. Şiirde geĥen "zâlike" ibâresi bu kaynaklarda "zâke", "teĥaķķaķu" ibâresi ise "neĥterîķu" Őeklinindedir. "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in annesi Hz. Âmine Şöyle dedi: 'Hz. Muhammed (s.a.v.)'i doĥurduğumda benden ışıĥı tâ Şam Őehrinin saraylarını aydınlatan bir nûrun da ĥıktıĥını gördüm. Ve onu kirlilikten arınmıŐ, temiz bir Şekilde doĥurdum.' İbn Sa'd, Hz. Abbâs (r.a.)'tan bunun Şiirle ifâdesini nakleder: Sen doĥduğun vakit yeryüzü aydınlandı, senin nûrunla ufuk nûra gark oldu. Biz de bu nûr ve ışıķ Őâyesinde yürüyoruz doĥru yol üzerinde." Şiirin tercümesi için bk. Dimeşkî, *Peygamber Külliyyâtı*, I, 288.

⁴⁶⁹ Bâlî, *a.g.e.*, s. 116. *Gülzâr-ı AŞk*'ta da arşın, kürsün, levhin, kalemin, mü'minlerin kalblerindeki nûrun Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nûrundan yaratılması konusu yer almaktadır, bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı AŞk*, s. 184-185. "Ey Ömer ben kimim biliyor musun? Allah her Şeyden önce benim nûrumu yarattı. Nûrum Allah'a secde etti ve yedi yüz yıl secdede kaldı. Her Şeyden önce benim nûrum Allah'a secde etti. Bunda övünülecek bir Şey yoktur. Ey Ömer, ben kimim biliyor musun? Allah arşı, kürsîyi, levhi, kalemi, güneşi, ayı, gözlerdeki nûru benim nûrumdan yarattı. İnsanların başında olan akli ve mü'min kimselerin kalplerindeki ma'rifet nûrunu da benim nûrumdan yarattı. Bunda övünülecek bir Şey yoktur."

⁴⁷⁰ Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 117. "Allâmetü'l-Emîr Şöyle dedi: 'Ĥakîkat-i Muhammediyye, Yaradan'ından başkasının bilemeyeceĥi cevherlerden bir cevherdir. Onun Şu Őözü buna delâlet eder: 'Bu nûru kendi cevheriyetinde devreden ve meydâna geliŐindeki keyfiyeti Allah'tan başkasının bilmediĥi bir nûr kıldı.' Ve 'O nûr Hz. Peygamber (s.a.v.)'in

şallallu ‘aleyhi ve sellem se’ele rabbehû en yuhyiye ebeveyhi fe-ahyâhümâ lehû fe-âmenâ bihî şümme emâtehümâ. Revâhü’l-Ĥâfız es-Süheyli.⁴⁷¹ Ĥaddeşenâ Mâlik bin Enes⁴⁷² ‘an Ebi’z-Zinâd⁴⁷³ ‘an Hişâm bin ‘Urve⁴⁷⁴ ‘an ‘A’işete rağiyallâhu ‘anhâ kâlet ĥacce binâ’ Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Ĥaccete’l-Vedâ’i fe-merre bî ‘alâ ‘Aķabeti’l-Ĥacûn⁴⁷⁵ ve hüve ĥazînün fe-bekeytü li-bükâ’i Resûlullâh şümme innehû nezele fe-ķâle yâ Ĥümeyrâ istemsekî fe’stenedettü ilâ cenbi’l-ba’îri fe-mekeşe ‘annî tavîlen şümme ‘âde ileyye ve hüve ferihun mütebessimun. Fe-ķultü lehû bi-ebî ente ve ümmî yâ Resûlullâh nezelte min ‘indî ve ente bâkûn ĥazînün muğtemmün fe-bekeytü li-bükâ’ike şümme enneke ‘udte ileyye ve ente ferihun mütebessimun fe-mimme zâlike [42^a] yâ Resûlallâh. Fe-ķâle zehebtü li-ķabri ümmî fe-se’eltullâhe en yuhyiyehâ fe-ehyâhâ fe-âmenet bî ve reddehâ Allahü.⁴⁷⁶ Elâ terâ enne nebiyyinâ şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ķad ekramehullâhu Te’âlâ bi-ĥayâti ebeveyhi ĥattâ âmenâ bihî kemâ fî ĥadîşin şahĥahâhû el-Ķurtubî⁴⁷⁷ ve İbn Nâşirüddîn⁴⁷⁸ fentefe’â bi’l-îmâni ba’de’l-mevti ikrâmen li-Nebiyyihî şallallâhu ‘aleyhi ve sellem. Kemâ fî *Reddü’l-muĥtâr*.⁴⁷⁹ Sü’ile İbnü’l-‘Arabî⁴⁸⁰ ‘an racûlin ķâle enne ebe’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selâm fî’n-nâri fe-ecâbe men ķâle zâlike mel’ûnun.⁴⁸¹ Fe-mâ verede mine’l-aĥâdîşi fî zâlike ve hiye ĥadîşün ennehû

sûreti üzere müteşekkildir ve edeb üzerine kâimdir.’ denildi.”

⁴⁷¹ Bâli, *a.g.e.*, s. 103. “Hz. Ayşe (r.a.)’den rivâyet edildiğine göre Resûlullâh (s.a.v.) Rabbinden, anne ve babasını diriltmesini istedi, Allah o ikisini onun için diriltti ve onlar Hz. Peygamber (s.a.v.)’e îman ettiler. Sonra Allah onları (tekrar) öldürdü. Bunu Ĥâfız Süheyli rivâyet etti.”

⁴⁷² Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795). Mâlikî mezhebinin imâmı.

⁴⁷³ Ebû Abdirrahmân Ebü’z-Zinâd Abdullâh b. Zekvân el-Kureşî (ö. 130/748). Ĥadîs hâfızı ve fakih tâbiî.

⁴⁷⁴ Ebü’l-Münzir (Ebû Abdillâh) Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr b. Avvâm el-Kureşî (ö. 146/763). Muhaddis tâbiî.

⁴⁷⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in dedelerinden Kusay ve Abdümttalib’in ve amcası Ebû Tâlib ile Hz. Hatice (r.a.)’nin medfûn olduğu, Cennetü’l-Muallâ diye bilinen Mekke mezarlığı. İslâm öncesi kaynaklarda ve ilk devir İslâm tarihlerinde bu mezarlığın adı “Ĥacûn” diye geçmektedir.

⁴⁷⁶ Bâli, *a.g.e.*, s. 103-104; Süheyli, *Ravzû’l-ünûf*, II, 121; ed-Dımeşkî, *Sübülü’l-ĥudâ*, II, 122. “Mâlik b. Enes Ebî Zinâd’dan, Ebî Zinâd ise Hişâm b. Urve’dan, o da Hz. Ayşe (r.a.)’den nakleder: Resûlullâh (s.a.v.) bizimle birlikte Vedâ haccını yaptıktan sonra Akabetü’l-Ĥacûn mevkîine uğramıştı; üzgün ve kederliydi, ağlıyordu. Ben de onunla ağlamaya başladım. Sonra ‘Ey Ĥümeyrâ, sâkin ol!’ dedi. Devenin yanına yaslandım, yanımdan uzun bir süre uzaklaştı; daha sonra döndü. Bu sefer sevinçliydi ve tebessüm ediyordu. Dedim ki: ‘Anam babam sana fedâ olsun yâ Resûlullâh! Yanımdan ayrılırken hüzünlü ve kederliydin, ağlıyordun, hattâ ben de sana katılarak ağladım. Sonra döndün, sevinçli ve mütebessim bir hâldesin. Bunun sebep-i hikmeti nedir?’ Resûlullâh (s.a.v.) ise ‘Annemin kabrine gittim, Allah’tan onu diriltmesini istedim, diriltti, o da bana îman etti. Sonra Allah onu (kabrine) geri döndürdü.’ buyurdu.” Tercüme için bk. Dımeşkî, *Peygamber Külliyyâtı*, II, 105-106.

⁴⁷⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273). Tefsîr, ĥadîs ve fıkıh âlimi.

⁴⁷⁸ Ebü’l-Abbâs Nâsirüddîn İbnü’l-Münîr (ö. 683/1284). Mâlikî âlimlerinden, fıkıh ve tefsîr âlimi.

⁴⁷⁹ Muhammed b. Abdullâh et-Timurtaşî’nin *Tenvîrü’l-ebşâr* adlı eserine Haskefi’nin *ed-Dürri’l-muĥtâr* adıyla yazdığı şerh üzerine İbn Âbidîn’in (ö. 1252/1836) kaleme aldığı hâşiye. Bâli, *a.g.e.*, s. 109. “Görmez misin ki Allah, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e ikrâm olarak onun anne ve babasını ona îman etsinler diye diriltti. Kurtubî ve İbn Nâsirüddîn’in sahîh kabul ettiği ĥadîstekî gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)’in anne ve babası, Resûlullâh’a ikrâm olarak öldükten sonra îmandan nasibdâr oldular. Nitekim *Reddü’l-muĥtâr*’da da böyle zikredilir.”

⁴⁸⁰ Ebü Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî (ö. 543/1148). Endülüslü Mâlikî fakihlerinin önde gelenlerinden, muhaddis.

⁴⁸¹ Bâli, *Sübülü’s-selâm*, s. 11. “İbnü’l-‘Arabî’ye ‘Hz. Peygamber (s.a.v.)’in babası cehennemdedir.’ diyen bir adam hakkında ne düşündüğü sorulunca şöyle cevâb vermiştir: Böyle bir şeyi söyleyen adam mel’ûndur.”

Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem kâle leyte şa’rî mâ fu’ile ebevâyi. Fe-nezelet **“Ve lâ tûs’elü ‘an aşhâbi’l-cahîm”**⁴⁸² ve hadîşün innehû estegfera li-ümmihî **“Fe-đarabe Cibrîl fi şadrihî ve kâle lâ testegfir limen mâte müşriken”**⁴⁸³ ve hadîşün ennehû nezele fihimâ **“Mâ kâne li’n-nebiyyi vellezîne âmenû en yestegfirü li’l-müşrikîn”**⁴⁸⁴ ve hadîşün ennehû kâle **“Li-ibn ey Melîketin ümmükümâ fi’n-nâri fe-şakka ‘aleyhimâ fe-de’âhümâ fe-kâle inne ümmî ma’a ümmikümâ”**⁴⁸⁵ ve hadîşün ennehû **“İste’zene fi’l-istiğfâri li-ümmihî felem yü’zen lehû”**⁴⁸⁶ ve hadîşün **“Ebî ve ebûke fi’n-nâri”**⁴⁸⁷ fe-li’l-‘ulemâ’i fi terki i’timâdihî mecâlün kebîrün fe-zehebe cemâ’atün ilâ ennehâ küllühâ mensûhatün. Kemâ ecâbü bi-zâlîke ‘ani’l-ağâğîşî’l-vârideti fi etfâli’l-müşrikîn. Kavluhû Te’âlâ **“Ve lâ teziru vâziretün vizre uhrâ”**⁴⁸⁸ ve li-ağâğîşî’l-ebeveyni. Kavluhû Te’âlâ **“Ve mâ künnâ mu’azzibîne hattâ neb’aşe resûlen”**⁴⁸⁹ efâdehû fi *Mesâlikü’l-Hunefâ*.⁴⁹⁰ Min rivâyetin temâmin fi fevâ’idihî min hadîşî İbn ‘Ömer rağiyallâhu ‘anhümâ **“İzâ kâne yevmü’l-kıyâmeti şefe’tü li-ebî ve ümmî ve ‘ammî ve ehîñ lî kâne fi’l-Câhiliyyeti”**⁴⁹¹ ey mine’r-ıdâ’i. **Kâle’l-Cevzî**⁴⁹² ecma’a el-‘ulemâ’u ‘alâ enne Âminete lem taħmil bi-ğayrihî Şallallâhu [42^b] ‘aleyhi ve sellem. **Ya’nî** felem yüşrikhu fi velâdetihî Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem min ebeveyhi ehun velâ ühtün li-intihâ’i

⁴⁸² “Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.” (el-Bakara 2/119)

⁴⁸³ Bezzâr, *Müsned*, X, 326, nr: 4453.

⁴⁸⁴ “(Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra -yakınları da olsalar-) Allah’a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır ne de mü’minlere” (et-Tevbe 9/113)

⁴⁸⁵ Taberânî, *Mu’cemü’l-ıvsať*, III, 82, nr: 2559; Hâkim, *Müstedrek*, II, 396, nr: 3385; Zürkânî, *Şerhu’l-Mevâhibi’l-ledünniyye*, I, 320.

⁴⁸⁶ Beyhakî, *Medhal*, IV, 128, nr. 7193; Bezzâr, *Müsned*, X, 326, nr. 4453.

⁴⁸⁷ Müslim, “İman”, 347; Ebû Dâvûd, “Sünne”, 17.

⁴⁸⁸ “Hiçbir günâhkâr başka bir günâhkârın günâh yükünü yüklenmez.” (En’âm 6/164, İsrâ 17/15)

⁴⁸⁹ “Biz bir resûl gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azâb ediciler değiliz.” (İsrâ 17/15)

⁴⁹⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ebeveyninin âhîret hayatında kurtuluşa ereceklerini isbât etmek üzere Süyûtî’nin yazmış olduğu risâlelerden biridir. Bâli, *a.g.e.*, s. 15. “Hadîslerde böyle bir şey vürûd etmemiştir. (Bundan kastedilen şu hadîslerdir:) Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ‘Anneme ve babama ne olduğunu keşke bilseydim.’ demesi üzerine **‘Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.’** meâlindeki âyetin inmesi; Hz. Peygamber (s.a.v.)’in annesinin bağışlanması için duâ etmesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)’in **‘Cebrâil (a.s.) göğsüme vurdu ve dedi ki: Müşrik olarak ölenler için istiğfar etme.’** şeklinde buyurması; Hz. Peygamber (s.a.v.)’e **‘(Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra -yakınları da olsalar-) Allah’a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır ne de mü’minlere.’** meâlindeki âyetin nâzil olması; Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Melike’nin kızlarına (Hz. Peygamber’e gelerek annelerinin misâfire ikrâm ettiğini fakat Cahiliye döneminde bir kız çocuğunu diri diri gömdüğünü, annelerinin durumunun ne olduğunu sormaları üzerine) **‘Sizin anneniz cehennemdedir.’** demesi ve onları hüzünlendirmesi üzerine onları (tekrar) çağırması ve **‘Benim annem sizin annenizle berâberdir.’** demesi; **‘Resûlullâh annesinin bağışlanması için izin istedi fakat onun için izin verilmedi.’** hadîsi; **‘Benim babam da senin baban da cehennemdedir.’** buyurması. Âlimler için bu hadîslere itimâdı terk etmek mümkündür. Nitekim bir grup âlim bunların hepsine neshedilmiş derler. Müşriklerin çocuklarından vârid olan rivâyetleri neshettikleri gibi. Allah’ın **‘Hiçbir günâhkâr başka bir günâhkârın günâh yükünü yüklenmez.’** sözü ve **‘Biz bir resûl gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azab ediciler değiliz.’** âyeti Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ebeveyni hakkındadır. Bunu Süyûtî *Mesâlikü’l-hunefâ*’nda beyân etti.”

⁴⁹¹ Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr*, III, 68, nr. 2773; Dimeşki, *Fevâid*, Kuveyt 1423/2003, II, 45, nr. 1095.

⁴⁹² Sibt İbnü’l-Cevzî (ö. 654/1256).

şafvetihimâ ileyhi ve kuşûri nesebihimâ ‘aleyhi li-yekûne muhtaşşan bi-nesebin ce‘alehullâhu Te‘âlâ li’n-nübüvveti gâyeten ve li-tamâmi’ş-şerefi nihâyeten.⁴⁹³ Ve enne’l-murâde min **“Aşhâbi’l-cahîm”**⁴⁹⁴ fi’l-âyeti küffârü ehli’l-kitâbi. **Ve emmâ** hadîşü **“Ümmî ma‘a ümmikümâ”** ‘alâ za‘fi isnâdihî fe-lâ yelzemü minhü kevnühâ fi’n-nâri. Ve ‘alâ taqdîri sübûtihi bi enne’l-murâde ‘ammehû Ebû Tâlibin lâ ebûhu ‘Abdullâhün. Kemâ kâle bi-zâlîke el-İmâmü’l-Fahrü’r-Râzî⁴⁹⁵ rahimehullâhu fe’l-ahâdîşü maḥmûlün ‘alâ mezâhibi’l-erbe‘ati.⁴⁹⁶ Ya‘nî fe-in künte min ehli mezhebinâ Ḥanefiyyü’l-mezhebi ekûlu leke kad şebete fi’ş-Şaḥîḥayn **“Lâ şalâte li-men lem yeḳra’ bi-Fâtihati’l-Kitâbi”**⁴⁹⁷ ve ente tuşahḥiha’ş-şalâte bi-dûnihâ ve in künte Mâlikiyyü’l-mezhebi ekûlu leke kad şahḥa fi’ş-Şaḥîḥayni **“el-Beyyi‘âni bi’l-ḥiyâri mâ lem yeteferreḳâ”**⁴⁹⁸ ve fi *Şaḥîḥ-i Müslim* **“İnnehû Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem lem yemsaḥ küllü re’sihi”**⁴⁹⁹ felev lem ta‘mel bimâ fi *Şaḥîḥ-i Müslim* ve in künte Şâfi‘iyyetün evrade ‘aleyke mâ şebete fi’ş-Şaḥîḥ-i Müslim **“İnnehû Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem lem yeḳra’ fi’ş-şalâti bismillâhirrahmânirrahîm”**⁵⁰⁰ ve ente lâ tuşahḥihu’ş-şalâte bi-dûnihâ ve in künte Ḥanbeliyyün ekûlu lehû kad şebete fi’ş-Şaḥîḥayn **“Men şâme yevme’ş-şekki fe-ḳad ‘aşâ Eba’l-Ḳâsîmi”**⁵⁰¹ ve şebete fihimâ eyḍan **“Lâ teḳaddemû Ramazâne bi-şavmi yevmin velâ yevmeyni”**⁵⁰² ve’l-Ḥanbelî yeḳûlu bi-şiyâmi yevme’ş-şekki felime ḥâlefte mâ şebete fi’ş-Şaḥîḥayn. Ve eyḍan mâ revâhü’l-Müslim ‘an İbn ‘Abbâs **“Enne ḫalâḳa’ş-şelâşi kâne yüc‘alü vâḥideten fi ‘ahdi**

⁴⁹³ Bâli, *Sübûlü’s-selâm*, s. 17-18. “İbn Ömer (r.a.) Resûlullâh (s.a.v.)’ın şöyle buyurduğunu rivâyet eder: **‘Kıyâmet günü geldiğinde anneme, babama, amcama ve Câhiliye döneminde bana kardeş olanlara (süt kardeş olanlara) şefâat ederim.**’ Cevzî, âlimlerin Hz. Âmine’nin Efendimiz (s.a.v.)’den başka çocuk doğurmadığı konusunda ittifak ettiklerini söyler. Yani Resûlullâh (s.a.v.)’ın, ebeveyninden olan kız ya da erkek kardeşi yoktur. Bu durum Allah’ın nübüvveti kemâle erdirmesi ve nîmetini tamamlaması için nesebi muhâfaza etmesinden ötürüdür.”

⁴⁹⁴ “(Sen) cehennemliklerden (sorumlu değilsin.)” (el-Bakara 2/119)

⁴⁹⁵ Ebû Abdillâh (Ebû’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö.606/1210). Kelâm, felsefe, tefsîr ve usûl-i fıkıh alanındaki çalışmalarıyla tanınan Eş‘arî âlimi.

⁴⁹⁶ Bâli, *a.g.e.*, s. 24. “Âyetteki **‘Cehennem ehli’** ifâdesinden murâd, Ehl-i kitabın kâfirleridir. Fakat **‘Benim annem sizin annenizle berâberdir.**’ hadîsi zayıf isnâdlıdır ve Efendimiz (s.a.v.)’ın annesinin cehennemde olmasını gerektirmez. Velev ki böyle bir hadîs sahîh oldu; bundan murâd (Araplarda çocuğu yetiştirme konumundaki kişilere anne ve baba denilmesi sebebiyle söz konusu olan) Resûlullâh (s.a.v.)’ın babası Hz. Abdullâh değil, amcası Ebû Tâlib’tir. İmâm Fahrü’r-Râzî ilgili hadîslerin dört farklı bakış açısına göre değerlendirdiğini söyler.”

⁴⁹⁷ Buhârî, “Ezân”, 756; Müslim, “Salât”, 34 (394); Ebû Dâvûd, “Salât”, 822.

⁴⁹⁸ Buhârî, “Buyû”, 2079; Müslim, “Talâk”, 47 (1532).

⁴⁹⁹ Buhârî, “Vuzû”, 205; Müslim, “Tahâret”, 82 (247). Bu ibârelerle hadîsi kaynaklarda bulamadık, hadîsin *Sahîh-i Müslim*’de geçtiği şekli: “Meseḥa ‘ ale’l-ḥuffeyni ve muḳaddime re’ sehî ve ‘ alâ ‘ imâmetihî.”dir. “Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest alırken perçeminin, imâmesinin ve çarıklarının üzerini meshetti.”

⁵⁰⁰ Müslim, “Salât”, 50 (399); Nesâî, “İftitâh”, 908. Hadîsin *Sahîh-i Müslim*’de geçtiği şekli: Yuḫaddisü an Enes kâle: “Şalleytü me a Resûlillâhi şallallâhu ‘ aleyhi ve selleme ve Ebî Bekrin ve ‘ Ömere ve ‘ Osmâne, fe-lem semî tü ehaden minhüm ḳare’ e bismillâhirrahmânirrahîm”dir.

⁵⁰¹ Buhârî, “Savm”, bab nr. 11; Ebû Dâvûd, “Savm”, 2334; Nesâî, “Cenâiz”, 2188.

⁵⁰² Buhârî, “Savm”, 1914; Müslim, “Sıyâm”, 21 (1082); İbn Mâce, “Sıyâm”, 1650.

Resûlillâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ve Ebî Bekrin rağiyallâhu ‘anhu ve şadara min imâreti ‘Ömer rağiyallâhu ‘anhu.”⁵⁰³ Fe-hazâ su’âlû [43^a] yeridü ‘alâ külli zî ‘ilmin fe-in ecâbe bi-muktezî hâze’l-hadîsi men ennehû yeka‘u talakaten vâhideten fîmen kâle li-zevcetihî ente tâliqun şelâşen a‘razanâ ‘anhu ve leyse lenâ ma‘ahû kelâmün li-muhâlefetihî’l-icmâ‘i ve in ecâbe bi-vukûi’s-şelâşi kûlnâ lehû keyfe hâlefte mâ fi *Şahîh-i Müslim* fe-in kâle lemmâ ‘arâzahû kûlnâ lehû fe-ec‘alû hazâ mişlehû ve bi-hazâ ta‘lemu ennehû leyse külli hadîsin fi *Şahîh-i Müslim* ve lâ gayrihî yukbelû bi-muktezâhû izâ vücide mâ yu‘arîzahû kemâ lâ yehfâ ‘alâ men lehû misketün bi-‘ilmi’l-muştalâhi. Fe-in kulte baqiyet ‘uqdetün vâhidetün. Ve hiye mâ nûsibe ile’l-*Fıkhi’l-ekber* min qavlihî ve vâlidâ Resûlillâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem mâtâ ‘ale’l-küfri ve Ebû Tâlib ‘ammuhû mâte kâfiren fe’hlül lenâ hâzihi’l-‘uqdetü kûltü müste‘inen billâhi Te‘âlâ.⁵⁰⁴ Ma‘nâhû innehumâ mâtâ fi zemeni’l-küfri ve leyse ma‘nâhû ittîşâfehüma bi’l-küfri kemâ fi qavlihî Te‘âlâ “**Alâ mülki Süleymâne**”⁵⁰⁵ ey fi zemeni mülkihî. **Kâle**’t-Şahtâvî fe-medsûsün ‘ale’l-imâmi hâzihi’l-‘ibâreti. Kâle İbnü’l-Hacer el-mevcûdü fihâ zâlike li-Ebî Hanîfete Muhammed bin Yûsuf el-Buhârî lâ li-Ebî Hanîfete en-Nu‘mân bin Şâbit el-Kûfî ve ‘alâ teslîmin enne’l-imâme kâle zâlike fe-ma‘nâhû innehumâ mâtâ fi zemeni’l-küfri kemâ merre kâlellâhu Te‘âlâ fi kelâmihî “**Ve teqallübeke fi’s-sâcidîn**”⁵⁰⁶ ve’l-murâdü bi’s-“**sâcidîn**”i mâ ye‘ummu’s-sâcidâti ey intakeâlûke min

⁵⁰³ Müslim, “Talâk”, 15 (1472). Hadîsin *Şahîh-i Müslim*’de geçtiği şekli: “Kâne’t-talâku‘ alâ Resûlillâhi ve selleme ve Ebî Bekrin ve seneteyni min hilâfeti‘ Ömera talâku’s-şelâşi vâhidetin, fe-kâle‘ Ömerübnü’l-Haţţâb: inne’n-nâse kadî’stâ celû fi emrin kad kânet lehüm fihi enâhün, fe-lev emzaynâhu‘ aleyhim, fe-emzâhu‘ aleyhim.” dir.

⁵⁰⁴ Bâli, *Sübülü’s-selâm*, s. 26-27. “Yani sen eğer Hanefî mezhebîndensen, sana *Sahihayn*’da geçtiği üzere ‘**Namazda Fâtihâ’dan önce besmele okumayanın namazı sahîh olmaz.**’ derim. Sen onsuz namazı sıhatine kavuşturamazsın. (Hanefîlerde Fâtihâ’dan önce besmele okumak sünnettir. Bu duruma Hanefîler *Sahihayn*’a muhâlefet etmiş olurlar.) Sen eğer Mâlikî mezhebîndensen sana, *Sahihayn*’da sâbit olduğu üzere ‘**Muhayyer iki satşın arası ayrılmaz.**’ derim. (Fakat Mâlikîlere göre böyle değildir.) *Şahîh-i Müslim*’e göre Hz. Peygamber (s.a.v.) (abdest alırken) başının tamamını meshetmedi veya *Şahîh-i Müslim*’e göre böyle bir amel etmedi. (Fakat Mâlikîlere göre başın tamamını meshetmek gerekir.) Sen eğer Şâfi isen sana derim ki: *Şahîh-i Müslim*’de zikredildiğine göre ‘**Hız. Peygamber (s.a.v.) namazda bazen ‘Bismillâhirrahmânirrahîm’i okumadı. Ama Şâfiilere göre besmele olmaksızın namaz sahîh olmaz.**’ Eğer sen Hanbelî isen sana *Sahihayn*’da sâbit olduğuna göre ‘**Kim yevm-i şekde oruç tutarsa Resûlullâh (s.a.v.)’a âsî olur.**’ derim. Yine *Sahihayn*’da ‘**Ramazan orucunda bir veya iki gün öne geçmeyin.**’ buyrulmuştur. Hanbelîler yevm-i şekde oruç tutma konusunda *Sahihayn*’a muhâlefet etti. Ve yine Müslim’in İbn Abbâs (r.a.)’tan rivâyet ettiğine göre Resûlullâh (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (r.a.) zamanında üç talâk bir kıldı. Talâk konusunda ulemâ farklı cevâblar verdi. Bu hadîsin gereğine göre cevâb verenler üç talâğı bir talâk kabul etti. Buna göre her kim eşini üç talâkla (bir defada) boşadığını söylerse, biz ondan uzaklaşırız ve onun icmâyâ muhâlefet olan bu sözü bizim için hoş değildir. Şâyet onun vukûu için üçtür derse yani üç talâğı geçerli sayarsa ona deriz ki: ‘*Şahîh-i Müslim*’e nasıl muhâlefet edersin!’ Şâyet birisi buna itirâz ettiğinde ona deriz ki: ‘Bunu ona kıyâs et. Sen *Şahîh-i Müslim*’deki ve diğerlerindeki bütün hadîslerin böyle olmadığını biliyorsun.’ Eğer çözülmesi gereken bir husûs kaldı dersen, o muktezâsi üzere kabul edilir. Nitekim ona muâriz olan bir şey bulunduğu ıstılah ilminin behresi olan bu husûs gizli değildir. Bu, *Fıkhu’l-ekber*’deki ‘Resûlullâh (s.a.v.)’ın ebeveyni ve amcası Ebû Tâlib küfür üzere ölmüşlerdir.’ sözüyle bağlantılıdır.”

⁵⁰⁵ “(Şeytanların) Süleyman’ın hükümdârlığı hakkında (söylediklerine uydular.)” (el-Bakara 2/109)

⁵⁰⁶ “(O, namaza) kıyâm ettiğin vakit seni ve secde edenler içinde dolaşmanı (görendir.)” (Şuarâ 26/219)

aşlâbi't-tâhirîni ilâ erhâmi't-tâhirâtî.⁵⁰⁷ **Ķāle**'l-İmâmü'l-Fahrü'r-Râzî fi tefsîrihî ma'nâhû ennehû Şallallâhu 'aleyhi ve sellem yenteĶilü nûrahû min sâcidin ilâ sâcidin fe'l-âyetü dâlletün 'alâ enne cemî'a ebâ'i'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm kânü müslimîne.⁵⁰⁸ Kemâ Ķāle'l-Hâfız ed-Dımeşķî ve a'zebehû [43^b] fi istidlâlihî bi'l-âyeti'l-kerîmeti Ķaysü Ķāle Şi'ren⁵⁰⁹:

[Bahr-ı Vâfir: Müfâ'aletün Müfâ'altün Fe'ûlün]

TeneĶķale AĶmedün nûran 'azîmen

Tele'le'e fi cibâ'i's-sâcidîne

TeĶallebe fihim Ķarnen fe-Ķarnen

İlâ en câ'e Ķayru'l-mürselîne⁵¹⁰

Ķāle'l-'allâmetü't-TaĶtâvî raĶimehullâhu Te'âlâ yuĶazu min naĶli 'Alî el-Ķârî⁵¹¹ îmânü ümmihî ve ikrâruhû lehû bi'r-rucû'î ileyhi Ķaysü lem yete'aĶķabehû ve le'alle ŐerĶuhû li'l-*MiŐķât'î*⁵¹² müte'aĶĶhirun 'an ŐerĶihî *el-FiĶhu'l-ekber*⁵¹³ intehâ. Ve Ķad redde'l-'allâmetü's-Saçaklı⁵¹⁴ 'alâ 'Alî el-Ķârî Ķaysü Ķāle le'alle'l-bürûdetu eŐeret fi re'Őihî fe'Ķtelle 'aĶlehû. 'Âfânâllâhu min külli mâ yeŐînü va'fâ 'annâ ecma'în. **Ķāle**

⁵⁰⁷ Bâli, *Sübülü's-selâm*, s. 31. "Resûlullah (s.a.v.)'in ebeveyni ve amcası Ebû Tâlib küfür üzere ölmüşlerdir, sözünün mânâsı 'O ikisi küfür zamanında öldüler.' demektir, 'O ikisi küfür üzere öldüler.' demek değildir. Allah'ın bir âyette 'Süleyman'ın hükümdârlığı hakkında' diyerek Hz. Süleyman'ın hükümdârlığı zamanını kastetmesi gibi. TaĶtâvî der ki: 'Bu ibâredeki imâm Őüphelidir.' İbn Hacer der ki: 'Burada kastedilen Ebû Hanîfe, Muhammed b. Yusuf el-Buhârî'dir; Nûmân b. Sâbit el-Küfi değildir. Buna güvenerek İmâm Şöyle der: 'Onun mânâsı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in anne ve babası zaman-ı küfürde öldüler. Tıpkı 'Secde edenler içinde dolaşmanı' âyetinde geçtiği gibi. Bu âyetteki 'secde edenler' ifâdesi secde eden kadınları da kapsar. Yani sen temiz sulblerden temiz rahimlere intikâl ettin."

⁵⁰⁸ Bâli, *a.g.e.*, s. 76. "İmâm Fahrü'r-Râzî, tefsîrinde onun mânâsını Şöyle verir: 'Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nûru secde edenlerden secde edenlere intikâl etti.' Âyet, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün atalarının müslüman olduğuna delâlet eder."

⁵⁰⁹ "Hâfız ed-Dımeşķî âyet-i kerîmeden ilhâm alarak Şöyle dedi."

⁵¹⁰ Bâli, *a.g.e.*, s. 79. Süyûtî (ö. 911/1505) *Makâmât*'ında bu beyitlerin Hâfız İbn Nâsirüddîn ed-Dımeşķî'ye âit olduğunu zikretmiştir. Karşılaştırmak için bk. Süyûtî, *Makâmâtü's-sündüsiyye*, Haydarâbâd 1316/1898-99, s. 10. Süyûtî'nin *Makâmât*'ında beyitlerin sonu "sâcidinen", "mürselinen" şeklindedir. Bu beyitler muhtelif kaynaklarda da zikredilmektedir. Karşılaştırmak için bk. Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, I, 329; Dımeşķî, *Sübülü'l-hüdâ*, I, 258; Ahmed Râfi el-TaĶtâvî, *Nihâyetü'l-icâz fi Őireti sâkini'l-Hicâz*, Kahire 1419/1998-99, I, 29. "Ahmed (s.a.v.) apaĶık bir nûr olarak atadan ataya geçti, o secde edenlerin yüzünde hep parıldadı. Nesilden nesile birinden diğeriye intikâl etti, nihâyet en hayırlı peygamber olarak dünyaya geldi." Tercüme için bk. Dımeşķî, *Peygamber Külliyyâtü*, I, 195.

⁵¹¹ Ebu'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî (ö.1014/1605). Hanefî fakihî, muhaddis, müfessir ve kırâat âlimi. *FiĶhü'l-ekber* Şerhi vardır. Ebeveyn-i Resûl'un küfür üzere öldüğünü savunan *Edilletü'l-mu'takadi Ebî Hanîfe fi ebeveyni'r-Resûl* isimli risâlesi vardır.

⁵¹² *MiŐķâtü'l-mesâbih*, Hatîb et-Tebrîzî (ö. 741/1340) tarafından Ferrâ el-Begavî'ye âit *Mesâbihü's-sünne*'yi tamamlamak için yazılan eserdir. Alî el-Kârî'nin de *Mirkâtü'l-mefâtiĶ Şerhi MiŐķâtü'l-mesâbih* adlı Şerhi vardır.

⁵¹³ Aliyyü'l-Kârî'nin *Minehü'r-ravzi'l-ezher fi Şerhi'l-FiĶhi'l-ekber* adlı Şerhi.

⁵¹⁴ Osmanlı âlimlerinden Muhammed b. Ebû Bekir el-MaraŐî (ö. 1145/1732). Ebeveyn-i Resûlün ehl-i necât olduğunu savunan *Risâle fi ebeveyni'r-Resûl* adlı risâlesi vardır.

ħaddeŝenâ racûlün mevsûķun bihî min ehli Buħârâ el-ķâdimîn ilâ ziyâreti'n-Nebiyyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem enne'l-mevcûde 'indehüm fi nüŝhati'l-*Fıķhi'l-ekber* ve vâlidü Resûlillâhi sallallâhu 'aleyhi ve sellem mâ mâtâ 'ale'l-küfri ve 'aleyhi fe-yekûnu ķad desse fi'l-'ibâreti bi-iskâti mîmin vâhidetin ev el-'ibâretü küllühâ medsûsetün kemâ merre 'ani'l-'allâmeti't-Taħtâvî fe-tebeŝar ve lâ yahfâ enne mefâhîme ekvâli'l-müctehidîn ve'l-'ulemâ'u mu'teberetin kemâ fi kütübi'l-uŝûli fe-binâ'en 'alâ ħadîŝi'l-Buħârî yekûnu mefhûmü'n-naŝŝi innehümâ mâtâ 'ale'l-îmâni nes'eलेल्लâhü Te'âlâ en yedħulenâ ma'ahüm Dare's-selâm bi-imânin. Ve ķad nazame ba'zû'l-'ulemâ'i fi zâlîke şi'ren fe-ķâle⁵¹⁵:

[Bahr-ı Recez: Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün]

Ĥâzâ cezâ'u'l-ümmi 'an ırzâ'ihî

Lâkin cezâ'ullâhi 'anhu 'azîmü

Ve kezâke ercû en yekûne li-ümmihî

'An zâke Âminetü yedü ve na'imü

Ve yekûne ehyâhâ'l-ilâhu ve âmenet

Bi-Muħammedin fe-ħadîŝühâ ma'lûmu⁵¹⁶

[44^a] Eyđ an

[Bahr-ı Kâmil: Mütefâ' ilün Mütefâ' ilün Mütefâ' ilün]

Âmentü enne eba'n-nebiyyi ve ümmihî

Ahyâhüme'l-ħayyü'l-ķadîrü'l-bârî

⁵¹⁵ Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 102. "Tahtâvî Aliyyü'l-Kârî'den naklederek şöyle dedi: 'O, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in annesinin îmanıyla ilgili sözünden döndü, nitekim *Mişkât Şerhi*, *Fıķhü'l-ekber Şerhi*nden daha sonradır. Söz burada bitti. Saçaklı, Aliyyü'l-Kârî'ye şöyle cevâb verdi: 'Belki de soğuk onun başını etkilemişti de aklını ŝaŝırmıştı. Allah bizi bütün kusûrlardan muhâfaza etsin ve hepimizi affetsin.'" "Eski ehl-i Buħârâ'nın güvenilirlerinden yanında *Fıķhu'l-ekber*'in bir nüŝhası bulunan biri Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ziyâret etti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ebeveyni küfür üzere ölmeler ibâresindeki birinci mimin düşmesi sebebiyle bir şüphe olur veya Tahâvî'nin dediği gibi ibârenin tamamı ŝüphelidir. Basiretli ol ve müctehidlerin ve güvenilir ulemânın Buħârî'nin hadîsleri üzerine binâ ettikleri usûl kitaplarında söyledikleri mefhûmları gizleme. Buna göre nass, onların îman üzere öldükleri yönündedir. Allah Teâlâ'dan bizi de onlarla berâber cennete koymasını diliyoruz. Ulemâdan bazısı onu şiirle şöyle ifade etmiştir."

⁵¹⁶ Bâlî, *a.g.e.*, s. 112. "1. Bu annenin mükâfâtıdır, onu emzirmesinden ötürü. Fakat Allah'ın ona verdiği mükâfât pek büyüktür. 2. Ben bundan dolayı onun annesi Âmine'nin nimetlendirildiğini ve ona ikrâm edildiğini arzu ediyorum. 3. Öyle ki Allah onu yeniden diriltti ve o Muhammed'e îman etti; nitekim bu hâdise çok meşhûrdur."

Hattâ lekâd şehîdâ lehû bi-risâleti
Şıdkın fe-tilke kerâmetü'l-muhtârî⁵¹⁷

‘An İbn Merzûk ‘an seyyidinâ ‘alâ Zeyne’l-‘Âbidîni ‘an ebîhî seyyidinâ el-
Hüseyn ‘an ceddihî seyyidinâ ‘Ali rağiyallâhu ‘anhüm enne’n-Nebiyi şallallâhu
‘aleyhi ve sellem kâle “Kunte nûran beyne yedey rabbî kable hâlağa Âdeme bi-
erba‘ati ‘aşare elfe ‘âmin.”⁵¹⁸ Şümme elkâ zâlîke’n-nûru fi şulbi Âdeme şümme lem
yezel yenkuluhû mine’l-aşlâbi’l-kerîmeti ile’l-erhâmi’-t-tâhirati.⁵¹⁹ Ya’nî en-nûru qarra fi
cebheti Âdeme şümme yenteķilu ilâ Şîte şümme ilâ İbrâhîme şümme ilâ İsmâ‘île
şümme ‘Abdulmuttalibi şümme ilâ ‘Abdullâhi şümme ilâ cebheti Âminete ey ümmü’n-
Nebiyi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem şümme vülîde yuğîu mine’l-meşriķi ile’l-mağribi
şümme yenteķilü hâzihi’n-nûru ilâ ķulûbi vârişi haķîķati’l-Muhammediyyeti.⁵²⁰

Ve Hâzihî Kaşîdeti’n-Nebiyi ‘Aleyhi’s-selâm

[Bahr-ı Kâmil: Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün]

Sekene’l-fu‘âdu fe ‘iş henî‘en yâ cesed
Zâke’n-na‘îmü hüve’l-muķîmü ile’l-ebed

Aşbahte fi kenefi’l-ħabîbi ve men yekün
Câre’l-kerîmi fe-‘ayşuhû el-‘ayşü’r-rağad

‘İş fi emânil lâhi tahte livâ‘ihî
Lâ ħavfe fi ħâze’l-cenâbi velâ neked

Lâ taşşeyenne fakren ve ‘indeke beytü min

⁵¹⁷ Bâlî, *Sübülü’s-selâm*, s. 113. Tahtâvî, bu beyitlerin Ebû Bekir Şemseddîn İbn Nâsirüddîn ed-Dımeşki’nin *Mevlid*’inden olduğunu söylemektedir, bk. Tahtâvî, *Nihâyetü’l-icâz fi sîreti sâkini’l-Hicâz*, I, 37. “Peygamberin anne ve babası Allah tarafından diriltildiler de ona iman ettiler. Her ikisi de onun risâletine şehâdet etti. Doğrudur, bu peygambere mahsûs bir kerâmettir.”

⁵¹⁸ Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 303, nr. 827; Kastallânî, *Mevâhibü’l-ledünniyye*, I, 49.

⁵¹⁹ Bâlî, *a.g.e.*, s. 123-124. “İbn Merzûk, Zeynel Âbidin’den, o da babası Hüseyin’den, o da dedesi Resûlullâh’tan (Allah hepsinden râzı olsun) şöyle nakleder: **Ben Âdem (a.s.) yaratılmadan kırk bin yıl önce Rabbimin huzûrunda bir nûr idim.** Sonra bu nûr, Âdem (a.s.)’in sulbüne intikâl etti. Sonra Kerîm sulblerden temiz rahimlere nakl olmaya devâm etti.”

⁵²⁰ “Yani nûr Âdem (a.s.)’in alnında karar kıldı. Sonra Şît (a.s.)’e, İbrahim (a.s.)’e, İsmâil (a.s.)’e, ondan Abdullâh’a ve ondan da Âmine’nin yani Hz. Peygamber (s.a.v.)’in annesinin alnına intikâl etti. Sonra doğdu ve doğudan batıya her yeri aydınlattı. Sonra bu nûr, hakikat-i Muhammediyyenin vârislerinin kalplerine intikâl etti.”

Küllî'l-münâ leke min eyâdîhi meded

Rabbü'l-cemâli ve mürsilü'l-cedvâ ve men

Hüve fi'l-meḥâsini küllihâ ferdün aḥad

Ḳuṭbu'n-nühâ ḡavṣü'l-avâlimi küllihâ

A'lâ 'aliyyin sâre Aḥmedü men ḥamed

Rûḥu'l-vücûdi ḥayâtü men hüve vâcidün

Levlâhu mâ temme'l-vücûdü li-men veced [44^b]

'Îsâ ve Âdemü ve's-ṣudûru cemî'uhum

Hüm a'yenün hüve nûruhâ lemmâ vered

Lev ebṣara's-ṣeytânu ṭal'ate nûrihî

Fî vechi Âdeme kâne evvele men seced

Ev lev re'ye'n-Nemrûdü nûra cemâlihî

'Abede'l-celîle ma'a'l-ḥalîli ve mâ 'aned

Lâkin cemâlullâhi celle fe-lâ yurâ

İllâ bi-taḥṣîşin minellâhi's-ṣamed

Fe-ebṣir bi-men sekene'l-cevâniḥa minke yâ

Ene ḳad mele'tü mine'l-münâ aynen ve yed

'Aynü'l-vefâ ma'ne's-ṣafâ sırru'n-nedâ

Nûru'l-hüdâ rûḥu'n-nühâ cesedü'r-reṣed

Hüve's-ṣalâte mine's-selâmi'l-murtażâ

El-câmi'ü'l-maḥşûşu mâdâme'l-ebed⁵²¹

⁵²¹ Seyyidî Ali Evfâ'ya âit olan *Kasîde-i Dâliyye* için bk. Bâli, *Sübülü's-selâm*, s. 142; Kastallânî, *Mevâhibü'l-ledünniyye*, I, 55; Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibü'l-ledünniyye*, I, 121; Dimeşki, *Sübülü'l-hüdâ*, I, 76. "1. Gönül sâkinleşti, ey vücûd artık âfiyetle hayat sür; bu nîmetler ebediyete kadar devâm edicidir, süreklidir. 2. Habîbin himâyesine ulaşın, kim kerîmin komşusu ise onun için bolluk içinde hayat vardır. 3. Hz. Peygamber'in sancağı altında Allah'ın sana lutfettiği güven içinde yaşa. Bu cihetten sana korku ve keder yoktur. 4. Fakirden aslâ korkma. Senin yanındadır bütün arzularının ellerinden meded bulduğu ev. 5. O cemâl sâhibi ve lütuflar ihsân eyleyen, bütün güzelliklerin kendisine verildiği ferd ve vâhiddir. 6. Akıl sâhiplerinin, bütün âlemlerin gavvı, yüce mertebeler hep

**Ve Yeķūlu'l-‘Abdūlmiskīn Mütemeşşilen bi-Ķavli Şāhibi'l-Bürdeti
Nevverallāhu Merķadehū**

Fe-inne lî zîmmetün minhū bi-tesmiyetî
Muĥammeden ve hüve evfa'l-ĥalkū bi'z-zimemi⁵²²

Ve bi-Ķavli'l-âĥari

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün]

İzâ lem neţib fi Taybetin ‘inde tayyibin
Bihî taybetün tâbet fe-eyne neţibu

İzâ lem yücib fi ĥayyihî rabbüna’d-du‘â’
Fe-fi eyyi ĥayyin li’d-du‘â’i yücîbu

Ve es’elellâhe Te‘âlâ in yemneĥanî ĥüsne
Ĥâze’l-civâri muttaşılan⁵²³

Şi‘r bi’t-Türkî

[Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün]

İki ‘âlem güneşi burc-ı sa‘âdetde iken
Vâlideyne nice vermeye Mevlâ şerefi

Çeşm-i inşâf ile bir kez nazâr eyle ġavvâşa
Alacaķ dürrini yabana atar mı şadeî⁵²⁴

övuilen Ahmed’indir. 7. Vücûdun rûhu, bir olanın hayatıdır; o olmasaydı, var olanın mevcûdiyeti tamam olmazdı. 8. İsâ (a.s.), Âdem (a.s.) ve bütün önderler, işte onlar kaynaklardır; Resûl-i Ekrem ise onların nûrudur. 9. Eğer şeytan, Âdem (a.s.)’in yüzünde onun nûrunun doğuşunu görseydi, secde edenlerin ilki olurdu. 10. Yâhut Nemrûd onun cemâlinin nûrunu görseydi, Halîl ile berâber Celîl’e ibâdet eder, inat etmezdi. 11. Lâkin, Celîl olan Allah’ın cemâli, Samed olan Allah’ın tevfiķi olmadan görünmez. 12. Gönlü sükûnet bulan kimseyi müjdele, gözüm ve elimi arzu ettiğimle doldurdum. 13. Duânın sırrı, safânın mânâsı, vefânın mânâsı, hidâyetin nûru, aklın rûhu, doğrunun cesedi. 14. O, râzı olunmuş bir salât ü selâmdır. Öyle ki ilelebet seçilmiş vasıfları bir araya getirir.” Beyitlerin bir kısmının tercümesi için bk. Dimeşķî, *Peygamber Külliyâtı*, I, 30-31.

⁵²² Bâlî, *a.g.e.*, s. 142-143; Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s. 154-155. “Fahr-i âlemden benim için bir nev-i îman ve sıyânet-i maĥsûsa vardır. O da isminin Muhammed olmasıdır. Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm Efendimiz (s.a.v.) ahd ü vefâlara riâyet için halk u âlemin en vefâdârıdır.”

⁵²³ Bâlî, *a.g.e.*, s. 143; Ahmed el-Makkarî, *Nefhü’t-tîb*, Beyrut 1968, I, 45. “Eğer Taybe diye anılan Medine’de ‘tayyib’ sıfatının yegâne taşıyıcısı olan Efendimiz huzûrunda pâk olmayacak isek başka nerede pâk oluruz? Eğer Rabbimiz o beldede duâya icâbet etmezse başka hangi beldede duâ kabul edilir? Allah’tan bu beldenin (Medine’nin) güzelliġi ile bizleri dâimâ nîmetlendirmesini niyâz ederiz.”

‘Arabî Beyt

[Bahr-ı Hecez: Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün]

Nebiyyün huşsa bi’t-takdîmi kıdmâ

Ve Âdemü ba‘dü fi tînin ve mâ’i

Fe-levlâhü lemmâ kânet şümûsu

Ve lâ felekün ve lâ bedrü’s-semâ’i⁵²⁵

[45^a] Eyđ an

[Bahr-ı Hafîf: Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün]

Ve bedâ li’l-vücûdi minke kerîmün

Mîn kerîmin âbâ’uhû kuremâ’u

Nesebün taḥsibü’l-‘ulâ bi-ḥulâhu

Ḳalledethu nücûmeha’l-cevzâ’u

Ḥabbezâ ‘uḳdü sü’düdin ve feḥârin

Ente fihi’l-yetîmetü’l-‘aşmâ’u⁵²⁶

Ve Lehû Eyđ an

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün]

Nebiyyü’l-hüdâ el-muḥtârü min âli Hâşimi

Fe‘an faḥrihim fe’l-yekşiru’l-mütetâvilü

⁵²⁴ Bursalı Mehmed Tâhir Bey bu şiirin Fasih Ahmed Dede’ye âit olduğunu söylemektedir. Fakat Mustafa Çıpan tarafından hazırlanan *Fasih Dîvânı*’nda bu şiiri bulamadık. Karşılaştırmak için bk. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1972, II, 114; Mustafa Çıpan, *Fasih Ahmed Dede Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı’nın Tenkidli Metni* (doktora tezi, 1991), Selçuk Üniversitesi SBE.

⁵²⁵ Bâlî, *Sübûlü’s-selâm*, s. 3; Süyûtî, *Makâmâtü’s-sündüsiyye*, s. 3. “Bir nebîdir, her şeyin evvelinde bulunmak ona dâimâ mahsûs olmuş; öyle ki Âdem’in su ile topraktan yaratılması daha sonradır. Eğer o olmasaydı güneşler ve felekler var olmazlar, gökte ay bulunmazdı.”

⁵²⁶ Bûsîrî, *Dîvân* (thk. Muhammed Seyyid Kilânî), Kahire 1973, s. 50; Bâlî, *a.g.e.*, s. 9; Süyûtî, *a.g.e.*, s. 3. “Varlık senden ötürü zâhir oldu, sen ataları kerem sâhibi ululardan bir kerîmsin. Yüceliği her türlü zînetle şeref bulan bir nebî var ki yıldızlar o zîneti Cevzâ yıldızının boynuna asmıştır. Ne güzel bir siyâdet ve asâlet gerdanlığıdır bu! Sen o gerdanlıktaki cevher-i yegânesin.”

Tenekkale fî aşlâbi kavmin teşerrefû
Bihî mişle mâ li'l-bedri tilke'l-menâzilü⁵²⁷

Ve lillâhi Derrü'l-Kâ'ili Şi'ren

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün]

Velî rişâ'un min âli Fihri ibni Mâlikin
Havâ şerifen fi'l-âlemîne ve sü'dedâ

'Arûsu Lüeyyin şafvetü'l-halkı küllihim
Ve zâke ibnü 'Abdillâhi a'nî Muhammedâ⁵²⁸

Ve li-ba'zihim

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün]

Hâbîbün serâ li'l-arşı yâ leke rif'atün
Tekâşarâ İdrîsün lehâ ve Mesîhu⁵²⁹

Ve Kâle

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün]

Meşâ vahdehû ve'l-ḥucbü turfe'u dühnehû
Ve emlâkühâ tes'â lehû ve teḳümü⁵³⁰

Eyd'an

[Bahr-ı Hafîf: Fâ'ilâtün Müstef'ilün Fâ'ilâtün]

⁵²⁷ Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 9; Süyûtî *Makâmât*'ında bu beyitlerin Hâfız Mısrânî'ye âit olduğunu zikretmiştir. Karşılaştırmak için bk. Süyûtî, *Makâmâtü's-sündüsiyye*, s. 3-4. "Hâşimî ailesinden seçilmiş hidâyet peygamberidir; onların medhine el uzatanların hepsinin eli kısa düşer, maksada ulaşmada eksik kalır. Ayın menzillerden geçerek bedir hâlini alması gibi o da şan ve şeref sâhibi bir topluluğun sulblerinde âleme intikâl etti."

⁵²⁸ Bâlî, *a.g.e.*, s. 60. "Benim için Fihri b. Mâlik'ten gelen bir bağ vardır ki âlemler içerisinde şeref ve siyâdeti ihtivâ eder. Lüeyy'in gelini, yaratılmışların en temiz ve işte Abdullâh'ın oğlu yani Muhammed."

⁵²⁹ Ebû Bekir el-Bağdâdî, *Kasîdetü'l-vitriyye fî medhi hayri'l-berriyye*, yy. 1284/1867-68, s.y.; Bâlî, *a.g.e.*, s. 60. "Mertebesi üstün olan Hâbîb, yükseklik yalnızca senindir. O yüksekliğe nispetle İdrîs'in ve İsâ'nın semâdaki mevkîleri noksan kalır."

⁵³⁰ Ebû Bekir el-Bağdâdî, *Kasîdetü'l-vitriyye*, s.y.; Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 60; Nebhânî, *Mecmuatü'n-Nebhâniye fî'l-medâihî'n-Nebeviyye*, Beyrut ty., IV, 69. "Tek başına ve bütün perdeler kaldırılacak şekilde yol aldı. Yaratılmışlar ona yönelir ve onunla kâim olur."

Tih delâlen fe-ente ehlün li-zâke
Ve teħakkem fallâhu ĩad vellâkâ⁵³¹

Ķařidetün⁵³²

[Bahr-ı Tavîl: Fe‘ülün Mefâ‘ilün Fe‘ülün Mefâ‘ilün]

‘Abde Menâfin “entüm”⁵³³ ĩayrũ ĩavmikũm
Felâ tuřrikũ fi emrikũm kũlle vâĭili

Fe-ĩad ĩiftũ in lem yuřlihillaħu emrakũm
Tekũnũ kemâ kânet aħâdĩřũ vâ‘ili [45^b]

E‘ũzũ bi-Rabbi’n-nâsi min kũlli tâ‘inin
‘Aleynâ bi-sũ‘in ev mũliħħin bi-bâtılı

Ve min kâşihin yes‘a aleynâ bi-‘aybetin
Ve min mũlħidin fi’d-dĩni mâ lem nuħâveli

“Ve yâ leyte ĩaħķĩ‘l-beyti fi baťni Mekketin”⁵³⁴
Ve billâhi innallâhe leyste bi-ĭâfili

Kezebtũm fi Beytillâhi nuberĩ Muħammeden
Ve lemmâ nuťâ‘inu dũnehũ ve nũnâzili

Ve nuslimehũ ĩattâ nuşarra‘a ĩavlehũ
Ve “neĭfũle”⁵³⁵ ‘an ebnâ‘inâ ve‘l-ħelâ‘ili⁵³⁶

⁵³¹ İbnũ‘l-Fârız, *Divân*, s. 108; Bâlî, *Sübũlü’s-selâm*, s. 60. İkinci mısırda yer alan “fallâhu” ibâresi *Divân*’da “fe‘l-hũsnũ”, “vellâkâ” ibâresi ise “a‘ťâkâ” şeklindedir. “Naz et! Güzelliĭinle övün! Ķũnkũ buna lâyıksın. Dilediĭince ĩũkm et! Ķũnkũ bunu sana veren Allah’tır.”

⁵³² *Kasıde-i şi‘biyye* için bk. Ebũ Tâlib, *Divân* (nşr. Muhammed Altuncĩ), Beyrut 1994, s. 63-77; Bâlî, *a.g.e.*, s. 67; Kastallânî, *Mevâhibũ‘l-ledũnniyye*, I, 113. Buradaki şiirle *Divân*’daki neşir arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir.

⁵³³ “entũmũ”

⁵³⁴ “Ve bi‘l-beyti rũkni‘l-beyti min baťni Mekketin”

⁵³⁵ “nezhũle”

⁵³⁶ “1. Ey Abdũmenaf (oĭulları)! Siz kavminizin en hayırlılarısınız; öyleyse her karışanı işinize karıştırmayınız. 2. Eĭer Allah işinizi düzeltmezse korkarım, Vâil’in kötũ olaylarında olduĭu gibi, siz de aynı duruma dũřeceksiniz. 3. (şöyle dedim): ‘Kötũlük için bize saldıran ve bir bâtılda ısrar eden herkesten, insanların Rabbine sıĭınırım. 4. Bize gizli dũřman olup bizi kabahatli göstermek için koşturanlardan, bizim iddiâ etmediĭimiz bazı şeyleri dinimize katanlardan (Allah’a sıĭınırım). 5. Mekke’nin göbeĭindeki Kâbe’ye ve Kâbe’nin hakikatine (sıĭınırım). 6. Ve Allah’a

**Fe-kāle Ebû Tâlib fî Hakkî'n-Nebiyi Şallallâhu Aleyhi ve Sellem
Teṭmînen lehû⁵³⁷**

[Bahr-ı Kâmil: Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün]

Vallâhi len yeşilû ileyke bi-cem'ihim

Hatta uvessede fi't-turâbi defînâ

Fe'sda' bi-emrike mâ 'aleyke gâzâzetün

Ve'bşir ve qarra bi-zâke minke 'uyûnâ⁵³⁸

Ve de'avtenî ve ze'amte inneke "nâşihî"⁵³⁹

Ve lekad şadaḳte ve künte şemme emînâ

Ve 'arazte dînen "lâ maḥâlete ennehû"⁵⁴⁰

Min ḥayri edyâni'l-beriyyeti dînâ

Levla'l-melâmetü ev hizârî sübbeten

Le-vecedtenî semḥan bi-zâke mübînâ⁵⁴¹

Ve 'ullime min hâzihi'l-ebiyâti enne Ebâ Tâlibe kâne ḥubbuhu'n-Nebiyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem fitriyyen gâriziyyen ḥattâ kâne yefdiyehu bi-evlâdihî ve bi-nefsihî. Feḳad rüviye Ebû Nu'aym 'an İbn 'Abbâs raḳiyallâhu 'anhümâ kâle kâne Ebû Tâlib yuḥibbu en-Nebiyiye 'aleyhi's-selâm ḥubben şedîden lâ yuḥibbu evlâdehû kezâlik ve lizâ lâ-yenâmu illâ ilâ cenbihî ve yaḥrucu bihî metâ ḥarace. Ve zükira "İbn İşḥâḳ enne Ebâ Tâlib kâne 'azuden ve nâşıran li'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm 'alâ ḳavmihî fe-lemmâ mâte nâlet Ḳureyšü minhü mine'l-ezâ'i mâ lem taṭma'u bihî fî ḥayâtihi ḥatta kâle

---

(sığınırım) ki Allah (olanlardan) habersiz değildir. 7. Biz çocuklarımız ve hanımlarımızdan vazgeçip onun etrafında yere serilmedikçe onu teslim ederiz (zannetmeyin)." Tercüme için bk. Lütfullâh Yavuz, "Ebû Tâlib'in Kaside-i Şi'biyyesi Üzerine", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX/1 (2009), s. 305-326.

⁵³⁷ Ebû Tâlib, *Divân*, s. 91; Bâlî, *Sübülü's-selâm*, s. 69; Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Iedünniyye*, I, 463-464; Dimeşki, *Sübülü'l-ḥudâ*, II, 327. Ebû Tâlib'in burada nakledilen şiiri ile *Divân*'daki neşir arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir.

⁵³⁸ "Ve'bşir bi-zâke ve qarra minhu 'uyûnâ"

⁵³⁹ "nâşihun"

⁵⁴⁰ "kad 'alimtü bi-ennehû"

⁵⁴¹ "1. Vallâhi, ben toprağın üzerine yatırılıp gömülünceye kadar onların yekûnu sana aslâ ulaşamaz. 2. Sen işine git, sende bir noksanlık yoktur; müjdele, böylece gözleri aydınlat! 3. Beni çağırдың, bildim ki sen samîmisin; doğru söyledin, eskiden de zaten sen emindin. 4. Sen bize öyle bir din sundun ki, onu onunla bildik. Bu din mahlûkâtın mensup olduğu dinler içinde en hayırlısıdır. 5. Ayıplama yâhut ar korkusu olmasa beni buna açıkca müsâmaha edici bulurdun." Tercüme için bk. Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, II, 306.

mâ ene lettenî Kureyşe şey'en ekrehehû hatta mâte Ebû Tâlib kemâ naşse 'aleyhi fi'l-fethi."⁵⁴² Ve kâne 'Aleyhi's-selâm yusemme'l-âme ellezî mâte fihî 'âme[46^a]'l-hüzni ve mimmâ yerşehu zâlîke ennehû lemmâ icteme'at Kureyšün 'alâ katli'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm bi-sebebi İslâmi seyyidinâ 'Ömer rağiyallâhu 'anhu hâzehû Ebû Tâlib fi'ş-Şi'bi ma'a benî Hâşimin ve kâne fi tilke'l-müddeti ye'mürü'n-Nebiyi 'aleyhi's-selâm en yenâme 'alâ firâşihî külle leyletin hattâ yurâdde men erâde bihî şerren fe-izâ nâme'n-nâsü emera aħaden beynehû bi'l-izticâ'i 'alâ firâşî'l-Muštafâ şallallâhu 'aleyhi ve sellem ve emerahû en ye'tî ba'ze ferşihim felyerķudu 'aleyhâ. Ve fi hâze'l-ķadri kâfiyetün fi haķķihî kezâ fi *Şerhi Mevâhibi'l-Iedünniyye* mimmen erâde'l-itlâ'i fel-yerci'u ileyhâ.⁵⁴³

Medh-i Resûlullâh Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Gör imdi ol yârı ki anıñ nâmıdır Tâhâ

Daħi tâ sîn mîm ü yâ sîn hem hâ mîm denir âña

Cemî'-i 'âlemiñ halkı aña 'âşık anı gözler

O bir maħbûb-ı 'âlemdir anın meddâħıdır Mevlâ

İdüp inzâl aña Kır'an dedi hem daħi "Erselnâk"⁵⁴⁴

Yaradılmışa raħmetsiñ eger dünyâ vü ger uķbâ

⁵⁴² İbn İshâk rivâyeti için bk. Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Iedünniyye*, II, 43.

⁵⁴³ Bâli, *Sübülü's-selâm*, s. 69-70. Mekke'de müşriklerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve mü'minlere boykot ve ambargo başlatması üzerine Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tarafında yer alanları Mekke'nin dışındaki Şi'b-i Ebî Tâlib denilen yerde toplaması, Mekkelilere karşı onlara yardım etmesi ve *Kasîde-i Şi'biyye*'yi yazması gibi rivâyetler *Şerhu'l-Mevâhibi*'te de yer almaktadır. Karşılaştırmak için bk. Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Iedünniyye*, II, 13-14. "Bu beyitlerden anlaşılıyor ki Ebû Tâlib, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i içten gelen bir sevgiyle, kendini ve çocuklarını onun için fedâ edecek kadar çok seviyordu. Ebû Nuaym, İbn Abbâs (r.a.)'tan şöyle rivâyet etti: Ebû Tâlib, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i şiddetli bir sevgi ile seviyordu. Kendi çocuklarını bile böyle sevmiyordu. Bu yüzden rahat rahat uyumaz, bir yere dayanarak uyurdu ve Hz. Peygamber (s.a.v.) çıktığında onunla berâber çıkardı. İbn İshâk şöyle zikreder: Ebû Tâlib kavmine karşı Efendimiz (s.a.v.)'in destekçisi ve yardımcısıydı. Ebû Tâlib hayattayken Kureşliler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e eziyete yeltenmemişti fakat onun vefâtından sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e çok eziyet ettiler. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Tâlib'in öldüğü yılı 'hüzün yılı' olarak isimlendirdi. Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olması üzerine Kureşlilerin Resûlullâh (s.a.v.)'i öldürmek üzere toplanması Efendimiz'i sıkıntıya soktu. Ebû Tâlib, Benî Hâşim'le birlikte Şi'b'de kontrolü ele geçirdi. Bu süre boyunca Kureys bu kötülüğü yapmaktan vazgeçinceye kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yatağında yatmasını emretti. İnsanlar uyuduğu zaman orada bulunanlardan birine Hz. Peygamber'in yatağının yanına yatmasını emretti. Onun hakkında bu kadarı yeterlidir. Daha fazlasını istersen *Mevâhibü'l-Iedünniyye* şerhine bak."

⁵⁴⁴ "(Ey Muhammed!) Seni (ancak âlemlere rahmet olarak) gönderdik." (el-Enbiyâ 21/107)

O bir nûr-ı mücellâdır gören ebsâr değil kâni'
Ki bahş olmuşdurur zîrâ Hudâ nûrundan ol haqqâ

Ne nûrdur nûr-ı Yezdân'dur mâdem berķ urur nûru
Ger ol nûru görem derseñ turma kıl sünnetin ihyâ

Gecelerde o nevm etse anıñ yaşdığı lîfdendi
Döşeği de haşır idi ta'âmı hem şa'ır cânâ

Ya n'oldu saña ey dil kim verdi ni'metleri
Yiyüp şükrin etmezsiñ n'ola hâliñ seniñ âyâ

Gece gündüz nice ezvâķ edersin be hey gâfil
Añıp hâliñ demezsin hiç nolur yarın 'aceb baña

Seniñ için ol keremkânı diye bed'inde hatminde
İlâhî ümmetim her dem esirge rahmet et i'tâ'

Qııardı Rabb-i Ğaffâr'a gece gündüz tazarru'lar
Seni nârdan halâş için olucaķ haşır ile neşrâ

Añar mısın 'aceb sen de anıñ nâm-ı şerîfini
Şalâtı hem selâm ile eger sırrâ vü ger cehrâ

Binüben nefsiñ üstüne verüp arzusunu her dem
Ğurûr ile gezüp kârıñ kim olmuş lu'b ile lehvâ [46^b]

Ne lâyıķdır Ğurûr etmek çün aşıñ hod bilirsin sen
Ki bir kıatre menî iken dedi Haqq saña "**Kerremnâ**"⁵⁴⁵

Bu mudur pes kerâmet kim gece Ğafletle her rûzuñ
Dağı her şeb 'ibâdetde edesiñ Haqq'a istiĝnâ

Gece gündüz geçüp 'ömr-i 'azîziñ hâb-ı Ğafletde
Bilirsin bâķī Allah'dır anıñ Ğayrı olur ifnâ'

⁵⁴⁵ "Biz (insanoğlunu) şan ve şeref sâhibi kıldık." (İsrâ 17/70)

Müsâfirhânedir dünyâ gelüp göçmekdedir insân
Elinde var iken fırsat tur imdi tâkat et Hakkâ

Ecel şerbetini âhir içersin eyâ göğsün
Gerüp kibr ile seyreden bu fânî dünyâda seyrâ

Şefâ'at kânı sultanın çün olduñ ümmetinden sen
Daği hem nesl-i pâkinden **Râsimî** şükri et turma

Dem-â-dem yüz koyup yere Hudâ'ya eyle şükri kim
Naşib etdi saña medhettmeyi müstevfâ

Sürüben hâk-i pâyine hem ol ravzasını zâ'ir
Verüp rûh-ı şerîfine şalât ile selâm ezkâ

Yaradılmış cümle oldu şâdimân
Ğam gidüp 'âlem yeñiden buldu cân

Cümle zerrâtı cihân edüp şadâ
Çağrısuben dediler kim merhabâ

Bu ebyât daği zikri sebkat eden hâzin-i cennet Rıdvân'ın ebşir yâ Muhammed fe-mâ baqiye li'n-Nebiyyini 'ilmün illâ ve kâd 'aşteyhû fe-ente ekşerühüm kalben kelâmına işârettir ki, tercüme daği beyân olunmuş idi.

Merhabâ ey 'âlî sulţân merhabâ
Merhabâ ey kân-ı 'irfân merhabâ

Merhabâ ey kurretü'l-'ayn-ı Halîl
Merhabâ ey hâş-ı maḥbûb-ı Celîl

Merhabâ ey cümleñ maḥlûbu sen
Merhabâ ey Hâlık'ın maḥbûbu sen [47^a]

Merhabâ ey cân-ı cânân merhabâ
Merhabâ ey derde dermân merhabâ

Merhaba ey ‘âşî ümmet melce’i

Merhabâ ey çâresizler eşfe’i

Merhabâ ey rahmeten li’l-‘âlemîn

Merhabâ sensin şefî‘ü’l-müznibîn

Bu kelâm daği “**Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li’l-‘âlemîn.**”⁵⁴⁶ âyet-i kerîmesiyle “**Ve lesevfe yu‘fîke rabbüke feterdâ.**”⁵⁴⁷ âyet-i şerîfine işâretidir. Şöyle ki rahmetden murâd, “rahmet” câ’izdir ki mef’ûlun leh ola. Bu taqdîrce ma’nâsı “Yâ Muhammed ben ‘azamet-i şânımla seni irsâl etmedim illâ ‘âlemlere rahmet için irsâl eyledüm.” demektir. Ve küffâra rahmet olduğu sâye-i Hâzret-i Risâlet’de arza geçmeden, qarada hınzîr vesâ’ir hayvânât sûretine girmeden ve ‘azâb-ı dünyevîden emîn olduklarıdır. Ve câ’izdir ki, hâl olmak üzere menşûb ola. Nefs-i rahmet kılmagla mübâlağa maqşûd ola. Ma’nâsı “Ben seni irsâl etmedim illâ ‘âlemlere rahmet olduğun hâlde irsâl eyledim.” demek olur. Câ’izdir ki hâzîf, muzâf taqdîri üzere ola. Ya’nî “zâ-rahmet” demek ola. Yâhud “râhim” ma’nâsına ola. Bu taqdîr üzere “‘Âleme rahmet şâhibi ve esirgeyici olduğun hâlde irsâl etdim.” demek ola. Cenâb-ı Fahr-i kâ’inât’ın vücûdu ve cem‘-i şemâ’il ü şıfâtı halka rahmetdir. Bir kimse ki anın rahmetinden bir cüz’î nesneye vâsıl ola, ol kimse dü cihânda her mekrûhdan necât bulup her maflûb-ı maḥbûba vâsıl olur deyu Ebû Bekir bin Tâhir⁵⁴⁸ böyle buyurmuşdur. **İbn ‘Abbâs** raḍiyallâhu ‘anhümâdan mervîdir ki, Cenâb-ı [47^b] Fahr-i ‘âlem cem‘-i birr ü fâcire rahmetdir. Zîrâ her nebî-i zîşânı tekzîb edenler helâk olmuşlardır. Seyyidinâ şallallâhu Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hâzretlerini tekzîb edenler mevte ve yâhûd kıyâmete te’ḥîr olunmuşlardır. Ve taşdıḳ edenlere dünyâ ve âhîretde rahmet hâşıldır. Mü’mînlerle hidâyetle rahmetdir ve münâfıklara katilden emân ile rahmetdir ve kâfirlere te’ḥîr-i ‘azâb ile rahmetdir. Hâşılı bir rahmet-i kâmilemdir ki mü’mine ve kâfire ‘âm olur. “**Ve lesevfe yu‘fîke rabbüke feterdâ.**”⁵⁴⁹ Ya’nî “Rabbin saña ol kadar in‘âm u iḥsân eyleye ki râzı olasıñ ve ne iḥsânlar edeceğini künh ile kendiden ğayrı kimse bilmez.” demek olur. Bu daği ümmetine şefâ‘at etmesine delîl-i kavîdir. Ve lihâza kâle “**Şefâ‘atî li-**

⁵⁴⁶ “Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (el-Enbiyâ 21/107)

⁵⁴⁷ “Şüphesiz Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.” (ed-Duhâ 93/5)

⁵⁴⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleymân b. Muhammed el-Meâfirî eş-Şâtîbî (ö. 672/1274). Kırâat ve hadîs âlimi.

⁵⁴⁹ ed-Duhâ 93/5

ehli'l-kebâ'iri min ümmetî.”⁵⁵⁰

Ey cemâli gün yüzü bedr-i münîr

Ey kamu düşmüşlere sen dest-gîr

Dest-gîrisin kamu üftâdeniñ

Hem penâhı bende vü âzâdenin

Ey gönüller derdiniñ dermânı sen

Ey yaratılmışlarıñ sultânı sen

Ger dilersiz bulasız oddan necât

‘Aşk ile derd ile eydün eş-şalât

Yâ maṭma‘a‘ş-şefâ‘ati li‘l-ümmeṭi ve yâ hâdiye‘l-halkı ile‘l-milleti.⁵⁵¹ *Buḥârî-i Şerîf*’de mezkûrdur ki **“Ene seyyidü’n-nâsi yevme‘l-kıyâmeti.”**⁵⁵² buyurmuşdur. Bu ḥadîs-i şerîf şarâḥaten delâlet eder ki, Âdem ‘aleyhi’s-selâmdan ve cemî‘-i evlâdından efdal olup sultân-ı ‘âlem ola. Ammâ bu ḥadîs-i şerîf iftiḥâr tarîki ile değildir. [48^a] Taḥdîs-i ni‘meti ızhâr için buyurdu. Zîrâ **“Ene ekremü veledi Âdeme yevme ‘izin ‘alâ Rabbî ve lâ-fahra.”**⁵⁵³ bu ḥadîs-i şerîfi müeyyiddir ve ene seyyidü’n-nâs daḥi buyurmuşdur.

li-Mürettibihi‘l-Faḳîri‘l-Muḥtâc ilâ Rabbihî‘l-Ḳadîr

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Merḥabâ ey fahr-i ‘âlem rahmet-i nûr-ı Hudâ

Merḥabâ ey Aḥmed u Maḥmûd Muḥammed Muṣtafâ

Merḥabâ ey Şâhid u Meşhûd Beşîrû hem Nezîr

Merḥabâ ey Seyyidü‘l-kevneyn-i ‘âlem merḥabâ

⁵⁵⁰ “Şefâatim ümmetimden büyük günâhları olanlar içindir.” Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 4739; Tirmizî, “Sıfatü‘l-Kıyâmet”, 2435; İbn Mâce, “Zühd”, 4310.

⁵⁵¹ “Ey ümmeti için şefâat umûdu olan ve ey mahlûkâta doğru yolu gösterip hidâyete erdiren!”

⁵⁵² “Ben kıyâmet gününde insanların efendisiyim.” Buhârî, “Tefsîr”, 4712; Müslim, “İman”, 328.

⁵⁵³ “Kıyâmet gününde bütün âdemoğullarının seyyidi, efendisiyim; bunda öğünmek yoktur.” Tirmizî, “Menâkıb”, 3610.

Habbezâ ey barmağıyla gökde ayı şakıeden
Hem daħi barmağlarından akıdan şu merhabâ

Merhabâ ey münzel-i Qur'an olan zât-ı şerîf
Habbezâ ey şâhib-i mi'râc u tâc-ı enbiyâ'

Habbezâ ey hâtem ü âhîr zamân peygamberi
Oldu zahrında 'ayân mühr-i nübüvvet merhabâ

Ol nübüvvet mührünü görenlere müjde eylediñ
Cennet ile ey kerem-kânı Resûl-i kibriyâ

Günyüzüñ görenlere arzudadır hûr-i cinân
Görmedik mühr-i nübüvvetle cemâliñ zâhirâ

Saňa nâzil oldu Qur'ânü'l-cemîl ey nûr-ı Haqq
"Raĥmeten li'l-âlemîn"⁵⁵⁴ kıldı vücûduñ ol Hudâ

Gâ'ibâne şıdık ile îmân getirdik saňa çün
Rûyumuz sürmeye geldik hâk-i pâyiñe şehâ

Hâşâ lillâh maħrûm olmaz âsitânıña gelen
Sen şefâ'at-kânısın biz ehl-i 'işyân pür-ħaṭâ

İzn-i Haqq'la güneħkârân-ı ümmet şâfi'i
Sen yetiş rûz-ı cezâda diyecek yâ Aħmedâ

Şad hezârân ü hezâr olsun şalât ile selâm
Rûĥ-ı pâkiñe seniñ her dem eyâ nûrû'l-verâ

Ben kim olam kim seni medĥeyleyem bu dil ile
Saňa demişken Ĥabîbim hem Resûlüm ol Hudâ

Lîki bir miskîn faķîr ü hem zelîl
Eşğiñe yüz sürüp görmeĝe muħtâcım saňa

⁵⁵⁴ "(Ey Muhammed! Biz seni ancak) Âlemlere rahmet olarak (gönderdik)." (el-Enbiyâ 21/107)

Luţfedüp kıl merhamet ben müznib ü bî-çâreye
Sâ'ilim billâh yâ Ahmed şefâ'at kıl baña

Eş-şefâ'at yâ Resûlullâh işfa' innenâ
Hem daħi âbâ vü ecdâdımıza yâ Muştafâ [48^b]

Budur vird-i zebânı bu günahkâr bendenin
Edesin yarın şefâ'at ey keremkânı aña

Hamd ü şükr koma dilden seni yokdan var eden
Hâlık-ı Perverdigâr'a ey Râsimî kıl du'â'

**Çünkü ol maħbûb-ı Raħmânü'r-raħîm
Kıldı dünyâyı cemâlinden na'îm**

**Birbirine muştulayu her melek
Raķşa girdi şevķ u şâdından felek**

Rivâyettir ki “Cânib-i semâ'dan hâne-i feyz-âşiyâne-i Hazret-i Âmine'ye birçok melâ'ike-i kirâm nüzûl edüp birbirlerine tebşîr etmişlerdir.” deyu Hazret-i Âmine'den rivâyet olmuşdur.

**İşbu heybetden Âmine hûb-rû
Bir zamân 'aķlı gidüp geldi girü**

**Gördü gitmiş hûriler hiçbirisi yok
Görmedi oğlun tazarru' kıldı çok**

**Hûriler aldı taşavvur kıldı ol
Hayret içre çok tefekkür kıldı ol**

Yine Hazret-i Âmine'den mervîdir ki, “Bir aķ buluţ inüp Hazret-i maħdûm-ı necm-mes'ûdumu ihâta eyledi. Bir zamân gözümden gâ'ib oldu. Ve bir âvâz işitdim ki, maşrıķ u mağribi tolaşdırıñ ve deryâları gezdirıñ tâ maħlûkât, Fahr-i kâ'inâtı ismiyle ve şûretiyle bileler derler idi. Bir zamândan şöra yine buluţ kaķkup gitti.” dedi. [49^a]

Çevre yanın isteyu kıldı nazar
Gördü kim bir kûşede H̄ayrũ'l-beşer

Şöyle Beytullâh'a karşı ol Resûl
Yüz yere urmuş vü kılmış secde ol

Secdede başı dili tahmîd eder
El götürmüş barmağın tevhîd eder

Deprenür dudakları söyler kelâm
Añlayamadım ne derdi ol hümâm

Kulağım ağızına urdum dinledim
Söylediği sözü ol dem añladım

Der ki ey Mevlâ yüzüm tutdum saña
Yâ İlâhî ümmetim vergil baña

Hakq'a bağlayup gönülden himmeti
Der idi vâ ümmetî vâ ümmetî

Tıfl iken ol diler idi ümmetin
Sen kocadıñ terk edersin sünnetin

Ümmetim dedi saña çün Muştafâ
Ver şalâvât sen de aña bul şafâ

Mevâhibü'l-ledünniyye'de mezkûrdur ki, İbn 'Abbâs rağiyallâhu 'anhümâ hâzretlerinden merviyen Hâzret-i Âmine der ki: Vaz'-ı haml etdim ve nazar edüp gördüm maħdûm-ı necm-mes'ûdum Muħammed şallallâhû 'aleyhi ve sellem secdeye varmış şol tazarru' eden kimesne gibi barmağın cânib-i semâya ref' etmiş vâ ümmetî vâ ümmetî buyurur.⁵⁵⁵ Târîh-i enbiyâda mezkûrdur ki, bu havâriķ-i 'âdeler gerek vâlide-i muħteremeleriniñ ve gerek ol reft-i nezd-i 'işmet-penâhîlerinde hâzır bulunan zâtlarıñ şahîhen ve şarâhaten ihbârlarıyla mütevâtir ve müsbet bulunduğu daħi vâreste-i külfet-i

⁵⁵⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumuna ilişkin bu rivâyetin kaynağı için bk. Ayhan Tergip, *Bâki'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi*, s. 101.

raķamdır. Hattâ toğduğu sa‘at mübârek başların aldırıp araf-ı âsumâna utması ve Ka‘be-i Mu‘azzama‘ya müteveccihen Hâzret-i Hâķķ‘a secde etmesi azhar mine‘ş-şemsdir. [49^b]

Ger dilersiz bulasız oddan necât

‘Aşķ ile derd ile eydüñ eş-şalât

Ma‘lûm ola ki ahvâl-i ümmete ittılâ‘da Faħr-i ‘âlem hâzretleriniñ hayâtı ile mevti mâbeyninde fark yokdur. ‘Abdullâh bin el-Mübârek, Sa‘îd bin el-Müseyyeb‘den⁵⁵⁶ rivâyet eyler ki: “**Leyse min yevmin illâ ve yu‘razu ‘ale‘n-Nebiyi şallallâhu ‘aleyhi ve selleme a‘mâlu ümmetiñî ğadâten ve ‘aşıyyeten fe-ya‘rifu bi-sîmâhim ve a‘mâlihîm fe-lizâlike yeşhedü ‘aleyhim.**”⁵⁵⁷ deyu buyurmuş. Ma‘nâsı bu kadar ki Faħr-i ‘âlem şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hâzretlerine ümmetiñ a‘mâli ‘arz olunmaya, her kim şabâhda ve ahşamda ümmetiniñ ‘amelleri cenâb-ı şerîfine ‘arz olunur. Ve ümmeti sîmâlarıyla ve ‘amelleriyle bilir. Anıñ içün üzerlerine şehâdet etse gerekdir demekdir. Su‘âl olunursa ki meşâriķ u meġârib-i arzdan selâm verenleriñ selâmların Faħr-i kâ‘inât nice reddeder. Zîrâ bir onda nice maħalden selâm verilir, anları nice reddedebilirler. **el-Cevâb** Ebu‘t-Ṭayyib‘iñ⁵⁵⁸ bu beytiyle cevâb verilir:

[Bahr-ı Kâmil: Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün]

Ke‘ş-şemsi fi vasaṭı‘s-semâ‘i ve nûruhâ
Yuġşı‘l-bilâde meşâriķan ve meġâriben⁵⁵⁹

Ya‘nî güneş gibidir ki vasaṭ-ı semâ‘da urur, daħi nûru maşriķ u maġribde olan cem‘-i bilâdı ihâta eyler. Bunda daħi şek yokdur ki, Faħr-i ‘âlem hâzretleriniñ ‘âlem-i berzahda hâli melâ‘ike hâlinden efdal ve ekmeldir. ‘Azrâ‘il ‘aleyhi‘s-selâm vaķt-i vâhidde yüz biñ rûh abzeyler. Bir abz bir abza müzâhim olmaz, cümlesine yetişir ma‘a-zalik yine Cenâb-ı Hâķķ‘iñ tesbîh ve taķdîsine meşġüldür. Çünki Hâzret-i Resûl-i Ekrem hayâtdadır. Cenâb-ı Hâķķ‘a şalât u ‘ibâdete meşġüldür. [50^a] Anıñ hitâbın işidüp

⁵⁵⁶ Ebû Muhammed Sa‘îd b. el-Müseyyeb (el-Müseyyib) b. Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî (ö. 94/713). Medineli meşhûr yedi tâbiîn fakihinden biri.

⁵⁵⁷ Abdullâh b. Mübârek, *Kitâbü‘z-zühd ve‘r-rekâik*, Beyrut ty., II, 42.

⁵⁵⁸ Ebû‘t-Ṭayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdissamed el-Cu‘fi el-Kindî el-Mütenebbî (ö. 354/965). Arap şâiri.

⁵⁵⁹ Kastallânî, *Mevâhibü‘l-Iedünniyye*, III, 599.

anın hâzretinde şeref-i kurb u takarrübden hâlî değildir. Enbiyâ' 'aleyhimü's-selâmdan daḥi ba'de'l-mevt şalât ve hac vâkı' olmuşdur. 'Alâ sebîli't-teklîf değildir, belki 'alâ sebîli't-telezzüzdür. "El-enbiyâ'u ve'l-evliyâ'u yuşallûne fî kubûrihim kemâ yuşallûne fî buyûtihim."⁵⁶⁰ Hadîs-i şerîfi bunu müeyyiddir. Bu bahşin tafşili âtîde gelse gerekdir.

Na't-ı Şerîf-i Mollâ Câmî Kıddise Sırruhû⁵⁶¹

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Hasret-i dergâh-ı Faḥr-i 'âlem ile dem-be-dem
Dilde dâg-ı iştiyâk-ı dîde-i giryânda nem
Tâ be key beyhûde geşt-i deşt-i miḥnet eyleyem
"Ki"⁵⁶² buved yâ Rab ki 'azm-i⁵⁶³ Yeşrib u Baḥâ kunem
Geh be-Mekke menzil ü geh der Medîne câ kunem

Ḥasretim ol rûz-ı firûze o vaqt-i ḥürreme
Kim ede tekbîr ü lebbeyk ile anda demdeme
Girye-i ḥasret gelüp şevk ile pür-neme
Ber-kenâr-ı zezem ez dil ber-keşem yek zezeme
V'ez dü çeşm-i ḥûn-feşân çeşme râ deryâ kunem

Cilve-gâh oldu ol şeydâya bunca kûh ü deşt
Rûz u şeb etdim ḥayâl gülşen-i kûh ile geşt
Ḥûn-ı ḥasretle pür oldu dîdeler mânend-i taşt
Şad hezârân "dil"⁵⁶⁴ derîn sevdâ ma râ imrûz "kunem"⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ Bezzâr, *Müsned*, nr. 6391. Hadîsin kaynaklarda geçen şekli "el-Enbiyâ'u ahyâ'un ve yuşallûne fî kubûrihim"dir.

⁵⁶¹ Müellif tarafından tahmîs edilen Câmî'nin bu gazeli için bk. Molla Câmî, *Dîvân*, s. 108. Burada nakledilen şiir ile *Dîvân*'da yer alan şiir arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar dipnotta tırnak içinde gösterilmiştir. "1. Yâ Rab! Niceye dek Yeşrib ve Baḥâ'ya yöneleyim? Bazen Mekke'yi bazen Medine'yi mevki edineyim? 2. Zemzem kuyusu yanında gönülünden bir nağme çekeyim de kanlar saçan her iki gözümünden çeşmeyi deryâ edeyim. 3. Bu sevdâda yüz binlerce dün kendime bugün oldu. Bundan sonra bugünü yarın etmeye artık sabrım yoktur. 4. Yâ Resûlallâh! Sana varmaya benim için bir yol göster ki başımdan topuk ve üzerine gözden ayak yapayım. 5. Cennet arzusunu gönlümden çıkardım, benim cennetim olarak senin eşiğinin tozunu yer edinmem kâfidir. 6. Ya senin ayağını öpme sevdâsından ötürü yerlere başımı koyacağım; yâhut bu sevdâ yolunda ayağına başkoymak için başımdan geçeceğim. 7. Şevkinden ötürü Câmî gibi iştiyâkı dâimâ beyân edersen elbette mâzurum."

⁵⁶² "key"

⁵⁶³ "جادر"

⁵⁶⁴ "دی"

Nîst şabrem ba‘d ez îñ ki imrûz râ ferdâ kunem

Şıdk-ı ihlâş ile etsem Ka‘be-i kûyunda cây
Sâkinân-ı ravza-i dîn-şâna olsam hâk-i pây
Olmağa her dem der-i devlet-me‘âba çehre-sây
Yâ Resûlallâh be-sûy-ı hod me râ râhî-nümây
Tâ zi farq-ı ser qadem sâzem zi dîde pâ kunem

Cürm-i ‘işyân ile oldum gerçi maḥcûb u ḥacîl
Ben ġarîbi hâk-i pâyiñ öñüne şâyeste kııl
Cennet-i kûyun ḥayâliyle cihânda muttaşıl
Ârzû-yı Cennetü’l-Me’vâ birûn kerdem zi dil [50^b]
Cennetem îñ bes ki ber-hâk-i deret-i me’vâ kunem

Rûy-mâl-i dergehiñle ey melâz-ı ümmetân
Eylesem râh-ı ‘ubûdiyyetde bezl-i naqd-i cân
Ġâyet-i me’mûl odur ben ki hâk-rû zân şeybân
H‘âhem ez sevdâ-yı pâ-büset nehem “her dü”⁵⁶⁶ cihân
Yâ bepâyet ser nehem bâ-ser derîn sevdâ kunem

Zât-ı pâkiñ raḥmet-i Mevlâ ile mevşûf iken
Kimde vardır midḥatiñde yârî-i baş-i sūḥan
Bu Râsim’iñ kabûl et ‘özüni ihsân eyle sen
“Merd”⁵⁶⁷ ez şevq-i tû ma‘zûrem eger her laḥza “men”⁵⁶⁸
Câmî âsâ nâme-i şevq-i tû râ “ez”⁵⁶⁹ inşâ kunem

Mekke kavmi uluları bî-hilâf

Ol gece Ka‘be’yi kıılarken tavâf

Secde kııldı Ka‘be gördü ḥâşş u ‘âm

Düşmedi bir taşı hoş kııldı kıyâm

⁵⁶⁵ “şod”

⁵⁶⁶ “ser der-i”

⁵⁶⁷ “her dem”

⁵⁶⁸ Bu kelime *Dîvân*’da yer almamaktadır.

⁵⁶⁹ Bu kelime *Dîvân*’da yer almamaktadır.

**Rükni rükne Ka‘be’niñ verdi selâm
Dediler kim toğdu ol Ĥayrü’l-enâm**

**Ka‘be bir şavt etdi ol dem nâgehân
Dedi toğdu bu gece Şems-i cihân**

**Yalın ayak baş açuben şâf şâf
Eyleyiser ümmeti beni tavâf**

**Pâk edüp putdan küfürden ol Resûl
Ėurtariser beni müşriklerden ol**

Bâlâda zıkrı sebkat etdiği üzere Fahr-i kâ’inât Efendimiz sa‘âdetle dünyâya teşrîf buyurmuş oldukları gece ‘Abdulmuţtalib Ka‘be-i Mükerreme’de bulunup nişfü’l-leyl olduğda Ka‘be-i Mükerreme’niñ dört dîvârı maķâm-ı Ĥalîl-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm tarafına toğru meyl ve teveccüh edüp, mecmû‘-ı putlar yüzü üzerine yıkılıp, [51^a] taraf-ı ġaybdan ya‘nî lisân-ı Ka‘be’den ‘Arabiyyü’l-‘ibâre “Allâhu ekber bu sâ‘at Ĥazret-i Muhammed şallallâhu ‘aleyhi ve sellem şahn-ı ‘âleme teşrîf etdi. Cenâb-ı Ĥaķķ beni levş-i vücûd-ı eşnâmdan tathîr etse gerekdir. Ve yine Ĥazret-i Risâlet bu gece Cenâb-ı Âmine’den toğdu. Ve emţâr-ı şehâb-ı rahmet anıñ üzerine yağdı.” müfâdında ‘Arabiyyü’l-‘ibâre işitmiş olduğdu birtakım kelimât-ı ġarîbeden ‘Abdulmuţtalib fevķa’l-‘âde ĥavfa tâbi’ oldu.⁵⁷⁰

**Fahr-i ‘âlem erdi çün kırķ yaşına
Ėondu çün tâc-ı nübüvvet başına**

**İndi Ėur’an âyet âyet beyyinât
Zâhir oldu nice türlü mu‘cizât**

Rivâyet olunur ki sinn-i sâmi-i Ĥazret-i Nübüvvet-penâhî altıncı sene-i mübârekeye girdikde vâlide-i mükerrereleri Ĥazret-i Âmine ziyâret-i akrabâ ve ta‘alluķât için Medîne-i Münevvere’ye ‘azîmet ve ba‘de’z-ziyâret ‘avdet edüp, eşnâ’-i râhda Ebvâ denilen menzil-i ma‘lûmede ĥulûl-i ecel-i mev‘ûd ile ol dürr-i yetîm-i şadef-

⁵⁷⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in doğumu sırasında Abdülmuttalib’in müşâhede ettiği, Kâbe’de gerçekteşen mucizât için ayrıca bk. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, 489-490.

i nübüvveti terk eyleyerek ğarîk-i baħr-ı rahmet olduğu cihetle, ‘alâ tarîkı’l-irş mülk-i yemînleri olan Ümm-i Eymen Ėazretleri ĥidmet-i sâmiye-i ĥıdâneleriyle kesb-i şeref ve yedi yaşına ve bir rivâyetde sekiz yaşına vâsıl olduklarında cedd-i emcedleri Cenâb-ı ‘Abdulmuṭṭalib üştür-süvâr-i kâfile-i rıĥlet oldukda ‘Abdulmuṭṭalib muktezâ-yı vaşıyyeti üzere büyük maĥdûmları Ebû Ṭâlib mütekeffil-i ĥidmet-i celîle-i şâhib-i risâlet olmuş idi. Ba‘dehû Ebû Ṭâlib daĥi vefât eyledi. İbn Cevzî’niñ [51^b] rivâyetine göre sinn-i Sa‘âdet-penâhî kırk seneyi tekmîl edüp ertesi günü ya‘nî kırk birinci senesiniñ ibtidâki gününden bed’ ile Ėâr-ı Ėirâ’da Ėazret-i Cibrîl ‘aleyhi’s-selâma cum‘a ertesi günü manşıb-ı celîlü’l-ĥadr-i nübüvvetle nüzûl ve teşrif edüp İĥra’ sûresini ta‘lîm ve âbdest alup namâz kılmak uşûl-ı maĥşûsasını irâ’e ve tefhîm ile ‘avdet ve Muktedâ-yı şufûf-ı enbiyâ’ Efendimiz daĥi ĥâne-i sa‘âdetlerine ‘azîmet edüp ešnâ’-i ‘azîmet-i ‘aliyyelerinde yol üzerinde bulunan bi’l-cümle ĥacer ü şecer ü meder “es-Selâmu ‘aleyke yâ Resûlallâh” didüklerini istimâ’ buyururlar idi. Ba‘zı kütüb-i mu‘tebere-i tefâsîrde beyân olunduğu üzere sebep-i zuhûr-ı ‘âlem Efendimiz’e Ėazret-i Cibrîl ‘aleyhi’s-selâm yiğirmi dörd biñ kerre ve Ėazret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâma oñ iki def‘a ve Ėazret-i İdrîs ‘aleyhi’s-selâma dörd def‘a ve Ėazret-i Nûĥ ‘aleyhi’s-selâma elli def‘a ve Ėazret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâma kırk iki def‘a ve Ėazret-i Mûsâ ‘aleyhi’s-selâma dört yüz def‘a ve Ėazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâma on def‘a nâzil olmuşdur.

Evvelâ ol kim mübârek cisminiñ

Gölgesi düşmezdi yere resminiñ

Nûr idi başdan ayaĥa gövdesi

Bu ‘ayândur nûruñ olmaz gölgesi

Ol mübârek başı üzre her zamân

Bir bölük buluĥ olurdu sâyebân

Her nere varsa bile varırdı ol

Başı üzre her zamân ṭururdu ol

Depredicek dudaĥm ol mâh-veş

Deprenirdi gökde hem “ay u güneş”⁵⁷¹ [52^a]

İnci dişleri şu‘â‘mdan gece
İğne düşse bulunurdu ey h^vâce

Toğunacak saçına bād-ı şabâ
Misk-i ‘anberle ıolar idi havâ

Terlese güller olurdu terleri
Hôş dererlerdi terinden gülleri

Şadr-ı nûrundan qarâñu geceler
Yolda yürürdü yiğitler kocalar⁵⁷²

Ma‘lûm ola ki Hâzret-i Resûl-i Ekrem ahsen-ı maħlûkât ve eltaf-ı kâ’inât olup, hergiz ‘âlemde aña müşâbih bir mevcûd-i mükemmel yoğ iken vaşşâfların zât-ı bî-nazîr-i Muħammedîyi güneşe ve aya teşbihleri ancak ‘âdet-i şu‘arâ ve âdâb-ı bülegâ üzere nûr-ı cemâlini halka anlatmak için tarîk-i temsîl kabîlinden olup; yoħsa ay ve güneş cemâl-i bî-mişâl-i Ahmedîye nisbetle zerreden ma‘dûd bile olamadıkları erbâb-ı ‘irfân nezdinde şek ve gümândan âzâde. **Bejt:**

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Sende ey şâh-ı selâtin-efken
Vaşf-ı levlâke liyâkat var iken

Nice ta‘rîf edeyim evşâfin
Nice şerh eyleyim eltâfin

Ben ne hâkim ki bisâtinde müdâm
İdeyim nuçka gelüp baş-ı kelâm⁵⁷³

İmâm Buħârî ve Müslim hâzretleriniñ Berâ’ rağiyallâhu ‘anhu hâzretlerinden rivâyet etmişlerdir ki, “**Kâne Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ahsenü’n-nâsi**

⁵⁷¹ “kurs-ı güneş” Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, s. 89.

⁵⁷² Bu beyit Neclâ Pekolcay tarafından hazırlanan *Mevlid* metninde yer almamaktadır.

⁵⁷³ Hâkânî Mehmed Bey, *Hilye-i Hâkânî*, İstanbul 1292/1875-76, s. 7.

vechen ve ahşenehüm hulûkan.⁵⁷⁴ Ve yine İmâm Tirmizî rivâyetlerinde Ebû Hureyre rağiyallâhu ‘anhu hazretlerinden mervîdir ki: **“Mâ ra’eytü şey’en ahşene min Resûlillâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem kâne’ş-şemsü tecrî fi vechihî.”**⁵⁷⁵ Ve yine İmâm Kurtubî’den mervîdir ki, Fahr-i kâ’inât Efendimiz’in tamâm-ı hüsnü bize zâhir olmamıştır. [52^b] Eger zâhir olaydı ana nazar etmeye gözlerimiz tâkat getirmez idi, deyu ‘acz u i’tirâfınca ol ber-güzîde-i şufûf-ı enbiyânın deryâdan kaçre ve envâr-ı âfitâba nisbetle zerre olarak şemâ’il-i seniyye ve hilye-i cemîlesinin ‘alâ vechi’l-icmâl tahrîr u beyânına ictisâr olunmuştur. Ve minallâhi’t-tevfîk. **Evvelâ** mübârek başlarının büyüklüğü kemâl-i i’tidâl üzere olup, aşhâb-ı şemâ’iliñ beyânlarına göre şa’r-i sa’âdetlerini Medîne-i Münevvere’ye ba’de’l-hicret bir def’a Hudeybiye’de ve bir def’a ‘Umretü’l-kazâda⁵⁷⁶ ve bir def’a dañi Haccetü’l-vedâ’da tıraş etdirmişler idi. Bu şûretde saç bütünü tıraş ettirmek ve uşûl-ı celîle-i peygamberîye ta’bîkan saç şalıvermek de sünnettir. Bir kıt’asını terk ve dîgerini terk etmemek câ’iz değildir. Mübârek saçlarını şalıverdikleri zamân gâh mübârek kulaklarının nişfina ya’nî yumuşağına kadar ve gâh mübârek omuzlarına berâber şalıvermek ‘âdet-i ‘aliyyelerinden. Ve aralıkda mübârek saçlarına yağ sürerler idi. Ol mübârek cebîn-i mübînleri şafha-i billûr gibi vâsi’ ve gâyetle münevver ve ziyâdâr olup dâ’imâ güneş gibi berķ urup leme‘ân eder idi. Mübârek kaşları mu’tedil şûretde ince ve muķavves ve mübârek kılları şık ve siyah olup kavî-i eşahh üzere çatuk olmayup ortasındaki tamar bir şey’e lede’l-iktizâ gâzab buyurdıkları vakitte harekete gelüp görünürdü. Mübârek gözleri şûret-i i’tidâlde ne büyük ve ne şağîr idi. Ve kiprikleri dañi uzun ve siyah idi. Kuvvet-i başar u nazarları hadd-i nihâyetde olup leyle-i muzlimede nehâr gibi görüp hattâ semâ’da Şüreyyâ nücûmları [53^a] içinde olan ma’lûmu’l-‘aded gâyetle küçük kevkebleri tamâmıyla müşâhede buyururlar idi. İbn Münzir⁵⁷⁷ tefsîrinde buyurmuştur ki Mücâhid⁵⁷⁸ rağiyallâhu ‘anhu **“Ve teķallübeke fi’s-sâcidîn.”**⁵⁷⁹ âyet-i kerîmesinin tefsîrinde “Resûlullâh önündeki olanları gördüğü gibi zâhrında olan şafları dañi görürler idi.”⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ “Resûlullâh (s.a.v.) yüz ve ahlâk bakımından insanların en güzeliydi.” Buhârî, “Menâkıb”, 3549; Müslim, “Fezâil”, 93 (2337).

⁵⁷⁵ “Ben Resûlullâh (s.a.v.)’dan daha güzel birini görmedim. Güneş sanki onun yüzünde akıp giderdi.” Tirmizî, “Menâkıb”, 3648.

⁵⁷⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Hudeybiye Antlaşması’ndan sonraki yıl ashâbı ile birlikte yaptığı umre (7/629).

⁵⁷⁷ Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Nisâbüri (ö. 318/930 [?]). Tefsîr, fıkıh ve hadîs âlimi.

⁵⁷⁸ Ebû’l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (ö. 103/721). Tâbiîn neslinin önde gelen müfessirlerinden.

⁵⁷⁹ “(O, namaza kıyâm ettiğin vakit seni ve secde edenler içinde dolaşmanı (görendir.)” (Şuarâ 26/219)

⁵⁸⁰ “İnnî erâküm min ħalfî kemâ erâküm min beyni yedey.” Buhârî, “Salât”, 24; Nesâî, “İmâme”, 27.

Bu hâlet Resûlullâh hakkında hâriku'l-âdedir. Gözde görmek halk eden Cenâb-ı Hak, gayr-ı 'uzvda dahi halk etmeye kâdirdir." buyurmuşlar. Kaştalânî⁵⁸¹ *Buhârî-i Şerîf Şerhi*'nde⁵⁸² beyân ederler ki Şallallâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerinin zahr-ı sa'âdetlerinde iki göz olup anı ile nazar buyururlar idi. Bu huşûşda 'ulemâ'-i 'izâm çok ma'nâ vermişlerdir. Esedullâhu'l-gâlib 'Ali bin Ebî Tâlib rağiyallâhu 'anhu hazretleri me'mûren Yemen'e vâsıl olup hutbe tilâveti için minbere şu'ûd etdikde, tâ'ife-i 'ulemâ'-i Yehûd'dan birisi elinde bir kıt'a yazılı varaka olduğu hâlde pîş-gâh-ı Haydar'a gelüp "Yâ 'Ali şif lî Eba'l-Kâsım"⁵⁸³ deyince müşârun 'ileyh hazretleri "Çok uzun ve kısa dahi değildir" gibi ba'zı evşâf-ı şerîfesini beyân ile sükût eyledikde, "Yâ 'Ali! Naşıldır?" deyüp taleb-i tafşîl idince, müşârun ileyh hazretleri "Şimdilik hâtırımında olan budur." deyüp sâkit oldukda, 'âlim-i mûmâ ileyh söze başlayup "Yâ 'Ali! Hazret-i Fahr-i 'âlem'in mübârek gözlerinde humret var ve mübârek lihye-i şerîfi gâyetle güzeldir." demesiyle Hazret-i Murtaşâ rağiyallâhu 'anhu "Vallâhi Resûl-i Ekrem hazretlerinin gözleri ve mübârek lihyeleri böyledir." didükde 'âlim-i mûmâ ileyh "Yâ 'Ali! Ben âbâ ve [53^b] ecdâdımdan baña intikâl eden kitâblarda anı vaşf-ı şerîfin böyle buldum ve ben şehâdet ederim ki ol Nebî-i zî-şân ve Resûl-i âhirü'z-zamân cemî-i benî Âdeme meb'ûş-ı hak resûldür." dedi.⁵⁸⁴ Ve ol mübârek burunları i'tidâl üzere uzun ve ince ve mevzûn ve hüs ü letâfeti hadd u kıyâsdan efzûn olup üstü pek güzel şûretde ve bakdıkça insanı bakacağı gelecek derecede laţîf ve güzel ve bir miqdâr kemerlice idi. Ve mübârek hadd-ı münevverleri ya'nî yañaqları değirmi ve hüsnde hadd u pâyânı yok idi. Ve ayın on dördüncü gecesinde bedr-i tâm ya'nî kamer-i münevver-i tamâm naşıl parlar ve 'âleme ziyâ' verir ise öylece parlayup etrâfa nûrlar verir idi. Hazret-i 'A'îşe rağiyallâhu 'anhâ'dan rivâyeten "Bir gece iğne yedimden sukût edüp çerâğ dahi söndükde ol hâlde Resûlullâh hâne-i sa'âdete teşrîflerinde vech-i sa'âdetin ziyâsıyla iğneyi düşdüğü mağalden nehâr gibi ahzeyledim." dediler. Ol mübârek alt ve üst dudakları vaşf u hayâlden hâric şûretde laţîf ve mu'tedil ve hüs ü letâfeti taşavvuruñ mâ-fevkinde ve mübârek alt dudakları üzerinde bir hâl-i laţîf-i müşk-bâr var idi ki,

⁵⁸¹ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (ö. 923/1517). Hadis hâfizi, kelâm ve kırâat âlimi, *Mevâhibü'l-Iedünniyye* müellifi.

⁵⁸² *İrşâdü's-sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*.

⁵⁸³ "Yâ Ali, Ebu'l-Kâsım'ı vasfet!" mânâsında bir ibâredir.

⁵⁸⁴ Hz. Ali (r.a.)'nin Yemen'de verdiği hutbe sırasında Yahûdi âlimle arasında geçen bu rivâyeti *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 526.

dâ'ire-i hayâl ve maqâliñ hâricinde idi. Menba'-ı 'ilm ve hilm olan mübârek fem-i muhteremleri kemâl-i i'tidâl üzere vâsi' ve nûr-ı mevîr ile güneş gibi lâmi' ve mübârek dişleri i'tidâl üzere ayrı ve seyrek ve aq u berrâk olup tekellüm etdikce fem-i sa'âdetlerinden şahîhan nûrlar leme'ân eder gibi ziyâlar müşâhede olunur idi. Ol mübârek şadâları [54^a] fevka'l-gâye güzel ve laţif olduğu hâlde istimâ' edenleriñ kulûbunu tamâmıyla cezb ü celb eyler. Dîhk ve handeleri tebessüm mertebesinde olup pek ziyâde güldüklerinde mübârek dendân-ı şerîfleri görülecek dereceden ziyâde bir kimse görmeyüp müddet-i 'ömr-i şerîflerinde aşlâ kaħkaħa ile gülmek vâkı' olmayup tebessüm buyurdukça fem-i sa'âdetlerinden ve dendân-ı laţiflerinden leme'ân eden nûr ve ziyâ' ve etrâfda olan dîvârlara ziyâ' verir. Ve ağladıkları vakit, şavt ile ağlamayup yavaşca şadâsız ağlar. Ve şalâta şurû'larında ol mübârek sînelerinde hafif çölmek kaynar gibi gâyetle laţif bir şadâ zuhûr edüp ba'de ikmâlü's-şalât bükâ ederler idi. Bükâlarından su'âl olunduğda, aşhâb-ı kirâma "Eger benim bildiğimi sizler bilmiş olaydınız aşlâ gülmeyüp ekl u şürbden dûr ve gölge altında kâ'im olmayup cebel üzerine şu'ûd edüp taşlar ile sîneñizi döğer idiñiz."⁵⁸⁵ buyururlar idi. Dâr-ı na'ım-i cennete hîn-i teşrîflerinde lihye-i şerîflerinde yirmi kıl kadar aq olup ve gerden-i münevverleri uzun ve gâyetle mevzûn olup nûr-ı mahz gibi parlar. Ve mübârek yed-i sa'âdetleri i'tidâl üzere mûlahham ve keffi vâsi' ve barmakları kalem gibi düzgün ve yumuşaq, râyiha-i laţifesi misk u 'anberden daha laţif ve güzel idi. Ve esrâr-ı ilâhiyyeniñ hazîne-i celîlesi olan mübârek sîne-i ma'ârif-defîneleri şahrâ'-i 'arş gibi vüs'at-ı ma'neviyye ile vâsi' ve gâyetle münevver ve ziyâdâr ve sînesiniñ mâ-fevkinde mu'tedil kıllar olup sâ'ir yerlerinde, huşuşan memeleri üzerinde [54^b] ve baţn-ı sa'âdetlerinde aşlâ kıl olmayup sîne-i sa'âdetlerinden mübârek nâfelerine kadar kıldan hafif bir haţt-ı mevhum gibi haţ var idi. Ve mübârek ketifleri beyni vâsi' ve laţif şûretde yaşşı olup iki kürekleri ortasında, şol cânibine muttaşıl tâ menba'-ı envâ'-ı ma'ârif olan yürekleri karşısındaki maħal, silsile-i sâmi-i nübüvvet ve risâle-i celîle-i risâlet zât-ı hâtemiyyet şifâtıyla hatm ve tamâm olduğunu iş'âr ve tenbîh için mühr-i mübârek-i nübüvvet ile hatm ve tezyîn buyurulmuş idi. Kavı-i esahh üzere mühr-i mübârek-i nübüvvetiñ kibri göğercin yumurtası kadar ve gâyetle güzel ve münevver ve râyiha-i tayyibesi ta'rîf olunmaz bir derecede idi. İmâm Tirmizî'niñ rivâyetine göre mühr-i

⁵⁸⁵ "Lev tá lemûne mâ á lemu le-đahiktüm kalîlen ve le-bekeytüm keşîran." Buhârî, "Rikâk", 6485; Tirmizî, "Zühd", 2313; Müslim, "Fezâil", 134 (2359); İbn Mâce, "Zühd", 4190.

nübüvvetin bâtımında “Allâhu vahdehû lâ şerîke lehû” ve zâhirindeki cild-i şerîfinin üzerinde

Tebaḥbah yâ Muhammed fe-inneke meysûrun

Tevecceḥ ḥayşü şî'te fe-inneke mañşûrun⁵⁸⁶

‘ibârât-ı zafer-işârâtları yazılmış idi. Şeyḥ Ebü'l-Ḥasan Şâzeli⁵⁸⁷ kıddise sırruhû Faḥr-i kâ'inât Efendimiz ḥazretlerinin vaşf-ı cemîlinde,

Muḥammedün beşerün lâ ke'l-ebşâri

Kemâ'l-yâḳûtü ḥacerün lâ ke'l-aḥcâri⁵⁸⁸

deyu buyurmuşdur. Ve bu kelâmdan münfehîm olan Cenâb-ı Faḥr-i ‘âlem melikü'l-bâtın olup “**Lî ma'allâhi vaḳtün lâ yese'unî**”⁵⁸⁹ buyurmuşdur. Gerçi zâhiri ‘âlem-i beşeriyette idi. Ahvâl-i beşeriyetten her ḥâl ki kendiden şâdir olur idi. Ümmetine meşrû' olmağ için idi, kendi ihtiyâcından değil idi. Bunu te'yîd, İmâm Bûşîrî *Kaşîde-i Bürde*'sinde buyurmuşlardır:

[Bahr-ı Basît: Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün]

Da' mâ edde'athü'n-naşârâ fî nebiyyihimi

Va'ḥküm bimâ şî'te medḥen va'ḥtekimi⁵⁹⁰

[55^a] Ya'nî tâ'ife-i Naşârâ Ḥazret-i 'Îsâ ḥaḳḳında da'vâ etdiklerini terk eyle, ya'nî “Cenâb-ı Ḥaḳḳ'dır” deme ve bâtıl da'vâlardan birini deme. Onlardan başka ḥaḳḳ-ı hümayûnlarında ne türlü medḥ u şenâ eylesen eyle, cümlesine lâyıḳdır. Ve belki ḥaḳḳ ile söz bulup söylemek ḥuşûşunda kâffe-i zamânın şu'arâ ve fuşâḥası 'âcizlerdir, demektir. Ḥattâ 'aşr-ı hümayûnlarında bulunan ve beyne'l-udebâ feşâḥat ve belâgatı

⁵⁸⁶ Müellifin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nübüvvet mühründe yazılı olduğunu söylediği “Allâhu vahdehû lâ şerîke lehû” ibâresi ve bu mısralardan sadece ikincisi diğer bazı kaynaklarda yer almaktadır. Karşılaştırmak için bk. Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, Beyrut 1408/1988, I, 260; Süyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, Beyrut ty., I, 38; Dimeşki, *Sübülü'l-hüdâ*, II, 47. “Müsterih ol ey Muhammed, sen meysûrsun. Dilediğin yere tevecceḥ et, sen muzaffersin.” Tercüme için bk. Dimeşki, *Peygamber Külliyyâtı*, II, 47.

⁵⁸⁷ Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Abdillâh b. Abdilcebbâr eş-Şâzeli (ö. 656/1258). Şâzeliyye tarikatının kurucusu.

⁵⁸⁸ Kastallânî, *Mevâhibü'l-ledünniyye*, II, 222. “Hz. Muhammed (s.a.v.) bir insandır ama diğer insanlar gibi değildir. Nitekim yâkut da taşır ama diğer taşlar gibi değildir.” Tercüme için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 711.

⁵⁸⁹ “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, ne bir mukarreb melek ne de bir mürsel nebî o vakte sığmaz.” Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 204, nr. 2159; Kelâbâzî, *Bahrü'l-fevâid*, I, 208.

⁵⁹⁰ Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s. 55.

müsellem-i ‘âlemiyân olan Cenâb-ı Hassân⁵⁹¹ vesâ’ir şu‘arâ-yı zamân memdûh-ı mükerrerem Efendimiz’i medh u tavşif etmek taleb etdiklerinde ol sipehsâlâr-ı şaff-ı aşfiyânın meydân-ı meddâhında kümeyt-i kilik-i bedâyi‘-nikâları hakkıyla ‘inân-ı ‘ibâreye dest-res olamayup ve bi‘l-âhîre bunların cümlesi rikâb-ı ‘aciz ü ıztırâbda kalarak ve ne diyeceklerini şaşurup nihâyetü’l-emr “Ke-enneke hulikte kemâ teşâ’u.”⁵⁹² Ya’nî yâ Resûlullâh biz seniñ medh ü sitâyiş-i celîliñi edâ’ eder elfâz-ı kâfiye ve kelimât-ı vâfiye tedârikinde ‘âciz ve kâşır kaldık ve bizden başka hiçbir kimseniñ dañi seni lâyıq olduğun vech-i vecîhi üzere medh u sitâyiş etmek ihtimâli yokdur. Gûyâ ki sen arzu etdiğin şûret-i hasene üzere halk olundugun i‘tirâfiyla ol mükemmel-i mevcûdât ve ahsen-i mükevvenât kemâl-i cemâl ü hüsn-i hişâl-i bî-mişâlini ta‘rîf ve tavşif eylemişler idi. Hattâ bülegâ-i müşârun ileyhimden Ka‘b hazretleriniñ ebyâtından biri budur ki, huzûr-ı Sa‘âdetde izn-i Resûlullâh ile kırâ’at etmişlerdir:

[Bahr-ı Basît: Müstef’ilün Fe’ilün Müstef’ilün Fe’ilün]

İnne‘r-Resûle le-nûrun yusteżâ’u bihî

Mühennedün [55^b] min suyûfillâhi meslûlün⁵⁹³

Ya’nî taħkîķan Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretleri bir nûrdur ki, anıñla halk

⁵⁹¹ Ebü’l-Velîd (Ebü Abdîrrahmân) Hassân b. Sâbit b. el-Münzir el-Hazrecî el-Ensârî (ö. 60/680[?]). Hz. Peygamber (s.a.v.)’in şâiri olarak tanınan sahâbî.

⁵⁹² Abdurrahmân Berkükî, *Şerhu Dîvânı Hassân b. Sâbit*, Kahire 1347/1929, s. 10. Hasan b. Sâbit’in Efendimiz’in güzelliğini anlattığı şiiri:

[Bahr-ı Vâfir: Müfâ‘aletün Müfâ‘aletün Fe‘ûlün]

“Ve ahsenü minke lem tera kattu ‘aynin
Ve ecmelü minke lem telid’i’n-nisâu
Hulikte müberraen min külli ‘aybin
Ke-enneke kad hulikte kemâ teşâ’u”

Sâdik Vicdânî, Hasan b. Sâbit’in bu şiirini manzum olarak tercüme etmiştir.

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

“Görmedi senden güzel bir cism-i âli gözlerim
Etmedi senden güzel tevlid evlâd bir ana
Ayb ü noksandan berisin yâ Resûlullâh sen
Sanki arzu ettiğın sûrette halk etmiş Hudâ”

Karşılaştırmak için bk. Ali Yardım, *Peygamberimiz’in Şemâilî*, s. 61-62.

⁵⁹³ İsmail Kaya, *Bürde Kasidesi Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 1986, s. 130. Ka‘b b. Züheyr bu beyti okurken ikinci mısırâyı ‘mühennedün min suyûfi’l-hindî’ şeklinde okumuş, Efendimiz ‘min suyûfillah’ diye düzeltilmiştir ve hırkasını hediye etmiştir. Karşılaştırmak için bk. İsmail Kaya, *a.g.e.*, s. 133.

ziyâ' kesbederler. Ve Cenâb-ı Hakk'ın suyûfundan bir çekilmiş hindî seyfidir ki anın şer'-i şerîfi nûru ile zulumât-ı küfr u dâlâl mündefî' olup 'âlem ziyâ'-i İslâm'la rûşen oldu. Ve bir vücûd-ı şerîfdir ki bürhân-ı kâtı' ile hak ve bâtil mâbeynin tîg-ı hindî gibi faşletdi demek olur. **Rivâyet** olunur ki kaşîde-i şerîfeyi Ka'b hazretleri kırâ'at etdikde Şallallâhu 'aleyhi ve sellem mübârek zahr-ı sa'âdetlerinde olan hırka-i şerîfi Ka'b üzerine atdı. Hazret-i Mu'âviye hırka-i şerîfe için on biñ aķe gönderdi. Ka'b hazretleri eyitdi: "Böyle bir genc-i sa'âdete nâ'il olan zât hırka-i sa'âdetiñ bir parçasını dünyâ vü mâfihâya vermez."⁵⁹⁴ deyu işbu beyt ile cevâb verdi:

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

Değişmem misk-i Çîn'e 'anber-âmiziñ

Bütün dünyâyı verseler vermem bir mûy-i nâçiziñ

Şu'arâ-yı 'izâm hazarâtı bu bâbda kemâl-i 'aciz u kuşûrlarını i'tirâf etmişler iken artık bizim gibi 'âciz-i kem-bıdâ'anın vaşf-ı celîl-i cenâb-ı risâlet-penâhîde ne mertebelerde kuşûr etmiş olacağı kayden iştibâhdan âzâdedir. **Ma'lûm** ola ki Cenâb-ı Hakk nûrunu saçdı. Ol nûr-ı şerîf aşlâ müfterik olmadı. **Ya'nî** cemî'-i 'avâlim zulmet-âbâd-ı nâ-bûda mestûr ve mahfi iken Cenâb-ı Hakk nûrunu rûşen kılip şahrâ'-i şuhûda getirdi. Ve bu sebeble cemâl-i esmâdan perdeyi ref' etdi. Ve hakâyık-ı eşyâ' libâs-ı zuhûr ile melbûs [56^a] olup tecellî hâşıl oldu. Ve her hakîkat zîk-ı hafâdan teneffüs buldu. Harf iken kelime ve kelime iken âyet ve âyet iken sûre şûretinde tecellî kıldı. Ve herkes kendi hakîkatini ve ismini bilüp tedbîrde kârına meşgûl oldu. Kemâ kâle 'aleyhi's-selâm "**İnna'llâhe halâka'l-halka fî zulmetin şümme reşşe 'aleyhim min nûrihî fe-men eşâbehû min zâlike'n-nûri ihtedâ ve men ehṭa'ehû fe-ḳad zalle.**"⁵⁹⁵ Halakallâhu nûra Muhammedin min nûri cemâlihî. Kemâ kâlellâhu Te'âlâ "**Halaktü nûra Muhammedin min nûri vechî.**"⁵⁹⁶ **Güft Mevlânâ:**

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

⁵⁹⁴ Müellif Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde*'yi Efendimiz (s.a.v.)'e sunmasına dâir rivâyeti *Meâlimü'l-yakîn*'den iktibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ayhan Tergip, *Meâlimü'l-yakîn*, s. 376.

⁵⁹⁵ "Allah mahlûkâtını zulmette halk ederek üzerlerine kendi nûrundan serpti. Bu nûrdan kime isâbet etti ise hidâyete erişti, bu nûrun isâbetinde kime hatâ vâki oldu ise o dâlâlete düştü." Tirmizî, "İman", 2642; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 441, nr. 6854.

⁵⁹⁶ "Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nûrunu ise kendi nûrumdan yarattım."

Çünkü Hakk reşşe ‘aleyhim nûrahû
Müfterik hergiz ne-kerded nûr-ı û⁵⁹⁷

Şâhib-i Kuhistânî Bâbü'l-ezân'da *Kenz*'den nakledüp bu 'ibâret ile haber verir ki: Va'lem ennehû yüstehabbü en yeķüle 'inde semâ'i'l-ülâ mine's-şehâdeti's-sâniyeti şallallâhu 'aleyke yâ Resûlallâh ve 'inde semâ'i's-sâniyeti kıurret 'aynî bike yâ Resûlallâh şümme kâle **Allâhümme** metti'nî bi's-sem'î ve'l-başari ba'de vuзу'î züfra illâ ibhâmeyni 'ale'l-'ayneyni fe-innehû 'aleyhi's-selâm yekûnü kâiden lehû ile'l-cenneti.⁵⁹⁸ İntehâ. Bu kazıyyeniñ tafşili budur ki Hâzret-i Âdem behişt-âşiyân iken Fahr-i 'âlemiñ cemâline müştâk oldu. Cenâb-ı Hakk dañi ol şûret-i zîbâyı Âdem'in baş barmaklarındaki tırnakları üzerinde taşvîr buyurdu. Hâzret-i Âdem aña nazar-endâz olduğda bî-ihtiyâr taķbîl edüp gözlerine sürdü. Hâzret-i Cibrîl-i emîn bu kazıyyeden Fahr-i 'âlemi âgâh eyledikde Resûl-i Ekrem buyurdu ki **“Men semi'a ismî fi'l-ezâni fe-ķubile züfra ibhâmeyhi ve mesaħa 'alâ 'ayneyhi lem yeğum ebeden.”**⁵⁹⁹ Ve **'alâ rivâyetin** Âdem 'aleyhi's-selâm Fahr-i 'âlemiñ cemâline müştâk [56^b] olduğda nûr-ı Muştafâ şallallâhu 'aleyhi ve sellem şehâdet barmagında zâhir olup Hâzret-i Âdem aña selâm verdi. Cenâb-ı Hakk, Fahr-i 'âlem tarafından Hâzret-i Âdem'in selâmın aldı. Çünkü selâm Hâzret-i Âdem'den şâdir olmağla sünnet oldu. Ve redd-i selâm Cenâb-ı Hakk'dan olmağla farz olundu. Bu şûretde taķbîl-i züfr müsteħab oldu. **Ammâ** ba'zı 'ulemâ' mekrûhdur, bu maķûle şey' hadîs-i şerîfde vârid olmamışdur diyenlerin kelâmları şahih değildir. Meger murâdları hadîs-i merfû'da vârid olmamışdır demek ola. Nitekim İmâm Şehâvî *Maķâşid-i Hasene* nâm kitâbında “Lem yaşıħhu fi'l-merfû'i.”⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ “Ne vakit ki Hak Teâlâ nûrunu onların üzerine saçtı, onun nûru asla müfterik olmaz. ‘Nûr’dan murâd, hakikat-i vâhîde olan nûr-ı Muhammedîdir. ‘Zulmet’ten murâd, kesâfet ve zulmet-i tabiattır. İmdi, zulmet-i tabiiyye içinde mahlûk olan efrâd-ı beşeriyeden bu nûr-ı Muhammedî güneşi kimin kalbine aksetti ise o rûh-ı izâfiyi ve nûru bulup hidâyete vâsıl oldu ve kimin kalbine aksetmedi ise küfür ve dalâlet içinde kaldı ve rûh-ı izâfiyi bulamadı. İmdi, saçılan nûr-ı Muhammedî kurs-ı şems gibi hakikat-ı vâhîde olduğ için aslâ müfterik olmaz.” Mevlânâ, *Mesnevî*, II, 170, nr. 189; A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, III, 76, nr. 187.

⁵⁹⁸ Bursevî, *Rûhu'l-beyân*'da Ahzâb süresinin 56. âyetinin tefsîrinde Kuhistânî'nin *Şerh-i Kebîr*'inde *Kenzü'l-ubbâf*'dan naklettiğini söylediği bu bölümü aynen zikretmiştir. Karşılaştırmak için bk. Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, VII, 228. “Sen bil ki: ezanda ikinci şehâdetin birinci söylenişini duyunca ‘Allah sana salât etsin Yâ Resûlullâh’, ikinci defa söylenişini duyunca ‘Gözümün aydınlığı seninledir Yâ Resûlullâh’ denilmesi, ardından başparmakların tırnakları gözlerin üzerine konulduktan sonra ‘Allah’ım, beni İştiklerimden ve gördüklerimden faydalandır.’ denilmesi müsteħabtır. Çünkü Hz. Resûlullâh (s.a.v.) o kimseye rehber olup onu cennete götürecektir.” Tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XV, 582.

⁵⁹⁹ “Kim ezan okunurken ismimi duyar ve başparmaklarının tırnaklarını gözlerinin üzerine koyarak meshederse ona ebediyen sıkıntı yoktur.” Müellif Hz. Peygamber (s.a.v.)’in cemâlinin Âdem (a.s.)’in tırnaklarında görünmesi ve Hz. Âdem’in onları öpüp gözüne sürmesi rivâyetini, ilgili hadîsi ve Şehâvî’den yaptığı nakli *Rûhu'l-beyân*'dan ictibas etmiştir. Karşılaştırmak için bk. Bursevî, *a.g.e.*, VII, 229; tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XV, 583-84. Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*, s. 268.

⁶⁰⁰ “Bu hadîs merfû değildir.” meâlinde bir ibâredir.

demışdir. Bu huşûşda hadîş-i za‘îf ile terğîb bâbında ‘amel câ’izdir. Kemâ kâle’n-Nevevî kezâlik İbn Hacer *Uşûl-i hadîş*’de tecvîz etmişdir. Zîrâ kavâ'id-i İslâm'ı hâdim olmadığından mâ‘adâ nef‘-i ‘azîmi vardır, ez-cümle göz ağrısından halâş olunur müdâvemet olduğu hâlde Şiddîk-ı ekber daħi muvâzebeţ buyurlar idi kurretü ‘aynî bike yâ Resûlullâh fedâke ebî ve ümmî yâ Nebiyyallâh kâle kemâ kâle'l-Hakki fi *Rûhu'l-beyân*. **İşte** bu nûr-ı Ahmediyeyi bu âyet-i kerîme müeyyiddir. Kemâ kâlellâhu Te‘âlâ **“Allahu nûru’s-semâvâti ve'l-arzi.”**⁶⁰¹ en-Nûru bi'z-zammi bi't-Türki “aydınlık” mişlü'z-ziyâ'i yukâlû'z-ziyâ'u aqvâ min nûrin ve li-zâlike uzîfe ile'ş-şemsi ve'n-nûru ile'l-kameri fi kavlihî Te‘âlâ **“Ce‘ale’ş-şemse ziyâ'en ve'l-kamere nûran.”**⁶⁰² Ve zükira fi tefsîri ‘aynî en-nûru hünâ min esmâ'i'l-hüsnâ. Ve kâle şâhibü'l-*Keşşâf* ey zû nûri's-semâvâti ve'l-'arzi **ya'nî** yünevviru's-semâvâte bi-nûri melâ'iketi'l-mukarrebîn ve'l-'arza yünevviru bi-nûri enbiyâ'i'l-mürselîn. [57^a] **“Meşelü nûrihî”** ey meşelü nûrillâhi **“ke-mişkâtin”** ve hiye kanţaratün fi'l-hâ'iti ve lâ-yekûnü nüfûzehû fi'l-hârici **“fihâ”** ey el-mişkâtü **“mişbâhun”** ey eş-şu'letü ve'z-ziyâ'u **“el-mişbâhu fi zücâcetin”** ey el-kandîlü **“ez-zücâcetü”** ve hiye **“ke-ennehâ”** ey ez-zücâcetü **“kevkebün dürriyyün”** mişlü nücümi'l-zehreti'l-muzî'i **“yûkadu min şeceretin mübâreketin zeytûnetin”** ey şifatu'ş-şecereti **“lâ-şarkıyyetin ve lâ-ğarbiyyetin”** ey vasatü'l-âlemi ve hiye'ş-Şâmü'ş-şerîfi **“yekâdü zeytühâ”** ey eş-şeceretü **“yuzî'u”** ey min kemâli şafvetihî **“ve lev lem temseshü nârün”** ey zeytü'ş-şecereti **“nûrun”** ey nûru ziyâ'i'l-mişbâhi **“alâ nûrin”** ey yezîdü 'alâ nûri'l-kandîli fe'n-nûru 'alâ erba'ati akşâmin. **Evvelü** nûru'ş-şemsi ve'l-kameri ve hümâ yezharü'l-eşyâ'e'l-mahfiyyete fi'l-'ayni ve lâkinnehû lâ-yünzerühümâ **ve's-şânî** nûru'l-başari ve hüve lâ-yübşirü'l-eşyâ'e fi 'aynin velâkinnehû yübşirühû ve hüve eşrefün mine'l-evveli **eş-şâlişü** nûru'l-'akli ve yezharü'l-eşyâ'e'l-ma'külete fi'l-başireti ve yüdrükühâ **ve'r-râbî'u** nûru'l-Hakki ve yezharü'l-eşyâ'e'l-ma'dûmete ve yerâ rü'yetehû sârin fi'l-vücûdi ve'l-'ademi fe'l-eşyâ'e ma'dûmetün fi zâtihi ve lâkin mevcûdün fi'l-ilmillâhi Te‘âlâ ve hüve'l-murâd hâhünâ. **Ve ma'ne'l-âyeti “Allâhu nûru’s-semâvâti ve'l-arzi”** ey yezharü's-semâ'e ve'l-'arza bi-kemâlihi'l-ğudreti'l-ezeliyyeti min ketmi'l-'ademi ilâ vücûdi'ş-şahrâ'i.⁶⁰³ Kemâ

⁶⁰¹ “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (en-Nûr 24/35)

⁶⁰² “Güneşi ziyâ ışık kaynağı ve ayı da nûr kılan O'dur.” (Yûnus 10/5)

⁶⁰³ Nûr âyetinin tefsîri, Bursevî'nin tefsîriyle örtüşmektedir. Karşılaştırmak için bk. Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, VI, 152-157. Tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, XIII, 401-413.

kālehû fi hadîsi kudsihî “**Küntü kenzen mahfiyyen**”⁶⁰⁴ ilh. “**Meşelü nûrihî**” ey şifatu’n-nûri mensûbün ilallâhi Te’âlâ el-murâdü minhü et-ta’ayyünü’l-evvelü **ya’nî** el-ḥaḳḳatü’l-Muḥammediyye “**ke-mişkâtin**” ey ke-cismi’n-Nebiyyi ‘aleyhi’s-selâm “**fihâ**” ey fi cismi’n-Nebiyyi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem “**mişbâhun**” ey ziyâ’u’n-nübüvveti “**el-mişbâhu fi zücâcetin ez-zücâcetü**” ey ez-ziyâ’u fi bâṭını [57^b] velâyeti Muhammedin ‘aleyhi’s-selâm “**ke-ennehâ**” ey nûru bâṭını Muhammedin ‘aleyhi’s-selâm “**kevkebün dürriyyün**” ey mişlü nûri necmi’ş-şafaḳı “**yûkadu**” ey yezîdü nûra Muhammedin “**min şeceratin**” ve hiye kinâyetün ‘an İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm ey min şecereti’l-enbiyâ’i “**mübâreketin**” kemâ kâlellâhu Te’âlâ fi ḥaḳḳihî “**Ve bâreknâ ‘aleyhi ve ‘alâ İshâka**”⁶⁰⁵ “**zeytûnetin**” ey şifatu’ş-şecereti’l-münâsebeti beynehümâ. **Ya’nî** nebete’z-zeytûnü fi’ş-Şâmi’ş-şerîfi hattâ yed’uhû seb’îne nebiyyen bi’l-bereketi ve ğurise hazihî ibtidâ’en ba’de tûfâni’n-Nûhi ve kezâlike İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm evvelü’n-nebiyyîne ba’de’t-tûfân “**lâ şarḳiyyetin**” ey lâ yu’îdühü ilâ tûlû’i’ş-şemsi “**ve lâ ğarbiyyetin**” lâ ilâ ğurûbi’ş-şemsi “**yekâdü zeytühâ**” ey muḥabbetü’l-ḥulleti “**yuẓ’u**” ey min kemâli’l-muḥabbeti “**Ve lev lem temseshü nârün**” ey lem yemessü muḥabbete İbrâhîme nârün ve yectemi’ü’l-muḥabbetâni ve hümâ muḥabbetü İbrâhîmin ve muḥabbetü Muhammedin ‘aleyhime’s-selâm fe-lâ ḥâcetün ilâ messi’n-nâri bel yûkadu bi-nefsihî “**nûrun ‘alâ nûrin**” ey yectemi’u nûru şabâḫati nûri İbrâhîmin ve melâḫati nûri Muhammedin ve yekûnü’l-melâḫatü münşabiġan bi’ş-şabâḫati.”⁶⁰⁶ **Naẓm:**

⁶⁰⁴ “Ben gizli bir hazîne idim.” Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 132; İbnü’l-Arabî, *Fütûḫâtü’l-Mekkiyye*, III, 267.

⁶⁰⁵ “Hem O’na (İbrahim’e) hem İshâk’a bereketler verdik.” (es-Saffât 37/113)

⁶⁰⁶ “Nûr Türkçede ‘aydınlık’ demektir. Meselâ ziyâ gibi. Nûrdan daha parlak olan ışığa ziyâ denir. Bundan dolayı ziyâ güneşe, nûr aya izâfe edilir. Allah’ın “Güneşi ziyâ ve ayı da nûr kılan O’dur.” âyetinde buyurduğu gibi. Tefsîrde böyle zikredilir. Burada nûrun hakikati esmâü’l-hüsnâdır. *Keşşâf* müellifi Zemahşerî der ki: nûr yerlerin ve göklerin sâhibidir. Yani Allah mukarrebîn meleklerinin nûruyla gökleri, gönderdiği resûllerin nûruyla yeryüzünü aydınlatır. ‘**Onun nûrunun temsîli**’ yani Allah’ın nûrunun temsîlidir. ‘**Kandillik gibidir**’ duvarda açılan oyuktur, onun nüfûzu dışarıya olmaz. ‘**Onun içinde**’ yani kandil koymak için duvarda açılan oyuktur. ‘**Kandildir**’ yani ateşin yalımı ve ışıktır. ‘**Kandil cam bir fânus içinde**’ yani kandildir. ‘**Cam fânus**’ yani o kandildir. ‘**O şunun gibidir**’ yani ışığın koyulduğu cam şişedir. ‘**Parlayan bir yıldız**’ yani ışık saçan yıldız gibidir. ‘**Mübârek zeytin ağacından yakılır.**’ yani ağacın sıfatıdır. ‘**Ne doğuya âit ne de batya**’ yani dünyanın ortasında, Şam’dadır. ‘**Onun yağı kendi kendine**’ yani ağaçtır. ‘**Işık verir**’ yani onun saffetinin kemâlidir. ‘**Ateş ona değmez**’ yani ağacın yağıdır. ‘**Nûr**’ yani kandilin ışığının nûrudur. ‘**Nûr üstüne**’ kandilin nûrunu artırır. Nûr dört kısımdır. Birincisi: güneş ve ayın nûru. Ve o ikisi gizli olan eşyayı gözlerle gösterir fakat kendisi onları göremez. İkincisi: gözün nûru. Eşyayı gözlerle âşikâr eder fakat kendisi de eşyayı görür. Bu birincisinden daha şereflidir. Üçüncüsü: Aklın nûru. Akıl ile idrâk edilen şeyleri basiretlere gösterir, kendisi de onları görür ve idrâk eder. Dördüncüsü: Hakk’ın nûru. Yoklukta gizlenmiş olan şeyleri gösterir. Bu nûr onları varlıkta gördüğü gibi yoklukta da görür. Zâtında eşya yoktur fakat ancak Allah’ın ilminde mevcuttur. Bundan murâd budur. ‘**Allah yerlerin ve göklerin nûrudur.**’ âyetinin manası, Allah yeri ve gökleri, ezeli kudretinin kemâli ile adem âleminde vücûd âlemine çıkartmıştır. ‘**Gizli bir hazîne idim.**’ gibi kudsi hadîslerde zikredildiği gibi. ‘**Onun nûrunun temsîli**’ Allah’ın nûr sıfatıdır. Bundan murâd taayyün-i evvel yani hakikat-i Muhammediyedir. ‘**Kandillik gibidir**’ yani Efendimiz aleyhi’s-selâm’ın cismini temsîl eder. ‘**Onun içinde**’ yani Efendimiz (s.a.v.)’in cisimidir. ‘**Kandildir**’ yani nübüvvetin ışığıdır. ‘**Kandil cam bir fânusun içinde**’ yani Muhammed aleyhi’s-selâm’ın Allah’a yakınlığının bâṭınıdır. ‘**O şunun gibidir**’ yani Muhammed aleyhi’s-selâm’ın

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün]

Peder nûr u püser nûrîst meşhûr

Ez îñ câ fehm kun nûrun 'alâ nûr⁶⁰⁷

Ba'de-zâ nûr-i Muhammedî ki hulefâ-yı râşidîn hazerâtına intikâl etmiştir. Ez cümle Şiddîk-ı ekber şânında bu âyet-i kerîme nâzil oldu ki ve “**Mâ li-aḥadin 'indehû min ni'metin tüczâ ille'btigâ'e.**”⁶⁰⁸ Ancak Rabbisi Cenâb-ı a'lânın rızâsını taleb içündür. 'An qarîb rûz-ı cezâda aña kıbel-i İlâhîden i'tâ' olunan şevâba ol 'abd-i aḥlaş râzı olur. Hulefâ-yı şelâseniñ daḥi ḥaḳḳ-ı 'âlîlerinde âyet-i kerîme nâzil olmuştur. “**Aşḥâbî ke'n-nücûmi.**”⁶⁰⁹ ḥadîş-i şerîfi daḥi kemâllerini i'lân eder. Mevrid-i ḥadîş budur ki [58^a] “**Recülün ḥalefe en lâ yeḥa'a zevcetehû ḥattâ ḥîn.**” Ya'nî bir recül yemîn eyledi ki zevcesine vaḥ' eylemeye bir ḥîn. **Ba'dehû** recül-i mezkûre nedâmet gelüp derdine dermân için ḥuzûr-ı Şiddîk'a gelüp merâmını 'arz eyledikde kâle efdalü'l-ümme'ti 'ale't-taḥḳîḳ seyyidînâ Ebâ Bekr eş-Şiddîk raḍ iyallâhu 'anhu veliyyü't-tevfîḳ “Ütrük zevceke ilâ yevmi'l-ḳıyâmeti.”⁶¹⁰ “**Ve metta'nâhüm ilâ ḥîn.**”⁶¹¹ âyet-i kerîmesiyle cevâb verdiler. **Ba'dehû** Ḥazret-i 'Ömerü'l-Fârûḳ ḥuzûrunda ifâde-i ḥâl etdikde **kâle** Ḥazret-i 'Ömer “Mâ ḥala'atü'ş-şemsu ve'l-ḳameru tereke ilâ seb'îne senetin.”⁶¹² “**Le-yescünunnehû ḥattâ ḥîn.**”⁶¹³ âyet-i kerîmesiyle cevâb verdiler. **Ba'dehû** ḥuzûr-ı Ḥazret-i 'Oşmân'a ḥikâye eyledilerse kâle Ḥazret-i 'Oşmân bin 'Affân 'aleyhi raḥmetü'l-ḡufrân “**Tu'tî ükülehâ külle ḥîn.**”⁶¹⁴ âyet-i bâhîretü'ş-şân ile cevâb

---

bâtınıdaki nûrdur. ‘**Parlayan bir yıldız**’ yani her taraftan görülen yıldızın nûrudur. ‘**Yakılır**’ Muhammed aleyhi’s-selâm’ın nûrunu artırır. ‘**Ağaçtan**’ yani o İbrahim aleyhi’s-selâm’dan kinâyedir, yani nebîler silsilesidir. ‘**Mübârek**’ Allah’ın hakkında ‘**Hem İbrahim’e hem İshâk’a bereketler verdik**’ demesi gibidir. ‘**Zeytin ağacı**’ yani bu ikisi arasındaki nispet ağacının sıfatıdır. Yani zeytin Şam’da yetişir ve yetmiş peygamber onun bereketiyle duâ etmiştir. İlk olarak Nûh tufânından sonra dikilmiştir. Ve İbrahim (a.s.) da Nûh tufânından sonraki ilk peygamberdir. ‘**Doğuya âit olmayan**’ yani güneşin doğduğu yere âit değildir. ‘**Batıya âit olmayan**’ güneşin battığı yere de âit değildir. ‘**Onun yağı kendi kendine**’ muhabbetle hulletin birleşmesidir. Halîl ile Habîb arasındaki muhabbet. ‘**Işık verir**’ yani muhabbetin kemâlinden ‘**Ateş ona değmez**’ yani ateş Hz. İbrahim’in muhabbetine dokunmadı. Ateşin Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed’in muhabbetine dokunmasına gerek kalmadı bilakis o kendisini aydınlatır. ‘**Nûr üstüne nûrdur**’ yani nûr, Hz. İbrahim’in nûrunun güzelliğini ve Hz. Muhammed’in nûrunun güzelliğini bir araya getirdi. Hz. Muhammed’in güzelliği, Hz. İbrahim’in güzelliğiyle de süslenmiş oldu.”

⁶⁰⁷ Bursavî, *Rûhu'l-beyân*, VI, 157. “Efendimiz (s.a.v.)’ın pederi İbrahim (a.s.) nûrdur, kendisi de nûrdur mâlûm, buradan ‘nûr üstüne nûr’ sırrını idrâk eyle.” Tercüme için bk. Bursavî, *a.g.e.*, XIII, 410.

⁶⁰⁸ “O, yaptığı iyiliği karşılık bekleyerek yapmaz.” (el-Leyl 92/19)

⁶⁰⁹ “Benim aşâbım gökteki yıldızlar gibidir.” Beyhakî, *el-Medhal*, I, 163, nr. 153; Hatîb el-Baḡdâdî, *el-Kifâye*, I, 48; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 132, nr. 381.

⁶¹⁰ “Zevcenî kıyâmet gününe kadar terk et.” meâlinde bir ibâredir.

⁶¹¹ “Ve onları belli bir zamana kadar yararlandırdık.” (Yûnûs 10/98)

⁶¹² “Zevcenî, güneş ve ay doğduğu müddetçe yetmiş sene terk et.” meâlinde bir ibâredir.

⁶¹³ “Onları bir süre zindana atmayı uygun buldular.” (Yûsuf 12/35)

⁶¹⁴ “Bu ağaç (Allah’ın izniyle) her zaman meyvesini verir.” (İbrahim 14/25)

i'tâ' etdiler. **Şümme** zehebe ilâ huzûr-i 'Ali rağiyallâhu 'anhu fe-kâle esedullâhi'l-gâlib 'Aliyyü'bnü Ebî Tâlib kerremallâhu vechehû hazretleri daği "İzheb hâze'l-leyleti."⁶¹⁵ deyu "**Fe-sübĥânullâhi ĥıne tümsüne ve ĥıne tüşbihüne.**"⁶¹⁶ âyet-i kerîmesiyle cevâb verdiler. Bu kağiyye-i marzıyye sem'î-i Hazret-i Fahr-i 'âlem olduğda **kâle** küllühüm şâdıķün "**Aşĥâbî ke'n-nücûmi bi-eyyihim iķtedeytüm ihtedeytüm.**"⁶¹⁷ buyurdular.
Bejt:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Merĥabâ ey peyk-i müştâķân be-dih peygâm-ı dost

Tâ kunem cân ez ser-i raĥbet fedâ'-i nâm-ı dost

Vâlih ü şeydâst dâ'im hem çü bülbül der kafes

Tûĥî-i ĥab'em zi 'aşķ-ı şekker ü bâdâm-ı dost⁶¹⁸

***

Egerçi dost be-çîzî nemî ĥired mâ râ

Be-'âlemî ne-furûşem mûy ez ser-i dost

Bu dađi meşĥûrdur ki şîr-i Ĥudâ Hazret-i 'Aliyyü'l-Murtażâ kerremallâhu vechehû cenâblarının mübârek vücûd-ı şerîflerine bir ĥazâda birkaç pâre tîr-ı cân-gâh işâbet edüp [58^b] üstüĥân-ı sa'âdetlerine bir vech ile te'sîr etmiş ki şiddet-i vec'inden iĥrâc ĥâyette müte'essir olduğda "Eşnâ'-i şalâtda iĥrâc idiñ, zîrâ şalât vaķt-i istiĥrâķda bî-hodluk hengâmında iĥrâcî âsân olur." deyu emir buyurdıklarına binâ'en imtişâlen li-emri'l-'âlî şalâta müteveccih kıble-i ĥaķîķât oldukları ĥâlde cerrâĥdârlar ol tîrleri iĥrâc etdiklerinde ceriĥa-i mübâreklerinden feverân eden ĥûn-ı gülgûn-revân muşallâ-yı gülzâr-ı behişt olup şalâtdan fâriĥ olup nehr-i ĥamr-ı behişt gibi seyelân eden ĥûn-ı gülgülü ĥikmetden su'âl buyurdıklarında "Tîr-i mezkûrların iĥrâcından cereyân eden dem-i müşĥindir." deyu cevâb verdiklerinde ĥasem yâd edüp "Zerre kağar âĥâĥ

⁶¹⁵ "Bu gece ĥit zevcenin yanına." meâlinde bir ibâredir.

⁶¹⁶ "Öyle ise akşama ĥirdiĥinizde, sabaha kavuştuĥunuzda Allah'ı tesbîĥ edin." (er-Rûm 30/17)

⁶¹⁷ "Benim aşĥbım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız ĥidâyete erersiniz."

⁶¹⁸ Hâfiz-ı Şîrâzî, *Dîvân* (haz. Hüseyin Pejman), Tahran 1315/1897-98, s. 15-16. "Hoşgeldin ey iştiyâķ çekenlere haber getiren, sevgiliden bir haber ver de canımı seve seve onun adına fedâ edeyim. Dostun şekerinin, bademinin aşķıyla tabiatımın dudusu kafese düşmüş bülbül gibi dâimâ ĥayrân dâimâ perîşan bir ĥâlde." Tercüme için bk. Hâfiz, *Dîvân* (trc. Abdülbâķî Gölpınarlı), İstanbul 1968, s. 21.

olmadım.” buyurur. Bu kadar huzû‘ ve huşû‘ ve huzûr-ı istiğrâk derkâr iken yine Cenâb-ı ‘Ali cenâblarından menkûldur ki “Fi’l-‘ömr murâd-ı dil-hâh üzere iki rek‘at edâ-i şalât edemedim.” buyurmuşlar. **Rivâyet** olunur ki imâmeynü’l-hümâmeyn, maḥdûmeyn-i mükerrmeyn, mazlûmeyn-i şehîdeyn a‘ni bihimâ Ḥasaneynü’l-aḥseneyn raḍiyallâhu ‘anhümâ ve ‘an ebeveyhimâ Şallallâhu Te‘âlâ ‘alâ ceddeyhimâ ḥîn-i şabâvetlerinde Ḥazret-i Resûl-i Ekrem bir gün Ḥazret-i Ḥasan’ın leb-i şerîflerinden bûs ve Ḥazret-i Ḥüseyn’in daḥi gerdân-ı ‘âlîlerinden taḫbîl edüp râyiḥa-i cenneti istişmâm buyurmaları evânında Cibrîl-i emîn, Diḥyetü’l-Kelbî şûretinde nüzûl etdikde ol maḥdûm-ı mükerrmeler Ḥazret-i Cibrîl’in ceyb-i şerîflerin tefîş etdiklerinde Faḥr-i ‘âlem Efendimiz men‘ buyurduklarında Cibrîl-i emîn buyurdular ki “Reyhân-ı cennet olan maḥdûmların ben ḥâdimleri oldum ki Ḥazret-i Fâtımâ raḍiyallâhu ‘anhâ gecede teheccüd [59^a] namâzına şurû‘ edüp ba‘de’l-edâ’ mûmâ ileyhimânın bükâlarında vâlide-i muḥteremeleri rahatsız olmalarıyla baña ḥiṭâb-ı ‘izzet vâki‘ olurdu ki: ‘Yâ Cibrîl nüzûl eyle tâ ki Fâtımâ câriyem rahatsız oldu. Ḥasaneynin beşiklerin taḫrîk eyle, bir miqdâr vâlideleri istirâhat etsinler.’ Ben daḥi vaḫt-i şubḥa dek taḫrîk-i mehd eylerdim. Mine’l-ḳadîm baña alışıklardır. ‘Acabâ murâdları nedir?’ didüklerinde Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdular ki “Zât-ı risâlet-i ‘âlîñizi Diḥye zannederler. Zîrâ Diḥye Şâm-ı Şerîf’den geldiklerinde kendilerine münâsib hediye getirirler idi.” Ol demde Cibrîl-i emîn ceyb-i sa‘âdetlerinden bir kırmızı elma ile bir şalkım ‘ineb ibrâz etdiklerinde Ḥazret-i Ḥasan ‘inebi ve Ḥüseyn daḥi elmayı aḥzetteklerinde Cibrîl-i emîn bükâ etdiklerinde Ḥazret-i Risâlet sebab-i ḥikmetinden istifşârlarında Ḥazret-i Cibrîl eyitdiler ki “Vaḫt-i ḳarîbde Ḥazret-i Ḥasan’ın reng-i rûyu zehr ile mânend-i engûr olup şerbet-i şehâdeti nûş etse gerekdir. Ḥüseyn-i mazlûmuñ daḥi levn-i rûyu verd-i aḥmer mânend-i tüffâḥ olup ser-a-pây dem-i gülgûn ile ‘an ḳarîb şerbet-i şehâdeti nûş etse gerekdir.” Fi’l-ḥaḳîḳa Ḥazret-i Ḥasan şerbet-i şehâdeti nûş edüp Ḥazret-i Ḥüseyn’e vedâ‘ı hengâmında eyitdi: “Bezm-i belâda câm-ı ‘aşḳ-ı şehâdet nûş etmeye henüz saña nevbet gelmemişdir. Ve sâḳî-i ecel seni henüz yâd edegelmemişdir. ‘An ḳarîb sen daḥi bu şerbet-i şehâdetden nûş edüp zümre-i şühedâya mülḥaḳ olmaḡla murâdınca bu ḥân-ı muşîbetden naşîb alsañ gerekdir.” deyu ḥatm-i kelâm edüp rûh-ı pür-fütûḥu [59^b] a‘lâ-yı ‘iliyyîne ‘urûc eyledi. Raḍiyallâhu ‘anhümâ. **Yine** yevmen mine’l-eyyâm Ḥazret-i Ḥüseyn ḥîn-i şabâvetlerinde huzûr-ı Sa‘âdet’e gelüp eyitdi: “Yâ ceddâ, Ebû Cehil’in oḡlu bugün bir zînetli nâḳaya süvâr olmuş. Baña kelâm-âmîz ile rencîde-i dil edüp

hâtırım perîşân eyledi. Ben dağı öyle bir nâka isterim.” deyu ricâ ve niyâz etdiklerinde Fahr-i ‘âlem buyurdular ki: “Yâ büneyy, işte ben saña nâka oldum.” deyu yed-i sa‘âdetlerin arza, vech-i sa‘âdetlerin türâba vaz‘ edüp raqabe-i siyâdetlerine rekb etdikde hücre-i şerîfde birkaç def‘a seyr u hareket etmeleriyle ol mağdûm-ı sâmi eyitdi: “Yâ ceddâ, ibn mel‘ûnuñ nâkası iki tarafa meyledüp ‘aff ‘aff deyu na‘râ eder. Qanı seniñ ‘aff ‘affiñ?” Der-‘ağab Resûl-i Ekrem yemîn-i sa‘âdetlerine şevkle bir ‘aff ve yesâr-ı şerîflerine ‘aşkla bir ‘aff etdikde ehl-i melekûta velvele, ehl-i ceberûta gulgule düşüp ‘arş-ı a‘zamı zelzeledi. Öñüne dağı bir şiddetli ‘aff murâd etdikde der-‘ağab Cibrîl-i emîn nâzil olup raqabe-i sa‘âdeti imsâk edüp eyitdi: “Yâ Muhammed, Rabbiñ Te‘âlâ ve taqaddes hazretleri selâm eder. İşbu tevâzu‘uñ haddin aşup ehl-i semâvâtı giryân eyledi. Buña muqâbil Cenâb-ı Haqq evvelki ‘affiñla nârda olan ümmetiñden nişfini ‘afv, def‘a-i şânîde olan ‘aff ‘affiñla dîger nişfini ‘afv buyurdular. Egerçi def‘a-i şâlişede bir dağı ‘aff ‘aff demiş olsa idiñiz nâr-ı cañimde qa‘â ferd-i vâhid qalmasa gerek idi. Ve lihâzâ emr-i Rabbâniyle raqabe-i sa‘âdetiñ imsâk eyledim.” buyurdular emrini teblîğ ederler.⁶¹⁹ [60^a] Hazret-i Hüseyin-i mazlûmuñ deşt-i Kerbelâ’da hîn-i şehâdetlerinde tekellüm etdiği ebyât:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Şeref-i şem‘-i şebistân-ı hayâl⁶²⁰

Ben nihâl-i gülşen-i ‘adl ü riyâz-ı işmetem

Ey fesâd ehli nedir bunca baña cevr ü cefâ

Dökdüñüz bir bir atup seng-i sitem evrâkıımı

Qoyduñuz tenhâ beni ğurbetde bî-berk ü nevâ

Hâliyâ katlim fenâsına kılmışsız ğulüvv

Qankı mezhebde benim kat‘-ı hayâtımdır revâ

⁶¹⁹ Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in çocukluklarında Efendimiz (s.a.v.)’den deve gibi yere yatıp Efendimiz’in ‘af af’ demesini istemeleri ve Efendimiz’in de onları kırmayıp bunu yapması üzerine ehl-i hatânın günâhlarının affedilmesi rivâyeti için bk. Ankaravî, *Minhâcü’l-fukarâ* (haz. Safî Arpağuş), s. 328.

⁶²⁰ Fuzûlî, *Hadîkatü’s-süedâ*, s. 418. Bu eserde bu mısra “Gevher-i kân-ı şeref şem‘-i şebistân-ı hayâ” şeklinde geçmektedir. Müellif, beytin ilk mısrası olan “Ol benem kim şem‘-i nûr-ı hilkatımdır Fâtımâ” mısrasını burada zikretmemiştir. Burada geçen “katlim fenâsına” ibâresi *a.g.e.*’de “kat üm temennâsında” şeklindedir.

Yezîd huzûrunda Ümmü Gülşüm, Zeyne'l-‘Âbidîn’in katline kaçdettikleri hinde feryâd ile tekellüm etdiği **ebÿâtdır**:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ey felek şerm et ne bid‘atdır ki bünyâd eylediñ
Hânedân-ı Aḥmed-i Muḥtâr’a bî-dâd eylediñ

Ehl-i Beyt-i Muştafâ’ya biñ sitem gördüñ revâ
Tâ Yezîd-i pür-cefânñ gönlünü şad eylediñ

Bu ne fikr-i bâtıl ü endîşe-i bî-hûdedir
Kim yıķup biñ Ka‘be bir puthâne âbâd eylediñ

Ey Yezîd-i pür-cefâ her kimse bir ad eylemiş
Sen daḥi bu zulm ile ‘âlemde bir ad eylediñ⁶²¹

***

[Bahr-ı Tavîl: Fe’ûlün Mefâ‘ilün Fe’ûlün Mefâ‘ilün]

Ünâdıke yâ ceddâhu yâ ḥayre mürselün
Hüseynüke maḳtûlün ve neslüke zâyi‘ün⁶²²

Hâzret-i Zeyne'l-‘Âbidîn daḥi feşâḥati meydân-ı ‘ibârete bıraķup ḥarâret-i ‘işmet ve cür‘et-i ‘urûķ-ı Hâşimî cûşa gelüp bî-muḥâbâ dedi: “Ey Yezîd-i gümrâh bu Resûl-i Kerîm ki zikri zîver-i menâbirdir. Âyâ seniñ ceddîñ midir ya benim? Ve bu şâhib-i şân-ı ‘azîm ki vaşfi vird-i eşâgir ü ekâbirdir. Âyâ saña mı akrebdir ya baña? **Eger** derseñ bilmezem; bu, kemâl-i tecâhüldür. **Ve eger** derseñ ki bilirim, âyâ ne ḥıyât-ı ğalaṭ ve endîşe-i bâtıldır, bu ñe zeḥârif-i dünyâ-yı bî-i‘tibâr [60^b] için sarây-ı ‘âķıbetiñ vîrân edüp naķd-i Resûlullâh’ı teşne ve ḥayrân kılıp ve muḥadderât-ı Ehl-i Beyti nâ-maḥremle şehirden şehire gezdürüp mübtelâ-yı miḥnet-i ğurbet kıldıñ? **Eger** ḥulķuñda eşer-i İslâm var ise nedir bu istiḥfâf-ı nuķabâ’-i İslâm? **Ve eger** yok ise nedir bu mescid

⁶²¹ Fuzûlî, *Hadîkatü’s-süedâ*, s. 462.

⁶²² “Sana sesleniyorum dedeciğim, ey en hayırlı Peygamber! Torunun Hüseyin öldürüldü ve soyun yitip gitti.” Fuzûlî, *a.g.e.*, s. 464.

ü mihrâbı âlûde kıilup ‘âdet-i bâtılaya kıyâm u iqdâm etmek?’” Yezîd ol demde havfa tâbi‘ olup def‘-i mazanne için cem‘î-i ümerâ‘-i Şâm ü Kûfe‘yi cem‘ edüp gûyâ izhâr-ı te‘essüf kıldı ki “Ben Hâzret-i Hüseyn’in kıatline râzı değil idim. La‘net ‘Ubeyd bin Ziyâd’a ki bu emr-i kıabîha iqdâm edüp beni ‘İrâk ve Şâm’da bed-nâm etdi.” deyu ‘özür diledi.⁶²³

Güft Şâh-zâde

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ey felek bir gün benim re‘yimle devrân etmediñ

Derdi çok verdiñ velî derde giriftâr eylediñ

Hîç benim menzilde muhlîşlerim cem‘ olmadı

Bir engîz ile cem‘iyyetim perîşân eylediñ⁶²⁴

***

Naşîhat kıabûl etmedi ol pelîd

Toğrulmadı gitdi ol Yezîd

li-Mü‘ellifihî

Qoyasıñ eğrile bir tâze nihâli

Büyüse toğrulur mu añla mişâli

li-Muğarririhî

Ber-püşt u hâricî-zede‘em çün pence-i esed

Hûn-ı Hüseyn mî talebem yâ ‘Alî meded

Ey ‘âşıq-ı müştâk çün-i çerâdan geç. Zîrâ hikmet-i balîğa-i Rabbânî binâ‘-i mükevvenât ve kıudret-i kâmile-i sübhânî muşavvir-i eşkâl-i mevcûdât böyle iktizâ

⁶²³ Hz. Hüseyn’in Kerbelâ‘da şehit edilmesinin ardından Ehl-i Beyt kadınları ve Zeynelâbidîn Şâm’a götürülür. Ubeydullâh b. Ziyâd, Hz. Hüseyn’in başı ile Zeynep, Ümmü Gülsüm ve Zeynelâbidîn‘i Yezid’e sunar. Ehl-i Beytin feryadlarından müteessir olan Yezid, Zeynelâbidîn’e bir isteği olup olmadığını sorar. Zeynelâbidîn ise babasının kâtilinin kendisine teslim edilmesini ve Cumâ hutbesini okumayı ister. Ve hutbede, Yezid’le arasında müellifin buraya iktibas ettiği konuşma geçer. Karşılaştırmak için bk. Fuzûlî, *Hadîkatü’s-süedâ*, s. 468.

⁶²⁴ Fuzûlî, *a.g.e.*, s. 287.

kılmış ki penbe-i vücûd-ı beşer mazhar-ı cemî'-i şıfât olup gâh eṭvâr-ı sûtûdeleri i'mâl-i zemîmelerine gâlib [61^a] düşüp rif'at-ı iktidârları melâ'ikeden a'lâ ola. Ve gâhî ef'âl-i kabîhaları ahlâk-ı hamîdelerine fâ'ik olup rütbe-i i'tibârların İblîs'den ednâ kıla. Ve ba'zı erbâb-ı ḥakâyık ki 'âlem-i kevn ü fesâda insân-ı kebîr demiş. Bu ma'nâyı mutazammındır ki şûret-i 'âlem hemîşe mütenevvi' ve mütelevvindir. Gâhî mesned-i ḥilâfetde ḥulefâ-yı 'adâlet-şi'âr ü salâtîn-i re'fet-dişâr olmağda istiklâl bulup erbâb-ı küfr ü tuğyân maḥhûr olur. Ve gâhî serîr-i eyâletde mülûk-ı cefâ-pîşe ve ḥukkâm-ı sitem-endîşe mütemekkin olup aşḥâb-ı 'aql ü îmânı mağbûn ve maḥzûl kılar. Ḥakîm-i Muṭlak'a i'tirâz vârid olmaz ki Hüseyn-i mazlûmu ağladup Yezîd-i fâciri çerâ güldüre? Zîrâ Yezîd'in eyyâm-ı istiklâl-i ḥükûmeti ki cemî'-i ef'âl-i zemîmeyi câmi' olup cihânı fiş u fesâdla dâru'l-fesâd etmiş idi. Ve Ḥazret-i Hüseyn-i mazlûmuñ zamân-ı istilâyı muḥtefi idiği tamâme-i ahlâk-ı kerîmeye mazhâr-ı vâki' olup 'âlem-i şûretde muşîbet ve melâli kemâle yetmiş idi. "Kütüb-i semâvîden menkûdür ki: 'Men aḥabbe şubbe 'aleyhi'l-belâ'u.' **Ya'nî** bir bende-i muḥbil ki muḥibb olmağla liyâkat buldu, lâ-cerem kendisin hedef-i sihâm-ı belâ' ve menzil-i nüzûl-i 'anâ kıldı. Hemîşe sebze-i şadâkat gülzâr-ı tıynde bârân-ı belâdan neşv ü nemâ buldu ve çerâğ-ı muḥabbet ḥalvet-i ḥilkatde âteş-i muḥabbetden rûşen olur ki el-belâ'u li'l-velâ'i ke'l-lehebi li'z-zehebi."⁶²⁵ Nitekim Ḥazret-i İbrâhîm, Ḥazret-i İsmâ'îl'e çeşm-i iltifâtla ol âfitâb-ı 'âlem-tâbîn şafḥa-i ruḥsârını muṭâla'a kıldıkda silsile-i gîsû-yı müşk-bârından her ser-i mû [61^b] cânına bir reg peyvende ve şa'sa'a-i cemâl-i pür nûrundan her rişte-i şu'â' bir 'uzvuna bend olup lezzet-i dîdârında maḥvoldu. Lâ-cerem silsile-i gayret-i 'aşk-ı İlâhî müteḥarrîk olup râbîta-i muḥabbet-i mecâzîniñ inqitâ'ı lâzım geldi ve ma'sûk-ı müşfik 'âşık-ı şadîkın ağıyârdan kat' etmeyi teveccüh kıldı. Çün Ḥazret-i Halîl'in ḳalbini muḥabbet-i İsmâ'îl memlû kıldı. Vâkı'asında dîvân-ı kazâdan ḥükm oldu ki "Ey maḥrem-i serâ-perde-i ḥullet ve ey muḳtedâ-yı ümmet, eger câdde-i muḥabbetimde şâbit-ḳadem iseñ benden gayrıdan rağbeti faşl eyle ve meftûnu olduğıñ ciğer-kûşeñden rişte-i ḥayâtına tîğ-i inqitâ' tavşîl eyle." Ḥazret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm ol ḥ'âbdan bîdâr olduğda Hâcer'e eyitdi: "Ey hemser-i mihrîbân, İsmâ'îl'e tecdîd-i libâs birle zîver ver ki dost mihmânı olur." Ḥazret-i Hâcer bi-ḥasebi'l-işâret ol ḥurşîd-i âsumân-ı leṭâfetiñ sünbül-i gîsû-yı müşk-bârın şâneleyüp ve endâm-ı laṭîfin elbise-i elvânla müzeyyen kılop Ḥazret-i

⁶²⁵ Fuzûlî, *Hadîkatü's-süedâ*, s. 11.

İbrâhîm'e tevdî' kıldıkda ol hullet daği bir resen ve bir tîğ daği hem-râh ile Hâcer'den hicret eyleyüp Mina'ya teşrîflerinde Hâzret-i İbrâhîm tîğ çeküp bir resen çözüp eyitdi: "Ey ferzend-i 'azîz, nâzım-ı kârgâh-ı hikmet ve muşavvir-i şûret-hâne-i fıtratdan zebhîne hüküm şâdir olmuşdur. Bu huşûşda şalâhîñ nedir?" Hâzret-i İsmâ'îl eyitdi: "Ey vâlid-i büzürg-vâr bu fermana mûcib ne ola?" Hâlîl eyitdi: "Muhabbet kabûl-i müşâreket kılmaz ve muhabbetde müşâreket münâsib olmaz. Gâlibâ tuğyân-ı muhabbetiñ mucîb-i tahrîk-i gayret-i Hâzret-i 'İzzet vâki' oldu." [62a] Hâzret-i İsmâ'îl eyitdi: "**Yâ ebeti'f'al mâ tü'merü.**"⁶²⁶ Kezâlik Hâzret-i Maḥbûb-ı Hudâ, Muḥammed şallallâhu 'aleyhi ve sellem hâzretlerine daği mevrûş-ı ecdâd-ı kirâmı olup muhabbet-i Hudâ cûşa gelüp yâ Muḥammed, bir qalbde iki muhabbet olmaz. Çünki Hasan leblerinden taḳbîl etdiñ, Hüseyin gerdanından bûse. Leb-i Hasan'a zehîr verilüp zehr ile rûy-ı rengi mânend-i engûr olup, Hüseyin daği levn-i vechi verd-i aḥmer mânend-i tüffâh olup ser-â-pây dem-i gülgûna müstağraq olup hükmi Rabbânî yerini bulsa gerekdir. **İmdi** gelelim maḳşad-ı aḳşamız olan şemâ'il-i şerîfe. **Ve 'alâ rivâyetin** uhrâ zâhiren cism-i şerîfi cism-i keşîf görünürse ḥaḳîkatde cism-i laḳîf olup bir nûr-ı mücessem idi. Bu cihetden muşavvirîn şûret-i sa'âdetlerini taşvîre muḳtedir olmaz idi. Gerçi bir kimse dese ki "Şûret-i Nebî aḳzolanmışdur." Fe-ḳad kezebe. **Ve daği** vücûd-ı sa'âdete ḥarâret-i şems te'sîr etmez idi. Zîrâ Cenâb-ı Perverdigâr bir şehâb ḥalk edüp her zamânda re's-i şerîfleri üzere seyretdikce ol daği deverân edüp ḥarâret-i şemsden taḳıyye olunur idi. Bir mertebe seyredir idi ki nazzâre-i nâsda ke'enne bir cebel-i 'azîm ḥareket eder idi. Mehâbetinden herkese dehşet verüp kulûb-ı küffâra ḥavf ve ḥaşyet düşüp tedbîrlerinde 'âciz, fikirlerinde i'vicâc ḥâşıl olur idi. Vech-i münîrleri bedirden enver ve cebhe-i sa'âdetleri şemsden esrec idi. Hattâ ümmü'l-mü'minîn Hâzret-i 'Âişe raḳıyallâhu 'anhâdan rivâyet olunur ki: "Şallallâhu 'aleyhi ve sellem leylen mine'l-leyâlî ḥâneme teşrîflerinde ḥâl bu ki yedimde [62b] hırka-i sa'âdetleri bulunup diker iken kıyâm etdiğimde çerâğ sönüp destimden iğne suḳûḫ etdikde ol mübârek vech-i sa'âdetiñ ziyâsı cüdrân-ı erba'aya 'aksedüp beyt-i muzlime leme'ân-ı nûr olduğda iğne-i mezkûru maḥall-i suḳûḫdan aḳzedüp şaḳbeye ḥayḫ idḥâl ve iḥrâc eyledim." deyu naḳlederler. Ve vücûd-ı şerîfleri verd-i aḥmerden laḳîf ve verd-i ebyazdan elḫaf idi. **Eger**

⁶²⁶ "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap." (es-Sâffât 37/102) Müellif, Hz. İbrahim ile Hz. İsmâ'il'in kıssasını anlattığı bu bölümü *Fuzûlî*'den iktibas etmiştir ancak bazı bölümleri buraya almamıştır. Karşılaştırmak için bk. *Fuzûlî, Hadîkatü's-süedâ*, s. 36-40.

terlese râyihası miskden atıyeb idi. Bir tarîkden mürûr eylese bir nice müddet ol tarîkden râyiha-i tayyibe kaç' olunmaz idi. Ve yed-i mübârekeleriyle bir yetîmiñ re'sini mes etseler râyiha-i nefise re's-i yetîmden bir hayli müddet zâ'il olmaz idi. Lu'âb-ı şerîfleri dertlere devâ' ve marîzlere şifâ idi. "Hattâ feth-i Hayber'de Esedullâhi'l-gâlib 'Ali bin Ebî Tâlib kerremallâhu vecchê hâzretlerinin çeşm-i şerîflerinde vec'a müştet olmağda Şallallâhu 'aleyhi ve sellem lu'âb-ı şerîfleriyle mes etdiklerinde der-'a'kab bi-izn-i Hudâ başarı başîrete başîreti kudrete tebdîl olup sâye-i Hâzret-i Risâlet-penâhîde kuvve-i kudsiyye ile bâb-ı Hayber'i kal' eyledi. Değil bâb-ı Hayber'i kal'ayı yerinden kaç' eylemeğe muktedir idi."⁶²⁷ Hattâ rivâyet olunur ki der-i sa'âdetde kâyin Ayaşofya Câmî'-i şerîfi binâsı hitâma resîd olduğda kubbe-i tâk-i kistrâsı iltiyâm kabûl etmemekle Kral Kayşer, Şâhib-i sa'âdet Efendimiz'den li-ecli'l-iltiyâm istimdâd lu'âb-ı şerîflerinden bir katre-i şerîf irsâl etdiklerinde ol mübârek lu'âb-ı sa'âdet kâfûr ile beyne't-turâb maḥlûṭ olduğda ba'de'l-ımtizâc kubbe-i mezkûr [63^a] iltiyâm-pezîr oldu.⁶²⁸ el-'Uhdetu 'ale'r-râvî ve yine rivâyet olunur ki Mekke-i Mükerreme'de tâ'ife-i şanâdîd-i Kureyş'den bir imra'e-i faşşâle ve zemmâme var idi ki herkes şerrinden ihtirâz edegelmişler idi. Birgün ḥuzûr-ı Sa'âdet'e gelüp görürler ki Şallallâhu 'aleyhi ve sellem ta'âm eklederler. Nidâ ederler ki: "Yâ Muhammed, sen zâhîren pâdişâhlık da'vâsı edersin ve lâkin ḥaḳîkatde gedâsıñ ki ḥarekât ü sekenâtıñ ve kıyâm u ku'ûduñ ve ekl ü şürbüñ 'abd-ı memlûke beñzer."⁶²⁹ "Tâ şâh kucâ tû gedâ kucâ, mine'l-eyni ile'l-eyni, eyne's-şerâ eyne's-Şüreyyâ."⁶³⁰ Şallallâhu 'aleyhi ve sellem cevâb buyururlar ki: "Ne'am, ben bir 'abd-ı memlûkum. Şân-ı 'abd-ı memlûkündendir ki mevlâsına böyle itâ'at edüp iḥsân buyurmuş olduğ ni'met-i gayr-ı müterakkıbesinde teşekküründe 'âciz rûy-ı mezelleti dergâh-ı 'izzetine vaz' etmek, zimmet ve farîza-i 'ubûdiyyetdir." **Ba'de-zâ** mezbûreyi it'âm-ı ta'âma da'vet etdikde mezbûre daḥi li-ecli'l-ımtihân ifâde-i merâm

⁶²⁷ Hayber'in fethinde Hz. Ali (r.a.)'nin gözlerinin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tükürüğüyle şifâ bulması hadisi için bk. Buhârî, "Megâzî", 4210.

⁶²⁸ Ayaşofya'nın kubbesinin tâmiri sırasında, kubbenin bir türlü tâmir olmaması üzerine Hızır (a.s.)'ın tavsiyesiyle, kubbenin harcına Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tükürüğünün, zenzem suyunun ve Mekke toprağının karıştırılması rivâyetini Evliyâ Çelebi nakletmektedir. Karşılaştırmak için bk. Orhan Şâik Gökyay, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 1. Kitap: İstanbul*, İstanbul 1996, 50. Evliyâ Çelebi'nin rivâyetine göre Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra 'Bu kubbe Efendimiz (s.a.v.)'in mübârek tükürüğüyle kâim oldu' diye kubbenin ortasına bir altın top astırmıştır. Ve rivâyete göre Hızır (a.s) bu topun altında ibâdet eder, ümmetin sâlihlerinden olan bazı zevâtla o mahâlde buluşmuş.

⁶²⁹ Bu rivâyette peygamberlerin yemek, içmek gibi beşerî yönlerine vurgu yapan Furkân sûresinin 20. âyetine işâret vardır. "Resûlüm! Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşıda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı bir kısmınıza imtihân (vesîlesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi ḥaḳîkatle görmektedir." (el-Furkân 25/20)

⁶³⁰ "Pâdişâh ile kul, yer ile gök aynı olur mu!" meâlinde ibâredir.

etdi ki: “Yâ Muhammed, iş bu loğma ki henüz dehânın mażğ etmektedir. Loğma-i mezkûru dehânından ihrâc edüp dehânıma vaz‘ edersen memnûne ve mesrûre olurum.” didükde der-‘ağab Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem loğma-i şerîfi dehân-ı sa‘âdetlerinden ba‘de’l-ihrâc leb-i nisâya ilkâ’ etdikde ol daği ba‘de’l-bel‘ derûnuna vuşûl bulduğda, lezâ’iz-i loğma qalbine bir mertebe te’sîr eyledi ki kâbil-i ta’rîf olmadı. Der-‘ağab şeref-i İslâm’la müşerreffe olup şıfat-ı şekâvetden hâlâş-yâb birle zümre-i sa‘âdete mülhâk oldu. Şöyle ki: Sehâb ağlamadıkça çemen gülmez, tıfl ağlamadıkça dâye meme vermez. Çünkü tıfl ağladı [63^b] dâye-i müşfik şîr verdi. Ey nefis bârgâh-ı ‘izzetde sen de ağla ki müşfik-i haqîkînin rahmeti coşa, gözyaşıyla bâb-ı merhameti küşâd; miftâh-ı sa‘âdeti fetğ ile deryâ-yı rahmete ba‘de’l-müstagrağ, “**Sebekat rahmeti ‘alâ gâğabî.**”⁶³¹ sırrına mazhar olasıñ. Yoğsa bu reviş ve bu gidiş ile serencâm neye müncer olur bilmem. **Güft nefis:**

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Kûh-i Kâf’ dan efzûn olsa daği cürmüm ey Celîl
Rahmetiñ bahrine nisbet “innehu şey’ün qalîl”⁶³²

Güft rûğ

[Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün]

Cürm ile tolmuş gözüñ qahr ile aqıt yaşıñ
Kendiñe lâzım olan var pîşe-i nedemi⁶³³

Güft nefis

[Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün]

O şol Hâbîb idi kim şefâ‘atin umarız
Anıñla def‘ ederiz her hevl-i muğtehimî⁶³⁴

⁶³¹ “Rahmetim gazabımı geçti.” Buhârî, “Tevhîd” 7553, Müslim, “Tevbe”, 15 (2751).

⁶³² “Şüphesiz o, az bir şeydir.” meâlinde bir kelâm-ı kibârdır.

⁶³³ İsmâil Hakkı Sezer, *Kasîde-i Bürde’nin Nesir ve Sadeleştirilmiş Şiir Hâlinde Tercümesi*, s. 5; Yalvacı, *Mecmuatü’l-kübrâ*, s. 5; Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s. 31.

“Ve’stefrigi’ d-dem’e min aynin kad imtele’et
Mine’l-hârimi ve’z-zem himyete’n-nedemi”

Güft rûh

[Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün]

Fazlıñla tut destimi vaqt-i zelede benim

Luţfeyle bârî baña yâ zellete'l-kademi⁶³⁵

Aşhâb-ı kirâm hulefâ-yı fiḥâm ḥ^vâce-i kâ'inât zübde-i mevcûdât şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥazretlerinden istifsâr etdiler ki: “Yâ ḥayre ḥalkillâh, Ḥazret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm mı aḥsen yâ zât-ı Risâlet-penâhîñiz mı aḥsen?” **Ḳâle** “**Ene emleḥu minhü.**”⁶³⁶ **ya'nî** zât-ı sûtûde-şiyem ḥüsnde Ḥazret-i Yûsuf'dan emlaḥım buyurdu. Emlaḥ deyu nâzırñ nazârında manzûruñ ḥüsñü müzdâd olana derler. Kezâlik Şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥazretlerine nazâr olduḡda vech-i sa'âdetde nûr-ı Aḥmedî leme'ân etdikde nâzıra ḳanâ'at gelmeyüp şib' ḥâşıl olmaz idi. **Rivâyet** olunur ki, Ḥazret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm mülk-i şehre mâlik olup sultân-ı Mışır olduḡda [64^a] derûn-ı Mışır ve eknâf-ı şehir vesâ'ir bilâdlarda ḳaḥṭ u ḡalâ yedi sene mümteḡ olmaḡla sene-i ûlâda ahâlî-i Mışır cem'-i ḥayvânâtlarıyla ḥıñṭa iştirâ edüp ol senede ḥıñṭa-i mezkûr ile kifâf-ı nefis idâre eder oldular. Sene-i şânîde arâzileriyle, sene-i şâlişde emlâklarıyla, sene-i râbi'de zî-ḳıymet mücevherâtlarıyla, sene-i ḥâmisde emti'alarıyla, sene-i sâdisde ḡulâm ve câriyeleriyle, sene-i sâbi'de kâffe-i ahâlî serîr-i ma'delet-ḳarâra gelüp kendilerini bey' edüp 'ubûdiyyeti ḳabûl etdiklerinde, Ḥazret-i Yûsuf-ı keşret-mevsûf ḥazretleri daḥi ba'de'l-ḳabûl ber-vech-i 'adâlet idâre buyurduḡlarında, müddet-i ḳaḥṭa ve ḥitâm-ı ḡalâya altı mâh ve 'alâ rivâyetin üç mâh ḳaldıḡda derûn-ı anbârlarda aşlâ ḥıñṭa ve dâne vesâ'ire ḳalmadıḡından kâffe-i ahâlî bârgâh-ı saltanatda feryâd u fiḡânları küñgüre-i âsumâna şu'ûd edüp arzda vuḥûş u tuyûr ve mâr u mûr felekde meleklerle te'sîr etmekle

⁶³⁴ İsmâil Hakkı Sezer, *Kasîde-i Bürde'nin Nesir ve Sadeleştirilmiş Şiir Hâlinde Tercümesi*, s. 6; Yalvacî, *Mecmuatü'l-kübrâ*, s. 7; Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s. 49.

“Hüve'l-habîbüllezi türcâ şefâ'atehü
Li-küllü hevlin mine'l-ehvâli muktehimî”

⁶³⁵ İsmâil Hakkı Sezer, *a.g.e.*, s. 19; Yalvacî, *a.g.e.*, s. 24; Âbidin Paşa, *a.g.e.*, s. 155. “bârî” kelimesi Yalvacî'nin eserinde “yâdî” olarak yer almaktadır.

“În lem yekûn fi ma'âdi âhizen bi-yedî
Fazlen ve illâ fe-kul yâ zellete'l-kademi”

⁶³⁶ Efendimiz (s.a.v.)'in yaratılış bakımından mahlûkâtın hepsinden daha güzel olduğuna dâir rivâyetler için bk. Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu's-şemâil*, Kahire ty., II, 115; Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s. 60-61.

ya vahy-i Rabbânî kıbâb-ı ‘izzetden hiţâb-ı rif‘at vâkı‘ oldu ki “Yâ Yûsuf bâkî kalan senede daħi idâre-i MıŖr cemâl-i kemâlîni anlara ‘arza mevķûfdur. İrâde-i ezeliyyem ber-muktezâ-yı hikmet böyle vukû‘ bulmuŖdur.” buyurdularında imtiŖâlen li’l-emri’r-Rabbânî Ėazret-i Yûsuf külle yevm bir maħall-i mürtefi‘de cemâl-i kemâlîni ‘arz edüp, ahâlî-i MıŖr ol vech-i sa‘âdete nazarlarıyla külle yevmin Ŗeb‘ân olur oldular. “**Ve ķatıta‘na eydiyehünne.**”⁶³⁷ âyet-i kerîmesi bunu müeyyiddir. Kezâlik aşķâb-ı kirâma daħi bedenlerine cû‘ ve zamîrlerine elem-i rûhânî sirâyet etdikde Ėuzûr-ı sa‘âdete gelüp ol [64^b] mübârek vech-i sa‘âdete ve cebhe-i leţâfete nazar edüp fem-i sa‘âdetden feŖâhat u belâgatle Ŗudûr ve zuhûr eden kelâm kimyâ‘-i sa‘âdet ĖadîŖ-i Ŗerîfleri istimâ‘larında Ėıdâ-yı cismânî ve Ėıdâ-yı rûhânî ile Ŗıb‘ ü reyyân Ėâsıl olup kûdürât-ı Ėalbden ve Ėumûmât-ı bedenden ĖalâŖ-ıyâb olup dünyâyı ferâmûŖ, ahvâl-i âğireti müŖâhede yâ tecellî-i Rabbânî fenâfillâğ beķâbillâĖ ile ma‘Ŗûķ-ı Ėaķıķa müstağrak olup “Eriğnâ yâ Bilâl.”⁶³⁸ sırrına mazhar olurlar idi. **İŖte** bu sırrı “**Ve’d-đuhâ ve’l-leyli izâ secâ.**”⁶³⁹ âyet-i kerîmesi müeyyiddir. **Rivâyet** olunur ki BelĖ Ŗâhı Sultân Mağmûd Ėaznevî, Ėasan Ėaraķânî Ėuddise sırruhû ĖazretleriniĖ ziyâretine geldikde eŖnâ‘-i mûķâlemede Ebû Yezîd Bisţâmî⁶⁴⁰ Ėaddesallâhu esrârahû ĖazretleriniĖ zât u Ŗıfâtından istifsâr etdiklerinde **ķâle** “MürŖidün kâmilün vâriŖün bi-Ėaķıķati’l-Muğammediyyeti in nazara kâfirun bi-veğihî feķad esleme bilâ reybin.” **Ya‘nî** Bâyezîd Ėazretleri bir mürŖid-i kâmildir ki, vâriŖ-i Ėaķıķat-i Muğammedîdir; vech-i Ŗerîflerin bir kâfir görse Ŗübhesiz Ŗeref-i İslâm ile müŖerref olur idi. ŖâĖ-ı müŖârün ileyh bi-tekrârın su‘âl etdiler ki: “Bu ne maħall-i iŖķâldir, ne eydürsen? Ve henüz ma‘lûm-ı mürŖidânları olmadı ki Bâyezîd, Ėazret-i ‘aleyhi’s-selâm’ıĖ Ėarmen-i ma‘ârifinden bir ednâ dâne-Ėîn ve bâb-ı maţbaĖ-ı semâhatından cûyende-i nân bir miskîndir, sebep nedir kim Ėazret-i Risâlet, evc u ‘azametde seyyidü’l-enbiyâ’ ve sened-i aşfiyâ iken Ebû Cehil vech-i Ėazret-i Risâletpenâği görmüŖ iken îmân etmeyip, Bâyezîd ise Ėazîz-i denâ‘etde iken ne sebebdendir ki bir kâfir [65^a] vech-i Bâyezîdi görmekle îmân eyler, deyu cevelân eylersiğ?” Ėünkü cenâb-ı Ėazret-i ŖeyĖ, ŖâĖ-ı müŖârün ileyhden iŖ bu süğan-ı dırâzı Ŗemmetdiyse buyurdular ki “Ey ŖâĖî, nazar-bîn Ėazret-i Nebî ‘aleyhi’s-selâmığ cümleden eŖrefiyyeti, evvelîni ve âğirîni câmi‘ olan ‘ulûmunuğ keŖreti bir bağr-i bî-

⁶³⁷ “Kadınlar (Ėz. Yûsuf’u görünce onu pek büyüttüler ve Ŗaşķınlıktan) ellerini kestiler.” (Yûsuf 12/31)

⁶³⁸ “Bizi ferahlandır yâ Bilâl!” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 4985; Ahmed b. Hanbel, *MüŖned*, XXXVIII, 178, nr. 23088.

⁶³⁹ “KuŖluk vaktine andolsun. Karanlığı ĖöktüĖü vakit, geceye andolsun.” (ed-Duhâ 93/1-2)

⁶⁴⁰ Ebû Yezîd Tayfûr b. İŖâ b. SürûŖân (ö. 234/848 [?]). İlk büyük mutasavvıflardan.

kerândır ki enbiyâ'-i ûlü'l-'azmdan birinci sâhiline vâsıl olup nihâyetinden haberdâr olagelmemiştir. **Ve daħi** Hazret-i Risâlet sefîne-i vücûd-ı şerîflerin deryâ-yı vahdete garkedüp katresin 'ummâna ulaştırmağın vücûd-ı pür-cûdundan eşer gösterüp velîkin hakîkatinden eşer göstermediğinden, fuzalâ'-i ümmetden ekşerîsi ka'rına vâsıl olagelmemişlerdir. Ne an ki öyle bir kâfir-i bî-dîn Ebû Cehil-i la'în-i mezbûruñ nazarı nazar-ı başîret olmayup ancak nazar-ı beyn olduğundan Şallallâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerine Ebû Tâlib yetîmi nazarıyla nazar eylediğinden da'vete icâbet etmemiştir. Bu şûretde hakîkaten görmediği şübût bulduğu derkârdır. Hazret-i Bâyezîd daħi vücûd-ı kûzesin ol deryâyâ bırakup, tılduğda 'ulûm-ı Muħamediyeniñ ba'zısına vâriş olmağla hakîkat gözûyle vech-i Bâyezîd'e nazar eden kâfir, müslüman olurdu demektir."⁶⁴¹ Kezâ fi *Şerhi Şemâ'ili'ş-şerîf* ve *ş-Şifâ*. Fahr-i kâ'inât Efendimiz'in ahlâk-ı hasene ve tevâzu'ları bir câya ve bir dereceye resîd olmuş idi ki, nebî-i mürselînden bir nebî rütbe-i Muştafâ'yı hâyiz olamadı. *Meşnevî-i Şerîf* de mezkûrdur ki, yevmen mine'l-eyyâm Hazret-i Risâlet mescid-i şerîfde aşhâb-ı kirâma aħkâm-ı Rabbânîyi teblîğ eşnâsında, küffârdan [65^b] on eşhâs gelüp "Yâ Muhammed bizler garîbü'd-diyârız, bu aħşâm bizleri müsâferete kabûl buyururur ise memnûn ve müteşekkir oluruz." deyu tazarru' ve niyâz eylediklerinde, ol dem menba'-ı sehâ ve ma'den-i 'atâ 'aleyhi ekmelü't-tehâyâ "Ne'am, kabûl olunursınız." deyu ku'ûdlarına emr buyurduktan soñra aşhâb-ı ecvâda **"Ekrimû dayfeküm ve in kâne kâfiren."**⁶⁴² hitâbıyla hitâb-ı laţîf buyurduklarında, aşhâb-ı cûd-mevcûddan her biri birer şahsı hânelerine götürüp şahş-ı 'aşereden birisiñe, gâyetle cüssede hazâcir, vücûdda şakîl, gâyetle ekûl ki tis'a-i mezbûruñ ekletdiklerin def'a-i vâhidde ekle iktidârı olmağla cesâret edüp götüremediklerinden şahş-ı mezkûr, takşimde Şallallâhu 'aleyhi ve sellem hişşesine işâbet eyledi. Ol aħşâm hâne-i Sa'âdetde ehl-i beyte maħşûş olan eţ'imeniñ cümlesini müsâfir-i mezbûr himâr-ı vahşî gibi cümlesini bel' edüp yemîn ü yesârına nazar edüp, 'acabâ daha var mıdır emelinde idi. Me'l-hâşıl hâne-i Sa'âdetde her ne var ise pîl gibi sildi süpürdü. Vaqt-i hâb geldikde

⁶⁴¹ Ebû'l-Hasan Harakânî (ö. 425/1033) ile Mahmud Geznevî (ö. 421/1030) arasında geçen Bâyezîd-i Bistâmî ile ilgili rivâyet *Tezkiretü'l-evliyâ*'da zikredilmektedir fakat müellif burada menkıbeyi daha tafsilâtli nakletmiştir. Karşılaştırmak için bk. Ferîdüddîn Attar, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 2007, s. 598. Bu rivâyet *Rûhu'l-beyân*'da A'râf sûresinin 198. âyetinin ve Ahzâb sûresinin 46. âyetinin tefsîrinde de zikredilmektedir. Tercümesi için bk. Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, VI, 480; XV, 504.

⁶⁴² "Kâfir bile olsa, misâfire ikrâmı bulunun." Bursevî, Bakara sûresinin 177. âyetini tefsîr ederken hadîsi bu lafızlarla zikretmektedir. Karşılaştırmak için bk. Bursevî, *a.g.e.*, I, 282. Tercüme için bk. Bursevî, *a.g.e.*, II, 167. Hadîsin "Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misâfirine ikrâm etsin, silâ-yı rahîm etsin, hayır konuşsun veya sussun." mânâsındaki farklı rivâyetleri için bk. Buhârî, "Edeb", 6018; Müslim, "İman", 74 (47); Ebû Dâvûd, "Edeb", 5154.

hâb-gâhına götürülmesine emrolundu. Hâdim daği hâb-gâha götürüp haqq-ı müsâfereti ba'de'l-edâ, hücre-i şerîfiñ kapısını kapadup bâb-ı beyti ta'lîk edüp miftâhını aldı. Ol mihmân daği câm-ı hâba girüp câmûs gibi hırladı. Nişfü'l-leylde hâbdan îkâz olduysa, keşret-i ekliñ harâretinden tekâzâ vâki' olup "Yâ bâb!" deyu kapıya koşdı. Gördü ki ne görse kapı kapalı, "Yâ müfettihe'l-ebvâb!" deyu âvâz-bülend etdiyse resîd-i imdâd olmadı. [66^a] Tahayyür ve ser-gerdân, fetḥ-i bâbı vaqt-i şubḥa ta'lîk elemi ve ekdârdan inil inil inledi. Gözlerine uyku girmeyüp hâb-ı gaflet ve nevm-i hasretle "Yâ şubḥ!" deyu âyende ve revendeden taleb-i imdâd ile işbu mışrâ'ı hasb-ı hâl eyler idi:

În şebî efzûned ferhunde şebî

Ne şadâ-yı şutur âyed ne te'âlî 'Arabî

Ol hâlde yine yatağına girüp hâba vardı. Ba'de bu'din nevm-i gafletten îkâz olduysa gördü ki ne görse gerek, câme-i hâb ser-â-pâ encâs-ı necisle pür. İşbu hacâletden "Vâ nedâmetâ!" deyu kapıya koşduğda gördü ki kapı meftûh. "Yâ selâmet!" nidâsıyla kemândan tîr çıkar gibi firâra kadem başdı. **Ba'de-zâ** Şallallâhu 'aleyhi ve sellem şalât-ı şubḥı edâ' etdikden soñra hâne-i nübüvveti teşriflerinde hâdim-i mezbûrdan müsâfir-i merķūmuñ hâminden istifsâr buyurdularsa, ol hâdim-i küstâh daği "İşte misâfiriñ hâlidir." deyu huzûr-ı Sa'âdete câme-i hâbı vaz' eyledi. Ehl-i beyt işbu hâle ta'accub edüp, surḥ-rûy olup süḥan-engîz oldularsa da **ķâle** 'aleyhi's-selâm "Hâti'l-maḥarate hâti'l-maḥarate" **ya'nî** şu kabını getiriñ şu kabını getiriñ. Hâdim-i mezbûr maḥarayı getirdikde der-'aķab teşmîr-i zirâ' edüp ol mübârek yed-i pâk ile nâ-pâk olan hadeşi taḥîre şürû' eylediyse ehl-i ceberûta velvele, âl-i melekûta gulgüle düşdü. Ve 'itret-i beyt daği feryâd ü figânlar edüp "Yâ Resûlullâh, işbu yed ki yedullâhdır. Dest-i pâki mes etmedi illâ eşyâ'-i pâk mes [66^b] etdi. Cenâb-ı Perverdigâr şân-ı nübüvvetiñizde **'Ve mâ erselnâke illâ raḥmeten li'l-âlemîn.'**⁶⁴³ âyet-i kerîmesini inzâl buyurdu. Zât-ı melâik-sîmâtıñ 'âleme meb'ûş-ı raḥmetdir. **'Levlâke levlâk lemâ ḥalâķtü'l-eflâk.'**⁶⁴⁴ hadîs-i ķudsîsi fevķa'l-'ulâda sancâğ-ı şerîfiñ bâlâsıyla tuğralanmış bu ḥidmet ki hâdimler kârıdır. Ne an ki maḥdûm-ı mükerrerem yâ ḥayra ḥalkillâh zât-ı nübüvvet-meâbıñız eşref-i maḥlûķât, tetimme-i devr-i mevcûdât, bâ'iş-i îcâd, ḥulâş-i

⁶⁴³ "Ey Muhammed! Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (el-Enbiyâ 21/107)

⁶⁴⁴ "Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." Hâkim, *Müstedrek*, II, 671, nr. 4227, Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 192, nr. 2123.

mükevvenâtsınız, lütfen ve keremen emr ü fermân buyuruñ bu kâr u maşlahata bizler müstehakkız.” deyu fevka’l-âde tazarru‘ ve niyâz eyledilirse **ķāle** ‘aleyhi’s-selâm “Meh meh” **ya’ni** “Öyle değil, öyle demeyin. Benim fi’lime dahl ü ta’arruz etmeyin, her kârda bir hikmet-i hafiyeye vardır ve her hâlde ümmet ve aşhâbıma bir irâ’e-i tarîķ revâdır.” deyu ğassâle-i firâş olduķda cümle ehl-i beyt verâ’-i perdede mestûr, sükût birle hikmet-i hafiyeyiñ celf olmasına çâr çeşm ile müterakķib oldular. **Vaktâ ki** mihmân-ı firâr kat’-ı mesâfe edüp seyr-i hareket ederken ceybini yoķladı ki sîmden hamâyilesi zâyî’dır. Yâdına geldi ki hücre-i Sa’âdetde ķalmış. Ric’at edüp ‘âcilen hâne-i Sa’âdete ‘avdet etdiyse gördü ki ne görse gerek, Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem bi’z-zât yed-i mübârekeleriyle etmiş olduğu hâdeşi ğaslederler. Ol demde kendilerine ma’arrat lâhik olup hacâletinden arz şaķ olsa duhûli câna minnet idi. Çi fâ’ide ki mele’-i nâsda rezîl ve bed-nâm olmağla yedinde olan şişleri yüzüne idhâl birle başını bâb-ı hücre-i Sa’âdet’e kebş-[67^a]vârî urup “Vâ hasretâ vâ nedâmetâ!” deyu tîmârhânededen çıķmış, selâsil yedinde dîvâne-vârî ağzı köpürmüş arslan gibi hayķırup “Gelmeyin semtime zararım toķunur sizlere” deyu âh u feryâda başladı. Ehl-i tarîķ dahi şiş şoķmayı ve baş urmayı bu mihmândan ahz olundu deyu rivâyet ederler. el-‘Uhdetü ‘ale’r-râvî ol demde Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem mihmânıñ nâsiyesinden tûtup der-âğuş etdiyse der-‘aķab sükût edüp ķaldı, bir müddetden soñra nazâr etdi ki re’si yed-i Sa’âdet’de, yüzünde olan ğubâr-ı zâhiri ve bâtını meshederler. Hitâm-i meshde ol merd-i mihmân bağteten “Fa’lem ennehû lâ ilâhe illallâhu” deyu kıyâm edüp “Eşhedü enne Muhammeden ‘abduhû ve resûluhû” kelime-i münciyesin ba’de’t-tekellüm, hâk-i pâ-yi Hâzret-i Risâlet’e baş koyup nice ğazâlarda meydân-ı muşâra’ada **“Hel min mezîdin.”**⁶⁴⁵ na’rası küngüre-i âsumâna şu’ûd edüp bu yüzden seyfini sâķ-ı ‘arşa aşdı. **Ba’de-zâ** ğazâ-yı aşğardan ğazâ-yı ekbere ric’at edüp nefis ile mücâdele ve muhârebeye şurû‘ eyledi.⁶⁴⁶

Bejt:

[Müstef’ilün Fâ’ilün Müstef’ilün Fe’ilün]

Bu nefis-i emmâremüz va’z ķabûl etmedi

⁶⁴⁵ “Daha fazlası var mı (der.)” (Kâf 50/30)

⁶⁴⁶ Hz. Peygamber’in evine gelen misâfire dâir anlatılan hikâye için bk. A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, IX, 38-67.

Cehli için diñnemez naşîhat-ı hiremi⁶⁴⁷

Ve minhâ hilmiiyetde ol dereceye vâsıl olmuştur ki rusül-i kirâmdan bir resül ka'b-ı sa'âdete vâsıl olmamıştır. Hattâ 'amm-ı muhteremleri Ebû Tâlib hazretleri dâr-ı bekâyâ rihletlerinde rihletin ferdâsı günü Ebû Cehil ve 'avenesi "Mekke'den hicret eyle." deyu ezâ ve cefâ ve itâle-i lisân edüp ol mel'ûn-ı mezbûr vech-i Sa'âdet'e endâht-ı seng edüp 'avene-i feceresi dañi pây-i Sa'âdetlerin [67^b] mecrûh kılip na'l-ı şerîfleri dem-i surh ile memlu olduğda, beyt-i şerîfe zâhr-ı Sa'âdetlerin istinâd edüp 'amcası vefât eden zâtın hâl ü şânı böyle olur deyu "Allâhümme'hdî kavmî fe innehüm lâ ya'rifûn."⁶⁴⁸ du'âsıyla Cenâb-ı Hakk'a tazarru' ve niyâz eder oldular. İşbu du'â' mahzâ hilmiiyetden neş'et edüp ümmet-i da'vet hakkında merhamet buyurmuşlardır. **Ammâ** Nûh 'aleyhi's-selâm kavminden ezâ ve cefâ görüp da'vete icâbet etmediklerinden beddu'â-i Hazret-i Nûh 'aleyhi's-selâm ile tûfân-ı bahre garbolmuşlardır. Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmın dañi neş'esinde gâzab-ı rahmânî⁶⁴⁹ gâlib olmağla şânlarında "Fe-kulâ lehû kavlen leyyinen le'allahü yetezekkerü ev yahşâ."⁶⁵⁰ âyet-i kerîmesi nâzil oldu ki ahkâm-ı ilâhiyyeyi 'ibâda tebligde üslûb-ı hakîmâne ve sıfat-ı hilmle edâya işâret oldu. **Ve ammâ** Seyyidinâ Seyyidü'l-küll şallallâhu 'aleyhi ve sellem hazretleriniñ tab'-ı humâyûnlarında gâyetle hilmiiyet gâlib olmağla şânında "Ve'glüz 'aleyhim."⁶⁵¹ âyet-i kerîmesi nâzil oldu. Ber-muktezâ-yı âyet-i kerîme cümle enbiyâ' üzerine hilmiiyeti gâlib olduğu derkâr oldu. İşbu hilmiiyet ne hilmidir ki, sidre-i müntehâ zât-ı muqaddeslerine ser-furû etmiş iken şânâdid-i Kureyş'in ezâ' ve cefâsına tahammül edüp hidâyetlerin arzu edüp du'â' ederler idi. Ve min haşâişihî Fahr-i 'âlem Efendimiz buyururlar ki: "Ey ümmet-i aşhâbım! Edâ-i şalâta şurû'da şaflarınızı ta'dil ve tesviye idin. Zirâ muqâbelemde gördüğüm gibi halfimda dañi sizleri öylece rü'yet ederim. Benim için emâm [68^a] ve quddâm ve halef siyyândır."⁶⁵² İşbu hadîs-i şerîfin şerhinde muhaddişin-i 'izâm birinci te'vile zâhib olmuşlardır. ez-Cümle Kaşalânî *Şerh-i*

⁶⁴⁷ İsmâil Hakkı Sezer, *Kasîde-i Bürde'nin Nesir ve Sadeleştirilmiş Şiir Hâlinde Tercümesi*, s. 3; Yalvacî, *Mecmuatü'l-kübrâ*, s. 19.

⁶⁴⁸ "Allah'ım kavmimi bağışla, çünkü onlar (hakikati) bilmiyorlar." Buhârî, "Ahâdisü'l-enbiyâ", 3477; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 104, nr. 3611. Hadîsin kaynaklarda geçen şekli: "Allahümme'ğfir li-kavmî fe-innehüm lâ ya'lemûn" dur.

⁶⁴⁹ Müellif, "Gazab-ı Rahmânî" ifâdesiyle "Ve kâle Nûhun Rabbi lâ tezer 'ale'l-'arzi mine'l-kâfirîne deyyâran." "Ve Hz. Nûh: 'Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden dolaşan hiç kimseyi bırakma.' dedi." (Nûh 71/26) âyetine işâret etmiştir.

⁶⁵⁰ "Ona yumuşak söz söyleyin, olur ki nasihat dinler veya korkar." (Tâhâ 20/44)

⁶⁵¹ "Onlara (kâfirlere ve münâfıklara) katı davran." (et-Tevbe 9/73, et-Tahrîm 66/9)

⁶⁵² "İnnî erâküm min halfî kemâ erâküm min beyni yedey." Buhârî, "Salât", 24; Nesâî, "İmâme", 27.

Buhârî’de “Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin menkıbe-i şerîflerinde dü çeşm olup anıñla nazar ederler idi.” deyu zikrederler, ba‘zı şurrâh dañi “Başret gözüyle rü’yet ederler idi.” deyu tefsîr etmişlerdir. **Ammâ Şeyhu’l-Ekber** kudde sırruhu’l-aþhar *Fütûhât*’da beyân ederler ki, Şallallâhu ‘aleyhi ve sellemiñ vücûd-ı sa‘âdetleri cism-i keşîf olmayup cism-i lañifdir ki âyine-i mücellâya beñzer, kankı cânibden nazar olunursa re’yi nazar etdiği eşyâyı görebilir. Vücûd-ı sa‘âdet dañi ‘ayn-ı nûr olduğundan cihât-ı sitteye nazarı ta‘alluk eder. Ve lihâzâ **ķāle** ‘Aleyhi’s-selâm **‘Nahnü mir’atün meclüvvetün ķad yera’n-nâsü şüretehü fihâ.**⁶⁵³ İşbu hadîs-i şerîf bu müdde‘âmızı müeyyiddir. İntehâ kelâmuhû. Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem leyle-i mi‘râcdan ‘avdetlerinde şanâdid-ı Kureyş Mescid-i Akşâ’nıñ cüdrân-ı erba‘a ma‘a-sakñıyla derûn-ı mescidde mevcûd ķalîl ve keşîrinden istifsârlarında Fahr-i ‘âlem Efendimiz cümlesine yegân yegân cevâb verdiklerinde istigrâķ edüp engüşt-dehân oldular. İşbu hadîs dañi evveli te’yîd eylediği müberhendir. **Ĥazret-i ‘Â’iše** rağiyallâhu ‘anhâdan rivâyet olunmuşdur ki: Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem şalâta şurû‘larında Ĥazret-i Risâlet’den beşeriyet selb olunup melekûta ķadem başdıķlarında bir vech ile fark edemez olur idim. Mübârek ķalb-i şerîfleri çölmek içinde şu kaynar gibi ğulğul edüp şadâ verir idi. Ve lihâzâ **ķāle** ‘Aleyhi’s-selâm **“Lî ma‘allâhi vaķtün lâ yesa‘unî [68^b] fihî melekün muķarrebün velâ nebiyyün mürselün.”**⁶⁵⁴ işbu hadîsiñ tafşîli evâsıt-ı kitâbda gelse gerekir. İmdi Ĥazret-i Risâlet’e bu hâlde bir kimse beşer dese, feķad kefera. **Ve min ĥavâşşihî** terk-i ekl ve şürbde dañi bir câya resîd olmuşdur ki ta‘rîfi ĥadden bîrûndur. Şöyle ki şavm-ı vişâle devâm etdiklerinde birinci eyyâm ekl u şürbî ba‘de’l-ferâmûş şîfat-ı beşeriyet zât-ı şiyemlerinden zâ’il olduğda aşĥâb-ı kirâm recâ-mend oldular ki, “İrâde-i seniyyeñiz olursa bizler dañi şavm-i vişâle devâm edelim?” **Ĥāle** ‘Aleyhi’s-selâm “Lâ tüvâşîlû.” **Ĥāle** “Kunte tevâşülen yâ Resûlallâh.” **Ya‘nî** “Sen muvâşalat edersiñ.” **Ĥāle** ‘Aleyhi’s-selâm **“İnnî ebîtü ‘inde Rabbî yu‘imünî ve yesķînî.”**⁶⁵⁵ **Ya‘nî** Rabbim Te‘alâ ve Teķaddes ĥazretleri ‘indinde đayf-ı mükerrerrem olduğumdan Cenâb-ı Ĥaķķ baña it‘âm ve isķâ eder. **“Lestü ke-hey’etiküm.”**⁶⁵⁶ **Ya‘nî** “Ben sizleriñ

⁶⁵³ “Biz parlak bir aynayız ki, her bir kimse bizde kendi sûretini görür.” Bu rivâyetin zikredildiği bir diğer kaynak için bk. A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, II, 133, nr. 2408.

⁶⁵⁴ “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, ne bir mukarreb melek ne de bir mürsel nebî o vakte sığmaz.” Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 204, nr. 2159; Kelâbâzî, *Bahrü’l-fevâid*, I, 208.

⁶⁵⁵ Bezzâr, *Müsned*, XV, 391, nr. 9008, İshâk bin Râhûye, *Müsned*, II, 463, nr. 1035; Kelâbâzî, *Bahrü’l-fevâid*, I, 335.

⁶⁵⁶ Buhârî, “Savm”, 1922; Müslim, “Sıyâm”, 55.

şekl ü şemâ'ili gibi olmadım.” Bu hadîs-i şerîfîñ şerhinde şârihler birçokca ma'nâ vermişlerdir. ez-Cümle Kâştâlânî *Şerh-i Buhârî* de “Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerine cennet ta‘âmı i‘tâ’ olunurdu.” deyu ta‘âm-ı cismânîye zâhib olmuşdur. Ba‘zı şurrâh dañi ta‘âm-ı rûhânîye zâhib olmuşlardır. **Ammâ Şeyhu’l-Ekber** Kibrîtü’l-aħmer ‘*Ankâ* nâm risâlesinde beyân ederler ki: Ta‘âmdan murâd ‘aşk-ı Rabbânîdir. Ol câya resîd olmuşdur ki Fahr-i kâ’inât’ıñ ser-â-pây vücûd-ı sa‘âdetlerine muħabbet-i İlâhî ve tecellî-i Rabbânî ‘aqs u ilkâ’ olmuş idi ki müddet-i hayâtında aşlâ ve kat‘â fem-i sa‘âdetine bir loğma vaz‘ etmese dañi cây-ı ta‘accub değıl idi. Zîrâ muħabbet ile âlûde olan beden-i sa‘âdet, [69^a] ta‘âm-ı cismânî ve rûhânîden istiñnâ’-i ‘aql ile müsteğnâdir. Hazret-i Resûl’ün ekl ü şürbü bi-hasebi’l-beşeriyetdir, ne ângeh ki bi-hasebi’l-melekûtiyyeti egerçi ekl ü şürbü terk buyursalar idi kavm-i ‘Îsâ’ıñ Hazret-i ‘Îsâ hakkında zâhib oldukları “**Sâlisü şelâsetin**”⁶⁵⁷ kelâmları bu ümmetden dañi mütevehhim olan vâhimiñ vehmine şâyed vehm-i mezkûr gelir deyu vâhimiñ vehmini def‘-i izâle için ekl ü şürb eder oldular. **Meşelâ** bir kimse gâyet aşhâb-ı servetden olup külle yevm îrâdından altun kabzeder olsa, zehebiñ keşret-i muħabbetden ve anıñla meşğûl olmağla bir nice eyyâm ekl ü şürbü ferâmûş edüp ħubb-ı zeheb ile nefse ġidâ geldiğini bir nice ağıniyâ tecrübe etmişlerdir. Bu ħuşûşu müflis-i münkirîn olanlar aşhâb-ı servetden oldukları vakitte tecrübe edüp izâle-i şübhe etsinler. Lâkin ħavf olunur ki keşret-i ħubb-ı mâl ile evtâda rabt olmuş ħimâr gibi aç ve şusuz, ħarîr böceğı gibi mâl arasında kalup fevt olduğda rûhu için vâriş-i fâsıkları pîr-i muğândan şarâb alup bintü’l-‘inebe dâmâd olup vakt-i zifâfda mağâm-ı ‘işyânda teşekkür edüp sâye-i pîr-i muğânda irşâd olurlar. İşbu mışra‘ vâv-ı siyâkat gibi ne ħûb büzüldü. Bu mağâma:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Devr-i la‘linden baş eğmem bâde-i gül-fâme ben
Sâye-i pîr-i muğânda minnet etmem câma ben⁶⁵⁸

Ve leke’l-ħiyârü el-vebâlü ‘aleyke. İsterseñ bu şarâbı al, ger bunu kabûl etmezseñ zıkr-i âti hadîs-i şerîfde olan şarâb-ı ħaķîķati al. Vüride fi’l-aħbâri **ķâle** ‘Aleyhi’s-selâm “**Uriza lî fi leyleti’l-İsrâ ķadeħayni el-evvelü memlû’ün bi’l-lebeni**

⁶⁵⁷ Müellif bu ibâreyi “Leķad keferellezîne ķâlû innallâhe şâlisü şelâsetin.” “Andolsun ‘Allah için üçüncüsüdür.’ diyenler kâfir olmuşlardır.” (el-Mâide 5/73) âyetinden iktibas etmiştir.

⁶⁵⁸ Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı*, Ankara 2010, s. 454.

ve's-şânî [69^b] memlû'ün bi'l-ḥamri fe-ḥuyyirtü eḥaztü'l-lebene ve terektü'l-ḥamre li-ahyâri ümmetî."⁶⁵⁹ el-Murâdü minhü 'aşk-ı Rabbânî, fe'fhem. **Ve min ḥavâşşihî** menba'u'n-nûr ve ma'denü'l-münîr seyyidü'l-beşer şefî'-i rûz-ı maḥşer şallallâhu 'aleyhi ve sellem każâ'-i ḥâcet için taşra çıkdıklarında ku'ûd etdikleri maḥall teftîş olundukda kâzûrât gibi şeyler kaṭ'an müşâhede olunmaz idi. Bu ḥuşûşa fuḳahâ'-i 'izâm cevâb verdiler ki: "Turâb anı bel' eder idi. Ve yâḥûd bu mişillü şeyler cennetde olmadığı gibi dâr-ı dünyâda daḥi zât-ı sûtûde-şîmelerinde bulunmadı. Ve yâḥûd ol ḥâlet ter ile zâ'il olur idi." Râyiḥa-i 'arâkı daḥi miskden atyeb idi. "Yevmen mine'l-eyyâm vücûd-ı şerîflerine ḥummâ ṭârî olup ḥasbe'l-beşer nâ-mizâc olup cism-i şerîf rencîde olduğda taḥt-ı serîrde li-ecli'l-bevl bir kârûre vaz' olunmuş idi. Şahâbiyeden Ümmü Eymen şu zannıyla derûn-ı kârûrede mevcûd bevlî nûş etdikde müddet-i 'ömründe öyle bir mâ'-i lezîze muvaffak olmadığından 'uzûbeti dimâğında bâkî kaldı. Fahr-i 'âlem şallallâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz buyurdular ki: 'Derûn-ı kârûrede kâ'in bevl noldu?' Ol daḥi 'Yâ Resûlellâh nişfu'l-leylde şu zannıyla nûş eyledim.' didükde tebessüm-künân olup buyurdular ki: 'İle'l-memât cem'-i emrâzdan sâlim olsañ gerek.'⁶⁶⁰ Nefsü'l-emr-i każiyye daḥi ber-minvâl-i mantûk-ı şerîf böylece vukû' buldu. Ve zükira fî kütübi'l-fıkh "Küllü bevlî necisün illâ bevluhû Şallallâhu 'aleyhi ve sellem." Ve kezâ demuhû ve muḥâṭuhû. 'Abdullâh bin Zübeyr ve Ḥazret-i 'Alî dem-i Sa'âdeti nûş etdiklerinde "Meyân-ı eşribede bundan aḥlâ bir eşribe nûş etmedik, [70^a] müddet-i ḥayâtımızda dimâğımızda olan lezzet ferâmûş olunmadı." deyu rivâyet ederler. **Kâle** Ḥassân bin Şâbit raḍiyallâhu 'anhu fî medḥi'n-Nebiyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem:

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilü]

Elem tera ennalâhe ersele 'abdehû

Bi-bürhânihî vallâhu a'lâ ve emcedü

⁶⁵⁹ "Mi'râc gecesinde bana birinde sût, ikincisinde şarap bulunan iki kadeh sunuldu. Ben sûtü aldım ve şarabı ümmetimden hayırlı kimselere bıraktım." Buhârî, "Tefsîr", 4709; Müslim, "Eşribe", 92 (168); Nesâî, "Eşribe", 5657. Hadîsin kaynaklarda geçtiği şekli: "Ütiye Resûlullâhi şallallâhu 'aleyhi ve selleme leyleten üsriye bihî bi-kaḍeḥayni min ḥamrin ve lebenin fe-nazara ileyhimâ fe-ḥaze'l-lebene, kâle Cibrilü elḥamdülillâhillezî hedâke li'l-fiṭrati lev eḥazte'l-ḥamre gavet ümmetüke." dir.

⁶⁶⁰ "Kâme'n-Nebiyü şallallâhu 'aleyhi ve sellem mine'l-leyli ileyye feḥḥâretin min cânibi'l-beyti fe-bâle fihâ fe-kumtü mine'l-leyli ve ene' aşâ fe-şeribtü min fi'l-feḥḥâreti ve ene lâ eş uru fe-lemmâ eşbeḥa'n-Nebiyü şallallâhu 'aleyhi ve sellem, kâle yâ Ümmü Eymene kûmî ilâ tilke'l-feḥḥâreti fe-ehriķi mâ fihâ. Kûltü kaḍ vallâhi şeribtü mâ fihâ. Kâle fe-ḍaḥike Resûlullâhi şallallâhu 'aleyhi ve selleme ḥattâ bedet nevâciduhû şümme kâle emâ inneki lâ yefce' u baṭnuki bâ deḥü ebeden." Hâkim, *Müstedrek*, IV, 70-71, nr. 6912; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebir*, XXV, 86, nr. 230; Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, I, 176-177.

Eğarru ‘aleyhi li’n-nübüvveti hâtemün
Minellâhi meşhûdün yelûhu ve yüshedü

Ve zamme’l-ilâhü isme’n-Nebiyi ma’a ismihî
Îzâ kâle fi’l-hamsi el-mü’ezzinü eşhedü

Ve şakka lehû minhü ismihî li-yucillehü
Fe-zü’l-‘arşi Maḥmûdun ve hâzâ Muhammedü⁶⁶¹

Sü’ilet ‘Â’işetü raḍiyallâhu ‘anhâ ‘an ḥuluķi Resûlillâhi fe kâlet **“Kâne ḥulûķuhü’l-Ḳur’âne.”**⁶⁶² **Rüviye** ‘an Câbir raḍiyallâhu ‘anhu inne Resûlellâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem **kâle “İnnellâhe be’aşenî li-tamâmi mekârimi’l-aḥlâķi ve tamâmi meḥâsini’l-ef’âli.”**⁶⁶³ **Kâle** ba’zu’l-‘ârifîn ḳaddesallâhu esrârehüm:

[Bahr-ı Tavîl: Fe’ûlü Mefâ’îlün Fe’ûlü Mefâ’ilün]

Li-küllü nebiyyin fi’l-enâmi fazîletün
Ve cümletühâ mecmû’atün li-Muḥammedin⁶⁶⁴

Ve fi’t-*Te’vilâti’n-Necmiyyeti* kâne hüve’l-Ḳur’âne kemâ kâle’l-‘ârifü bi’l-ḥakâ’iki:

[Bahr-i Hecez: Mefâ’îlün Mefâ’îlün Fe’ûlün]

Ene’l-Ḳur’ânü ve’s-seb’u’l-meşânî⁶⁶⁵
Ve rûhu’r-rûhi lâ rûḥe’l-evânî⁶⁶⁶

Ve kemâ kâle’l-Cüneyd ḳuddise sırruhü kâne ‘alâ ḥuluķin ‘azîmin li-

⁶⁶¹ Abdurrahmân el-Berkûki, *Şerhu Dîvânı Hasan b. Sâbit*, s. 78. İlk beyit *Dîvân*’da yer almamaktadır. Tercüme: “1. Allah’ın kulunu mucizesiyle gönderdiğini görmez misin; O Allah izzet ve şan sâhibidir. 2. Onun üstünde nübüvvetin hâtemi parladı; Allah tarafından ona şehâdet edildiği için ışık saçar ve ona şehâdet edilir. 3. Müezzin günde beş vakit şehâdet ederken, Allah nebisinin ismini kendi ismi ile birlikte kılmıştır. 4. Allah kadri yücelsin diye ona kendi isminden ayırıp verdi. Bunun için arşın sâhibi Mahmûd, bu ise Muhammed’dir.

⁶⁶² “Hz. Âişe’ye Resûlullâh (s.a.v.)’in ahlâķi sorulduğunda, ‘Onun ahlâķı Kur’an’dı.’ demiştir.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIII, 15, nr. 25813; Buhârî, *Edebü’l-müfred bi’t-talikât*, Riyad 1419/1998, I, 160, nr. 308.

⁶⁶³ “Şüphesiz Allah beni, güzel ahlâķi tamamlamak ve güzel amelleri kemâle erdirmek için gönderdi.” Taberânî, *Mu’cemü’l-ıvsaṭ*, VII, 74, nr. 6895; Begavî, *Şerhu’s-sünne*, Beyrut 1403/1983, XIII, 202, nr. 3622; Aliyyü’l-Kârif, *Şerhu’ş-şifâ*, Beyrut 1421/2000-01, I, 230.

⁶⁶⁴ Müellif Efendimiz (s.a.v.)’in güzel ahlâķıyla alakalı bu beyitleri *Rûhu’l-beyân*’dan iktibas etmiştir. Bursevî’nin, Kalem süresinin 4. âyetinin tefsirinde zikrettiği bu beyitler için bk. Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, X, 106. “Her peygamberin insanlar arasında bir üstünlüğü vardır. O üstünlüklerin hepsi Hz. Muhammed (s.a.v.)’de toplanmıştır.”

⁶⁶⁵ Bu mısırâda Hicr süresinin 17. âyetine işaret edilmiştir. “Elbette biz sana devâmlı tekrarlanan yedi (seb’u’l-mesânî) âyeti ve yüce Kur’an’ı verdik.” (el-Hicr 15/87)

⁶⁶⁶ İbnü’l-Arabî, *Fütühâtü’l-Mekkiyye*, I, 9. “Ben Kur’an’ım ve Fâtihâ süresiyim. Rûhun rûhuyum, kapların rûhu deĝil.” Tercüme için bk. İbnü’l-Arabî, *Fütühât-ı Mekkiyye*, I, 34.

mücevvedihî bi'l-kevneyni⁶⁶⁷:

[Bahr-ı Tavîl: Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'îlün]

Lehû himemün lâ muntehâ li-kibârihâ

Ve himmetühü'ş-şuğrâ ecellü mine'd-dehri⁶⁶⁸

İlem ey hitâb-ı şânından olan tilmîz-i tâlib ve mürîd-i râgıb ma'lûm-ı 'âlfîñiz olsun ki Cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı Muṭlaḳ, Resûl-i Ekrem'ine ve maḥbûb-ı muḥteremine muḥabbet-i 'aliyyesi 'ilm-i ezeliye irâde-i seniyyesi ta'alluḳ etmiştir ki rûsûl-i kirâmdan bir nebî tecelliyât-ı Rabbânîye vâsıl olmamıştır. Bu taḳdırce ümmet-i merḥûme üzerine daḥi fevḳa'l-gâye muḥabbet-i mükemmelde bulunmaḳ farîza-i zimmetdendir. [70^b] 'İnde ittifâkı'l-'ulemâ' muḥabbetullâh ve muḥabbet-i Resûlullâh iki kısma münḥaşırdır. Kısım-ı evvel farzdır ve kısım-ı şânî müsteḥabdır. Farz olan budur ki Cenâb-ı Hakk'ın evâmirine imtişâl ve nevâhîsinden ictinâb ve ḳaderine rızâ' üzere olmaḡa bâ'ış ola. Bir şahıṣ ki fi'il-i ḥarâm işleye ya bir vâcibi terk eyleye, muḥabbetullâhda taḳşîrine delâletdir. Zîrâ hevâ-yı nefsin muḥabbet-i Hudâ'ya taḳdîm etmiş olur. Velîkin 'abd-ı mü'mini îmândan ihrâc etmez. İşbu muḥabbet nâḳıṣü'l-muḥabbedir ammâ bi'l-küllîye ism-i muḥibb ıtlâḳından ḥâric olmaz, çünki taḥrîm-i ḥamr ḥaḳḳında âyet-i kerîme nâzil olduğdan sonra bir şahıṣ şürb-i ḥamr edüp ḥadd-i şürb icrâ' olduğdan sonra ḥuzûr-ı Sa'âdet'de aşḥâb-ı kirâm şahs-ı mezbûr ḥaḳḳında la'net etdiklerinde **ḳâle** 'Aleyhi's-selâm "**Lâ tel'anûhû fe-innehû yuḥibbullâhe ve Resûlehû.**"⁶⁶⁹ İmdi bu ḥadîs-i şerîfden ma'lûm oldu ki irtikâb-ı ma'siyet, muḥabbeti bi'l-küllîye izâle etmez. 'İnde ehli's-sünne ve'l-cemâ'a **kısım-ı şânî** müsteḥab olan ol muḥabbetdir ki nevâfile müdâvemet ve şübühâtdan ictinâb, ḥuzû' ve ḥuşû'da râsiḥ olan zevâtdır ki bunların ḥaḳlarında işbu ḥadîs-i ḳudsî vârid olmuştur. **Ḳâlellâhu Te'âlâ** "**Mâ zâle'l-'abdü yeteḳarrebü ileyye bi'n-nevâfili ḥattâ uḥibbehû.**"⁶⁷⁰ **Ya'nî** edâ-i ferâ'iz Cenâb-ı Hakk'a aḥabb-i a'mâl ola. Bu taḳdîr üzere nevâfil Cenâb-ı Zât Celle ve 'Alâ'nın 'abdine muḥabbet etmesin müfid olup ferâ'iz müfid olmadığından işkâl edenlere **cevâb**

⁶⁶⁷ "Cüneyd (Allah sırrını azîz ve mübârek etsin) 'O, iki cihândaki cömertliğinden dolayı yüce bir ahlâk üzere idi.' demiştir."

⁶⁶⁸ Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, X, 107. "Onun, büyüklüğünün sonu olmayan himmetleri vardır. En küçük himmeti, tüm zamanlardan (âlemden) daha büyüktür."

⁶⁶⁹ "Ona lânet etmeyiniz. Şüphesiz ki o, Allah'ı ve Resûlünü seviyor." Buhârî, "Hudûd", 6780.

⁶⁷⁰ "Kulum nâfile ibâdetleriyle de devâmlı bana yaklaşır da ben onu severim." Buhârî, "Rikâk", 6502.

verilir ki nevâfilden murâd ma‘a’l-ferâ‘iz ola, bu taqdîrce sebep-i muhabbet yine ferâ‘iz olmuş olur. Zeyl-i **hadîs** “**Fe-izâ aḥbebtühû [71^a] küntü sem‘ahullezî yesme‘u bihî ve baṣarahullezî yebşuru bihî ve yedehulletî yebṭişü bihâ ve riclehullezî yemşî bihâ.**”⁶⁷¹ ‘Ulemâ’-i zâhir işbu hadîs-i şerîfin ma‘nâ-yı şerîfinde ihtilâf etmişlerdir. ‘İnde’l-ba‘z ‘alâ sebîli’t-temşîle kâ‘il olup ma‘nâsı: “Benim emrime ihtiyârda, ben anın sem‘i ve başarı ve yedi mişâli olurum, tâ‘atimi sever ve hîdmetimi ihtiyâr eyler. Ol ‘abd ki cevârihini sevdiği gibi yâhûd bi’l-küllîye görmez illâ benim emrettiğimi görür ve yâhûd ben ana nuşretde ve mu‘âvenetde sem‘ ve baṣar ve yedi gibi olurum. Ve yâhûd ḥazf-ı muzâf üzere küntü ḥâfîza sem‘ihî ve baṣarihî ve yâhûd sem‘-i mesmû‘ ma‘nâsına olup maşdar mef‘ûl ma‘nâsında ıtlâkı câ‘izdir. **Meşelâ** ḍarebe’l-emîr derler, maḍrûba ma‘nâsın murâd ederler. **Ya‘nî** ben ‘abdimi sevdiğim zamânda ol semâ‘ etmez illâ benim rızâm anda ola.” **Ve ‘inde’l-ba‘z** “Mecâzdır, **ya‘nî** ‘abda i‘ânetden ‘ibâretidir. Ke‘ennehû ‘abdi ol âlet menzilesine tenzîl eyler ki anlar ile isti‘ânet oluna.” Allâhu a‘lem bi-murâdihî. ‘İnde’l-‘ârifin buña kurb-ı ferâ‘iz tesmiye ederler ki *Meşnevî-i Şerîf* ve *Fuşûş* üzerlerine olan şerhlerimizde mufaşşalan beyân olunmuşdur. **Ba‘de-zâ** işbu muhabbetden Muhammed ḥalk oldu, sâye-i Ḥazret Aḥmedî’de ḥulletden daḥi Ḥalîl ḥalk oldu. Muhabbet ile ḥullet cem‘ olup maḥşûl-ı muhabbet “**Nûrun ‘alâ nûrin**”⁶⁷² oldu. Mezc olan ḥullet daḥi aḥlâk-ı Muhammedî ile müteḥallik ḥilm-i Aḥmedî ile muttasîf oldu.

[Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün]

Peder nûr u püser nûrest [meşhûr]

Ez în câ fehm kun nûrun ‘alâ nûr

Bu ictimâ‘-ı nûreyn ve iktirân-ı sa‘deynden [71^b] maḳâm-ı maḥbûbiyyet-i Muhammedî derece-i ‘ulyâya resîde olup ve mu‘âmele dü tavḳ-ı ‘ubûdiyyetden bir tavḳa geldi. **Rivâyet** olunur ki Nemrûd-ı merdûd Ḥazret-i Ḥalîl’i mancılığa tarḥ olunmasına nâdim olup ḥuddâmına emreyledi ki: “Ḥazret-i İbrâhîm’i nâra ilkâ’ emrinde te’ḥîr ḥayır görünür. Şimdilik müsâhele olsun ki İbrâhîm fî nefsi’l-emr maḳbûlü’s-sîret ve şâhibü’l-emânet marziyyü’l-ef‘âl ve hüsnü’l-ḥişâl zevâtdır. **Eger** ma‘bûdum olan

⁶⁷¹ “Kulumu sevdiğim vakit; onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.” Buhârî, “Rikâk”, 6502.

⁶⁷² “Nûr üstüne nûrdur.” (en-Nûr 24/35)

eşnâma şetm ve ihâneti terk ederse bu huşûşda maqbûl-i hazretim ve makrûn-i kurbetim belki ser-i kurenâ olup iltifât-ı rubûbiyyetime mazhar olmağla elem-i cismânî ve küdürât-ı rûhâniyyeden hâlâş-yâb olur. Ol vech ile pençe-i ulûhiyyetimden girîbânın tahlîş eyler. Şâyed ‘inâdında muşır olucağ olursa bi-hakğ-ı şanem kabza-i kudretime mûr-ı za’if gibi kabzedüp ser-i maqtû’un cesedinden cüdâ eylerim.” deyu fermân etmekle ol peyk-i mezkûru gördükde derûn-ı dilden ol evvâh-ı Halîm bir âh çekdikde kıyâs etdiler ki ehl-i evlâd u ‘aşâ’irinden iftirâka ve bu ihânetle ihtirâka feryâd eder ola. İşte ganîmetden şanma şetmden rücû’a tama’ gele deyu eyitdiler. “Yâ İbrâhîm, bu ñe maqâm-ı gârgara ve cân-ı ‘azîz hulûmunda âh-ı serdiñ sûd-mend olmaz çünkü rûh ‘azîz ve cân lezîzdir. Kendi yediñle resen çeküp zülf-i mancınığa berdâr eyleme. Nemrûd-ı gümrâhdan bi’l-cümle ricâ ve iltimâs edelim. Ve ile’l-ân cerâ’imiñden vazgeçirelim. Ber-vech-i sâbık etmiş olduğun da’vâ bilâ-delîlden ferâgat edüp irtikâb etmiş olduğun fi’l-i şeni’a istigfâr eyle.” didüklerinde [72^a] andan eşed bir âh dañi serd eyledi ki arzda beşer belki mâr u mûr felekde melekler ağlayup bu kažiyye-i nâ-marziyyeden ehl-i melekûta gulgule ve âl-i ceberûta velvele düşüp ehl-i lâhût tef gibi sîne döğüp ney gibi inledi. İşbu hasretle buyurdu ki: “Ey gurûh-ı bî-âgâh ve ey gâfilân-ı nâ-intibâh! Hayât-ı fâniye için hayât-ı bâkıye-i münciyeniñ ser-i müyuna dünyâ vü mâfihâyı değışmem. Beni bu tarîk-ı müstakîmden alıkoyup Hakğ’dan rücû’a revâ görürsüz. İşbu mancınık vâsıtasıyla murâdım huşûl bulmağ, mağlab-ı a’lâ ve mağsad-ı aqşâma vâsıl olmağ mağhallinde beni ilkâ-i mücib-iltifâtdan te’hîr etmekle bâb-ı cefâ üzere cefâlar eylersiz.” deyu peyvende-i kıl ü kâl eyledikde ol gurûh-ı bî-intibâh ‘alâ hasebi’l-cehâlet işbu kelâm-ı sa’âdeti sefâhete haml edüp dediler: “Yâ İbrâhîm! Nâşihiñ pendinden i’râz kâr-ı ‘aql değıldir. Nuşh-ı Hakğ’ı kabûl etmek sîret-i hasene ve üslûb-ı hakîmânedendir.” Hazret-i Halîl-i Hullet buyurdular ki: “Eger muhabbetde şâdık ‘ayârınıñ var ise hemân himmetiniz bu olsun ki beni tarîk-i hidâyetden dûr etmeyesiz.” deyu kelâm-ı sa’âdeti hitâm buldukda bunlar ki ol Halîl-i Halîm’den cevâb-ı ye’s aldıklarında der-‘aqab bâzû-yı zûr ile mancınıkdan perrân olucağ Hazret-i Cibrîl-i emîn âşaf-ı güzîn çâker-i peyk-i Rabbü’l-‘âlemîn fermân-ı Rabbânî ile pervâz-ı serî’ ile nüzûl olup kâle: “Yâ İbrâhîm, sel hâceteke.” **Ya’ni** “Bu dem, vaqt-i hâcettir, dile.” deyu irâ’e-i tarîka terğîb etdikde kâle: “Emâ ileyke fe-lâ.” **Ya’ni** “Aşlâ senden hâcetim yokdur.” deyu böyle mağhall-i muğâtarada [72^b] ilticâ **etmeye** ‘âr idüğünü Hazret-i Cibrîl-i emîn fehmetdikde kâle: “Hâcetüke ‘anillâhi Te‘âlâ.” **Ya’ni** “Hâcetiñi Cenâb-ı Perverdigâr’dan taleb eyle fırsat

fevt olmadan!” Fe-ķāle: “Ĥasbî ‘an su’âlî ‘ilmühû bi-hâlî.” **Ya’nî** “Ĥazret-i Fa‘âl-i Muṭlaķ’ıñ benim hâl-i ‘âcizâneme ‘ilmi, su’âlimden muğnîdir. İşbu demde ĥuzûra mâni‘ olup baña şudâ‘ verme.”⁶⁷³ deyu kelâm-ı sa‘âdetin i‘lâm edecek hemân semâ-i ‘inâyetden sehâb-ı irâdet müterâķim olup **“Ķulnâ yâ nârü kûnî berden ve selâmen.”**⁶⁷⁴ ĥiṭâb-ı müstetâbı nâzil olup semâdan emṭâr-ı elṭâfin şabb etmekle nâr-ı Nemrûd ol cihetle munṭafî ve müntehî ve müntefi oldu. Ey nefis sen deme ki Ĥazret-i Ĥalîl’e Nemrûd-ı pelîd ‘unfla bu ĥaķâretde bulundu. Zîrâ buña teslîm derler. Teslîm oldur ki ‘âlem-i ġaybdan zuhûra gelen umûra râzî olmaktadır. Ol Ĥalîl-i Ĥullet, Cenâb-ı Ĥaķķ’a tefvîz-i umûr etdikde işbu sa‘âdete vâsıl oldu. ‘Abdîñ şânı çün-i çerâdan vazgeçüp Ĥaķķ’a tefvîz-i umûr etmek farîza-i zimmetdir. Meşelâ havâdiş ve nevâ’ib-i rûzigâr ile ĥarş u nesliñ ve kâr-ı kesbiñ helâk olması vaķtinde ĥükm-i Ĥudâ’ya rızâ‘ verüp terk-i i‘tirâz ede. Ve bilâ-ıztırâb ve te‘ellüm inķiyâd cânibine gide. İşte bu teslîmdir ki ol zâta müyesser olur ki ĳazâ‘ ve belânîñ vuķû‘u meşiyet-i Ĥudâ iledir ve meşiyet-i Ĥudâ ‘ilm ü ĥikmete tâbi‘dir. Li-ĥikmetin olan şey’-i ‘abeş olmaz. Ve Ĥakîm-i Muṭlaķ’a i‘tirâz lâzım gelmez çünki sırrı ma‘lûm olmayan şeyde ‘abdîñ şânı teslîm olmaktadır ve ĳazâ‘-i Ĥaķķ’a kendüyi muṭî‘ kılmaktadır. Teslîm [73^a] mertebesinde olan zâtîñ şânı budur ki, eger bu ‘âlemdede ‘aķla muĥâlîf ve ĳalbe müzâĥim ve ĥuzûra mâni‘ ba‘zî aĥvâl görse şâh-ı zâlimiñ melik-i ‘âdile zafer bulması ve yâĥûd bir ümmetiñ enbiyâya ezâ kılmaması ve yâĥûd bir câhiliñ bir ‘âlîme ġâlib olması ve ‘âlim ü ‘âķiliñ zefîl ve maĥrûm ĳalması ve bunlar emşâli ‘aķla muĥâlîf ve ĳalbe müzâĥim her ne şey görse ve her ne aĥvâl müşâhede kılsa i‘tirâz kıilup perâkende-ĥâtır olmaya, zîrâ bu cümlesi kemâ-kân vâcibü’l-vuķû‘dur. Ve bu, muķteziyât-ı ĥaķâyıķ ve isti‘dâddır ve dükeli ĥikmet üzere olup ‘abeş deġildir. Ve nice nice esrâr-ı ĥafiyyesi vardır ki ‘aķl añı fehm ve idrâķde ĳaşırır. Bir ferdi esrârına muṭṭali‘ kılmak Cenâb-ı Ĥaķķ üzerine vâcib deġildir. Hemân vazîfe-i beşer Mevlâ’sına itâ‘at ve inķiyâddır ve evliyânîñ ĥikâyet ve şikâyetleri daĥi buña mevķûfdur ki, mâdem ki rûĥuñ cesede bu neş‘ede ednâ ta‘alluķu ola kemâl-i vişâl emr-i muĥâldir. Binâberîn şekvâ ve şikâyet ve firâķ ve hicrân feryâdları becâdır. Çünki beķâ‘-i vücûddan bir nebze neş‘e sîret-i insânda ĳala, câm-ı

⁶⁷³ Hz. İbrahim (a.s.) mancıktayken Cibrâil (a.s.)’le aralarında geçen konuşma için bk. Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ*, Beyrut 2002, I, 19; Beyhakî, *Şu‘abü’l-îman*, 354, nr. 1047; Aliyyü’l-Kârî, *Şerhu’s-Sifâ*, I, 455; Dimeşķî, *Sübülü’l-ĥudâ*, X, 239. Tercümesi için bk. Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, I, 443-444; *Peygamber Külliyyâtı*, X, 282. Bu rivâyetin kaynaklarda geçen şekli “Lemmâ ulķiye İbrâhîmü ‘aleyhi’s-selâmu fi’n-nâri ķale ĥasbiyallâhu ve ni‘me’l-veķîl.” dir.

⁶⁷⁴ “Biz ‘Ey ateş (İbrahim’e karşı) serinlik ve esenlik ol.’ dedik.” (el-Enbiyâ 21/69)

şuhûd-ı İlâhî muḳadderât-ı kuyûdât-ı beşeriyyeden nice şâfi olur. Beher-hâl âyine-i şuhûd-ı İlâhî jeng-âver, ma‘mûm ve mükedder olmamak emr-i muḥâldir, tâ kim rûḥuñ cisim ile râbıtası yerinde ola. **Ya‘nî** insân bu neş‘ede ḥayât-ı müste‘âr ile zinde ola. Maḳşûd-ı küllî ve maḥbûb-ı ḥaḳîkî nice keşf-ı ḳınâ‘ ve burḳa‘ küşâd ola. **Ya‘nî** mâdem ki insân bu ḥâkdan fânîde olmaya müşâhede-i cemâl-i Zü‘l-celâl-i [73^b] bâ-kemâl nice mümkün olur. **Ya‘nî** mümkün olmaz. Ḥulâşa-i kelâm rü‘yet-i dîdâr bu neş‘ede muḥâl-ender-muḥâldir. Ve yâḥûd bundan a‘lâ ne ola ki. ‘Âşık vâşıl-ı ḥuzûr-ı ‘ayn-ı sürûr ile Ḥazret-i Maḥbûb’da bilâ-firâḳ ve ḡamm ve elem iftirâḳdan âh u enîn, girye vü zârî ede. **Ya‘nî** bahâr-ı gülistân-ı vişâlde ‘âşık bülbül gibi âh u fiḡân ve cûş u ḥurûş ve şevḳ u aşḳda ola, Ḥazret-i Maḥbûb-ı ḥaḳîkî daḥî gül gibi ‘âşıkıñ âh u fiḡânını semâ‘ ede, kemâl-i raḡbet ile ‘âşıkıñ feryâd ü fiḡânıñ diñleye. Bundan şîrîn ve hoşterîn olur. Ḥuzûr-ı Maḥbûb’da ol ‘âşık bu ḡunâ âh u fiḡân çeker ki, “Ey maḥbûb-ı nâz-perver, seniñ derd ü belâ’-i hicrân ve firâḳıñ baña şöyle cevır ve böyle cefâ etdi.” deyu vaḳt-i firḳatde çekdiḡi mihnet u belâyı tafşıl u beyân edüp “Göñlüm pâre pâre ve ḥatırım hezâr ḡam ve elem-i efkâr ile pür oldu.” deyu tazarru‘ ve niyâz ede. Nitekim ma‘şûḳ-ı ḥaḳîkî Ḥazret-i Risâlet’e ḥubb-ı ifrât ile buyurdu: “Ey ḥabîbim! ‘İnd-i ma‘nevîmde ḳadriñ cümleden bâlâ-ter, kitâbıñ cümle kütübi nâsiḥ ve dîniñ dükeli edyânı fâsiḥ, meveddet ve muḥabbetiñ nezd-i ulûhiyyetimde şâbit ve râsiḥ, dile dilediḡini.” deyu fermân-ı Rabbânî şâdır olup ol ‘âşık-ı şâdık Ḥ‘âce-i kâ’inât daḥî kâffe-i arzusuna nâ’il olup ve şânında daḥî işbu sûre-i celîle vü cemîle nâzil oldu: **“Ve’d-ḳuḥâ ve’l-leyli izâ secâ.”**⁶⁷⁵ **Ḳâle** Faḥreddîn er-Râzî fi tefsîrihî, “ḳuḥâ”dan murâd Faḥr-i kâ’inât’ıñ mübârek vech-i sa‘âdetleridir, ve “leyl”den murâd ol tâhir ve muḫahhar olan ḡisûlarıdır.⁶⁷⁶ **Ḡüft Mollâ Celâleddîn ḳuddise sırruhû *Mesnevî*: [74^a]**

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Z’ân sebep fermûd Yezdân ve’d-ḳuḥâ

Ve’d-ḳuḥâ nûr-i zamîr-i Muştafâ⁶⁷⁷

Ya‘nî bu sebebden Cenâb-ı Ḥaḳḳ **“Ve’d-ḳuḥâ”** buyurdu ki, Faḥr-i ‘âlem Efendimiz’iñ rûşen-zamîr-i şerîfleriniñ nûr-ı pâkidir demekdir. Ḥaḳîḳat-i ma‘nâ envâr-ı

⁶⁷⁵ “Kuşluk vaktine andolsun. Karanlığı çöktüğü vakit, geceye andolsun.” (ed-Duhâ 93/1-2)

⁶⁷⁶ Faḥreddîn Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, Ankara 1995, XXIII, s. 204.

⁶⁷⁷ Mevlânâ, *Mesnevî*, II, 174, nr. 295; A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, III, 100, nr. 292.

bâtın-ı Muştâfâ cesed-i zâhir-i Maḥmûd-ı müctebâ ḥaḳḳı için ki kuvâ-yı cesediyyeti sâkin ve râkid olup mertebe-i itmi'nâniyyete vâsıl olmuştur. Bu maḳâmda 'ârif-billâh erbâb-ı zâhiriñ kelâmın aşḥâb-ı taḥḳîkiñ merâmına tevfiḳ buyurup derler ki: "Cenâb-ı Perverdigâr'ın nûr-ı nehâra ve şeb-i târa ḳasemi vardır." 'Alâ ḳaşdı'l-mübâlağa ta'zîmen li-şâni Resûlillâh ke'enne Cenâb-ı Kirdigâr buyurur ki: "Ey benim ḥabîbim! Duḥâya ḳasem seniñ nûr-ı pâkiñe müşâbeheti ve leyle ḳasemim ten-i pâkiñe mûmâşeleti olduğundan içündür. Yoḥsa fânî olan eşyâ' benim 'ind-i ma'nevîmde maḳsum-bih olmağa ne liyâḳati vardır. İmdi seniñ nûruña min vechin müşâbih olana böyle ḳasem edecek nûruña ta'zîm ve zâtıña tekrîm, ne mertebe idüğini maḥlûḳât bundan idrâk eylesiñ." **"Mâ ve'd-de'ake rabbüke."**⁶⁷⁸ Bu cümle cevâb-ı ḳasemdir. **Ya'nî** Rabbiñ seni şol tevdî' edici kimseniñ ḳaṭ'ı gibi ḳaṭ' etmedi. Ve taḥfif-i dâl **"ve'd'ake"** daḥi ḳirâ'at olunmuştur. **Ya'nî** seni terk etmedi. **Ḳâle**'l-muḥaḳḳikün: Ey mâ ḳaṭa'ake ḳaṭ'a'l-mûde'i ey mâ vedda'ake bi-ḳaṭ'i feyzi'n-nübüvveti ve'r-risâleti 'an zâhirike ve bi-ḳaṭ'i feyzi'l-velâyeti 'an bâṭınike.⁶⁷⁹ Ente ḳâ'imün fi'r-risâleti beynî ve beyne ümmetike ve kezâlike ḳâ'imün fi velâyetike beynî ve beyneke. **"Ve mâ ḳalâ."**⁶⁸⁰ Ḥuzife'l-mef'ûlü ri'âyeten li'l-fâsılati taḳdîruhû "ve mâ ḳalâke" [74^b] ey mâ ebḡazake rabbüke bi-teḥîri'l-vaḥyi 'anke 'inde imtiḥâni'l-küffâri. Bel âyetün leke teḥîrû'l-eyyâmî li-tecide ba'de inḳıṭa'i lezzeti'l-vişâli ve ḥalâveti'l-viddâni ba'de'l-fiḳdâni.⁶⁸¹ **"Ve le'l-âḥîretü ḥayrün leke mine'l-ûlâ."**⁶⁸² **Ya'nî** âḥîret, risâlet-me'âbiña dünyâ-yı fânîden ḥayırlıdır. Yâḥûd Ḥabîbim, nihâyet-i emriñ bidâyetinden ḥayırlıdır. Zîrâ zât-ı sa'âdet-mendiñ dâ'imâ rif'at ve kemâlde teraḳḳî edüp istikbâlde daḥi nûr-ı nübüvvetiñ müzdâd olmaḳdadır. Ve lihâzâ ḳâle 'aleyhi's-selâm **"Ḥubbibe ileyte min dünyâküm şelâşün en-nisâ'u ve't-tîbü ve ḳurretü 'aynî fi'ş-şalâti."**⁶⁸³ **Ya'nî** dünyâñızda işbu evşâf-ı şelâşeye min ḳibelillâh taḥbîb olundu baña ki siziñ dünyâñızda nisâ' ve râyiḥa-i tayyibe ve ḳurretü 'aynım şalât içinde ḳılındı. Yoḥsa ben dünyâñıza muḥabbet etmedim. Fe-lemmâ semi'a's-Sıddîḳu raḍiyallâhu 'anhu ḥâzihî ḳâle ve ene yâ Resûlallâh ḥubbibe ileyte

⁶⁷⁸ "Rabbin seni terk etmedi." (ed-Duhâ 93/3)

⁶⁷⁹ Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, X, 454. "Rabbin zâhirinde nübüvvet ve risâletin; bâṭınında ise velâyetin feyzini kesmek sûretiyle seni terk etmedi. Sen benim ve ümmetinin nezdinde risâlette ve velâyette kâimsin."

⁶⁸⁰ "Ve sana darılmadı." (ed-Duhâ 93/3)

⁶⁸¹ " 'Ve sana darılmadı.' Mefûlün düşürülmesi fâsılaya riâyet içindir. Mânâsı, aslında 'Ve mâ ḳalâke'dir. Yani Rabbin, kâfirleri imtiḥân etmek için vaḥyi geciktirmek sûretiyle senden yüz çevirmedi. Bilakis vaḥyin gecikmesi, ayrılıktan sonra kavuşmanın lezzetini ve yokluktan sonra bulmanın zevkini tatman içindir."

⁶⁸² "Elbette âḥîret seniñ için dünyadan daha hayırlıdır." (ed-Duhâ 93/4)

⁶⁸³ "Bana sizin dünyanızdan üç şey sevdirdi: kadın, güzel koku ve gözümün nûru namaz." Nesâî, "İşretü'n-nisâ", 3939; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 307, nr. 12294; XXI, 433, nr. 14037.

mine'd-dünyâ en-nazaru ilâ vechike ve cem'u'l-mâli li-infâki 'aleyke ve't-tevessülü bi-
 karâbetike. **Şümme kâle** 'Ömerü'l-Fârûk rağiyallâhu 'anhu ve ene yâ Resûlallâh
 ħubbibe ileyye mine'd-dünyâ el-emrû bi'l-ma'rûf ve'n-nehyü 'ani'l-münkeri ve'l-
 kıyâmü bi-emrillâh. **Şümme kâle** 'Osmân bin 'Affân rağiyallâhu 'anhu ve ene yâ
 Resûlallâh ħubbibe ileyye mine'd-dünyâ işbâ'ü'l-câyi'i ve irvâ'u'z-zamâni ve kisvetü'l-
 'ârî. **Şümme kâle** 'Aliyyü'bni Tâlib rağiyallâhu 'anhu ve ene yâ Resûlallâh ħubbibe
 ileyye mine'd-dünyâ eş-şavmu fi'ş-şayfi ve ikrâmü'd-đayfi ve'd-đarbü beyne yedeyke
 bi's-seyfi. **Şümme kâle** Cibrîl 'aleyhi's-selâm ene uĥibbü minhâ şelâşen ġarsü'l-eşcâri
 ve katlü'l-küffâri ve sa'yü'l-ebrâri. **Şümme kâle** yeġra'uke rabbüke **kâle** ve ene uĥibbü
 minhâ şelâşen tûbu't-tevvâbîni ve taĥâretü'l-muteĥahharîni [75^a] ve da'vetü'l-
 müzzatîrîni.⁶⁸⁴ **“Ve le-sevfe yu'tfike rabbüke fe-terđâ.”**⁶⁸⁵ Rabbiñ Te'âlâ ve teġaddes
 ĥazretleri saña ol ġadar in'âm ü iĥsân ve iltifât-ı mâ-lâ-yuĥşâ eyleye ki râzı olasıñ. Ve
 ne iĥsân edeceġin yine ĥaġġatiyle zât-ı pâkiñden ġayrı kimse ġavrına vâşıl olmaya.
 Lâm daġi lâm-ı ibtidâ' olup ĥazf-ı mübtedâdan soñra ĥabere dâhil olmuşdur. Taġdîr-i
 kelâm **“Ve le-ente sevfe yu'tfike”** taġdîrindedir. Lâm-ı ġasem deġildir. Zîrâ lâm-ı ġasem
 nûn-ı te'kîd olmayınca muzâri'a dâhil olmaz. Ve lâm-ı ibtidâ' ile **“sevfe”**niñ cem'i ile ol
 'itâ ĥâşıldır, beher-ĥâl ĥuşûl-pezîr olacaġdır. Egerçi li-ĥikmetin te'ĥîr olundu ise
 ĥikmet-i 'aġaya delâlet içindir. Ve bu tafşîlden maġşûd sûre-i kerîmede maġsum bih
 ġankısıdır ve va'd ġankısıdır? Aĥadühümâ âĥardan mümtâz olmaġdır. Çünki âyet-i
 kerîme muġtezâsınca Cenâb-ı Ĥaġġ, ol ĥazrete rızâ' ĥâşıl olunca 'aġa ġılmaġı ve iĥsân-ı
 mâ-lâ-yuĥşâya delâlet ĥâşıl oldu. **Ammâ** ba'zı cuhhâl bu ma'nâya ma'rûf olup ġüft-ġü
 etdiler ki Cenâb-ı Ĥaġġ ĥabîbine va'd buyurdu ki anı râzı idince 'aġa ve iĥsân eyleye.
 Lâzım gelir ki ümmetinden bir ferd nâr-ı cahîme dâhil olmaya, zîrâ ol Seyyid-i kâ'inât
 râzı deġildir ki ümmetinden bir şahıs nâra duġûl eyleye. Bu ġurûr el-'ıyâzu billâh iġvâ'-i
 şeytânîdir. Zîrâ Şallallâhu 'aleyhi ve sellem ĥazretlerinin rızâsı Cenâb-ı Ĥaġġ'ñ rızâsına

⁶⁸⁴ Kastallânî, *Mevâhibü'l-ledünniyye*, II, 222-223. “Ebû Bekir Sıddîk (r.a) bu sözü (Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ‘Bana dünyadan üç şey sevdirdi: Kadın, güzel koku ve gözümün nûru namaz’ hadîsini) duyunca ‘Bana dünyadan şunlar sevdirdi yâ Resûlallâh: Senin yüzüne bakmak, mal biriktirmek ve senin yolunda onu infâk etmek ve senin akrabalıġın ile tevessül etmek’ dedi. Hz. Ömerü'l-Fârûk (r.a) ‘Bana dünyadan şunlar sevdirdi yâ Resûlallâh: İyilikle emretmek, kötülükten nehyetmek ve Allah'ın emri ile kıyâm etmek.’ dedi. Hz. Osman b. Affân (r.a) ‘Bana dünyadan şunlar sevdirdi: Aç kimsenin karnını doyurmak, susuz kandırmak ve açıkta kalmış kimseyi giydirmek.’ dedi. Hz. Ali b. Tâlib (r.a.) ‘Bana dünyadan şunlar sevdirdi: Yaz günü oruç tutmak, misâfire hizmet etmek ve düşmana kılıç vurmak.’ dedi. Cibrîl (a.s) ‘Ben dünyadan üç şeyi sevdim: ağaç dikmek, kâfirleri öldürmek ve iyi kimseler için çalışmak.’ dedi. Allah ise ‘Ben dünyadan üç şey sevdim: ‘Tevbe edenlerin tevbesini, temizlerin temizliğini ve ihtiyaç erbâbının duâsını.’ dedi.” Tercüme için bk. Ayhan Tergip, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, s. 712-713.

⁶⁸⁵ “Muhakkak Rabbin sana verecek, sen de hoşnut olacaksın.” (ed-Duhâ 93/5)

muvâfıktır. Zât-ı Celle ve ‘Alâ hazretleri küffâr-ı bed-ma‘âşî nâra idhâl eyler. Ol Resûl-i Ekrem hazretlerine [75^b] bir had ta‘yîn eder. Ol dahi ‘uşât-ı ümmeti hakkında şefâ‘at eyler. Ve lihâzâ kâle ‘aleyhi’s-selâm “Şefâ‘atî li-ehli’l-kebâ‘iri min ümmetî.”⁶⁸⁶ hadîs-i şerîfi bu kažiyyeyi müeyyiddir. Şeyh Şiblî⁶⁸⁷ kudise sırruhû hazretlerinden rivâyet olunur ki, vaqt-i şubhda beyt-i şerîfde beyne’n-nevm ve’l-yakaza rûhumu bir şahrâ’-i ‘azîmede buldum ki her tarafı cennet-âsâ bir bağçe-i dil-küşâd, her kûşesinde eşcâr ü eşmâr mevcûd ve gül-i gülistân her sâkında belâbil ve ‘andâlib feryâd ü figânlar ile ezkâr-ı Cenâb-ı Hakk’a terennüm ederler. Ve ol hadîka-i şerîfeniñ râyiha-i tayyibesi beni mest-i lâ-ya‘kil edüp bir zamân murâkabe-i habîb ile deryâ-yı vahdete talup kendimden geçdim. Bir müddetden sonra hâlet-i istiğrâkdan bîdâr oldum. Etrâf ü eknâfa nigâh edüp gördüm ki ne görsem gerek bir cemm-i gâfir ve cemâ‘at-i keşîr vardır ki mehâbeti beni be-tekrâr medhûş edüp bu tefekkürde iken bir nûrânî melihü’l-vech zâta teşâdüf etmemle işbu cem‘iyyet-i ‘azîmeniñ sebebinden su‘âl etdiğimde cevâb eyttiler ki ‘İşbu şaff enbiyâ’-i ‘izâm ve evliyâ’-i kirâm şaffıdır ki hâtem-i rusûl eşref-i nebî-i ‘izâm Hazret-i Muhammed şallallâhu ‘aleyhi ve sellem hazretleriniñ livâ’-i şerîfi tahtına dehâlet edüp huzûr-ı Sa‘âdet’de ümmetinden Hallâc-ı Manşûr⁶⁸⁸ hakkında şefâ‘at edecekler, hey‘et-i enbiyâ’ hitâm bulup baña muntazırlardır. Ben dahi Hazret-i Hûd Peygamberim ki ‘azîmet etmedeyim.’ buyurdıklarında ben dahi ricâ eyledim ki ‘Acabâ ol [76^a] meclis-i pür-envere bu fakîr Şiblî dahi gitmiş olsa hayyiz-i kabûl olur mı?’ dediğimde ‘Ne‘am’ deyu izin verüp ma‘iyyet-i nübüvvetlerinde müterâhî olup tâ huzûr-ı Sa‘âdet’e vâşıl olduğumuzda gördüm. Her enbiyâ’ vü evliyâ’ ‘alâ merâtibihim maqâmalarında cülûs etmişler. Hazret-i Hûd ‘aleyhi’s-selâm dahi maqâmına ku‘ûd etdiğinde bu hakîre dahi işâret-i nebevî olup evliyâ’ şaffında maqâmımda bulundum. **Ba‘dehû** Manşûr huzûr-ı Sa‘âdet’e geldikde şefâ‘at-ı enbiyâ’ ve iltimâs-ı evliyâ’ ile hatâsı ba‘de’l-‘afv anıñ dahi ku‘ûduna emr-i nebevî şâdir oldu. **Ba‘de-zâ** enbiyâ’-i ‘izâmdan Hazret-i Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm huzûr-ı Sa‘âdet’de ifâde-i merâm etdiler ki: “Yâ Resûle’s-şakaleyn! ‘‘**Ulemâ’u ümmetî ke-enbiyâ’i Benî İsrâ’îl.**”⁶⁸⁹ buyurduñ. İşbu meclis-i münîrde ümmet-i kirâmından kimlerdir?” Fahr-i kâ’inât Efendimiz dahi

⁶⁸⁶ “Şefâatim ümmetimden büyük günâhları olanlar içindir.” Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 4739; Tirmizî, “Sıfatü’l-kıyâmet”, 2435; İbn Mâce, “Zühd”, 4310.

⁶⁸⁷ Ebû Bekir Dûlef b. Cahder eş-Şiblî (ö. 334/946) İlk sûfilerden.

⁶⁸⁸ Ebû’l-Mugîs el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî (ö. 309/922). Büyük mutasavvıflardan.

⁶⁸⁹ “Ümmetimin âlimleri Benî İsrâîl’in peygamberleri gibidir.” Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 74, nr. 1744.

sebbâbe-i kamer-şikâfını Cenâb-ı Hâzret-i İmâm Gazzâlî hazretlerine işâret edüp “Hâzâ Muhammed bin Muhammed el-Gazzâlî” buyurdıklarında Hâzret-i Mûsâ eyitdi: “Bu hûşûşda izz-i hümayûnuñuz şeref-şudûr buyurulur ise bir müşkil su’âlim vardır. Anıñ keşf ü îzâhı maqşad-ı akşâmdır.” didükde kıbel-i Hâzret-i Risâlet’den izin şâdir olduğda eyitdi: “Yâ Muhammed Gazzâlî! Kûr’ân-ı Kerîm’de benim hakkımda ‘**Len terânî.**’⁶⁹⁰ buyurulduğında hikmet-i hafıyye ve nükte-i ‘amîka nedir, beyân buyurulması mercûdur.” **Hâzret-i İmâm Gazzâlî** cevâbında zât-ı nübüvvet-me’âbıñız şarâb-ı mülâtafâtı ke’sât-ı mükâlemâtdan [76^b] vi’â-i üzñ ile fethedüp qalb-i ‘âliñiz sekrân ve lebiñiz hayrân olmağla gâliyyât-ı şevkden haşmet mürtefi’ ve seliyyât-ı aşqdan heybet müntefi’ olup taleb-i rü’yetde kemâl-i taşrîh ile ‘**Rabbi erinî enzur ileyke.**’⁶⁹¹ dediñiz. Hâzret-i Mañbûb-ı muñlağa işbu taşrîh hoş gelmemek gibi oldu ise hemân-dem ‘aşâ-yı kelâmla te’dîb ve peyâm-ı hırmân-ı merâmla ta’rîk edüp ‘**Len terânî.**’ buyurdu. **Ya’nî** ‘Beni görmek kânde? Ve melekûtumuz seyrinde henüz furûmândesin.’ ‘**Ve lâkini’nzur ile’l-cebeli.**’⁶⁹² Ya’nî ‘ ‘Âlem-i mülkde Zebîr nâm tağa nazar eyle.’ deyu cevâb-ı hırmân ve ‘itâb-ı i’lân vâki’ oldu. **Ammâ** Cenâb-ı Seyyidinâ ve Seyyidü’l-küll ve Hâdîyü’s-sübül şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz işbu talebde huzu’u ri’âyet ve edebde hûşû’u himâyet kırup buyurdular ki: ‘**İlâhî erinâ el-eşyâ’e kemâ hiye.**’⁶⁹³ **Ya’nî** eşyâyı bize olduğu gibi göster. **Egerçi** kelâm-ı şerîfin bu üslûba sevğ etdi. Ve lâkin murâd-ı şerîfleri ‘İlâhî seni bize göster.’ demek idi. Zîrâ cümle eşyânıñ vücûdu ve beğası Hâzret-i Hakk’ıñ kayyûmiyyet şıfatıyla tecellî etmesiyledir. “Eşyâyı kemâ hiye göster.” demeniñ ma’nâsı ‘Mir’at-i eşyâda kayyûmiyyetiñ şıfatını göster ki, evvelen vâsıtâ ile zâtıñı müşâhede edem.’ demek idi. Nihâyet bu hûşûşda hazmen li-nefsihî ‘adem-i liyâkat iş’âr edüp ‘İlâhî bize seni görmek nice olur, lâkin mañlûkuñu olduğu gibi göreyim.’ demeyi izhâr kırup edebe ri’âyet eyledi. Fe-lâ cerem, tâlib-i şâdık [77^a] çünkü taleb-i rü’yetde murâdın ihfâ edüp mañlûba ‘ilmle iktifâ gösterip kemâl-i inkisârla ‘arz-ı merâm kıldıysa bu vaşfı Hâzret-i Mañbûb-ı haqîka hoş gelüp cemâl-i bî-çûnun göstermek için da’vet olunmağı mutazammime âyet-i kerîme inzâl edüp ‘**Sübñanellezi esrâ bi-’abdihî.**’⁶⁹⁴ buyurup cemâl-i bâ-kemâlin ‘arz edüp dîdâr-ı Hakk’a muvaffaq

⁶⁹⁰ “Beni (dünya gözüyle) asla göremezsin.” (el-A’râf 7/143)

⁶⁹¹ “Rabbim bana (kendini) göster, sana bakayım.” (el-A’râf 7/143)

⁶⁹² “Fakat dağa bak.” (el-A’râf 7/143)

⁶⁹³ Aliyyü’l-Kârî, *Mirkâtü’l-mefâtih*, Beyrut 1422/2002, VIII, 3453, nr. 5471; Gazzâlî, *İki Madnûn -el-Madnûn bihi alâ gayri ehlihî-* (trc. Sabit Ünal), İzmir 1988, s. 3.

⁶⁹⁴ “Kulunu bir gece (Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya) götüren Allah her türlü noksan sıfatlardan

oldu. Ve yâhûd Zât-ı Risâletiniz eyyâm-ı mev'ûdeniñ 'aşr-ı evvelinde ifnâ'-i ef'âl ve 'aşr-ı şânîde ifnâ'-i şıfât ve 'aşr-ı şâlişde ifnâ'-i zât edüp velîkin zâtınızda baqiyye-i beşeriyet kılmağla ma'a tilke'l-baқиyye ya'nî 'Len tectemi'ü'l-müşâhedetü ma'a tilke'l-baқиyyeti müşâhede edemezseñiz.' buyurdular. Nefs-i marziyyeñiziñ eşer-i beğâsıyla rûz-ı cezâda 'nefsî nefsi' deyu gûyân olursunuz. **Ammâ** Seyyidinâ ve Seyyidü'l-küll Efendimiz hazretleri bi'l-küllîye ifnâ'-i zât etmekle müşâhede-i rü'yet müyesser olduğundan mâ'adâ rûz-ı maşşerde 'nefsî nefsi' demeyüp 'vâ ümmetî vâ ümmetî' buyururlar. Mâdem ki vücûddan eşer bâkî kâla müşâhede-i zât müyesser olmaz." Hazret-i Mûsâ işbu cevâb-ı şevâbı gûş etdikde mülzem olup eyitdiler: "Yâ Resûlullâh! İşbu cevâb-ı müştetâb becâdır, velîkin hużûr-ı Sa'âdetiñizde taţvîl-i kelâm etdiler." Şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurdular ki: "Anıñ dağı sebebini su'âl idiñ, cevâbı mesmû'-ı enbiyâ' olsun." Hazret-i Mûsâ sebep-i taţvîlden istifsâr etdilerse İmâm Ğazzâlî cevâb verdiler ki: "Cenâb-ı Haqq, Zât-ı Risâletinize 'Yediñizde olan [77^b] şey' nedir?' deyu su'âl buyurduklarında yalnız 'aşâdır deyu iktifâ etmeyip '**Hiye 'aşâye etevекke'ü 'aleyhâ ve ehüşşü bihâ 'alâ ğanemî veliye fihâ me'âribü uhrâ.**'⁶⁹⁵ deyu itnâb edüp ihtişâr etmediñiz, bunda hikmet ve murâdıñız ne idi?" didükde Hazret-i Mûsâ cevâbında "Cenâb-ı Haqq Te'âlâ benden havf ve dehşeti izâle murâd edüp ol maķâmında murâd-ı Rabbânî itnâb olduğun fehmedüp ol vech ile itnâb ve baş-ı kelâm medd-i sühan ile telezzüz edüp sürûr kesbeyledim." didükde İmâm Ğazâlî dağı "Ben dağı hużûr-ı Sa'âdet'de taţvîl-i kelâm olunmasını fehmedüp müte'addid cevâblar ile meclis-i sa'âdete revnaķ verüp, tenşî't-i kûlub-ı enbiyâ' eyledim." dediğinde ol demde Fahr-i 'âlem Efendimiz tebessüm-künân olup iltifât-ı mâ-lâ-nihâyelerine İmâm-ı müşârün ileyh müstağrak kıldılar. İşbu zevk ile kâlbim pür-nûr ve dimâğım râyiha-i tayyibeden 'ıtırnâk olup rûhum cevelân ederken "ķum" hitâbıyla beni hâb-ı ikâzdan gûyâ bîdâr etdiler.⁶⁹⁶ Gördüm bir zâtdır, ammâ ne zâtdır. Dedi: "Ey bî-çâre ne yatarsıñ ğafletde, hâzır ol, 'Abdürrezzâķ'ıñ dersini al mâ-sebaķı 'âmil ol 'ilmiñle, daha nice kalacaķsıñ bu nevm-i ğafletde?" Ol dem gördüm ki 'Abdürrezzâķ ders okudur mihrâbda. Dedim "Ey râcil, bizler dersi Rezzâķ'dan aħzetedik, 'Abdürrezzâķ'ıñ dersine

münezzehtir." (İsrâ 17/1)

⁶⁹⁵ "(Mûsâ dedi) O benim asâmdır. Ona dayanırım, onunla davarlarımaya yaprak silkerim. Onda bana mahsûs başka hâcetler de vardır." (Tâhâ 20/18)

⁶⁹⁶ Hallâc-ı Mansûr'un Efendimiz (s.a.v.)'in şefâatine nâil olduğuy meclisde müşâhede edilen rivâyetler için bk. Hüseyin Vassâf, *Ğülzâr-ı Aşķ*, s. 456-458. *Ğülzâr-ı Aşķ*'ta menkıbeyi nakleden Şiblî değıl; Ebü'l-Hasan Şâzelî'dir.

iẖtiyâcımız yokdur. Yürü sen aḥzeyle dersi ‘Abdürrezzâk’ dan. Ol recül-i râcil eyitdi: “Bu ñe bir büyük kelâmıdır, yaraşursa yaḳışur fem-i muḥsine ve leb-i mürşide. “Fe-meni’ d-de‘a’ l-bürhân fe-‘aleyke[78^a]’ l-meydân.” “Görelim işbât eyle müdde‘âñı. İşbu da‘vân muḳârin-i şıḥhat ise beni kendiñe refâḳate ḳabûl eyle.” didükde ben eyitdim: “İbtidâ’-i emirde bir su‘âlim var saña, cevâb ver buña.” Ba‘dehû işbât-ı müdde‘â eder buñu diyen saña dedi, söyle baḳalım su‘âli baña. **Su‘âl**: bir mürşid-i kâmilîñ iki ‘abd-i memlûkı olup birini terbiye edüp ‘ulûm-ı şer‘iyyede taḥşîl etdirüp şer‘-i şerîfde derece-i ḳuşvâya vâşıl olsa dîgerini daḥi ikmâl-i ‘ulûm-ı şer‘iyye etdikden soñra çilleḥâne terbiye edüp ḥilâfete müsteḥâḳ olup ṭarîḳ-i irşâda ḳâbiliyyet kesbetdikde ‘abd-i mezbûrdan ‘âlim-i faḳîḥiñ fıḳhı ṭuḡyân edüp ba‘zı ‘ulûm-ı bâṭınaya sūḥan-endâz olmaḡla bu yüzden mürîdâna ezâ ve cefâ eylediḡi mesmû‘-ı mürşid olduḡda, ḳıbel-i şeyḥden faḳîḥ-i mezkûru irşâd için ḥalîfe-i mûmâ ileyh ba‘zı umûr-ı bâṭınıñ keşfine ta‘yîn ḳılınmaḡa me‘mûr olduḡda, müşârün ileyhimâ geşt ü güzâr için seyyâḥ olup vilâyetlerden bir vilâyete gelüp bir tekkeye misâfir olduklarında ol demde âyin-i ṭarîḳ icrâ’ olup meydân-ı zikirde mürîdiñ birisi ol derece zikredüp kemâl-i şafâsından vecde gelüp zıkrullâhı müzdâd edüp, sâ‘ir mürîdân sürûr kesbeder olduklarında, ba‘de ḥitâmü’z-zıkr mürşidiñ emriyle ol mürîd ḥuzûr-ı şeyḥe ihzâr olduḡda, şeyḥ-i müşârün ileyh mezbûr mürîde yüz ‘aded tâziyâne urup “Sen daḥi ḍarb eyle.” deyu ḥalîfeye işâret edüp ol daḥi ḍarb etdikde bî-çâre mürîd “el-emân” deyu feryâd u fiḡân etdikde, bir kimse [78^b] aslâ feryâdına resîd olmayup ba‘dehû işâret-i şeyḥ ile çilleḥâneye ṭarḥ olunur. Müşârün ileyhimâ oradan ḳalḳup gıtdiklerinde faḳîḥ-i mezbûr mürîd-i mezkûruñ ḥâlini ḥalîfeden su‘âl etdikde ol daḥi cevâbında “Bu maḳûle şeyleri benden bir daḥi su‘âl eyleme.” deyu tenbîḥ ve te’kîd ederler. **Ba‘de-zâ** ‘azm-i râḥ ederek dâr-ı ḥarbe gelirler, birḳaç gün ikâmetden soñra ḳralıñ vezîr-i a‘zamı olan İstefan Bey’e teşâdüf ederler ki müşârün ileyhde o ḳadar şalâbet ve öyle bir salṭanat var ki ḳralında öyle saṭvet yokdur. Ol ḥâlde ḥalîfe-i mezbûr vezîriñ yedini bûs eder, birtakım mükâlemeden soñra müfâraḳat etdiklerinde faḳîḥ-i mezbûr ḥalîfeye ṭa‘n ü teşnî‘ edüp “Bu ne demek olsun, böyle bir kâfir-i bî-dîniñ ellerini öpersiñ, bunuñ ḥikmeti nedir söyle baña?” deyu ilḥâḥ eyledikde ḥalîfe-i müşârün ileyh eyitdi: “Saña tenbîḥ etdim, bu maḳûle şey’i benden su‘âl olunmamasına, gerçı bir def‘a daḥi böyle bir münkerden su‘âl ederseñ meyânımızda müfâraḳat vâḳi‘ olur.” didükde ol daḥi “Su‘âl etmem.” deyu sükûtu iẖtiyâr eder. **Ba‘de-zâ** dîger bir vilâyete gelüp gezer iken maḥkeme-i şer‘-i şerîfe gelirler ki

hâkimü'ş-şer' rü'yet-i da'vâda müdde'î da'vâsında “İşbu şahıs benim nitâcım olan devemi bi-ğayr-i hak zebh ile bel' edüp helâl i'tikâdında olur.” Müdde'â-'aleyh daği cevâbında “Erbâb-ı tevekkülденim, Cenâb-ı Hak benim rızk-ı maqsûmumu ayâğıma irsâl edüp ol vech ile benim helâl rızkımdır deyu zebh edüp ekl [79^a] eyledim.” didükde hâkim daği “Fi'l-hakıka bu deve seniñ helâl rızkıñdır.” deyu müdde'â-'aleyhiñ kelâmını taşdıķ edüp müdde'îye “Seniñ hakkıñ yokdur.” deyu birtakım kelâm-ı mâlâya'nî etdikde müdde'î cevâbında “Efendim, benim nitâcen malım olduğuna şâhidlerim vardır.” demiş ise de iltifât olunmayup redd-i cevâb olarak “Bugün gidiñ, yarın geldiğinizde rızâñ ile bu da'vâyı terk eyle, yoħsa deve değıl seni ve cemî-i' malıñı ve zevceñi ve evlâdıñı müdde'â-'aleyhe hükmederim.” deyu müdde'îyi mahkemedен tãrd eder. Müşârün ileyhimâ mahkemedен ħurûc edüp ol vilâyetden çıkup giderler iken ešnâ'-i râhda fakıh-i mezbûr işbu kažiyyeye taħammül edemeyüp ħikmetinden su'âl etdikde beynlerinde kelime-i iftirâķ vukû'a geldikde, fakıh-i mezbûr mülâhaza eder ki hem refiksiz ve hem de cevâbsız kalacak ħalife-i müşârün ileyhden es'ile-i selâşeniñ cevâbların istirhâm etdikde ħalife-i müşârün ileyh daği “An karıb bunlarıñ 'ayne'l-yakın sırrına vâsıl olursuñ.” deyu va'd buyurmağla ol aħşâm sâlifü'z-zıkr tekke-i ma'ħûde gelirler ki ol mürîd-i mezkûr ba'de't-tâziyâne ħuzûr-ı şeyhe gelüp “Yâ Şeyh, bir ricâm vardır, 'ind-i 'âliñizde kabûle karın buyurulursa su'âle cesâret olunmasına emroluna.” didükde îrâd-ı su'âle izn-i mürşid olduğda eyitdi: “Yâ Şeyh, Ĥazret-i Resûl-i Ekrem **'İttekû firâsete'l-mü'mini fe-innehû yenzuru bi-nûrillâhi 'azze ve celle.**”⁶⁹⁷ buyurdular. İşbu ĥadîs-i şerîfiñ ma'nâ-yı ĥakıķisi [79^b] nedir? Beyân buyurulması aķşâ-yı murâdımdır.” didükde Ĥazret-i Şeyh fakıh-i mûmâ ileyhe i'tâ'-i cevâba işâret buyurduğda fakıh daği cevâbında “Firâset ta'bîr olunan şey bir nûr-ı İlâhîdir ki mü'miniñ kalbinde şâbit olup ol nûr-ı Rabbânî ile bir kimseye nazar olduğda ol kimseniñ ĥakıķat-i ĥâline muṭṭali' olur.” “İşbu ĥadîs-i şerîfiñ sırrına mazhar olduñ ise benim ĥakıķat-i ĥâlim nedir, beyân buyurula.” Fakıh daği cevâbında “Sizde olan şalâh-ı ĥâl herkesiñ müsellemidir.” didükde mürîd-i mezkûr eyitdi: “Keşfiñde ĥatâ etdiñ.” Def'a-i şâniyede şeyh-i müşârün ileyh ħalife-i mûma ileyhe nazar edüp cevâb vermesinde emir buyurduğda ħalife daği cevâbında “Ĥadîs-i şerîfiñ ma'nâ-yı ĥakıķisi meyânında merbûṭ ve mestûr olan zünnârı kaṭ' ile dîn-i Naşrâniyyetden teberri, dîn-i Muħammediyyeyi ba'de'l-kabûl lisânıñ daği

⁶⁹⁷ Tirmizî, “Tefsîrû'l-Kur'an”, 3127; Taberânî, *Mu'cemû'l-evsat*, VIII, 23, nr. 7843; Kelâbâzi, *Bahrü'l-fevâid*, I, 99.

hâlişen ve muhlişen ‘Lâ ilâhe illallâh Muhammedü’r-Resûlullâh’ kelime-i müniciyesin tekellüm ile zümre-i şâlihîne ilhâk olmadan ‘ibâretidir.” didükde der-‘ağab meyânından zünnârı çıkarup ba‘de’l-kaṭ‘ ‘alâ vechi’l-ihlâş kelime-i şehâdeti ityân edüp ol vech ile zümre-i şâlihîne ilhâk oldular. **Ba‘de-zâ** dâr-ı harbe geldiklerinde İstefan Bey’e misâfir olduklarında mîr-i mûmâ ileyh bunları mektûm bir hücreye getirip hücre-i mezkûrda kelâm-i kadîm ve bir şalât için seccâde ve bir imâme ve bir hırka. Anda olan ‘imâme ve hırkasını giyüp mihrâba teveccüh edüp mîr-i mûmâ ileyhiñ [80^a] ħalfinde şalât-ı ‘işâyı ba‘de’l-edâ. Ve yine dîger bir zâviyeye duhûllerinde bir câriye ve yedi yaşında bir gulâm zenbil urur gördüklerinde der-‘ağab gulâm-ı merķûm zenbil-i mezbûru götürüp ba‘dehû geldikde bir ṭabaḳ derûnunda birkaç nân ile bir nebze zeytûnu misâfirlere ħayrû’ṭ-ṭa‘âm mâ-ħazar deyu taḳdîm edüp anlar daħi birlikde eklederler. Ba‘dehû yine ol maħalle gelüp anda elbise-i resmiyyesini iksâ edüp ħükûmetle meşgûl olur. Ĥaḳḳ-ı müsâferet ikmâl olup ‘azîmet murâd etdiklerinde faḳîh-i mûmâ ileyh mîr-i müşârün ileyhden bu kaḳiyyeniñ ħikmet-i ħafiyyesinden su‘âl etdikde ol daħi cevâbında “Ben buraniñ ḳuṭbu ve refiḳiñ ħalîfe daħi ehl-i İslâm’ıñ ḳuṭbu olup muħâfaza-i İslâm’a me’mûruz. Şöyle ki kral-ı mezkûr ehl-i İslâm üzerine bir muħârebe fethedüp ħaḳâret murâd eyliyecek zamânda kralı dîn-i İslâm ile taḳvîf edüp muħâvereden ve muħârebeden men‘ ederim. Bir vaḳit gelir ki ħalîfe-i İslâm’ıñ vezîr-i a‘zamı daħi zâhiri İslâm, bâṭını münâfiḳ olup İslâm pâdişâhın kralarıyla ḳorkudup başlarına nice nice felâket getirecekdirler. Vâh ol vaḳte ḳalan mü’mîn-i muvaḳḳide.” **Ba‘dehû** müfâraḳat edüp sâlifü’z-zıkr maħkeme kaḳiyyesine geldiklerinde görürler ki bir şahrâ’-i ‘azîmde cemm-i ġaffîr cemâ‘at-i keşîr cem‘ olup ol ḳâḳî ħuzûrunda deve muħâkemesini temâşâ ederler. Ĥâkim-i mûmâ ileyh ħalîfe-i müşârün ileyhi gördükde kürsîden ba‘de’n-nüzûl maḳâmına iclâs edüp bu ħuşûşuñ faşl u ħasmina müşârün ileyh [80^b] ħalîfeyi tevkîl etdikde ol daħi kemâ fi’s-şâbıḳ müdde‘î-i merķûma “Bu da‘vâdan vazgel yoħsa ħaḳîḳât-i ħâl zuhûra gelüp sen ve zevciñ ve evlâd ü emvâliñ işbu gedâniñ olduğuna ħükmederim.” deyu cevâb verdikde müdde‘î-i merķûm “Şalâ ey müselmân görüñ ki bu ḳâḳî şer‘-i cedîd ihdâş edüp beni daħi gulâm deyu ħükmeder.” deyu feryâd eyledikde istimâ‘ edenleriñ ciğerleriñ puryân edüp nâs meyânına bir gulgule düşer. Ĥâkim-i müşârün ileyh ref‘-i mazanne için müdde‘î-i merķûma der ki: “Falân vaḳitde işbu gedâniñ pederiniñ gulâmı olup ħacc-ı şerîfden ‘avdetiñizde efendiñiz bu taḳtû’ş-şecerde ħâb-ı ġafletde iken câriyesiyle ma‘an ol mazlûmu şehîd edüp ħattâ şu resimde ħançer

daği memesi üzerinde bırakup üzerin hâk ile setredüp câriyesini ve emvâlini gâşbedüp ol vech ile şervet peydâh edüp bu miskîne habbe-i vâhid akçe vermeyüp fakr-i hâle giriftâr etdikde Cenâb-ı Kâhâr-ı Muṭlak ‘ibreten li’l-hâ’inîn işbu kazıyyeyi halka i’lân için ol deveyi ol fakîrîñ hânesine sevķ eyledi ki haķķı müsteħaķķına îşâl eyleye.” deyüp ol maħal hafrolundukda fi’l-haķıķa ol mazlûmuñ memesi üzerinde “Hâzâ şehîdün mazlûmun fe-inne demehû ‘alâmetün yeşhedü bihâ.” deyu muħarrer-i mesbûķu ber-minvâl-i meşrûh ikrâr etmekle ‘alâ mûcib ikrâra taraf-ı şer‘-i şerîfden kışâşına hükmolunup ol menhûsuñ zevcesi ve evlâdı ve emvâli ve eşyâsı ve kâffe-i nuķûdu ol miskîn-i merķûma [81^a] teslîm, sicill-i maħşûşuna tescîl olunur. **Ba‘de-zâ** ħalîfe-i müşârün ileyh fakṫh-i mûmâ ileyhden müfâraķat edüp gelir iken bir maħalde çeşme-i âb-ı hayâta rast gelüp nûş etmek murâd etdiyse hâtifden bir nidâ gelir ki “Lâ teşreb yâ ħalîfete fe-innehû yemne‘u ‘an rü’yeti maħbûbike.” Ol kelâm-ı hâtifi işgâ etmeyip nûş-ı âb-ı hayât edüp ħuzûr-ı şeyħe gelirler. Şeyħ-i müşârün ileyh daği “İşbu me’mûriyyeti edâ’ edüp fakṫh-i mezbûru ilzâm eylediñ. Bir me’mûriyyet daği göründü saña ki egerçi bu tarîķ-i Haķķ’da sa’yiñ dürüst ise maħbûb-ı haķıķî uğruna nefsiñi ķurbân eyle.” deyu emrolundukda ol daği âb-ı hayât nûş etdiğini ifâde etdikde “Ben saña ‘Lâ teşreb’ deyu nidâ eyledim, niçün ķabûl etmediñ?” deyu ‘itâb edüp raķabesini rikkiyyetden âzâd edüp sebîlini ba‘de’t-taħliye “İf‘al mâ şite.” emrini verüp ħânķâh-ı dergâhdan teb‘îd ederler. “Yâ recûl-i râcil ħalîfeniñ, efendisi haķķında etmiş olduğı küstâhlıĝa ne dersin?” el-Cevâb: “Ben ol efendiniñ maķâmında olsam ol ħalîfeyi nice nice ‘azâba giriftâr eyler idim.” Şiblî eyitdi ki: Çünki kazıyye böyledir. Sen daği fezâ’il-i cüz’iyyeden mes‘ele-i şelâşeyi kıbel-i Haķķ’dan me’mûr olarak Ĥazret-i Mûsâ’ya ta‘lîm edüp böyle bir ‘ulûm-i ledünniyyeye muvaffaķ olmuş iken mevt ħavfindan için âb-ı hayât nûş edüp böyle ħâ’ib ve sergerdân geşt ü güzâr edersiñ. İşbu kemter ki şifâ’u’l-‘âşıķîñ liķâ’ü’l-ma‘şûķîñ feħvâsınca külle yevm mevtime [81^b] muntazırım, hayât ile memât birbirine zıddırlar. Ez-zıddânü lâ yectemi‘ân mışdâķınca “Ben seni refâķate ķabûl edemem, yıkıl git.” deyu meclisinden Ĥazret-i Ĥızır’ı tardı eyler. İmdi gelelim maķşad-ı akşâya, Ĥallâc-ı Manşûr yevmen mine’l-eyyâm **“Sebeķat raħmetî ‘alâ ĝazabî.”**⁶⁹⁸ sırrına mazħar olup ħâtır-ı ‘âtırına bu ħuṫûr etdi ki: Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ħazretleriniñ himemi cümleden ‘âlî ve “Himmetühü’ş-şuĝrâ ecellü mine’d-dehri”⁶⁹⁹ mışdâķınca ve ‘âleme meb‘ûş-ı raħmet

⁶⁹⁸ “Raħmetim ĝazabımı geçti.” Buhârî, “Tevhîd” 7553, Müslim, “Tevbe”, 15 (2751).

⁶⁹⁹ Müellifin daha önce Cüneyd-i Bağdâdı’ye âit olduğunu ifâde ettiği bu mısra için bk. Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, X,

olduğu şân-ı şerîfnde “**Ve lesevfe yu‘fike rabbüke feterdâ.**”⁷⁰⁰ âyet-i kerîmesi nâzil olmuş iken şefâ‘atini ‘âmmeye tahşîş buyurmayup ancak ümmet-i icâbete kaşır ile “**Şefâ‘atî li-ehli’l-kebâ’iri min ümmetî.**”⁷⁰¹ buyurdular deyu fikrinde cevelân edüp lâf ü güzâfa cür’et eder olduĸda ol günün aḥşâmında Ḥazret-i Mansûr, Resûl-i Ekrem hazretlerini ‘âlem-i ma’nâda rü’yet etdiklerinde ḥaĸkında kıbel-i Ḥazret-i Risâlet’den ḥâlet-i uhrâ zuhûr edüp ‘itâba müsteḥaĸ olurlar. Şöyle ki “Yâ Mansûr! Âyet-i kerîme ile ḥadîsim beynini fark ve temyîz edüp muvâfaĸat edemediñ. İşbu ma’nâ ḥatırına ḥutûr etdi ki Cenâb-ı Ḥaĸĸ, Ḥabîbine va’d buyurdu ki anı râzı idince ‘atâ ve iḥsân eyleye. Gûyâ bundan lâzım gelr ki ümmetinden bir ferd nâr-ı caḥîme dâḥil olmaya, zîrâ ol Seyyid-i kâ’inât râzı deĸildir ki ümmetinden bir şahıḥ nâra duḥûl eyleye. Bilmez misiñ ki benim rızâm her ḥâlde Cenâb-ı Ḥaĸĸ’ın rızâsına muvâfıĸdır. Cenâb-ı Ḥaĸĸ küffârı nâra idḥâl eyler. Baña daḥi kıbel-i Ḥaĸĸ’dan bir ḥad ta’yîn [82^a] olunmuştur ki ‘uşât-ı ümmet-i ḥaşşamı izn-i Cenâb-ı Ḥaĸĸ ile şefâ‘at eylerim. Çünkü sen ḥakîm-i ḥikmet-i Ḥudâ’ya karşıdıñ, senden râzı olmam meger ki seyf-i şerî‘atim ile seriñ bedeniñden cüdâ ola.” İşbu ‘itâbıñ te’şîrinden bîdâr olduĸda ĸalebe-i ‘aşĸdan sergerdân olup ḥâlet-i istiĸrâĸda ḥânesine gelen züvvâra eyitdi: “Benim ḥânem Beytullâh’dır, yedim daḥi Ḥacer-i Esved’dir, Ḥacc-ı şerîf kaşdeden ḥânemi tavâf ve yedimi takbîl etdikde ḥac sâķıḥ olmuştur. Ol vech ile rızâm daḥi tahşîl olmuştur.” deyu birtakım reşehât beyân edüp “‘Avâm-ı nâsıñ derûnuna bürz ilkâ’ ve fesâd ile şerî‘at ḥâline ḥalel îrâş etmekle işbu kelâmdan râyiḥa-i ulûhiyyet iktizâ eder.” deyu su’âl etdiklerinde cevâbında “Ene’l-Ḥaĸĸ” deyu feryâd u fiĸâna başladıĸda şer’-i şerîfe mürâca‘at olduĸda ber-muĸtezâ-yı fetvâ-yı şerîf katline ḥükm-i şer’î lâḥik oldu. Ḥîn-i katlinde

Üĸtülünî yâ şikâti

Fe-inne ḥayâtî fi memâtî⁷⁰²

deyu rûḥ-ı pür-fütûḥu ‘âlem-i ‘illiyine şu‘ûd eyledi. **Nükte-i ḥafiyye**, ḥaĸîĸatde

107. “Onun en küçük himmeti, tüm zamanlardan (âlemden) daha büyüktür.”

⁷⁰⁰ “Şüphesiz Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.” (ed-Duhâ 93/5)

⁷⁰¹ “Şefâatim ümmetimden büyük günâhları olanlar içindir.” Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 4739; Tirmizî, “Sıfatü’l-Kıyâmet”, 2435; İbn Mâce, “Zühd”, 4310.

⁷⁰² Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân* (şrh. Muhammed Bâsil), Beyrut 1423/2002, s. 34. “Beni öldürün ey dostlarım! Çünkü hayatım ölümümdedir.”

Mansûr'ın murâdı hânedan murâd kalbi, Hacer-i Esved'den murâd yedi ki yed-i evliyâ' taḳbîl olunur ve beyt-i şerîf ki maḥlûḳ binâsıdır ammâ insân-ı kâmilîñ kalbi binâ-i Hudâ'dır. **Beyt:**

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Ka'be bünyâd-ı Halîl-i Âzerest
Dil nazar-gâh-ı Celîl-i Ekberest⁷⁰³

“Ene'l-Haḳḳ” kelâmı daḥi tecellî-i Hudâ'ya nazarandır. Bir 'abdiñ kalbine ki Cenâb-ı Haḳḳ'ın tecellîsi vâḳi' olduğda ol 'abdiñ lisânından şudûr eden kelâm kelâm-ı Hudâ'dır. Nitekim şecere-i Mûsâ'ya tecellî-i Haḳḳ [82^b] olduğda şecereden “**İnnî enellâhü.**”⁷⁰⁴ kelâmı zuhûra geldiği gibi şecere-i Mûsâ'dan “Enellâh” kelâmının zuhûru tecvîz olunup da çerâ insân-ı kâmilden “Ene'l-ḥaḳ” kelâmının şudûru taşdıḳ olunmaya? İşbu kelâm yalnız Mansûr'a ḥaşrolunmamışdır. Hâzret-i Bâyezîd'ın kelâmları bundan ağrebdir ki birinci istiğrâkında “Sübḥânî mâ a'zame şânî.” def'a-i şânîde “Lâ ilâhe illâ ene fa'budûnî.” buyurmuşlardır. İşbu kelâmlar istiğrâḳ ḥâline maḥmûldur ki evliyâ'-i kirâm bu ḥuşûşda ma'zûrdurlar. Ve bunun nazîri şer'-i şerîfde daḥi vuḳû' bulmuşdur. Kütüb-i fıkhiyyede mezkûrdur ki bir kimseniñ vücûduna cin musallaḫ olup şar'a 'illetine mübtelâ olduğda yirmi dört sâ'at 'aḳlı zâ'il olsa ol vaḳitde ol kimseniñ lisânından kelime-i küfr ve 'ıtk ve talâḳ gibi şeyler şudûr eylese, şer'an bir şey lâzım gelmediğinden mâ'adâ şalât-ı ḥamseyi daḥi ḳazâ' etmek lâzım gelmez. Zîrâ medâr-ı teklîf 'aḳıl üzerinedir. 'Akıl ise zâ'il olup Mecnûn mişâli olmuşdur ki: “Dîvâne râ ḳalem nist.”⁷⁰⁵ İstiğrâḳ ḥâlinde olan zevât daḥi meczûb-ı İlâhîdir ki anlardan daḥi 'aḳıl zâ'il olup ba'zı şer'e muḥâlîf kelime şudûr edegelmişdir. Her ne ḳadar ḥaḳîḳatde ma'zûr ise zâhir-i ḥâlde lisânlarından şudûr etdiğinden şer'-i şerîf anları mu'âḥeze eder. Nitekim Mansûr ḥazretlerini mu'âḥeze eylediği gibi zîrâ şer'-i şerîf, zâhire nâzırdır ne an ki bâtına. Şer'-i şerîf bâtın ḥâline rûy-ı müsâ'ade gösteremez. Egerçi gösterecek [83^a] olsa “Lev zaharati'l-ḥaḳâyıḳu le-beḫaleti'ş-şerâyi'u”⁷⁰⁶ sırrı zuhûra geldikde şân-ı şerî'at-ı

⁷⁰³ “Kâbe Âzer oğlu Halîl'in yapmış olduğu bir binâdır, gönül ise yüceler yücesi Allah'ın nazargâhıdır.”

⁷⁰⁴ “Muhakkak ben Allah'ım.” (el-Kasas 28/30)

⁷⁰⁵ “Deliye kalem yoktur.” sözü, Efendimiz (s.a.v.)'in “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, akil bâliḡ oluncaya kadar çocuktan, aklî dengesi yerine gelinceye kadar deli kimselerden.” hadîsine işâret etmektedir. Buhârî, “Talâḳ”, VII, 45; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 4399; Nesâî, “Talâḳ”, 3432; İbn Mâce, “Talâḳ”, 2041.

⁷⁰⁶ “Eğer hakîkatler zâhir olsaydı, şeriatler bâtil olurdu.”

muṭahharaya ḥalel îrâş eder, bu ise ḥikmete muḥâlifdir. **Eger** bir kimse dese ki bende olan ḥâl kışşa-i Ḥazret-i Mûsâ ve Ḥızır ‘aleyhime’s-selâm gibidir, fe-ḳad kefera. Zîrâ kışşa-i Ḥızır, fârûḳ-ı Ḳur’ân-ı ‘azîmü’s-şândır. Bu bahşе sâ’ir kışşalar kıyâş olunmaz, fe’fhem. Kemâ zûkira fi *Şerḥi Silsileti’z-Zeheb* li-Mevlânâ Câmî ḳuddise sırruhu’s-sâmî.⁷⁰⁷

---

⁷⁰⁷ Hallâc-ı Mansûr kıssasını karşılaştırmak için bk. Abdurrahmân Câmî, *Evlîyâ Menkıbeleri* (haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara), İstanbul 2011, s. 283.

SONUÇ

Hız. Peygamber'in doğumu, nübüvveti, mûcizeleri, mi'râcı ve vefâtı gibi konuları ihtivâ eden eserler edebiyatımızda mevlid gibi müstakil türlerin oluşmasına kaynaklık etmiş, XII. asırdan günümüze kadar İslâm coğrafyasında Hız. Muhammed'in doğum gününün kutlandığı merâsimlerde bu türlü manzûm ve mansur metinlerin okunması âdet hâline gelmiştir. XV. yüzyılda te'lif edilen Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât* adlı manzûm eseri mevlid türünün edebiyatımızdaki en seçkin temsilcisi olarak asırlarca okunmuş ve nesilden nesile aktarılmıştır. *Vesîletü'n-necât* Hız. Peygamber'in nûrânî varlığı çerçevesinde tasavvufî remizlerle örölmüş edebî bir metindir. Eser, barındırdığı mânâlarla saray merâsimlerinden köy odalarına kadar pek çok mecliste gönüllere nüfûz etmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde mevlid metinleri üzerine şerhler yazılmış; Hüseyin Vassâf, Cabbarzâde, Hâşim Velî gibi şârihlere Râsim Efendi de katılarak *Tuhfetü'l-âşîkîn hediyyetü'l-ma'sûkîn* adlı eserini kaleme almıştır.

Râsim Efendi'nin bu çalışmaya konu olan *Tuhfetü'l-âşîkîn* adlı eserinde nûr-ı Muhammedî konusu ana tema olarak işlenmekle birlikte *Mevlid* beyitlerine paralel olarak bid'attan ebeveyn-i Resûl'ün îmanına, Hız. Peygamber'in fizîkî vasıflarından ahlâkî vasıflarına, fikhî kavramlardan tasavvufî kavramlara kadar pek çok bilgi yer almaktadır. Müellif bu konuları ele alırken başta ilgili âyet ve hadîsler olmak üzere Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok kaynaktan istifâde eder. Eserin manzûm kısmı muhtelif şiirlerden yapılan iktibaslarla mecmua niteliği taşıyacak özelliktedir. Râsim Efendi'nin XIX. yüzyılda yaşaması ve İslâmî ilimlerin pekçoğuna vâkıf olması eserin kaynak bakımından zengin olmasını sağlamıştır. Müellif tasavvufî remizlerle örölmüş olan *Mevlid* beyitlerini sûfî bakış açısıyla ele alıp nûr-ı Muhammedî çerçevesinde aktardığı rivâyetlerle metni şerh ederken bu çalışmaya konu olan ilk bölümü ilgili menkıbelerle sonlandırır.

Râsim Efendi kadılığının yanısıra Mevlevî muhibbi olan, Anadolu coğrafyasında ömür sürmüş, kütüphanelere duyduğu ilgiyi eserlerine yansıtabilen bir müellif; kendi şahsî meyilleri nispetinde *Buhârî*, *Mecelle*, *Fusûs*, *Mesnevî*, *Mevlid* gibi büyük metinlerin okuyucusu ve şârihi olması bakımından dikkate değer bir örnektir. Eserlerinde yeni bir metin inşâ etmektense okuduğu kaynakları belli konular etrafında bir araya getiren müellifin üslûbunda hâkim unsur ise tasavvuttur. Eser boyunca hemen

her vesîleyle sözün tasavvufa getirildiği *Mevlid* şerhi bunun en güzel örneğidir. Râsim Efendi'nin şerhinin en önemli özelliği *Mevâhibü'l-ledünniyye*, *Sübülü's-selâm*, *Hadîkatü's-süedâ*, *Kasîde-i Bürde*, *Mesnevî* gibi tasavvufî birikimin farklı öğelerinin metinde iç içe geçmiş olmasıdır. Ahmed Cevdet Paşa'nın tâbiriyle “ashâb-ı ma'lûmât”tan olan Râsim Efendi'nin, okuduğu kitaplar üzerinde düşünüp içerik değerlendirmesi yaparak konuları birbiriyle irtibatlandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Müellifin pek çok konuyu zihninde bir bütün hâline getirerek *Mevlid* beyitleri etrafında şekillendirmesinden dolayı *Mevlid*'i geleneğe ait diğer temel metinlerle okunabilecek ve anlaşılabilir bir metin olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Ona göre *Mevlid*'e muhâtap olan biri Hz. Peygamber'in hayâtı hakkındaki birikimi, nûr-ı Muhammedî anlayışı ile mezcedebilmelidir. Müellifin istifâde ettiği kaynakların ortak özelliklerinin Hz. Peygamber'i bedenî ve cismânî bir nesne ile sınırlamamak olması bunun belirgin bir ifâdesi sayılabilir.

Geniş bir okuma alanı olan Râsim Efendi, *Vesîletü'n-necâf* da okuduklarından izler bulmuş, kendi ilgileri dolayısıyla Bâkî, Şemseddin Sivâsî, Fuzûlî, Nutkî, Taşlıcalı Yahyâ, Câmî, Mevlânâ gibi isimleri şerhinde bir araya getirmiştir. Müellifin farklı kaynaklardan serbest bir şekilde faydalanması metni imlâ etme şeklini de etkilemiş, eserde çeşitli dönemlere âit dil ve üslûb özelliklerinin yer almasına neden olmuştur. Bu durum esere çeşitlilik kazandırmakla birlikte okuyucuyu şerh boyunca Arapça, Farsça, Türkçe farklı muhtevâlî pek çok metinle karşı karşıya bırakır. Yapılan iktibaslara bağlı olarak eserde muhtelif şahıs adlarıyla, işlenen konulara bağlı olarak ise sıklıkla İslâmî ilimlere âit kavramlarla karşılaşılır. Râsim Efendi bu yolla hem kendi ilgilerini tatmin etmiş, hem de muhâtaplarına pek çok bilgi sunmuştur. Bu çalışmada Râsim Efendi'nin birikimini yansıttığı *Tuhfetü'l-âşıkîn* metni gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmış, eserde yer alan âyet ve hadîslere, Arapça ve Farsça iktibaslara işâret edilerek bunların tercümeleri verilmiştir. Böylece metnin anlaşılır olmasına özen gösterilerek eserin muhtevâsını ve kaynaklarını tespit etmek, ilmî ve edebî niteliklerini ortaya koymak için gayret edilmiştir. Râsim Efendi *Mevlid*'i hakikat yolunda yolcu olan âşıklara hediye olarak telakki eder. Onun bu niyetinden yola çıkarak umarız ki *Tuhfetü'l-âşıkîn*, sebeb-i te'lifine binâen aşktan nasibdâr olabilmek ve hakîkate ulaşabilmek arzusunda olanlar için bir vesîle olur.

KAYNAKÇA

- Abdullâh b. Mübârek, *Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik* (thk. Habib Rahman el-A'zamî), Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut ty.
- Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1324/1906-1907.
- el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-hafâ* (thk. Abdulhamid b. Ahmed), Mektebetü'l-asriyye, Beyrut 1420/2000, I-II.
- Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe* (thk. Vasiyullâh Muhammed Abbâs), Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1403/1983.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (thk. Şuayb el-Arnâvut-Âdil Mürşid), Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1421/2001, I-XLV.
- Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ* (haz. Mahir İz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, I-VI.
- Ahmedî, *İskendernâme* (haz. İsmâil Ünver), TDK Yayınları, Ankara 1983.
- Akçay, Mustafa, *Ebeveyn-i Resûl Risâleleri*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir 2005.
- Aksoy, Hasan, "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/9 (İstanbul 2007), s. 323-332.
- _____, "Mevlid", *DİA*, XXIX, 482-484.
- _____, "Şemseddin Sivâsî: Hayâtı, Eserleri ve Mevlid'i", *İlim ve Kültür Târihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri*, Sivas 2011, s. 141-159.
- _____, "Şemsî Mevlid'inde Süleyman Çelebi İzleri", *Süleyman Çelebi ve Mevlid* (haz. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), Uludağ Yayınları, Bursa 2007, s. 270-281.
- Algül, Hüseyin, "Mevâhibü'l-ledünniyye", *DİA*, XXIX, 421.
- Aliyyü'l-Kârî, *Cem'u'l-vesâil fi şerhi's-şemâil*, Mektebetü's-şerefiyye, Kahire ty.
- _____, *Mirkâtü'l-Mefâtih şerhi Mişkâti'l-mesâbih*, Dârü'l-fikr, Beyrut 1422/2002, I-II.
- _____, *Şerhu's-Şifâ*, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1421/2000-01.
- Ankaravî, İsmâil Rusûhî, *-Makâsid-i aliyye fi şerhi't-Tâiyye- Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi* (haz. Mehmet Demirci), Vefâ Yayınları, İstanbul 2007.
- _____, *Minhâcü'l-fukarâ* (haz. Safi Arpaguş), Vefâ Yayınları, İstanbul 2008.
- Aslan, Üzeyir, *Terceme-i Şerh-i Dü Beyit* (yüksek lisans tezi, 1999), Türkiyat

Araştırmaları Enstitüsü.

Attar, Ferîdüddîn, *Tezkîretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007.

Bağdâdî, Ebû Bekir, *Kasîdetü'l-vitriyye fî medhi hayri'l-beriyye*, yy. 1284/1867-68.

Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn* (haz. Kilisli Rifat Bilge-Ibnülemin Mahmud Kemal), İstanbul 1955, I-II.

Bâkî, *Meâlimü'l-yakîn*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1326/1908, I-II.

Bâlî, Muhammed b. Ömer, *Sübülü's-selâm fî hükmi âbâi Seyyidi'l-enâm*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1871.

Begavî, Ebû Muhammed, *Şerhu's-sünne* (thk. Şuayb el-Arnâvut-Muhammed Züheyr eş-Şâvîş), Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut 1403/1983, I-XV.

Berkûkî, Abdurrahmân, *Şerhu Dîvânı Hassân b. Sâbit*, Matbaatü'r-rahmâniyye, Kahire 1347/1929.

Berzencî, Cafer b. Hasan, *el-Berzencî*, Mecmau'l-buhusi'l-İslâmiyye, Kahire 1433/2012.

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* (thk. Abdulmu'tî Kal'acî), Dârul-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1408/1988, I-II.

_____, *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ* (thk. Muhammed Ziyâ er-Rahman A'zamî), Dârü'l-hulefâ li'l-kitâbi'l-İslâmî, Kuveyt ty.

_____, *Şu'abü'l-îman* (thk. A. Abdülhamîd Hâmid), Mektebetü'r-reşad, Riyad 1423/2003, I-XIV.

Bezzâr, Ebû Bekir, *Müsned* (thk. Mahfûz er-Rahman Zeynullâh), Mektebetü'l-ulûm, Medine 1988-2009, I-XVIII.

BOA, DH. Said. d., nr. 4/458.

Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *Edebü'l-müfred bi't-ta'likât* (thk. Semîr b. Emîn ez-Züheyrî), Mektebetü'l-maârif, Riyad 1419/1998.

Bulut, Halil İbrahim, *Şîh-Sünnî Polemiğinde Ebû Tâlib ve Dinî Konumu*, Araştırma Yayınları, Ankara 2011.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri* (haz. Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen), İstanbul 1972, I-III.

Bursevî, İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-beyân*, Dârü'l-fikr, Beyrut ty., I-X.

_____, İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsîri* (trc. H. Kâmil Yılmaz,

- Ali Namlı vd.), Erkam Yayınları, İstanbul 2011, I-XIX.
- Bûsîrî, Ebû Abdullâh Şerefüddîn, *Dîvân* (thk. Muhammed Seyyid Kilânî), Kahire 1973.
- Cabbarzâde, Mehmed Ârif, *Mevlid Şerhi: İzâhu'l-merâm alâ-vilâdeti Seyyidi'l-enâm* (haz. Ozan Yılmaz), Kurtuba Kitap, İstanbul 2011.
- Câmî, Abdurrahmân, *Dîvân*, Matbaa-i Vezirhân, İstanbul 1284/1867-68.
- _____, *Evliyâ Menkıbeleri* (haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara), Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Ceylan, Ömür, “Şerh”, *DİA*, XXXVIII, 565-568.
- Cîlî, Abdülkerim, *el-Kemâlâtü'l-ilâhiyye fî sıfati'l-Muhammediyye -Muhammedî Sıfatlarla İlâhî Kemaller-* (trc. Cevher Caduk), Harf Yayınevi, İstanbul 2011.
- Çalıkçı, Mustafa Kemal, *Hz. Peygamber'in Ebeveyni Hakkında Yazılan Arapça Risâleler* (yüksek lisans tezi, 2002), Marmara Üniversitesi SBE.
- Çantay, Hasan Basri, *Tefsîrli Kur'an Meâli: Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* (haz. Yektâ Saraç), Risâle Yayınları, İstanbul 2014, I-III.
- Çavuşoğlu, Mehmet, “Bâkî”, *DİA*, IV, 537-540.
- Çetin, Atilla, “Halil Rifat Paşa”, *DİA*, XV, 327-328.
- Çetin, Osman, “Târihte İlk Resmî Mevlid Merâsimleri”, *Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2 (Bursa 1987), s. 73-76.
- Çıpan, Mustafa, *Fasih Ahmed Dede Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni* (doktora tezi 1991), Selçuk Üniversitesi SBE.
- Çift, Salih, “İlk Dönem Tasavvuf Düşüncesinde Nûr Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/1 (Bursa 2004), s. 139-157.
- ed-Dîmeşkî, Abdurrahmân, *Fevâid* (thk. Receb b. Abdulmaksûd), Mektebetü'l-imâm ez-Zehebî, Kuveyt 1423/2003.
- ed-Dîmeşkî, Muhammed bin Sâlih, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd* (thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Ma'vaz), Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1993, I-XII.
- _____, *Peygamber Külliyyâtı* (trc. Yusuf Özbek, Adem Yerinde, H. İbrahim Kaçar vd.), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2011, I-XII.
- Dihhudâ, Ali Ekber, *Lugatnâme* (haz. Mahmud Muîn), Dânişgâh-ı Tahran, Tahran 1377/1999, I-XXVIII.
- Durmuş, İsmâil, “Mevlid” (Arap Edebiyatı), *DİA*, XXIX, s. 480-482.

- Ebû Tâlib, Abdümenâf b. Abdulmuttalib, *Dîvân* (nşr. Muhammed Altuncî), Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1994.
- Ebü'l-Ferec Zeynüddîn İbn Receb, *Letâifü'l-maârif*, Dâru İbn Hazm, yy. 1424/2004.
- Enes b. Mâlik, *Muvattâ* (thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Müessesetü Zâid b. Sultân, yy. 1425/2004, I-VIII.
- Ferîdüddîn Attar, *Dîvân* (şrh. Bedüzzamân Fürûzânfer), Müessesese-i İntişârât-ı Nigâh, Tahran 1376/1956-57.
- Feyizli, Hasan Tahsin, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*, Server İletişim, İstanbul 2008.
- Fuzûlî, Mehmed b. Süleyman, *Hadîkatü's-süedâ* (haz. Şeyma Güngör), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Gazâlî, Ebû Hamîd Muhammed, *İki Madnûn -el-Madnûn bihî alâ gayri ehlihî-* (trc. Sabit Ünal), İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 1988.
- _____, *Mişkâtü'l-envâr: Nûrlar Âlemi* (trc. Şadi Eren), DİB Yayınları, İstanbul 2014.
- Gökyay, Orhan Şâik, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi: 1. Kitap: İstanbul*, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul 1996.
- Güngör, Şeyma, "Hadîkatü's-süedâ", *DİA*, XV, 20-22.
- Güzel, Abdurrahman, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- Hâdimî, Ebû Said Muhammed, *Berîkâtü'l-Mahmûdiyye fî şerhi't-tarîkati'l-Muhammediyye*, Matbaatü'l-Halebî, yy. 1348/1929-30, I-IV.
- Hâfiz-ı Şirâzî, *Dîvân* (haz. Hüseyin Pejman), Kütüphâne-i Berûhim, Tahran 1315/1897-98.
- _____, *Dîvân* (trc. Abdülbâkî Gölpınarlı), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1968.
- Hâkânî Mehmed Bey, *Hilye-i Hâkânî*, İmâmecizâde Mehmed Emin Bey Matbaası, İstanbul 1292/1875-76.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdullâh, *Müstedrek ale's-Sahîhayn* (thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ), Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1411/1990, I-IV.
- Halebî, Ebü'l-Ferec, *İnsânu'l-uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1427/2006, I-III.
- Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân* (şrh. Muhammed Bâsil), Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1423/2002.

- Hamîdullâh, Muhammed, *İslâm Peygamberi* (trc. Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul 2011.
- Hâşim Velî, *Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî*, İstanbul 1326/1908.
- Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye* (thk. Ebû Abdullâh es-Sevrakî-İbrahim Hamdi el-Medenî), Mektebetü'l-ilmîyye, Medine, ty.
- Hoca Neşet, *Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt-i Mollâ Câmî*, Dâru't-tibaâtî'l-âmire, İstanbul 1263/1846-47.
- Hökelekli, Hayati, "Mevlidle İlgili İnanç ve Tutumlar", *İslâm Psikolojisi Yazıları*, Dem Yayınları, İstanbul 2009, s. 294-322.
- İsfahânî, Ebü's-Şeyh *Hız. Peygamber'in Edeb ve Ahlâkı* (trc. Naim Tandoğan), İz Yayıncılık, İstanbul 2009.
- İsfahânî, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ* (thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ), Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2002, I-XII.
- İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-bârî* (tsh. Muhammed Fuâd Abdülbâkî-Muhibbüddîn el-Hatîb), Dâru'l-Mârifet, Beyrut 1379/1959-60, I-XIII.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (thk. Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Ebyârî), Mektebetü Mustafa Bâbî el-Halebî, Kahire 1375/1955, I-II.
- İbnü'l-Arâbî, Ebû Saîd, *Mu'cem* (thk. Abdulmuhsin el-Hüseynî), Dâru İbni'l-Cevzî, Suûdî Arabistan 1418/1997.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn, *Fütûhât-ı Mekkiyye* (trc. Ekrem Demirli), Litera Yayıncılık, İstanbul 2011, I-XVIII.
- _____, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* (thk. OsmanYahya), Mektebetü'l-Arabiyye, Kahire 1983, I-XIV.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec, *Mevlidü'l-Cevzî*, Matbaatü'l-behiyye, Kahire ty.
- İbnü'l-Fârız, *Dîvân* (haz. Heysem Hilâl), Dâru'l-mârifet, Beyrut 1429/2008.
- İshâk bin Râhûye, *Müsned* (thk. Abdülhak el-Belûşî), Mektebetü'l-îman, Medine 1412/1991.
- İzgi, Cevat, "Nüreddîn Halebî", *DİA*, XV, 232-233.
- Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi't-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ*, Dâru'l-feyhâ, Umman 1407/1986-87, I-II.
- Kandemir, Yaşar, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, Tahlil Yayınları, İstanbul 2012, I-III.
- _____, "Şemâil", *DİA*, XXXVIII, 497-500.

- Kaplan, Orhan, “Son Dönem Osmanlı Müelliflerinden Roma Sefâreti İmamı Hâşim Velî'nin Mevlid Şerhi: Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî”, *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, IX (İstanbul 2012), s. 111-138.
- Kara Dâvûd, *Delâilü'l-Hayrât Şerhi* (haz. Abdulkâdir Akçiçek), Çelik Yayınevi, İstanbul 1999.
- Karavelioğlu, Murat A.-Fatih Tıǧlı, “Nutkî'nin Aşka Dâir Bir Mesnevîsi: Kânûn-ı Muhabbet”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XL (İstanbul 2009), s. 151-213.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, *Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*, Mektebetü't-tevfikiyye, Kahire ty., I-III.
- Katz, Marion Holmes, *Mevlid: İslâm Dünyasında İbâdetler ve Dindarlık* (trc. Sidar Bayram), Açılım Kitap, İstanbul 2014.
- Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres ve Dîvânı*, Akçağ, Ankara 2010.
- Kaya, İsmâil, *Bürde Kasîdesi Tercüme ve Şerhi*, Madve Yayınları, İstanbul 1986.
- Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed, *Bahrü'l-fevâid* (thk. Muhammed Hüseyin İsmâil-Ahmed Ferid Mezidî), Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1420/1999.
- Kılıç, Mahmut Erol, “el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye”, *DİA*, XIII, 251-258.
- _____, “Muhyiddîn İbnü'l-Arabî”, *DİA*, XX, 493-516.
- Kınalızâde, Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ* (haz. Aysun Sungurhan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, I-II.
- Konuk, Ahmet Avni, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi* (haz. Selçuk Eraydın-Mustafa Tahralı), Kitabevi, İstanbul 2004, I-XIII.
- Kök, Bahattin, *Nûreddîn Mahmûd b. Zengî ve İslâm Kurumları Târihindeki Yeri*, İşâret Yayınları, İstanbul 1992.
- _____, “Nûreddîn Zengî”, *DİA*, XXXIII, 259-262.
- Köksal, Fatih, *Mevlid-nâme*, TDV Yayınları, Ankara 2011.
- Kudâî, Ebû Abdullâh, *Müsnedü's-şihâb* (thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Silefî), Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1407/1986, I-II.
- Levend, Agah Sırrı, *Dîvân Edebiyatı: Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- el-Makkarî, Ahmed, *Nefhü't-tûb* (thk. İhsan Abbâs), Dâru's-sâdır, Beyrut 1968, I-VIII.
- Mevsûatü'l-hadîsi's-şerîf el-Kütübü's-sitte: Sahîhu'l-Buhârî, Sahîhu'l-Müslim,*

Sünenü Ebû Dâvûd, Câmiü't-Tirmizî, Sünenü'n-Nesâî, Sünenü İbn Mâce, Dâru's-selâm, Riyad 2000.

Miras, Kâmil, "Mevlid-i Nebevî İhtifâlinin Müstened-i Şer'îsi", **Mahfel**, sy. 5 (İstanbul 1338/1919), s. 82-84.

Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr* (thk. Abdullâh Mahmud Şehhâte), Dâru İhyâi't-türâs, Beyrut 1423/2002-2003, I-V.

_____, *Tefsîr-i Kebîr* (trc. Beşir Eryarsoy), İşâret Yayınları, İstanbul 2006, I-IV.

Münâvî, *et-Teysîr fî şerhi Câmiü's-sagîr*, Mektebetü İmâmü'ş-Şâfiî, Riyad 1408/1988, I-II.

_____, *Feyzü'l-kadîr şerhu Câmiü's-sagîr*, Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Kahire 1356/1937-38, I-VI.

el-Müttakî Alî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl* (thk. Bekrî Hayyânî-Saffet es-Safâ), Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1401/1981, I-XVI.

Namlı, Ali, "İsmâil Hakkı Bursevî Hazretlerinin Hayâtı ve Eserleri", *Rûhu'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsîri*, Erkam Yayınları, I, s. 9-63.

en-Nebhânî, Yusuf, *Mecmuatü'n-Nebhâniyye fî'l-medâihi'n-nebeviyye*, Matbaatü'l-Edebiyye, Beyrut t.y, I-IV.

Nizâmî-i Gencevî, *Leylâ ile Mecnûn* (terc. Ali Nihat Tarlan), MEB Yayınları, İstanbul 1965.

_____, *Leylâ vü Mecnûn* (nşr. Ejder Alioğlu Asgarzâde ve F. Babayev), İntişârât-ı Dâniş, Moskova 1965.

Okiç, M. Tayyib, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Tercemeleri", *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (Erzurum 1975), s. 17-78.

Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzâhı* (haz. Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul 2009.

Özcan, Nuri, "Mevlid", *DİA*, XXIX, 484-485.

Özdemir, Mehmet, "İbn Dihye el-Kelbî", *DİA*, XIX, s. 413-414.

Özdemir, Sema, *Dâvûd Kayserî'de Varlık, Bilgi ve İnsan*, Nefes Yayınları, İstanbul 2014.

Özel, Ahmet, "Mevlid", *DİA*, XXIX, 475-479.

- Özen, Şükrü, “Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5 (İstanbul 2005), s. 249-378.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Târih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1983, Millî Eğitim Basımevi, I-III.
- Pekolcay, Neclâ, “Mevlid”, *İslâm Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, VIII, s. 171-176.
- er-Râzî, Fahreddîn, *Tefsîr-i Kebîr* (trc. Suat Yıldırım, Lütfullâh Cebeci, Sâdık Kılıç, C. Sadık Doğru), Akçağ Yayınları, Ankara 1988, I-XXIII.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Mânevî* (nşr. Tevfik Sübhânî), İntişârât-ı Revzene, Tahran 1378/2000.
- Sâmî, Şemseddîn, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2004.
- Sağman, Ali Rızâ, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1951.
- Savran, Ömer, “Mehmed Râsim’in Mesnevî’nin İlk On Sekiz Beytine Şerhi ve Şerh Anlayışı”, *Türkiyat Araştırmaları*, IV/6 (2009), s. 387-406.
- Schimmel, Annemarie, *Ve Hz. Muhammed (s.a.v.) O’nun Peygamberidir* (trc. Okşan Aytolu), Profil Yayınları, İstanbul 2007.
- Sehâvî, Şemseddîn, *Makâsıd’l-hasene* (thk. Muhammed Osman el-Huş), Dâru’l-kütübi’l-Arabî, Beyrut 1405/1985.
- Selmân-ı Sâvecî, *Dîvân* (nşr. Mansur Müşfik), İntişârât-ı Ali Şâh, Tahran 1336/1917-18.
- Sezer, İsmâil Hakkı, *Kasîde-i Bürde’nin Nesir ve Sadeleştirilmiş Şiir Halinde Tercümesi*, Konya 1986.
- Sivâsî, Şemseddîn, *Dîvân* (haz. Recep Toparlı), Gurbet Yayınları, Sivas 1984.
- es-Süyûtî, Celâleddîn, *Câmiu’s-sagîr ve ziyâdetuhû*, yy. ty.
- _____, *Hasâisü’l-kübrâ*, Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye, Beyrut ty., I-II.
- _____, *Makâmâtü’s-sündüsiyye*, Dâiretü’l-maârif, Haydarâbâd 1316/1898-99.
- Süheylî, Ebu’l-Kâsım, *Ravzü’l-ünüf fî şerhi’s-sîreti’n-Nebeviyye* (thk. Ömer Abdusselam es-Selâmî), Dâru İhyâi’t-türâsi’l-Arabî, Beyrut 1421/2000, I-VII.
- Süleyman Çelebi, *Mevlid* (haz. Neclâ Pekolcay), Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- _____, *Vesîletü’n-necât: Mevlid* (haz. Ahmed Ateş), TTK Basımevi, Ankara 1954.

- Süreyyâ, Mehmed, *Sicill-i Osmânî* (haz. Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman), Târih Vakfî Yurt Yayınları, İstanbul 1996, I-VI.
- Şeker, Mehmet, “Osmanlılar’da Mevlid Alayı”, *Diyânet İlmî Dergi*, XXXV/1 (Ankara 1999), s. 27-54.
- Şeker, Züleyha, *Hocazâde Muhammed Râsim Efendi’nin Kâşifü’t-te’vilât İsimli Eserinin Transkripsiyonu ve İncelenmesi* (yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2009.
- Şiblî, Ebû Bekir, *Dîvân* (thk. Kâmil Mustafa Şeybî), Dârü’t-tadamun, Bağdat 1967.
- Taberânî, Ebu’l-Kâsim, *Mu’cemü’l-evsat* (thk. Tarık b. Muhammed-Abdulmuhsin el-Hüseynî), Dârü’l-Harameyn, Kahire ty., I-X.
- _____, *Mu’cemü’l-kebir* (thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî), Mektebetü İbn Teymiye, Kahire 1415/1994, I-XXV.
- Tahrâlî, Mustafa, “Fusûsu’l-Hikem’de Tezadlı İfadeler ve Vahdet-i Vücûd”, *Fusûsu’l-hikem Tercüme ve Şerhi*, II, 9-38.
- _____, “İbnü’l-Arabî’de Bir Hadîs-i Kudsînin Yorumu”, *Nûrlar Hazînesi* (haz. Mehmet Demirci), İz Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 13-43.
- _____, “Vahdet-i Vücûd ve Gölge Varlık”, *Fusûsu’l-hikem Tercüme ve Şerhi*, İFAV Yayınları, İstanbul 1990, III, 9-63.
- Tahtâvî, Ahmed Râfi, *Nihâyetü’l-îcâz fî sîreti sâkini’l-Hicâz*, Dârü’z-zehâir, Kahire 1419/1998-99.
- Tanrıverdi, Eyyüp, “Hüseyn Rızâ Paşa ve Eserleri”, *Şarkiyat Mecmuası*, II/11 (İstanbul 2007), s. 77-96.
- Taşdelen, Hasan, *Hassân b. Sâbit (r.a) Hayâtı ve Sanatı*, Emin Yayınları, Bursa 2010.
- et-Tayâlisî, Ebû Dâvud, *Müsned* (thk. Abdülmuhşîn et-Türkî), Dârü’l-hicr, Kahire 1419/1999, I-IV.
- Tek, Abdürezzak, “Tebettül”, *DİA*, IV, 216-217.
- Tergip, Ayhan, *Bâkî’nin Meâlimü’l-yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)* (doktora tezi, 2010), İstanbul Üniversitesi SBE.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Bâkî Dîvânı’ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.
- Uludağ, Süleyman, “Nûr”, *DİA*, XXXIII, 244-245.

- _____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Uzun, Mustafa, “Hilye”, *DİA*, XVIII, 44-47.
- Üzüm, İlyas, “Mezhep”, *DİA*, XXIX, 526-532.
- Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Mevlid Şerhi: Gülzâr-ı Aşk* (haz. Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Kaplan Üstüner), H Yayınları, Ankara 2013.
- Viltûrî, *İbtigâü'l-vusûl li hubbillâh bi-medhi'r-Resûl-Mevlid-i Nebî'nin Fazîletleri* (haz. Mustafa Utku), Uludağ Yayınları, Bursa 2014.
- Yalvacî, İbrahim b. Muhammed, *Mecmuatü'l-kübrâ*, Dâru't-tıbbâati'l-âmire, İstanbul 1265/1848-49.
- Yanmış, Mehmet, “Mevlid Dindarlığı-Bursa Örneği”, *Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, TDV Yayınları, Ankara 2010, s. 342-357.
- Yaran, Rahmi, “Bid'at”, *DİA*, VI, 129-131.
- Yardım, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâili*, Damla Yayınevi, İstanbul 2011.
- Yavuz, Lütfullâh, “Ebû Tâlib'in Kasîde-i Şi'biyyesi Üzerine”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX/1 (2009), s. 305-326.
- Yavuz, Salih Sabri, “Livâü'l-hamd”, *DİA*, XXVII, 200.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Akâidü'n-Nesefî”, *DİA*, II, 217-219.
- _____, “Ebû Hanîfe'nin Kelâmî Görüşleri ve Sünnî Kelâmın Oluşumuna Etkileri”, *İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe ve Düşünce Sistemi Sempozyumu I*, Kurav Yayınları, Bursa 2005, s. 141-157.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul ty., I-X.
- Yenibaş, Hasan, “Selçuklular Döneminde Sivil Mevlid Merâsimleri”, *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed II*, DYB Yayınları, Sakarya 2011, s. 351-358.
- Yeniterzi, Emine, *Dîvân Şiirinde Na't*, TDV Yayınları, Ankara 1993.
- Yetik, Erhan, “Minhâcü'l-fukarâ”, *DİA*, XXX, 108-109.
- Yılmaz, Ahmet, “Müstakimzâde'nin Kasîde-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (Konya 2000), s. 241-264.
- Yoldaş, Kazım, *Taşlıcalı Yahyâ Bey: Şâh u Gedâ* (yüksek lisans tezi, 1993), İnönü Üniversitesi SBE.
- Zürkânî, Ebû Abdullâh, *Şerhu Zürkânî alâ Mevâhibi'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1417/1996, I-XII.

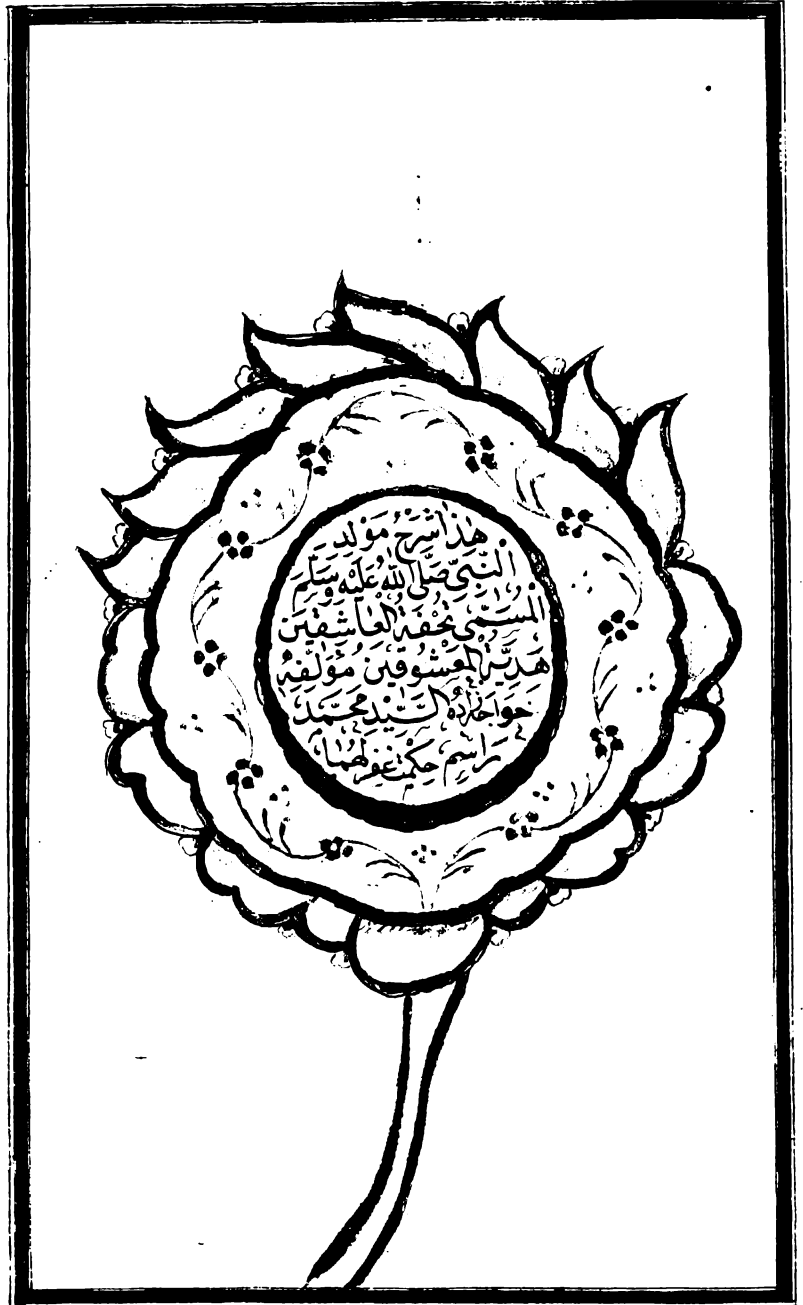
TIPKI BASIM:

TUHFETÜ'L-ÂŞIKÎN HEDİYYETÜ'L-MA'ŞÛKÎN

--	--	--	--

1761

● هَذَا شَرْحُ مَوْلِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلسَّيِّدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْغَاشِقِيِّ ●

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حمد لا يحصى ● حضرت خدای بی همتا ● جل ثناؤه عن العدا والاحصاء
جنابنا لبق ● واولی در که ● دست قدرتی نغز سیرت محمدیه ● و طیب
اخلاق احمدیه بر لبه بحر مشبک کردونی ● میان مجلس ملاء اعلا وانجن
ساکنان خطه غبراده کردان ایتمشدر و درود دائم الوردی بنها
اول آفتاب مطلع صدق و صفا ● و نیر آسمان اصطفای محمد مصطفی
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت تیرینه ● سزاوار و احرا در که نور حقیقتی
قد جاءكم من الله نور و كتاب مبين ● منطوق بجه جراع افروز کارخانه
وجود اولوب شعله شریعتی ● فَاٰمِنُو بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ الْتَّوَالَّذِيْ اَنْزَلْنَا
منطوق مینفجه جراع شعله سوز مجامع شهود قلنغله عرصه کون و مکان
وزوایای زمین وزمانی مظهر لوا مع سرایمان و مطرح اشعه بر لوح
ایلمشدر ● بیت ● سبحان من انشأ من سبحاته بشر اباسرار
الغیوب ببشر ● فخر الملاح بحسنهم وجمالهم و بحسنه کل المحاسن
یفخر ● فجماله مجلی لكل جمیلة ● وله منار كل حسن نبر ● صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ ● وعلی آله واصحابه المقتبسین من نور جماله ● سلطان دار الملک

رسالتکه او از ده پنج نوبت دعوتی سوامع • سکان هفت اقلیمه
 رسانیده قیلوب مراسم واجبات تبلیغی جامع نه قباب خضراده اقامت
 ایتدی • بیت امام امیر مقتدای رسل • همام هما قدرهادی التسلیل
 • فرستاده خاص پروردگار رساننده حجه استوار وشاهسوار
 مضمار قرب ومحرمیتکه • پایه صخره دن پای عزتله رکاب مرصع کرده
 قدم بصوب • رخسار هوار • و برآق برق رفتاری ایله ماورای صحرائی
 لامکانه عزیمت ایلدی • بیت • ای ذروه لامکان مکانت
 معراج ملائک آسانت • روفت زورای عرش والا • هفتاد هزار
 پایم بالا • لاجرم تتبع آثار نبویه • وتسمع اخبار حضرت مصطفویه
 • سبب صلاح امت • وموجب فلاح اهل ملت اولان علماء سیر
 وعظماء نقله خبر واثر • رحمهم الله تبارک وتعالی اول حضرتک سیرت
 سدیده • واطوار کرید • واخلاق حمیده • واوصاف پسندیده
 ومولد موزونه شریفه سی یابنده بقدر الامکان لوح بیانیه رقم
 چکوب نیچه شمائل شریفه • ومولد موزونه سعادتند جلوه کرایتملرد
 • خصوصاً مولانا سلیمان افندی حضرتانه منسوب فیض و بلاغت
 کرده تحفه المؤمنین اسمیله مستمی اولان مولد شریفکه بین الانام
 مزید فضل و مرتبت کمال ایله قرآنده اشتهار • نام واعتبار مالاکلام •
 بولمشدر • وحسن ادا وعذوبت لفظ ومعنی ایله مقبول علماء عصر
 وپسندیده حضرت تاجداری وشهر یاری ولوب جوامع سلاطینده

اول یوم شریفه قرأت اولمسنه اراده سنیه تعلق ایتمشد •
 ومعانی لطافت شعاری • خنده کلغزاری کشاده روی کی • روح
 بخش و روان آسادر • ولکن موجز و مختصر و لمغین تحقیق و تفصیل
 مستور قالب نور بخش باصره انام و ایام • و بهجت افزای خواطر خاص
 و عام اولمدن فی الجمله دورد و شمیکن بو فقیر حقیق شکسته ضمیر و ذلیل
 افتاده بی دستگیر • مجروح مخالف آزار • و آزرده اطفال مکانشاد شرار
 خواجه زاده السید محمد اسم حکمت • جزاه الله یووالقیمه قصد
 و همت و تصمیم عزیمت ایلدیکه اولد در غررک رخساره مهر التماع
 معاینسندن گوشه قناعی رفع ایدوب دیده ارباب اشتیاق
 و نظر نظار کیان مرصداشواقی روشن قیله • اشبو فقیرکم بیضاعنک
 حوزه استطاعتندن بیرون • و اندازه اقتدارندن افزون ایدو ک
 ظاهر و متباد رایدی • ولکن هدایت بر تاینله نهال موزون حرکات قلم
 ریاض رفته خرامه کلوب شاخسار اندیشه و افکار صحایف بیانه
 کلریز • و نسایم خاطر بی قرار صفحات کافوره عنبر بیز اولغه باشلدی
 و ایرادی موجب ملال و لان فضول احوال و تفاسیل بی مآلدن تجرید
 قیلنوب کلمات اهل تحقیقندن بعض مقدمات نافع و اجوبه دافعه
 الحاق و اضافت اولندی بیت • زوائدن قیلوب تیغ و تهذیب
 • فواید برله قیلدم نقش و تذهیب • ایدوب مشکله رین التون کی حل •
 • بیان اوراقنی قیلدم مجد و ل • تختل اینه زر کی چو کدم •

ذرافشان برینه کوز نوری دوکدم • فواضل اصحاب فضیلت و مکارم
 ارباب فضل و معرفتدن التماس کرده عاجز اندر که محل التفاتده ظاهر
 اولان هفتواته قلم اغماض چکوب واقفا ولد قلمی خبط و خطای
 صفحه صغ و اعراضه نقل بیوره لر • **دربیان احوال ناظم مرحوم** •
 ناظم مرحوم حال بدایتده سلطان سلیم عصرنده خواجه کاندن
 اولوب ندیم حضرت تاجداری ایدی • و همده عصر فضلاسنه فائق
 و زمانی شعراسنه غالب ایدی • و علم نجومده دخی مهارت کامله سی
 اولدیغندن بروقت مسعودده کتد طالعی تفتیش ایتدکده کوردیکی
 نه کورسه کرک شمس و لته کسوف • و اقبال قرینه خسوف طاری
 اولوب • اوج کونه قدر قبل سلطانیدن قتلنه فرمان صدور ایده چکن
 محقق بیلدیکدن نفسنی قتلندن خلاص و کریبانی پنجه ری شاهانه دن
 تخلیه خصوصنده نحس اولان ایام مذکورده کند و سنی و رای پرده ده
 مستور قیلوب • درگاه عزته مناجات ایلوب • تضرع و نیاز ایلدی
 یا اله العالمین • یا غیاث المستغین بو عبید که نکار بو ورطه هولت
 خلاص بیورلد قدده یارب رضای باککه موافق رسولک و محبوبک
 حضرت محمد صلی الله علیه و سلم حضرت نرینک مولد شریفی حقیقده بر
 قصیده علیه تنظیم ایدیم دیونیا زایتدکده در عقب دعاسی درگاه
 عظمتده قبوله قرین بیوریلوب بعد الخلاص بروقت اشرفه اشبو
 مولد شریفی تنظیم اموال و اشیا سنی فقرا یه تصدق برله گوشه

وحدتی اختیار عبادات و طاعات ایله اوقات گزار اولوجهله مظهر
 شفاعت و لمشردر • ناظم مرحوم دیرکه الان زمانه بر زمان ایدیکه
 کربانن عصمت پرده حیابگی چاک و اب روی شریعت چشمه صفاگی
 خاک اولمشیدی • واربابی دخی برکوشه یه چکلوب کوزدن نهان اولوب
 مکه و خدعه و تلبیس و غرور عالی طوبت قلب آد میاندن رحمت
 و مروت و نفوس عالمیاندن شفقت و فتوت کتور لمشیدی هر بر مأمور
 بر برین صومیه ده جوامع و صوامع اصحاب ریا ایله ملو محافل
 و منازل ارباب زنا ایله طلو کوجه لرفن ساده مأوی و کوشه لر
 فجوره مثنوی اولی الانساب فقیر و ذلیل و ذوی الارباب حقیر
 و علیل • نه کبیره کبیرندن طولانی حرمت و نه صغیره صغیرندن ایچون
 مرحمت • ظهراً لفساد فی البرّ و البحر • علماء امر ایله امر معروف و نهی
 منکرده مسامحه ایدر اولدی لر • امر علماء ایله مصالح دنیا و دینده
 مکافه ایدر اولدی لر اصحاب تقوی • مَنْ كَانَ لَهُ الْعَزَلَةُ فَأَعَزَّهُ اللَّهُ
 دیوب عزت و اختفایه قرار ایتدی لر • ارباب فتوی مَنْ صَمَّتْ نَجَا
 دیوب سکوت و انزوای اختیار ایتدی لر کمال و هنر و کهر لری تاج
 سرایکن • خاک مذلته دوشیردی لر • سبب قدر و عزت عالمده
 همین سیم و زرا ولدی نه حسب و نه ده نسب و شرف علم بونلرکه
 فرومانده اولدی فرومایه لر فرمانبر اولدی • ایسته بواحوال عالمی
 ملاحظه ایدوب اول وجهله ناسدن عزت ایدوب کوشه وحدت

چکلوب و حدتده کثرتی مشاهده ایدرکن دریای تفکوه طالدم
 و نفس آماره یه بر چاره دیو تحیرده ایکن الست خطابی کوش هوشمه
 الهام و عواطف حکمتدن ذهنه القاء اولندی و بو خصوصده
 نفسه مخالف و معارضه کورینوب فلا بد طرف خصمدن مقابله
 بالمناقضه مبادرت اولندی شویکه حکمت بالغه اقتضا سنجه
 روح محلتدن جدا اولد قده هر بری اجسامنه واصل قلمغه اراده
 ربانی تعلق ایتدکده خواه نا خواه آوج بالادن حسیضدن دنا یه
 سیر نزولیه سفر آغاز ایدوب اون سکر بیک عوالمی بسیار
 مرا حنده قونوب کو چمکه روح مجروح شروع ایتدکده کوردیکه
 هر منزله بر روحانی خلعتن صویوب آنک بدلی بر ظلماتی بئس
 البدل الباس پلاس یله ملبوس اولورلر • پس روح پر قروح
 جوار حقدن هنوز مفارقت غم دفع ایتدین هر منزله بر کونا نهب
 و غاراته • و بر درلودت و خسارته مبتلا اولد یغندن مشاهده
 قیلد قده روح بلاکش یومضمونی و سرد زبان ایدر ایدی • بیت

منزلا ولده چون کلدی بلادن بویله فال
 بیلک اولور آخری بئس البلا بئس الملال

اشبواسلوب اوزره اون سکر بیک عالمدن اون یدی بیک
 طقوز یوز طقسان طقوز منازلی قطع ایدوب آخر منزله عالمی
 اجسامدر اکا واصل اولد قده بالآخره اشبوقفس مسدس تیره یه

دخولیه تکلیف اولند قدّه روح محزون زبون اواره و مبتلای دام
 و بیچاره اشبو قالب ظلماتک ظاهر و باطنه نظر صادی کوردیکه
 بر غار در امانه غار در بلکه دوزخ تاریکدر وحشت شافی هلاکته
 نشاندر • پس دخولندن نفرت ایتدکده • اَدْخُلِ کَرِهًا وَاخْرُجِ کَرِهًا
 دیندی چاروناچار اشبون غار محل فیها دو کبج و حشته آبا ده دخول
 ایتدی • کوردی بر قصردر که طوائف مختلفه ایله طلو و اسباب
 شرو شور دن ملو • لساندن ادراک ایدن یوقکه دینلشه و حالندن
 بیلوب آگاه اولان یوقکه در تلشه بالضروری خاموش اولوب کوردیکه بر
 گوشه دن دیکر گوشه سنه وحشت کلمه ده و هر طرف دن آثار •
 مضرت کورنده و بر طائفه یه نفسل ماره سردار اولوب امر حقه
 سرفرو ایتمز و بشریت کورهنه هوادار اولمش نصح و پند دیکله مز
 بوراده عقل مذبوب دخی کرچه هوالرینه تابع دکل ارالرنده زبون اولوب
 هر کیم غالب اولور سه اکا خدمت ایتک ستمنده اسیر وار کوز پس
 بوابیاتک مالی حسب ما فی الحال اولوب • بیت •
 مسکنم کلشن ایکن کلخن بزنا اولدی • باب محنت آچلوب بر حتم آزار اولدی
 قرة العین ایکن آنده بکاه منظورم • شمدی هر قنده بقسم کوز لومه خار اولدی
 دیو غریب یانه محزون کز ارا یکن عقل مسکینی فی الجملة کند ویه هدم در دنه
 ام سم ایدوب دیدیکی رباعی • کلای عقل جزین در دله هر از اولم •
 غار غم ایجه بلا سمنه انبا ذ اولم • زاغ و شا اولیا لم دیر تلوشیده مقیم

پَرِهْتَمَّيَهٗ اَوْجُوبَ سَعِيْلَهٗ شَهْبَا زَاوَلَهٗ لِيْ ۚ چُونَكِهٖ عَقْلَ سَيْرِدَهٗ بُوخَطَابِ
 مَسْتَلْمَا بَدَنِ نَضَابِ صَوَابِ اَلْوَبِ رُوْحِ بِلَاكْشَهٗ خَدْمَتِ اَيْتَمِهٖ كِيْ جَانَهٗ
 مَنَّتْ بِلِوْبِ طُوْلِ زَمَانِ خَادِمِ خَاصِ وَمُوْنَسَهٗ بَيْنِ الْاِخْتِصَاصِ
 اَوْلَدِ بَغْدَنِ غَيْرِيْ هَرَامِرِنْدَهٗ مَحْمَرْدَازِ وَجَاكِرْدَلِنُوَا زَاوَلَدِ قَدَهٗ اَشْبُو
 مَصْرَمُوْرُوْثِ الْاَصْرَدَهٗ سِرْكَرْدَانِ سِيْرَا يَدْرِكْنِ نَاكَاهِ يُوْلِيْ مَحَلَّهٗ دَلَهٗ
 رَاسْتِ كَلُوْبِ كُوْرَا نَدَهٗ بَرَقَصْرِ شَاهِيْ وَا رَكِهٖ جَدْرَانِ اَرْبَعَهٗ سِيْ سِرَاسِمِ
 طَلْسَمِ حَكْمَتِ اَلْهِيْ وَمَحْزَنْ نَقُوْدِ نَامَتْنَاهِيْ دَرِ اَشْبُو حِصَا رَتِيْ بِرْ دَرَجَهٗ
 بِنَا وِلْمَشْكِهٖ سِيْمِدَنِ زَنْجِيْرَا يَلَهٗ اَصْلَمِشَلِ سِرَارِ نُمُوْنَدِرِ وِهْرْ كُوْشَهٗ سَنَدِ
 جُوَامِعِ وَمَسَا جِدِ وَخَانَقَاهِ مَحَلِّ الْخُوَارِ دَرِ وَسُوِيْ اسْتُوَارِنْدَنِ بُوِيْ
 اَشْنَائِيْ طُوِيُوْبِ وِهْرْ طَاقِ رُوَا قَدَنِ اَبْيَاتِ رُوْشْنَائِيْ وَا قِيُوْبِ تَرْتَمِ
 اَيْتَمَكَلَهٗ • وَغَرْبَتِيْ سَكُوْنَتِ بُوْلَدِ قَدَهٗ هَا تَفْدَنِ كُوْشِ هُوْشَنَهٗ هِدَا يَتِ
 رَتْبَانِيْ بَارِيْ اَوْ لُوْبِ قَلْبَهٗ اَلْهَامِ نَا زَلِ اَوْلَدِيْ كِهٖ اَوْلِ حَكِيْمِ مَطْلُوْقِ وَبِالذَّاتِ
 مَحَامِدَهٗ اَلْيُوَا عَنِيْ بِهٖ حَضْرَتِ خَيْرِ دَانَا • وَ قَادِرِ تُوَا نَا اَشْبُو جَاهِيْ
 اَسْفَلِ سَا قَلْبَهٗ اَنْزَالِدَنِ الْبَتَّهٗ بِرْ حَكْمَتِيْ وَبُوْنَا غَا رِ مَحْتَدَنِ لَاجِرْمِ بَرَقُوِيْ
 اِرَادَتِيْ وَا رَدْرِدِيْ وَا سَبْ مَقَدَّمَاتِ فِكْرَهٗ سُوَا رَا وِلُوْبِ هَرْ كُوْشَهٗ سَنَدِ
 اِمْعَانِ نَظْرِ صَالِدِ قَدَهٗ قِيَاسِ جَلِيْسِيْ بُوْنِيْ مَنْتِجِ اَوْلَدِيْ كِهٖ بُوِيْدِرِ اَبْتِلَا
 جَانَسْرِ صُوْرَتَهٗ قَنَاعَتِ اَيْتَمِيُوْبِ بَلَكِهٖ سَلْمِ شَعْبَهٗ عُرُوْجِ اَيْدُوْبِ
 تَا جَنَابِ حَضْرَتِ بَخْشِيْدَنِ رُوْحِ قَدَسِ طَلَبِ اَيْتَمَكْ لَازِمِ وَ مَهْمِ اَوْلَهٗ بَيْتِ
 • كَارْخَانَهٗ خَدَادَهٗ اُوَا رَهٗ كَزْمَكْ اَوْلَا كَا ز •

درمان طوطو رورکن بیجاره کز ماک اولماز • دیوموژای نظر بوا ولدیکه
 سیرزولده امر تنزله اولوب هرمنزله خسارت چکد مسه شمدی
 لازم بوا ولدیکه قاعدیندن اولیوب صعوبده فضل الله المجاهدین
 علی القاعدین درجه • حکمیجه مجاهده اوزره اولام شاید دوکدیکم
 لباسلریمی کیر و کیوب • حب الوطن من الایمان • هو اسيله آشیان
 اذلیه مه واصل اولام • و آشیان قدیمله کوریشم و بولیشم دیوروج
 بحر حلاشو سفر سعادت انجانمه صادقانه عزیمته و عاشقانه
 همت بیوروب اول روح پرفقوح نفس ماره بی کند و سنه تابع
 قیلوب ارشاد ایتدیکه مثل لو بن دخی پای طلب قرار قیلوب مرشد
 کامل ارضوسنده جست جوی ایلوب با شبو غزل مرغوبی حاله جسیان

و زرد زبان ایلدم بیت • دوشلدن مکتب عشقه اوندم درس و فتوایی
 • کیروب میخانه دیرده یک کلام زهد و تقوایی •

کوکال لوحنده یا زلدن محبت نامه سی شیخیم
 کورنمز چشمکه اوراق سجا مز آغ و قاره یی

اولوب فرمانه محکوم اسیر اولدی دل عشقت
 محبت کاتبی آنده یا زلدن خون طغرای

کوزم یا شی کبی کوکلم رواندن بی قرار اولدی
 ادر مقصودنی بولماز کزار بیجاره هر جای

هی یا مقدمه یم کاهی غریق بحر هجرانم

قلب انطباق برها ایستاد حضرت نیک برکات حسن نظر تربیه و ارشاد بدله
 بیورده و مشرف اوله رق مرشدت را لیک امر لرید و منظوم نیز نه

عق و حکمت
 تا ایست موفق
 اولمش در بلده
 مغ کورده
 صفی مراد خان
 اول حضرت
 قبر شریف ندف
 جان شهره ادن
 دقیقه یک محله
 و و و و و و و
 س او زنده اولوب
 احتراماً لایقه ایله
 زیارت و تبرک
 اولمه مقدمه
 تمت التمجی
 بیداضف
 المنوقات
 زشم
 خاک اقدام پان
 برده بندت مورنا

دخانم کوکله جقدی باشم یرلرده آرای •
 هله هر نه حال ایسه عاقبت مرام و مقصود مه نائل اولدم و حضور
 مرشده اشوبیتی حزین و کریان کویان اولدم • بیت •
 شکویم اولدم مشرف دولت دیدرکه • دیده خوبنار می اجدم کلرخسارکه
 اولمش ضایع عدم منزلترین قطع ایتمیم • واصل اولدم پرتوی خورشید عالمتابکه
 اول مرشد عالی قدر دخی حسن اختصاصین و آیین ارادته صدق و
 خلوص صفه رخسارمدن او قیوب بن دخی جبهه پرا نوارندن
 اقتباس ایتمیکده در عقب نخاس قلبم کیمیا کره تسلیم ایتم اول
 دخی خزاین همتلرین فتحه آغاز و باب اکسیری بازایدوب عطیه
 مالایحصی لرینه مظهر قلدیله که ناکاه کدا ایکن شاه و شاه ایکن
 پرانتباه اولوب گاهی افتخار و گاهی ترتم ایدوب اشبوایاتی
 کویان اولور اولدم • بیت •
 صوفی چه فغانست من الاین الی الاین • این نکته عیانست من العلم الی العلم
 ما حاصل فی البین چه خولم سفر کن • زخضر بجواین کهر از جمع بحرین
 من من نیم من ندانم من منم یا من ویم • در عجائب حالت من من نیم
 عاشقم معشوقم و عشق چه امر • مست جام وحدتم من من نیم
 من چه یم عنقایی بی نام و نشان • من بقاف قربتم من من نیم
 من دجان فانی بجانان باقی یم • من باوج رفعتتم من من نیم
 ناظم مرحوم مدینه بروسه ده وفات اید و قبر انور لزند زوادرین استشفای ایتمکری

<p>صاحبوبه درانه اشکی سئل کریانک اولمشد آچامشد چو حراششس جرت میدانک اولمشد دلوب بغرین چونی صبح ومنسانالانک اولمشد نیم عرضالم اوزره صداحسانک اولمشد</p>	<p>الهدیده جان و دلم حیرانک اولمشد یقلمشد وجودم قصر شول کلو اسناد حریم کلشنی قمریکده بودل عندلیب آسنا کمال احتیاجدن سحر دیوانه جقدقجه</p>
---	--

● در بیان فضیلت قرآه مولد النبی صلی الله علیه وسلم ●

ابن جزیری حضرتلرندن روایت اولندیکه ابولهب رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک طوغدیغنی کیجه جاریه سی ثوبه ولادتها یونی تبشیر ایتدکده ابولهب مشاد الیهایی آزاد فقرایه دخی احسان ایتکله نابحیمده فائده سنیا اول کیجه ده مشاهده ایتمشدر قیاس ایله که برکیمسه مؤمن و موحد اوله اول کیجه لره تعظیم ایدوب رسول الله حرمتنه انعام واحسانلر ایلیه ● جناب حق و قیاض مطلوبلرندن نیجه نیجه لطف و کرم لره مستحق اولور لایق بودر که دائما اهل اسلا رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک مولدی آینده جمعیت ایدوب ضیافت ایلیه لر فقرایه انواع خیرات و صدقاتله نوازشلر ایدوله لر و مولد شریف و قوده لر و مجربدر که برکیمسه وجه مشروح اوزره شهر مولده حضرت رسالت حرمتنه جمعیت و ضیافت ایلسه و مولد شریف و قنسه اول سنه ده جمع بلادن امین اولوب هر نه مرادی و ارایسه حاصل اوله کذا فی المواب اللدنیته ● اگر سؤال اولنورسکه بو مقوله شیر بدعتدر ●

و بدعت ایله عمل جائز دکلدر • الجواب بدعت ایکی قسم و زره در
 قسم اول بدعت حسنه قسم ثانی بدعت سئیه در بو مقامده
 مراد بدعت حسنه در • بدعتک معنای لغویسی ایجاد واحداث
 معناسنه در اصطلاح شرعیسی • ما یحدث بعد عصر النبوی
 صلی الله علیه و سلم یعنی زمان سعادت و نصیحه احداث اولنان
 شیدن عبارت در کرک زمان اصحابد نصیحه و کرک تابعین و تابعین
 صکره اولسون • معاوی - اوله که مُلک و دولتده نصب علم و عقد
 لوا عهد قدیمد نبرو شعائر حرب و غزای اولوب زمان بعثت و عهد
 نبوتده و بعده ایام خلافتده طوائف اسلام مواطن حرب و قتال
 الویه و اعلام اتخاذندن خالی و لمدیله • اما طبل و کوس و ساؤالات
 غنا استعالی و اائل ظهور اسلامده جاری و ملیوب اصحاب تابعین
 رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتک دائمی هم و فکر لری
 امر دینه مقصود و اتباع سنن سنیه سید المرسلین اقدیمزه
 محصورنده اولغله تکلفات مراسم عز و شوکته اعتبار ایتدیله
 بعد ذلك ایام خلفا مندرس و منقضی و طور خلافت ملک و سلطنته
 منقلب اولغله اجرای مراسم ایتدیله • نیکم عهد خلافت بنی عباسده
 خلفایه مخصوص اولان لوانک لونی سیاه اولوب دولت اموتیده
 دخی دیکر نکه ایدی وینه آیین ملک و دولت و شعار سلطنت
 اولان امورک بری دخی سیریر و تخت در و دولت سلامتیه ده

ابتدا تخت و سریر او زره جلوس حضرت معاویه بنک خلافتی وقتند.
حادثا ولدیکه بو باده مسلمین ایله استشاره و آنلردخی رأی
و استحسان ایتملر بله تخت و سریر اتخاذایدوب بعده سائر ملوک
اسلام دخی حضرت معاویه به اتباعا اریکه نشین عزت و نمکین
اولدیلر دیکری دخی مقصوده صلاتدر ● معلوم اوله که خلفاء
اسلام جوامع شریفه ده اداء صلات و حضور جمع و عید
ایچون محرابه قریب بر محفل و مقصوده اتخاذایدوب اتباع
ولواحق ایله عقد تحریمه صلات ایدر لر و بو خصوص خلفای دولت
اسلامه مخصوص آیین و شعار دن اولوب ملک اسلام دن غیره
دول قدیم و جدیده ده معهود و معروف دکلد ر و خلفای اسلامیته ^{دنا}
ابتدا محراب نشین مقصوده صلاة اولان حضرت معاویه بن ابی سفیاندر
قتان عرب دن بر خارجی معاویه بنک جامعه خروجی وقتنی تصدایدوب
علی الغفله جرح ایتمکده سوء قصدا عدان تحفظ ایچون حرم جامعه
محفل و مقصوده صلاة بنا سنه امر ایلدی ● بعده سائر خلفای اسلام
دخی کا اقتدایدوب مکان صلاته ناسدن امتیاز لوی ایچون
مقصوده اتخاذای سنت مسلوکه اولدی بری دخی دعا فی الخطبه
وینه شعار ملک اسلام اولان ماثر جلیله که فرار منبر او زره اثنای
خطبه ده خلیفه اسلامه دعا و ثنادر ● معاویه اوله که صدر
اسلامده اقامت صلاة جمع و عید ده ملوک و خلفا بالذات

کند ولری مامت و خطابت ایدوب تضریه رسول و ترضیه اصحابین
 صکره کندیلر و سائر اهل اسلامه دعاء خیر ایدر لر ایدی وابتدا
 روز جمع و عید ده قرآه خطبه ایجون منبر اتخا ایدن عمر و بنو العاص
 ایدی عهد خلافت فاروقه مصرده بنا ایتدی کی جامعه منبر
 بنیاد ایلدی مع هذا سلطان کونین علیه افضل التحایا ایله شیخین
 مکرمین رضی الله عنهما حضرت لری کرسی کی بر محل رفیع اوزره قیام
 ایدوب یوم جمع و عید ده خطبه خوان اولور لر ایدی وابتداء
 خطبه ده خلیفه اسلامه دعا ایدن عبدالله بن عباس رضی الله عنهما
 حضرت لری درکه عهد خلافت علی مرتضی ده بصره ده حاکم ایکن یارب
 وارث تحت خلافت و امام حق اولان حضرت علی یه نصرت ایله دیو دعا
 ایتدیلر بعده بوسنت سنیه دستور العمل اولوب هر عصرده خطباء
 خلفای اسلامه دعا ایده کلدیلر بری دخی جمع اذ اندر که تابوآنه
 دکین قرآه اولته کلمشدر ائمه حنفیه و مالکیه و شافعیه و احمدیه
 تصریح ایتشدر درکه رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت لرنیک
 زمان سعادت لرنده هم مناره ده وهم فخر کات اوکنده اذان و قنیز
 ایدی انحق بلال حبشی رضی الله عنه یا لکر رسول اکرم مقابله سنه
 اذان او فور ایدی حضرت عثمان رضی الله عنه خلافتده خلق جونعاند
 امر ایتدی خطبه اذ اندن مقدم محفل فوقنده اذان او قودیلر بعده
 حضرت عثمانه اتباعا بوآنه قدر قرآه ایده کلدیلر بری دخی خطبه عید

در كه زمان سعادت ده خطبه صلاه عید دن مقدم ایدی حضرت
 عمرا لفاروق خلافتنه صلات خطبه او زرنیه تقدیم قلندی جانب
 اصحاب دن حضرت عمره براعتراض وارد اولدی و اما قوله علیه السّلام
 الامور محدثاتها ای مالم یکن معروفا فی کتاب الله ولا سنة ولا اجماع و کل
 محدثه بدعة ای حدثت بعد صدر الاول و کل بدعة ضلالة الجواب
 المراد بالبدعة بدعة محرمة و مکروهة لا واجبة و مندوبه و مباحة کذا شرح
 جامع الصحیفة الامام السیوطی • یستحب لنا اظهار الشکر لمولده علیه السلام
 وقد اجمع عند الامام تقی الدین السبکی جمع کثیر من علماء عصره فانشد
 منشد قول النضر صری فی مدحه صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببيت
 قليل مدح المصطفى الخطب بالذهب • علی ورق من خط احسن من كتب
 وان نهض الاشراف عند سماعه • قیاما صفوفا و جشیا علی الركب
 فعند ذلك قام الامام السبکی و جمع من بالمجلس فحصل انس عظیم بذلك
 المجلس و قیاما متوجها الى القبلة و یكفي ذلك في الاقتداء و قد قال
 ابن حجر الهبشمتی ان البدعة الحسنة متفق علی ندبها و عمل المولد و اجتماع
 الناس له كذلك ای بدعة حسنة قال التضاوی لم یفعله احد من
 القرون الثلاثة و اما حدث بعدها ثم لا زال اهل الاسلام من سائر
 الاقطار و المدن الجار یعملون المولد و یتصدقون فی لیالیه بانواع القصدات
 و یغتمون بقرأة مولده الکریم و ینظرون بركة علیهم کل فضل عظیم قال
 ابوالجوزی من خواصه انه امان فی ذلك العام و اول من حدثه من اللواصح ابوبل

هو ملك مصر وصنف له ابن دحية كتابا في المولد سماه التشوير بمولد البشير
الذير فاجازه بالف دينار وقد استخرج له الحافظ بن حجر اصلا من
السنة وكذا الحافظ السيوطي في قوله ان عمل مولد بدعة مذمومة انتهى كلام العيون قال بعضهم مراد الفاكاهاني
في حق النساء فاجتمعت للنساء في محل واحد ونقرؤن المولود الشريف
وليستمعون الذكور منها هو مذموم بلاته حرام لان صوت النساء حرام
سواء كانت بينهم سترة او لا كما قاله الحادمي في شرح الطريقة
معلوم اوله كجهر ايله ذكر الله ايتيك وصلاة دعائب وبرات وقد
قيلق نافلة در زير اصلا تخير موضوع عدد اما فرائض واجباته من صكره
هر نه دكلو نماز قيلور سه جمله سي شرعه داخلدر وذكوره بعض
اوصاف زائده بولنق مشروعتني بطل ايتيمز اگر آدابنه مقارن ايسه
والاملعيبه كمي ولور وسا ترا مور محدثه دخي كاقباس اولنه پس
هر محدث مذموم اولماز نتكيم زخرفه مساجد ايتيك اشرط ساعتند
ولكن مقبولدر زيرا آنده خلق جامعه وجماعته ترغيب وارددر وكنايس
كفره دن تنفير وارددر وحضرت عثمان رضی الله عنه زمانده محراب
نبوي بي التون ايله تزين ايندكلري كتب معتبره ده مستورددر
بناء على هذا صكره كلندر دخي كا متابعت اينديلر وكذلك اكثار
قناديل وايقاد شموع اينديلر وليله براتده كرت شموعه مذمومدر
ديان مذمومدر مكر كيم ريا وسمعه طريقيه اوله حضرت سيلما عليه السلام
مسجد اقصى روننده موجود يدي بيك قناديل ذهاب ايله مزق قلديلر ودخي

تصلیه و ترضیه در که دو افاض و خوارجی رد ایچون در بوجهتدن بو
 مقوله معاینلر شعائر دیندن اولمشدر و بدعت حسنه یه اتباع ایتمک
 دخی سنتدندر نیکیم حدیث شریفده وارد اولمشدر که مَنْ سَنَّ
 سُنَّةَ حَسَنَةٍ فَلَهُ أَجْرٌ مِنْ عَمَلِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَعْنِي بَدْعَتِ حَسَنَةِ
 سُنَّتِهَا يَعْبُرُ أَوْلَادُهَا بِغَيْرِ ظَاهِرٍ أَوْ لُورِهَا بَدْعَتِ حَسَنَةِ سُنَّتِ
 بَابِنْدِر و هرکیم بو معنایه قائل اولسه حدیث شریفی فرض و انکار
 ایتمش اولور و بو مقامک تفصیلی بود که جناب حَقِّکْ امرایتدیکی
 نسنه فرض و رسول اللهک قولی و فعلی سنتدر و اصحاب دخی کتاب
 و سنتده مقتدای دین اولدقلرنده حقلرنده اصحابی کالنجوم بایتهم
 اقتدیتم اهتدیتم وارد اولدی ● پس اصحاب کرامک قول و فعلنه اتباع
 ایتمک دخی سنتدن اولدی و تابعین و تبع تابعینک دتبه لرینه دخی
 اشارت صادر اولوب ● مَا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ
 وارد اولدی یعنی کامل امت دخی الی یوم القیامة وارث رسول
 مکرم اولدقلری جمعتدن مقتدای ناس اولوب اجتهاد ایتدقلری نسنه لری
 دخی اموره مستحسنه و اعمال مستحبه دندر و بونده امام اعظم و همام
 اقدام حضرت لرینک اجتهاد یله عملی دست اولدیغنه اشارت وارد ●
 زیرا امام مشارالیه بیورمشدر که هرکیم بزم قولمز ایله فتوی ویررسه
 اولاد لیلنزه نظر ایلسون یعنی بزم رأی و اجتهاد مزادله شرعیته اوزرنه
 مبنیدر یوخسه رأی مجتهد دکلدر و بوندن فهم اولنور که امام مشارالیه

خلقی کندی مذهبله عمل ایتمه دعوت ایتما مشدر بلکه همان اجتهاد فی
 اظهار ایتما مشدر • زیرا دعوت انبیا نکدر سائر لایمجون فقط ارشاد
 و اظهار وارد در • صکره کلنلر بر مذهب مخصوصیله عمل اختیار ایدوب
 خلط مذهب ایتما جائز دکدر دیوا موراجتهاد یتیمی بری برندن
 تمیز ایتدیله و هر کس آخرک مذهبنه قارشمنی سروا کورمدی مع هذا
 صدر اولده مذهب بر ایدی و حضرت مهدی زمانده ینه بر اولوب
 اصلنه ارجاع اولنسه کرکدر بوضورتده اختلافات مجتهدین وفقها
 بالکلیه مرتفع اولور و بومقامده امر مشکل بودر که التزام مذهب
 ایدنه التزامنه ندیمیلدر • اگر واجبدر زیرا علما اولوالامر در دینلور^{سه}
 اطاعت مروزرینه مبنیدر ارباب اجتهاد دن ایسه التزام مذهب
 ایله امر یوقدر بوضورتده اطاعت واجب اولماز و اگر واجب کل
 دینلورسه خلط مذاهب جائز اولوب هر کس کندینه آسان اولان
 مسئله ایله عمل ایتما لازم کلور و اهل اللهدن خلط مذاهب شدلمشدر
 و کورلمشدر مع هذا کندی مذهب لریک بعضل اجتهاد یا حقایقه مخالفد
 امام مالک مذهبنده صلانده ارسال ید ایتما کییکه امام اعظمک
 مذهبی اولان ضتم بدین اندن اقوادر زیرا ایاک نعبد و ایاک نستعین
 آیه کریمنده ضم ایتما اشارت وارد مع هذا امام مالک مذهبی وزرینه
 یوقدر نیجه اولیا کلمش و ضم ید ایتما مشدر که اذ جمله شیخ محی الدین العربی
 قدس ستره العزیز حضرت لریدر زیرا مذهبنه مخالفن ایتسه بین الناس

اختلال حاصل اولور نتکیم اسلامبولده شیخ وفاحنقی المذهب یکن صلوات
 جهریه ده شافعی کی بسمله جهریاً ایدر ایدی بوجهدن خلق اراسنده
 خلط مذهب جائز دکلدر دیوقیل وقال کثرت بولدی واجتهادیات
 مجتهدین ایله عمل ایتلحق اولدیغندن هر مذهب حقندن بی حساب اهل الله
 ظهور ایتدی ابو یزید بسطامی وحسن خرقانی وشاه نقشبندی وملاحامی
 وحضرت مولانا جلال الدین رومی که حنفی المذهب ایدر اکر حق اولسه دائره ولایت
 دخول مانع اولور ایدی خصوصاً که بو اعصارده عقول زیاده ضعیفه
 واعتقادات متلونه در بوسبیدن برهان ندر بیلمز لر وبرهانله مدعیای
 اثبات ایدوب مطلوبه انتقال ایلمز لر وبلکه برهانک خلافت برهان ظن
 ایدوب بعض موادده حقه مخالفت ایش طوتر لر و بی بصیرت
 اولدقلری جهندن اولئیک کالانعام نشانیله معلم و حیاقت ونعوایتده
 علم اولمشلردر کچه کندی زعملری اوزره مجددین ودولت ومرشد
 ارباب شریعت وحقیقت زیدر لر نه دجالر کلدی دخی نر لر کلسه کر کدر
 نه فرعون لر وجود بولدی ونر لر وجود بولسه کر کدر ولکن لکل فرعون
 موسی وکلکد جال مهدی ملاحظه اولنه ذیرا اجتهاد الی یوم القیام منبذ
 کما قاله الحق فی شرح آمنت ما رواه المسلم عن ابی السعید الخدری
 رضی الله عنه ان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم قال لا تکتبوا عنی
 شیئا الا القرآن ومن کتب عنی شیئا غیر القرآن فلیحجه واسند الدلیلی
 عن علی رضی الله عنه مرفوعا اذا کتبتم الحدیث فاکتبوه بسنده ●

وقد اختلف في الجمع بينهما ف قيل لاذن لمن خيف لسيانته والنهي لمن
التسيان ووثق بحفظه وخيف تكاله على الخط • اذا كتبت فيكون النهي
مخصوصاً اعلم اذا لافار كانت في عصر الصحابة و كبار التابعين غير
مدونة ولا مرتبة لسيلان اذها نهم وسعة حفظهم ولا نهم كانوا عنها
كما تقدم ولان اكثرهم لا يحسن الكتابة فلما كان زمن عمر بن عبد العزيز
على رأس المائة امر بتدوين الحديث فاوّل من دونه بامر عمر بن عبد
العزيز بن شهاب الزهري • واما الجمع مرتباً على الابواب فوقع في نصف
القرن الثاني فاوّل من جمع ذلك ابن جريح بكه ومالك وابن اسحاق
بالمدينة وهشام بواسط ومعر باليمن وابن المبارك بنجراسان والربيع
بالبصرة وسفيان الثوري بالكوفة والاوزاعي بالشام وجري بن عبد
الحديد بالري وكل هؤلاء كانوا في عصر واحد ولا يدري ايهم سبق فلان كتبت
جسوراً وهؤلاء بدعة ابن الثوري بن الثريا فافهم كما قاله ابن حجر قال رجل
لرجل آخر كل محدث بدعة قال ما تقول لمنارة المتعددة قال تهدم كلها
الا واحدة قال له ما تقول في حق القاشق قال بدعة قال كيف يشرب
المريق قال يشرب بالكف قال صانع القاشق فقير ومحتاج اليه قال
فليصنع التسبيح والمسواك قال له ان كان الامر كذلك فكيف يكون حال
اهل مكة المكرمة لانهم يعيشون بهما فهت • قال حضرت سلطان
المعشوقين قبله كاه عاشقين سهسا لارصد يقين حضرت سليمان
ناظم مولد النبي قدس سره الانوار آنكه كرد مدحش لنديشم مقال

ناطقه حیران بماند عقل لال • یعنی مدوح و موصوفی بر ذات اشرف
 سید البشر در که • اگر آنک مدحی قیله کتور مک و اوصافی بیان
 ایتمک فکر ایلم عقل حیران • و ناطقه مزلال و ابکم و سرکردان اولور
 و صفا و نماز قیله کلیم مدح جانانز ^{بیت} کی میسر کرد این سربشکرف •
 جلوه دادان در لباس صورت و حرف • یعنی نیجه میسر اولور بو
 سر عظیم که • مدح مدوحه دن عبارتدر • حرف و صوت
 لباسنده جلوه و یرمک و قیل و قال یله اوصافه شریفه حضرت مدوحی
 بیان ایلمک نیجه ممکن و میسر اولور • یعنی وصف مدوح ظروف حروف
 کجیده اولوق عدیم الاحتمالدر • مدح خورشید از نکرده هوشمند •
 فیض نور او بود مدحش پسند • یعنی آفتاب عالم التالی اگر عقلا مدح ایتمز
 ایسه خورشیدک فیض نوری تمام مدح پسندیده در • یعنی آفتابک
 نوری تمام کن دینک و ضافی و معرفیدر آخرک مدحنه احتیاجی یوقدر
 و حقیقتده بویله در آفتاب منور در غایت ضیاسی میدر عباد دیو
 عقلا دن بر فرد ذکر ایتماشدر و نمله جاءت بر جل من جراد تو سلیمان کن ای عالی نراد
 بر مورد ضعیف لقدر بر جگر که پای هداسیله کلدی حضرت نبوت پناه
 سلیمان نبی علیه التلامک حضور سعاد تلرینه حیز قبول ارضوسیله
 کلدیکی • سرفخره رسید؛ بالای نه طاق سما اولدنی قصه مشهوره در
 یعنی حضرت سلیمان علیه التلام هدیه مورچه بی حقیق کور میوب نه کونا
 قبول ایتمدی ایسه بوفقیق و محتاج اولان ضعیفک تحفه سنی سن قبول

ایله دیمکر بیت کانی لم اکن فیهم خطیر اولم اذل حقیرا لدیهم فی رجائی وشدتی
 • ومیز درجات العز امسیت نازلآ الی درکات الذل من بعد نخوت
 فلا باب یفینینی ولا باب یرجیحی • ولا جاء یحیی لفقد حیاتی
 یعنی اسباب عدیله ابوابنه مراجعت ایندیکم ویا نلرینه کیدوب کړک
 شدت وکړک رجایله یوزم صوبندی وکدیکم کیمسه لردن حقه بر معامله
 بارده وغیر لایقه مشاهده ایند مک کویا بن انلرک ادا سنده اصلا خطیر
 و شان و شرف صاحبی اولما شتم و او یله بر حقارت ایجرم بشام شتم اول
 حالت بندن هیچ زائل اولیوب مدت عمر می مستوعبا ولوب اول کونک
 صبا حظه نخوت و عظمت و شان و شرفه بولندیغدن صکره درجات
 عز و دلت ونعمدن درکات ذل و مسکنه تنزل ایدرا اولدیغیم حالده
 اخشام لدم بن اول حالده بیلد مک ابواب خلقده بنی مغنی قیله جوهر
 قیویوقدر بو بایده مشهودم اولان نجالت و حقارت و درجات عز
 و رفعت ونعمدن ذل مسکنه تنزل برهوا اولمغله حمتک فقداندن
 منبعث اولمشدر یعنی حقی قویویوب خلقه اعتماد کوسترد کدن نشئت
 ایتمشدر باب انحق باب وجاه و عز و شرف اولد رکاهه انتساب
 ایله اولدیغدن درکاه عظمته توجه و تضرع نیاز ایله
 جناب پروردگارک اسم شریفنی قلبا و قالبا لکانه
 الوب اول اسم پاک ایله اول سید البشر و شفیع روز
 المحشر صلی الله علیه وسلم افندیمرک مولد شریفنه بدأ ایلدم

سَطْرٍ بِسْمِ اللَّهِ أَيْ أُولَى الْأَلْيَابِ
 دَلَّةً يَأْزِلُ سَهْ كَرَاوَلْ نَفْسِيْنَ جُحُومِ
 أَوْلِكَ أَوْلِيَّةَ حَمْدٍ أَيْدِي لِسْمِ
 بِسْمَلَهُ أَوْلِيْدَهُ نُقْطَةُ بَا
 حَرْفِي بَادِرُ سِرِّ بَدِيعِ وَبَيَانِ
 سَائِلِكِهِ سَبِي دُرِّ جَنَاحِ نَجَاحِ
 أَيْجَهَ يُؤَلِّدُ رُجُومًا بِسْمِ اللَّهِ
 يُورِدُومَهُ عَقْلِيَّتَهُ صَبْحِ وَمَسَا
 لَفْتَهُ اللَّهُ أَيْسِرَ عَظْمِ دُرِّ
 عَيْنِي عَشْقِيْلَهُ أَكْأَبَاقِ بِالذَّاتِ
 الْوَيْرِ لِيَكْنَهُ شَاهِدِ دُرِّ
 الْإِنْفِي بَيْشِوَادِرِ إِيْمَانِهِ
 الْإِفْكَ مَعْنَا سِي وَرَسْمِي عِيَانِ
 أَوْلَدِي لَامِ لَطِيفِي أَيْلَهُ نِكَاهِ
 مَدْحِيْنَدَهُ لِسَانُهُ نَاطِقِ لَالِ
 لَفْطَةُ اللَّهِ دَهْ هَائِيَهْ أَيْلَهُ نَظَرِ
 صِدْقِهِ ذِكْرًا يَدُنِ أَوْلَى اللَّهِ
 أَوْجَهَ مَرَانْدَهُ طَائِرِ أَفْكَارِ

أَوْلَدِي مِفْتَاحِ قُفْلِ بَابِ كِتَابِ
 كَشْفَاوَلْ عَيْنِي أَيْلَهُ شَمْسِ عُلُومِ
 رَاوِ نَظْمِهِ أَوْ سَيْفِهِ كَيْدِهِ لِسْمِ
 عَيْنِي عَلَيْكَ سَوَادِ يَدْرِ مُحَضَّنَا
 بَيْلِنُورِ أَنْ كَلَهُ عِلْمِ نِهَانِ
 سَعْنَادَهُ مِيهِي أَرْبَعِي صَبَاحِ
 عَيْنِي أَعْمَى يَدْرِ مَحَى كَهْ نِكَاهِ
 أَيْجَهَ دَنْ أَيْجَهَ دُرِّ طَرَبِ خُدَا
 جَمَلَهُ اسْمَادَنْ أَوْلَى مَكْرَمِ دُرِّ
 أَوْلَدِي مُسْتَجْمَعِ وَجَمِيعِ صِفَاتِ
 أَحَدُوْهُمْ وَجَيْدِ وَوَأَحَدُ دُرِّ
 طَوْغَرِ بِلَغِي رَحْمَتِ دُرِّ جَنَابِ رَحْمَانِهِ
 بَيْكُ بَرِ آدِيْنَهُ حَقِيْقَهُ أَوْلَدِي نِشَانِ
 كُوْزِكِهِ أَقَارِ لِأَلَلِهِ إِلَّا أَلَلَهُ
 لَامَلْرَاوَلْدِي بِأَيِّ عَقِيْلَهُ عِقَابِ
 خَاتَمِ دَسْتِ قُدْرَتِهِ بَكْرَزِ
 عَالَمِ بَاطِنِكَ أَوْلُورِ شَاهِي
 دَالِ رَيْدِ رَنْهَائِيَتِ اسْتِرَارِ

خا سی حسانه میبی مشتانه
 که آنک نونی در اساس زمین
 حکمیشد هر چن اوقینه روان
 خایقه هر بری ایدر بصدر
 عاشق عطشانه اولیه شین
 یا تر وجودی در عقب بالله
 معناده مندر جدر اول لطیف
 افا ایدر وجودین وجود حقه ^{در کمال} مرشد
 آلف اوله قیامده قائم
 راء رحمان رگو عجا ایده پناه
 را سید در رحمتیه نسبت آیه شی قلیل
 بود موزی گروهی رجال اکثر
 خاتم حرفی رصدا یله تعلیم
 سویله بلبل یکی بر نوزداستان
 قاتینا منها بسطان مبین
 سنده در شرح حروف علیات
 بزه رحمت ایچون اولدک رسول
 ظاهر مینم دز چو ختم و کلام

ذال در اسی اسمی رحمانه
 عرفا ولوز بحر فیکره عقل کزین
 یاسی در معرفت اوقینه کمان
 جمله حرفینه آنک آیله نظر
 با ایله لفظه الله آراسته کبر سین
 کرد یسه بر عاشقا ولدتم الله
 لفظا ساقط اولوبدر ایف
 اشته سین در معناده انسان فاضل
 نه معنادر بو کیم دایم
 سجده یه واره سین بسیم الله
 کوه قافدن زون ولسه جرم عید ^{در کمال} کلیل
 سوزی و الحاصل اهل حال اکثر
 اوله مزد در پس علم سیر علیم
 کلبر ایچیم مدد آیله بیان
 چون عما قلمینی سیر ایدر کیفین
 منطقیل بر حکمت ذات و صفات
 کلدرک جان عالیندن ناز اول
 ایدله مینم ایلله کلامی تمام

تَوْحِيدُ ذُو الْجَلَالِ الْجَمَالِ دُرٌّ وَصَفْدَةٌ لِسَانِ نَارِ لَوْلَا
هَفَّتْ آسِمَانِ كَمَا لِقُدْرَتِهِ دَالٌ دُرٌّ جَلَّ لَهُ

مِنَّا اللَّهُ كَيْمٌ أَوْ دُرٌّ مَسْوَلَا
نَجْمَةٌ دَرُّ وَبِشِ شَاهِ إِقْلِيمِ اِبْدُرُ
بَادِ شَاهِلِغَهْ أَوْلَدُ رَا ذَرَابِي
كَيْمِي عَزِيزِ اَيْلِرِ كَيْمِي ذَلِيلِ
تَوَلَّجُ اللَّيْلِ فِي النَّهَارِ سَكَا
قَطْرُهُ بِحَرْ لُطْفِي كُونُ وَمَكَانِ
كَيْزُ لُودُ زَجَلَهْ شَيْدَهْ اَنْوَارِي
ذَاتِنِي كُورْمَكِ اِسْتَدِي مُوسِي
ذَاتِ حَقِّي نَجْمَهْ بِي لُورِ اِنْسَانِ
حَادِثِ اَوْلَانِ قَدِيمِي فَهْمِ اِبْدَهْ مَرْ
بُؤَيْتِرِ بَرْ لِكْنَهْ اِسْتَدِ لَانِ
شَاهِدُ وَحَدِيثِي كُونِ مَكَانِ
بُرْدُرِ اَوْلِ يُوْقَدُرُ رَا كَاهَمْتَا
لَمْ يَلِدْ لَمْ يُولَدْ اَوْ اِنَا لِيَقَاسْتِ
اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي
رَحْمَتِي جَانِبَهْ يُوْقَدُرُ سَدِ

بُرْدُرِ اَيْلِرِ كَيْمِي اِبْدَهْ شَاهِ وَكَدَا
نَجْمَهْ شَاهِي كَيْمِي كَدَايِ عَالَمِ اِبْدُرِ
يُوْقَدُرُ اَنْكَ زَوَالِ وَنُقْصَانِي
حِكْمَتِنِ يُوْقَدُرُ سَوَالِ بُونَهْ اِبْدُرِ
يَسْتَرِ اِظْهَارِ قَدَرْتِ وَمَوْلَا
ذَرُّ نُورِ بَا كِي شَمْسِ جَمَالِ
مَا سِوَا دُرِّ نِقَابِ دِيدَارِي
لَنْ تَرَانِي دِيُو اِبْرِيشْدِي نِيَا
كَدِي ذَاتِنِ يَلْمَدَهْ قَالُو زَجِرَانِ
بَيْكِ عَقْلِ اَوْلِ وِلَايَتَهْ كِيدَهْ مَرْ
بُولَهْ مَرْ كَيْمَسَهْ اَكَا هِنِجِ مِثَالِ
ذِكْرِ اِبْدُرِ بَرْ لِكْنِي اَيْ كِي جِهَانِ
دَالِ دُرِّ وَحَدِيثَهْ جَرِيخِ دُونَا
وَالِدِ مَوْلُودِ رَا اَوْ خَالِقِ اَسْتِ
مُصْطَفَى اَمْتَهْ رَحْمَتِي چُوقِ
اِبْرِيكْنَهْ وَرَا اِنِ اَيْمَنْزَرِدِ

مُنَاجَاتُ دَرِّ قَاضِي الْحَاجَاتِ

يَا اَللّٰهُ

مُتَلَايَ جُنُونِ عَشْقِ أَوْلَادِمُ
 جُمْلَهَ خَلْقَهَ بَنِي كُوْلُجِ اِيْتِدِي
 قُوْدِي ظَلَمْتَهَ شَاهِدِ جَانِي
 مَي فَرْوَشَهَ جِعْفَرِ مَدِينِ كِي دَرِينِ
 اَوْلَ صَنَمِ هَرِ جَنِّ قَلْبَهَ كَلَهَ
 مَا لِحَوْلِيَايَ نَحْنَتِ اَعْبَادِ
 اَي دُعَا لِقَبُولِ اِيْدِي جِي خُدَا
 بَنِي اِحْسَانِكِ اَيْلَهَ قِيْلَ تَعَزِيْدِ
 سَكَا لَا يِقُ عِبَادَتِي يُوْقَدُرُ
 وَايَا كَرِ شَفَقَتِ اِيْتَرَسَهَ دَسُوْلِ
 لُطْفِ اَيْلَهَ بَارِي بَكَا يَا ذَلَهَ الْقَدَمِ
 مُصْطَفِي نَعْتِي اَيْلَهَ كُوَا قِيْلَ
 جَنَابِ حَضْرَتِكَلَهَ اَيْشِنَا قِيْلَ
 كُدُوْرَتِ وَيَرْمَسُوْنَ نَابِكِ شَرَابِي
 كِيْمِ اِيْحَمِّ اِنِّي اَوْلِيَاْمُ هِيْجِ مَحْمُوْرُ
 اَوْلَاكِهَ عَالِمِي اِيْدِمُ فَرَا مَوْشِ
 حَرِيْمِ عَزَّتِكَدَهَ عَبْدِ خَاصِ اِيْتِ
 دَرُوْنَهَ قُوِيْمَهَ فِكْرِمَا سِيْوَايِ
 سِرَاجِ لُطْفِكَلَهَ اَيْلَهَ دِلْدَهَ وَهَاجِ

يَا اِلَهِي زَبُوْنَ عَشْقِ اَوْلَادِمُ
 يَرْبَرِي عَقْلِي اَلُوْبُ كِيْتَدِي
 اَهْ كِيْمُ بُوْ حِجَابِ ظُلْمَاتِي
 وَاِعْظَهَ وَاَرْمَعَهَ حِجَابِ اِيْدِي رِيْنِ
 وَاِيْرِيْمُ مَسْجِدَهَ اِيْدُوْبِ عَجَلَهَ
 بَا طِلْ اَيْلَرِ نَمَازِيْمِي مَرْبَادِ
 اَي سَمِيْعُ بَصِيْرَا وَاَلَا نِ مَوْلَا
 قَلْبَهَ عَضِيَانِ اِيْحُوْنِ عَذَابِ كِيْثُرِ
 صُوْجَلَرِيْمِكِ نَهَايَتِي يُوْقَدُرُ
 وَايَا كَرِ عُنْدَرْمُ اَوْلَمَاسَهَ قُبُوْلِ
 فَضْلِكَلَهَ طُوْتِ دَسْتِي وَفِيْتِ ذَلْدَهَ بَنِمِ
 دِيْلَهِي عُنْدَلِيْبِ شِيْدَا قِيْلَ
 اِلَهِي عَيْنِ عَقْلِي رُوْ شِنَا قِيْلَ
 شَرَابِ عَشْقِ اَيْلَهَ رَفْعِ اِيْتِ حِجَابِي
 مَيْسَرِ قِيْلَ بَكَا بَرِ جَامِي مُرُ شُوْرُ
 دَمَا دَمُ جَامِ عَشْقِي اَيْلُوْبُ نُوْشِ
 بَنِي بُوْقَيْدِ مَحْتَدَنْ خَلَا صِ اِيْتِ
 حَقْرُ دِلْدَنْ خِيَالَاتِ دَوَايِ
 بَكَا كِيْحِ مَعَانِي قَا بُوْسِيْنِ اِيْحِ

بیم حلّ ایل کَل عَقْدِ لِسَانِمْ
الهی حَسَن ذَاتِلْ عِزَّ نِجُون
ایر مه عَشْفِکَدَنْ بِرُخْطَه جَانِمْ
کَر جِه کیم بَر بِنْدَه بِم زَارُ وَ نَحِيف

بَيَانِ اِيَسُون مَعَانِي زَبَانِمْ
سَكَا عَاشِقْ اَوْلَانَلَر حُرْمِيَجُون
وَلْنَجَه تَنْدَه تَارُوح وَ رَوَانِمْ
مُسْتَفْرَق قِيل رَحْمَتِكَا اَي لَطِيف

دَرْ بَيَانِ نَقْتِ عَشْفِ

کَل اَي مَسْتِ مِي عَمْحَانِه عَشْفِ
حَدِيثِ عَشْفَدَرْ بُو دَرْ مَكْنُون
بُو دَرْ اَدَابِ عَشْفِ عَقْتِ آمِيَرْ
اَتَشِنْدَنْ سِيْنَه لَر بَر يَانِ اَوْلُو
اَوْلَه جُو کِيم نَامَه سِنْدَنْ عِنْوَانِ هُو
صُورَتِ مَعْنَادَه فَايِقْ کِيم اِيْمِيَش
کُونِ کِي رُو شَنْ اَوْلُو بِنَادِر صَدْفِ
اِيَشْتِ بِرْ خُوشِ کَلَامِ حِکْمَتِ آمِيَرْ
بُو بِي کُوشِ اَي لَر سَه کُوشِ جَانِکْ
اَي دَر دَمِ کَنْدُ وَ کَنْدُ وَ مَه شِيکَايْتِ
دِيْر اَي دَمِ اَي ناي دَمِ نَفْسِ قِيلِ فِعْنَانِ
بَانِ حِکْمَدَنْ عُو دَشْکَلِيْنِ دَمِ کِي
بُو حَالَتِ اِيَجْرَه اَي لَر کَنْ تَفْکُرْ
کُوْر مِيَشِ وَا دِي حَيْرْتَدَه حَيْرْتَدِ

بَلَا شَهْرِ نَدَمِ کِه دِيْوَانِه عَشْفِ
دَرْ کَلِ اَفْسَانِه لِيْلَاءِ وَ مَجْنُونِ
دَرْ کَلْدَرْ سُوْر شِيْرِيْنِ اَي لَه بَرُوِيَرْ
دِيْدَه لَر کِيْر يَانِ جِيْکَر لَر قَانِ اَوْلُو
بِرَه کَشْفِ اَي لَر قُوْ اَسْتَدَارِ هُو
خَلَعَتِ تَكْرِيْمَه لايِقْ کِيم اِيْمِيَش
اَوْر مَسُونِ هَرْ تِيْرَه دِلِ لَافِ کُرَافِ
سِيْمَاعِ ذَوِقِ مَجْنَشِ وَ حَالَتِ اَنِيْکِرْ
صَفَا لَر کَسْبِ اَي دَه رُوْحِ دَوَانِکْ
قِلُوْر دَمِ غَمْلَرْمِ بَر بَر حِکَايْتِ
کِيم دَمِ کَدَنْ دِلْ لَر اَوْلَسُونِ بُو يَانِ
دِکَلَه دِلْدَنْ بَلْبَلِ پَر عَنَمِ کِي
بِنِي الْمِيَشِ فِکْرِ غَوْلِ تَحْسُرْ
قُوْمِيَشِ اَوْلِيَشِ هَمَانِ کَنْدُ وَ سِي تَهَانِ

کوزم آجدم نه کوزدم بزريابان
 بزديوانه وش سيلدم يوسر دم
 نه اول صحرايه بولندي نه ايت
 گزگن اول پايان ايجره حيران
 کوزندي ناگهان بزپه عارف
 همان کيم کوزدي ابي چشم گزيان
 واروب پايته دوشدم اول عزيزك
 عين نوزد ز جسته لطيفك
 ديدى نام بيم بز خسرو دز
 فلکده مهر وش روشن ضميرم
 بکاني روا اولان بولوز هدايت
 سب اولدم وجود مکتاته
 جهان تنوز جهانك جايند عشق
 چوادم عشقه اوليشدي موجب
 خليه عشقه کلشن اولوب نار
 کلهي صاحب طور ايلدي عشق
 بجلی قلدي اول جبال صيدا
 دواي عشق اچوندر درد ايتوب
 درگاه عشق سيلدي سوز چمنل چاروب

کوزنمز انيس وجاندن هيج بزجان
 يوزم چاروب ايدوب بز سوزدم
 نه بزکنم بکا ايدده دلالت
 يلرکن هر طرف افتان وخران
 يوزنده برق اورور نور معارف
 کوکل قوز تلدي غمدن اولدي خندان
 اليني اوپدم اول صاحب تميزك
 نه دز اعلام ايله نام شريفك
 طريق دایم اراه بز خون دز
 جوان رايم اگر صورته پيرم
 بکاتابع اولان کوز مر ضلالت
 شرف اولدي جميع کائتاته
 حقيقت ملکک سلطانيدر عشق
 ملايك زمره سينه اولدي مشجود
 سراسر آتش اولدي جمله کلناز
 شجر دن ناظر نور ايلدي عشق
 طور مست خرموشی صعبا
 صفای عشق اچوندر حزن يعقوب
 بوجه دن شم ايتدي ریح اول يعقوب

بُولُودِ عَشِقَلَه فَخَرِ سَالَتْ
بُولُدِ ایشو ذوقی مملک مُقَرَّب
مُحَصَّلِ عَشَقْدَرِ عَالَمَه مَقْصُود
خُدَادَن غَیْرِ نِیکِ عَشِیقِ هَوَادُر
وَلِیْکِنِ اِخْتِلا فَا تِ مَسَارِب
کِی دِیوانِ عَشِیقِ خُدَادُر
کِی مَقْشُونِ حُسْنِ لَایِزِ اَلِک
کِی جَامِ حَقِیقَتَدَن اُولُورِ مَسْت
اُولُورِ دِیوانِ زنجیرِ مویان
ایدِزِ سَبِیحِ زلفِ مُشِکِ اَرِی
کِی فِرَقْتَدَه اُولُورِ زارِ پَرِ عَم
عَشِقَلَه کِی نِی بَوتِ خانَه دَن صَدِی نِواید
سُلُوکِ وَهْمِ وَ سَعِیلَه اِخِر
حَقِیقَتِ لَهِیدِرِ عَشِیقِ مَجَازِی
اودُ رَا بَکَارِ فِکْرِکِ جِلْوَه کَاهِی
کَرِ حَقِیقِ کَرِ مَجَازِی عَشِیقِ مُطْلَق
اَکَرِ مَقْشُونِ عَشِیقِ اُولْمَرْسَه اِنْسَان
نَه جِیوانِ بَلِکَه اَشْکِ خَارَه دُرْ اُول
کَرِ مَکْدُرْ اَدَمِکِ عَشِقَلَه رَا زِی

مَقَامِ قُرْبِ اَوَادِ نَایَه وَصَلَتْ
لِی مَعَ اَللهِ دِی دِی اُولِ سَرْدَارِ مَحْرَب
وَلِیْکِنِ عَشِیقِ بَاکِ ذَاتِ مَعْبُود
هَوَايِ نَفْسَه بَیْعَتِ خَطَا دُر
تَقَاضَا اَیْلَرِ اَنْوَاعِ مَطَالِب
کِی اَشْفَتَه حُسْنِ وَ بَهَادُر
کِی مَجْنُونِ اَرِ بَابِ جَمَالِک
کِی شَیْخِ مَجَازِی دَن اُولُورِ دَسْت
کُورُرِ رُویَا اِخِیالِ خَابِ رُویَان
دَمَادَمِ ذِکْرِ اَیْدِرِ اِسْمِ نِکَا رِی
کِی وَصَلْتَدَه اُولُورِ شَادُ وَ خُرْم
تَی عَشِیقِ عَرَشِی دَن سُوْرُزِ نِی نِواید
اُولُورِ کُویِ حَقِیقَتَدَه مَجَاوِر
اودُ رَا اَهْلِ صَفَا نِکِ کَارِ سَا زِی
حَقِیقَتِ کَعْبَه سَیْنِکِ شَاهِ رَاهِی
کَرَامَتَدُرِ نَبِی اَدَمَه اَلْحَق
حَقِیقَتَدَه چِه اِنْسَانِ وَ چِه جِیوان
اِیْکِی عَالَمِ دَه یُوزِی قَا رَه دُرْ اُول
حَقِیقِ یُوعِیْسَه بَارِی مَجَازِی

بُوک دُوشَن دَلِيلِ اُولُو زَنْظَرِ قِيلِ
 نَجَبَه اَدَابِي وَاذ دُزَاوِ عَشِقِكْ
 نَقْطَه سِي بِرِ كِتَابِدُزِ عَشِقِكْ
 عَرَفِ اُولُو زَنْظَرَه سِنْدَه كُونُ وِمَكَانِ
 اَدَمِي مَهْدَايدُزِ اَدَنْلَرَه بَاشِ
 دِلْدَه عَشِقِكْ ضَمِيرِي مُضْمَرْدُزِ
 بُو بُو لَه شَبَهه سِي اُولَانِ كِتْمَرِ
 بُو بُو لَ بَر بُو لَدُزِ كِه دُو كُو زِ جُو قَجَه قَانِ
 قَوْلِ اُولَانِ عَشَقَه شَاهِ عَالَمِ اُولُو زِ
 فَخِ اُولُو زَا كَا جَمْلَه اشْيَا
 اُولْدِي بُو سِرْدَه عَقْلِ كُلِّ حَيْرَانِ
 اِي بِصِيرَتِ كُو زِي نِ كُشَادِ اِي دِنِ
 مَر شِي دِي عَشَقِ اُولْنَجَه اِنْسَانِكِ
 دَرَمِ نُو رُ بَسِي لَه رُو زَنْ اُولُو زِ
 هَالِي رُو حِي سِير اِي دَر تَنْدَنْ
 عَشَقْدَنْ بَهْر مَنْدَا اُولَامِ دِير سَكِ
 دِكَلَه اُولِ سُلَيْمَانِكِ رُو اَيْتِنِي
 كَلْدِي نِ عَالَمَه اَوْ شَاهِ جَمِيلِ
 رِ فَعِي نِي كُو زِي حَضْرَتِ عَيْسِي

كِه هَر حَيَوَانِ اُولُو زِ حِفْنَه مَائِكِ
 نَجَبَه قَانُونِي وَاذ دُرُ شَاهِ عَشِقِكْ
 دَرَه سِي آفَتَا بِي دُرِ عَشِقِكْ
 كِي زَنْ نُو زِ دَرَه سِنْدَه دُو جِهَانِ
 آفَتَا بِي لَه لَعْلِ اُولُو زِ قَرَه طَاشِ
 ذَاتِ اِنْسَانِ عَشَقَه مَطْمَرْدُزِ
 خَوْفِ اِي دِنِ خَوَا جَه بَه فَايْدَه اِي تَمَرِ
 بُو مِي دَانْدَه شَهِيدِ اُولُو زِ نَجَبَه جَانِ
 عَمِ عَشِقِي لَه شَادُ وُ خُ تَرَمِ اُولُو زِ
 اَجَلُو زِ بَرْدُو جَنَابِ خُ دَا
 دَرَجِ اُولُو زِ نَقْطَه دَه عُلُومِ جِهَانِ
 اِي جِهَانِ اِي جَرَه زَاهِ عَشِقِكْدَنْ
 اَجَلُو زِ عَيْنِي عِبْرَتِي اِي نَكِ
 قَطْرَه بَحْرِ مَحِيْطَه رُو زَنْ اُولُو زِ
 نُو رُ حَقِي كُو زِ رُو رُو زَنْ دَنْ
 جَانِبِ حَقِّه بُو لَامِ دِير سَكِ
 اَوْ قِي اَوْ شَاهِكِ بَا كِ مَوْلِدِ حِكَايَتِنِي
 قَوْلِي قُرْبَانِي اِي دِي سَمَاعِيلِ
 اُمْتِي اُولُقِ اِي جُونِ اِي تَمَرِ دِي دُرْعَا

دَوْلَتِ اَيْنِكَ اَوْلَهٗ اَكَا مُطْبِعِ
نَجِيهٖ مَدَحِ اَيْلَسُونِ اَبْنِ رَايْسِمِ اَدْنِي

بِرّهٗ اَيْنِكَ كَيْ شَاهِي اَيْدَرِ شَفِيْعِ
جُوْنِكِهٖ مَدْحِ اَحْمَدِ دُرِّ اَيْنِكَ مَسُوْلَا

قال ناسخ اعني به سلطان العاشقين حضرت سليمان قدس سره

اَللّٰهُ اَيْدِيْنَ ذِكْرًا اَيْدِيْهِ لِيْمِ اَوَّلًا
اَللّٰهُ اَيْدِيْنَ هَرِّيْمِ اَوَّلِ اَوَّلِ كَا
اَللّٰهُ اَدِيْ اَوْلَسَهٗ هَرِّيْمِ اَيْدِيْكَ اَوْ كِي

وَاجِبِ اَوْلَدُ رَجُلَهٗ اَيْدِيْهِ هَرِّيْمِ
هَرِّيْمِ اَيْدِيْ اَسَانِ اَيْدِيْ رَايْسِمِ اَكَا
هَرِّيْمِ اَبْنِ رَايْسِمِ اَبْنِ رَايْسِمِ اَكَا

ناظم مرحوم بومقامده كل مردي بال لم يبدأ بالبسملة فهو ابر حديث شريفه اشارت ايدركه هر بر مردي بالكه يعني هرايشه شروع ايدن كسنه كه ذات جل وعلا حضرت تيرينك اسم شريفيله شروع ايشه بدأ ايتديك شي عند اللهده ابر اولور يعني اول ايش حصول پزير اولماز صحيح بخاريدہ بدأ ابن عازب رضی اللہ عنہ حضرت نردن روایت اولمشدر كه احزاب غراسنده رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم حضرت تيرين كوردم طبراق طاشورايدى مبارك صدرنده اولان قللرين طبراق ستر ايتمشيدى وبوبيتلري دخي قرأت ايدرايدى • اَللّٰهُمَّ لَوْلَا اَنْتَ مَا اَهْتَدَيْنَا وَلَا نَتَّصَدَّقُنَا وَلَا صَلَّيْنَا • فَانزَلْتَ سَكِينَةً عَلَيْنَا • وَثَبَّتَ لِقَدَامِ اَنْ لَّا قِنَا اِنْ اَلْاَعْدَاءُ قَدِ بَغَوْا عَلَيْنَا • اِذَا ارَادُوا فِتْنَةَ بَنِيْنَا • يعنى يارب اكر سن اولييدك بزهدايت بولمازدق وصدق وپرويه و نماز قللردق ايمدى بزم اوز ريمزه سن ثبات ووقار انزال ايله دشمانه ملاقده

قد ملر مژه ثبات ویر تحقیقا دشمنی بر بزم اوز سریمزه طغیان ایتدی لر
 حق دن عدول ایدوب نطلمه باشلدیلر انلر فتنه مراد ایتسه لر بزامتناع
 ایدرز بعده بونلری دخی قرأت ایدر ایدی • بسملاله و به بدینا
 ولو عبدا غیره شقینا • حَبِّ اَرْبَا وَحَبِّ دینا • یعنی حق تعالی حضرت لر نیک
 اسم شریفیله باشلدق اگر اندن غیری معبوده عبادت ایدیدک شفی
 اولوردق حوقل و علا حضرت لر ی نه کوزل ر بدر و دیندر دیمک اولور
 و دخی و اذکر اسم رَبِّکَ وَتَبَتَّلْ اِلَیْهِ تَبَتُّلًا آیه کریمه سنه اشارتدر
 معنای شریفی ای دُم علی ذکر الله لَیْلًا وَنَهَارًا انقطع بالعبادة عن ماسوی الله
 و جرد نفسک عما عدا الله تبتل جمع ماسوادن بالکلیة منقطع اولوب
 جناب حقه متوجهه دیر لر حتی عند اهل التحقیق جنت و دولت آخردن
 دخی متبتل اولان نفسی مجرد قلیق کرک حتی جناب فیاض مطلقه منقطع
 اولمش اوله چونکه عابدان خدا • درت قسمدر • قسم اول صحیح خدا پرستدر
 غیریبی نوعا هوی پرستلکدن خالی دکلدر • نوع اول عابد لر در که
 عباداتی جنت و مافیه ایچون ایدر لر بونلر تا جران جناندر • قسم ثانی
 عبادتی چشم عقوبتدن خوف لری اولدیغی ایچون ایدر لر بونلر جا کران و
 بنده کانددر • قسم ثالث استیجیا من الله عبادت ایدر لر بونلر صادقان
 و مریداندر • قسم رابع محبة لوجه الله و طلبا لمرضاة الله عبادت ایدر لر
 بونلر خاصه عاشقاندر کما قالت الاربعة العدیوثة رضی الله عنها بقر بک
 و جلالک یارب ما عبدتک خوفا من نارك ولا رغبت فی جنتک الا لوجهک

الکریم • ایسته بومرتبیه عبودیت تسمیه ایدر لر عبادتله عبودیتک
برفرقی دخی بودرکه عبادت کلفت و مشقتله مع الخوف والرجا
اولان بنده لکدر و عبودیت بلاکلفه و لامشقة و لاخوف و لارجاء
اولان افکنده لکدرکه ذوقاً و شوقاً و جان و دل یله حاصل اولور

<p>هُرْمَزِدَهُ اللَّهُ أَدِينُ دِي مُدَامُ بِرُكْزَانَهُ دَبْسَهُ شَوْ قَبْلَهُ لِسَانُ اِسْمِ بَاكِرِنِ بَاكُ اُولُوْر ذِكْرَ اَيْلِيَا عَشِقْلَهُ كَلَّ اَيْمِدِي اَللَّهُ دِي دِي اِسْمِ اُولُ كَيْمِ رَحْمَتِ قَيْلَهُ اُولُ بَادِشَاهُ</p>	<p>اللَّهُ اَدِيْلَهُ اُولُوْزَهْرَ اَيْشَرِ تَمَامُ دُوْ كَلُوْزِ جَمْلَهُ كَاهُ مِثْلُ خَزَانُ هَرْمَزَادَهُ اَيْرِيشُوْر اَللَّهُ دِي اِنَاتُ دَر دِيْلَهُ كُوْزِ يَاسِيْنِي قَيْدَهُ اِسْمِ اُولُ كَرِيْمِ اُولُ رَحِيْمِ وَاوْلُ اِلَهِ</p>
--	--

و مسند امام احمد ده روایت اولور که کل مرزی بال لایبدا بذکر الله
فهو اجدع یعنی هر مرزی بال که اکا الله اسمیله ابتداء و اشتغال اولنمید
اولا بتدر و اول کار و حال مرع بی تر و بال کبی د ائما در ضرر و بی خطر در
قال الله تعالی فی الحدیث القدسی اَکْتُبُ یَا قَلَمُ کَانَ وَمَا یُکُونُ فَقَالَ
کَتَبْتُ ثُمَّ قَالَ اللهُ تَعَالَى اَکْتُبْ اِسْمِي وَاِسْمَ جِیْبِي فَلَمَّا کَتَبَ الْقَلَمُ اِسْمَ اللهِ ثُمَّ
کَتَبَ اِسْمَ مُحَمَّدٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ فَشَقَّ الْقَلَمُ الْاَعْلَى بِسَبَبِ الْحُبَّةِ وَهَنَانِکَیْنِ
الْاَوَّلِ الْاَلْفِ وَالْبَاءِ مِنْ حُرُوفِ الْهَجَاءِ وَلَکِنِ الْاَلْفَ فُجِرَ عَلَی الْبَاءِ بِالِاسْتِقْفَاءِ
وَعَدَمِ النَّقْطَةِ وَالسَّکُونِ فَبَعَثَ الْبَاءُ مَا یُوسَا فَاَمْرًا لِلَّهِ بِجَبْرِ بِلِ تَقْدِیْمِ
الْبَاءِ عَلَی الْاَلْفِ • وَالثَّانِي تَوْسُطُ الْاِسْمِ بَيْنَهُمَا وَلَوْ لَمْ یَکُنِ التَّوَسُّطُ بَيْنَهُمَا
لَا حْتَرَفَتِ الْعَاشِقُ بِتَکْلِمِ لَفْظَةِ الْجَلَالَةِ • مَعَاوِمِ اَوْلَهْ کِهْ بِسْمَلَهْ شَرِیْفَهْ

اولان بآء روحه اشارت در محذوف اولان الف دخی وجود مجازی به
اشارت در لفظ اسم اسماء اللهدن براسمدر خفت ایجون الف حذف اولتو
بِسْمِ اللَّهِ دیندیکی وجود مجازی اولان الف حذف اولتو فجه روح اسم
اللهم تقرب بایتمز • وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى • آیه کریمه سنه
اشارت در که آتمقه ایکی حال وارد بریسی ابتدا در که اتلان سنه بی
الذن بوشاندر مقدر • دیگری دخی انتها در که اول سنه بی برینه ایصال
ایتمدر اول طرح اولان طاشلری الذن چقار مق حضرت رسول
اکرم ندر • اَمَا جَمِيعَ كَفَّارِكَ كَوْزَلِيْنِهْ وَضَعِ اَيْتَمَكَ يَا كَرِيْمُ جَنَابِ حَقْدَنْدَر
زیرا بوانسیان فعلیله اولور سنه دکدر که بر اَوْجُ قَوْمِ اَتِيْلُوْبُ بِيْكَ
نفر کسه نك كوزلرینه کیره اصلا بریسی قالمیه • والحاصل آیه کریم نك
اشارتی بود که اول کون جناب حق کر چه ظاهر اید محمد بدن بعض
سبب ظهوره کتوردی • اَمَا هَزَمْتَ فِي الْحَقِيْقَةِ كَنْدِيْنِكَ اَيْدِيْ وَلِهَذَا
قال بعض العلماء الرَّمَى اَرْبَعَةَ اَشْيَاءٍ الْقَبْضُ وَالْاِرْسَالُ وَهَمَا مَضَافٌ
اِلَى التَّبْيِ عَلَيْهِ السَّلَامُ • وَالتَّبْلِيْغُ وَالْاَصَابَةُ هَمَا مَضَافٌ اِلَى اللهِ تَعَالَى
وَمَا رَمَيْتَ • اى وما بلغت وما اصبحت الى عين الكفار • إِذْ رَمَيْتَ
اى قبضت وارسلت فى حالة البشرىة • وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى • اى لكن الله
بلغ التراب الى الكفار واصاب عين الكفار فى معناه وجودك المجازى
معلوم اوله که بر فعلی عبده اضافت کسب یوزندن وحقه نسبت خلق
یوزندن در • ولكن اصحاب کرامه کوره بالکلیه قتل نفس اولندی یعنی

قَلَمٌ تَقْتُلُوهُمْ إِذْ قَتَلْتُمُوهُمْ بِبُورِ لَمْدَى فَخْرِ عَالَمِ افْتِدِيمِزَه كُورَه بِالْكَتِبَةِ
رَمَى نَفْوًا وَلَمْدَى زِيْرًا اذْ رَمِيَتْ بِبُورِدَى فَرْقٌ بُوْدِرْكَه فَعْلٌ كَا هِ اَوْلُوْرٍ سَبَبِه
نَسْبِتِ اَوْلُوْرٍ يَكْتَبُ هَذَا الْقَلَمُ مِلْحًا كَبِيْ بِسْرِ جَنَابِ حُقُوْصِ اَصْحَابِيْ سَبَبِ
قَتْلِ اَيْدُوْبِ فَعْلٌ قَتْلِيْ سَبَبِ اَوْلَدِيْ فَيُجْهَدُنْ كُنْدُوِيَه بِالذَّاتِ نَسْبِتِ اَيْلِدِيْ
اَمَّا فَخْرُ عَالَمِ افْتِدِيمِزَى سَبَبِ رَمَى اَيْدُوْبِ فَعْلِيْ هَمْ ذَاتِ رَسَالَتِه وَهَمْدِه
ذَاتِ كَرِيْمِنِه اِصْنَافِ قَيْلِدِيْ زِيْرًا فَخْرُ عَالَمِ جَمْلَه دَنْ فَا نِي وَحَقْلَه بَا قِيْ اَيْدِيْ
بِنَاءٍ عَلٰى هَذَا نَسْبِتْلَه فَعْلٌ مَذْكُوْرٌ فَخْرُ عَالَمِه وَفَنَاِيَه نَسْبِتْلَه جَنَابِ حَقِّه
مَنْسُوْبًا وُلْدِيْ كَا تَه فَكَانَ الرَّامِيْ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكِنْ بِاللَّهِ
لَا بِنَفْسِه وَبُوْمَرْتَبِه يَه تَجَلِيْ صِفْتِ قَدْرَتِ دِيْرَلِرِ يَعْنِيْ فَخْرُ عَالَمِه بُوْتَجَلِيْ
وَاقِعٌ وُلْدِ قَدِه اَنْكَ اَيْدِيْ يَدِ اللهِ اَوْلَدِيْ كَمَا قَالَ اللهُ تَعَالَى اِنَّ الَّذِيْنَ
يُجَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُجَايِعُوْنَ اللهَ يَدُ اللهِ فَوْقَ اَيْدِيْنِم • بُوْمَعْنَاِيَه بِنَاءٍ وَاقِعٌ
اَوْلَانِ رَمَى فَعْلِيْ حَقْلَه اَوْلَدِيْ اَيْسْتَه بُو كَا قُرْبِ فِرْ اَنْضِ تَسْمِيَه اَوْلُوْرْكَه
بُوْمَرْتَبِه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضْرَتْلَرِيْنِه مَحْضُوْصِدْر • اَمَّا قُرْبِ
نُوَافِلِ كَه كُنْتُ سَمِعُه وَبَصْرُه اَلْحُ بُو حَدِيْثِ قَدْ سَمِعْتُكَ سَرِيْنِه مَنْظَمًا وَاَوْلَانِ
عَبْدُ كَامَلْدِرِ بُو سَرِيْمَانَا اُمَّتِ بِيْلُوْرٍ وَكِيْمَسِيَه كَشْفَا اَيْتَمَزَلِرْ كَمَا قَالَ
عَلَيْهِ السَّلَامُ الْعُلَمَاءُ اَمْنَا اُمَّتِيْ • بَعْدَ نَا مَعْلُوْمِ اَوْلِهْ كَه عَشَقْلَه اللهُ دِيْ بُو
كَبَا وَاَصْحَابِدِنْ اَوْلَانِ بِلَالِ حَبَشِيْ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَضْرَتْلَرِيْدِرْكَه اَمِيْنِه بِنْ خَلْفِ
نَامِ جِهُوْدِكِ كُوْلَه سِيْ اَيْدِيْ اَوْلِ جِهُوْدِكُلْ يَوْمِ كُوْنَشَه قَا رَشُوْ بِلَالِيْ ضَرْبِ
اَيْدُوْبِ نِيْجُوْنِ حَضْرَتِ مُحَمَّدِه اِيْمَانِ اَيْدُوْبِ اَحَدِ اَحَدِ دِيْرَسْكَ دِيْ بُو

رقبه عالیرینه رسن طا قوب شهرک صبیانرینه تسلیم ایدوب
 شهیرایتدکه اولدخی بوبیتی حسب حال ایدرایدی •
 میل ویردم برلیلی صفت وشه • بنی مجنون دیواطفال شهرطوتدی طاشه
 حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه حضرتلری اول بلالی بو حالد کوروب
 دیر ایدمای بلال اعتقادیکی جهودلردن کیزله یعنی یمانکی کتم ایله •
 جناب حق عالم التبر والحفیاتدر مرادیکی کیزلو طوتدیونصح وپند بیوردی
 ینه کوردی اول صدیق که تازیانه تحتند کونش مقابله سنده اول بلال
 احد احد و احمد دیر صدیق اکبر ایتدی یا بلال بن سکا تنبیه ایتدم
 نیچون نصح وپند قبول ایتمز سک کت بلال حبشی رضی الله تعالی عنه
 عشق قهارست ومن قهور عشق • چون شکر شیرین شدم از شور عشق
 یعنی عشق قهار در و بن عشق مقهوریم چون شکر کی شیرین اولدم عشق
 شور ندن یعنی تلخ ایکن شیرین زبان اولدم بو خصوصده معذورم بنی
 عفو بیور چونکه صدیق کوردی عشق بلال برده اوته بگمش نصیحت قبول
 ایتمز چون بلال درگاه عظمته توجه ایدوب تصریح ایلدکه دعا، بلال
 هدف ربانی به تأثیر ایدوب قبوله قرین اولدی • تا کیم سبحان اغلیه جن
 کولز و تا که طفل اغلیه سود جوشه کلز یعنی سبحان اغلیه سی
 چه نل کولمسنه سبب اولدی کذلک صبیئک اغلیه سی دایه نل سود
 ویرمه سنه سبب اولدی • نیکم بلال اغلده قجه نور اسلامی بولدی
 بز فاج کونلک طفل کندی طریقی بیلور که اغلیم تا که بکا دایم یعنی والدّه

مشفق شفقت ایدوب مہ ویرہ سن بیلز مسک کہ دایہ لردایہ سی
 کریا سزا عطا ایدرمی شیر رحمتی • القصد حضرت صدیق اول بلالی
 جہود دن صاتون الوب بعد الا زاد حضرت سعادتہ کتوردی چونکہ
 اول خستہ اولان بلال جمال رسول اللہ مشاہدہ ایتدکدہ در عقب
 بیہوش ولوب کند و سنہ مالیک اولدی • حضرت رسول اکرم آنی
 در اغوش ایدوب او یاردی • خفیة قولانغہ سویلدی کیم بیلور نہ لر
 سویلدی • مثنوی • زیر لب می کفتی ازیم عدو کورئیا و برنارہ رو بکو
 یعنی وداق لتندن دو شمان خوفندن احد واحد دیر ایدک آنلرک کور لکہ
 منارہ او زرہ صعود ایلہ یعنی اللہ اکبر سویلہ آواز بلند ایلہ تعجید
 ایلہ تاسنک لطیف آواز کدن راحت ولہ لم • ای بلالم جسم ہلام •
 درون ہر ملالم ارحنا یا بلال بر خیز بر خیز قالم بلال امثالاً
 لامرالنبي صلی اللہ علیہ وسلم اللہ اکبر استغفر النبي علیہ السلام
 فلما قال اشهد ان محمداً كان البلال سقط عن درجۃ الوجود ومغیا
 علیہ وسقط الغلغلۃ منها فی عالم الملكوت وسقط الولوجولۃ فی عالم الجبروت
 • یسئلی عند المشایخ ہذا لیلۃ العرائس •
 برڈنرا اول بریکنہ شک یوقدرڈ • کرچہ یکلش سویلیا ندر چوقدرڈ
 یعنی کیمسہ دن طوغق و کیمسہ بی طغور مق اکالایوقد کدر والد ومولودک
 کافہ سنی خالقدر بوبیت سورہ اخلاصہ اشارتدرکہ • قل هو اللہ
 احد • بردر متوحد بالذات ومنفرد بالصفاتدر • اللہ الصمد •

ای السید المصمود الیه فی الحوائج المستغنی بذاته وکل ما عذاه محتاج الیه
 لم یسلد ۱۰ یمسده بی طغور مدی هذارده للتصاری والیهود قالوا عزیر بن الله
 • و مسیح ابن الله • والملائكة بنات الله • ولما یولد ۱۰ یمسده دن طوغدی
 زیرامولد محدث در جناب حوازلیدر ابدیدر و سرمدیدر • ولما یکن له •
 کفو احد هج براحدا کا مائل و مشاکل دکلدر فیقول طائفه المعطله
 ولا صانع للعالم • وهذا مرد ود لان العالم ما یعلم به الصانع تعالی • ویقول
 الفلاسفة • وللعالم الصانع ولكن لا صفة للصانع وهو منزله منه • ویقول
 السنویات • وكان شریکاله • ویقول طائفه المشبهه یطلقون له الاعضاء
 والمجوارح • بیت مولد شریف •

یار د لم یشدن غنی جبار ایدی عرش و قرش ای و کون هم نه فلک یزکنه جمله اقرار ایدی بر د اول بر اندن آرتو تکریم یوق	جمله عالم یوغیکن اول و ارایدی و ارایکن اول یوق ایدی انس و ملک صنعیه بونلری اول و ارایدی باری نه حاجت قیلا و دسوز چوق
---	---

یعنی نه کوزل ایدی اول وقت که نه کون و ارایدی نه کیجه ونه فرخنده دم ونه
 زمان خرتم ایدی که نه زمان و ارایدی ونه دم ونه سن و ارایدی ونه بن
 نه مکان نه زمان نه همین ونه همان ونه این ونه آن فارغ البال
 و خوش حال غم و محنت و اندوه ماومن و درد محنت و بلا می طلبدن
 فارغ و ازاده • یعنی اعیان ثابته جهان چون وجونسز ایدی عینی
 و علی اعتبارندن مصون ایدی جمان که سواردر یعنی ماسوی اللهدر

بدر الله اندن ارتق ایدین
 صبحی
 ناری بوزده
 کجا صبحی در
 کجا صبحی در

حقایق اشیا نك اعیانی هنوز مرتبه اعیان ثابتہ به کلماتش رایدی
 ناکهان دریای عنایت و احسان الهی جوش و حرکتہ کلوب یعنی ناکاه
 قلم کنز مخفی بار محبت ایلہ تموج و جوش خروشا یدوب جمله حقایق اشیا
 وجودہ کلدی و بحر وجود دریای قدم برغیر موج دخی واردی جسم جان
 بیندہ برزخ جامع ظاهر اولدی بو برزخ عالمه مثال اطلاق اولنور
 واصطلاح حکماءه مثال فلاطونیه تعبیر اولنور بو عالم روحانیت
 وجسمانیت بیندہ بر عالمدر لطافتی جمعیله عالم ارواحه مناسبتی
 اولوب بسیط اولیوب مرکب و لقی جهتیه عالم اجسامه مناسبتی وارد
 عالم منام و مرا یاده ظاهر اولان عکوس و جن بو عالم دندر وانسان
 بعد الموت حشر کک بو عالم برزخده در سلطان المفسرین ابن
 عباس باب بلاغده غواص مرضی الله عنہما رب الناس بو عالمی
 اثبات ایدوب بیور و رلر که عالمی مثالده ایکی شهر وارد برینه جابلقا
 و دیگرینه جابلسا دیر لر حالا اول شهر لرده بر ابن عباس وارد تفسیر
 قرآن ایلہ مشغول دیر بو عالمده هنر که موجود ایسه بر مثلی اول عالمده
 کمال تفصیل و زمره موجود در ● و اول عالمده الوان و طعوم و لذائذ
 مشخصدر مثلاً بر شخص که بو عالمده وارد اول عالمده دخی آنک
 مثلی وارد و بر شخص بو عالمده وفات اید بچک اولور سه ایکی ماه
 مقدم اول عالمده وفات ایدر و جمله اها الی ماتم ایدر حتی حضرت
 ابن عباس اول عالمی تماشاً ایدر کن کریمه لری اول عالمده وفات ایتمش کور لری

مطلب

اول عالم آهالیسی کلوب کندویہ تعزیت ایدر لرایکی ماه مرورنده
 بو عالم شهادتده دختری پاکیزه لری مرحومه اولور بناء یرین حضرت
 شیخ الابرقدس ستره الاطهر فتوحات مکتوبه بو حدیث شریفی نقل
 ایدر لریکه • اِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ مَائَةَ الْفَادِمِ • و بر حکایله عالم مثالک
 بعض مشاهداتی بیان بیورد که کعبه شریفده طواف وقتده شویله
 ظاهر اولدی که بنم ایله بر جماعت طواف همراه اولدی لری که بن انلری بیلنر
 ایدم و انشای طوافده بو بیتی انشا ایلدی لری • بیت
 لَقَدْ طَفْنَا كَمَا طَفَلْتُمْ سِنِيًا • بِهَذَا الْبَيْتِ طَرًّا اَجْمَعِيْنَا
 چونکه بو کلام مسہوع اولد قده بیلد مکه بونلر عالم مثال آدمند در بری
 بنم جانمه نگاه ایدوب بن سنک جمله اجداد کڈنم دیدکده بن دخی سنک
 فوتکدن قاج سنه مرور ایلدی دیدم اول دخی بنم فوتمدن بو آن قدر
 فرق بیک سنه دن زیاده اولدی دیدکده بن تعجب ایدوب دیدم
 ابوالبشرک خلقتی بدی بیک سنه بی متجاوز اولادی اولدی بدی سن
 قنی آدمی برسک بو آدم اول آدمند در که بدی بیک سنه دن اول اولان
 دورده خلق اولنمشدر اول وقتده خاطر کلدیکی سابقا تحیر اولان
 حدیث نبوی بو سخنی مؤید در انتهى • نقل ایدر لری که حضرت اسکندر
 ذوالقرنین بر کون علماء و حکما سنی جمع ایدوب بو کونا بسط کلام و
 عرض مرام ایلدی که بو عالمک حالی انسان بهر حال بو کار بان سر ایندن
 کوچک و بودار فنادن ارتحال ایتک امر ضروری اولوب بودرده چاره

مطلب

ودرمان بوقدر سیر و سفر و طی زمین ظلمات اولندی اب حیاندن
 بر اثر بولنوب بودرد بی درمان مُرکه چاره ایده مدك چونکه موته چاره
 بولدم باری وقت وزمان مرک حلولندن مقدم معلومزا اولسه ده .
 اکاکوره حرکت و امر آخرته تدارك اوزره اولنسه دیدکده جمله حکما و اصحاب
 تجیم حضرت اسکندره ارائیه بی راه نجوم قیلد قارنده اسکندر حضرت لری
 بیوردیکه حکام نجوم ظنی افاده ایدر یقینی افاده ایتز بوبابده مطلوبیم
 وقت رحمتی یقیناً افاده در حکما مراد حضرت اسکندری فهم ایدوب
 بومشکلاک حلنه بر قاج کون رخصت طلب ایدوب جمله نک اتفای آراسیله
 برفن تالیف ایدوب کندویه تعلیم ایتدیلرکه اول علم سببیه مثل افلاطونیه
 عالم مثالدن عبارت در اکادخول و اول عالمده کندونک طبع نامه سنی
 یعنی صورت مثالیه سنی کورب نه حالده اولد یغنه اطلاع نامه حاصل
 قیله حضرت اسکندر دائماً بونک ایله عمل و کندونک خیر و شرینی و حیات
 و ممانتی بیلور ایدی ● راوی ، میرعاشور ایدرکه بوفن مشایخ هندستانک
 معلوملری اولد یغندن برکونده تحصیل اولنور برفندس و غایت آساندر
 لکن هرکس کندی حالنه اطلاع ممکن دکلدر مکر بر شخصک حالنی بیلدک مراد
 اولند قده بوفن تعلیم اولنوب کندی صورت حالیه سنی کورب اطلاع حاصل
 ایدر ایتدی بالاده مسطور اولان عالم و کرک سائر عالمی جناب جناب
 حضرت لری خلق بیورمشدر رب العالمینیه آیه کرمیه سی بکا برهان قاطعدر
 ● چونکه حق رش نوره ● مفترق هرکز نکورد نور او ●

يعني جناب حق نوريني صا جدي اول نور شريف اصلا مفترقا ولما دى
يعني جميع عوالم ظلمات اباد ومستور ومخفي ايكن جناب فياض مطلق
انلك اوزرينه نور وجودى روشن ايدوب صحراى شهوده كوردى
وبوسبيله جمال سادن پرده كوردى پس حقايق اشياء لباين ظهور
ايه ملبوسا ولوب تجلى حاصل ولدى وهر حقيقت ضيق خفادن تنفس
بولدى • حرف ايكن كلمه وكلمه ايكن آيت وآيت ايكن سوره صورتند تجلى
قيلى • وهر كس كندى حقيقتنى واسمنى بيلوب عالم تفصيل وتديريده
كارنه مشغول ولدى كما قال عليه السلام • اِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فِي ظِلَّةِ
ثُمَّ رَشَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُّورِهِ فَمَنْ اَصَابَهُ بِهِ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ اهْتَدَى وَمَنْ اَحْطَاهُ
فَقَد ضَلَّ كما قال الله تعالى في حديث القدسي فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ نُورِي
فَقُلْتُ لَهَا كَوْنِي جِيبِي مُحَمَّدٌ ثُمَّ سَبَّحَ ذَلِكَ النُّورَ سَبْعِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ثُمَّ
خَلَقَ مِنْهُ الْاَنْبِيَاءَ وَالْاَوْلِيَاءَ ثُمَّ نَظَرَ اللهُ هَذِهِ النُّورَ وَصَوَّرَ صُورَةَ مُحَمَّدٍ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فَمَامَ كَقِيَامِهِ فِي الصَّلَاةِ • ثُمَّ اَمْرُ اَرْوَاحِ الْاَنْبِيَاءِ اَنْ
يَطْفِئُوا هَذِهِ • ثُمَّ اَمْرُ اللهِ لِلاَرْوَاحِ اَنْ يَنْظُرَ اِلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ رَأَى رَأْسَهُ فَضَادَ
خَلِيفَةَ وَسُلْطَانًا فِي الدُّنْيَا • وَمِنْ رَأَى جِهَتَهُ فَضَادَ اَمِيرًا عَادِلًا • وَمِنْ رَأَى
حَاجِبِيَهُ فَضَادَ نَقَاشًا • وَمِنْ رَأَى عَيْنِيَهُ فَضَادَ حَافِظًا • وَمِنْ رَأَى اُذُنِيَهُ
فَضَادَ مَسْتَمِعًا • وَمِنْ رَأَى حَدْيِيَهُ فَضَادَ مُحْسِنًا • وَمِنْ رَأَى نَفْسِيَهُ كَاَطْبِيبًا وَ
عَطَارًا • وَمِنْ رَأَى شَفِيَتِيَهُ كَاَنْ وَزِيرًا • وَمِنْ رَأَى سِنَتِيَهُ فَضَادَ اِحْسَنَ فَمِنْ
الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ • وَمِنْ رَأَى فِيهِ كَاَنْ صَائِمًا • وَمِنْ رَأَى لِسَانِيَهُ كَاَنْ رَسُوْلًا

بين الخلائق • ومن رأى خلفه كان واعظاً وناصحاً ومؤذناً • ومن رأى
 لحيته كان مجاهداً في سبيل الله • ومن رأى عنقه فصار تاجراً • ومن رأى
 خذله اليمين كان جماً • واليسر جاهلاً • ومن رأى كفه اليمين كان صرافاً
 ومن رأى ظهر كفه اليمين كان مبتدعاً • ومن رأى صدره كان عالماً و
 مجتهداً • ومن رأى ظهره كان متواضعاً • ومن رأى كفه اليسر كان بخيلاً
 ومن رأى اصابعه اليمين كان حذاداً • واليسر كان خياطاً • ومن رأى انامله
 كان كاتباً • وركبته كان ساجداً وراكعاً • ومن رأى بطنه كان قانعاً • ومن رأى
 ساقه كان صياداً • ومن رأى ظله كان صاحب طنبور • ومن نظروا لم يره كان
 نصرانياً و يهودياً ومجوسياً • ومن رأى ولم ينظر اليه كان مدعيًا بالربوبية
 مثل فرعون ونمرود وشداد وغيرهم •

مُباحات مُترجمه

بَابُ كَفِّهِ دِيلِرْسَكْ فَحَّ اَوْلَه تَاكَمْ سَكَا
 حَمْدًا يَلِهْ بَدَا اَوْلِيْنَ اِيْشِرْدَه اَوْلُو دُجُو وَخَطَا
 لَاشْرِيْكَ لَانْظِيْر اَوْلَانْ حَمِيْدَه دَارِيْمَا
 خُوْش سَبَبْ قِيْلَه كُوْكُلْ يَلِهْمَعَه اَبِيْ ظَاهِرَا
 بَسْ مَنَزْمَدَرْ مَكَانِيْلَه دَمَانْدَنْ اَوْلْ خُدَا
 يُوْخَسَه اَنْكْ ذَاتْ يَهَا كِيْچْ مَكَانْدَرْ يِيْ دِيَا
 مَلِكْ وَمَالْ وَخَانَه يِيْ نَدَنْ اَوْمَارْ بَايْ وَكَدَا
 عَرْضْ خَاجَاتْ اَيْلِيْوْبَنْ قُوْلَرِيْئَه قِيْلَدْ عَا

اَبْتَا ذِكْر اَيْلَه اَيْ دِلْ نَامْ يَزْدَانْ خُدَا
 حَمْدُ مَوْلَا اَيْتَمَكْ اَوْلْدِيْ هَر كَلَامِكْ زُبْدِيْ
 حَمْدُ عَفَا رِيْ دِرْ كَدَنْ قَوْمَه مَلِيْكَ اَيْلَه
 بَيْتِ مَعْمُوْرِكْ بَرِيْئَه كَعْبَه اِبْجَاد اَيْدُو
 اَكَا نَعْظِيْم اَيْدُو بَنْ بَيْتِيْمْ دِيْدِيْ رَبُّ الْجَلِيْلْ
 يَا مَكْرَا اَوْلَه حَقِيْقَتَنْدَنْ مَجَازِيْبَيْتِ حِجَازْ
 بَيْتَه مَحْتَا جْ اَوْلَانْ اِيْزَكْ قُوْلَرِيْدَرْ دُوْرِيْشْتْ
 رَفِيْعْ دَسْتَابْتْ رَا سِيْمَا اَوْلْ جَابْ عَزَّتَه

کَرِ دِيلَر سِرْ بُولَه سِرْ اَوْ دَرَنْ نَجَات • عَشِقَلَه دَر دِيلَه اَيْدِكْ الصَّلَات

جناب فخر عالمه بواسلوب و زره صلاة و سلام اولنه كه **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** الخ **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ** ديمك اعظم محمدًا ديمكدر • مراد دنيا ده تعظيم ذكر في اعلا و ديني غالب و شريعتي بقا اينمكله و اخترده تعظيم مشوباتي كثير و شفاتي قبول و مقام محمود ايله فضيلتني ظاهر فليمنغله خندان آيله ديمكدر •
 بو تقدير جه صَلَّوْا عَلَيْهِ ديمك ادُعُوا رَبِّكُمْ بالصلاة عليه ديمكدر مؤمنلر صلاة ايلمك انجون جناب حق دن صلاة طلبا ايمك اولور آل و اصحابني و ازواج و ذرياتني كدينه عطف ايمك بو معنای ضرر دايتمز زيرا انلر ايجون تعظيم ديمك تمنع دكلدر زيرا هر كيمسنگ لايق اولد بغنه كوره تعظيمي واردر ديوبور مشدر • امام حليمي بيوردر لوكه فخر عالمه صلاة ايمه دن مقصود جناب حقا مرينه امثال ايدوب اكا تقرب ايمكدر چونكه جناب فخر عالمك او زريمزه اولان حق عاليلريني قضا ايمكدر ابن عبدالسلام دخي اكا تابع اولوب شجرة المعارف نام كتابنده ايدر كه بزرگ فخر عالمه صلوات ايتديكمز بو دكلدر كه اكا شفاعت ايمك اوله زيرا بزم مثلير دن آنك مثله شفاعت اولماز ولكن جناب حق بزه احسان ايده نه مكافات ايمكي بزه امر ايتمشدر قادر اوليجود عا ايله مكافات ايده رز جناب حق تعالي فخر كائنات حضرتلرينه مكافات دن عجز مزي بيلدي دخي بزي صلواته ارشاد ايلدي • شيخ الاكبر قدس سره الاطهر حضرتلري بيور مشدر كه

صلواتك فائده سی ینہ بزہ رجوع ایلم زیر آخر کائنات فندیمز حضرت لرینه
 صلوات ایتما صفای اعتقاد و خلوص نیت و اظهار محبتہ دلالت ایدر
 و اول بیننا و بین الله واسطه اولان رسول کریمه احترامه دلالت ایلم
 و اکا صلوات و سلام ایلم حکمنده علماء اختلاف ایدوب براق قول
 بیور مشلرد ● بری بودر که فخر عالم حضرت لرینه صلوات ایلم واجب و لکن
 اکتفا مرتبه سنک اقلی بر کره ایتمکدر بو برد فعه ده صلوات ایلم کافیدر
 قول ثانی بودر که دفعات ایله ایتمک واجبدر و لکن عدد له تقیید ایتدیلم
 بو قول ثمة مالکة دن قاضی بو بکر بن بکریکدر ● اما قاضی عیاض نقل
 ایلمشدر قول ثالث بودر که هر بار که ذکر اولنه صلوات ایتمک واجبدر
 و بو قول طحطا وینکدر و علماء حنفیه دن بر جماعتک و حینیک و علماء
 شافعیه دن بر جماعتکدر ● و مالکیدن ابن العربی هر بار ذکر اولند فجه
 صلوات ایلمک احوطدر بیوردی ز محشری دخی بو قولی تأیید ایتمشدر
 ترمزی نقلنده ابوهریره دن مرویدر که ● و غم انف من ذکر ت عنده
 فلم یصل علی بیورلمشدر یعنی اسم پاک ذکر اولنوبده صلوات ایتمیان
 ذلیل و لسون دیوبد دعا ایتمکدر ● کذا فی المواهب اللدنیة هستانی
 باب الاذانه صاحب کنزدن نقل ایدوب بو عبارتله بیوردر که ●
 و اعلم انه یستحب ان یقال عند سماع الاولی من الشهادة الثانية صلی الله
 علیک یا رسول الله و عند سماع الثانية قرع عینی بک یا رسول الله ثم
 قال اللهم متعنی بالسمع والبصر بعد وضع ظفر الابهامین علی العینین

فانه عليه السلام يكون قاعد له الى الجنة انتهى • وقصص انبياده مذکور در که
 آدم عليه السلام بهشت اشیان ایکن فخر عالمک جمالنه مشتاق اولدی
 جناب حق دخی اول صورت زیبای حضرت آدمک باش بار مقلزنده که
 طر نقری او زرنده آینه مثالی یدی جناب حق دخی تصویر ایلدی •
 آدم علیه السلام اکا نظر انداز اولد قده بی اختیار بوسا ایدوب کوزلرینه
 سوردی حضرت جبریل بوقضیه دن فخر عالمی کاه ایلد که فخر عالم اقدنر
 بیوردیکه من سمع اسمی فی الاذان فقبل ظفری ایهامیه ومسح علی عینیه
 لم یغم ابدگ • وعی روایه آدم علیه السلام فخر عالمک جمالنه مشتاق اولد قده
 نور مصطفی صلی الله علیه وسلم شهادت بار مغذنه ظاهرا ولوب حضرت
 آدم علیه السلام اکا سلام ویردی جناب حق فخر عالم طرفدن حضرت
 آدمک سلامنی الدی پس سلام حضرت آدمک صادر اولغله سنت ورتدی جناب حق دن
 اولغله فرض اولدی کما قاله النووی ابن حجر دخی اصول حدیثه بوقضیه تجویز اتمشدر

لمرتبة

<p>بویوزدن سز مه تا با فی کوز سم یار رسول الله غبار درهک سلسم سو پرسم یار رسول الله سکا اقا و شدر رب فاشیکده طو سم یار رسول الله ایشیکک طاشنه طو سم و طو سم یار رسول الله کھی دریا کبی طاشسم کو بو رسم یار رسول الله او یاندر خاب غفلدن او بو رسم یار رسول الله</p>	<p>یوزم خاک در احسانه سو رسم یار رسول الله صفالم کهنه چاروبی یلسم باب سفاعده یوزم سو رسم بر او نیم هر سحر دیوان عشقده نکهبان دردد و تباب شیباق اولسم هوای بی قرار و روزگار عشق و شوقیکله میسر اولدی فیض سحر دن نشو یاب اولم</p>
--	--

و عند العارفين و صندن مراد ذکر آن حدیث شریف را بد
 عمل ایتمکند عبارت در که بوجه به درج و تحریر و هر بر اینند

<p>دُ شَوَّبَ صَحْرَايَ سَوْدَايَهٗ طَلَبُكَ رِضَاوَلَسَمَّ اَسْرِيْلَكَ كَيْ يَلْسَمَ يُوْبُوْرَسَمَ يَا رَسُوْلَكَ اللهُ</p>	
<p>اَوْ يَانِدُمْ بَجَعِي سُوْدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ اَوْ وَجْهِي كَوْشَهٗ اَبْرُوْدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ هَوَسٌ صَحْرَايِي يَهُودَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ قَبُوْكَ طَبْرَاغِنَهٗ فَزُوْدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ سَوَادُ كَاكِلِكْ كَيْسُوْدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ رِيَادُنْ دَامِنِ الْوُدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ</p>	<p>بِحَالِكَ نُورِيْ وَيُخُوْدَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ حَرِيْمٌ تَمَّ وَجْهَ اللهِ كُوْرُمَكَ اَيْدِيْ مَطْلُوْبِيْمُ صَلَاتٌ وَسَنَلْتُ اِهْمَالِيْدَنْ نَادَانِ بَدَكَوَارِ عَجَبِيْ مَطْلَعُ نُورِ سُرُوْرَا وَاَلْسَهٗ يُوْرُدُمْ زِيْرَا بَعِيْدًا وَاَلَا زَكُوْرُدُمْ نُورِ سِيَاهِي كُوْرَسَهٗ رَايِ الْعِيْنِ كُوْبَانِ دِلِنِ سَرَجِيْبِيْ خَلَاصِ اِيْمَانِيْنِ شَخْصِيْنِ</p>
<p>دَاسِيْمِيْ بِرَصْفَايِمُ اِسْتَانِ دِلِ دَسْتَانِ كَدَهٗ رَقِيْبِيْكَ وَضَعِيْنِيْ يَهُودَهٗ كُوْرُدُمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ</p>	
<p>بِرُوصِيْتِيْ قِيْلَاوْزِ الْاِسْرَهٗ مِسْلِكِيْ قُوْقُوْسِيْ جَانِلِرْدَهٗ تُوْتَهٗ كَيْمُ بَنِيْ اَوْلِيْ بُرْدُعَا اَيْلَهٗ اَكَا فَاتِحَهٗ اِحْسَانِ اَيْدِهٖ بِنِ قُوْلِنَهٗ</p>	<p>اَيُّ عَزِيْزٍ لَزَايْسَهٗ بَا شَا لِرْدُ سُوْرَهٗ اَوَّلُ وَصِيْتِيْ كَيْمُ دِيْرَمُ هَرِكُ طُوْتَهٗ حَقُّ تَعَالَى رَحْمَتِيْ اَيْلِيْهٗ اَكَا هَزَكِهٖ دِيْلِرُ بُوْدُعَا دَهٗ بُوْلِنَهٗ</p>
<p>لِلّٰهِ الْفَاتِحَتَّ مَعَ الصَّلٰوٰتِ</p>	
<p>بو وصیتدن مراد ظاهر حالده آتیده بیان اولنه جق او صاف نبی صلی الله علیه وسلم در • ولیکن من جمله مراد اولنان وصیت و صیتی نبی صلی الله علیه وسلم در که</p>	

مضاری دخی اجمالا
 صره سبله بانے
 باشدنیه نسطیر
 اولندی انما اعمال
 بالیات احب الاعمال
 الی الله بعد الفرائض من الاعمال
 مکتبنا من جوع لرفع
 عنه مغنا و کشف عنه
 کرا احوال مفروضه رفو کوه
 بنای حقیقت چنانسه
 زیاده موافق اوله اعمال
 صا که آج آدمی بودی
 ویا خود بر مدیونست
 زمین از چوق مالذات
 ورنست دگر چه نست
 قدیم یوق ایشیق
 مضمون آدم سو ق و وسط

ایله ویردیردیل ویا
 ریشق تدرنده مشکل ریشی او بوبده حل و سوبسه
 مشکلن حل ایله اولآ درم جان اولنان محبت و شقندن قوتیا مقدر
 فاکهان

ع من اجب نسی سویدی یکسید برابر رومی سهجا به محبت ایدن آرم

کار صهارن فسق به غیبت ایمان کیم عاقبت الارضها ز نازار

ار که یا کرب العبا لاکر

ما لله و عقوق الوالین

و شرها رة الرزق کما هک

بیول اللہ شکره کما کما

کوشی با و انرا غاص

اولق و یلانیر شرهات

ایتمده صاحب

سار کفیر بوجده

شرفی عروت بوجده

شواره الرزق لفظ

شرفی بقار و فقه تکرار

چو شد در پستی دخی

یلا بخشا لعل خلق

بینه اولقه رحمتی

یک چوق و قوی

فاکانی فجر منیر اسمی ایله مستی اولان کما بنده ذکر ایتمشد که فو کائنات
صلی الله علیه وسلم حضرت نرینک دارفادن دار بقایه تقریبی زمانده
انصار قومی مسجد شریفی طوافه مبادرت ایبدیلر حضرت عباس ایله
حضرت علی رضی الله عنهما احوال انصاری حضور سعادت عرس ایبدیلر
فخر عالم افندیز دخی رأس سعادت لرین صهاروب مسجد شریفی یوردیلر
منبره صعود ایدوب خطبه او قیدیلر که ای امت واصحاب مسموع
نبویم اولدیکه بنم دار بقایه رحلمه تأسف ایدر مشر سکر بندن اقدم
کلن انبیادن دنیاده بر نبی باقی قالمدیکی بن باقی قالم • ایمدی آگاه اولک که
بن جناب حقه لاحق اولورم و تحقیقا سز دخی کالاحق اولور سکر دنیاده
یکسه باقی قالملا زیوردی انذن مهاجرینه حرمت و عزت ایتکی وصیت
ایلدی انذن اصحابه نصیحت ایدوب اولیه که بر مرادک حصولی چون
سزک عجله گزه باعث اوله زیرا جناب حق یکسه نک عجله ایتمسیله
عجله ایلمز وبریکسه که اکا غالب اولموق دیله سه آنک صنعنه راضی
اولیوب البتته بن فلان مرادی اله کتوریرم و فلان دشمنی قهر
ایدرم دیم صبر ایتیبوب کندی رأیی وزره سعی ایده اول مغلوب
اولور وبریکسه که اکا خدعه ایتک استیه خدعه آنک کند وسنه
اولور بیوردی • بخاری نقلنده ابن عباس رضی الله عنهما حضرت لریندن
مرویدر که رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت نرینک دار بقایه
تشریفی تقریب ایبدیجک اصحابنه امر ایندی هلموا کتبکم کتابا

خلفك بولعيت قبيحون سيلة حتره زينه سيلة وقت وصيام يهدى

وحيث عاره من انصا ايتشدر واما جناب الاشراف فوشوق

برشيد ركه
مؤمن وعانك
قلوبنا من كمليا
با ايدي وپ بيگده
بردي بوسه لاله باكل
وها ب تير وسبب
وجودي اولان يدر
ودالده عصيان
ايتشدر دخاري مرتبه
سند اولان كيم تجوز
ايمر امام غزالي
حضرتي بالاده بيان
اونسان اعمل ليديار
بقدر مقامك فيها
واعمل لا خرتك بقدر
بفائلك فيها واعمل
بقدر حاجتلك

لا تفضلوا بعده • يعني كلك سزه بر نامه يازه يمكه اند نصركه ضلالتة
دوشيمه سز بوردى اصحابك بعضيلر ايتديلر وصيته حاجت يوقدر
قرآن عظيم بزلره كافيدر حسينا كهاب لله ديديلر وبعضيلر دخي نامه
يازلمه سنه رضا داده اولديلر بو خصوصه حضور سعادته كفت
كوى كثرت بولدى قال قوموا عني • ديو حضور دن اخراج ابلدى
ابن عباس رضى الله عنهما ان الزريرة ما حال بين رسول الله صلى الله عليه
وسلم وبين ان يكتب لهم ذلك الكتاب لا خلا فم ولفظهم ديو سويلر
ايدى • والحاصل اول نامه نك يازلسنه مانع اولان نسنه نه عظيم
مصيبتدر ديو تا شفا يدر ايدى حضرت عمر رضى الله عنه اول نامه نك
يازلمه سنى راضى اولمديك قوت فهم ودقت نظر دن خوف ايتديك صلى الله
عليه وسلم نامه ده بعض امور كتابت ايتديره دخامت ايشله دن
عاجز اولر اندن عقوبته مستحق اولر زيرا هرنه بيورسه منصوص
اولورايدى عدم امتثال عقوبت لازم كلورايدى ويا خود على اجتهاد
باي مسدود اولمق لازم كلورايدى بونك تفصيلي مواهب لدنيه ده مذكورد

لمرثبه

يا الهى حضرتك رفع ايدون دستيز او قيان آيات قرآن حيقول لطف ايلوب اول جيبك جهنمه سنده بر او در نور روز كارك شيد تيدان شرا عددن دخي	بر بلوك عاجز لر ز حاجت ايله روا سن اسيركه ويرنجاي عونكي قيل هئما راهز اسان ايدون بزى حفظ ايت نما ويريزه امن امانى قلنيز بولسون صفا
---	---

ايدى واعمل ليدنا بقدر صبرك عليها حديث شريفه • جميع عالمك روز
علمي مند جدر و امام شمس حضرتي (ان الاعمال بالنية ت)

حدیث شریفی طرأید شرح اولیة اعمالک فضیلتی جامعہ زیرا دینک

هضم طهری، و هم باطنی دلوی نیت قلب رینک ۶۶ لوز باطنه عمل

اعضا رینک
 طرف طهری متعلقه
 نیت عبوریت
 قلب و عمل عبوریت
 اعضا در دین
 و بعضی علماء می گویند
 زیرا انسان از این اعضاء
 بنیات (حدیث)
 شریفه مضمون
 احکام رینک و نیت
 زیرا رینک
 احکامی در حق
 منقسم بری
 سه نایب سولیان

<p>حضرت احمد حرم میجون یا خدا اشبو انشامه شروع نم انده اولدی ابتدا</p>	<p>روز شب بود و دعا مرگم قلاوز سکا شهر بیواسر بجز اولدی خان عزت منکم</p>
<p>قلدی دمله مزین عالمی هم اکا جوق قیلد اول لطف استی جود</p>	<p>حق تعالی چون براندی ادجی آدمه قیلدی فرشته لهر سجود</p>
<p>جناب خالق قدیم جمله انسانک پدر اکرمی اولان حضرت آدم علیه السلام وجود شریفی قدرت بالغه سی و ملائکه کرام واسطه سیله ارضدن النان و ترسیم و تشکیل اولنان بالجغه عقول بشرک ادراک ایده میجی صورتده شهر محرّمک اونجی جمعه کونی افاضه روح ایده رک یرادوب اسم شریفی بنی آدم تسمیه بیور مشدر وجه تسمیه دخی لغتده هر سنه نک ظهیرنه یعنی وستنه ادیم دینلمسندن اقبضا ایدوب و کند ولری اوزون بویلی و جوق و قویتر جوق صاحبلی جمعه کونی بین الظهر و العصر جسته داخل اوله رق بو صورتله بیوک بر نعمت الهیه یه نائلیتندن طولای حضرت کریم متعاله انواع حمد و ثنا ایله مشغول و مسرور اولدی بعده حکمت ربانی ارض اوزرینه نزول ایدوب فنجد و آیه کریمه سنه مظهر اولوب عالمی مزین قلوب معمور آبادان ایلدی ● جعفر صادق حضرت تارتدن روایه اول سجده قیلان جبرائیل بعده میکائیل بعده اسرافیل بعده عزرائیل علیهم السلام ● و بعضی دخی ابتدا سجده ایدن اسرافیل علیه السلام دید</p>	

تولد و بری اعضا ایله اجرا قفین عملدر برسی رینک قلب ایله اولان نیت
 دید بر بعضی فضلاء کرام خواهد کرام خدمت قواعد سلام و متفرعات

تذریع و احکام بود تا الفایده جو مع الکلم اولان و نوحه یوزنیک مسئلا سبناط
 دستخدا جشمول و قابلیتی اولان و دست حدیث شریفه جمیع یوم شد در

مُصْطَفَى نُورِ بَنِي النَّبِيِّ قَوْلِي قِيلَ لِي أُولُ نُورٍ أَنْكَ النَّبِيَّةَ قَرَارُ صُكْرَهُ حَوْ النَّبِيَّةَ نَقْلَ ابْنِي بَيْلِ شَيْتِ طَوْغُدِي كَانَقْلَ ابْنِي نُورُ إِرْدِي بِرَاهِيمِ وَأَسْمِعِيلَةَ هَمَّ	بَيْلِ حَيْمِ نُورِ يَدُ نُورُ دِيدِي قَالِدِي أَنْكَ إِلَهَ نَجْمِهِ دُونَ كَارُ طَوْرُ دِي أَنْدَهُ دَخِي نَجْمَهُ أَيُّ وَبَيْلِ أَنْكَ النَّبِيَّةَ نَجْمِي قِيلِدِي نُورُ سَوْزَاوَزَانُورُ كَرَفَلَانِ دِيرَ ائِسْمِ
---	--

بری (انما الاعمال
 بالنیات) بری
 الحلال بین الحرمین

بن مرزوق نقلنده حضرت حسین رضی الله عنه فخر عالم صلی الله علیه و
 سلم حضرت تلمیذین روایت ایدر لکه • کنت نوراً بین یدی ربی قبل خلق آدم
 بأربعه عشر الف عام بیورلمشدر • معناسی آدم علیه السلام خلفندن
 اون درت بیک سنه مقدم حضور باریده بر نور ایدم دیمکدر • وینه
 خبرده وارد اولمشدر که جناب حق حضرت آدمی خلق ایتدیکی زمانده
 اول نوری حضرت آدمک ظهرنده موجود قیلدی شویله که آنده ضیائی
 ظاهر اولوب کبر و قلانک نورینه غالب اولدی جناب حق حضرت آدمی
 سر بر اوزرینه چقاروب ملکارک ظهر لربنه تحمیل ایلدی امر ایلدی کی عرش
 اعلا بی طواف ایتیره لر مرویدر که حضرت آدم دن فرقا اولاد حاصل
 اولدی حوادن هر بر طفورد قده ایکیشر طفور ایدی ما شیت علیه
 السلامی طفورد قده بالکر طفورد ی آنک ایچون بنوت ویرلدی حضرت شیت
 اولادنه وصیت ایلدی که نور محمد صلی الله علیه وسلم وضع ایتیلر الا
 باکیزه خاتونلره وضع ایدر یعنی ناپاک خاتونلره معامله ازواج اینیه لر

بری البیته لمدعی
 و السین علی من انکر (بری
 ایچو ایچان المرأحتی
 یجب لایحیه یایجب
 لشف حدیث
 شریفه بر اوئسی
 نوح انک عبارت
 ولها عتبه یکنی مجموع
 افر ایشرفند
 جویان ایدن باجمله

معامله اوچیسی
 که مملوکات ارسند و اولان ایمان مکمل و مرفعه ره و بر خسی دور
 باجمله و ناسان نیت و از باب الهیت و محبت و تصدق

و حقیقت دعوت و اراد و یہ ایک ایضاً مقال المتمد و ای صلا لل بشر
 و شیخ اهل محشر فرمیں بیان و تعداد اولاد ان احادیث شریفہ و محسن مغلطہ
 و نسایں جلیلہ زینت امتی رہا بیچہ بیچہ خاصہ ۷۷ جلیلہ و امتیاز مخصوصہ

رہا نبیانی فی تم قدم
 یلمیز بجلد نہ ہ علو
 شان و درجہ و
 وکیلات بیغایات
 عظیمہ لری اوصاف
 برکندہ و شامل مستح
 و متازہ لری و نوع بشر
 و نیکمہ ارادہ و بیکار
 شمار مفرح و جلال
 مفردہ زینت
 تعریف و تعداد نبی مجید
 و جلال اعلام و دربار
 مرتب و مجموع اهل
 اهل کتاب و ایاب
 حساب اولحق لافصلہ

دور آدم علیہ السلام دن تا عبد اللہ بن عبدالمطلب زمانہ کچھ حال
 بویہ ایدی جناب حق فرزند کائناتک نسب شریفین سفاح جاہلیت دن حفظ
 ایلدی روایت و لنور کہ ابن عباس رضی اللہ عنہما و نُقِّلَبِكَ فِي السَّاجِدِينَ
 آیت کریمہ سندہ بیورمشد کہ معناسی سنی رسول قولندن رسول قولند
 نقل ایدم تا دنیاہ کتورجہ دیمکدر بوندن مراد سنک نسبکہ سنی رسول
 سلسلہ سنہ دبط ایلدم دیمکدر روایت اولمشد کہ نور محمد صلی اللہ علیہ و
 سلم وقتاکہ عبدالمطلبہ انتقال ایلدی عبدالمطلب برکون کجہ حرمندہ یا توب
 او بومش ایدی او یا ندیغی زمانہ کندی سنی بر حالده بولدیکه کوزلی سورمہ نش
 و حلہ حسن و جمال کیدرلمش متحیر قالدی بونی کیم ایلدیکن بیلہ مدی باباسی
 لینہ یا پشوب فریش کل هائلرینہ کتوردی ایتدی لیرکہ جناب حق بو ذاتی تأهلہ
 رخصت و برمشدر بعدہ اول نور محمدی حضرت عبد اللہہ انتقال ایلدی
 اول نوری قتیله نامندہ بر خاتون کورد کہ حضرت عبد اللہہ میل
 ایلدی حضرت عبد اللہہ اندن اعراض ایلدی بعدہ وهب بن عبد منافک
 کریمہ سی حضرت امینہ خاتونی عبد اللہہ نکاح ایتدی لیر حضرت امینہ
 قریش طائفہ سنک حسب و نسب جهندن افضل ایلدی حضرت عبد اللہدن
 حاملہ اولیجق نور محمدی حضرت عبد اللہدن حضرت امینہ بہ انتقال
 ایلد کہ اول کجہ سما و ارضہ ندا اولندی کیم اول نور کہ فرزند کائنات اندن
 خلق اولسه کو کدر بو کجہ حضرت امینہ نیک دخیندہ قرار ایلدی ●
 فیاطوبی ثم طوبی دیندی بیچہ بیچہ عجائب و غرائب ظهور کلدی

کاهی حقما بیان و اولایتمک ممکن و مکرر و مجموع افراد بشر دن بھیج کریمہ ده
 اولیان و کور برلمان خصائص مغلطہ و محسن متمازہ حضرت سی پستان

بیتناحی بیان حصه علماء عظام ومؤلفین کرام انوار البیاب
 فی حضمین مجید و مواهب و شفا و لعیاء و عوارف

<p>ثَا وَ لَجَّهَ مُصْطَفَىٰ سُنْقِلٍ وَ اَزْدِي نُوْرًا نَدَّهَ قَرَارًا يَتَدِي هَيْهَاتَ</p>	<p>اَشْبُوْر سَمِيْلَهٗ مُسَلْسَلٍ مُّتَّصِلٍ كَلْدِي چُوْنِ اَوْلِ رَحْمَتٍ لِّعَالَمِيْنَ</p>
<p>عَشَقْلَهٗ دَرِ رَجْلَيْكَ الصَّلَاتِ</p>	<p>كَرْدِي لِي سِرِّ بُوْلَسِرِ اَوْ دَرِ نَجَاتِ</p>

جناب حق آیه کریمه سنده سراج منیر ایله وصف بیور مشدر کافالوقی
 و سراج منیرا مراد هدایت ایدوب چراغ کبی یولری روشن بیور مشدر
 طریق حقّه هدایت و ارشاد آنک نور شریعتیله حاصلدر نور شمس
 اول یولری کوسترمز الا نور محمدیله کوستور شمس اجسام عالمده
 نور افاده ایتدیکی کبی نحر کائناتک ذات شریفی سائر ذوات و انفس
 بشریّه یه انوار افاضه ایله جناب حق رسول کریم و وصف بیوردیغی
 کبی کندی نفس قدسیه سنی دخی و وصف بیور مشدر نیکم • ^{اَللّٰهُ نُورٌ اَشْتَبُوْا}
 وَاَلْاَرْضُ مِثْلُ نُوْرِهٖ كَشْكُوْةٍ فِیْهَا مِصْبَاحٌ • بیور مشدر الایه سموات
 وارضده آندن غیر نور یوقدر و مجموع عالمه اشراق ایتمشدر و عالم
 وجودده نور حقندن غیر نسنه یوقدر هر شیئه اندن سرایت
 ایتمشدر نور اصلنده بر کیفیتدر کم باصره یعنی کوز اولاً آنی
 ادراک ایله بعده آنک واسطه سیله کورینان نسنه لری ادراک
 ایله • شمس و قمر دن فائض اولان کیفیتلر کبی مثلاً آنلرک نور لری
 اوقلا مقابل اولان اجسام کیفیته یه طوقنور و کوز اول نور ی کورور
 بعده اول اجسامی کورور اگر نور اولییدی هر کز بر نسنه کوره مزایدک

و سراج بولرک
 امثالی یخ یخ کتب
 مخصوصه و مجلدات
 حصه تالیف و تدوین
 ایشلاکین یه مؤلفین
 سراج منیرا کمال لیبیا
 اذینرک شان
 بهای و حسن خلق
 عظیمی حق تعریف
 اید بیان حدیث
 و اصل اول مدقلمی
 تحریر و املا ایله بو
 بابده و کار ایله
 اولان کی ل عجز و
 قصور یی عتراف
 ایشلاکدر

تنکیم لیلہ مظلمہ دہ و ضیا کرمز و وزیر زمیندہ کوزک علی القالماز حاصلی نور دہ
 بومعنی مراد اولیق جناب حقہ اطلاق صحیح دکلد بر مضاف تقدیری
 لازمدر تنکیم زید کریم دید کلرنده ذوکوم دیمکدر بونده دخی ذونور دیمک
 مراد اولنور یا خود منور السموات دیمکدر بومعنای حضرت علی وزید
 بن علی رضی الله عنهما قرأت لری مؤتیدا ولور زیرا الله نُورُ السَّمَوَاتِ قرأت
 ایتش لردر صیغه فعل و زرو و دخی فضله و الارض قرأت ایتش لردر ●
 مثل نُورِهِ بیورد یعنی مثل هده دیمکدر ونوری سموات و ارضه اضافت
 ایتدیکی بودر که اشراقک وسعته دلالت ایچوندر سموات و ارضی روشن
 ایلردیمکدر مقاتل دن مرویدر که مثل الایمان فی قلب محمد مشکوٰة فیها
 مصباح بیور مشدر و مشکوٰة صدر حضرت عبدالله نظیریدر زجاجه
 محمد علیه السلام جسم شریفی نظیریدر و مصباح قلب شریفنده ایمان
 و نبوت نظیریدر و بعضا مشکوٰة حضرت ابراهیم السلام نظیریدر
 زجاجه اسماعیل علیه السلام نظیریدر مصباح جسد محمد مصطفی
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت تهرینک نظیریدر ● و ابی سعید الخرازیدن
 مرویدر که مشکوٰة فخر عالمک درونیدر و زجاجه قلب شریفیدر
 و مصباح اول نوردر که جناب حق آنک قلب شریفنده القاب یور مشدر
 وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ اى لم یمس محبة ابراهیم نار و یجتمع المجتان وهما
 محبة ابراهیم و محمد علیهما السلام فلاحاجة الی مس النار بل یوقد
 بنفسه ● نُورٌ عَلَى نُوْرٍ یعنی یجمع صبا حة نور ابراهیم بملاحه نور

محمد ويكون الملاحه منصبغا بالصباحه علماء عظام ومفتسين كرام
 بويله تفسير بيور مشلردر ● بَدَدُ نُورٍ لَيْسَ نُورٌ لَيْسَتْ مَشْهُورٌ ●
 لمرتب مدح سيدنا علي السلام ● ازين جاقم كن نور على نور ●

<p>أَيُّ كَوْدَلٍ يُوزَلُّ رُسُولَ اللَّهِ شَفَاعَتَهُ قَبْلَ سَمْعِ حُسَيْنٍ سَيَرَايِدُ بَرِّفَانِكَ أَوَّلَهُ مَرَّوَه جُونِ أَنَا مَعَ دِيُوبٍ وَيُزِدُكَ مَلَأَخَذْنَا نَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا خَيْرَ أَوْلَادِي كَسَفَايَتِ يُوزَلُّ أَمْ كَيْمَ مُسْتَفْرِقِدِ زَهَائِي حَيْرَتُ زُبُكُونِ</p>	<p>چون بوزدك كيم كوزلردن اولور حاجت كيم دوزلر اولور سكه هر ريش چون آسيا بومكندن يوسف حسرت نگاه ايندك سكا نايه ديدار كله اولم ديدم دل دوشنا بورا سمي اولم لي عشقك يوزيله آشنا</p>
--	--

قصيدة الشيرازي

<p>لَهُ النَّسَبُ الْعَالِي فَلَيْسَ كَيْشِلِهِ جَلِيلُ بِيَّاحِ الْمَكْرَمَاتِ مَخْصَصُ</p>	<p>حَسِيبُ نَسَبِ مُحَمَّدٍ مَكْرَمُ جَمِيلُ بِلَاءِ الْبَهَاءِ مَعْتَمُ</p>
---	---

فخر کائنات صلی الله علیه وسلم افنديمك نسبي عاليدر که حسبه و
 نسبه هيج برفرد نائل ولوب افتخار ايدم کلهمشدر واخلاق مکادمي
 جامعدر که مماثلت ومقارنت ادعاسني ابرازم طاقت کتوره ممشلردر
 تاج ومکرمات کند ولرينه مخص ولوب لولاك لولاك لما خلفت الافلاك
 شاندم نازل ولوب جميل تعلا د بهيت و بهجت معتم ولوب سرافلاکه سد
 چکشدر معلوم اولم که صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت تلمينک ولاد تنده

هیچ بر کیمسه شریک اولدی یعنی نزارقنداشی وارایدی نه خود قیزقنداشی
 وارایدی زیرا حضرت آدم علیه السلام مدّن برّو تا عبد الله کلجه واقع اولان
 سلسله نسبی همان افندمک کلمه سیچون ایدی کله کله خاندان نبوت منتهی
 اولجوق اول اشرف موجودات و سید کائنات افضل الصلوات عالم وجوده
 وحید و یکنه و فرید و فرزانه قدم باصدی پس کندی پدر عالیترینک
 اسمی عبد القدر و عبد الله دخی عبد المطلب او غلیدر و عبد المطلبک
 اصل اسمی قول اصح او زمره شیبته الحمد در چونکه طوغدنی زمانه آق
 صاچلوایدی و کینه سی دخی بوالحارث ایدی وجه تسمیه بودر که
 کند و نک مطلب ادلو بر عمیسی و ارایدی بر کون دوه سی اردینه بندیروب
 مکه مکرمیه کلورکن بو کیمدر دیوسؤال اید نلره قولمدر دیوجواب ایدر
 ایدی زیرا عبد المطلب صغیر ایدی و لباسی کهنه و شکلی دخی متغیر اولمش
 ایدی قونداشم او علی دیمکدن عار ایدوب قولمدر دیدی بعده تجدید
 لباس ایدکده برادر زادم دیو اعلان ایدی بوجهندن اسمی عبد المطلب
 قالدی ه طائفة عرب ایچنده ابتدا صقال بو یا مق عبد المطلبدن یاد کار
 اولدی سنی دخی یوز قرقره بالغ اولمشدی اول دخی هاشم او غلیدر
 و هاشم اسمی عمرو ایدی فحطوق زماننده کندی قومنه نان عزیز
 ایله ثرید ایدوب اطعام طعام ایتدیردیکی ایچون اسم هاشم قالمش
 اول دخی عبد المناف او غلیدر اسمی مغیره ایدی اول دخی قصی او غلیدر
 قصی ایراجق معناسنه در قوم قبيله سندن بعیدا ولد بغندن قصی

قصی تسمیه اولدی بودخی کلابا و غلیدر معناسی یا مکالبه ●
 معناسه مَصَدَّر در دشمنله جنک و محاربه ایتک معناسه یا خود
 کلب لفظنک جمعیدر طائفه عربده عادتدر که کندی اولاد لرینه یرنجی
 جناور اسنی وضع ایدر لر ایدی براعرل بیدن سؤال اولنوب نجوا اولاد لر یکه
 بوبله نام معقول اسلر وضع ایدوب خد متکار لر یکه کوزل اسلر تسمیه ایدر
 دید کلرنده خد متکار لر یکه کدی بزا یجون بسلر اولاد لر یکه دشمان لر یکه
 ایجون بسلر دیو جواب ناصوابی و یردی بودخی مزه او غلیدر مزه
 دخی کباب او غلیدر و کعب اول کسه در که جمعه کونده جمعیت ایلک
 اندن قالمشدر قریبش طائفه سنی جمع ایدوب خطبه او قور ایدی بو
 دخی لوی او غلیدر اول دخی غالب او غلیدر اول دخی فها او غلیدر
 فهاک معناسی آوجی طوئدر برطاشدیمکدر بونک اصل اسمی قریبش
 ایدی بونک اولاد لرینه قریبش دینلدی بودخی مالک او غلیدر مالک
 دخی فضا او غلیدر فضاک معناسی ذهب دیمکدر اصل اسمی قیسرایدی
 بودخی کانه او غلیدر کانه دخی حزمیه او غلیدر اول دخی مدر که او غلیدر
 ومدد که الیاس او غلیدر کعبه اللهه قریبان ایتک بوندن قالمشدر
 بودخی مضرا او غلیدر بودخی زارا او غلیدر معناسی قیلیدیمکدر ●
 روایت اولنور که طوغد یعنی زمانده باباسی نظر ایدوب جبهه سنده
 نور محمدی کور بچک بغایت مسرور اولدی خلق جمع ایدوب عالی
 ضیا فترا ایدی بودخی معد او غلیدر معد دخی عدنان او غلیدر

جميع علما اتفاقا يدوب ديد يلكه صلى الله عليه وسلم حضرت نبيك
 نسب شريفى عدنانه وارنجه معلومدر ما فوق معلوم دكلدر حضرت اسماعيل
 السلامه التفاسى مقرر در نتكيم ابن عباس حضرت نرندن مرويدر ك
 عدنان ايله حضرت اسماعيلك ميانه سنده اوتوز آب دخى واردر
 ولكن كيلر اولد قلمرى معلوم دكلدر آخر و ايتده كلمشدركه اصله نوز
 ونسله آدم جداول حضرت صلى الله عليه وسلمك نسب شريفى بيلك
 فرض كردن ديانت عدنانه قدر جداول آراى باغ بيان اولان ماه كوثر
 ساي اسماء اجداد كز بنى بيلمسى كال عبوديت اولديغدن نجه فوئدى
 مستلزم اولغله نسب شريف بر كزنده كائناات عليه الصلوة والتحيات
 طيبونك ذكرى لازمدر شو بلكه صفت كاشفه شافى اولان ختم
 نسلنامه نبوت وخاتمه رسالت صلى الله عليه وسلم افنديمرك
 اول نور ساطع الظهورى جبين حضرت آدم صفيدن واسطه
 حواء ايله شيت عليه السلامه انتقال ايلدى يعنى آباء طاهريندن
 امهات طاهرته نقل ايدرك تا حضرت نوح عليه السلامه واصل
 اولدى وانلردن دخى على وجه البيان چند مطالع ايله آقاب عالمتاب
 مطلع جبين مابين حضرت ابراهيم عليه التسليمده طلوع بيوروب
 واندن جهه همايون حضرت اسماعيل عليه السلامه تحويل ايلدى
 وانددخى اصلاب طاهره آباء بطون طيبه امهاته طريقه نكاح
 شرعى وزره اول عطيه عظمى انتقال ايدرك تا نوبت نسل حضرت

اسما عیلمدن عدنانه سرنامه سعادت اولدی بعده معد بن عدنانه
انتقال یلدی بعده نزار بن معد حامل نور سیدالابرار اولدی بعده
پسری مضر حامل اولدی • بعده مخدوم نجم مسعودی الیا سر حامل اولدی
بعده مخدوم سامی مدرك اول نور ایله شرف بولدی • بعده مخدوم
كان شرفیاب نور اولدی بعده اوغلو نضر منظر نور اولدی و بعد النضر
اوغلو مالك شرف حمل نور اولدی • بعده اوغلو فھر حله نوره داخل اولدی
بوکا قریش دخی تسمیه ایدر لر بعده فھرک اوغلو غالب آنک اوغلو
فور • بعده اوغلو کعب مشرف نور نبوی اولدی عمر الفاروق بونسلدی
بعده نور نبوی کعبک اوغلی مره یه واصل اولدی صدیق اکبر و خالد بن
ولید بونسلدی ندر پس اول نوره پسر مره کلاب حامل اولدی عبد
الرحمن بن عوف و سعد بن وقاص بونسلدی داخلدر لر • بعده اول نور
منیره قصی حامل اولدی قصانک اوج اوغلو که عبید و عبد الدار و عبید
العرثی لکن اول نور نبوته عبد مناف مطلع اولدی بعده اول نور
اوغلو هاشم ده قراری بولدی پس اول نور محمدی بعد وفات هاشم
اوغلی جبین عبد المطلبده اناره بخش ظهور اولدی سن سال حضرت رسالت
سکرنده ایکن عبد المطلب عازم دار بقا اولدی شیبیه الحمد لقبیله
ملقب و لمشرایدی حین ولاتده باشنده بیاض شعر بولند یغجون
حتی حذفه خاندان عبد المطلبی ثناده نظم ایتمکی قصیده سنده مذکور در
• بنی شیبیه الحمد الذی کان وجهه • یضی فی ظلام اللیل کالقمربدر

یعنی اول خاندان کججه وقتنده بدرا و لمش ترک ضیاسی کبی و جہی ضیاویرن
 شیبہ الحدک اولاد لریدر دیمکدر عبدالمطلبک اون ایکی اونعلو والتی
 کریمہ لوی اولدی آکبر اولادی حادثدر اصغر ابناسی جناب حضرت
 عبدآلله ابوالنبی علیہ الصلوة والسلام در ● ووالده عبدالله فاطمه
 بنت عمرو در ● حضرت عبدالله یکریمی بش وعلی وایه او توزیا شنده داربقا
 اولدی أم حضرت رسالتک آمنه بنت ابن عبد مناف بن زهره بن کلاب
 بن مره در و دخی اجداد حضرت رسالتک تنباهه طیبون دخی تسمیه اولنور
 شویله کم المطیبون بنوعبدمناف وبنواسد بن عبدالعزی و زهره بن کلاب
 و تیم بن مره و حارث بن فهر که ● غمَسُوا فِي خَلْقٍ ثُمَّ تَخَالَفُوا یعنی قریش
 قبیلہ سندن عبدمناف و تیم بن مره و حارث بن فهر قبائل خلوة یعنی جزیره
 اعظمی زعفران اولوب عربہ مخصوص بر نوع طیبہ اللرینی طالیدر و ب
 عهد و پیمان ایند کبری ایجون طیبون ایله ملقب اولدیلر دیمکدر بونک
 تفصیلی بودر که سالف لبیان اجداد حضرت رسول صلی الله علیه و سلم
 قصیک تعیین کرده سی اولان درت امور که حجابت یعنی کعبه مکرمه بوآلغی
 و زخارت که قریش اها لیبسی میانہ لرنده وافر مال افرازاید و ب انکله
 حجاج ایجون زخیره آماده ایتمک ● و لُوا یعنی کعبه نک سنجاغنی ترتیب
 ایتمک و سقایت یعنی حجاجه صوو و برمدک مصالحندن عبادتدر
 بوخدمتشر شرفی ولوب بنی عبدالدارک ضبط و نوابلرنده اولدیغندن
 بنوعبدمناف ید لرندن المق مراد ایند کلرنده انلرا امتناع ایتملریله

من بعد ادای حق عصیبت ایله لدی لافتضا بر بر لرینه معاونت ایلمک
و مخالف لرینه پایمال ایتدی بر مملک اوزره هر قوم عهد و عین ایتدی لر
بنو عبد مناف ذکر اولنان اجناس طیبیه ایله طلور کاسه یی نزد کعبه
مکرمه یه کتورب وضع و ذکر اولنان طرفدار لر یله جمعاً بش قبیله
اهالیسیدر بد لر نی اول کاسه یه غمس ایله بعد الیمین لاجل التاکید
بد لر نی کعبه مکرمه یه سورد یلر بناء برین انلره مطیبین تسمیه ایتدی لر
سیدنا رسول اکرم صلی الله علیه و سلم افندیز حضرت لری مطیبین طرفنده
بولنشلردر و كذلك بنو عبد الدار دخی طرفدار لر یله بر آخر کونا یمین
مؤکده ایله عهد ایتلر یله بونلره دخی احلاف تسمیه اولندی و عمر
فاروق رضی الله عنه عدوی اولغله احلافی طلاق اولنور پس احلاف
انصار لفظی کجی اسم اعتبار اولمشدر ایسته بو وجهله جدا ول
حضرت صلی الله علیه وسلمک نسب شریفنی بیلیمک فرض کردن دیانت
اولدی اولوجهله بو مقامه مجتعا و مجملاً قلم ناچیز راسم فقیر ایله
یاد کارا خوان مؤمنین اولمق و بو حقیری ذکر باخیر ایله یاد بیور لمق
نیت و نیاز یله ضم اولندی • ومنه التوفیق والاعانة • لمخره
ز نورش جهانرا الباس وجود • زجودش مشید اساس وجود
وردوی آن داود علیه السلام سئل من رب العزة فقال یارب لم خلقت
المخلوق فقال الله تعالی کنت کزاً مخفناً فأجبت أن أعرف فقبضت
قبضة من نور ی فقلت لها کونی حبیبی محمداً • ثم سبح الله ذلك النور •

سبعين الف سنة فخلق من نور تسبيحه ارواح الانبياء • وفي رواية
ثم خلق مرآت الحياء فظفر النور اليها فاستجيب من رب العزة فوق فخلق
من عرق رأسه الملائكة وعرق وجهه العرش والكرسي واللوح والقلم
والجنته والنار والشمس والقمر والكواكب ومن عرق ظهره الكعبة والبيت المعمور
والبيت المقدس ومواضع الدنيا • ومن عرق حاجبيه امة محمد من المؤمنين
والمؤمنات • ومن عرق اذنيه ارواح اليهود والنصارى والمجوسى واشبه
ذلك • ومن عرق بطنه الارض من المشرق والمغرب وما فيها • ثم قال الله
تعالى انظرا ما ملك يا نور محمد فظفر رأى امامه نوراً • ومن ورائه نوراً
وعن يمينه نوراً وعن يساره نوراً وهو ابو بكر وعمر وعثمان وعلي رضي الله
عنهم • ثم خلق قنديلان نورانيا معلقا يرى ظاهره من بالهنه شبه صور
صورة محمد وضعه فيه فقام كقيامه في الصلاة وكبريته • ثم امر
ارواح الانبياء ان يطوفوا حوا الى القناديل فطافوا فسجدوا وصلوا
مائة الف سنة ثم امر الله تعالى للارواح ان ينظروا اليه فهم من رأى
رأسه فصار خليفة وسلطانا بين الخلائق في الدنيا • ومن رأى جبهته
فصار اميراً عادلاً • ومن رأى حاجبيه فصار نقاشاً • ومن رأى عينيه
فصار حافظاً للكلام الله تعالى • ومن رأى اذنيه فصار مستمعاً ومقبلاً
• ومنهم من رأى خديه فصار محسناً عادلاً • ومن رأى انفه فصار
حكيماً وطيباً وعطاراً • ومن رأى شفثيه فصار وزيراً • ومن رأى
سته فصار احسن وجه من الرجال والنساء • ومن رأى فمه فصار

صائماً • ومن رأى لسانه فصار رسولاً بين المخلائق • ومن رأى حلقة
فصار واعظاً ومؤذناً • ومن رأى لحيته فصار مجاهداً في سبيل الله •
ومن رأى عنقه فصار تاجراً • ومن رأى عضه فصار رماحاً وسيافاً
ومن رأى عضه الايمن فصار حجاجاً • ومن رأى عضه الايسر فصار
جاهلاً • ومن رأى كفه الايمن فصار صرّافاً وبزازاً • ومن رأى كتفه
فصار سخياً • ومن رأى ظهر كفه الايمن فصار مبتدعاً • ومن رأى كفه
الايسر فصار بخيلاً • ومن رأى ظهر اصابع الايمن فصار حدّاداً • ومن
رأى اصابع الايسر فصار خياطاً • ومن رأى انامله فصار كاتباً • ومن
رأى صدره فصار عالماً ومجتهداً • ومن رأى ظهره فصار متواضعاً
ومن رأى جنبه فصار غازياً • ومن رأى ركبته فصار ساجداً وراكعاً
ومن رأى بطنه فصار قانعاً وزاهداً • ومن رأى ساقه فصار صياداً
ومن رأى ظله فصار صاحب طنبور • ومنهم من نظر اليه دائماً ولم ينظر
اليه فصار مدعيّاً بربوبيته كفرعون ونمرود وغيرهما من الكفار وبعض
الكتب ان داود عليه السلام قال اي رب انى لاجد في الزبور نوراً سألته
لما قرأته في محرابي فرح قلبي واضاء مسجدي فاتي نوره قال الله تعالى
يا داود وهو نور محمد عليه السلام لاجله خلقنا الدنيا والاخرة والجنة
والنار وادم وحوى • روى ان جبريل عليه السلام قال خلقت قبل
خلق السموات والارض بسنة الاف سنة فقلت يا رب هل خلقت خلقاً
من قبلي فقال الله تعالى انظرا الى العرش فرأيت نجماً لا ينظر اليه الناظرون

وحوله انوار فسئلت عن ربة العزة عنه فقال هذا النور من نور حبيبي
 محمد بن عبد الله بن عبد المطلب والانوار في حواليه انوار اصحابه من ملائكة الشفاء
 ولما ولد رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الاثنين وظهرت له سبع معجزات
 في ولادته • الاول كل حامل يلحقها العناء وللمشقة من حملها ووالدة
 رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يلحقها العناء • والثانية يكون للحامل
 تخاض حال وضع الحمل ولم يكن لامه زال • والثالث لما انفصل من امه خثر
 ساجدا على وجهه لله تعالى وقال في سجوده امتي امتي • والرابع انه ولد
 محتوما • والخامس منعت الجن والشياطين من السماء حين ولد رسول الله
 عليه السلام وذلك انه كانت الجن يصعدون الى السماء وتسمع حديث
 الملائكة فلما ولد رسول عليه السلام اذروا ان يصعدوا الى السماء
 فنعموا من ذلك فاجتمعوا الى بلقيس وقالوا كما نضع السماء الى هذه اليوم
 فالآن منعنا عن ذلك فقال طوفوا في مشارق الارض ومغاربها لتطلبوا
 اى حادثة حدثت على وجه الارض فطافوا حتى اتوا مكة فآوا فيها بيتا
 حفظته الملائكة ويسطع منه نورا الى السماء تهني الملائكة بعضهم بعضا
 فرجعوا واخبروا ابليس فصباح صيحة وقال آووه خراج آية العالم ورحمة
 بنى آدم فلذلك منى من الصعود الى السماء لان السماء موضع نظرهم
 ونظر امته قال الله تعالى وَرَبَّنَا هَاتِلْنَا ظُرُوبَنَا • والسادس ان جليمة
 طمئ رسول الله كانت لا يدرك اللبن من واحد ثديها فلما وضعتها في فم رسول
 الله صلى الله عليه وسلم در اللبن منه • والسابعة لما ولد رسول الله

خرج صوت من زوايا الكعبة يقول قد جاء الحق وما يبدئ الباطل وروى
 ان عبدالمطلب قاله كنت في الكعبة وفيها اصنام سقطت لاصنام من
 املاكنها وخرت سجدًا وسمعت صوتًا من جدار الكعبة يقول وُلِدَ النَّبِيُّ الْمُخْتَارُ
 الَّذِي يَهْلِكُ بِهِ الْكُفَّارُ وَيَطْهَرُ عَنِ الْاَصْنَامِ • ومنها افضل التراب في الارض
 تراب روضة المطهرة وهو افضل من العرش والكرسي وهو اطيب
 عند الله تعالى من جميع الطيبات عن علي رضي الله عنه ان فاطمة رضي الله
 عنها قبضت قبضة من تربة النبي عليه السلام فوضعتها على انفها فبكت
 بيت • مَا ذَا عَلِيٍّ مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ أَحْمَدَ • اَنْ لَا يُشَمَّ مَدْيَ الرَّثْمَانِ غَوَالِيَا
 صُبَّتْ عَلَيَّ مَضَائِبُ لَوْ اَنْهَا • صُبَّتْ عَلَيَّ اَلْيَتَامُ صِرْنَ لِيَا لِيَا •
 ومنها خلق الله نور محمد صلى الله عليه وسلم من نور جماله كما قال الله تعالى
 خَلَقْتُ نُوْرَ مُحَمَّدٍ مِنْ نُوْرِ وَجْهِ • كما قال عليه السلام اول ما خلق الله نوري
 واول ما خلق الله القلم • واول ما خلق الله العقل والمراد منها شيء واحد
 وهو الحقيقة المحمدية لكنه يسمى نورًا لكونه صافيًا خاليًا عن القلمات الجلاية
 وعقلًا لكونه مدركًا للكليات • وَقَلْبًا لكونه سببًا لنقل العلم كما ان القلم
 سببًا في عالم الشهادة على القرباس فالروح المحمدية خلاصة الاكوان •
 واول الكائنات واصلها كما قال عليه السلام انا من الله والمؤمنون مني
 فخلق منه الارواح في عالم اللاهوت فاحسن تقويم حقيقي وهو محله الامس
 في ذلك العالم وهو الوطن الاصل فلما مضى عليهم اربعة آلاف سنة خلق
 العرش من نور عين محمد وبواق الكائنات منه فردت الارواح الى ذلك

اسفل الكائنات اعنى الاجساد كما قال الله تعالى ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ • يعنى ولا من عالم اللاهوت الى عالم الجبروت فالبسهم من نور كل عالم ثم الى الملكوت ثم خلق الاجساد منه بيت اى موع روح بر برازين دام بر بلا • بر واكن بذروه ايوان كبريا • فالروح لا يموت ولا ينام كما قال عليه السلام المصلى يناجى ربه لا ينام القلب الحى فلذلك لا يموت ولذا قال عليه السلام الانبياء والاولياء يصلون فى قبورهم كما يصلون فى بيوتهم اى يناجون ربهم ابدًا وليس معناه ظاهر الصلاة من القيام والزكوع والتسجود والقعود بل بمجرّد المناجات كما قال عليه السلام من مات فى طلب العلم بعث الله فى قبره ملكين يعلمان بعلم المعرفة فى قبره وقام يوم القيمة من قبره عالما عارفا • والمراد من الملكين روحانية النبى عليه السلام لان الملك لا تدخل فى عالم المعرفة ولا يعلمانه وقال عليه السلام كرم من رجل مات جاهلا وقام يوم القيامة عالما • • وكم من رجل مات عالما وقام يوم القيامة جاهلا •

شعر لؤلؤيته

وَإِنِّي لَأَدْعُو اللَّهَ أَسْأَلُ عَفْوَهُ	وَأَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ يَعْفُو وَيَغْفِرُ
لِنَّاسِ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا	وَأَنَّ عَظَمَتِ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ تَصَغُرُ

ايضا

إِذَا مَا كُنْتُ لِي عَمِيدًا فَاصْنَعْ بِالْعَمِيدِ	جَرَى حُبُّكَ فِي قَلْبِي كَجَرَى الْمَاءِ فِي الْعُودِ
عَمِيدِي مُقِيمٌ وَعَمِيدُ النَّاسِ مُنْصَرَفٌ	وَالْقَلْبُ مَتَى عَنِ الذِّاتِ مُنْخَرَفٌ

وَلِيَفْرَنْيَانِ مَالِي مِنْهَا خَلْفٌ	طُولُ الْحَيْنِ وَعَيْنٌ دَمْعُهَا يَكْفُ
اَيْضًا	
شَيْخٌ كَبِيرٌ لَهُ ذُنُوبٌ	يَجُزُّ عَنْ حَمَلِهَا الْمَطَايَا
قَدْ بَيَّضَتْ شَعْرَهُ اللَّيَالِي	وَسَوَدَتْ قَلْبَهُ الْخَطَايَا
اَيْضًا	
إِنَّمَا الدُّنْيَا نَهَارٌ ضَوْءُهُ يُعَارُ	بَيْنَمَا عَيْشُكَ وَعِظْمٌ نَاعِمٌ فِيهِ إِخْضَرُ اللَّهِ
إِذَا دَمَاهُ زَمَانُهُ فَإِذَا فِيهِ إِضْوَارٌ	وَكَذَلِكَ اللَّيْلُ يَأْتِي بِمَحْوَةِ النَّهَارِ
اَيْضًا	
أَيُّ شَيْءٍ تُرِيدُ مِنِّي أَلْتَذُنُوبُ	شَفَعْتَ بِي فَلَيْسَ عَنِّي تَغِيْبُ
مَا يُضِرُّ الذُّنُوبَ لَوْ اعْتَقَنِي	رَحْمَةً لِي فَقَدْ عَلَانِي الْمَشِيْبُ
● سُنَّاتُ تُرْكِي ●	
يَا إِلَهِي حَيُّ نُورِ رَسُولٍ	عَالَمِ إِجْرَهُ دُعَايِ أَيْلِهِ قَبُوكِ
خَامِهِ فِي عَشَقِهِ قَبْلَ مِفْتَاحِ	نَامِهِ بِأَيْلِهِ رَاحَتِ الْأَرْوَاحِ
أَكْرَمِ الْأَكْرَمِينَ سَيِّدِ يَا كَرِيمِ	أَرْحَمِ الرَّاحِمِينَ سَيِّدِ يَا رُؤُوفِ
بِرِي عَرَفَ أَيْلَهُ بِحُرِّ رَحْمَتِكَ	لَا يَلِيْقُ أَوْلَادُ بُوْدُرِ جُؤُنِ حَضْرَتِكَ
فِي كَرِي مَحْرَمِ أَيْلِهِ عَالَمِهِ	ذِكْرِي كِي هَمْدَمِ أَيْلِهِ صُوكِ دَمْدَمِهِ
عَيْنِ عَفْوِ كَلْسِهِ أَوْلِي بِيهِ نَاطِرِ	سُوْزَمَرِ بُوْدُرِ أَوَّلِ وَأَخِيرِ
كُوهِ فَا فُؤْدُنِ دَخَا فَرُونَ أَوْلَسَهُ جُرْمِ أَجِيلِ	رَحْمَتِكَ بِجُرْمِهِ نَسَبَتْ إِنَّهُ شَيْءٌ قَلِيلِ
● سُنَّاتُ عَرَبِي ●	

<p> يَا مَنْ يَرَى مَا فِي الضَّمِيرِ وَيَسْمَعُ يَا مَنْ يُرْجَى لِلشَّدَائِدِ كُلِّهَا يَا مَنْ خَزَائِنُ رِزْقِهِ فِي قَوْلِ كُنْ مَا لِي سِوَى فَقْرِي إِلَيْكَ وَسَيْلَةٌ مَا لِي سِوَى قَرَمِي لِجَانِبِكَ حَبْلَةٌ وَمِمَّا لَدَى مَا دَعَوَا وَاهْتَفَّ بِاسْمِهِ بِالدَّلِيلِ قَدْ وَافَيْتُ بِأَبْكَ عَالِمًا حَاشَا لِمَجْدِكَ أَنْ تَقْطَعَ عَاصِمًا وَجَعَلْتَ مُعْتَمِدِي عَلَيْكَ تَوْكَلًا فِيجَاهِ مَنْ أَحْبَبْتَهُ وَيَعِيشْتَهُ إِجْعَلْ لَنَا مِنْ كُلِّ ضَيْقٍ مُخْرَجًا </p>	<p> أَنْتَ الْمَعْدِلُ كُلِّ مَا يَتَوَقَّعُ يَا مَنْ إِلَيْهِ الْمُسْتَكِي وَالْمَفْرَعُ أَمَّنْ فَإِنَّ الْخَيْرَ عِنْدَكَ أَجْمَعُ فَبِالْإِفْتِقَارِ إِلَيْكَ فَقْرُكَ أَرْفَعُ فَلْتَقِطِرْ دَمْتُ فِي أَيِّ بَابٍ أَقْرَعُ إِنْ كَانَ فَضْلُكَ عَنِّي فَقِيرُكَ يَمْنَعُ إِنَّ التَّدَلُّعَ عِنْدَ بَابِكَ يَنْفَعُ الْفَضْلُ أَحْرَلُ وَالْمَوَاهِبُ أَوْسَعُ فَبَسَطْتُ كَيْفِي سَائِلًا أَنْضَرَعُ وَأَجَبْتُ دَعْوَتَ مَنْ بِهِ يَتَشَفَعُ وَالطُّفُّ بِنَا يَا مَنْ إِلَيْهِ الْمَرْجِعُ </p>
---	--

شَهَّ الصَّلَاةَ عَلَيْنَا وَإِلَيْهِ
خَيْرُ الْخَلَائِقِ شَافِعٌ وَمَشْفَعٌ

بَلِّغِ الْعُلَمَاءَ بِحَمْدِهِ كَشَفَّ الدُّجَا بِحَمْدِهِ صَلِّوْا عَلَيْهِ وَإِلَيْهِ

طِرَازِ يَأْوِرُ النُّبُوَّةَ مُعَلِّمٌ
هُوَ الْأَخْرُ الْمَبْعُوثُ بِالنُّشْرِ وَالنُّصْرِ

فَمَا الْكُونُ إِلَّا خَلَّةٌ وَمَحَمَّدٌ
هُوَ الْأَوَّلُ الْمَخْصُوصُ بِالْفَضْلِ وَالْهُدَى

بوكائات حضرت رسالتك خلت و محبتيله اولوب انوار نبوتی معلّم

واعلان اولدی اولده فضیله وهدایه مخصوص قلندی ووقت اخیرده
 دخی نشر و نصرا یله مبعوث اولدی اگرچه صلی الله تعالی علیه وسلم
 حضرت تری نیک حضرت آدم نبرو آباء و جدّ اکند ویه انتقال ایدن نور کی
 و بونله مشابه هر نه که و از روایت اولمشدر اگر تفصیله شروع اولسه
 عمر لر آخر اولوب نهایتنه وصول میشر اولماز نیکیم بومغنا ده بیوز لر
 بیت ● و علی تغنن واصفیه بحسنه ● یعنی الزمان و فیه مالم یوصف ●
 یعنی حسینه آتی و صفاید نلرک در لو در لو و صفایتم لر ی اوزره زمان
 فانی اوله شول حالده که آند و صف اولندق دخی بعض بنسنة قله دیمکدر
 محصلی نقرض زمانه دکن واصف لر و صف ایتسلر هنوز تمام ایده مدکلر
 در کار و بدیهی در ● و قال بعضهم بیت ● ماشئت لرفیه فانت مصدق
 ● فالحب یغنی والمحاسن تشهد ● یعنی آنک و صفنده هر نه مراد ایدرسک
 سویله سنی کیمسه تکذیب ایتمز سن تصدیق اولمشرسک عاشقک محبتی
 قضا ایلر و آنک محاسنی شهادت ایدر دیمکدر حاصلی آنک حقیقه نه دعوی
 ایدرسک ثابت ایدرسک زیرا آنک حسنی شاهد در و عاشقک محبتی جا کدر دیمکدر

هُوَ الصَّادِقُ الْمَأْمُولُ بِالْحَسَنِ وَالنَّشِيرُ
 هُوَ الْمُصْطَفَى الصَّادِقُ وَمُصْنَى مِنَ الدُّرِّ

هُوَ الْمُرْسَلُ الْمَهَادِي إِلَى كُلِّ أُمَّةٍ
 هُوَ الْمُجْتَبَى وَالْمُرْتَضَى مِنْ جُودِ

جناب فخر عالم هرامته مرسل و هادیدر کذلک صادق القولدر حشر

وشنوده وجود هیاونلرندن طولای مرتضی و مجتبی در کذلک صافی
 مصفادر و دزدن مصفادر • امام بخاری جابر حضر تدرندن نقل
 روایت ایدر لکه قال النبی صلی الله علیه وسلم اعطیت خمساً لم یعطهن
 احد قبلی کان کل نبی یبعث الی قومه خاصه وبعثت الی کل احمر واسود و
 اهل الی الفنا یم ولم تحل لاحد قبلی وجعلت لی الارض مسجداً وطهوراً
 فایما رجل من امتی ادركه الصلاة فلیصل حیث کان ونصرت بالرعب
 مسیره شهر • واعطیت الشفاعة • یعنی بکابش خصلت ویرلد بکه
 بدن اول کن رسولره اعطا اولندی هر نبی خاصه کندی قومنه
 مبعوث اولمش ایدی بن هر احمر واسوده مبعوث اولدم اسودن
 مراد عربدر و احردن مراد عربک ما عدا سیدر یعنی جمیع بنی آدمه
 مبعوث اولدم دیمکدر و غنیمت لربک احلال قلندی بدن اول کن نبیره
 حلال قلنا مشیدی • وارض بکامسجد قلندی وطهور قلندی آندن یتیم
 ایدک بالک اولور • ایددی بنم امتدن هر کیمسیه که صلاة وقتی یتشه
 قنده اولورسه نمازین قیلسون • و دخی بن بونکله منصور اولدمکه
 برابلق محلدن اعدانک قلوبنه بدن فورقود و شر و قیامت کوننده
 شفاعت ایلک بک اعطا قلندی قصیده •
 هُوَ الْجَبِيبُ الَّذِي تُرْجَى شَفَاعَتُهُ • لِكُلِّ هَوَالٍ مِنَ الْهَوَالِ مُفْتَحِمٍ
 مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ • وَالْفَرِيقَيْنِ مِنَ عَرَبٍ وَمِنْ عَجَمٍ
 • قصیده مولانا جامی قدس سره للنبی علیه الصلاة والسلام •

عاشق اول شهه کیم یوق ای عالدیه شی	کوز مل حسرتله نوله روان اولسه ییسی
حسب عربی مدنی قرشی	ذاتید رحسن و جمالیه سعادت کشتی
کیم بود درد غمش مایه شادی و خوشی	
مجتبه سیر بلاغت سخن محترمی	منظر نور خدا ذات جمیل التبیهی
فهم رازش چه گتم او عمری من مجھی	کج اسرار الهی دل اعجاز دمی
لاف مهرش چه زخم او قرشی من حبشی	
اولدی تار و زارل عشق درویمد عیان	نوله بیک شوقله سرکشته اولسه بوجها
زمره وارم بهواداری اورقص کمان	اومهلک یا قیوب هر تو حسن هر آن
ناشد او شهر آفاق بخوردشید و شی	
که آنک والیه سرکشته سید زباغ ادم	بکا کز ادب هشت اولدی و فرزند حرم
کرچه صند مرحله دورش زینش نظر	نه حرم روضه شه شاه اقلیم و کرم
وجه فی نظری کل غداة و عشی	
سایغر عقل خود آرای شکست ایله شکست	بزم معینده اولوب عشقه پمانه بخت
صفتی باده عشق تو مپر سراز من مست	سعی قیلنا اوله سین ملحق مرزانه الست
ذوق این می شناسی بخدا تا مجشی	
ویرسون الله بوسوزی دل نالانه نبات	حسرت فخر جهان ایله علیه الصلوات
مصلحت نیست مراسیری ازین آج نبات	تا بنی عشق فزونتر اوله تار و ز نبات
ضعف الله به کل زمان عطشی	
قدسیان ایلیه تا کیم سکا تحسین پسند	همتک راه مبتده بلند ایله بلند

آی ناسی بیتر اهل دله صدق له بوند • جامی از باب و فاجزه عشقش زوند
 • سرمبادت کوزین راه قدم باز کنشی •

اول صدق دن طوغدا اولد ز دای سی
 وقت ایرشدی هفتیه و ایامیله

امینه خاتون محمد آنه سی
 چونکه عبد اللهدن اولدی حامله

روایت اولور که حضرت امینه نک حملی یکی ایلقا ولیجق حضرت عبد الله
 وفات یلدی قریش طائفه سیله تجارت کتشدی کلور کن مدینه ده
 دایسیری عندنده نامزاج قالدی رفیقاری مکه مکرمه به کلد کلرنده
 عبدالمطلب نیجه اولدی عبد الله دیو سوال یلدی انلر بو حال دن خبر
 ویریکجک بیوک اوغلی اولان حارثی مدینه منوره به کوندردی حادث
 مدینه به کلدیکی زمانده حضرت عبد الله وفات ایدوب دارنا بقه ده
 دفن اولمشیدی • جعفر صادق حضرت لر دن سوال ولند قدح حکمت نه
 ایدیکی صلی الله علیه وسلم آب و آمدن یتیم قالدی ایتدی و زرنده
 مخلوق دن یکمنه نک حتی اولسون دیو جواب ویردی ابن عباس سئویدر که
 ابوین مکرمین مرحلت دار بعتا ایتد کلرنه ملائکه لر یارب رسولک
 یتیم قالدی دیدیلر جناب حقانک حافظ و ناصری بنم دیو بیوردی •

چوق علامت لر بلور دی کلیدین

هم محمد کلمه سی اولدی یقین

روایت و لنور که کسری پادشاه لرینک ادا مکاه و مقری اولوب
 بغداده یدی ساعتدن زیاده مسافه ده اولان و الحال هذه ابنیه
 عظیمه سی آثارندن بعضیسی موجود و طاق کسری عنوانیله مشهور
 و مشهور افاق بولنان طاق کسرانک دفعه اون درت کنکره سی یقلوب
 یره دوشمی و بوقصرک صاحبی اولان پادشاهک شو حاله زیاده
 خوف یدوب بو کیفیتک وقوعنی زوال دولتته علامت عدایتمسی بیک
 سنه دنبر و نارجهتم کی یا نمقده اولان و حاشا مجوسی طائفه سنه
 معبود اتخاذا اولنان نار عظیم مجوسک دفعه اوزرینه صود و کلکش
 بر آتش کی انظفا پزیر اولسی و ممالک ایرانده اولوب طول و عرضی
 التي فرسخدن زیاده بولنان بحیره ساوه نک یعنی ساوه کونک یره بتوب
 محو اولسی و بیک سنه دنبر و صوبی قطع اولمش اولان و سواده اسپله
 موسوم بولنان بر بونک نهرک قدره حضرت خالق قیدرایله صوبی کلوب
 جریان ایتمسی • و نیجه نیجه شیلرک ظهوری مشهور و متعارفد

اَوَّلُ رَّبِيعِ الْأَوَّلِ يَكُنِي نَجْمَهُ سَي	اَوْنِ الْيَكْنِي كَيْجَهُ اِثْنَيْنِ كَيْجَهُ سَي
--	--

علماء تاریخ رحمهم الله رسول کرم افندیمز حضرت لرینک فنی سنه ده
 طلوعه کلدیکنده اختلاف ایتمشدر در اکثری بونیک اوزرینه درکه
 سنه فیلده وجوده کلدی و فیلدن الی کون صکره وجوده کلشدر

و قد صح ان النسبى صلى الله عليه وسلم ولد يوم الاثنين في شهر ربيع الاول في العشرين
من نيات عم الفيل في عهد كرى انوش روان فلما انت له اربعون

٢٨

سنة و يوم بعث
الله تعالى و ذاب
في يوم الاثنين
فلما انت ثمان
و خرب سنة
ها جازاه المدينة
قال ابن عباس
رضي الله عنهما خرج
رسول الله صلى الله عليه
و سلم من مكة يوم
الاثنين لهلاك
شهر ربيع الاول
فوضع التاريخ من
الهجرة باتفاق
الصحابة قال الامام
عمران رضي الله عنه
ارخوا من الحرم

بوندن غيري دخي اختلافات ذكر اولمشدد اما مشهورى بودر که بيان
اولندی وینه فتی آید طوغدنی دخی اخلافا و زره در و مشهوا اولان
ربیع الاولده واقع اولمقدر جمهور علمانک قولى بودر اما بعضیلر
دخی صفرده و بعضیلر ربیع الآخرده طوغدی دیور وایتا بنشلدرد
فتی کونده طوغدنی دخی اخلافا بدر • اما اهل مکة عندند ربیع الاولک
اون ایکنی اشین کیمجه سی طلوع ابتدی بر ابن عباس رضی الله عنهما خضر بزند
مر ویدر که دوشنبه کونی طوغدی و دوشنبه کونی نبوت ویرلدی •
و دوشنبه کونی مکة دن مدینه به هجرت بیوردی و دوشنبه کونی •
مدینه به دخول یلدی وجوده کلدیکی زمانده وقت صبح ایدی و زمان
ولادتی غفر طلوع و فتی ایدی غفر دید کلری منازل قردندرد اوج دن
کوکبدر و شهر شمسیه دن نیسان اینده طوغد غرکه اورتیه بهار
آیدر اول دخی بکرمی سنده بر واقع اولور و مدت حملی طغوز آی
و بعضیلر اون آی ایدی دیدیلر و مکة مکرمه ده حجاجک قونداشی محمد
بن یوسف خان سنده وجوده کلدی و والده مکرمه لیرنیک اشای
حملده قطعاکبه لک ثقلک و زحمتی طوبیماق و بین النوم و الیقظة یلدیکی
و کورمدیکی بر منور و مبارک ذات شریف کلوب یا آمنه سکاژده که
سن سیدالانامه حامله اولدک دیمه سی و اشاء وضع حملده بر طاقم
یلد لک سمان اشاعنی صارقوب بین الارض و السماء بر مدت اویله
معلق طور مشر اولسی و برده سعادتله دنیا به نشریف بیور مشر •

اولد قلی اول کجه عبدالمطلب کعبه مکرمه ده بولنوب نصف اللیل
اولد قده کعبه مکرمه نکه درت دیواری مقام خلیل ابراهیم علیه السلام
طرفنه طوغری میل وتوجه ایدوب ومجموع بوتلریوزی وزرینه بقلوب
طرف غیبدن یعنی لسان کعبه دن عربی العبارة الله اکبر بوساعت
حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سخن عالمه شریف ایدی جناب حق بنی
لوث وجود اصنامدن تطهیر ایتسه کرکدره مآئده بوقضیه دن
عبدالمطلب حضرتلری فوق العاده خوف ایدوب مسارعتایله حضرت
امینه نکه خانه شریفنه کلوب ملاقات ایلدکه مشارالیهما حضرتلرینک
جبین شریفنده لمعان ایدن نور مشهور و ضیای معلومک زائل اولدیفنی
کورنجه و سروسبینی سؤال ایدنجه اول نور مبارکک کند ولرندن
مهد جهان شریف ایدن فرزند مکرمه نقل ایتش اولدیفنی بیان ایلدکه
اول فرزند مسعودی کتور کوره یم دیمش ایتسه ده حضرت امینه
شمدی اول نور عینم عندنده کورلما مش برطاق ذوات شریفه واردردیو
بیان ایلدی ایتسه همان عبدالمطلب بونه سوزدردیو قلیجنی حکوب یوریدکد
اول محل شریفده برطاق مهیبالشکل ذوات کرام کوروب و اوج کونه
قدر اول مولد مکرمی ملائکه فحام زیارتله مشغول بولند قلدنده نوع بشر
برکیمسنگ کورمسی ممکن اوله میه جنی جوابنی الوب عودت ایلیدشدی
ومؤخرک یعنی مدت مذکوره قرین ختام اولدیفنی متعاقب حضرت
عبدالمطلب اول صدرا لانبیای بغرینه باصوب کعبه مکرمه یه کتوروب

اول گوهر یکانه بی جناب حافظ حقیقتک حفظ صمدانیه سنده نیت
 خبریه سیله تبرکاکعبه شریفه در و ننده طواف ایندیرد کد نصکره تکرار
 کتوب و والدۀ مکرمه سنه تسلیم و بوا و غلوعی خوش طوت و کوز لجه
 محافظه ایله دیرک تنبیه و تأکید ایلمشدر نیکم ناظم مرحوم بیورمشدر

<p>دیدم کوزدم اول حبیبک آنه بی برق اوروب جقدی اومد نا کهان هم هوا اوزرد و شنیدی بر د و سگ</p>	<p>بر عجب نور کیم کونش پروانه بی گو کلره دک نور بله طولدی جهان اری سند سرد و سنین اری ملک</p>
---	---

رأت امی ایامنه بنت وهب حیدر و صنعتنی سطح منها نور اضاءت
 له قصور بصری ای مدینه الشام لانها اول ما یفتح من بلاد الشام كما
 روی ابن سعد عن ابی العجفا قال العلقمی حدیث صحیح رجاله ثقات
 رأت امی فی المنام کانه خرج منها نور اضاءت منه قصور الشام
 وهو اشاره الی اول ما فتح من لیلا د كما روی عن کعب الاخبار
 ولد فی المکه و هجر الی المدینه و مقر ابی الملوك و الشام کذا و کذا نقله
 من کتب القدیمة من التوریه و الإنجیل و الصحایف انتهى کلامه كما ذکر فی جامع الضعیف

<p>اوج علم داخی دیکلدی اوج یره مغرب و مشرقه ایکیسی نیک بیلدم آنلرد نیک اول خلقک بیک</p>	<p>هر بر سین ایدیم نردن سندن بری ظامنده دیکلدی کعبه نیک کیم یقین اولدی جهانه کلمتکی</p>
---	---

ایندیلر کو کدن مبلکر ضا و صاف
 یار یلوب یوار چققدی نا کھان
 چوره یاغنه کلوب و نور د یلر
 بوسنک اوغلك بکی قدیر جمیل
 اولود و لک بولدک ای دلدار سن
 بوکلن علم لدن سلطانیدر
 وصفنی بوردسه ترتیب ایندیلر
 امینه ایدر جو وقتا ولدی تمام
 صوصدم غایت حرارتدن قتی
 قاردن آق ایدی وهم صوق ایدی
 اینجدم آفا ولدی وجودم نوره غرق
 کلدی براق فوش قنادیله روان
 طوغدی اول ساعتده اول سلطان
 صلوا علیه و سلوا تسلیما
 کردیلر سیز بولرسز اوددن نجات

کعبه بکی قیلدیلر اویم طواف
 کلدی و ج حوری بکا اولدی عیان
 مصطفی بی بر برینه مشتولر
 برانایه ویرممشدر اول جلیل
 طوغسردد سندن اول خلوص سن
 بوکلن توحید عرفان کانیدر
 اول مبارک نوری ترغیب ایندیلر
 کیم وجوده کله اول خیر الانام
 صوندیلر برجام طلوسی شربی
 لذتی دخی شکرده یوق ایدی
 ایدر مزدم نور دن هم کندی فریق
 ارقه می صیغادی قوتله همان
 نوره عرفا ولدی سموات و زمین
 حتی تا لواجنه و نغیما
 عشقله دردیلا بدک الصلات

ابن عباس حضرت علی عمته سی میمون دن اولدخی حضرت امین دن روایت ایدر که
 صلی الله علیه وسلم حضرت نرینک حملدن التی آی مرونده بر کجه واقعه ده
 کورد مکه بر کیمسه کلوب یا امینه تحقیقا بلش اولکه سن خیر العالمینه

مطلب

حامله اولدك حين ولادته اول نور باكل اسم شريفنى محمد تسميه
 ايدہ سين و حاليكى كيمسيه اجميوب صا قليه سين ديدى بعده ولادت
 وقتى كلد كده بركون عبدالمطلب طواف كعبه ده ايدى بن خاندۀ يلكز
 قالمشيدم سمعه برعظيم صوت ابريشوب غايتله خوف ايتدم كوردوم
 همان براق قوش كلوب قناديله ارقه مى صيفه دى و بندن خوف واضطراب
 زائل ولدى اطرافه نظر ايتدم براق كاسه ايله شربت صونديلا الوب نوش
 ايتد بكم كى بنى نور عظيم احاطه ايدوب اول ساعت رسول الله صلى الله عليه
 وسلم وجوده كلدى اندن كوردوم عبدمناف قز لرينه بكرز بعض خاتونلر
 بنى طواف ايدرلر هر برينك قامتى خرما اغاجنه بكرز بونلرى كوروب تعجب
 ايتدم ياب بونلر كيملا اولدويم و نور ديده مى كوردوم سجده يه وارمش
 اول تضرع ايدن كيمسه كى بارمغين سمايه قالد رمش بعده كوردوم
 براق بلوط اينوب حضرت محمدوم نجم مسعود مى احاطه قيلدى بر زمان
 كوزمدن غائب اولدى و براواز ايشتم كه مشرق و مغربى طواف
 ايتدريك و دريالرى كزديرك تا مخلوقات بيله لر بعده ينه بولوط رفع
 اولدى و بنه ابن عباس رضى الله عنهما دن مرويد ركه صلى الله عليه وسلم
 وجوده كلد كده خازن جنت رضوان اذن عاليلرينه ابشريا محمد
 فابقى بنى علم الاوقدا عطيه فانت اكثرهم علما و اشجعهم قلبا يعنى يا محمد شاد
 اولكه برنينك علمى فالمديكه سكا و برليه جميع انبيائك علومى سكا اعطال اولدى
 ايمدى سن انبيائك علم جهندن اكثرى و قلب جهندن اشجعى سين ●

یعنی علك انلردن زیاده و قلبك انلردن بهادر قبندی دیمکدر
 حضرت عائشه رضی الله عنہا دن مرویدرکه بر یہودی وارایدی مکہ
 مکرمہ دہ ساکن اولورایدی ولادت ہایون کچہ سی قریش قومہ بوکچہ
 میا نکرده بر ولد کامل وجودہ کلدی می وکلدی کی صورتہ ظہر سعادت لرنده
 مہر نبوت علامتی واردردیو خبر ویردی دیدیلر بوکچہ اول پاک دنیا بہ
 قدم با صدی یہودی اول علامت لری کورد کنده عقلی باشندن کیدوب
 دوشدی های مدد نبوت بنی اسرائیل دن رفع اولدی توریہ وانجیل نسخ
 اولدی قرآن ظہورہ کلدی و دین محمدی شمس کبی عالمہ ضیا ویردی دیو
 فریاد فغان لرایدر ایدی تَلْمُدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِدِينِ الْاِسْلَامِ وَجَعَلَنَا مِنْ اُمَّةٍ مَّحْمُودَةٍ
 عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ دَر بِاَمْدِحِ حَضْرَتِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 واخرج احمد والبخار والطبرانی والحاکم والبيهقي عن العراب بن سارية
 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اتى عند الله لخالق النبيين وان آدم
 لمجدل في طينة وسأخبركم عن ذلك انا دعوة ابي ابراهيم وبشادة عيسى
 ورؤيا امي التي رأت قال السيوطي وكذلك امهات الانبياء يرين ولكن
 التي رأت ام رسول الله صلى الله عليه وسلم في حال حملها به وولادتها
 له اكثر واعظم مما رآه سائر امهات الانبياء عليهم السلام فحق ذلك ما
 اخرجہ في المواهب وشرحها عن ابن عباس نقل عن عمته ان آمنه
 كانت تقول اتاني آت حين مرتني من حملي ستة اشهر في المنام وقال لي
 يا آمنه انك حملت بخير العالمين فاذا ولدته فسميه محمداً واكتفي شانك

قالت ثم اخذني ما ياخذ النساء واتني لو حيدة في المنزل وعبد المطلب
 في طوافه فسمعت وجبة عظيمة وامراً عظيماً هالني ثم رأيت كأن
 جناح طائر ابيض قدم مسح على فؤادي فذهب عني الرعب وكل وجع
 اجده ثم التفت فاذا انا بشربة بيضاء فتناولتها فاصابني نور
 عال ثم رأيت نسوة كالنخل طوالا كانهن من بنات عبد منان يمدفن
 بي فينا اناء العجب وفي رواية فقلن لي نحن آسية امرأة فرعون
 ومريم ابنة عمران وهؤلاء من الحور العين فرأيت ثلاثة اعلام مضروباً
 علماً بالشرق وعلماً بالمغرب وعلماً على ظهر الكعبة فاخذني المخاض فولدت
 محمداً صلى الله عليه وسلم فنظرت اليه فاذا هو ساجد وقد رفع
 اصبعه الى السماء كالضرع المبتهل ثم رأيت سحابة بيضاء قد اقبلت
 من السماء حتى غشيت غيته وغيته عني ثم سمعت منادياً ينادي طوفوا به
 مشارق الارض ومغاربها وادخلوه البحار ليعرفوه باسمه ونعته
 وصورته ويعلموا انه سمي المساحي لانه لا يبتغي شيئاً من الشرك في زمنه
 ثم انجلت عنه في اسرع وقت ذكره مولانا للعلامة محمد عيش في حاشية
 على المولد الشريف قال كذلك ان اقر رسول الله صلى الله عليه وسلم •
 قالت لما ولدته خرج من فرجي نوراً اضأت له قصور الشام فولدته
 نظيفاً مابها قدر • رواه ابن سعد والى هذا اشار عمه العباس رضي الله
 عنه في شعره حيث قال • وانت لسأ ولدت اشرف آل • ارض وضأت
 بنورك الافق • فخن في ذلك الضياء وفي آل • نور وسل الرشد تحقق

وانت الافق على تاويله بالتاجية وفيه من حديث عمر رضي الله عنه
يا عمر بن الخطاب اتدرى من انا انا الذي خلق الله عز وجل اول كل
شيء نوري فسجد لله فبقى في سجوده سبعمائة عام فاوّل كل شيء
سجد لله نوري ولا فخر يا عمر اتدرى من انا انا الذي خلق الله العرش
من نوري والكرسي من نوري واللوح والقلم من نوري والشمس والقمر
من نوري ونور الابصار من نوري والعقل الذي في رؤس الخلق من نور
وفور المعرفة في قلوب المؤمنين من نوري ولا فخر قال العلامة الامير
الحقيقة المحمدي جوهر من الجواهر لا يعلمها غير خالقها وبدل عليه
قوله فجعل ذلك النور يدور فهو صريح في جوهرية ولا يعلم كيفية
تشكله الا الله تعالى على الصحيح • وقيل انه متشكل على صورته صلى الله
عليه وسلم والادب التوقف • ومنها عن عائشة رضي الله عنها ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم سأل ربه ان يحيى ابويه فاحياهما له
فامنا به ثم امانتهما رواه الحافظ السهلي حدثنا مالك بن انس عن ابى
الزناد عن هشام بن عروة عن عائشة رضي الله عنها قالت حج بنا
رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع فترى على عقبة الجحور
وهو حزين فبكيت لبقاء رسول الله ثم انه نزل فقال يا حيرا استمسي
فاستندت الى جنب البعير فكث عني طويلا ثم عاد الى وهو فرح متبسّم
فقلت له يا ابى ات واتي يا رسول الله نزلت من عندي وانت باك حزين
مغمّم فبكيت لكأنك ثم اذك عدت الى وانت فرح متبسّم فسم ذلك

يارسول الله فقال ذهبت لقبر امي فسلت الله ان يجيها فاحياها
 فآمنت بي وردّها الله • الا ترى ان نبينا صلى الله عليه وسلم قد كرمه
 الله تعالى بحياة ابويه حتى آمنابه كما في حديث صحيحه القرطبي وابن ناصر
 الدين فانفعوا بالايمان بعد الموت اكراما لنبته صلى الله عليه وسلم
 كما في رد المختار سئل ابن العربي عن رجل قال ان ابا النبي عليه السلام
 في النار فاجاب من قال ذلك ملعون فما ورد من الاحاديث في ذلك
 وهي حديث انه صلى الله عليه وسلم قال ليت شعري ما فعل ابواي
 فنزلت وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ • وحديث انه استغفر لامة فضرب
 جبريل في صدره وقال لا تستغفر لمن مات مشركا وحديث انه نزل
 فيهما ما كان للنبي والذين آمنوا ان يستغفروا للمشركين • وحديث انه
 قال لابن مليكة اتمكنا في النار فشق عليهما فدعاها فقال ان اتمى مع امكنا
 وحديث انه استأذن في الاستغفار لامة فلم يؤذنه وحديث ابى
 وابوك في النار فللعلماء في ترك اعتماده محال كبير فذهب جماعة الى انها
 كلها منسوخة كما اجابوا بذلك عن الاحاديث الواردة في اطفال المشركين
 قوله تعالى وَلَا يَزِرُكُمْ وِزْرَتُهُمْ وَلَا يَزِرُكُمْ وِزْرَتُهُمْ وَلَا يَزِرُكُمْ وِزْرَتُهُمْ •
 قوله تعالى • وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا • افاده في مسالك
 الخفاء من رواية تمام في فوائده من حديث ابن عمر رضى الله عنهما اذا كان
 يوم القيامة شفعت لابي وامى وعمى واخ لى كان في الجاهلية اى
 من الرضاع • قال الجوزى جمع العلماء على ان آمنه لم تحمل بغيره صلى الله

عليه وسلم يعني فلم يشركه في ولادته صلى الله عليه وسلم من ابويه
 اخ ولا اخت لانتهاء صفوتهما اليه وقصور نسبهما عليه ليكون مختصاً
 ينسب جعله الله تعالى للنبوّة غاية ولتمام الشرف نهاية وان المراد
 من اصحاب الجحيم في الآية كفار اهل الكتاب • واما حديث ابي معاذ
 على ضعف سنده فلا يلزم منه كونها في النار وعلى تقدير ثبوته بان المراد
 عمه ابو طالب لا ابوه عبد الله كما قال بذلك الامام الفخر الرازي رحمه الله
 فلا حديث محمول على مذاهب الاربعة • يعني فان كنت من اهل مذهبنا حنفياً
 المذهب اقول لك قد ثبت في الصحيحين لاصلاة لمن لم يقرأ بفاتحة
 الكتاب وانت تصح الصلاة بدونها • وان كنت مالكي المذهب اقول لك
 قد صح في الصحيحين البعان بالخيار ما لم يتفرقا • وفي صحيح مسلم
 انه صلى الله عليه وسلم لم يمسح كل الرأس فلو لم تعمل بما في صحيح مسلم
 وان كنت شافعيّاً اورد عليك ما ثبت في صحيح مسلم انه صلى الله عليه
 وسلم لم يقرأ في الصلاة بسم الله الرحمن الرحيم وانت لا تصح الصلاة
 بدونها وان كنت حنبليّاً اقول له قد ثبت في الصحيحين من صام يوم
 الشك فقد عصى ابا القاسم وثبت فيهما ايضاً لانقضاء مواضع رمضان
 بصوم يوم ولا يومين والحنبلي يقول بصيام يوم الشك فلم خالفت
 ما ثبت في الصحيحين وايضاً ما رواه المسلم عن ابن عباس ان طلاق
 الثلاث كان يجعل واحدة في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم •
 وابي بكر رضي الله عنه وصدر من اماره عمر رضي الله عنه فهذا اسؤل

يرد على كل ذي علم فان اجاب بمقتضى هذا الحديث من انه انما يقع له لقة
 واحدة فيمن قال لزوجته انت طالق ثلاثا عرضنا عنه وليسرنا معه
 كلام لمخالفته الاجماع وان اجاب بوقوع الثلاث قلنا له كيف خالفت ما
 في صحيح مسلم فان قال لما عارضه قلنا له فاجعل هذا مثله وبهذا
 تعلم انه ليس كل حديث في صحيح مسلم ولا غيره يقبل بمقتضاه
 اذا وجد ما يعارضه كما لا يخفى على من له مسكة بعلم المصطلح فان قلت
 بقيت عقدة واحدة وهي ما نسب الى الفقه الاكبر من قوله ووالدا
 رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم ماتا على الكفر و ابو طالب عمه مات
 كافرا فاحلل لنا هذه العقدة قلت مستعينا بالله تعالى • معناه
 انهما ماتا في زمن الكفر وليس معناه اتصافهما بالكفر كما في قوله تعالى
 عَلَىٰ مَلِكٍ سُلَيْمَانَ اى في زمن ملكه • قال الطحطاوى قد سوس
 على الامام هذه العبارة قال ابن حجر الموجود فيها ذلك لابي حنيفة
 محمد بن يوسف البخارى لا لابي حنيفة النعمان بن ثابت الكوفى
 وعلى تسليم ان الامام قال ذلك فعناه انهما ماتا في زمن الكفر كما مر
 قال الله تعالى في كلامه • وَتَقَبَّلْكَ فِي السَّاجِدِينَ • والمراد بالساجدين
 ما يعتمر الساجدات اى انتقالك من اصلاب الطاهرين الى ارحام
 الطاهرات • قال الامام الفخر الرازى في تفسيره معناه انه صَلَّى الله عليه
 وسلم ينتقل نوره من ساجد الى ساجد فالآية دالة على ان جميع ابناء
 النبي عليه السلام كانوا مسلمين كما قال الحافظ الدمشقى واعذبه

مطلب

في استدلاله بالآية الكرمة حيث قال شعراً •

تنقل أحمد نوراً عظيماً	تلاؤه في جباة الساجدين
تقلب فيهم قرناً فقرباً	إلى إن جاء خيراً المرسلين

قال العلامة الطحاوي رحمه الله تعالى يؤخذ من نقل علي القاري
إيمان أمته وقرارده بالرجوع إليه حيث لم يتعقبه ولعل شرحه للشكا
متأخر عن شرحه الفقه الأكبر انتهى • وقد رد العلامة الساجقلى
على علي القاري حيث قال لعل البرودة اثرت في رأسه فاختل
عقله عافانا الله من كل ما يشين وعفى عنا اجمعين قال حدثني
رجل موثوق به من اهل بخارى القادمين الى زيادة النبي صلى الله عليه
وسلم ان الموجود عندهم في نسخة الفقه الأكبر وولد ارسول الله
صلى الله عليه وسلم ما ماتا على الكفر وعليه فيكون قد دس في العبارة
باسقاط ميم واحدة او العبارة كلها مدسوسة كما مر عن العلامة
الطحاوي فتبصر ولا يخفى ان مفاهيم اقوال المجتهدين والعلماء معتبرة
كما في كتب الاصول فبناء على حديث البخاري يكون مفهوم النصرتيها
ماتا على الايمان نسأل الله تعالى ان يدخلنا معهم دار السلام بامان
• وقد نظم بعض العلماء في ذلك شعراً فقال •

هذا جزاء الام عن ارضاعه	لكن جزاه الله عنه عظيم
هو كذلك ارجوان يكون لامته	عن ذلك آمنه يد ونعيم
ويكون احياءها الاله وامننت	بمحمد فحدثها معلوم

أَنْضًا

أَحْيَاهُمَا الْحَيَّ الْقَدِيرَ الْبَارِي	أَمَنْتَ أَنَّ أَبَا النَّبِيِّ وَأُمَّتَهُ
صِدْقَ قَتْلِكَ كَرَامَةَ الْمُخْتَارِ	حَتَّى لَقَدْ شَهِدَ لَهُ رِسَالَةَ

عَنْ بَنِي مَرْزُوقٍ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيِّ بْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِنَا الْحُسَيْنِ
 مِنْ جَدِّهِ سَيِّدِنَا عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 قَالَ كُنْتُ نُورًا بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي قَبْلَ خَلْقِ آدَمَ بَارِبَعَةَ عَشْرَ أَلْفَ عَامٍ ثُمَّ
 الْقَوْلُ ذَلِكَ النَّوْرُ فِي صَلْبِ آدَمَ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يَنْقَلُ مِنْ الْأَصْلَابِ الْكَرِيمَةِ إِلَى
 الْأَرْحَامِ الطَّاهِرَةِ يَعْنِي النَّوْرُ قَرَّبَ فِي جِهَةِ آدَمَ ثُمَّ يَنْتَقِلُ إِلَى شَيْتِ
 ثُمَّ إِلَى إِبْرَاهِيمَ ثُمَّ إِلَى إِسْمَاعِيلَ ثُمَّ إِلَى عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ إِلَى جِهَةِ
 أُمِّهِ إِحْمَانَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ وَلَدَ بَعْضِي مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ
 ● ثُمَّ يَنْتَقِلُ هَذِهِ النَّوْرُ إِلَى قُلُوبِ عَارِثِ حَقِيقَةِ مُحَمَّدِيَّةِ ●

وَهَذِهِ فَضِيحَةٌ لِلنَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

ذَٰكَ النَّعِيمِ هُوَ الْمَقِيمِ إِلَى الْأَبَدِ	سَكَنَ الْفُؤَادَ فَعَشْرَ هَيْئًا يَا جَسَدُ
جَارَ الْكَرِيمِ فَعَيْشُهُ الْعَيْشُ الرَّغْدُ	أَصْبَحْتَ فِي كَفِّ الْجَبِيبِ وَمَنْ يَكُنْ
لَا خَوْفَ فِي هَذَا الْجَنَابِ وَلَا نَكْدُ	عَشْرًا مَا نِ اللَّهُ تَحْتَ لَوْ أَيْدِيهِ
كُلِّ لِمَنَّا لِكَ مِنْ أَيَادِيهِ مَسَدَدُ	لَا تَخْشِينَ فَقْرًا وَعِنْدَكَ بَيْتٌ مَنْ
هُوَ فِي الْمَجَاسِنِ كُلِّهَا فَرْدٌ أَحَدُ	رَبِّ الْجَمَالِ وَمُرْسَلُ الْجَدْوِيِّ وَمَنْ
أَعْلَى عَلَى سَائِرِ أَحَدٍ مِنْ حَمْدِ	قَطْبِ التَّهْيُغُوثِ الْعَوَالِمِ كُلِّهَا
لَوْلَا هُ مَا تَمَّ الْوُجُودُ لِمَنْ وَجَدُ	رُوحَ الْوُجُودِ حَيَاةً مِنْ هُوَ وَاجِدُ

هم اعين هو نورها لما ورد في وجه آدم كان اول من سجد عبد الجليل مع الخليل وما عند الا بتخصيص من الله الضمد انا قد ملئت من المناعنا و بيد نور الهدى روح التي جسدا لرشد الجامع المخصوص مادام الابد	عيسى وآدم والصدور جميعهم لوا بصر الشيطان طلعة نوره اولود اى النمرود نور جماله لكن جمال الله جل فلا يرى فابشر بمن سكن الجوامع منك يا عين الوفا معنى الصفا سرتوى هو للصلاة من التسلام المرتضى
ويقول لعبد المسكين متمثلا بقول صاحب البردة نور الله مرقد	
فَارْتَلِمِ ذِمَّتَهُ مِنْهُ بِتَسْمِيَّتِي	مَحْمَدًا وَهُوَ أَوْ فِي الْخَلْقِ بِالذِّمِّمِ
ويقول الاخذ	
اذا المنطب في طيبة عند طيب اذا لم يجيب في جبه ربنا الدعاء واسأل الله تعالى ان يمتحنى حسن	به طيبة طابت فإين نطيب ففي اى حى للدعاء يجيب هذا الجوار متصلا
شعر بالتركي	
اېكى عالم كُنْشِي بَرَجِ سَعَادَتِه اېك جِسْمِ اِنصاف ايله بزرگ نظر ايله عوا	والدينه نيمه ويرميه مولا شرفي البحر دُرِينِي يَا بَابَانَه اَنَا رَمِي صَدْفِي
عربي بيت	
نبي خص بالتقديم قدما فلولاه لما كانت شمس	وآدم بعد في طين وماء ولا فلك ولا يد السما

ايضاً

وَبَدَّ لِلْوَجُودِ مِنْكَ كَرِيمٌ	مَنْ كَرِيمٌ أَبَاؤُهُ كَرَمَاءُ
نَسِبٌ تَحْسِبُ الْعِلَابِجِلَاءُ	قَلَدَتْهُ نَجْمُهَا الْجَوَزَاءُ
جِدًّا عَقْدُ سُودٍ وَفَخَارٌ	أَنْتَ فِيهِ الْبَيْمَةُ الْعِصْمَاءُ

وله ايضاً

نَبِيَّ الْهُدَى الْمُخْتَارِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ	فَعَنْ فُحْرِهِمْ فَلْيَقْصِرِ الْمَتَاوِلُ
تَنْقَلُ فِي أَصْلَابِ قَوْمٍ تَشْرَفُوا	بِهِ مِثْلُ مَا لِبَدْرِ تِلْكَ الْمَنَارِلُ

ولله در القائل شعراً

وَلِي رِشَاءٍ مِنْ آلِ فَضْرٍ بِنِ مَالِكٍ	حَدَى شَرَفًا فِي الْعَالَمِينَ وَمَسُودًا
عَرَسَ لَوْى صَفْوَةَ الْخَلْقِ كَلِمِهِمْ	وَذَلِكَ بِنِ عَبْدِ اللَّهِ اعْنَى مُحَمَّدًا

وليعضهم

حَبِيبِ سِرِّ الْعَرْشِ بِأَلِكِ رَفَعَهُ	تَقَاصِرَادِ رَيْسِ لَهَا وَمَسْحِ
---	------------------------------------

وقال

مَشَى عَدَهُ وَالْجَبُّ تَرَفُّعُ دُونَهُ	وَأَمْلَاكَهَا تَسْعُولُهُ وَتَقَوْمُ
---	---------------------------------------

ايضاً

تَهْ دَلَالًا فَانْتَ أَهْلُ لَذَلِكَ	وَتَحْكَمُ فَانْتَ قَدْ وَوَلَاكَ
---------------------------------------	-----------------------------------

فصبيك

أَعْبَدْنَا فَاَنْتُمْ خَيْرٌ قَوْمِكُمْ	فَلَا تَشْرِكُوا فِي أَمْرِكُمْ كُلِّ وَاعِلٍ
وَقَدْ خَفْتُ أَنْ لَمْ يَصْلِحِ اللَّهُ أَمْرَكُمْ	تَكُونُوا كَمَا كَانَتْ أَحَادِيثُ وَأَنْدَلٍ

علينا بسوء او ملح بباطل
ومن ملحد في الدين مالم يجاول
وبالله ان الله ليس بغافل
ولما نطاعن دونه ونناضل
ونغفل عن ابائنا والحلائل

اعوذ برب الناس من كل طاعن
ومن كاشع يسعي علينا بعيبة
ويا ليت حق البيت في بطن مكة
كذبت في بيت الله نبري محمدا
ونسله حتى نصرع حوله

فقال ابو طالب في حق النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَطْمِينًا لَهُ

حتى اوسد في التراب وفينا
وابشروا قريذاك منك عيوننا
ولقد صدقت وكنت ثم امينا
من خير اديان البرية ديننا
لوجدتني سمحا بذاك مبينا

والله ان يصلوا اليك بجمعهم
فاصدع بامر ما عليك غضاضة
ودعوتني وزعمت انك ناصح
وعرضت ديننا لا محالة انه
لولا الملامة او حذارى سبه

وعلم من هذه الابيات ان اباطالب كان حبه للنبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فطريا غريزيا حتى كان يفديه باولاده وبنفسه فقد روى ابو نعيم
عن ابن عباس رضي الله عنهما قال كان ابو طالب يحب النبي عليه السلام
حبا شديدا لا يحب اولاده كذلك ولذا لا ينال الا الى جنبه ويخرج به
متي خرج وذكر ابن اسحاق ان اباطالب كان عضدا وناصرا للنبي
عليه السلام على قومه فلما مات نالت قريش منه من الاذى ما لم تطمع
به في حياته حتى قال ما انا لتي قريش شيئا اكرهه حتى مات ابو طالب
كما نص عليه في الفتح وكان عليه السلام يسمى العام الذي مات فيه عام

الحزن وما يشرح ذلك انه لما اجتمعت قريش على قتل النبي عليه السلام بسبب اسلام سيدنا عمر رضي الله عنه حازه ابو طالب في الشعب مع بني هاشم وكان في تلك المدة يامر النبي عليه السلام ان ينام على فراشه كل ليلة حتى يراذ من اذ به شرًا فاذا نام الناس اراحد بينه بالاضطجاع على فراش المصطفى صلى الله عليه وسلم وامره ان يأتي بعض فرشم فيلقه عليها وفي هذا القدر كافية في حقه كذا في شرح مواهب اللدنية تميز اذ الاطلاع فليرجع اليها • مدح رسول الله صلى الله عليه وسلم •

<p>دَخَى طَائِفِينَ مِنْهُمْ وَلَيْسَ لَهُمْ حَمْدٌ نَوْرًا كَمَا أُورِيَتْ حُبُوبٌ عَالَمٌ رَأَيْتُكَ مَدَّ حَيْدُ مَوْلَا يَرَادُ لَيْسَهُ دَحْمَتُ سَيْلٍ أَكْرَدُ نِيَا وَكُرْعُفِي كَيْ بَحْشُ أَوْ لَيْسَهُ دَرُزِيرُ أَخَذَ نَوْرًا زَيْدًا أَوْ حَقًّا كَرَاوَلُ نَوْرِي كُورَمُ دِيرُ سَلَكُ طُورِ مِقْرَةَ سِنِينَ دُوشِكِدَه حَصِيرُ اِبْدِي لِحَايِي هَمَّ شَعِيرُ جَانَا بِيُوبُ شُكْرِي اِبْتِرُ سَيْلُ نَوْلِهِ خَالِكُ سِنِكَ اَكُوبُ خَالِكُ دِيمُرُ سَيْلُ هَمِّ نَوْلُورِي اِبْرِي عَجْبُكَ اَلْهِي اَمْتَمُ هَرْدَمُ اِسْرُكَ دَحْمَتُ اِيْتَا اِعْطَا سَنِي نَارِدُنْ خَلَا اِحْمِيُونُ اُولُجُوقُ حَمِيرُ بِلَهْ نَشْرَا صَلَاتِ هَمَّ سَلَامِيلَه اَكْرُ سِرَا وَكُرْجَمُ فَرُورِيلَه كُرُوبُكَ اِكْرِي اَوْلْمَشُ لَعْبَلَه اِنْوَا</p>	<p>كُوْرِي اَمْدِي اَوْلُ يَارِيكَ اَنْتَ نَا اَمِيْدُ زَمَلَه جَمِيْعُ عَالَمِكَ خَلْقِي اَكَا عَاشِقُو اِنِي كُوْرُكُرُ اَيْدُو بِلْ نَزَالُ اَكَا فَرَانُ دِي دِيكُمْ دِي اَرْسَلَا اُوْرُو نُوْرُ مَجْلِدُ كُوْرُنْ اَبْصَارُ دِي كُلِّ قَانِعِ نَهْ نُوْرُ دُوْرُوْرِي زَانْدُ رَدْمَادَمُ بَرَقَا وُورُوْرِي كِيْجَه كُرْدَه اَوْنُوْمُ اِبْتَسَه اَنْتَ بِيْصَلِي اِحْمِي اِبْدِي يَانُوْلُ دَسَاكَه اِنِي دِي اِكْرِي وِيْرُدِي نَعْمَلِي كِيْجَه كُوْنْدُ زِيْجَه اَذْ وَا قَا اِيْدُرُ سَيْلُ بِيْ اِفْلَا سَنِي اِكْرِي اَوْلُ كُرْمُ كَالِي دِي بَدِيْدَه خَمِيْدَه قِيْلُوْرُوْرِي رِيْبُ عَفَا رَهْ كِيْجَه كُوْنْدُ زَنْضُرُ اَكَا زِمِيْسِيْنُ عَجَبُ سِنْدَه اِنَا نَامُ شَرِيْفِي بِيْ يُوْبِنُ نَفْسِي اَوْ سَنَنْه وِيْرُوْبِي اَمُوْرِي هَرْدَمُ</p>
--	--

كَيْ تَقَطَّرَ مَنِيَّ بِكَ دَيْدِي حَقِّي سَكَ كَرَمِنَا
 دَخِي هَر شَبَّ عِبَاد تَدَه آيَدَه سَلَّ حَقَّه اسْتِغْنَا
 يَلُور سَلَّ بَا قِي اللَّهِ دَر آيَنَه غَيْرِ أُولُو آفِنَا
 الْكِدَه وَارَا يَكُنْ فُرْصَتُهُو رَا يَكُنْ طَافَاتِ حَقَا
 كَرُوبِ كَبْرَا يَلَه سَيَرَا يَدُنْ بُو فَازَه دِي نِيَادَه
 دَخِي هَم نَسَلْ يَا كِي دُنْ رَا سَمِي شَكْرِي نَيْتِ لُور
 نَضِيْبِ اِيْتَدِي سَكَا مَدَحِ اِيْتَمَكِي مَسْتَوْفَا
 وَيَرْوِي وَحْ شَرِيْفِنَه صَلَاةِ يَلَه سَلَامِ اَزِي

نَه لَا يَقْدَرُ عَزْوَانِكَ جُودِ اَمْرِكَ خُو بِلُور سَلَا
 بُو مِيدُ دَسِرْ كَرَامَتِ كَمِ كَبَه عَقْلَتَلَه هَر دُرُودُكَ
 كَبَه كُو نَدَرْ جُودِ عَمْرُ عَزِيْرِكَ خَابِ غَضَبْتِدَه
 مَسَا فِرْخَانَه دُرُودِنَا كَلُوبِ كُو جَمَلَه دِي نَسِنَا
 اَجَلْ شَرِيْبَتِي اَحْرَابِجْرِ سَلَّ اِيَا كُو كَسَكِ
 شَفَاعَتِ كَلَه سُلْطَانِ جُودِ اَوْلَادِكَ اَمِنَتِ سَن
 دَمَادَمِ بُو زُفُو بُو بِيْرُو خُدَا يَلَه شَكْرِي كَمِ
 سُرِّيْنِ خَاكِ پَا يَنَه هَم اَوْلُوعِ وَضَه سِنِ زَارُ

غَم كِيدُو بْ عَالَمِ يَكِي كِيدُو بُولْدِي جَانِ
 جَانِغِرِ شُوبِنِ دِيدِي يَلِرْ كِيمِ مَرْحَبَا

يَارَه دِلْمِسِ جُمَلَه اَوْلْدِي شَادِمَانِ
 جُمَلَه دَرَاتِ جِهَانِ اِيدُو بْ صَدَا

بوابيات ذكرى سبقت ايدن خازن جنت رضوانك البشر يا محمد فابقي لنبتي
 علم الاوقدا عطيته فانت اكثرهم علما واشجعهم قلبا كلامه اشارت در كه
 ترجمه دخي بيان اولمشيدي

مَرَّجَبَا اَيِّ كَانِ نِزْفَانِ مَرَّجَبَا
 مَرَّجَبَا اَيِّ خَا صِ مَجْبُوبِ حَبِيْلِ
 مَرَّجَبَا اَيِّ خَالِ قَلْبِ مَجْبُوبِ مَسْنِ

مَرَّجَبَا اَيِّ عَالِي سُلْطَانِ مَرَّجَبَا
 مَرَّجَبَا اَيِّ قُرَّةِ الْعَيْنِ حَبِيْلِ
 مَرَّجَبَا اَيِّ جُمَلَه نِيَكِ مَطْلُوبِ مَسْنِ

مَرَحِبًا أَي دَرَدَهُ دَرَمَان مَرَحِبًا	مَرَحِبًا أَي جَانِ جَانَان مَرَحِبًا
مَرَحِبًا أَي جَارَهُ سَيَزَلُّ أَشْفَعِي	مَرَحِبًا أَي غَاصِي أُمَّتْ مَلَجَبِي
مَرَحِبًا سَنَسِنِ شَفِيعَ الذُّنُوبِينَ	مَرَحِبًا أَي رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

بوکلام دخی وما ادسلناک الا رحمة للعالمین آیه کریمه سیله ولسوف
 یعطیک ربک فرضی آیه شریفه اشادتدر شویله که رحمتدن مراد رحمت
 جائزدرکه مفعولله اوله بو تقدیرجه معناسی یا محمد بن عظمت شانله سنی
 ارسال ایتمدم الا عالمه رحمت ایجون ارسال یلدم دیمکدر وکفاره رحمت
 اولدیفی سایه حضرت دسالنده ارضه بکمدن وقره ده خنزیر و سائر
 حیوانات صورتنه کیرمه دن و عذاب دنیویدن امین اولد قلدیر ●
 وجائزدرکه حال اولمق اوزره منصوب اوله نفس رحمت قیلغله مبالغه
 مقصود اوله معناسی بن سنی ارسال ایتمدم الا عالمه رحمت اولدیفک
 حالده ارسال بلدم دیمک اولور جائزدرکه حذف مضاف تقدیری اوزرن
 اوله یعنی ذارحمة دیمک اوله یا خود را حم معناسنه اوله بو تقدیر اوزرن
 عالمه رحمت صاحبی واسر کیمی اولدیفک حالده ارسال ایتمدم دیمک اوله ●
 جناب فخرکائناتک وجودی و جمیع شمائل و صفاتی خلقه رحمتدر ●
 بر کیمسه که آنک رحمتدن بر جزئی نسینه واصل اوله اول کیمسه دو جهانده
 هر مکر و همدن نجاته بولوب هر مطلوب محبوبه واصل اولور دیو ابوبکر بن
 طاهر بویه بیور مشدر ● ابن عباس رضی الله عنهما دن مرویدر که جناب

فخر عالم جمیع بر و فاجره رحمتد زیرا هر نبی ذیشانى تکذیب اید نذر هلاک
اولش در سیدنا صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت تری نبی تکذیب اید نذر
موتہ و یا خود قیامتہ تأخیرا و نمشدر و تصدیق اید نذرہ دنیا و آخرتد
رحمت حاصلدر مؤمنلرہ هدایتلہ رحمتد و منافقلرہ قتلدن امان ایلہ
رحمتد و کافرلرہ تأخیر عذاب ایلہ رحمتد حاصل بر رحمت کاملہ در کم
مؤمنہ و کافرہ عام اولور و لَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ یعنی مرتبہ سکا
اولقدر انعام و احسان ایلہ کہ راضی اوله سک و نہ احسانلرایدہ جکفی
کنہیلہ کندیدن غیر یکمسہ بیلر بر تمک اولور بود خواتمہ شفاعت
ایتمہ سنہ دلیل قویدر و لهذا قال شفاعتی لاهل الکبائر من امتی

اَيُّ قَوْمٍ شِيشَلَه سَن دَسْتِكِرْ	اَيُّ جَمَالِي كُون يُوْزِي بَدْر مَنِيْر
هَمْ پَنَاهِي بِنْدُو اَزَادَه نِيْكَ	دَسْتِكِر بِيْسِن قُوْ اَفْتَادَه نِيْكَ
اَيُّ يَرَاد لِيْشَلَرْت سُلْطَانِيْسِن	اَيُّ كُوْكُلُوْ دَر دِيْنِيْكَ دَرْمَانِيْسِن
عَشَقْلَه دَر دِيْلَه اَيْدِيْكَ الصَّلَات	كَرْدِيْلَر سِرْ بُوْلَم سِرْ اُوْدَر نَجَات

یا مطمع الشفاعة للامة و یا هادي الخلق الى الملة • بخاری شریفه مذکوردر
اناستد الناس يوم القيامة بيور مشدر بو حدیث شریف صراحة
دالت ایدر کہ آدم علیه السلام دن و جمیع اولاد دن افضل اولوب
سلطان عالم اوله • آما بو حدیث شریف افتخار طریقیله ایلہ دکدر •

تحدیث نعمتی اطهار ایچون بیوردی زیرا انا اکرم ولد آدم یومئذ علی مرتبه
ولآخر بوحدیث شریفی مؤید در واناستدالتاس دخی بیورمشدر

سرتبه الفقیر المحتاج الی مرتبه القدر

مَرْجَبَا أَيُّ فَخْرٍ عَالِمٌ رُحِمَتْ نُورِ خُدا
مَرْجَبَا أَيُّ شَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ بِشِرْهِمْ نَذِيرٌ
حَبْدَا أَيُّ بَرِّ مَعْبُوهٍ كَوَكَّدَهُ أَيْ شَوْأَيْدَنْ
مَرْجَبَا أَيُّ مُنْزَلِ قُرْآنٍ أَوْلَانِ ذَاتِ شَرِيفٍ
حَبْدَا أَيُّ حَاثِمٍ وَأَخْرَجَ زَمَانَ بِنِعْمَتِي
أَوْلَانِ نُبُوتٍ مَهْرُوكِي كُوزِ نَلْرَهْ مُرْذَهْ أَبْلُوكِي
كُونِ يُوْزُكُ كُوزِ نَلْرَهْ أَرْزُودَهْ دُرْحُورِ
سَكَا نَارِ زِلْ أَوْلَدِي قُرْآنِ الْجَمِيلِ أَيُّ نُورِ حَقِّ
غَايْبَانَهْ صِدْقِ قَلْبِهْ إِيْمَانِ كُوزِ دُكْ سَكَا
حَا شَانِهْ تَحْرُومِ أَوْلَادِ آسْتَانِهْ كَلَنْ
إِذِنْ حَفْلَهْ كُنْهَكَارِ إِنْ أَمْتِ شَا فِئِي
صَدَهْ زَارِ إِنْ وَهْزَارِ أَوْلَسُوْ صِلَانِهْ سَلَا
بِنْ كِيمِ أَوْلَمِ كِيمِ سَنِي مَدْحِ إِيْلِكِمِ يُوْدِلِ إِيْلَهْ
لَيْكِهْ بَرِّ مَسْكِينِ فِقِيرِهِمْ دَلِيلِ
لُطْفِ أَيْدِي وَفِيْلِ مَحْتَبِنِ مَدِيْبِ بِيْجَارَهْ
الشَّفَاعَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَفْعِ ارْتِنَا
مَرْجَبَا أَيُّ أَحْمَدُ وَمَحْمُودُ مُحَمَّدٌ مُصْطَفَى
مَرْجَبَا أَيُّ سَيِّدِ الْكَوْنَيْنِ عَالَمٌ مَرْجَبَا
هَمْ دَخِي بَرِّ مَقْلَرِ نَدَنْ أَيْدَنْ صُوْ مَرْجَبَا
حَبْدَا أَيُّ صِلَاحِ مِعْرَاجِ نَاجِ أَنْبِيَا
أَوْلَدِي طَهْرِكِهْ عِيَانِ مَهْرِ نُبُوتِ مَرْجَبَا
جَنَّتْ إِيْلَهْ أَيُّ كَرَمِ كَانِي رَسُولِي كَبِيْرِيَا
كُوزِ مَدِيْكَ مَهْرِ نُبُوتِ لَهْ جَمَالِكِ طَاهِرِ
رَحْمَةً لِلْعَالَمِيْنَ قَيْلِدِي وَجُودِكَ أَوْلُغْدَا
دُوْمِيْزِ سُوْرِ مَاكِهْ كَلْدِكِ خَا كِيَا يُوْكَ نَهْهَا
سَنْ شَفَاعَتِ كَانِي سِيْنِ زَاهِلِ عَمِيَانِ
سَنْ نِيْشِرِ وَزُجْرَادَهْ دِيْجَكِ يَا أَحْمَدَا
رُوحِ بَا كِهْ سِيْنِكِ هَرْدَمِ إِيَا نُورِ الْوَرْدِي
سَكَا دِيْ مَسْكِنِ جِيْمِيْهِمْ رَسُوْلِمِ أَوْلُغْدَا
إِيْشِيْكَ كِهْ يُوْزِ سُوْرِ وَبِ كُوزِ مَكِّ حَاجِمِ
سَا إِيْلَمِ بِاللَّهِ يَا أَحْمَدُ شَفَاعَتِ قَيْلِ بَكَا
هَمْ دَخِي أَبَاءُ أَجْدَادِ مَرْءِ يَا مُصْطَفَا

مَرْجَبَا أَيُّ فَخْرٍ عَالِمٌ رُحِمَتْ نُورِ خُدا
مَرْجَبَا أَيُّ شَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ بِشِرْهِمْ نَذِيرٌ
حَبْدَا أَيُّ بَرِّ مَعْبُوهٍ كَوَكَّدَهُ أَيْ شَوْأَيْدَنْ
مَرْجَبَا أَيُّ مُنْزَلِ قُرْآنٍ أَوْلَانِ ذَاتِ شَرِيفٍ
حَبْدَا أَيُّ حَاثِمٍ وَأَخْرَجَ زَمَانَ بِنِعْمَتِي
أَوْلَانِ نُبُوتٍ مَهْرُوكِي كُوزِ نَلْرَهْ مُرْذَهْ أَبْلُوكِي
كُونِ يُوْزُكُ كُوزِ نَلْرَهْ أَرْزُودَهْ دُرْحُورِ
سَكَا نَارِ زِلْ أَوْلَدِي قُرْآنِ الْجَمِيلِ أَيُّ نُورِ حَقِّ
غَايْبَانَهْ صِدْقِ قَلْبِهْ إِيْمَانِ كُوزِ دُكْ سَكَا
حَا شَانِهْ تَحْرُومِ أَوْلَادِ آسْتَانِهْ كَلَنْ
إِذِنْ حَفْلَهْ كُنْهَكَارِ إِنْ أَمْتِ شَا فِئِي
صَدَهْ زَارِ إِنْ وَهْزَارِ أَوْلَسُوْ صِلَانِهْ سَلَا
بِنْ كِيمِ أَوْلَمِ كِيمِ سَنِي مَدْحِ إِيْلِكِمِ يُوْدِلِ إِيْلَهْ
لَيْكِهْ بَرِّ مَسْكِينِ فِقِيرِهِمْ دَلِيلِ
لُطْفِ أَيْدِي وَفِيْلِ مَحْتَبِنِ مَدِيْبِ بِيْجَارَهْ
الشَّفَاعَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَفْعِ ارْتِنَا

بُودُ وَرِدِ دَبَانِي بُو كُنْهَكَ زَبْنَدَه نِيكَ • ايدَه سِين يَارِين شَفَاعَتِ آي كَوْمِ خَلَايِكَا

حَدُّ وُشْكُرُ قَوْمَه دِلْدَن سَنِي يُو قَدَن وَا زَا ايدَن
خَالِوُ بَر وَرِدِ كَا رَه آي رَا سَهِي قِيل دُعَا

فيلدي دُنْيَايِ جَمَالِنْدَن نَعِيم
رَقِصَه كِيرِ دِي شَوْقِ شَادِنْدَن فَلَكَ

چُونِكِه اَوْلِ مَحْبُوبِ رَحْمَتِ الرَّحِيمِ
بِرِ بَرِينَه مُشْتَلَا يُو هَر مَلَكِ

روایت در که جانب نهادن خانه فیض آشیانه حضرت امینه به بر جوق
ملائکه کرام نزول اید و ب بر برینه بشیر ایشلردردیو حضرت امینه دن روایت
اولند

بِرِ زَمَانِ عَقْلِ کید و ب کَلْدِ کِی کِی رُو
کُو زَمَدِی اَو غَلَن تَضَرَع فیلدِ جُوقِ
حَیْرَتِ اِجْرَه جُوقِ تَفْکَرِ فیلدِی اَوْلِ

اِشْبُو هِیْتَدَن اَمِنَه خُو بَسْرُو
کُو رُدِی کَمِشَرِ حُو رِیْلَرِ هِجِ بِرِی یُوقِ
حُو رِیْلَرِ اَلدِی تَصْوُرِ فیلدِی اَوْلِ

ینه حضرت امینه دن مرویدر که براق بلوط اینوب حضرت مخدوم نجم
مسعود می احاطه ایلدی بر زمان کوزمدن غائب اولدی و براواز
اشتم که مشرق و مغرب طولا شدیرک و در یالری کوزدیرک تا مخلوقات
خبر کاشانی اسمیله و صورتیله بیله لردیر لرایدی بر زماندن صکره
• ینه بولوط فالقوب کتدی دیدی •

كُور دِي كِم بَر كُوشَه دَه خَيْرُ الْبَشَرِ
 يُوزِيرُه اَوْرُ مَشْرِ قَبْلَسِ سَجْدَه اُول
 اَلْ كُورُ مَشْرِ بَارُ مَعْنِ تَوْجِيدِ اِيْدَر
 اَكْلِيَا مَا دِم نَه دِير دِي اُول هُمَام
 سُو يَلِدِي كِي سُو دِي اُول دِم اَكْلِدِم
 يَا اَلْهِي اَمْتِم وِبِرْ كَل بِنَا
 دِير اِي دِي وَا اَمْتِي وَا اَمْتِي
 سَن قُو جَه دِك تَرَك اِي دَر سِن سَن
 وِبِرْ صَلَوَات سَن دَه اَكَا بُول صَفَا

چَوْرَه يَا رِن اَسْتِيُو قِيلِدِي نَظَر
 شُو يَلِه بَيْتُ اَللّٰهَه فَا رَشُو اُول رُسُو
 سَجْدَه دَه بَا شِي دِي تَحْمِيدِ اِي دَر
 دِير نُو زُد وَا قَلَرِي سُو يَلِرْ كَلَام
 قَوْلَا غَم اَغْرِي نَه اُو رِدِم دِكْلِدِم
 دِير كِه اِي مَوْلِي يُو زِم طُو نَدِم سَكَا
 حَقَه بَغْلَا يُو ب كُو كَل دَن هِي مَتِي
 طِفْل اِي كَن اُول دِير دِي اَمْتِن
 اَمْتِم دِير كِه سَكَا چُون مُصْطَفِي

مواهب لدنيه ده مذکور در که ابن عباس رضی الله عنهما حضرت تارند نبروتاً
 حضرت امینه دیر که حمل وضع ایتدم ونظر ایدوب کوردم مخدوم نجم
 مسعودم محمد صلی الله علیه وسلم سجده یه وار مش شول تضرع ایدن
 یکمسنه کی بار معین جانب سمایه رفع ایتمش و اامتی و اامتی بیورد ناربخ
 انبیاده مذکور در که بوخوارق عاده لر کرک والدّه محترمه لر نیک و کرک
 اول رفت نزد عصمت پناهیلرنده حاضر بولنان ذاتلرک صحیحاً و صراحة
 اخبار لر لیه متواتر و مثبت بولند یغی دخی و ارسته کلفت رف قدر حقی طوغد یغی
 ساعت مبارک باشلرین فالدیروب طرف آسمانه طوموسی کعبه معظمه یه
 متوجهاً حضرت حقه سجده ایتمشی ظهر من الشمس در ●

كَرْدِ يَزْسِرْ بُولَسِرْ اَوْ دَرَنْ نَجَاتْ • عَشَقْلَه دَرْدِيلَه اَيْدِك الصَّلَات

معلوم اوله كه احوال امته اطلاعه فخر عالم حضرت تيرينك حياتي ايله موفى ماينده فرقى يوقدر عبد الله بن المبارك سعيد بن المسيبدن روايت ايلر كه لَيْسَ مِنْ يَوْمِ الْاَوْ بَعْرَضَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْمَالُ امْتِه غَدْوَةٌ وَ عَشِيَّةٌ فَيَعْرِفُ بِسِيْمَاهُمْ وَأَعْمَالِهِمْ فَلِذَلِكَ يَشْهَدُ عَلَيْهِمْ دِي وَيُؤَيِّرُ مِثْلَ مَعْنَاهُ بِسِيْمَاهُمْ بُو قَدْر كِه فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرت تيرينه امتك اعمالى عرض و لنبيه هر كيم صباحده و اخشا مده امتك عمللى جناب شريفنه عرض و لنور و امتى سيمالريله و عملريله بيلور آنك ايجون اوزر لرينه شهادت ايتسه ككدر ديمكدر • سؤال و لنور سكه مشادق و مغارب ارضدن سلام و ير نلرك سلاملرين فخر كا ائنا ت نيجه رد ايدر زيرا بر آنده نيجه محلدن سلام و ير بيلور انلري نيجه د ايديه بيلور لر • الجواب ابوالطيبك بو بيتيله جواپ و ير بيلور • كالشمس في وسط السماء ونورها يغشى البلاد مشارقا ومغارباً يعنى كئش كيدركه وسط سماده طور و در دخى نورى مشرق و مغربده اولان جميع بلادى حاظه ايلر بونده دخى شك يوقدر كه فخر عالم حضرت تيرينك عالم بر زخده حالى ملائكة حالندن افضل و اكملدر عزرائيل عليه السلام وقت واحدده بوز بيلك روح قبض ايلر بر قبضه بر قبضه مزاحم اولماز جمله سينه يتشور مع ذلك ينه جناب حَقَّكَ تَسْبِيحٌ وَ تَقْدِيسُهُ مَشْفُوعٌ لَدْر چونكه حضرت رسول اكرم حياتده در جناب حقه صلاة و عبادت مشفولدر

انك خطابن ايشدوب آنك حضرتنده شرف قرب و تقربدن خالی دكلدر
 انبياء عليهم السلامدن دخی بعدالموت صلاة و حج واقع اولمشدر ●
 على سبيل التکلیف دكلدر بلکه على سبيل التلذذ در الانبياء والاولياء ●
 يصلون فی قبورهم كما يصلون فی بیوتهم حدیث شریفی بونی مؤید در بوجله
 تفصیلی آئینه کلکده نعت شریف ملاحامی قدس سره

حَسْرَتِ دَر گَاهِ فِرْعَالَمِ اَيْلَه دَمِيْدُ	دَلْدَه دَاغِ اِسْتِيَاقِ دِيْدَه كِرْيَانْدَه نَم
تَا كِي يَه يَه وَدَه كَشْتِ دَشْتِ مَحْنَتِ اَيْلِمِ	كِي بُوْدِ يَارَبِّ كِي عَزْمِ شَرِبِ بَطْحَاكُم

كِي مَكْدَ مَنْزِلِ وَكِي دَر مَدِيْنَه جَاكُم

حَسْرَتِمْ اَوَّلِ رُوْزِ فِرْوَزَه اَوْ وَقْتِ خَرْمَه	كِيْم اَيْدَه تَكْبِيْرُو لَيْكُ اَيْلَه اَنْدَه دَمْدَمَه
كِرْيَه حَسْرَتِ كَلُوْبِ شَوْ قِيْلَه بَر نَمَه	بَر كَا رَزْمَرَمِ اَز دِلِ بَر كَشْمِ بِيكِ دَمْرَمَه

وَز دُو حَيْشَمِ خُوْنِ فِشَانِ حَيْشَمِ دَمْرَمَكُم

جَلُوَه گَاهِ اَوْلَادِيْ اَوْلَشِيْدِيْ اَيَه بُوْجَمِ كُوَه دَشْتِ	رُوْزِ شَبِ اَيْدِمِ خِيَالِ كَشْمِ كُوَهْمِ كَشْتِ
خُوْنِ حَسْرَتِ بَر اَوْلَادِيْ يَه لَمَانْدِ مَشْتِ	صَدِّ هَزَارَانِ دِلِ دِيْنِ سَوْدَا مَرَا اَمْرُوْزِ كُم

نِيْسْتِ صَبْرَمِ بَعْدِ اَزِيْنِ كَامَرُوْزِ اَفْرَدِ كُم

صِدْقِ اَخْلَاصِيْلَه اَيْنِسْمِ كَعْبَه كُوَيْكِدَه جِيَا	سَاكِيَانِ دَوَضَه دِيْنِ شَانَه اَوْلَسْمِ خَاكِيَانِي
اَوْلَغَه هَرْدَمِ دَر دَوْلَتْمَا بَه جَهْرَه سَايِ	يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ بَسُوِيْ خُوْدِ مَرَا اَهْرِيْمَانِي

نَا زُوْفِي سَرَقْدَمِ سَا زَمِ زِيْدَه يَا كُم

جُرْمِ عَضِيَانِ اَيْلَه اَوْلَدِمِ كَرِيْمِ مَحْبُوْبِ	بِنِ عَزْمِي خَاكِيَايِكِ اُو كِيْنَه شَابِسْتَه قِيْلِ
جَنَّتِ كُوَيْكِ خِيَا اَيْلَه جَمَانْدَه مَصِيْلِ	اَز زُوِي جَنَّتِ الْمَاوِيْ بَرُوْنِ كَرْدَمِ زِيْدِ

بجتم این بسکه تر خالی درت ماوی گتم

دویمال در کله آئی ملاز امتات	ایلسم زاره عبودیتده بدلی نقد جان
غایت مامول و درین که خاله دوزان شیان	خواهم از سودای بابوستنم هر دو جهان

یا پایت سرنهم با سردین سوداکنم

ذات پاکلی رحمت مولا ایله موصوف ایکن	کچمه وارد ز مد حنکده یاری بسط سخن
بوسر اسیل قبولیت عذر بنی خسان ایله ستر	مرد از شوق تو معذ و دم کوه رنظ من

جای سانا مه و شوق ترا اذ اینشاکنم

مکه قومی اولور سی بی خلاف	اولیکجه کعبه قبلور کن طواف
سجده قبلده کعبه کوزدی خاص عام	دوشمدی بر طابشی خوش قبلد قیام
دکنی رکن کعبه نیک ویزدی سلام	دیدیلر کیم طوغدی اول خیر الانام
کعبه بر صوت ایتدی اولدم ناهان	دیدیلر طوغدی بو کجه شمس جهان
یا لیل ایاق باشا جون صاف صاف	ایلیسر امتی بنی طواف
یاک ایدوب بندن کفر دن اولرسون	قودر بیلیر بنی مشر کدر دن اول

بالاده ذکر سبقت ابتدکی اوزره حرکات نشعادتله دنیا به تشریف
 بیورمش اولدقلری کجه عبدالمطلب کعبه مکرّمه ده بولنوب نصف اللیل
 اولدقده کعبه مکرّمیک درت دیواری مقام خلیل ابراهیم علیه السلام
 طرفنه طوغری میل وتوجه ایدوب مجموعی بوتلر بوزی اوزرینه ببقلوب

مرفعی بن یعنی لسان کعبه دن عربی العبارہ اللہ اکبر بوساعت حضرت
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم سخن عالمه تشریف آیدی • جناب جو بنی لوٹ وجود
 اصنام دن تظہیرائشہ کرکدر • وینہ حضرت رسالت بوکیجه جناب امینہ دن
 طوغدی و امطار سبحان رحمت آنک او ذرینہ یاغدی مفادندہ عربی العبارہ
 ایستشرا ولد یعنی بطاقت کلمات غریبه دن عبدالمطلب فوق العاده خوفه تابع اولدی

قُونْدِي جُونُ نَاحِ بُنُوْتِ بَاشِئِنَه
 ظَاهِرُ اَوْلَادِي نَجْمَه دُرُؤْمُ عَجْرَاتِ

فَحْرَ عَالَمٍ اِبْرَدِي جُونُ قِرْقٍ يَاشِئِنَه
 اِبْنِدِي قُرْآنِ اَيْتِ اَيْتِ بَيِّنَاتِ

روایت اولنورکه سین سامی حضرت نبوتیناهی التخی سنه مبارکه به
 کیردکده والده مکرمه لری حضرت امینہ زیارت اقربا و تعلقاتی بحون
 مدینه منوره به عزیمت و بعدا لزیارت عودت ایدوب اثنای راهه ایوا
 دینلان منزل معلومه ده حلول اجل موعود یله اول درتیم صدق
 نبوتی ترک ایلیه رک غریق بحر رحمت اولدیغی جهنله علی طریق الارث ملک
 یمنلری ولان ام ایمن حضرتلری خدمت سامیه حضانه لریله کسب شرف
 ویدی یا شنه و برد وایتده سکر یا شنه واصل اولد قلینده جد امجد لری
 جناب عبدالمطلب شتر سوار قافلده رحلت اولد قدہ عبدالمطلب مقتضای
 وصیتتی اوزره بیوک محمد و ملری ابوطالب متکفل خدمت جلیله صاحب
 رسالت اولمشیدی • بعدا ابوطالب بنی وفات یلدی • ابن جوزئی

روایتنه کوره سنی سعادت پناهی فرق سنه فی تکمیل ایدوب ایرته سی
 کونی یعنی فرق برنجی سنه سنک ابتداکی کونندن بدأ ایله غار حرا ده حضرت
 جبریل علیه السلامه جمع ایرته سی کونی منصب جلیل القدر نبوتله نزول
 و نشر یفا ایدوب اقرأ سورہ سنی تعلیم و آبد ست آلوب نماز قیلقی اصول
 مخصوصه سنی اراءه و تفهیم ایله عودت و مقتدای صفوف انبیاء اقدیمز
 دخی خانه سعادت لرینه عزیمت ایدوب اثناء عزیمت علیه لونده یول اوزرنده
 بولنان بالجمله حجر و شجر و مدر • السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ • دید کلرینی
 استماع بیورور لر ایدی • بعض کتب معتبره تفاسیرده بیان اولند یعنی اوزر
 سبب ظهور عالم اقدیمزه حضرت جبریل علیه السلام یکومی درت بیک کره
 و حضرت آدم علیه السلامه ان ایکی دفعه و حضرت ادریس علیه السلامه
 درت دفعه و حضرت نوح علیه السلامه الّتی دفعه و حضرت ابراهیم
 علیه السلامه فرق ایکی دفعه و حضرت موسی علیه السلامه درتوز دفعه
 و حضرت عیسی علیه السلامه اون دفعه نازل اولمشدر •

كَوْلِكَ سَيِّدُ وَ شَمْرُدِي رَهْ رَسْمِيكَ
 بُوَعْيَانْدُرْ نُورُكَ اَوْلْمَزْ كَوْلِكَ سَيِّ
 يَرْ بُلُوكْ بِلُوطْ اَوْلُورْدِي سَابِيَانْ
 بَاشِي اَوْزَرَهْ هَرْزَ مَانْ طُورْدِي اَوْلْ
 دَبْرَهْ نُورْدِي كُوكْرَهْ هَمَّ آيْ وَ كُوشْ

اَوْلَا اَوْلْ كَيْمُ مُبَارَكْ جِسْمِيكَ
 نُورْ اَيْدِي بَاشْدَنْ اَيَاغَهْ كُودَهْ سَيِّ
 اَوْلْ مُبَارَكْ بَاشِي اَوْزَرَهْ هَرْزَ مَانْ
 هَرْ سَرَهْ وَ اَدَسَهْ يِلَهْ وَ اِرْدِي اَوْلْ
 دَبْرَهْ دِي جِيكَ دُودَاغِنْ اَوْلْمَاوَشْ

اَكْنَه دُوشَسَه بُولُورْدِي آي خُواجه
 مَسْكَ عَنبَرَكَه طُولُورْ ايدِي هَوَا
 خُوش دَر زَلَرْدِي دَرِنْدَن كُولَرِي
 بُولَدَه يُولُورْدِي يَكْتَلَر فُوجَه لَر

اَبْجُودِ بَشَلَرِي شُعَا عِنْدَن كَجَبَه
 طُوقِ بِيحُوقِ صَا جَنَه بَا دِي صَبَا
 دَر لَسَه كُولَر اُولُورْدِي دَر لَرِي
 صَدِير نُولُورْدَن قَرَا كُوكَجَبَه لَر

معلوم اوله که حضرت رسول اکرم احسن مخلوقات والطف کائنات اولوب
 هرگز عالمده اکامشابه بر موجود مکتل بوغیکن و صاف لک ذات بی نظیر
 محمدی بی کونشته و آیه تشبیهلری انجوعادت شعرا و آداب بلغا اوزره نور
 جمالنی خلقه اکلامق ایجون طریق تمثیل قبیلندن اولوب بوخسه آی و کونش
 جمال بی مثال احمدی به نسبتله ذره دن معد و دیله اوله مد یقلمی ارباب
 عرفان نر زنده شک و کاندن آزاده بیت و سنده ای شاه سلاطین افکن
 وصف لولاک لیاقت و ارایکن • نیجه تعریف ایدیم اوصافک • نیجه
 شرح ایلیمیم الطافک • بن نه خاکم که بساط حکمه مدام • ایدیم نطقه
 کلوب بسط کلام • امام بخادی و مسلم حضرت تری نیک براء رضی الله عنه
 حضرت تری نندن روایت ایتمشله در که کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
 احسن الناس وجها واحسنهم خلقا • وینه امام ترمذی روایتلر نده
 ابوهریره رضی الله عنه حضرت تری نندن مرویدر که ما راایت شیئا احسن
 من رسول الله صلی الله علیه وسلم • کان الشمس تجر فی وجهه • وینه اما
 قرطبی دن مرویدر که فخر کائنات افندی نمرک تمام حسنی بزه ظاهر اولما مشد

اگر ظاهر اولیدی کا نظر ایتمکہ کوزلریمز طاقت کتودمز ایدی دیو بجز
 واعترافچہ اول برکزیده صفو فانیانک دریادن قطرہ وانوار آفتابہ
 نسبتلہ ذرہ اولہ رق شمائل سنیه ● وحلیہ جیلہ سنک علی وجه الاجمال
 تحریر و بیانہ اجتسار اولمشدر ● ومن الله التوفيق اة لامبارک باشلینک
 بیوکلکی کالاعتدال اوزر اولوب اصحاب شمائلک بیانلرینہ کورہ شمسعادتلی
 مدینہ منورہ یه بعد الحجرة برد فعه حدیبہ ده وبرد فعه عرہ القضا ده
 وبرد فعه دخی حجة الوداعه تراش ایتدیر مشلرایدی بو صورتده صباچی
 بتون تراش ایتدیر مک واصول جلیلہ پیغمبری یه تطبیقا صاحب صالیویرمکده
 سنتمر بر قطعہ سنی ترک و دیگر نی ترک ایتمک جائز دکلد مبارک
 صاحب لینی صالیویر دکلری زمان گاه مبارک قولاقلرینک نصفنه یعنی
 یومشغنه قدر و گاه مبارک اموزلرینہ برابر صالیویر مک عادت علیه لرندن
 وادالقدہ مبارک صاحب لرینہ یاغ سودر لرایدی اول مبارک جین مینلری
 صفحہ بلورکی واسع وغایتلہ منور و ضیادار اولوب دائما کنتزکی برق
 اوروب لمعان ایدر ایدی مبارک قاشلری معتدل صورتده اینجه ومنفوس
 و مبارک قیللری صیق و سیاه اولوب قول صح اوزرہ جاتقا و لمیوب ●
 اورتاسنده که طهار بر شیئہ لدی لاقتضا غضب بیورد قلری وقتده
 حرکت کلوب کورینوردی مبارک کوزلری صورت اعتدالده نہ بیولک
 ونه صغیر ایدی و کپر کلری دخی و زون و سیاه ایدی قوت بهر و نظر لری
 حد نهایتده اولوب لیلہ منظره ده نهادکی کوروب حتی سمدہ تر یا نجوملر

ایچنده اولان معلوم العدد غایتله کوجک کوجک بکبری تامیله مشاهده
 بیورورلرایدی ابن منذر تفسیرنده بیورمشدرکه مجاهد رضی الله عنه
 وَنَقَلْنَاكَ فِي السَّاجِدِينَ • آیه کریمه سنک تفسیرنده رسول الله اوکنده که اولانک
 کوردیکی کئی ظهرنده اولان صفاری دخی کورورلرایدی بو حالت هر رسول الله
 حقنده خارق عاده در کوزده کورمدک خلق ایدر جناب حق غیره عضو
 دخی خلق ایتکه قادر در بیورمشدر قسطلانک بخار شریف شرحنده بیان
 ایدر لکه صلی الله علیه وسلم حضرت نرینک ظهر سعادت نرنده ایکی کوز •
 اولوب انک ایله نظر بیورورلرایدی بو خصوصده علماء عظام چوق
 معناویرمشدردر اسد الله الغالب علی بن ابی طالب رضی الله عنه
 حضرت نری مأمورگیمنه واصل اولوب خطبه تلاوتیجون منبره صعود
 ایتدکه طائفه علماء یهود دن بریسی انده برقطعه یازیلی ورق اولدین
 حالده پیشگاه حیدره کلوب یا علی صف لی ابالقاسم دینجه مشارالیه
 حضرت نری چوق اوزون وقصه دخی دکدرکی بعضا و صاف شریفه سنی
 بیان ایله سکوت ایلدکه یا علی فصلدر دیوبوب طلب تفصیل ایدر بنجه
 مشارالیه حضرت نری شمذیک خاطرمدده اولان بودر دیوبوب ساکت
 اولدقده عالم مومی الیه سوزده باشلیوب یا علی حضرت فخر عالمک مبارک
 کوزلنده حرمت وار و مبارک لجه شریفی غایتله کوزلدر دیمه سیله
 حضرت مرزنی رضی الله عنه والله رسول اکرم حضرت نرینک کوزلری
 و مبارک لجه لری بویله در دیدکده عالم مومی الیه یا علی بن آباء و

اجداد مدن بکا انتقال یکن کتابلر ده آنک وصف شریفن بویله بولدوم
وبن شهادت ایدر مکه اول نبی ذی شان ورسول آخر الزمان جمع بنی آدمه
مبعوث حق رسول در دیدی و اول مبارک بود نوری اعتدال و زره اوزون
و اینجه و موزون و حسن و لطافتی حد و قیاسدن افزون اولوب اوسطی
پک کوزل صورتده و باقدنجه انسانک باقربغنی کله جک درجه ده لطیف
و کوزل و بر مقدار مگر لوجه ایدی و مبارک خد منور لری یعنی یاقاری
دکیمی و حسنده حد و پایانی بوق ایدی و آیک اون دردی کیجه سنده
بدر تام یعنی قرمنور تمام نضیل پاد لر و عالمه ضیا ویر رایسه اوله جه
پارلیوب اطرافه نور لرو پیر ایدی ● حضرت عائشه رضی الله عنهادن
روایه بر کیجه اکنه ید مدن سقوله ایدوب چراغ دخی سوند که اول
حاله رسول الله خانه سعادت ته نشین فرزند و جه سعادتک ضیا سیله
اکنیری دوشد بکی محمدن نهاریکی اخذ ایلدم دیدیلر اول مبارک الت
و اوست دودا قلمی وصف و خیال دن خارج صورتده لطیف و معتدل
و حسن و لطافتی تصورک ما فوقنده و مبارک الت دودا قلمی اوزرنده
برخال لطیف و مشکبار و ایدیکه دائره خیال و مقالک خارجده ایدی
منبع علم و حکم اولان مبارک فم محترم لری کمال اعتدال و زره واسع
و نور موفور ایله کنش کی لامع و مبارک دیشلری اعتدال و زره آبری
و سیرک و آق و بزاق اولوب تکلم ایتد کجه فم سعادت لرندن صحیح انور لری
لمعان ایدر کی ضیا لر مشاهده اولنور ایدی اول مبارک ضدالری

فوق الغایه کوزل ولطیف اولدینی حالده استماع اید نلرک قلوبنی تمامیله
 جذب و جلب ایله وضحک و خنده لوی تبسم مرتبه سنده اولوب بک
 زیاده کولد کلرنده مبارک دندان شریفلری کوریله جک درجه دن زیاده
 برکیمسه کور میوب مدت عمر شریفلر نده اصلا قهقهه ایله کولمک واقع
 اولیوب تبسم بیوردیجه فم سعادتلرندن و دندان لطفیلرندن لمعان ایدن
 نور و ضیا و اطرافده اولان دیوارلره ضیا و یرر و اغلاد قلمی وقت
 صوت ایله اغلیوب یواشجه صدا سز اغلر و صلاته شر و علرنده اول
 مبارک سینهلرنده خفیف چولمک قینارکی غایتله لطیف برصدا ظهور
 ایدوب بعد اکمال الصلوة بکا ایدرلرایدی بکلرندن سؤال اولند قده
 اصحاب کرام اگر بنم بیلدیکی سز لر بیلمش اولیدیکی: اصلا کولمیوب اکل
 و شربدن دور و کولکه السنده قائم اولیوب جبل و زرینه صعود ایدوب
 طاشلرایله سینهلر کونی د و کرایدیکی: بیورورلرایدی دارنیم جتنه حین
 نشریفلرنده لجه شریفلرنده یکریمی قیل قدر آق اولوب و کورن منورلری
 اوزون و غایتله موزون اولوب نور محض کی بارلر و مبارک اید سعادتلر
 اعتدال و زرملتم و کفی و اسع و برمقلمی قلم کی دوزکون و یومشوق و مریجه
 لطیفه سی مسک و عنبردن دها لطیف و کوزل ایدی و اسرار الهیه نلک
 خزینة جلیله سی اولان مبارک سینهلر معارف د فینه لری صحرا ی عرش کی
 وسعت معنویه ایله واسع و غایتله منور و ضیا دار و سینهلر سنک
 مافوقنده معتدل قیللر اولوب سائر لرلرنده خصوصاً هم لری اوزرند

و بطن سعادت نلرنده اصلا قیل و لیوب سینة سعادت نلرندن مبارک
 نافه لرینه قدر قیلدن خفیف بر خط مو هو مکی خط و ارایدی و مبارک
 کتف لری بینی واسع و لطیف صورتده یضی اولوب ایکی کود کلری اورتہ سندہ
 صول جانبنہ متصل تامنعب انواع معارف اولان یورد کلری قارشوسندہ کہ
 محل سلسله سامعی نبوت و رساله جلیله رسالت ذات خاتمت صفایله
 ختم و تمام اولدیغنی اشعار و تنبیه ایجون مہر مبارک نبوت ایله ختم و زین
 بیورلشیدی قول اصح اوزرہ مہر مبارک نبوتک کبری کو کوجین بیورلہ سی
 قدر و غایتله کوزل و منور و رایحہ طیبہ سی تعریف اولماز بردرجه ده
 ایدی امام ترمذینک روایتنه کورده مہر نبوتک باطنده • اَللّٰهُ وَحْدَهُ
 لَا شَرِيكَ لَهُ • و ظاهرندہ کہ جلد شریفنک اوزرندہ • تَجَمَّعَ يَا مُحَمَّدٌ فَاِنَّكَ مَيَسُورٌ
 تَوَجَّهَ حَيْثُ شِئْتَ فَاِنَّكَ سَنُصُوْرٌ • عبادات ظفر اشارت لری یازلشیدک
 شیخ ابوالحسن شاذلی قدس سده فخر کائنات اقدیمز حضرت لرنیک
 وصف جمیلندہ مُحَمَّدٌ بَشَرٌ لَا كَالْاِنْسَانِ • كَمَا اِنَّا قَوْمٌ حَجْرٌ لَا كَالْاَنْجَادِ •
 دیوبیور مشدر و بو کلامدن منفرم اولان جناب فخر عالم ملکی الباطن
 اولوب لی مع الله وقت لایسغنی • بیور مشدر کرجه ظاهری عالم بشریتندہ
 ایدی احوال بشریتدن هر حال که کند یدن صادر اولور ایدی امتنه
 مشروع اولمغیجون ایدی کند ی احتیاجدن دکلا ایدی بونی تأیید
 امام بوصری فصیده بریده سندہ بیور مشدر •
 دَعَا مَا دَعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمْ • وَ اَحْكَمَ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا وَ اَحْتَكِمِ

یعنی طائفه نصاری حضرت عیسیٰ حقّنده دعوی ایند کلرینی ترک
 ایله یعنی جناب حقدور دیمه و باطلد عوالردن برینی دیمه انلردن بشقم
 حقّ همایونلرنده ندرلو مدح و ثنا ایلسک ایله جمله سنه لایقدر و بیکه
 حقّله سوز بولوب سویلک خصوصنده کاقه زمانک شعرا و فصحا سی
 عاجزلردن دیمکدر حتی عصر همایونلرنده بولنان و بین الادبباء فصحا
 و بلاغتی مسلم عالمیان اولان جناب حسان و سائر شعرا ی زمان
 مدوح مکرم افندی می مدح و توصیف ایتک طلب ایتد کلرنده اول
 سه سالار صف اصفیانک میدان مداحنده کیت کک بدایع نکالری
 حقّیله عنان عباریه دسترس اوله میوب و بالاخره بونلرک جمله سی
 رکاب عجز واضطر ایده قاله رق ونه دیمه جکلرینی شاشروب نهیایه الامر
 کَانَكَ قَدْ خُلِقْتَ كَمَا تَشَاءُ • یعنی یا رسول الله بزسنک مدح و ستایش
 جلیکی ادا ایدر الفاظ کافیه و کلمات وافیه تدارکنده عاجز و قاصر
 قالدق و بزدن بشقه هیچ بر کیمسه نک دخی سنی لایق اولدیغک
 وجه و جبهی اوزره مدح و ستایش ایتک احتمالی یوقدر کویاک سن
 ارضوا یتدیکک صورت حسنه اوزره خلق اولندیغک اعترافیه اول
 مکمل موجودات واحسن مکنوناتک کمال جمال وحسن خصال بی مثالنی
 تعریف و توصیف ایلشرا ایدی حتی بلغای مشار الیه مدن کعب
 حضرتلرینک ابیاتدن بری بودرکه حضور سعادتده اذن رسول الله
 ایله قرأت ایتش لردر • إِنَّ الرَّسُولَ لَنُورٌ يَسْتَضَاءُ بِهِ مُهِنِدٌ •

مِنْ سُبُوْفِ اللَّهِ مَسْئُولٌ ۚ يَعْنِي تَحْقِيقًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضْرَتِ تَلَرِي
 بِرِنُورِ دَرِكَمِ اَنْكَلَه خَلْقِ ضِيَا كَسْبِ اِيْدِرَلَرِ وَجَنَابِ حَقِّكَ سَبُوْفَنْدِنِ
 بِرِجَكَلَشِنْ هِنْدِي سَبُوْفِيْدِرِكَمِ اَنْكَلِ شَرِيْعِ شَرِيْفِي نُوْرِيْلَه ظَلْمَاتِ كَفْرِ
 وَضَلَالِ مَنْدَفَعِ اَوْلُوْبِ عَالَمِ ضِيَايِ اِسْلَامِلَه رُوْشِنِ اَوْلَدِي ۝
 وَبِرِ وُجُوْدِ شَرِيْفِيْدِرِكَمِ بَرِهَانِ قَاطِعِ اِيْلَه حَقِّ وَبِاَمَلِ مَا بَيْنِنِ تَبِيْعِ هِنْدِي
 كَبِي فَضْلِ اِيْتِيْدِي دِيْمَكِ اَوْلُوْر ۝ رُوَايَتِ اَوْلُنُوْرِكَمِ قَصِيْدَهٗ شَرِيْفَهٗ فِي
 كَعْبِ حَضْرَتِ تَلَرِي قُرْاَتِ اِيْتِدَكَمَهٗ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَبَارَكِ ظَهْرِ سَعَادَتِلَرِنْدَهٗ
 اَوْلَانِ خَرْقَهٗ شَرِيْفِي كَعْبِ اَوْزْدِيْنَهٗ اَتَدِي حَضْرَتِ مَعَاوِيَهٗ خَرْقَهٗ شَرِيْفَهٗ
 اِيْجُوْنِ اَوْلَنْ بِيكِ اَتْجَهٗ كُوْنْدِرُدِي كَعْبِ حَضْرَتِ تَلَرِي اِيْتِيْدِي بُوْيُوْلَهٗ بِرِ كَبِي
 سَعَادَتَهٗ نَائِلِ اَوْلَانِ ذَاتِ خَرْقَهٗ سَعَادَتِكِ بِرِ بَارْجَهٗ سَنِي دِيْنِا وَ مَا فَيْتَا
 وَيْرَمَزِ دِيُوْا شَبُوْبِيْتَا اِيْلَهٗ جَوَابِ وَيْرُدِي ۝ دَكَشْمِ سَسَكِ چِيْمِنَهٗ
 عِنْبَرِ اَمِيْزِيكِ بِنُوْنِ دِيْنِيَايِ وَيْرَسَهٗ لِي وَيْرَمِ بَرْمُوِي نَاجِيْزِيكِ
 شَعْرَايِ عِظَامِ حَضْرَاتِي بُوْيَا بِيْدَهٗ كَمَالِ عَجْزِ وَ قِصُوْر لِرِنِيَا عِترَاقِ اِيْتِمَشَادِ
 اِيْكِنِ اِرْتُوْقِ بَزْمِ كَبِي عَا جَزَكَمِ بَضَاعِنَكِ وَصِفِ جَلِيْلِ جَنَابِ رِسَالَتِ
 پَنَاهِيْدَهٗ نَهٗ مَرْتَبَهٗ لُوْرَهٗ قِصُوْر اِيْتِمَشِ اَوْلِ جَعْفِي قِيْدَا اِسْتَبَاهِدِنِ اَزَادَهٗ
 سَعْلُوْمِ اَوْلَمَكَمِ جَنَابِ حَقِّ نُوْرِ فِي صَاحِدِي اَوْلِ نُوْرِ شَرِيْفِ اِصْلَامِ مَقْرُوْقِ
 اَوْلَدِي يَعْنِي جَمِيْعِ عُوَالِمِ ظَلْمَاتِ اَبَادِ نَابُوْدَهٗ مَسْتُوْرِ وَغُخْفِي اِيْكِنِ جَنَابِ
 حَقِّ نُوْرِ فِي رُوْشِنِ قِيْلُوْبِ صَحْرَايِ شَهُوْدَهٗ كُوْرُدِي وَبُو سَبِيْلَهٗ جَمَالِ
 اِسْمَادِنِ پَرْدَهٗ رَفْعِ اِيْتِيْدِي وَحَقَايِقِ اَشْيَا ۚ لِبَاسِ ظَهُوْرِ اِيْلَهٗ مَلْبُوْسِ

اولوب تجلی حاصل اولدی و هر حقیقت ضیق خفادن تنفس
 بولدی حرف ایکن کلمه و کلمه ایکن آیت و آیت ایکن سوره صور تنده
 تجلی قیلدی • و هر کس کندی حقیقتنی واسمنی بیلوب تدبیرده کار نه
 مشغول اولدی کما قال علیه السلام • إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فِي ظُلْمَةٍ ثُمَّ مَرَّشَ
 عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ اهْتَدَى وَمَنْ أَخْطَأَهُ فَضَلَّ
 خَلَقَ اللَّهُ نُورَ مُحَمَّدٍ مِنْ نُورِ جَمَالِهِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى خَلَقْتُ نُورَ مُحَمَّدٍ مِنْ نُورِ
 وَجْهِ كَفْتُ مَوْلَانَا چونکه حور رش نوره مُفترَق هرگز نکر در
 نور او • صاحب قمستانی باب الاذانه کز دن نقل ایدوب
 بو عبارده تیله خبر ویردکه واعلم انه يستحب ان يقال عند سماع الاولي
 من الشهادة الثانية صلى الله عليك يا رسول الله وعند سماع الثانية
 قُرَّةُ عَيْنِي بِكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ مَتَّعْنِي بِالسَّمْعِ وَالْبَصَرِ
 بعد وضع ظفر الابهامین علی العینین فانه علیه السلام یكون قائدا له
 الی الجنة انتهى بو قضیه نك تفصیلی بودرکه حضرت آدم بهشت
 آشیان ایکن فخر عالمک جمالنه مشتاق اولدی جناب حق دخی و لصور
 زیبای آدمک باش بار مقلزنده که طر نقری او زرنده تصویر بیوردی
 حضرت آدم اکا نظر نداز اولد قدده بی اختیار تقبیل ایدوب کوز لرینه
 سوردی حضرت جبریل امین بو قضیه دن فخر عالمی آگاه ایلد کد رسول
 اکرم بیوردیکه مَنْ سَمِعَ اسْمِي فِي الْاِذَانِ فَقَبَّلَ ظَفْرًا بِهَا مِثْلَهُ وَمَسَّحَ عَلَى
 عَيْنَيْهِ لَمْ يَغْمِ اَبْدًا • و علی روایت آدم علیه السلام فخر عالمک بجماله مشتاق

اولد قده نور مصطفی صلی الله علیه وسلم شهادت بر مغنده ظاهر
اولوب حضرت آدم اکا سلام ویردی جناب حق فرخ عالم طرفندن حضرت
آدمک سلامنی آدی چونکه سلام حضرت آدمدن صادر اولغله سنت
اولدی ورد سلام جناب حقندن اولغله فرض اولندی بوصولتده
تقبیل ظفر مستحبا ولدی • اَمَّا بَعْضُ عُلَمَاءِ مَكْرُوهُدِر بَوْمَقَوْلِهِ شَيْءٌ حَدِيثٌ
شریفده وارد اولمشدر دینلرک کلاملری صحیح دکدر مکر مراد لری
حدیث مرفوعده وارد اولماشدر دیمک اوله نیکیم امام سخاوی مقاصد
حسنه نام کتابنده لم یصح فی المرفوع دیمشدر بو خصوصده حدیث ضعیف
ایله ترغیب بابنده عمل جائزدر کما قاله النووی كذلك ابن حجر اصول حدیث
تجویزا یمشدر زیرا قواعد اسلامی هادم اولماد یغندن ما عدا نفع عظیمی
واردد از جمله کوزا غریب سندن خلاص اولنور مداومت اولدیغی حالده
صدیق اکبر دخی مواظبت بیورد لر ایدی • قَرَّةُ عَيْنِي بِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
فَإِنَّ أَبِي وَأُمِّي يَأْتِيَنِ اللَّهُ قَالَ كَمَا قَالَ الْحَقُّ فِي رُوحِ الْبَيَانِ ائِسْتَه بُو
نور احمد یرینی بوایه کریمه مؤیددر کما قال الله تعالی • اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ • النُّورُ بِالضَّمِّ بِالْتَرْتِيبِ آيِد نَلْقُ مِثْلَ الضِّيَاءِ يَقَالُ الضِّيَاءُ اقْوَى مِنْ
مِنْ نُورٍ وَلِذَلِكَ اصْنِيفَ إِلَى الشَّمْسِ وَالنُّورِ إِلَى الْقَمَرِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى جَعَلَ
الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرُ نُورًا وَذَكَرَ فِي تَفْسِيرِ عَيْنِي النُّورَ هُنَا مِنْ اسْمِ الْخَيْرِ
• وَقَالَ صَاحِبُ الْكُشَافِ اِي ذُو نُورِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَعْنِي نُّورَ
السَّمَوَاتِ بِنُورِ مَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالْأَرْضِ بِنُورِ بَنِي إِسْرَائِيلَ الْمُرْسَلِينَ •

مَثَلُ نُورِهِ هَايَ مِثْلُ نُورِ اللَّهِ • كَمِشْكُوتِهِ • وَهِيَ قِنطَرَةٌ فِي الحَائِطِ وَلَا يَكُونُ نَفُوزُهُ
 فِي الخَارِجِ فِيهَا أَيِ المَشْكَاةِ مِصْبَاحُ أَيِ الشَّعْلَةُ وَالضِّيَاءُ • المِصْبَاحُ فِي
 رُجَاجَةٍ هَايَ القَنْدِيلِ • الرُّجَاجَةُ وَهِيَ كَانَتْهَا أَيِ الرُّجَاجَةُ • كَوَكَبٌ دَرِيٌّ
 مِثْلُ نَجْمِ الزَّهْرَةِ المِضِيِّ • يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ رَينُونَةٍ أَيِ صِفَةِ الشَّجَرَةِ
 لِأَشْرِقِيَّةٍ وَالأَغْرَبِيَّةِ أَيِ فِي وَسْطِ العَالَمِ وَهِيَ الشَّامُ الشَّرِيفُ بِكَادِرِيَّتِهَا
 أَيِ الشَّجَرَةِ يُضِيءُ أَيِ مِنْ كَمَالِ صِفَتِهِ وَلَوْ لَمْ تَمَسَّهُ نَارٌ أَيِ زَيْتِ الشَّجَرَةِ
 نُورٌ أَيِ نُورِ ضِيَاءِ المِصْبَاحِ عَلَى نُورٍ أَيِ يَزِيدُ عَلَى نُورِ القَنْدِيلِ فَالنُّورُ •
 عَلَى أَرْبَعَةِ أَقْسَامٍ • الأَوَّلُ نُورُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَهِيَ يَظْهَرُ لِأَشْيَاءِ المَخْفِيَّةِ
 فِي العَيْنِ وَلَكِنَّهُ لَا يَنْظُرُهَا • وَالثَّانِي نُورُ البَصَرِ وَهُوَ لَا يَبْصُرُ لِأَشْيَاءِ فِي
 العَيْنِ وَلَكِنَّهُ يَبْصُرُ وَهُوَ أَشْرَفُ مِنَ الأَوَّلِ • وَالثَّالِثُ نُورُ العَقْلِ وَيَظْهَرُ
 لِأَشْيَاءِ المَعْقُولَةِ فِي البَصِيرَةِ وَيَدْرِكُهَا • وَالرَّابِعُ نُورُ الحَقِّ وَيَظْهَرُ لِأَشْيَاءِ
 المَعْدُومَةِ وَيَرَى رُؤْيَتَهُ سَائِرًا فِي الوجودِ وَالعَدَمِ • فَالأَشْيَاءُ مَعْدُومَةٌ
 فِي ذَاتِهِ وَلَكِنْ مَوْجُودٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ تَعَالَى وَهُوَ المَرادُ هُنَا • وَمَعْنَى لِأَيَّةِ
 اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ أَيِ يَظْهَرُ السَّمَاءَ وَالأَرْضَ بِكَمَالِهِ القُدْرَةِ •
 الأَزَلِيَّةِ مِنْ كَتْمِ العَدَمِ إِلَى وِجُودِ الصَّخْرَةِ كَمَا قَالَ فِي حَدِيثِ قَدْسِهِ
 كَتَمْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا الخ • مَثَلُ نُورِهِ أَيِ صِفَةِ النُّورِ مَنْسُوبًا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى
 المَرادُ مِنْهُ التَّعِينُ الأَوَّلُ بِعَنِ الحَقِيقَةِ المَحْدَى • كَمِشْكُوتِهِ أَيِ كَجَسْمِ النَّبِيِّ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيهَا أَيِ فِي جَسْمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِصْبَاحٌ
 أَيِ ضِيَاءِ النُّبُوَّةِ • المِصْبَاحُ فِي رُجَاجَةٍ الرُّجَاجَةُ أَيِ الضِّيَاءُ فِي يَاطِنِ

ولاية محمد عليه السلام كأنها أي نور باطن محمد عليه السلام • تَوَكَّبَ
 دَرَّتِي أَي مثل نور نجوم الشفاف • يُوقِدُ أَي يزيد نور محمد • مِنْ شَجَرَةٍ
 وهي كناية عن إبراهيم عليه السلام أي من شجرة الانبياء مُبَادِكَةٍ كَمَا قَالَ
 اللَّهُ تَعَالَى فِي حَقِّهِ وَبَارِكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ سُلْطَانِهِ • ذَيْتُونَةٍ أَي صفة الشجرة المناسبة
 بينهما يعني نبت الزيتون في الشام الشريف حتى يدعوهُ سبعين نبياً
 بالبركة وغرس هذه ابتداء بعد طوفان النوح وكذلك إبراهيم عليه
 السلام أوّل النبيين بعد الطوفان • لَا شَرْقِيَّةٍ أَي لا يبعده إلى طلوع
 الشمس • وَلَا غَرْبِيَّةٍ • لَا إِلَىٰ غُرُوبِ الشَّمْسِ • يَكَادُ زَيْتُهَا أَي محبته
 المخلدُ يَضِيءُ أَي من كمال المحبة وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ أَي لم يمسه محبة
 إبراهيم نار • وَبِجَمْعِ الْمَجْتَانِ وَهِيَ محبة إبراهيم ومحبته محمد عليهما السلام
 فلا حاجة إلى مس النار بل يوقد بنفسه نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ أَي يجتمع نور
 صباحة نور إبراهيم وملاحة نور محمد ويكون الملاحة منصيغاً بالصباحة
 بدر نور وپسر نور يست مشهور ^{نظم} آزين جافهم كن نور على نور
 بعد ذ نور محمدی که خلفاء راشدين حضراته استقال اتمشدر از جمله
 صدیق اکبر شاننده بو آیه کریمه نازل ولدیکه • وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَكَ مِنْ نِعْمَةٍ
 نَجْزِيهَا إِلَّا ابْتِغَاءً • انجق مرتبی جناب اعلانک رضاستی طلب ایچوندر •
 عن قریب روز جزاده اکا قیل لیهیدن اعطا اولنان ثوابه اول عبد
 اخلص راضی اولور خلفاء ثلثه نلک دخی حق عالیرنده آیه کریمه نازل اولشد
 اصحاب کالتجوم حدیث شریفی دخی کالدرینی علان ایدر مورد حدیث بودرکه

رجل حلف ان لا يطئ زوجته حتى حين يعني برجل يمين ايلديكه زوجته سنة
 وطي ايلمه برحين • بعاه رجل مذكوره ندامت كلوب دردنه دردمان
 ايجون حضور صديقه كلوب مرا مني عرض ايلد كده • قال افضل الامه
 على التحقيق سيدنا ابا بكر الصديق رضي الله عنه وطي التوفيق • اترك زوجك الى
 يوم القيمة و متغناهم الى عجز آيه كريمه سيله جواب ويرديلر • بعه حضرت عمر
 الفاروق حضور نده افاده حال ايتد كده • قال حضرت عمر اطلعت الشمس
 الفراتك الى سبعين سنة لبعينه حتى حين آيه كريمه سيله جواب ويرديلر بعاه
 حضور حضرت عثمان حكايه ايلد يلر سه • قال حضرت عثمان بن عفان
 عليه رحمة الغفران توتني كلها كل حين آيه باهره الشان ايله جواب
 اعطا ايتديلر ثم ذهب الى حضور علي رضي الله عنه فقال اسد الله الغالب
 علي بن ابي طالب كرم الله وجهه حضرت لري دخي ذهب هذه الليلة ديو
 فسبحان الله حين تمسون وحين تضحون • آيه كريمه سيله جواب ويرديلر
 بو قضيه مرضيه سمع حضرت فخر عالم اولدقه • قال كلهم صادقون اصحابي
 كالنجوم بايتهم اقدبتهم اهتديتم بيورديلر • بيت

مرجباي بيك مشتقايد بيوام دوست	نا اتم جان از سر غبت فدای نام دوست
والله وشيد است اتم هم جو بيلك ز قفس	طوطي لبعم ز عشق شكر و با دام دوست
اگر چه دوست بچيزي نمی خرد ما را	بجالی غموشم موی از سر دوست

بودخي مشهور در كه شير خدا حضرت علي المرتضى كرم الله وجهه جنا بلريك
 مبارك وجود شريف لرينه برغزاده بر قاج پاره تير جانكاه اصابت ايدوب

استحسان سعاد تیرینه بر وجهه تأثیر ایشکه شدتی وجعندن اخراج غایتله
متعسراً ولد قده اثنای صلاته اخراج ایدک ذیرا صلاوة وقت استغراقده
بجنود لق هنکامنده اخراجی آسان اولور دیو امر بیورد قلیرینه بنا، امثالاً
لامر العالی صلاوة متوجه قبله حقیقت اولد قلیری حالده جراحه اول اول
تیرلوی اخراج ایند کلرنده جریحه مبار کلرندن فوران ایدن خون کلکون
روان مصلائی کلزار بهشت اولوب صلاتدن فارغ اولوب نه خر بهشت
کبی سیلان ایدن خون غلغولی حکمتدن سؤال بیورد قلیرنده تیرمذکور لک
اخراجندن جریان ایدن دم مشکین در دیو جواب ویرد کلرنده قسم یاد
ایدوب ذره قدر اکاه اولدم بیورور بوقدر خضوع و خشوع و حضو
استغراق در کار ایکنینه جناب عالی جناب لردن منقولدر که فی العمر
مراد دلخواه اوزره ایکی حرکت ادای صلات ایده مدم بیور مشلر
روایت اولنور که امامین الهامین محمد و مین مکرمین مظلومین شهیدین
اعنی بهما حسینین لاحسینین رضی الله عنهما وعن ابویهما صلی الله تعالی علی جتیهما
حین صبا وتلرنده حضرت رسول اکرم برکون حضرت حسنک لب شریف لردن
بوس و حضرت حسینک دخی کردان عالی لردن تقییل ایدوب رایحه جتنی
استشمام بیور ملری اواننده جبریل مین دحیه الکلبی صود تنده نزول
ایند کده اول محمدوم مکرم لردن حضرت جبریلک جیب شریف لردن تقییل اید کل
فخر عالم افدمز منع بیورد قلیرنده جبریل مین بیورد یلر که ریحان جنت اولان
محمد و ملرک بن خادم لری ولد مکة حضرت فاطمه رضی الله عنها ایچه ده تمجد

نماز شروع ایدوب بعدالادامومحالیهمانک بکارنزد والدۀ محترمه لری
 راحتسزاوملریله بکاخطاب عزت واقع اولوردیکه یاجبریل نزول ایله
 تاکه فاطمه جاریم راحتسزاولدی حسینک بشکلین تحریک ایله بر مقدار
 والدۀ لری استراحت اینسونلر بن دخی وقت صبحه دک تحریک مه دایلردم
 منالقدیم بکا الیشقلردر عجم امراد لری ندر دید کلرنده رسول الله صلی الله
 وسلم بیوردیلرکه ذات رسالت عالیگزی دحیه ظن ایدر لر زبیرادحیه شام
 شریفدن کلد کلرنده کند ولرینه مناسب هدیه کتورد لر ایدی اولد مده
 جبریل امین جیب سعادت لرندن برقرمزى لما ایله برصالحم عنبر ازا ایتد کلرنده
 حضرت حسن عنبی وحسین دخی المای ا خذایتد کلرنده جبریل امین بکا
 ایتد کلرنده حضرت رسالت سبب حکمتدن استفسار لرنده حضرت
 جبریل ایتدیلرکه وقت قریبه حضرت حسنک رنگ رویی زهر ایله
 مانند انکور اولوب شربت شهادتی نوش اینسه کرکدر حسین مظلومک
 دخلون رویی ورد احمر مانند تفاح اولوب سراپای دم کلکون ایله عن
 قریب شربت شهادتی نوش اینسه کرکدر فی الحقیقه حضرت حسن
 شربت شهادتی نوش ایدوب حضرت حسینده داعی هنگامنده ایتدی ●
 بزم بلاده جام عشق شهادت نوش اینسه هنوز سکا نوبت کلما مشدر ●
 وساقع اجل سنی هنوز یاد ایده کلما مشدر عن قریب سن دخی بو شربت
 شهادتدن نوش ایدوب زمره شهدایه ملحق اولغله مراد کجه بو خوان
 مصیبتدن نصیب السک کرکدر دیو ختم کلام ایدوب مروچی پرفتوحی

اعلاى عليته عروج ايلدى رضی الله عنهما • بینه یوماً من لایا م
 حضرت حسین حین صبا وتلرنده حضور سعادتہ کلوبایتدی یاجدا
 ابو جهلك اوغلو بوکون برزینتلی ناقه یہ سوار اولمش ایدوب بکا کلام آمیز
 ایلہ رنجیده دل ایدوب خاطر م پریشان ایلدی بن دخی اولیہ بر ناقه استم
 دیو رجا و نیاز ایتد کلرنده فخر عالم بیوردیلرکه یابئی ایشته بن سکاناقه
 اولدم دیوید سعادتلرین ارضه وجه سعادتلرین ترابه وضع ایدوب
 رقبه سیادتلرینه رکبایتد کده حجر شریفده بر قاج دفعه سیر و حرکت
 ایتلریله اول محمدوم سامی ایتدی یاجدا ابن ملعونک ناقه سی ایک طرفه میل
 ایدوب عف عف دیونعره ایدر قتی سنک عف عفک در عقب رسول
 اکرم بمین سعادتلرینه شوقله بر عف ویسار شریفلرینه عشقه بر عف
 ایتد کده اهل ملکوتہ ولوله اهل جبروتہ غلغله دوشوب عرش اعظمی
 زلزله دی اوکته دخی بر شدتلی عف مراد ایتد کده در عقب جبریل امین
 نازل اولوب رقبه سعادتلی مساک ایدوب ایتدی یا محمد ربک تعالی
 و تقدس حضرتلری سلام ایدر اشبو تواضعک حد دن آشوب اهل
 سمواتی کریان ایلدی بوکامقابل جناب حق اولکی عفکله ناردہ اولان
 امتکدن نصفنی عفو دفعه ثانیده اولان عففکله دیکر نصفنی عفو
 بیوردیلر اگرچه دفعه ثالثه ده بردخی عفف دیمشل اولسه ایدیکر
 نازحیم ده قطعاً فرد واحد قالماسه کرک ایدی ولهدا امر ربانیله
 رقبه سعادتک امساک ایلدم بیورورلر امر نبی تبلیغ ایدر لرس •

حضرت حسین منطو ملک دشت کو بلاده حین شهادت لرزنده تکلم اییدی

ایمات

بَنِ نَهَالِ كَلَشَنِ عَدْلِ رِيَاضِ عَصْمَتَمْ
دُو كَدِيكُو: بَرِ بَرَاتُوبِ سَنِكِ سَتَمْ اَوْرَا قِي
حَالِيَا قَتْلَمْ قَنَاسِنَهَ قِلْمِشِ سِرْ غَلُو

شَرَفِ شَيْخِ شَيْسْتَانِ خِيَاك
اَي سَادَا اِهْمَانِي نَدْرُبُو نَجَه بَكَا جَوْرَجَفَا
قُوْدِ يَغِيكُو: تَهَا بِنِي غُرْتَدِي بِي بَرَكِ وَنَوَا

قَفِي مَذْهَبَدَه بِنَمْ قَطْعِ حَيَا تَمْدُرُ رَوَا

یزید حضور نده ام کلثوم زین العابدینک قلنه قصدا بند کوری چند
فربا دایله تکلم اییدی ای تندر

خَانْدَانِ اَحْمَدُ مَحْتَا دَه بِي دَا دَا اَيْلِدِكْ
نَا يَزِيْدِي دَه جَفَانِكْ كُو كَلِي شَا دَا اَيْلِدِكْ
كَيْمِ يَقُوْبِ بِيكْ كَيْمِهَ بَرِ بَتَخَانَهَ اَبَا دَا اَيْلِدِكْ
سَنْ دَخِي بُو ظَلَمِ اَيْلَهَ غَالِدَهَ بَرَا دَا اَيْلِدِكْ
حَسِيْنِكْ مَقْمُوْلِ وَنَسَلِكْ ضَايِعِ

اَي قَلَكْ شَرَمْ اَيْتِ تَمْدِي عِنْدَمْ كَرِي نِيَا دَا اَيْلِدِكْ
اَهْلُ بَيْتِ مُصْطَفَا يَه بِيكْ سَتَمْ كُوْرُو كْ رَوَا
بُوْتَمْ فِكْرُو وَبَا طَلُو اَنْدِي شَهَ بِي هُوْدَه دُوْرُ
اَي بَرِيْدِي دَه جَاهَرْ كَيْمِسَهَ بَرَا دَا اَيْلِمِشِ
اَنَا دِيكْ يَا جَدَاهُ يَا خَيْرُ مَرْسَلْ

حضرت زین العابدین دخی فصاحتی میدان عبادتہ بر اقوب حرارت عصمت
وجرات عروق ماشمی چوشه کلوب بی محابا دیدی ای یزید کمره بو
رسول کریم که ذکر ی زبور ی منابر در آیا سینک جد کیدر یا بنم و بو
صاحب شان عظیم که وصفی ورد اصاغرو اکا بردر آیا سکا می اقربدر
یا بکا • اگر دیر سلک بیلزم بو کال تجا هلد • و اگر دیر سنکه بیلورم •
آیا نه خیالی غلط و اندیشه باطلدر بو که زحارف دنیایی بی اعتبار

ایچون سرای عاقبتک ویران ایدوب نقد رسول الفی تشنه و حیران
 قیلوب و محدرات اهل بیتی نامحرمله شهردن شهره کزدیروب مبتلا
 محنت عزبت قیلدک ● اگر خلیفکده اثر اسلام واریسه ندر بو استخفاف
 نقیای اسلام ● و اگر یوق ایسه ندر بو مسجد و محرابی آلوده قیلوب
 عادت باطله یه قیام و اقدام ایتمک یزید اولدمده خوفه تابع اولوب
 رفع منطنه ایچون جمیع امرای شام و کوفه بی جمع ایدوب کویا افهار ناسف
 قیلدیکه بن حضرت حسینک قتلنه راضی دکلا ایدم لعنت عبید بن زیاده کم
 بو امر قیجه اقدام ایدوب بنی عراق و شامده بدنام ایتدی دیوعذر دلد

گفت شاهزاده

ای فلک بزکون بنم را بمله دوران ایتدک	دردی چوق ویزدک ولی درد کفر قات ایلد
هیچ بنم منزله مخلص فر جمع اولدی	بزانیکز ایله جمعیتیم پریشان ایلدک
نصیحت قبول ایتدی اول پلید	طوغر یلدی کندی اول یزید ●

لمؤنفته

قویاسک اگر یله پرتازه نهالی | بیوسه طوغر یلوز می آکله میثالی

لمحذره

برئیت و خارچی دده آم چون پنجه آسد ● خون حسین می طلبم یا علی مسدد ●
 ای عاشق مشتاق چون چرادن کج زیرا حکمت بالغه ربانی بنا، مکونات و قدرت
 کامله سبحانی مصورا شکل موجودات بویله اقتضا قیلدیکه بنه وجود بشر
 مظهر جمیع صفات اولوب گاه اطوار ستوده لری اعمال ذمیمه لرینه غالب

دوشوب رفعت اقتدار لری ملائکه دن اعلا اوله وکاهی افعال قیمه لری
 اخلاق حمیده لرینه فائق اولوب رتبه اعتبار لرین ابلیدن ادنا قیله ●
 وبعضی رباب حقایق که عالم کون وفساده انسان کبیردیمش بومعنا
 متضمندرکه صورت عالم همیشه متنوع و متلوندر کاهی مسند خلافت
 خلفای عدالت شعار و سلاطین رأفت دثارا و ملقه استقلال
 بولوبار باب کفر و طغیان مقهور اولور ● وکاهی سریرا یالنده ملوک جفا
 پیسته و حکام ستم اندیشه متمکن اولوب اصحاب عقل و ایمانی مغبون
 و مخزول قیلا ر حکیم مطلقه اعتراض وارد اولماز که حسین مظلومی
 اغله دوب یزید فاجری چرا کولدی زهیرا یزیدک ایام استقلال حکومتی
 جمیع افعال ذمیه بی جامع اولوب جهانی فسق و فسادله دارالفساد
 ایش ایدی ● و حضرت حسین مظلومک زمان استیلا ی مختفی ایدی که
 تمامه اخلاق کریمه به مظهر واقع اولوب عالم صورته مصیبت و
 ملالی کاله ایش ایدی ● کتب سماویدن منقولدرکه ● مَنْ أَحَبَّ صُوبَ
 عَلَيْهِ الْبَلَاءُ يَعْنِي يَرْبُدُهُ مَقْبِلَهُ مَحَبًّا وَلِغَيْهِ لِيَأْتِ بَوْلِي لِاجْرَمِ
 كُنْدُوسِينَ هَدَفَ سَهَامٍ بِلَا وَمَنْزِلَ نَزُولِ عَنَا قَيْلِدِي هَمَيْشَه سِيْرُهُ
 صِدَاقَتِ كَلْزَارِ طِينِدِه بَارَانَ بِلَادِنِ نَشُونِمَا بَوْلِي وَجِرَاحِ مَحَبَّتِ حَلْوَةٍ
 خَلْقِنْدِه آتَشِ مَحَبَّتِنِ دُوشَنِ اُولُورْ كِه ● الْبَلَاءُ لِلْوَلَاءِ كَالْتَّهَبِ لِلذَّهَبِ
 نَتِ كِمِ حَضْرَتِ اِبْرَاهِيمِ حَضْرَتِ اِسْمَاعِيلِهِ جِشْمِ اَلنِّفَاطِله اُولِ اَفْئَابِ عَالَمِ تَابِكِ
 صَفْحَه رِخْسَارِ فِ مَطَالَعِه قَيْلِدِ قِرَه سِلْسِلَه كَيْسُوْ مَشْكِ بَارِدِنِ هَر سِرْمُو

جاننه بر دك پيونده و شغسه جمال هر نوردن هر دشته شعاع بر عضوه
 بناد اولوب لذت ديدارنده محو اولدى • لاجرم سلسله غيرت عشق الهى
 متحرك اولوب رابطه محبت مجازينك انقطاعى لازم كلدى و معشوق
 مشفق عاشق صادق اغيار دن قطع ايتكم توجه فيلدى چون حضرت
 خليلك قلبى محبت اسمعيل مملو فيلدى • واقعه سنده ديوان قضاد ن
 حكم اولديكمه اى محرر سرا پرده خلت • واى مقتداى امت • اگر جاده
 محبتتمده ثابت قدم ايسك بدن غير يدن رغبتى فصل ايله و مفتونى
 اولديغك جگر گوشك دن رشته حياتنه تبغ انقطاع توصيل ايله حضرت
 ابراهيم عليه السلام اول خواب دن بيدا اولد قده هاجره ايتدى اى همسر
 مهربان اسماعيله تجديد لباس برله زيور ويركه دست هممانى اولور •
 حضرت هاجر مجسب الاشارة اول خور شهد آسمان لطافتك سنبلكيسو
 مشكيارين شان ليوب و اندام لطيفين البسه الوانله مرزين فيلوب •
 حضرت ابراهيم توديع فيلد قده اول خلت دخى بر رسن و بر تبغ دخى
 همراه ايله هاجردن هجرت ايليوب منه به تشريفلرنده حضرت ابراهيم تبغ
 چكوب بر رسن چوزوب ايتدى اى فرزند عزيز ناظم كارگاه حكمت
 و مصور صورت خانه فطرت دن ذبحكم حكم صادر اولمشدر بو خصوصه
 صلاحك ندر حضرت اسماعيل ايتدى اى والد بزكوار بو فرمانه موجب
 نه اوله خليل ايتدى محبت قبول مشاركت قيلمز و محبتده مشاركت مناسب
 اولناز غالباطغيان محبتك موجب تحريك غيرت حضرت عزت واقع اولدى

حضرت اسماعیل ایدی یا آیتِ اَفْعَلُ مَا تُؤْمَرُ کَذَلِکَ حضرت محبوب
 خدا محمد صلی الله علیه وسلم حضرت تهرینه دخی موروث اجداد کرامی اولوب
 محبت خدا جوشه کلوب یا محمد برقلبه ایکی محبت اولماز چونکه حسن بلرند
 تقبیل ایتدک حسین کرداندن بوسه لبِ حَسَنَه زهیر ویریلوب زهر
 ایله روی رنگی مانند انکور اولوب حسین دخی لون وجهی ورد احمر مانند
 تفاح اولوب سراپای دم کلکونه مستغرق اولوب حکم ربانی برینی بولسه
 کرکدر • ایدی کله لم مقصدا قصا من اولان شمائل شریفه • علی روایت
 آخری ظاهر جسم شریفی جسم کثیف کور نورسه حقیقته جسم لطیفانه
 بوجهندن نور نورده صور شمس عادت لرینی تصویره مقدر اولمز
 ایدی کرجه بریکسه دیسکه صورت نبی خدا و نمشدر فقد کذب
 و دخی وجود سعادت حرارت شمس تاثیر ایتما ایدی زیر اجناب پروردگار
 برسحاب خلق ایدوب هرمانده رأس شریفی او زمره سیر ایتدکجه
 اول دخی و سران ایدوب حرارت شمسن تقیه اولنور ایدی بر مرتبه
 سیر ایدر ایدیکه نظاره ناسده کان برجیل عظیم حرکت ایدر ایدی
 مهابتندن هرکسه دهشت و یروب قلوب کفاره خوف و خشیت
 دوشوب تدبیر لرنده عاجز فکر لرنده اعوجاج حاصل اولور ایدی
 وجه منیر لری بدردن انور وجهه سعادت لرینی شمسن اسرج ایدی
 حتی ام المؤمنین حضرت عائشه رضی الله عنهدان روایت اولنور که •
 صلی الله علیه وسلم لیلا من اللیالی خانه مه تشریف لرنده حالوکه یدمده

خرقه سعادت نری بولنوب دیکو ایکن قیام ایتد یکده جراح سنوب
 دستدن اکنه سقوط ایتد کده اول مبارک وجه سعادتک
 ضیاسی جدراک اربعه یم عکس ایدوب بیت منظره لمعان نور اولدوقد
 اکنه مذکور محفل سقوطدن اخذ ایدوب ثقب خیطه ادخاله
 و اخراج ایلدم دیونقل ایدرلر و وجود شریفلری و ورد احمدن لطیفه و سرد
 ابیضدن الطف ایلدی اگر در لسه رایحه سی مسکدن الطیب ایدی ●
 بر طریقدن سرد ایلسه بر نیجه مدت اول طریقدن رایحه لطیبه قطع
 اولماز ایدی وید مبارکه لر یله بر نیملک رأسنی مسرا یئسلر رایحه نفیسه
 رأس یتیمدن برخیلی مدت زائل ولماز ایدی ● انخاب شریفلری در زلره
 دوا و مریضلره شفا ایدی حتی فتح خیبر ده اسد الله الغالب علی بن ابی
 طالب کرم الله وجهه حضرت نرینک چشم شریفلرنده وجع مشتدا و لمقد
 صلی الله علیه وسلم لعاب شریفلریله مسرا ایتد کلرنده در عقب باذن خدا
 بَصْرَ بَصِيرَتِهِ بَصِيرَتِهِ قدرته تبدیل اولوب سایه حضرت رسالینا هیده
 قوه قدسیه ایله باب خیبری قلع ایلدی دکل باب خیبری قلع برندن
 قطع ایلمک مقتدر ایدی ● حتی روایت اولنور که در سعادتده کاین ایا صوفیه
 جامع شریفی بناسی ختامه رسید اولدوقده قبه طاق کسراسی التیام قبول
 ایتمکله قرال قیصر صاحب سعادت افندیمر دن لاجل التیام استمداد
 لعاب شریفلرندن بر قطره شریف ارسالا ایتد کلرنده اول مبارک لعاب
 سعادت کافور ایله بین التراب مخلوط اولدوقده بعدا لامتزاز قبه مذکور

التيام پزیرا ولدی العهده علی الراوی وینه روایت اولنور که مکة مکرمه
 طائفه صناده قدریشدن بر امرته بی فصالمه وزمامه وارایدیک هر
 کس شترندن احتراز ایده کلمشرایدی برکون حضور سعادته کلوب کوردرلر که
 صلی الله علیه وسلم طعام اکلایدرلر ندایددرلر که یا محمد سن ظاهرا واداشان
 دعواسی ایدرسک ولكن حقیقته کداسنکه حرکات و سکناتک و قیام
 و قعودک واکل و شربک عبدمملوک بکنر تا شاه بجا نوکداجا
 من الاین الی الاین ابن التزاین الشریا صلی الله علیه وسلم جواب بیوررلر که
 نعم بن برعبدمملوک شان عبدمملوک ندرکه مولاسنه بویل اطاعت
 ایدوب احسان بیورمش اولدیغی نعمت غیر مترقبه سنده تشکرده عاجز
 روی مزلتی درکاهی عزتنه وضع ایتک ذمت و فریضه عبودیتدر ●
 بعدنا مزبوره بیاطعام طعامه دعوت ایتدکده مزبوره دخی لاجل الافتخار
 افاده مرام ایتدیکه یا محمد اشبولقمه که هنوز دهانک مضغ ایتدکده در
 لقمه مذکور دی دهانکدن اخراج ایدوب دهاننه وضع ایدرسک ممنونه
 و مسروره اولورم دیدکده در عقب صلی الله علیه وسلم لقمه شریفی
 دهان سعادتلرندن بعدا اخراج لب نسایه القا ایتدکده اولدخی بعد
 البلع درونه وصول بولدقه لذا نذ لقمه قلبنه بر مرتبه تا اثر ایلدیکی
 قابل تعریف اولدی در عقب شرفا سلامیله مشرفه اولوب صفت
 شقاوتدن خلاصیاب برله زمره سعادته ملحق اولدی شویلیکه سحاب
 اغلدجه حین کولر ● طفل غلدجه طایممه ویرمز چونکه طفل اغلدی

طایفه مشفق شیر و بردی • ای نفس بارگاه عزتده سنده اغله که مشفق
 حقیقتك رحمتی جو شه کوز یا شبلیه باب مرحمتی کشاد • مفتاح سعادتی فتحه
 دریای رحمته بعد المستغرق • سبقت رحمتی علی غضبی • سزینه مظهر اوله سکه
 یوخسه بور زش و بوکد یش ایله سراخجام نینه منجر اولور بلیم • کفت نفس
 کوه قاندن آفرین اولسه دخی جرم ایلیل • دحمیک بحرینه نسبت انه شتی قلیل

کفت روح

جرمه طولیش کوزک قهر ایله ایت یا شک • کدیکه لازم اولان وار پیشه ندیم

کفت نفس

اوشول جیب ایدیکم شفاعت اولماز • انکله دفع ایده دزه قول مفتحیر

کفت روح

فضلیکه طوت دستیمی وقت دلدنه بنیم • لطف ایله باری بکا یا ذلّة القدم •
 اصحاب کرام خلفاء فحام خواجه کائنات زبده موجودات صلی الله علیه
 وسلم حضرت قلرندن استفسار ایتدیلر که یاخیر خلق الله حضرت یوسف
 علیه السلام می احسن یا ذات رسالتنا همکرمی احسن قال انا املح منه
 یعنی ذات ستوده شیم حسنه حضرت یوسفدن املحم بیوردی املح
 دیوناظرک نظرنده منظورک حسنی مز داد اولنه دیرلر کذلک صلی الله
 علیه وسلم حضرت ترینه نظر اولدقه وجه سعادتده نور احمدی لمعان ایتدکد
 ناظره قناعت کلیموب شمع حاصل اولماز ایدی • روایت اولنور که حضرت
 یوسف علیه السلام ملک شهره مالک اولوب سلطان مصر اولدقه

درون مصر و اکناف شهر و سائر بلاد لرده قحط و غلاییدی سنه ممتد
 اولغله سنه اولاده اهالی مصر جمع حیوانا تلیله حنطه اشترا ایدوب
 اول سنه ده حنطه مذکور ایله کفاف نفس اداره ایدر اولدیله سنه
 ثانیده اراضی لرله ● سنه ثالث ده املا کرلیله ● سنه رابع ده ذی قیمت
 مجوهرات لرله ● سنه خامسده امتعه لرله ● سنه ساد سده غلام و
 جاریه لرله ● سنه سابع ده کافه اهالی سریر معدلت قراره کلوب
 کند ولرینی بیع ایدوب عبودیتی قبول ایتد کلرنده حضرت یوسف
 کثرت موصوف حضرت لری دخی بعد القبول بر وجه عدالت اداره بیورد ^{قلند}
 مدت قحطه و ختام غلایه التي ماه و علی روایه اوج ماه قالد قده درون
 انبار لرده اصلا حنطه ودانه و سائر قالد یغدن کافه اهالی بار کاهی
 سلطنده فریاد و فغان لری کنکر آسمانه صعود ایدوب ارضده و حوش
 و طیور و مار و مور فلکده ملکله تأثیر ایتکله یا وحی مرتبانی قیاب عزتدن
 خطاب رفعت واقع اولدی که یا یوسف باقی قلان سنه ده دخی ~~لرده~~
 مصر جمال کالکی آنلره عرضه موقوفدر اراده ازلیم بر مقتضای حکمت
 بویله وقوع بولشد ر بیورد قلرنده امثال الالامر الرتانی حضرت یوسف
 کل یوم بر محل مرتفع ده جمال کالکی عرض ایدوب اهالی مصر اول وجه
 سعادت نه نظر لرلیله کل یوم شعبان اولور اولدیله ● وَقَطَعْنَ آيْدِيَهُنَّ
 آیه کریمه سی بونی مؤید در كذلك اصحاب کرامه دخی بدن لرینه جوع
 و ضمیر لرینه الم روحانی سرایت ایتد کده حضور سعادت نه کلوب اول

مبارك وجه سعادتہ ووجهه لطافه نظر يدوب فم سعاد تدن فضاحت
 بلاغته صدور و ظهور ايدن كلام كيام سعادت حديث شريفلى
 استماع لنده غداى جسمانى و غداى روحانيه شيع ورتيان حاصل اولوب
 كدورات قلبدن و غمومات بدن دن خلاصياب اولوب دنيايى فراموش
 احوال آخري مشاهده يا تجلى رتياى فنايى الله بقا بالله ايله معشوق
 حقيقه مستغرق اولوب ارجنايا لبال سزينه مظهر اولور ايدى
 ايسته بو سترى وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى آية كريمة سى مؤيد در ● روايت
 اولنور كه بلخ شاهى سلطان محمود غزنوى حسن خرقانى قدس ستره
 حضرت تيرينك زيادته كلكده اثناء مكالمه ده ابو يزيد بسطامى قدس الله
 اسراره حضرت تيرينك ذات و صفاتندن استفسار ايتد كلرنده قال مرشد
 كامل وارث بحقيقه المحمدية ● اِنْ نَظَرَكَ كَافِرٌ بِوَجْهِهِ فَقَدْ اسْتَمَّ بِلَارِئِبٍ
 يعنى بايزيد حضرت تيرى بر مرشد كامل در كه وارث حقيقه محمد يدر
 وجه شريفلى بر كافر كورسه شبهه سز شرف اسلام ايله مشرف
 اولور ايدى شاهى مشاراليه بتكرار سؤال ايتد يلر كه بونه محل اشكال در كه
 ايدرسين وهنوز معلوم مرشدانلى و لمديك بايزيد حضرت عليه السلامك
 خرمن معارفندن براد نادانم چين و باب مبلغ سماحتندن جوينده نان
 بر مسكيندر سبب ندر كيم حضرت رسالت اَوْجُ عَظْمَتِهِ سَيِّدِ الْاَنْبِيَاءِ
 و سندا صفا ايكن ابو جهل وجه حضرت رسالتناهي كور مش ايكن ايمن
 ايتيوب بايزيد ايسه حضيض نائنده ايكن نه سبب ندر كه بر كافر

وجه بایزیدی کور مکله ایمان ایلر دیوجولان ایلر سله چونکه جناب
 حضرت شیخ شاهی مشارالیه دن اشبو سخن درازی شم ایندیه
 بیوردیلر که ای شاهی نظر بین حضرت نبی علیه السلام جمله دن اشرفیتی
 اولینی و اخرینی جامع اولان علومینک کثرته بر بحر بی کراندر که انبیاء اولی
 العزمدن بر بنی ساحلنه واصل ولوب نهایتندن خبر دار اوله کلمه شدر
 ودخی حضرت رسالت سفینه وجود شریفترین دریای وحدته غرق
 ایدوب و قطر سین عمانه اولشد بر مغین وجود پرچودندن اثر کوستروب
 ولیکن حقیقتندن اثر کوسترمیدیکندن فضیلائی امتدن اکثر بی قمرینه
 واصل اوله کلمه شدر نه آنکه اوله بر کافر بی دین ابو جهل لعین مزبور ک
 نظری نظر بصیرت اولیبوب انحق نظر بین اولدیغندن صلی الله علیه
 وسلم حضرت لرینه ابوطالب یتیمی نظریله نظر ایلدیکندن دعوت اجابت
 ایتمشدر بوضو رده حقیقه کور مدیکی ثبوت بولینی در کاردر ●
 حضرت بایزید دخی وجود کوزه سین اول دریایه بر اقوب طولد قد
 علوم محمدیه نک بعضیسنه وارث اولخله حقیقت کوزیله وجه بایزیده نظر
 ایدن کافر مسلمان اولوردی دیمکدر ● کذا فی شرح شمائل الشریف والشفاف
 فخر کائنات افندیمرک اخلاق حسنه و تواضع لری بر جایه و بردرجه
 رسید اولشد بکه نبی مرسلندن بر بنی مرتبه مصطفوی رحایز اولمک
 مشوی شریفده مذکوردر که یومامن الا یام حضرت رسالت مسجد
 شریفده اصحاب کرامه احکام ربانی بی تبلیغ اثناسنده کفار دن

اون اشخاص کلوب یا محمد بزور غریب الدیاریز بواخشام بزوری مسافرتہ
 قبول بیور لورایسه ممنون و متشکرا ولوریز دیو تضرع و نیاز ایلد کلرنده
 اولدم منبع سخا و معدن عطا علیه اکمل التّحایا نعم قبول اولنور سیکر دیو
 قعود لرینه امر بیورد قد نصیحه اصحاب اجواده • اَکْرُمُوا ضَيْفَکُمْ
 وَ اِنَّ کَانَ کَافِرًا فَخَطَابِیْهُ لَطِیْفٌ بیورد کلرنده اصحاب جود
 موجود دن هربری برر شخصی خانه لرینه کتورب شخص عشره دن بریسکه
 غایتله جسته ده حضاجر وجود ده ثقیل غایتله اَکُولُ کِه تَسْعَةُ مَزْبُورِکُ
 اکل ایتد کلرین دفعه واحد ده اکله اقتداری و لمغله جسارت ایدوب
 کتوره مد کلرندن شخص مذکور تقسیمده صلی الله علیه وسلم حصه سنه
 اصابت ایلدی اولاخشام خانه سعادتده اهل بینه مخصوص اولان
 اطمنه کجمله سنی مسافر مزبور حمار و حشی کجه جمله سنی بلع ایدوب
 یمین یسارینه نظر ایدوب عبادها وارمیدراملنده ایدی مالک حاصل
 خانه سعادتده هر نه وادایسه پیل کبی سیلدی سپوردی وقت خاب
 کلدکده خاب کاهنه کتورلمسنه امر اولندی خادم دخی خاب کاهنه کتورب
 حق مسافرتی بعدالاد اجمرة شریفک قبوسنی قبادوب باب بیتی تغلیق
 ایدوب مفتاحنی الدی اول مهمان دخی جام خاب کوروب جاموس کبی
 هیرله دی نصف اللیلده خابدن ایفاظ اولدیسه کثرتی اکل حرارتندن
 تقاضا واقع اولوب یا باب دیو قویو قوشدی کوردیکه نه کورسه قپو
 قبالو یا مفتیح الابواب دیو اواز بلند ایتدیسه رسید امداد اولدی

تخیر و سرگردان فتح بابی وقت صبحه تعلیق المی واکداردن ایکل ایکل
 اکلہ دی کوزلرینه اویقو کیر میوب خاب غفلت ونوم حسرتله یاصبح دیو
 آینده ورونده دن طلبا مداد ایله اشبو مصراعی حسب حال یلرایدی
 این شبی آفزوندد فرخنده شبی • نه صدای شتر آیدنه تعالی عرب
 اول حالده ینه یتاغنه کیروب خاب واردی بعد بعد نوم غفلتدن
 ایفاظ اولدیسه کوردیکه نه کورسه کرک جامه خاب سراپای انجاس
 نجسله پر • اشبو نجالندن واندامتا دیو قپویه قوشد قده •
 کوردیکه قپو مفتوح یاسلامت نداسیله کاندن تیر چقار بکی
 فراره قدم باصدی بعد ذاصلی الله علیه وسلم صلاة صبحی ادا
 ایندکدن صکره خانه بنوته تشریف لرنده خامی مزبور دن مسافر
 مرقومک حالندن استفسار بیوردیلر سه اول خادم کستاخ دخی
 ایشته مسافرک حالدر دیو حضور سعادت جامه خابی وضع
 ایلدی اهل بیت اشبو حاله تعجب ایدوب سرخ روی اولوب سخن انکیز
 اولدی لر سه فان علیه السلام • هات المطهرة هات المطهرة یعنی صو
 قانی کتور پیک صوقانی کتور پیک خادم مزبور مطهره یی کتور دکده
 در عقب شمیر ذراع ایدوب اول مبارک ید پاک ایله ناپاک اولان
 حد فی تطهیر شروع ایلدیسه اهل جبروته ولوله آل ملکوته غلغله
 دوشدی و عترت بیت دخی فریاد و فغانلر ایدوب یار رسول الله
 اشبو یدکه یدالله در دست پاک مسایتمدی الا اشیا یی پاک مس

ایتدی جناب پروردگار شان نبوت کرده • وَمَا أَدْرَاكَ الْأُمُورَ
 لِلْعَالَمِينَ آیه کریمه سنای نزال بیوردی • ذات ملائک سیماتک عالمه
 مبعوث رحمتد لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ حَدِيثِ قَدْسِي
 فوق العاده سنجائی شریفک بالا سیله طغر المنش بو خد متکه خاد ملر
 کاریدر نه آنکه مخدوم مکرم یا خیر خلق الله ذات نبوتما بکن اشرف
 مخلوقات تتمه دور موجودات باعشایجاد • خلاصه مکوناستکون
 لطفا و کرما امر و فرمان بیوردک بوکار و مصلحتیه بزور مستحقین دیو
 فوق العاده تضرع و نیاز ابلدیگسته قال علیه السلام مَهْ مِنْهُ عِنِّي أَوِيلُهُ دَکَلْ أَوِيلُهُ
 دیمه بن بنم فعله دخل و تعرض ایتمین هرکارده بر حکمت خفیّه وارد •
 و هر حالده امت و اصحابه برارانه بی طریق و ادر دیو غشاله فراش
 اولدقه جمله اهل بیت و رای پرده ده مستور سکوت برله حکمت
 خفیّه نک جلی ولسنه چار چشم ایله مترقب و لدیلر • و فناکه مهمان
 فرار قطع مسافه ایدوب سیر حرکت ایدرکن جیبینی بو قلدی که سیم دن
 حمایلسی ضایعدر یاد نه کلدیکه حجره سعادته قالمش رجعت ایدوب
 عاجلاً خانه سعادته عودت ایتدیه کوردیکه نه کورسه کربک صلی الله
 علیه وسلم بالذات ید مبارکه لویه ایتمش و لدیغی حدیثی غسل ایدر لر
 اولد مده کند و لرینه معرفت لاحق و لوب خجالتدن ارض شق و لسه
 دخولی جانہ متت ایدی چه فائده که ملا ناسده رزیل و بدنام اولمغله
 یدنده اولان شیشلری یوزینه ادخال برله باشنی باب حجره سعادته کبش

واری و سروب و احسرتا و اندامتا دیو تیمار خانہ دن چقمش سلاسل
 پدندہ دیوانہ واری اغرنے کو پر مشرار سلان کی حیفروب کلین سمتمہ
 ضرہ رم طوقنور سز لڑہ دیو آہ و فریادہ باشلدی اهل طریق دخی شیش
 صوقیری و باشا و سرمہ بی بومماندن اخذ اولندی دیور وایت ایدر لڑ
 العہدۃ علی الراوی اولدمدہ صلی اللہ علیہ وسلم مہمانک ناصیہ سندن
 طوتوب در اغوش ایتدیسہ در عقب سکوت ایدوب قالدی برمدن
 صکرہ نظر ایتدیکہ رأسی ید سعادتہ یوزندہ اولان غبار ظاہری
 و باطنی مسخ ایدر لڑ ختام مسجده اول مرد مہمان بغتہ فاعلم انہ لایلہ
 الا اللہ دیو قیام ایدوب • اَشْهَدُ اَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ کَلِمَةُ الْجَنَّةِ
 بعد التکلم خاکبای حضرت رسالتہ باش قویوب نیچہ غزالردہ میدان مضام
 هَلْ مِنْ مَرْبِدٍ نَعْرِهٖ سِی کَنْکَرُهٗ اَسْمَانِهٖ صَعُودِ ایدوب بویوزدن سیفنی
 ساق عرشہ آصدی بعد ذاغزای صغردن غزای اکبرہ رجعت ایدوب
 نفسایله مجادلہ و محاربه یه شروع ایلدی بیت بُوْنَ نَفْسِیْ اَمَّارَهٗ مُزْ
 وَعَظِیْمَ قَبُولِ اِتْمَدَی • جَهْلِی اِیچُون دِر کَنَهٗ مَزْ نَصِیحَتِی هِرْمَ ل
 و منها حلیتده اول درجه یه واصل اولمشدر که رسل گرامدن بررسو
 کعب سعادتہ واصل اولما مشدر حتی عم محترم لری بو طالب حضرت لری
 دار بقایه رحلت لرنده رحلتک فرداسی کوفی ابو جهل و عوہ نه سی مکہ دفع
 هجرت ایلہ دیو اذ او جفا و اطالہ لسان ایدوب اول ملعون مزبور
 وجه سعادتہ انداخت سنک ایدوب عوہ نه فجر سی دخی پای سعادت لرن

مجروح قلوب نعل شریفی دم سرخه ملوا ولد قدہ بیت شریفہ
 ظہر سعادتین استنادایدوب عموجہ سی وفاتایدن ذاتک حال
 وشانی بویله اولوردیو ● انا بئتم اهدی قومی فائتم لا یعرفون دعا بیله
 جناب حقہ تضرع و نیازایدرا ولدیلر اشبود عامحضا حلیتدن
 نشئتایدوب امت دعوت حقندہ مرحمت بیورمشلردر آمانوح
 علیہ السلام قومندن اذا وجفا کوروب دعوتہ اجابت ایتد کلرندن
 بدعاه حضرت نوح علیہ السلام ایله طوفان بجره عرقا ولمشلردر
 حضرت موسی علیہ السلام دخی نشئه سندہ غضب رحمانی غالب
 اولغله شانلرنده ● وقولاله قولاً لیت لعلہ یتذکر او یخشی آیه کریمہ سی
 نازل اولدی که احکام الهیه بی عباده تبلیغ ده اسلوب حکمانہ وصفت حلد
 ادا بیہ اشارت اولدی ● واما سیدنا سید الکمل صلی الله علیه وسلم
 حضرت تلمینک طبع هما یونلرنده غایتله حلیت غالب اولغله شاننده
 وان غلط علیهم آیه کریمہ سی نازل اولدی ● بر مقتضای آیه کریمہ جمله انبیاء
 اوزرینه حلیتی غالب اولدیغی درکار اولدی اشبو حلیت نه حلد مرکه
 سدره منہا ذات مقدس لرینه سرفرو ایتمشیکن صناید قریشک
 اذاء وجفا سنه تحمل ایدوب هدایتلرین ارضو ایدوب دعا ایدرلر
 ایدی ● ومن خصائصه فخر عالم افندیز بیوردر لکه ای امت اصحابم
 ادای صلاته شروعده صفلر یکنی تعدیل وتسویه ایدک زیرامقابلده
 کوردیکم کی خلفده دخی سز لری اولیجه رؤیت ایده رم بنم ایجون امام

وقدام و خلف ستیاند ر اشبو حدیث شریفك شرحند محمدین عظام
 برینجه تا ویله ذاهب اولمشلردر از جمله قسطلانی شرح بخاریده صلی الله
 علیه وسلم حضرت تلمینك منكبهُ شریفارنده درو چشم اولوب نكله نظر
 ایدر لرایدی دیو ذکر ایدر لر بعض شراح دخی بصیرت کوزیله رؤیت ایدر لر
 ایدی دیو تفسیر ایتشلر • انا شیخ الاکبر قدس سره الاطهر فتوحانده
 بیان ایدر لر که صلی الله علیه وسلمك وجود سعادت لری جسم کثیف اولوب
 جسم لطیفدر که آینه مجلایه بکوزفتی جانبدن نظر اولنورسه رائی نظر
 ایندیکی اشیائی کوره بیلور وجود سعادت دخی عین نور اولدیغندن
 جهات سته یه نظری تعلق ایدر • ولهذا قال علیه السلام • تَحْنُ مِرَاتٌ
 مَجْلُوَةٌ قَدِيرِي النَّاسِ صُورَتَهُ فِيهَا • اشبو حدیث شریف بو مدعا مزی مؤیددر
 انتهی کلامه • صلی الله علیه وسلم لیلهُ معراجدن عود تارنده صناید قریش
 مسجد اقصانك جدران اربعه مع سقيله درون مسجد ده موجود قلیل
 وکثیرندن استفسار لرنده نخر عالم افندی مز جمله سنه یکان یکان جواب
 ویرد کلرنده استغراب ایدوب انکشت دهان اولدی لر اشبو حدیث
 دخی اولی تا اید ایلدیکی مبرهندر • حضرت عائشه رضی الله عنهان •
 روایت اولنمشدر که صلی الله علیه وسلم صلاته شروعلرنده حضرت رسالتدن
 بشریت سلب اولنوب ملکوتیه قدم با صد قلرنده بر وجهله فرقایده مز
 اولور ایدم مبارک قلب شریف لری چولمك ایجنده صوقینار کئی غلغل
 ایدوب صدا ویرر ایدی ولهذا قال علیه السلام • لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعَمُ

فِيهِ مَلَكٌ مَّقْرَبٌ وَلَا نَبِيَّ مُرْسَلٌ • اشبو حديثك تفصیلاً واسطه كتابه
 كلسه كر كدر ايمدی حضرت رسالته بو حاله بر كيمسه بشرديسه
 فَقَدْ كَفَرَ • ومن خواصه ترك اكل و شربده دخی بر جايم رسيد اولمشدر كه
 تعريف حد دن بيرون در شويله كه صوم وصاله دوام ايتد كلزده بر نيجه
 ايام اكل و شرب بعد الفرموش صفت بشرت ذات شيملر دن زائل اولدقه
 اصحاب كرام رجا مند اولديلر كه ادا ده سنیه كرا اولور سه بزلد دخی صوم
 وصاله دوام ايدلم • قال عليه السلام لا تُواصِلُوا قالوا كُنْتَ تَوَاصِلًا
 يا رسول الله يعني سن مواصلت ايدرسك قال عليه السلام اِنِّي اَبْتُ
 عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي يعني ربم تعالی و تقدس حضرتلری عند نه
 ضيف مكرم اولديغدن جناب حق بك اطعام واسقا ايدر لَسْتُ
 كَهَيْئَتِكُمْ يعني بن سزلك شكل و شمائلی كبی اولدم بو حديث شريفك
 شرحنده شارحلر بر جوجه معنا ويرمشلردر • از جمله قسطلانی
 شرح بخاریده صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه جنت طعامی اعطا اولنوردی
 دیو طعام جسمانیه ذاهب اولمشدر • بعض شراح دخی طعام روحانیه
 ذاهب اولمشلردر • تاشیخ الاكبر كبریت الاحمر عنقا نام رساله سنده
 بیان ایدرلر كه طعام دن مراد عشق ربانیدر اول جايم رسيد اولمشدر كه
 فخر كائناتك سرا پای وجود سعادتلرینه محبت الهی و تجلی ربانی عكس القا
 اولمشيد بکه مدتی جياتنده اصلا و قطعاً م سعادتنه برلقه وضع ایتسه
 دخی جای تجی دكل ایدی زیرا محبت ايله آلوده اولان بدن سعادت

مطل

طعام جسمانی و روحانیدن استثنای عقل ایله مستثنادر حضرت
 رسولک اکل و شربی بحسب البشریت در نه آنکه بحسب ملکوتیه اگر چه اکل
 و شربی ترک بیورسلا ایدی قوم عیسایک حضرت عیسی حقیقه ذاهب
 اولد قلمی ثالث ثلاثه کلاماری بوا متدن دخی متوهم اولان واهنک و همنه
 شاید و هم مذکور کلور دیو واهمک و همنی دفع ازاله ایجون اکل و شرب ایدر
 اولدیلر . شنبلا بریکمسه غایت اصحاب ثروتدن اولوب کل یوم ایراددن
 التون قبض ایدر اولسه ذهبک کثرت محبتدن وانکه مشغول و لغله
 بر نیجه ایام اکل و شربی فراموش ایدوب حب ذهاب ایله نفسه غدا
 کلد یکنی بر نیجه اغنیایا تاجر به ایتشردر بو خصوصی مفلسی منکرین اولنلر
 اصحاب ثروتدن اولد قلمی و قنده تاجر به ایدوب ازاله شبه ایتسونلر
 لکن خوف اولنور که کثرت حب مال ایله اوتاده ربط اولمش حمار کبی
 آج و صوسز حریر بوجکی کبی مال ارا سنده قالوب فوت اولد قنده روحی
 ایجون وارث فاسقلری پیرمغاندن شراب لوب بنت العنبه داماد
 اولوب وقت زفافده مقام عصیانده تشکر ایدوب سایه پیرمغانده
 ارشاد اولور لرا شبو مصراع و اوسیاقت کبی نه خوب بوزلدی بومقامه
 دور لعلدن باش اکنم باده کلفامه بن ● سایه پیرمغانده منت ایتیم جامه بن
 ● و لک الخیار الوبال علیک استرسک بوشرابی آل کربونی قبول ایترسک
 ذکر آتی حدیث شریفده اولان شراب حقیقتی آل ● و مرد فی الاخبار قال
 علیه السلام عُرِضَ لِي فِي لَيْلَةِ الْأَسْرِ قَدْ حِينَ الْأَوَّلِ مَلُوءًا بِاللَّبَنِ وَالثَّانِي

مملوءاً بالخمر فخيرت أخذت اللبن وتركت الخمر لاختيار امتي • المراد منه
 عشق ربانی فافهم • ومن خواصه • منبع النور ومعدن المنیر سید
 البشر شفیع روز محشر صلی الله علیه وسلم قضای حاجت ایچون طشره
 چقد قلزنده قعود ایتد کلری محل تفتیش اولند قده قازورات کی شیلر
 قطعاً مشاهده اولماز ایدی بو خصوصه فقهاء عظام جواب
 ویردیلر که تراب آنی بلع ایدر ایدی ویا خود بو مثللی شیلر جئنده اولدیغی
 کی دار زیاده دخی ذات ستوده شیمه لرنده بولندی ویا خود اول
 حالت تر ایله زائل اولور ریحه عرقیده خی مسکن اطیب ایدی یوما
 من الايام وجود شریفینه حاطاری اولوب حسب البشر مزاج جسم
 شریف اولد قده تحت سر یرده لاجل البول بر قاروره وضع اولنشدی
 صحابه وایم صوفیله درون قاروره موجود بولی نوش
 ایتد که مدت عمرنده اوله بر ماء لذیذ موقو اولدیغدن عذوبتی
 دماغنده باقی قالدی فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندیمر بیوردیلر که
 درون قاروره کائن بول تولدی اولدخی یار رسول الله نصف اللیله
 صوفیله نوشل یلدم دید که تبشم کان اولوب بیوردیلر که الی المات
 جمیع امراضدن سالم اولسک کک نفس الامر قضیه دخی بر منوال منطوق
 شریف بولجه وقوع بولدی • و ذکر فی کتب الفقه کل بول نجس ابوله
 صلی الله علیه وسلم و کذا منه و محالیه عبد الله بن ذبیر و حضرت علی
 دم سعادتیی نوش ایتد کلر نه میان شربده بوندن احلی بر اشربه نوش

مدح حیاتمده دماغده اولان لذت فراموش اولنمادی دیورد وایتایدیرلر
قال احسان بن ثابت رضی الله عنه فی مدح النبی صلی الله علیه وسلم ●

<p>بِرُّهَا نَبِيَّ وَاللَّهُ اَعْلَىٰ وَاَعْجَدُ مِنَ اللَّهِ مَشْهُورٌ يَلُوحُ وَيَشْهَدُ اِذَا قَالَ فِي الْخَيْسِ الْمُؤَدِّيْنَ اَشْهَدُ فَدَّ وَالْعَرْشِ مَحْمُودٌ وَهَذَا مُحَمَّدٌ</p>	<p>اَللّٰهُمَّ اِنَّ اِلَهَ اَرْسَلَ عَبْدَهُ اَعْرَضَ عَلَيْهِ لِلسُّبُوَّةِ خَاسِمٌ وَضَمَّ اِلَيْهِ اسْمَ النَّبِيِّ مَعَ اسْمِهِ وَسَقَّ لَهُ مِنْهُ اسْمُهُ لِيَجِبَ لَهُ</p>
---	--

سئلت عائشة رضی الله عنها عن خلق رسول الله فقالت كان خلقه
القرآن ● روى عن جابر رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال ان الله بعثنی لتمام مكارم الاخلاق وتمام محاسن الافعال قال
بعض العارفين قدس الله اسرارهم ● لكل نبي في الانام فضيلة ●
وجملتها جموعة للمحمد ● وفي التأويلات النجیة كان هو القرآن كما قال
العارف بالحقائق ● انا القرآن والسبع المثاني ● وروح الروح لا روح
الا واني ● وكما قال الجنيد قدس سره كان على خلق عظيم ● لمجوده بالكونين
له همم لا شئها يكبارها ● وهمة الصغرى اجل من الدهر
اعلم اي خطاب شانندن اولان تميز طالب و مرید راغب معلوم عايلكن
اولسونكه جناب حق و قیاض مطلق رسول اكرمنه و محبوبی محتر منه
محبت عليه سى علم اذليده اراده سنیه سى تعلق ايتشدركه رسل كرامدن
بر نبی تجليات ربانيه واصل ولما مشدر بوتقدیرجه امت مرحومه
اوزرينه دخی فوق الغايه محبت مكلده بولنق فریضه ذمتد ندر ●

عند اتفاق العلماء محبة الله ومحبة رسول الله ايكي قسمه منحصر در قسم اول
 فرضدر • وقسم ثانی مستحدر فرض اولان بودر که جناب حقه
 او امرينه امثال ونواهي سندن اجتناب وقد رينه رضا ووزره اولغ
 باعث اوله • بر شخص که فعل حرام ايشليه يابروا جبي ترك ايليه محبت الله
 تقصيرينه دلالتدر زیرا هوای نفسين محبت خدايه تقديم اينمش
 اولور وليکن عبد مؤمنی ايمانندن اخراج ايتمز اشبو محبت ناقص
 المحبة در • اما بالکلیه اسم محبا طلاقندن خارج اولماز چونکه تحریم خمر
 حقند • آیه کریمه نازل اولدقد نصکره بر شخص شرب خرايدوب حد شرب
 اجرا اولدقد نصکره حضور سعادتده اصحاب کرام شخص مزبور حقند
 لعنت ايتدکلرنده **قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا تَلْعَنُوهُ فَإِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ**
 ايمدی بو حدیث شريفدن معلوم اولديکه ارتکاب معصيت محبتی بالکلیه
 ازاله ايتمز عنداهل السنة والجماعة • قسم ثانی مستحبا ولان اول محبتدر که
 نوافله مداومت وشهاتندن اجتناب خضوع وخشوعده راسخ اولان
 ذواتدر که بونلرک حقلرنده اشبو حدیث قدسی وارد اولمشدر •
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى مَا زَالَ الْعَبْدُ يَتَّقِرُّ بِيَّ بِالنَّوْافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ یعنی اداء
 فرائض جناب حقه احب اعمال اوله بوتقدیرا ووزره نوافل جناب ذات
 جل وعلانک عبندن محبت ايمه سين مفيد اولوب فرائض مفيد اولديفنند
 اشکال ايدنله جواب ويريلور که نوافلندن مراد مع الفرائض اوله
 بوتقدیرجه سبب محبتينه فرائض اولمش اولور ذیل حدیث **فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ**

كُنْتُ سَمِعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يَبْصُرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا
 وَرِجْلَهُ الَّذِي يَمْشِي بِهَا علماء ظاهر اشبو حدیث شریفک معنای شریفند
 اختلافاً و اینمشلردر عند البعض علی سبیل التمثیله قائل ولوب معناسی
 بنم امرمه اختیارده بن آنک سماعی و بصره ویدی مثالی اولورهم طاعتی
 سَوْر و خدمتی اختیارایلر اول عبیدکه جوارحنی سودیکی کبی یاخود
 بالکلیه کورمز الای بنم امرایتدیکی کورر و یاخود بن اکا نصرته و معاو^{نده}
 سمع و بصر ویدی کبی ولورم ● و یاخود حذف مضاف اوزره کُنْتُ
 حَافِظٌ سَمِعِهِ وَبَصَرِهِ ● و یاخود سمع مسموع معناسنه اولوب مصدر
 مفعول معناسنده اطلاق جائزدر ● مثلاً ضرب الامیر دیرلر مضروب
 معناسین مراد ایدرلر ● یعنی بن عبیدی سودیکم زمانده اول سماع
 ایتمز الای بنم رضام آنده اوله ● و عند البعض مجازدر یعنی عبیده اعانند
 عبادتدر کانه عبیدی اول آلت منزله سنه تنزیل یلرکه آنلرایله استعانت
 اولنه الله اعلم براده عند العارفین بوکاقرب فرأض تسمیه ایدرلرکه
 مشوی شریف و فصوص اوزر لرینه اولان شرحلر مزده مفصلاً بیان
 اولمشدر ● بعد ااشبو محبتدن محمد خلق اولدی سایه حضرت
 احمدیده خلتندن دخی خلیل خلق اولدی محبت ایله خلتن جمع اولوب
 محصول محبت نور علی نورا اولدی مزج اولان خلتن دخی اخلاق محمدیله
 متخلق حلم احمدیله متصف اولدی ● پدری نور و پسر نورست
 ازین جافهم کن نور علی نور ● بواجتماع نورین واقتران سعیدین دن

مقام محبوبیت محمدی درجه علیا به رسیده اولوب و معامله دو طوق
 عبودیت دن بر طوق کلدی • روایت اولنور که نمرود مردود حضرت خلیلی
 منجلیغه طرح اولمنسنه نادیم اولوب خدامنه امرایلدیکه حضرت ابراهیمی
 ناره الحقا مرندہ تأخیر خیر کورینور شمذیلک مساهله اولسونکه
 ابراهیم فی نفس الامر مقبول التبیرة وصاحب الامانة مرضی الافعال
 وحسن الخصال ذواتدر • اگر معبودم اولان اصنامه شتم واهانتی ترک
 ایدر سه بو خصوصه مقبول حضرتتم ومقرون قر بتم بلکه سر قرانم
 اولوب التفات ربوبیتمه منظر اولغله الم جسمانی وکدورات روحانیه دن
 خلاصیاب ولور اولوجهله نیجه الوهیتمدن کریبان تخلص یلیر •
 شاید عنادنده مصر اوله جق اولور سه بحق صنم قبضه قدر تمه مورد
 ضعیف کی قبضایدوب سر مقطوعین جسدندن جدا ایدرم دیو فرمان
 ایتمکه اول بیک مذکوری کورد کده درون دلدن اول او او حلیم
 بر آه چکد کده قیاسایتدی لیر که اهل اولاد وعشائرنندن افتراقه بو اهانته
 احتراقه فریاد ایدر اوله اشته غنیمتد صنمه شتمدن رجوع طمع کله
 دیو ایتدی لیر یا ابراهیم بوکه مقام غرغره وجان عزیز حلقومه آه سرد
 سود مند اولماز چونکه روح عزیز وجان لذیز در کندی یدکله رسن
 چکوب زلف منجغبر بردار ایلمه نمرود کراهدن بالجمله دجا والتاس ایدرم
 والی الان جرایمکن واز چوره لم بروجه سابق ایتش اولدیغ دعوا بلادیلد
 فراغت ایدوب ارتکاب ایتش اولدیغ فعل شنیعه به استغفار ایله دیدکند

آندن اشد برآه دخی سرد ایلدیکه ارضه بشر بلکه ماد سور فلکده
 ملکرا غلیوب بوقضیه نامرضیه دن اهل ملکوته غلغله آل جبروت
 و لوله دوشوب اهل لاهوت تفکی سینه دوکوب نی کبی اکیله دی
 اشبو حسر تله یوردیکه ای کروھی بی آگاه وای غافلان نانتباه ●
 حیات فایه ایچون حیات باقیه منجیه نک سرموینه دنیا و ما فیهای
 دکشم بنی بو طریق مستقیمدن آلی قویوب حقدن رجوع روا کور ریزن
 اشبو منخیق واسطه سیله مرادم حصول بولمق مطلب اعلا و مقصد
 اقصامه واصل و لمق محلنده بنی القای موجب التفاندن تأخیر ایتکله
 باب جفا اوزره جفالرایلسر دیو پیونده قیل و قال ایلدکده اول
 کروھی بی انتباه علی حسب الجمهاله اشبو کلام سعادت قی سفاهته حل ایدوب
 دیدیلر یا ابراهیم ناصحک بندندن اعراض کار عقل دکلد رنصح حتی
 قبول ایتک سیرت حسنه و اسلوب حکمانه دندر حضرت خلیل خلت
 یوردیلرکه اگر محبتده صادق عیار کوز و ارایسه همان همتکر بو اولسونکه
 بنی طریق هدایتدن دور ایتیه سز دیو کلام سعادت قی ختام بولد قده ●
 بونلرکه اول خلیل جلمدن جواب یاسالد قلرنده در عقب بازوی ذورایله
 منخقدن پران اولیجی حضرت جبریل امین آصف کرین چاکریک رب العالمین
 فرمان ربانی یله پرواز سربعله نزول ایدوب ● قال یا ابراهیم سئل حاجتک
 یعنی بودم وقت حاجت در دیله دیوارائی بی طریقه ترغیب ایتدکده قال
 أما لیک فلا یعنی اصلا سندن حاجتم یوقدر دیو بویله بر محل خاطرده

التجا ایتکه عاراید و کنی حضرت جبریل امین فهم ایتد که • قال حاجتک
 عن الله تعالی یعنی حاجتکی جناب پروردگار دن طلب ایله فرصت فوت
 اولادن فقال حسبی عن سُؤالی علمه بحالی • یعنی حضرت فعالم مطلقک
 بنم حال عاجزانم علی سؤالمدن مغنیدراشبود مده حضوره مانع اولوب
 بکاصداغ ویرمه دیو کلام سعادتین اعلام اید بچک همان سماء عنایتدن
 سبحان ارادت مترکم اولوب • قُلْ يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا • خطاب
 مستطابی ناز لا ولوب سمدان امطارا لطافن صب ایتکه نار نمرود
 اول جهنمه منطقی و منتهی و منتفی اولدی ای نفس سن دیمکه حضرت
 خلیله نمرود پلید عنفله بو حقارتده بولندی زیرا بوکاتسلیم دیر لر
 تسلیم اولدرکه عالم غیبدن ظهور کلان اموره راضی و لمقدر اول
 خلیل خلت جناب حقه تفویض مورایتد که اشبو سعادت و اصل اولد
 عبدک شانی چون چرادن و از کجوب حقه تفویض مورایتک فریضه
 ذمتدر مثلا حوادث و نوائب روزگار ایله حرث و نسلک و کار
 کسبک هلاک اولسی و قنده حکم خدایه رضا و یروب ترک اعتراض
 ایده و بلا اضطراب و تألم انقیاد جانبنه کیده ایسته بو تسلیم درکه
 اول ذات میسرا اولور که قضا و بلانک و قوع مشیت خدایله در
 و مشیت خداعلم و حکمه تا بعدر حکمه اولان شیء عبثا و لماز و حکیم
 مطلقه اعتراض لازم کلنم چونکه ستری معلوم اولمیان شیده عبدک
 شانی تسلیم اولمقدر و قضای حقه کند و بی مطیع قیلمقدر تسلیم

مرتبه سنده اولان ذاتك شانی بودرکه اگر بو عالمده عقله مخالف
 و قلبه مزاحم و حضوره مانع بعض احوال کورسه مثلا شاهي ظالمك
 ملك عادلہ ظفر بولمسی و یا خود بر امتك انبیایه اذا قیلسمی و یا خود
 بر جاهلك بر عالمه غالب و لمسی و عالم و عاقلك ذلیل و محروم قالمسی
 و بونرا مثالی عقله مخالف و قلبه مزاحم هر نه شیء کورسه و هر نه احوال
 مشاهده قیلسه اعتراض قلوب پراکنده خاطر اولمیه زیر ابوجه سی
 کماکان واجب لوقوعدر و مقتضیات حقایق و استعداد در ●
 و دو کله حکمت و زره اولوب عبث دکلد در و نیجه نیجه اسرار خفیه سی
 واردر که عقل انی فهم و ادر ا کده قاصر در بر فردی اسرار نه مطلع قیلیم
 جناب حق و زرنه واجب دکلد در ● همان وظیفه بشر مولاسنه الهاعت
 و انقیاد در و اولیانك حکایت و شکایتی دخی بو کما موقوف در که ●
 مادامکه روحك جسده بونشئه ده ادا ناعلقی اوله کمال وصال امر
 محالدر بنا برین شکوی و شکایت و فراق و هجران فریاد لری بجادر ●
 چونکه بقا وجود دن بر نبره نشئه سیرت انسانده قاله جام شهوت
 الهی مکذرات قیودات بشریه دن نیجه صافی اولور بهر حال آینه شهود
 الهی نك آورم غموم و مکذرا اولما مقام محالدر تا کیم روحك جسم
 یله رابطه سی برنده اوله ● یعنی انسان بونشئه حیات مستعار ایله
 زنده اوله مقصود کلی و محبوب حقیقی نیجه کشف فناع و برقع کشاد اوله
 یعنی مادامکه انسان بو خاکدن فاینده اولمیه مشاهده جلال و الجلال

باکمال نیجه ممکن اولور یعنی ممکن اولماز خلاصه کلام رؤیت دیدار بونشته
 محال اندر محالدر ● و یا خود بوندن اعلانه او لکه عاشق اصل حضور
 عین سرور ایله حضرت محبوبه بلا فراق و غم و الم افتراق دن آه و اینین
 کریمه وزاری ایدیه به بهار گلستان وصالده عاشق بلبل کبی آه و فغان
 وجوش و خروش شوق و عشقده اوله حضرت محبوب حقیقی دخی کل کبی
 عاشق آه و فغاننی سماع ایدیه کمال رغبت ایله عاشق فریاد و فغان
 دکلیه بوندن شیرین و خوشتر نه اولور حضور محبوبه اول عاشق
 بوکونا آه و فغان چکرکه ای محبوب ناز پرور سنک درد و بلای هجران
 و فراق ک بکاشویله جور و بویله جفا ایتدی دیو وقت فرقه جکدی کی
 محنت و بلای تفصیل بیان ایدوب کو کوم پاره پاره و خاطر هزار غم
 و الم افکار ایله پر اولدی دیو تضرع و نیاز ایدیه نتیکم معشوق حقیقی
 حضرت رسالته حبت افراط ایله بیوردی ای جبینم عند معنومیده قدرک
 جمله دن بالاتر کتابک جمله کتبی ناسخ و دینک دوکه لیاویانی فاسخ مودت
 و محبتک نزد الوهیتده ثابت و مراسخ دیله دیلدی ککی دیو فرمان ربانی
 صادر اولوب اول عاشق صادق خواجه کائنات دخی کافر ارضوسنه
 نائل اولوب و شاننده دخی اشبو سورته جلیله و جمیله نازل اولدی
 وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ● قال فخر الدین الرازی فی تفسیره ضحان مراد
 فخر کائناتک مبارک وجه سعادت لریدر و لیلدن مراد اول طاهر
 و مطهر اولان کیسولریدر ● کفت ملا جلال الدین قدس سره ● مشوی

زَانِ سَبَبِ فَرْمُودِ زِدَانِ وَالضُّحَى • وَالضُّحَى نُورِ ضَمِيرِ مُصْطَفَى
 یعنی بوسبب زجناب حق والضحی بیوردی که فخر عالم افندی بزرگ روشن
 ضمیر شریف لریل نور پاک در دیم کدر حقیقت معنائوار باطن مصطفی
 جسد ظاهر محمود مجتبی حقیقونکه • قوای جسدی ساکن و ساکن
 اولوب مرتبه اطمینانیه واصل و لمشدر بومقامه عارف بالله
 ارباب ظاهر کلام من اصحاب تحقیق مرا منه توفیق بیور و ب
 دیر لکه جناب پروردگار نورنهاره و شب ناره قسمی وارد
 علی قصد المبالغه تعظیماً لسان رسول الله کأن جناب کرد کار بیور که
 ای بنم جیبم ضحایه قسم سنک نور پاک که مشابیهتی ولیله قسم تنی پاک که
 مماثلتی اولد یغندن ایچوندر یوخسه فانی اولان اشیا بنم عند معنویه
 مقسم به اولمانه نه لیاقتی وارد در • ایمدی سنک نور که منوجه مشابه
 اولان بویله قسم ایدی بجز نور که تعظیم و ذاتکه تکریم نه مرتبه اید و کنی
 مخلوقات بوندن ادراک ایله سک • مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ بِوَجْهِهِ جَوَاب
 قسم در یعنی ربک سنی شول توذیع ایدی بجه کیمسه نک قطع کنی قطع ایتمدی
 و تخفیف دال و دَعَاكَ دَخِيْرَاتٍ اُولَمْشَدَر یعنی سنی ترک ایتمدی
 قَالَ الْمُحَقَّقُونَ اَي مَا قَطَعَكَ قَطْعَ الْمَوْدِعِ اَي مَا وَدَّعَكَ بِقَطْعِ
 فَيْضِ النُّبُوَّةِ وَالرَّسَالَةِ عَنْ ظَاهِرِكَ وَيَقْطَعُ فَيْضَ الْوَلَايَةِ عَنْ بَاطِنِكَ
 اَنْتَ قَائِمٌ فِي الرَّسَالَةِ بَيْنِي وَبَيْنَ امْتِكَ وَكَذَلِكَ قَائِمٌ فِي وِلَايَتِكَ بَيْنِي
 وَبَيْنِكَ • وَمَا قَلَى حَذْفُ الْمَفْعُولِ رِعَايَةً لِلْفَاصِلَةِ تَقْدِيرُهُ وَمَا قَلَى كَ

اى ما بفظك ربك بتأخير الوحي عنك عندما امتحان الكفار بآية لك
 تأخيراً يام ليجد بعد انقطاع لذة الوصال وحلاوة الوجدان بعد الفقدان
 وللأخرة خير لك من الأولى • أخرت رسالت ما بكم دنيا في ما يند
 خير ليدر • يا خود جسيم نهايتا امرك بدايتندن خير در زير اذات سعادته
 مندك دايما رفعت وكالذ ترفى ايدوب استقباله دخي نور نبوتك
 مزداد اولمقدمه در ولهذا قال عليه السلام • حُبِّ اِلَى مِنْ دُنْيَاكُمْ
 ثَلَاثُ اَلنِّسَاءِ وَالطَّيِّبُ وَفَرَّةٌ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ • يعني دنيا كرده اشبو
 اوصاف ثلثه به من قبل الله تحبب اولندى بكاك سزك دنيا كرده
 نساء ورايحه طيبه وفره عيتم صلاة ايجنده قلندى يو خسه بن دنيا كره
 محبتا يتمم فلما سمع الصديق رضي الله عنه هذه قال وانا يا رسول الله حُبِّ اِلَى
 مِنْ دُنْيَا النَّظَرُ اِلَى وَجْهِكَ وَجَمْعُ الْمَالِ لِلْاِنْفَاقِ عَلَيْكَ وَالتَّوَسُّلُ
 بِقَرَابَتِكَ ثم قال عمر الفاروق رضي الله عنه • وانا يا رسول الله حُبِّ اِلَى
 مِنَ الدُّنْيَا اَلْاَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيُّ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالتَّقِيَامُ بِاَمْرِ اللَّهِ • ثم
 قال عثمان بن عفان رضي الله عنه • وانا يا رسول الله حُبِّ اِلَى مِنَ الدُّنْيَا
 اِسْتِشَاعُ الْجَمَاعِ وَارْتِوَاءُ الضَّمَانِ وَكِسْوَةُ الْعَارِي • ثم قال علي بن طالب
 رضي الله عنه وانا يا رسول الله حُبِّ اِلَى مِنَ الدُّنْيَا الصَّوْمُ فِي الصَّيْفِ
 وَاقْرَاءُ الصَّيْفِ • وَالضَّرْبُ بَيْنَ يَدَيْكَ بِالسَّيْفِ • ثم قال جبريل عليه السلام
 انا احب منها ثلاثا غرس الاشجار • وقتل الكفار • وسعى الابرار • ثم قال
 يقربك ربك فان وانا احب منها ثلاثا توب لتوابين وطهارة المتطهرين

ودَعْوَةُ الْمُضْطَرِّينَ • وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى • رَبِّكَ تَعَالَى
 وتقدّس حضرت باری سکا اولقدر انعام واحسان والتفات مالا یحصى
 ایلیه که راضی اوله سک و نه احسان ایدہ جیکن ینہ حقیقیلہ ذات پاکدن
 غیرہ کیسمہ غورینہ واصل اولیہ • لام دخی لام ابتداء اولوب حذف بتدانی
 صکرہ خبرہ داخل اولشدر تقییر کلام ولانت سوف یعطیک تقییرندہ
 لام قسم دکلدر زیرا لام قسم نون تأکید اولینجه مضارع داخل ولما از
 ولام ابتداء ایلہ سوفنک جمعی ایلہ اول عطا حاصلدر بہر حال حصول
 بزیر اوله جقدر • اگرجه حکمت تأخیر اولندی ایسہ حکمت عطایہ دلالت
 ایچونددر و بو تفصیلدن مقصود سورہ کریمہ ده مقسمہ فقفسیدر
 و وعد فقفسیدر احدهما آخردن ممتاز اولمقدر چونکہ آیت کریمہ
 مقتضای سنجه جناب حق اول حضرتہ رضا حاصل اولنجه عطا قلمغی
 واحسان مالا یحصى یہ دلالت حاصل اولدی • اَمَّا بَعْضُ حِمَالٍ
 بو معنایہ مغرور اولوب کفت کوی ایتدی لر کہ جناب حق جیبینہ
 وعد بیوردیکہ آنی راضی ایدنجه عطا واحسان ایلیه لازم کلور کہ
 امتندن بر فرد نارحیمہ داخل اولیہ زیرا اول سید کائنات راضی
 دکلدر کہ امتندن بر شخص ناره دخول ایلیه بو غرور العیاذ باللہ
 اغوای شیطانیدر زیرا صلی اللہ علیہ وسلم حضرت بربک رضاسی
 جناب حق رضاسنہ موافقدر ذات جلّ و علا حضرت باری
 کفار بد معاشی ناره ادخال ایلر اول رسول اکرم حضرت بربینہ

بر حد تعیین ایدر اول دخی عصا قاتمتی حقنده شفاعت ایلر
 ولذا قال علیه السلام شفاعتی لاهل الکبائر من امتی حدیث شریفی
 بوقضیه ی مؤید در ● شیخ شبلی قدس ستره حضرت لرندن روایت
 اولنور که وقت صبح ده بیت شریفه بین النوم والیقظه روحی بر
 صحای عظیمه ده بولد مکه هر طرفی جنت آسا بر باغچه دل کشاد هر
 گوشه سنده اشجار و اثمار موجود و کل گلستان هر سافنده بلابل
 و عندالب فریاد و فغان لر ایله اذکار جناب حقه تر تم ایدر لر و اول
 حدیقه شریفه نک رایحه طیبه سی بنی مست لایعقل ایدوب بر زمان
 مراقبه جیب ایله دریای وحدته طالوب کند بمدن کجدم بر مدتدن
 صکره حالت استفراقدن بیدار اولدم اطراف و اکثاف نگاه ایدوب
 کورد مکه نه کور سم کرک بر جم غفیر و جماعت کثیر وارد که
 مهابتی بنی بتکرار مد هوش ایدوب بو تفکرده ایکن بر نورانی
 مبلغ الوجه ذاته تصادف ایتمله اشبو جمعیتی عظیمه نک سببندن سؤا
 ایتدکده جواب ایتدی لر که اشبو صف انبیا و عظام و اولیا و کرام
 صنفیدر که خاتم رسل اشرف نبی عظام حضرت محمد صلی الله علیه و
 سلم حضرت لرینک لوا، شریفی تحتنه دخالت ایدوب حضور سعادتده
 امتندن حلاجی منصور حقنده شفاعت طلب اید جگر هیئت
 انبیا، ختام بولوب بکا منتظر لر در بن دخی حضرت هود پیغمبرم که
 عنایت ایتمده ایم بیورد قلزنده بن دخی رجا ایلد مکه عجا اول

مجلس هر انوره بو فقیر شبلی دخی کیمشل ولسه حیژی قبول اولورمی
 دیدیکده نعم دیواذن و یروب معینی نبوتلرنده متراهی اولوب تا
 حضور سعادت واصل اولدیغزده کوردم هر انبیا، اولیا، علی مرتبم
 مقاملرنده جلوس یتشلر حضرت هود علیه السلام دخی مقامنه
 قعود ایتدیکده بو حقیره دخی اشارتی نبوی اولوب اولیا صفنده
 مقامده بولندم • بعده منصور حضور سعادت کلدکده شفاعت
 انبیا، و التماس اولیا، ایله خطاسی بعد العفوانک دخی قعودینه امر
 نبوی صادر اولدی بعد ذانبیا، عظامدن حضرت موسی
 علیه السلام حضور سعادتده افاده مرام ایتدیلرکه یارسول
 الثقلین • علماء امتی کانبیا، نبی اسرائیل بیوردک اشبو مجلس
 منیرده امتی کرامدن کیملرد • فخرکائنا تافذیمز دخی
 سبابة قرشکافنی جناب حضرت امام غزالی حضرتلرینه اشارت
 ایدوب هذا محمد بن محمد الغزالی بیورد قلرنده حضرت موسی
 ایتدی بو خصوصده اذن هما یونکر شرفضد ودر بیوره اویسه
 بر مشکل سؤال وارد ر آنک کشف ایضاحی مقصدا قصا مدر •
 دیدکده قبل حضرت رسالتدن اذن صادر اولدقه ایتدی یا محمد
 غزالی قرآن کریمده بنم حقه له لن ترانی بیورلد یغنده حکمت خفیه
 ونکته عمیقهدر بیان بیورلمسی موجود • حضرت امام غزالی
 جوآنده ذات نبوتما بکر شراب ملاطفاتی کاسات مکالماتدن

وعای اذ نله فتح ایدوب قلب عالی کر سکران ولبیکر حیران اولغله
 غلیات شوقدن حشمت مرتفع و سلیات عشقندن هیبت منتفع
 اولوب طلب رؤیتده کمال تصریح ایله • رَبِّ اَرِنِي اَنْظُرُ اِلَيْكَ •
 دیدیکر حضرت محبوب مطلقه اشبو تصریح خوش کلاما کبی
 اولدی ایسه هماندم عصای کلامله تادیب و پیام حرمان مرامله
 تعریف ایدوب لَنْ تَرَانِي بیوردی • یعنی بنی کورمک قنده و ملکوتمز
 سیرنده هنوز فرو مانده سین • وَلَكِنْ اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ یعنی عالم ملکده
 زبیر نام طاعنه نظر ایله دیو جواب حرمان و عتاب اعلان واقع
 اولدی انا جناب سیدنا و سیدنا لکل و هادی التسلی صلی الله
 علیه و سلم افندیما اشبو طلبده خضوعی رعایت و ادبده خشوعی
 حمایت قیلوب بیوردیلرکه • اَلْهِيَ اَرِنَا الْاَشْيَاءَ كَمَا هِيَ • به بی شایه بزه
 اولدیغی کبی کوستر • چه کلام شریفین بو اسلوبه سوقایتدی و لکن
 مراد شریفی الهی سنی بزه کوستر دیمک ایدی زیرا جمله اشیانک
 وجودی و بقاسی حضرت حقک قیومیت صفیله تجلی اینسیله در
 اشیای کماهی کوستر دیمک معناسی مرآت اشیاده قیومیتک
 صفتنی کوسترکه اولوا واسطه ایله ذاتکی مشاهده ایدم دیمک ایدی
 نهایت بو خصوصده هظماً النفسه عدم لیاقت اشعار ایدوب
 الهی بزه سنی کورمک نیجه اولور لکن مخلوقکی اولدیغی کبی کوره بیم
 دیمکی اظهار قیلوب ادب رعایت ایلدی • فلا جرم طالب صادق

چونکہ طلبِ رؤیتہ مرادین اخفا ایدوب مطلوبہ علمہ اکتفا کو سترہ
کمال انکسار لہ عرض مرام قیلد یسہ بو وصفی حضرت محبوب حقیقہ خوش
کلوب جمال بے چون کو ستر مک ایجون دعوت اولنغی متضمنہ آیت کریمہ
انزال ایدوب سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ بيوروب جمال باکمالن عرض
ایدوب دیدار حقہ موقوق اولدی ● ویا خود ذات رسالتکر ایام
موعودہ نیک عشر اولنده افنای افعال وعشر ثانیہ افنای صفات
وعشر ثالثہ افنای ذات ایدوب ولیکن ذاتکر ذہ بقیۃ بشریت
قالغله مع تلك البقیة یعنی لن تجتمع المشاهدة مع تلك البقیة مشاهد
ایدز سکر بیوردیلر نفس مرضیہ کزک اثر بقا سیلہ دوز جزا دہ
نفسی نفسی دیو کویان اولور سکر ● ناسیدنا وسیدالکل افدیز
حضرتلری بالکلیۃ افنای ذات ایتکله مشاهدہ رؤیت میسدر
اولد یغندن ما عداد دوز محشر دہ نفسی نفسی دیمیوب و امتی
وامتا بیورورلر ● مادامکہ وجود دن اثر باقی قاله مشاهدہ ذات
میسترا و لماز ● حضرت موسی اشبوجواب صوابی کوشا یند کده
ملزم اولوب ایتدیلر یارسول الله اشبوجواب مستطاب بجادر
ولیکن حضور سعاد تکر دہ تطویل کلام ایتدیلر صلی الله علیه وسلم
بیوردیلر کہ انک دخی سببنی سؤال یدک جوابی مسموع انبیا اولسون
حضرت موسی سبب تطویل دن استفسار ایتدیلر سه امام غزالی
جواب ویردیلر کہ جناب حق ذات رسالتکره یدیکر ذہ اولان

شی ندر دیوسؤال بیورد قلزنده یا لکز: عصار در دیواکتفا ابتیوب
 هِيَ عَصَا مَا تَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْتَسِبُهَا عَلَى غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَأْرَبٌ أُخْرَى ديو
 اطناب ایدوب اختصار اینمذیکر: بونده حکمت و مراد کز نه ایدی •
 دیدکده حضرت موسی جوابنده جناب حق تعالی بندن خوف و دهشتی
 ازاله مراد ایدوب اول مقامده مراد ربانی اطناب اولدیغن فهم ایدوب
 اولوجهله اطناب وبسط کلام مدسخن ایله تلذذ ایدوب سرور کسب
 ایلدم دیدکده امام غزالی دخی بن دخی حضور سعادته تطویل کلام
 اولمنسنی فهم ایدوب متعدد جوابلرایله مجلس سعادتہ رونق و یروب
 تنشیط قلوب انبیا ایلدم دیدیکنده اولدمده فخر عالم افند بزم تبسم
 تکان اولوب التفات مالانهایه لرینه امام مشارالیهی مستغرق قیلدیله
 اشبوذوق ایله قلم پر نور و دماغم رایحه طیبه دن عطرناک اولوب
 روح جولان ایدرکن قُم خطایله بنی خاب ایقاظدن کویا بیدار
 ایتدیله کورددم بر ذاتدر ائمانه ذاتدر دیدی ای بیچاره نه تیارسک
 غفلته حاضر اول عبدالرزاقک درسنه آل ماسبقکی عامل اول
 علمکله ده ایچجه فلاجفسک بونوم غفلته • اول دم کورد مکه عبد
 الرزاق درس او قودر محر ابده دیدم ای راجل بزلر درسی رزاقدن اخذ
 ایتدک عبدالرزاقک درسنه احتیاج جز بوقدر یوری سن اخذ ایله
 درسی عبدالرزاقدن • اول راجل ایتدی بوکه برسوک کلامدر
 بر اشور سه یقیشور فی محسنه و لعی مرشده قَمِنَ ادْعَى الْبُرْهَانَ فَعَلَيْكَ

الْمَيِّدَانِ كَوْرَهُ لَمْ اثْبَاتِ اَيْلَهُ مَدْعَاكِي اَشْبُوْد عَوَاكْ مَقَارِنِ صَحْتِ
 اَيْسَه بَنِي كَنْدِيكَه دِفَاقْتَه قَبُوْل اَيْلَهُ دِيْد كَدَه . بِن اَيْتَم اِبْتَدَاء اَمْرَه بَر
 سَوَال وَا رَسْكَ جَوَاب وِي رِبُو كَا بَعْدَه اَثْبَات مَدْعَا اَيْدِر بُو فُو دِي بَان سَكَا
 دِيْدِي سُوَيْلَه بَقَالَم سَوَالِي بَكَا ● سَوَال بَر مَرشُد كَا مَلِك اَيْكِي عِبْد مَمْلُو كْ
 اَو لُو ب بَر نِي تَرْبِيَه اَيْد وِب عِلُوْم شَرْعِيَه تَحْصِيْل اَيْتَدِي رُو ب شَرْع شَرِيْفُو
 دَرْجَه قَصُوَا يَه وَا صِل وَا لَسَه دِي كَر نِي دَخِي اِكْمَال عِلُوْم شَرْعِيَه اَيْتَد كَد نَصْرَه
 جَلَه خَانَه دَه تَرْبِيَه اَيْد وِب خِلَافَه مَسْتَحَقْ اَو لُو ب طَرِيْق اَرشَادَه ●
 قَابِلِيْت كَسْب اَيْتَد كَدَه عِبْد مَرْبُو رَدْن عَالَم فِقِيْهْ فِقِيْهِي طَغْيَان اَيْد وِب
 بَعْض عِلُوْم بِالْمَنَه يَه سَخْن اَنْدَا زَا وَا لَغْلَه بُو يُو زَدْن مَرِيْدَانَه اِذَا وَجَفَا اَلْبَدِي كُو
 مَسْمُوْع مَرشُد اَوْلَد قَدَه قَبْل اَشِيْخْدَنْ فِقِيْهِي مَذْكُوْرِي اَرشَاد اِيْجُوْن خَلِيْفَه
 مَوْمِي اَلْبَرِي بَعْضَا مَوْر بَا طَنْك كَشْفَنَه تَعْيِيْن قَلْمَنَه مَأْمُوْر اَوْلَد قَدَه
 مَشَار اَلِيْهَا كَشْت كَزَا اِيْجُوْن سِتِيَا ح اَو لُو ب وَا لَا يْتَلْرَدْن بَر وَا لَا يْتَه
 كَلُوْب بَر نَكْتَه يَه مَسَا فَر اَوْلَد قَلْرَنَدَه اَوْلَد مَدَه اَيْن طَرِيْق اَجْرَا اَو لُوْب
 مِيْدَان ذَكْرَدَه مَرِيْد ك بَر لِيْسِي اَوْل دَرْجَه ذَكْر اَيْد وِب كَمَال صِفَا سَنْدَنْ
 وَجَدَه كَلُوْب ذَكْر اَللّٰهِي نَزْدَاد اَيْد وِب سَا ثَر مَرِيْدَان سُرُوْر كَسْب اَيْدُو
 اَوْلَد قَلْرَنَدَه بَعْد خْتَام اَلذَكْر مَرشُد ك اَمْرِيْلَه اَوْل مَرِيْد حَضُوْر شِيْخَه
 اَحْضَار اَوْلَد قَدَه شِيْخ مَشَار اَلِيْه مَرْبُوْر مَرِيْدَه يُو ز عِد تَا زِيَانَه اَوْرُوْب
 سَنْ دَخِي ضَرْب اَيْلَه دِيُو خَلِيْفَه يَه اَشَارْت اَيْد وِب اَوْل دَخِي ضَرْب
 اَيْتَد كَدَه بِيْجَارَه مَرِيْد اَلْاَمَان دِيُو فَر يَاد وُفْغَان اَيْتَد كَدَه بَر كِيْمَسَه

اصلا فریاد نہ رسیدا ولیوب بعدہ اشارت شیخ ایله جلہ خانہ یدہ
طرح اولنور مشارالہما اورادن قالقوب کتد کلرنده فقیہی مزبور
مرید مذکورک حالی خلیفہ دن سؤال ایتد کده اول دخی جوابندہ بو
مقولہ شیلری بندن بردخی سؤال ایله دیو تنبیه و تاکیدا یدر لر بعدن
عزم سراه ایدرک دار حربہ کلور لر بر قاج کون اقامتد نصکره قرالک
وزیر اعظمی اولان استفان بکه تصادف ایدر لر کتف ایدر ایدر
صمدیت دایله بر سلطنت وارکد قرانده او یله سطوت یوقدر
اول حالده خلیفہ مزبور وزیرک بدینی بوس ایدر بر طاق مکالمہ دنفکره
مفارقت ایتد کلرنده فقیہی مزبور خلیفہ یه طعن تشنیع ایدوب بونه
دیمک اولسون بویله بر کافر یو دینک اللریخی و پرسک بوتک حکمتی
ندر سویله بکادیو الحاح ایلد کده خلیفہ مشارالیه ایتدی سکا تنبیه
ایتدم بومقولہ شی بندن سؤال ولنما مسنه کرجه برد فعه دخی بویله
بر منکر دن سؤال ایدر سک میا نمزده مفارقت واقع اولور دید کده
اول دخی سؤال ایتدم دیو سکوتی اختیار ایدر بعد ذادیکبر ولایتہ
کلوب کزرا بکن محکمہ شرع شریفہ کلور لر که حاکم الشرع رؤیت
دعواده مدعی دعواسنده اشبوشخص بنم نتاجم اولان دوه می
بغیر حق ذبح ایله بلع ایدوب حلال اعتقادنده اولور مدعی علیه
دخی جوابندہ ارباب توکلدم جناب حق بنم دزوق مقسومی ایاغمہ
ارسال ایدوب اولوجهله بنم حلال برز قدر دیو ذبح ایدوب اکل

ایلدم دیدکده حاکم دخی فی الحقیقه بودوه سنک حلال رزق قدر
 دیو مدعی علیهمک کلامنی تصدیقوایدوب مدعی به سنک حقتک
 بو قدر دیو بر طاقم کلام مالایعنی ایتدکده مدعی جوابنده افدم بنم
 ننا جامالم اولدیغنه شاهد لرم واردردیمشرا یسه ده التفاتاً و لنیوب
 رد جواب اوله رق بوکون کیدک یاربین کلدیکزده رضایکله بودعوای
 ترانه ایله یوخسه دوه دکل سنی و جمیع مالکی و زوجه کی و اولاد کی
 مدعی علیه حکم ایدرم دیو مدعی بی محکمه دن طرد ایدر مشارالیهما
 محکمه دن خروج ایدوب اول ولایتدن جیقوب کیدر لرایکن اثناء
 راهده فقیری مزبور اشبو قضیه به تحمل ایدیه میوب حکمتدن
 سؤال ایتدکده بینلرنده کلمه افتراق وقوع کلدکده فقیری مزبور
 ملاحظه ایدرکه هم رفیقسنز و همده جوابسنز قاله جوق خلیفه مشارالیه دن
 اسئله نلکه جوابلرین استرحام ایتدکده خلیفه مشارالیه دخی
 عن قریب بونلرک عین الیقین سرتینه واصل اولورسک دیو و عند
 بیور مغله اول اخشام سالف الذکر تکّه معهوده کلور لرکه اول مرید
 مذکور بعدلتا زیان حضور شیخه کلوب یا شیخ برمرجام واردرد
 عند عالیکزده قبول قرین بیوریلورسه سؤاله جسارت اولنسنه
 امر اولنه دیدکده ابراد سؤاله اذن مرشد اولدقده ایتدی یا شیخ
 حضرت رسول اکرم • اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ
 عَزَّ وَجَلَّ • بیوردیلر اشبو حدیث شریفک معنای حقیقیسی

ندر بیان بیورلسی اقصای مراد مدر دید که حضرت شیخ فقیه
 مومی ایله اعطاء جوابه اشارت بیورد قدہ فقیه دخی جواینده
 فراست تعبیر اولنان شیء بر نور الهی در که مؤمنک قبلنده ثابت اولوب
 اول نور تابانله بر یکسبه نظرا وند قدہ اول کیمسنک حقیقت حالنه
 مطلع اولور اشبو حدیث شریفک سرینہ منظر اولدیک ایسه
 بنم حقیقت عالم ندر بیان بیوریلہ فقیه دخی جواینده سزوه اولان
 صلاح حال هر کسک مسلیدر دید که ● مرید مذکور ایتدی
 کشفکده خطا ایتک دفعه ثانیه ده شیخ مشارالیه خلیفه مومالیهم
 نظر ایدوب جواب ویرمه سنده امر بیورد قدہ خلیفه دخی جواینده
 حدیث شریفک معنای حقیقتسی میانکده مربوط و مستور اولان
 زنادی قطع ایله دین نصرانیتدن تبری دین محمدی بی بعد القبول
 لسانک دخی خالصا و مخلصا لا اله الا الله محمد رسول الله ● کلمه
 منجیه سین تکلم ایله زمره صالحینه الحاق اولدن عبارت در دید که
 در عقب میانندن زنادی جفاروب بعد القمع علی وجه الاخلاص
 کلمه شهادتی تیان ایدوب اولوجهله زمره صالحینه الحاق اولدیلر
 بعدنا دار حربه کلد کلرنده استفان بکه مسافر اولد قلرنده میر مومی
 ایله بونلری مکوم بر حجه یکتورب حججه مذکورده بر کلمه قدیم
 و بر صلاة ایכות سجاده و بر عمامه و بر کلاه
 آنده اولان عمامه و خرقه سنی کیوب محرابه توجه ایدوب میر مومی الیهک

خلفنده صلاة عشای بعد الاذان وینه دیگر بر زاویه به دخول کننده
 بر جاریه ویدی یا شنده بر غلام زنبیل او در کورد کلزنده در عقب
 غلام مرقوم زنبیل مزبوری کتورب بعده کلد کده برهتو در و ننده بر
 قاج نان ایله بر بنزه زیتونی مسافر لره خیرالطعام ما حاضر دیو تقدیم
 ایدوب انلردخی بر کده اکل ایدر لر بعده ینه اول محله کلوب ^{تندیس}
^{رسمی} کساحکومتیله مشغول اولور حق مسافرت اکیال اولوب عزیمت
 مراد ایتد کلزنده فقیه مومی ایله میر مشارالیه دن بوقضیه نك حکمت
 خفته سندن سؤال ایتد کده اول دخی جوان بنده بن بورانك قطبی ●
 ورفیقک خلیفه دخی اهل اسلامک قطبی اولوب محافظه اسلامه
 مأمور ایز ● شویله که قرال مذکور اهل اسلام اوزرینه بر محاربه فتح
 ایدوب حقارت مراد ایله جک زمانده قرالی دین اسلام تخویف
 ایدوب محاوردن و محاربه دن منع ایده رم بروقت کلور که خلیفه
 اسلامک وزیر اعظمی دخی ظاهری اسلام باطنی منافق اولوب اسلام
 بادشاهن قرال لر ایله قورقدوب باشلرینه نیجه نیجه فلاکت کتوره جکد
 واه اول وقت قلان مؤمن موخده ● بعده مفارقت ایدوب سالف الذکر
 محکم قضیه سنه کلد کلزنده کورد لر که بر صحرای عظیمده جم غفیر جماعت
 کثیر جمع اولوب اول قاضی حضورنده دوه محاکمه سنی تماشا ایدر لر
 حاکم مومی ایله خلیفه مشارالیه کورد کده کرسیدن بعد التزول
 مقامنه اجلاس ایدوب بو خصوصک فصل وحسمه مشارالیه

خلیفہ توکیل ایتدکده اولدخی کما فی السابق مدعی مرقومه بود عوادین
 واذکل یو خسه حقیقت حال ظهوره کلوب سن و زوجک و اولاد
 و اموالک اشبوکدانک اولدیغنه حکم ایدرم دیو جواب ویردکده
 مدعی مرقوم صلا ای مسلمان کورک که بو قاضی شرع جدید احداث
 ایدوب بنی دخی غلامی دیو حکم ایدر دیو فریاد ایلدکده استماع ایدنزلدی
 جکرلین بریان ایدوب ناس میاننه برغلغله دوشر حاکم مشارالیه
 دفع مظنه ایچون مدعی مرقومه دیرکه فلان وقتده اشبوکدانک
 پد رینک غلامی اولوب حج شریفدن عود نکرده افسدیکر بو تحت الشجره
 خاب غفلتده ایکن جاریه سیله معاً اول مظلومی شهید ایدوب
 حتی شور سیده خنجر دخی مہ سی اوزرنده بر اقوب اوزرین خاک
 ایله ستر ایدوب جاریه سنی و اموالنی غضب ایدوب اولو جهله
 ثروت پیدا ایدوب بو مسکینه حبه واحد آجه ویرمیوب فقر
 حاله کرفتارا ایتدکده جناب قهار مطلق عبرة للنائین اشبو قاضیه بی
 خلفه اعلان ایچون اول دوه بی اول فقیرک خانہ سنه سوق ایلدیکی
 حق مستحقنه ایصال یلیه دیوب اول محل حفرا ولند قدره فی الحقیقه
 اول مظلومک مہ سی اوزرنده هذا شهید مظلوم فان دمه علامه یشهد
 بها دیو محرر مسبوقی بر منوال مشروح اقرار ایتکله علی موجب قراره
 لمرف شرع شریفدن قصاصنه حکم اولنوب اول منحوسک زوجہ سی
 و اولادی و اموال و اشیاسی و کافه نقودی اول مسکین مرقومه

تسلیم سبیل مخصوصه تسبیح و لنور • بعد از خلیفه مشارالیه فقیهی
 موحدی الیهدن مفارقت ایدوب کلورا یکن بر محله چشمه آب حیاته
 راست کلوب نوشایتمک مراد ایتدیسسه هاتفدن بر ندا کلورکم •
 لَا تَشْرَبْ يَا خَلِيفَةَ فَإِنَّهُ يَمْنَعُ عَنْ رُؤْيَةِ مَحْبُوبِكَ • اول کلام هاتفی
 اصفا ایتیبوب نوشایب حیات ایدوب حضور شیخه کلورلر شیخ
 مشارالیه دخی اشبو ما موریتی ادا ایدوب فقیهی مزبور الزام ایدک
 بر ما موریت دخی کوردی سکا که اگر چه بو طریق حقه سعی
 درست ایسه محبوب حقیقی اغورینه نفسکی قربان ایله دیو امر
 اولند قد اول دخی آب حیات نوشایند یکنی افاده ایتدکه بن سکا
 لَا تَشْرَبْ دُونَ مَا يَلِدُكَ نِجْمُونَ قَبُولِ اَيْتَمَدِكَ دِي وَعَتَابِ اَيْدُوبِ قَرَبِ سِنِي
 رقیتمدن ازا دایدوب سبیلنی بعد التخلیه اَفْعَلْ مَا شِئْتَ اَمْرِي وَرَبِّي
 خانقاهی دیو رکاهدن تبعید ایدر لر • یا رجل را جل خلیفه نک افندیسی
 حقه ایتمشرا ولدینی کستا خلفه ندر سک • الجواب بن اول افدینک
 مقامنده اولسم اول خلیفه نیجه نیجه عذابه گرفتار ایلر ایدم • شبلی
 ایتدیکی چونکه قضیه بویله درسن دخی فضائل جزیه دن مسئله
 نکه یی قبل حقدن ما مور اوله رق حضرت موسی به تعلیم ایدوب بویله
 بر علوم لدنیه به موقق اولمشیکن موت خوفندن ایچون آب حیات
 نوشایدوب بویله خائب و سرگردان کشت و کز ایدر سک اشبو
 کترکه شفاء العاشقین لقاء المعشوقین فحوا سنجه کل یوم موتمه

منتظر م حیات ایله م مات بربرینه ضد درلو الضدان لایجمعان •
 مصداقچه بن سنی رفاقة قبول یده مم یقیل کیت دیو مجلسندن
 حضرت خضری طرد ایلر ایمدی کله لم مقصد اقصایه حلاج منصور
 یوما من الايام سبقت رحمتی علی غضبی سترینه مظهر اولوب خاطر
 عاطرینه بو خطور ایتدی کی صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک هم جمله دن
 عالی • وهتته الصغری • اجل من الدهر • مصداقچه وعالمه مبعوث
 رحمت اولدیغی شان شریفنده ولسوف یعطیک ربک فترضی • آیه
 کریمه سی نازل اولمش ایکن شفاعتی عامته یده تخصیص بیورد میوب
 انجوامتی اجابته قصر ایله شفاعتی لاهل البکائر من امتی بیورد یلر
 دیو فکرنده جولان ایدوب لاف و کزافم جرات ایدر اولدقده اول
 کونک اخشامنده حضرت منصور رسول اکرم حضرتلرینی عالم معناده
 رؤیت ایتد کلرنده حقتده قبل حضرت رسالتدن حالت اخری لههور
 ایدوب عتابه مستحق اولورلر شویله که یا منصور آیه کریمه ایله حدیثم
 بینتی فرق و تمیز ایدوب موافقت ایدمک اشبو معنا خاطر کیه خطور
 ایتدی کی جناب حق جیبینه وعد بیورد یکی آنی مرضی ایدنجه عطا واحسان
 ایلیه کویا بوندن لازم کلور که امتندن بر فرد نارجمه داخل اولیه
 ذیرا اول سیتد کائنات راضی دکلدر که امتندن بر شخص ناره دخول
 ایلیه بیلر مسک که بنم رضام هر حالده جناب حقک رضاسنه موافقت
 جناب قهار کفادی ناره ادخال یلر بکاد خی قبل حقدن بر حد تعیین

اولمشدرکه عصمت امت خاصه می‌اذن جناب حقایله شفاعت ایلم
 چونکه سن حکیم حکمت خدایه قارشدک سندن راضی ولام مکرکه
 سیف شریعتیم ایله سَرک بد نکدن جدا اولم اشبو عتابک تأثیرندن
 بیدار اولدقده غلبه عشقندن سرکردن اولوب حالتی استفراده
 خانه سنه کلان دُواره ایتدی بنم خانم بیت التهدر یدم دخی حجر
 اسود درج شریف قصدایدن خانه می طواف ویدی تقبیل ایتدکه حج
 ساقط اولمشدر اولوجهله رضام دخی تحصیل اولمشدر دیوبو بر طاقم
 رشحات بیان ایدوب عوام ناسک درونه برزالقا وفساد ایله
 شریعت حاله خلل ایراث ایتکله اشبو کلامدن رایحه الوهیت اقتضا
 ایدر دیوسؤال ایتد کلرنده جوابنده انا الحق دیو فریاد و فغانه
 باشلد قده شرع شریفه مراجعت اولدقده بر مقتضای قوای شریف
 قتلنه حکم شرعی لاحق اولدی حین قتلنده اُقْتُلُونِي يَا تُقَاتِي فَاَنْ حَيَاتِي
 فِي مَمَاتِي دِيوروح پرفوحي عالم علیتینه صعود ایلدی **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**
 حقیقته منصورک مرادی خانه دن مراد قلبی • حجر اسود دن مراد
 یدی که ید اولیا، تقبیل اولنور • بیت شریفکه مخلوق بنا سیدر آما
 انسان کامله قلبی بنای خدادر بیت کعبه بنیاد خلیل آزرست • دل
 نظرکاهی جلیل کبرست • انا الحق کلامو دخی تجلی خدایه نظرک در بر
 عبدک قلبنه که جناب حقک تجلیس واقع اولدقده اول عبدک لسانند
 صدور ایدن کلام کلام خدادر • نیکم شجره موسی به تجلی حق •

اولد قده شجره دن اِنِّي اَنَا اللهُ كلامي ظهوره كلديكي كبي شجره موسي دن
اَنَا اللهُ كلامك ظهوري تجويز اولنوبده جرا انسان كاملدن اَنَا اللهُ
كلامك صدوري تصديق اولنيه • اشبو كلام يالكز منصوره
حصرا اولنا مشدر • حضرت بايزيدك كلاملي بوندن اغر بدرکه
برنجي استغراقده سبحاني ما اعظم شاني دفعه ثانيده لا اله الا انا
فَاعْبُدُونِي بيور مشدر • اشبو كلامرا استغراق حالنه محمولدرکه
اوليا، کرام بو خصوصه معذوردر لر • وبونك نظيري شرع
شريفه دخي وقوع بولمشدر کتب فقهيته ده مذکوردر که برکيسه نك
وجودن جن مسلط اولوب صرعه علتنه مبتلا اولد قده يکرمي دوت
ساعت عقلي زائل اولسه اول وقده اول کيسنك لساندن کلمه کفر
وعتق و طلاق کي شيلر صد ورايلسه شرعا برشي لازم کلديکندن ما عدا
صلوات خمسۀ دخي قضائتمک لازم کلنر زيرامدار تکليف عقل او زرينه دن
عقل ايسه زائل اولوب مجنون مثالي اولمشدر که ديوانا راقلم بينت •
استغراق حالنده اولان ذوات دخي مجزوب الهيدر که انلردن دخي
عقل زائل اولوب بعض شرع مخالف کلمه صدور ايدۀ کلمشدر •
هرنقدر حقيقتده معذور ايسه ظاهر حالده لسانلردن صدور
ايتد يکدن شرع شريف انلري مؤاخذه ايدر • تنکيم منصوره خضر تريني
مؤاخذه ايلديکي کبي زير شرع شريف ظاهر ناظر در نه آنکه باطنه شرع
شريف باطن حالنه روي مساعده کوستره مرز • اگرچه کوستره جک

اولسه لوظهرت الحقایق لبطلت الشرایع • سرتی ظهوره کلد کده
 شان شریعت مطهریه خللا برات ایدر بوایسه حکمته مخالفدر •
 که برکیمسه دیسه که بنده اولان حال قصه حضرت موسی و خضر علیهما
 السلام کبیدر فقد کفر • زیرا قصه خضری فاروق قرآن عظیم الشاندر
 بویخته سائر قصه لر قیاسا و نماز فافهم کما ذکر فی شرح سلسله الذهب
 لمولانا جامی قدس سره الشامی • در بیان احوال مهدی
 مهدینک خروجی حقه ائمه حدیث احادیث عدیده تخریج و روایت
 ایدوب دعوالرینجا ثبات و احتجاج ایتدیلر و علمادن بعضیلری دخی
 مهدینک خروجنی نکار ایدوب نقل اولنان احادیثی جرح و طعن ایدوب
 احادیث مذکوره به معارضه و مقابله ایتدیلر • سادات متصوفه دخی
 خروج مهدی حقه کشف و شهود ایله استدلال ایتدیلر • و طائفة
 شیعی دخی مهدی الان بر حیاتدر دیوبر طاق اوهامه ذاهبا ولدیلر
 معلوم اولر که کتب سته دن سنن ابی داود بو بایده اشبو حدیث تخریج
 ایتدیکی • حدثنا مسدد ان عمر بن عبید حدثهم و حدثنا محمد بن العلاء
 حدثنا ابوبکر حدثنا یحیی عن سفیان حدثنا احمد بن ابرهیم حدثنا
 عبد الله بن موسی کلهم عن عاصم عن زر عن عبد الله بن مسعود عن
 النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • قَالَ لَوْلَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا الْاَيُّوْمِ قَالَ زَائِدَةٌ
 لَطَوَّلَ اللهُ ذَلِكَ الْاَيُّوْمَ حَتَّى يَبْعَثَ فِيهِ رَجُلٌ مِثِّي وَمِنْ اَهْلِ بَيْتِي بُوَاطِيءُ وَنِسَاءُ
 اِسْمِي وَاسْمُ اَبِيهِ اِسْمُ اَبِي يَمْلَأُ الْاَرْضَ فَيَنْطَأُ وَعَدَّ لَأَكْمَلِيَتْ ظِلْمًا وَجَوْرًا